

7709.

శ్రీ.
శ్రీనధురువరప్రహ్లాదే నమః.

కైవల్యనవనీతము.

తత్త్వబోధప్రకరణము

అను

మొదటిభాగము.

కనుపత్తి - వేంకటరామ శ్రీ విద్యానందనాథ విరచితము.

స్వకృత టీకాతాత్పర్య విశేషార్థసహితము.

ప్రహ్లాద శ్రీ.

పండిత, పురాణం - సూర్యనారాయణతీర్థులవారిచే
బరిశోధితము.

బదనకూర్పు.

ఏకదశాంశక రత్నపుష్పదళము

శ్రీ కనుపత్తి. మూర్ఖుండేయకర్తచేతఁ

ప్రకటింపఁబడినది.

౧౯౨౩.

All Rights Reserved

‘చంద్రాకా’ ముద్రాపత్రము, దాకా, బెన్గళురు:—1923.

శ్రీమత్తీ పేంకటరామ శ్రీవిద్యాసంపాదనాథులవారు
శ్రీ నల్య నవసితాది గ్రంథకర్త

ఉ పా దా త ము.

గ్రంథకర్తజీవితము.

కనుపన్త వేంకటరామ శ్రీవిద్యానందనాథులు.

శత్రుత్వబోధము, సం దేహానివారణము అనురెండు ప్రకరణములు గల ఈ కై వ్యసననీత ౧౦ యును, త్రినర్దిప్రదీపిక మున్నగు ఇతరగ్రంథములను ఆంధ్రభాషయందుంచిరిచి ప్రకటించి ఆంధ్రమండలములందును, ప్రవిషదేశమునందును ప్రసిద్ధిగాంచిన వేంకటరామ శ్రీవిద్యానందనాథులవారు ఆంధ్రబ్రాహ్మణశాఖలలో నొకటియగు ఆజ్ఞానియోగి శాఖకు చేరినవారు. త్తల్లిరీతి శాఖాధ్యేతలు. ఆచార్యసూత్రులు. కార్యపరిగ్రంథములు. గుంటూరుమండలము జూపట్టతాలూకాయందుగల వేటపాలెనును పేరుగల బ్రాహ్మణ్యపనుకుసమీపమున నుమారు ఒకకోసు దూరమునగల పెండ్లిపల్లి యను గ్రామము వీరిపూర్వం నివాసభూమి. తండ్రి కనుపన్తనంధ్యు డెల్లి కామన్న. తమ్ముడు సరసయ్య.

శాలివాహనశకము ౧౭౭౫-వ సంవత్సరమునకు సరియగు రుధి రోద్ధారించుత్సర వై శాఖమాస శుక్లపక్షమున నృగశిరాసత్త్రమున వీరు జన్మించిరి. విద్యానందనాథులను నది దీక్షానామము.

శాలివాహనశకము ౧౮౨౦-వ సంవత్సరమునకు సరియగు హే ములంబి (హేవలంబి) సంవత్సర కార్తిక బహుళపాడ్యమియందు సన్యసించి సిద్ధిపండిరి. అనగా ౯౬ సంవత్సరములు జీవించిరి.

గుంటూరుజిల్లా శేషలెయందు శాలివాహనశకము ౧౭౪౧ సం. నందుజన్మించి ఆంధ్రదేశమునందుగల నియోగి శాఖయులలో వేద శాస్త్ర నియమానుసారముగ మతాచారధికులను ఆచరింపజేయించుచు జీర్ణావైతమత పునరుద్ధారకులను ప్రసిద్ధిగాంచిన శ్రీనంది రాజ లక్ష్మీనారాయణచీక్షీతులవారు ఈవిద్యానందనాథులవారికంటె డాదాపు ౧౬ సంవత్సరములు చిన్నవారు. అయినను ఆకాలమునందుగల పండితులలో పలువురును వీతాధిపతుల సమీపమునగల పండిత బృందమంతయు తనకు ప్రతిపక్షము వహించినను జంకక శాస్త్రసిద్ధాంతమును మాత్రమే సహాయముగ పరిగ్రహించి వాదించి జయించి బ్రహ్మచర్యాది నియమపూర్వకముగ నియోగి శాఖయులందు వేదవిద్యను

వ్యాపింఁజేయుచున్న శ్రీలక్ష్మీనారాయణదీక్షితులవారిని “చిత్రం వట తోఁస్తూలే స్పృహ శ్శిష్యా గురుభ్యవా” యనుశ్లోకానుసారము శ్రీదక్షిణామూర్త్యంశావతారముగను కులాచార్యునిగను ఈ కై వల్యసవనీత గ్రంథమునందు పల్లించియున్నాడు. వీరు బాల్యముమొదలుకొని సిద్ధి పొందునంతవఱకు ద్రవిడదేశమునందే తమకాలమునంతయు గడిపిరి. కాని మధ్యకాలమునందు కొన్నాళ్లు ఆంధ్రదేశమునందు నివసించి ఆ కాలమునందు వేదవిద్యాప్రచారమునకును శాస్త్రీయసదాచారాభివృద్ధి కిని ప్రయత్నించి జయముగాంచుచున్న శ్రీ సందిరాజ లక్ష్మీనారాయణ దీక్షితులవారితోడఁ బరిచయమును కలుగఁజేసికొని వారికి చాలవఱకు తోడ్పడుచుండిరి.

వీరిసంగ్రహ వివరచరిత్రము.

౧. ఈవిద్యానందనాథులవారికి బాల్యమున ౮-వ సంవత్సరము రాక పూర్వమే తండ్రియగు నెంకయ్యచురఁజించెను. ఒకతమ్ముఁడు తల్లి పినతండ్రియు వీరికుటుంబము. ఆకాలమునందు సర్వసాధారణముగానున్న యవిభక్తకుటుంబసంప్రదాయానుసారము పినతండ్రియే ఈకుటుంబ మునకు పోషణకర్తగానుండెను. బాల్యమగుటచేతను మేనమామలగు అచ్యుతన్నవారు గ్రామములు యిబారాచేయుచు ధనికులుగను యజ్ఞ యాగాదికము లొనర్చుచు సదాచారనిరతులుగను, పుత్రికాసంకతిగల వారుగను నుండుటచేతను స్వగ్రామమగు పందిళ్లపల్లికి అతిసమీపము ననే తన పుట్టిల్లగు తిమ్మసముద్రమను గ్రామ ముండుటచేతను విద్యా నందనాథులవారితల్లి పుత్తులతోడ తఱుచుగ తిమ్మసముద్రగ్రామము నందేయుండుట సహజమాయెను.

విద్యానందనాథులవారి పెద్దమామ అచ్యుతుని యశ్శేక్వర సోమ యాజి; పిల్లనిచ్చినమామయగు చిన్నమేనమామ రాశేక్వరసోమయాజి. మాతామహుఁడు శేషాద్రిసోమయాజి. మాతాఃపితామహుఁడు యశ్శేక్వరసోమయాజి. మాతామహుఁడగు శేషాద్రిసోమయాజి గోదావరీ తీరమగు వాసరాక్షేత్రమునందు పవనపల్లాంబుభక్షకుఁడయి దేవినిగూర్చి తపముసల్పెను. దేవి ప్రత్యక్షమయి “నీవు వివాహితుఁడవయి సత్సం తానమునుబడసి యజ్ఞ యాగాదికముల నొనర్చినపిదప విరక్తుఁడవయి సన్యసించి యఖండకైవల్య సుఖముననుభవించు”మని యాజ్ఞాపింప తదా

జ్ఞానకారము స్వదేశమునకు మరలినట్లును. వీరిమాతామహుల డగు శేషాద్రి సోమయాజిగారి శిష్యసంతతికి చేరిన వార నేకులు నైజామురాజ్యములోని గోదావరీతీరమున నిప్పుటికినిగలరు. ఏతద్వంశీయులు ఇప్పుటికిన్ని అప్పుడప్పుడు నైజాములోని వానిరాజ్యమునకుఁబోయి శిష్యులచేత స్వస్వవిభవానుసారము సత్కరింపఁబడుచున్నవారలు. ఈ విద్యానందనాథులవారికి ౮-వ యేట ఉపసయనమాయెను. పినతండ్రి మున్నగు వాగు ఛిద్రోవ్యపుం క్రము ధరించునట్టి యాచారముగలిగియుండిరి. మేనమామలు సోమయాగ మొనర్చిన కర్మిష్టులుగుటచేత భస్మరుద్రాక్షచందనధారులు. విద్యానందనాథుఁడు మేనమామయింటియందే పెట్టుగుచుండుటచేత తానున్న భస్మరుద్రాక్ష చందనముల ధరించుచుండెను. పినతండ్రి కడకుఁ బోయినప్పుడు అతనికి భయంపడి భస్మరుద్రాక్షచందనముల ధరించక కుంకుమనుమాత్రము ధరించుచుండెను.

౨. కొంతకాలమునకు నైష్ఠునగురువుగు జియ్యరుగారువచ్చి శిష్యులకు చక్రాంకనముల నొనర్చుచుండిరి. వీరిపినతండ్రియు మఱికొందఱును చక్రాంకనముల నొనర్చుకొనుటకు కఠూహాలులయిరి. వీరిపినతండ్రి విద్యానందనాథునకుఁగూడ చక్రాంకనముచేయింప నిశ్చయించి పిలువఁగా నతఁడు అంగీకరింపనందున నిర్బంధముచేసెను. “చక్రాంకనముచేసికొనుటవలన కలుగులాభమేమి?” యని పినతండ్రిని విద్యానందనాథుఁ డడుగగా “ముద్రవేసినకాను చెల్లును, ముద్రవేయని కానుచెల్లదు” అని పినతండ్రి సమాధానము చెప్పెను. అందులకు బదులు విద్యానందనాథుఁడు చెప్పఁబోగా పినతండ్రి కొవపడి నీపిచ్చిమాటలకు తగినసమాధానమును జియ్యరుగారే చెప్పెనరు రారమ్మని చెయి పట్టుకొని జియ్యరుదగ్గఱకుఁ గూడ్చుకొనిపోయి మావాడేమో చక్రాంకనమునుగూర్చి యడుగునట. సమాధానముచెప్పనలయునని జియ్యరుగారితో చెప్పఁగా ఇద్దఱకు ఉత్తరప్రత్యుత్తరము లీరీతిగా జరిగెను:—

విద్యానంద:—చక్రాంకన మెందులకు చేసికొనవలయును?

జియ్యర్:—ముద్ర వేసినకాను చెల్లును. ముద్ర వేయనిదిచెల్లదు.

విద్యానంద:—ముద్ర వేసినకానగు యీదేహము ఇక్కడనే పడిపోవుచున్నదే. ఇట్టిదానివలన మీరుచెప్పిన లాభ మెటులకలుగును?

జియ్యర్:—(సమాధానము ఏమిచెప్పలేదు)

విద్యా:—చక్రాంకనము చేసికొన్న నేను స్వామిజనా! వైష్ణవుడనా!

జయ్యర్:—నైష్ణవుడవే.

విద్యా:—మాతండ్రి యాల్చిమునాడు మీరు భోక్తగావచ్చెదరా?

జయ్యర్:—రాము.

విద్యా:—పోనీ మీశిష్యులనైనను భోక్తలగా పంపెదరా?

జయ్యర్:—వీలుపడదు.

విద్యా:—మాలామాకు మంత్రములనేర్పి సమర్థులుగాచేసెదరా?

జయ్యర్:—మేముచేయుము. అది మాపనిగాదు.

విద్యా:—ఇంక మీరు మాకుచేయు సహాయమేమి?

జయ్యర్:—చక్రాంకనముచేయుటయే.

జయ్యరుగారి పైనమాధానమును వినినవెంటనే విద్యానందనాథుడు “మా బుజాలు కాల్చిపోవుటయే మీపనియైనయెడల మాకు మీచక్రాంకన ముక్కిటయేలేదు” అనిచెప్పి తనరొంపిని పెట్టుకొనియున్న పొట్లమును విప్పి అందున్నభస్మమును దీసి ఆ జయ్యరుగారియెదుట నే శ్రీపుంక్తముచుధరించి మీచక్రాంకనము నా కిక్కిటలేదని చెప్పి యింటికి వెళ్లిపోయెను. ఈ సంభాషణము నచటికి చక్రాంకనార్థము వచ్చి యున్నవార లాలకించి చక్రాంకనము చేయించుకొనకయే పరిపరివిధములుగ మార్గమునుచూచు తమతమ గృహములకుఁ బోయిరి. తనమాటవిని చక్రాంకనము చేసికొనలేదని పినతండ్రి విద్యానందనాథుని యింటి నుండి లేచిపోవునను. మేనమామ యింటికిపోగా తమయింటియందీ తని యుంచుకొన్నయెడల జయ్యరుగారితో విద్యానందనాథునకు జరిగిన యుత్తరప్రత్యుత్తరములను తాము చెప్పించించినామని పినతండ్రి గారభిప్రాయపడుదు రనుతలంపుతో మేనమామ విద్యానందనాథునిచూచియు చూడనట్లుండెను. విద్యానందనాథుడు ఇంతకుమున్ను మిక్కిలి వాత్సల్యముతో తననుచూచుచున్న మేనమామ నిరాదరణచేయుట సహించజాలక, యింటినుండి లేచిపోవునని పినతండ్రికడకు తిరిగిపోవుటకు ఇష్టపడకయు ఎవరితోడనుచున్న గ్రామమునుండి బయలుదేరి యెట్లా కొన్నాళ్లకు చెన్నపురికి చేరెను. అన్నిట చెన్నపురియందు జాగీరుదారులగు పెద్దనాయనిపంశీయులు సుమారు ౧౦ సం. వయసునందు దేశము కానిదేశమునకు వచ్చియున్న విద్యానందనాథునిచూచి యాదరించి య

న్నవస్త్రములకు తగినయోర్వాష్టు చేయించి సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు చక్కనిపాండిత్యముగల ఇంద్రునిండితులకడ ఉనయమున సంస్కృతమును నాయంకాలమున ఆంధ్రమును చెప్పించుచుండిరి. పెద్దినాయని కటుం బమునందు విద్యాభిమానియగు ఒకిరంజ్ఞుడు అప్పుడప్పుడు వీరితో మాట్లాడుచు ఒకటిరెండు సమన్వయనీయంగా శృంగ్వికరముగా విద్యానందనా యుడు వానిని పూర్తిచేసెను. అప్పుటికి విద్యానందనాథునకు ౧౨ సం. వయస్సు. జ్యోతిమునందే ఇట్టి నూత్నబుద్ధిగల ఇతనికి సంస్కృతాంధ్ర భాషలేగాక మఱిరెండుభాషల చెప్పించుట మంచిదని యారంజ్ఞుడు తలంచి అరవము, హిందుస్తానిభాషలను చెప్పించుటకు తగుసాక్షియము చేసి తనవంధ్యమునందే ఉండుటకు తగిన వనతుని నిల్పించెను. స్వదేశము నందు తల్లియగు, పినతండ్రియు. మేనమామయు విద్యానందనాథుడు చెచ్చుటనున్నది తెలియక ఊహించుకొని బానిసెలియక దుఃఖించుచుండ కొన్నాళ్లకు చెన్నపురియందున్నటుల కన్పాక్షికినిగా తెలియగా చెన్నపురికి తల్లి వచ్చి పుత్రుడుగు విద్యానందనాథుడున్న తావునుగనిపెట్టి పుత్రుని స్వదేశమునకు నిలుచుకొనిగాగా మేనమామయు బంధువులును సంతృప్తులయిరి. మేనమామ ఆరంభిత్రీయను సాధకనామయగు తనపుత్రికనిచ్చి పెండ్లిచేసెను. విద్యానందనయగు విద్యానందనాథుడు మేనమామ మున్నగువారి యనుజ్ఞకైకొని చెన్నపురిచేరి కొంతకాల మచటయుండి తర్వాత మధురకుఁబోయి తర్కవ్యాకరణ వేదాంతశాస్త్రములఁ జదువుచుండెను. ౧౦ సం. ములవఱకు ఉత్తర ప్రత్యుత్తములేమయు రాకపోవుటచేత విద్యానందనాథునివారి మామ తనపుత్రికను సోదరిని వెంటఁ బెట్టుకొని చెన్నపురికివచ్చి విచారించగా మధురయందున్నటుల బాడతెలియవచ్చుటచేత మధురకుఁబోయి యచట విద్యానందనాథునిచూచి పుత్రికను సోదరిని అక్కడనే దిగిబడిచి తాను స్వదేశమునకు వచ్చి చేరెను. విద్యానందనాథుడు భార్యయు తానును తల్లియు హరిహర, మాయవర, శ్రీరంగక్షేత్రములయందు దాదాపు ౨౦ సంవత్సరములు దక్షిణదేశమునందే నివసించెను. వీరికి శ్రీప్రిపురసుందరి యిష్టదేవత. అష్టాదశపురాణములయందును పెరియపురాణము మున్నగు ద్రావిడ భక్తుల చరిత్రములయందును, శ్రవిడవేద ప్రబంధగ్రంథములయందును వీరుచదువని గ్రంథమేలేదు. మంత్రశాస్త్రీయ పాదుకాంతదీక్షమున్నగు

సంప్రదాయ రహస్యములను, వేదాంతశాస్త్ర సిద్ధాంతములను సమరస పఠించి హృదయంగమముగ బోధించుటయందు వీరికిఁగల నేర్పు ఇట్టిదని వర్ణించుటకు శక్యముకాదు. వీరు తమ ౫౬ వ వయసున స్వదేశము నకువచ్చి యాకాలమునందు మతాచార విద్యాభివృద్ధికిగాను తమజీవిత మంతయు సర్పించి బ్రహ్మచర్యాది నియమపూర్వకముగ వేదవిద్యను బోధించుచున్న శ్రీనందిరాజు లక్ష్మీనారాయణ దీక్షితులవారిని సందర్శించి శ్రోతస్సార్థ క్రియాకలాప సంబంధమగు వేదవిద్యను కొంతయ భ్యసించి పాకయజ్ఞములనొనర్చి పలుపురకుబోధించి బాపట్లతాలూకా యందుగల తమబంధుజాలమునందు పలువురను శ్రోతస్సార్థ విద్యాభ్యాసమునకు పురికొల్పి మతవిద్యాపారంగతు లగునటలచేసిరి.

3. ఈ విద్యానందనాథుఁడు హరిహరక్షేత్రమునందున్నప్పుడు ఒకానొక సూర్యగ్రహణ కాలమునందు తుంగభద్రానదియందు స్నాన మొనర్చి ఆహ్నికముతీర్చుకొని వేదాంతగ్రంథము నొక్కదానిని రచింపవలయునను సంకల్పముతో ఇష్టదేవతను స్మరించుచుండఁగా శ్రీమత్త్రిపురసుందరీదేవి ప్రత్యక్షమయి నీవుచేయ సంకల్పించిన గ్రంథము నకు నన్ను కృతినాయకగా నొనర్చుమనిఁజెప్పి యంతర్ధానముకాగా తిదాజ్ఞానుసారము భాగవద్వ్యాత్మకమగు ఈకై వల్యనవనీతమును, త్రివర్గప్రదీపిక మున్నగు గ్రంథములను క్రమక్రమముగ రచించి తన్మద్రాక్షార్థము దాదాపు తమ ౭౫-వ వయసున చెన్నపురిచేరి గ్రంథములముద్రించి పలువురకు బోధించుచు ౯౬ వ యేట సిద్ధిపంచు.

ఈకై వల్యనవనీతముయొక్క ర ముద్రణములు దాదాపు ౮౦౦౦ గ్రంథములు లోకులచేత ఆదరింపఁబడినవి. ౧౦ సంవత్సరములనుండి గ్రంథములను పలువురు కోరుచున్నను ముద్రింప నసమర్థులమయితిమి. మామిత్రులగు బ్రహ్మశ్రీ వేములపాటి వెంకటరాఘవయ్యగారి సోదరులు రాఘవయ్యగారు ఏతన్నద్రాక్షార్థము ౧౫౦ రు. ఇచ్చి ప్రోత్సాహ మొనర్చినందులకు వారియందు కృతజ్ఞుఁడను. విద్యాప్రియులు యథా పూర్వముగ గ్రంథము నాదరించి తగు ప్రోత్సాహము నొసర్చెదరు గాక.

బృందావనం,
కీర్తపాకం, మదరాసు,
దుర్భోధారి ప్రముఖ ౧౫-౮-౨౩

ఇట్లు గ్రంథకర్త పుత్రుఁడు,
క. మార్కం దేయ శర్మ.

శ్రీ సద్గురుపరబ్రహ్మణే నమః.

తై వ ల్య న చ నీ త ము

తత్త్వబోధప్రకరణ మను ప్రథమభాగముయొక్క

విషయసూచిక.

పద్య పుట

సంఖ్య. సంఖ్య.

1. (౧-౧౦) మంగళాచారము: మంగళవాదము; బ్రహ్మప్రణవాన్ధవిచారణ: బ్రహ్మప్రణవార్థచక్రము.
2. (౧౧-౨౦) శ్రీగుణములచేరికవలన కలిగినసృష్టివివరణము: యజ్ఞోపవీతవిషయనిరూపణము; సాత్త్విక, రాజస, తామసాహార, యజ్ఞరూపతపశ్శ్రద్ధాది విభాగము.
3. (౨౦-౩౦) వల్లభాగణపతి స్తోత్రము.
4. (౩౧-౩౬) అష్టైత్యభాష్యకావలగు శ్రీమద్భంకరచగనత్పాదాచార్యుల యవతాంకభవము; బ్రహ్మవిష్ణురుద్ర మహిమ ప్రతిపాదకములయిన అష్టాదశమహాపురాణముల వివరణము: అష్టాదశోపనిషత్సారావివరము; అష్టాదశసృష్టివివరణము; ఇతిహాసవివరణము; వేద-ఉపవేద - వేదాంగముల వివరణము; భట్టప్రాభాకరీయమీమాంసావివరము; చార్యాకాది స్వయంతాత్మ ప్రతిపాదనము: సర్వమతమోక్షప్రతిపాదనము; శివుని పంచవింశతి శీలలు.
5. (౩౭) జీర్ణాన్వితమతిభునరుద్ధాగత శ్రీలక్ష్మీనారాయణాదీక్షితమహిమాభివర్ణనము.
6. (౩౮) సద్గురుపరబ్రహ్మణ్యము: పంచములవివరము; ఋణామ్నయవివరము.
7. (౩౯) సంస్కృతాంధ్యవిస్తోత్రము; అర్చిరాజభూమాదిమార్గములవివరము; ఇష్టాపూర్తకర్మముల వివరము.
8. (౪౦) స్వాభిమాన నిరసనపూర్వక కుకవి తిరస్కరణము.
9. (౪౧) ఏతద్గ్రంథ నిర్మాణకారణము.
10. (౪౨) ఇష్టదేవతయగు శివకామసుందరి ప్రత్యక్ష మగుట; మూలాధారాది పట్టుకృతవిషయవిచారణ; వాని అవయవా విచారణ: నాడీచక్రవివరము; అష్టాదశపద్యమున హంస తిరుగునపుడు కలిగడి గుణవిశేషముల వివరణము.
- 11-15. (౪౩-౪౭) పశ్యంతములు; నవవిధాంగములతోఁ గూడిన భక్తిక్రయ నిరూపణము.

- * 16. (౪౬) ఐహానుక్రమణికకు ప్రధానపురుషుడయిన వాసుదేవమూర్తిస్తోత్రము;
పద్మావవికారలక్షణము; పటోశక్తివివరణము.
17. (౪౯) అణుపదినాలుగు విద్యలవివరము.
19. (౫౦) అణిమాద్యష్టైశ్వర్య వివరము.
23. (౫౪-౬౪) సప్తవిధ పాకయజ్ఞ వివరణము; సప్తహవిర్యాగవివరణము; సప్తసోమ సంస్థలవివరణము; సప్తసంతానవివరణము; అష్టాదశశక్తిసీగ్ధాన-అధిదేవతానిర్ణయము; అష్టాంగయోగములలో మొదటిదగు యమముయొక్క పంచవిధలక్షణము; పంచవిధనియమలక్షణము; యోగాభ్యాసమునకు అత్యవశ్యకములగు ౨౨ ఆసనముల లక్షణము; శ్రీవిధ ప్రాణాయామలక్షణము; ప్రత్యాహార, ధ్యాన, ధారణా లక్షణములు; వడ్విధసమాధిలక్షణము; మంత్రలయ-హార-రాజయోగవివరము; పంచదశయోగాంగ వివరణము.
29. (౬౪-౯౪) షష్ఠ్యంతములు: ప్రకాశవిమర్శాత్మక మంత్రపదవిచారణము; శ్రీచక్రనగర, తత్త్వాకారాదివర్ణనము; సూర్య చంద్ర బ్రహ్మ రుద్ర మహేశ్వర సూక్తివివరణము; శ్రీచక్రభాగ్యము: శ్రీచక్రము.
31. (౯౪-౯౫) శ్రీపురుసుండరి సింహవాహన మెక్కుటకు కారణము.
34. (౯౫-౧౦౦) గ్రంథారంభము, జీవచేతన వివరణము.
35. (౧౦౦-౧౦౩) శ్రీమూర్త్యైత్మిక పంచబ్రహ్మస్తోత్రము; పద్మైశ్వర్యవివరము.
37. (౧౦౪-౧౦౬) రాగద్వైపాది ప్రకరణము.
- 39-41. (౧౦౬-౧౧౦) అనుబంధ చతుష్టయ వివరణము.
- 42-44. (౧౧౦-౧౧౪) సాధనచతుష్టయ సంపత్తివివరణము.
45. (౧౧౪-౧౧౫) ఆధ్యాత్మికాది తాపత్రయ నిరూపణము.
46. (౧౧౫-౧౨౪) పుణ్యక్షేత్ర, దారణ, ధర్మేషులనుగూర్చిన ఆత్మీయభక్త ప్రతిపాదనము.
47. (౧౨౪-౧౩౫) సప్తావరణవివరణము: పంచకోశవివరణము.
48. (౧౩౫-౧౩౬) ఆచార్యుడగు శిష్యుని అక్షరప్రసించురీతి.
53. (౧౩౯) పునర్జన్మకారణ, తన్నాశ, కాలనిరూపణము.
58. (౧౪౦) జీవేశ్వరోపాధులు, తద్విస్తరము.

* మొదటిసంఖ్య పద్యసంఖ్య. రెండవసంఖ్య పుటసంఖ్య అని యెఱుంగునది.

- * 54-55. (౧౮౧-౧౮౨) "తిన్నతా నెఱుంగుట" యనుదానియొక్క నిర్ణయము.
- 56-59. (౧౮౩-౧౮౬) స్థూలదేహముకంటె భిన్నముగా ప్రత్యేకాత్మ కలదనువిషయమును దృష్టాంతపూర్వకముగ బోధించుట.
60. (౧౮౬) దృష్టాంతపూర్వకముగ అధ్యాసలక్షణము.
61. (౧౮౭-౧౮౮) విద్యవివరణము, ఆ ఆగమముల వివరణము.
- 62-63. (౧౮౮౩-౧౮౮౬) యోగసూత్రవిప్రక్రమస్వరూపవివరణము.
64. (౧౮౮౬) ఈశ్వరస్మృత్తిక్రమము.
65. (౧౮౮౭) ఈశ్వరకారణ శరీరోత్పత్తివివరణము. జీవనమూహోత్పత్తిక్రమము.
66. (౧౮౮౮) జీవకారణశరీరోత్పత్తి మొదలగువానివివరణము.
67. (౧౮౮౯) అవరోచితక్షణశక్తుల వివరణము.
68. (౧౮౯౦-౧౮౯౩) విశేషశక్తినిలన కలిగిన సూక్ష్మతీనూక్ష్మ పంచభూతముల వివరణము: పంచభూతములు ప్రకృతి అతీనూక్ష్మభూతములు, స్థూలభూతములను అయినవి; ము: జీవేశ్వరజగదుత్పత్తిచక్రము: జీవేశ్వరజగదుత్పత్తి చక్ర విషయము.
69. (౧౮౯౩) సత్త్విసమస్తీ వ్యష్టిసూక్ష్మభూతములవలన కలిగిన తత్త్వములవివరణము.
70. (౧౮౯౪) జీవేశ్వర సూక్ష్మశరీరోత్పత్తి నిర్ణయము.
71. (౧౮౯౬-౧౮౯౭) సూక్ష్మశరీరములను పొందిన జీవేశ్వరనామములయొక్క అవసరము, కోశములయొక్క వివరణము; సూక్ష్మశరీరపంచీకరణ చక్రవిషయము; సూక్ష్మపంచీకరణచక్రము.
72. (౧౮౯౮) స్థూలదేహస్మృత్తిక్రమము.
73. (౧౮౯౯) స్థూలభూతపంచీకరణము.
74. (౧౯౦౦-౧౯౦౨) స్థూలశరీరమును పొందిన జీవేశ్వరనామములయొక్క అవగాళికోశములయొక్క వివరణము; స్థూలశరీరపంచీకరణచక్రవిషయము; జీవేశ్వరుల స్థూలదేహపంచీకరణచక్రము; పంచవింశతితత్త్వముల అధ్యాత్మిక, అధిభౌతిక, అధిదైవత వివరణము; పంచభూతపంచీకరణ తత్త్వలయము; సూక్ష్మతత్త్వలయము; భూతలయము; సూక్ష్మతీనూక్ష్మభూతలయము; ప్రకృతిలయము; దశవిధప్రళయ వివరణము; పంచభూతబీజపంచీకరణము; పంచభూతబీజవివరణము; మఱికొవిధములైన స్థూలపంచీకరణము.
75. (౧౯౦౨) జీవేశ్వరభేదవివరణము.

- * 76. (౧౮౯) వ్యష్టి సమష్టి భేదవివరణము.
- 77-78. (౧౯౦) అపవాదయుక్తివివరణము.
79. (౧౯౧) అపవాదయుక్తిని దృఢపఱచుట.
- 80-82. (౧౯౨-౧౯౪) ఆవరణశక్తిలక్షణవివరణములు.
83. (౧౯౫) ఆశోప మెప్పుడును కనబడు దనియు, అధిష్ఠానమునకు సమము విశేషము అను రండుసంజ్ఞలు గలవనియు చెప్పుట.
84. (౧౯౬) సమవిశేషముల వివరణము.
- 85-86. (౧౯౭-౧౯౮) ఆవరణశక్తికంటె విశేషశక్తి మంచిదని నిరూపించుట.
87. (౧౯౯) విశేషశక్తి మోక్షకారక మెట్లుగా నను విషయమును నిరూపించుట.
88. (౨౦౦) విశేషశక్తి ఆవరణశక్తిని ఖండించి తానున్నా నశించు నని తెల్పుట.
- 89-95. (౨౦౧-౨౦౭) మాయా భంగ విశేషన సత్త్వాంశులు, తన్నామములు, దృష్టాంత పూర్వోక్తి ముగి వివరించుట.
96. (౨౦౮) పుష్కరాక్షయ న్యాయములుగా లోచన నని చెప్పుట.
97. (౨౦౯) ఆశోప తత్వములయిన జీవేశ్వరజగద్భ్రమలను నదలి అధిష్ఠానపై తత్వ మగు పరబ్రహ్మమును పొందవలయు ననువిషయము.
98. (౨౧౦) పరమాత్మను సందర్శించుటకు జీవేశ్వరలను జగత్తును మాయకము లని తెలచినవానికి తాను వేఱగువిషయము తెల్పుట.
99. (౨౧౧) సూక్ష్మకారణశరీరములు ఆత్మ కానిని చెప్పుట.
100. (౨౧౨) శుద్ధతైత్తన్యము తా నగును పంచకోశవిలక్షణములు కావలయు నను విషయము.
101. (౨౧౩) అవ్యక్తదృశ్యములు నశించినవెనుక నుండు శూన్యమునా నేను పొందుట యనుసందేహమును శిష్యుల హిడుగుట.
102. (౨౧౪) శూన్యమును చూచునాక్షిపి నీ విని ఆచార్యుడు పలుకుట.
103. (౨౧౫-౨౧౬) శుద్ధతైత్తన్యముగు తనసన్నిధానమున సమస్తము పుట్టి గిట్టు నని చెప్పుట; పరమశివుడు దక్షిణామూర్తియైన చరిత్రము.
104. (౨౧౭) తన్నెఱుంగుటకు సాధనము తనతెలివియే కాని గుర్రము కా దని చెప్పుట.
105. (౨౧౮) శుద్ధతైత్తన్యమును సందర్శించుట.

- * 106. (౨౨౦) తానై వెలుంగుపరబ్రహ్మమే సర్వప్రసవ మయి ప్రకాశించు ననుట.
 107. (౨౨౦) అద్వితీయపరబ్రహ్మమునందు నిలుకడ నీద్దించుటకు అధిష్ఠానములకు విద్యము కలగు గాని ఆరోపములకు విద్యము లేదని చెప్పట.
 108. (౨౨౧) జీవేశ్వరులతారతమ్యములను చెప్పట.
 109. (౨౨౨) మహావాక్యముల వివరణము.
 110-112. (౨౨౩-౨౨౫) జహ్లాక్షు, జహదజహ్లాక్షుములు.

చతుర్విధమహావాక్యముల యర్థవివరణము.

113. (౨౨౧) హ్రస్వహ్మము తానై వెలుంగుపరబ్రహ్మమునందు దృష్టాంతము.
 114. (౨౨౨) సమాధియందు తననిజస్వరూపమును సందర్శించినశిష్యుని లక్షణము.
 115. (౨౨౩) శిష్యుడు స్వానుభవనిష్ఠులలో నుండునిమిత్తము.
 116. (౨౨౪) సమాధినుండి బహిర్ముఖుడైన శిష్యుని స్వరూపమును చెప్పట.
 117. (౨౨౫) శిష్యుడు ఆచార్యునకు తనయభిప్రాయమును తెలుపుట.
 118. (౨౨౬) సమాధిభంగకరములగు విఘ్నశ్రయమును చెప్పి వానిని తొలగించుకొననియు నని ఆచార్యుడు తెలుపుట.
 119-121. (౨౨౭-౨౨౯) విఘ్నము లేవిధముగా హానిని కలుగఁజేయు ననియు వాని పేరులు అవి నశించురీతి తెలుపవలయు ననియు శిష్యుఁ డడుగుట.
 122. (౨౩౦) ఆసంభావన, సంశయభావన, విపరీతభావనలు నశించురీతి చెప్పట.
 123. (౨౩౧-౨౩౪) షల్లింగవిచారము.
 124. (౨౩౫) శ్రీపుటులవివరణము.
 125. (౨౩౬) బ్రహ్మపీఠాదుల తారతమ్యమును చెప్పట.
 126. (౨౩౭) బ్రహ్మవిదాదులు మనోవృత్తి భేదవివరణము.
 127. (౨౩౮) బ్రహ్మవిదుని లక్షణము.
 128. (౨౩౯-౨౪౧) బ్రహ్మజ్ఞేతలప్రవర్తనావిశేషమును తెలుపుట; ఇచ్చాప్రార్థ, అనిచ్చాప్రార్థ, పరేచ్చాప్రార్థములవివరణము.
 129. (౨౪౩-౨౪౫) ఆగామి సంచితప్రార్థముల వివరణము.
 130. (౨౪౬) బ్రహ్మవిద్యుర, విద్యరీయ, విద్యురీయములు.
 131. (౨౪౭) బ్రహ్మవిద్యురారులఫలితస్థితి.

- * 132. (౨౫౫) బ్రహ్మవేత్తల విలక్షణమయినస్థితి.
133. (౨౫౬) బ్రహ్మవిద్యరాదులను చూచుచారికి కలుగుఫలమును, ఆబ్రహ్మవిద్యారాదులు పొందుముక్తిగుఱమును చెప్పట.
134. (౨౫౭) అగామి సంచిత ప్రారబ్ధకర్మ విమోచనమును తెలుపుట.
135. (౨౫౮) పుణ్యకర్మములు తైమజనృత్తములకును, పాపకర్మము లభవజనృత్తములకును, మిశ్రకర్మములు మన్వజనృత్తములకును కారణములు కావున జన్మనిహితీలగు విదేహము క్తులయం దాకర్మములు తొలగెనునని సకారణముగ చెప్పట.
136. (౨౫౯) శరీర త్రయవిమోచనమును చెప్పట.
137. (౨౬౦) విదేహము క్తిలక్షణము.
138. (౨౬౦) విదేహము క్త్యనుభవ మెల్లప్పుడును ఒక్కతీరున ఉండునా యని శిష్యుఁడడుగ ఆచార్యుఁడు సదృష్టాంతముగ తెలుపుట.
139. (౨౬౧) సదసత్తులను తెలుపుట.
140. (౨౬౨) శ్రీశివాకామసుందరస్తోత్రము.
141. (౨౬౩-౨౬౪) మానవత్రయవివరణము.

ఈ తత్వబోధప్రకరణ గ్రంథమునందుగల సందేహములన్నియు

సందేహనివారణ ప్రకరణము

అను ద్వితీయభాగమునందు తీర్పబడినవి.

ద్వితీయభాగమున్నూ ఇదివఱకు 3 పర్యాయములు
ముద్రింపబడి జగత్ప్రసిద్ధి నందియున్నది.

వెల. ౨-౦-౦.

అత్యుపయుక్తమగు గ్రంథరాజము.

యోగాభ్యాసదర్పణము.

పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యవర్య

శ్రీ బ్రహ్మనంద సరస్వతీయతీంద్ర విరచితము.

ఈ గ్రంథము యోగ పాతంజలసూత్రములు, హఠయోగ స్రదీపిక మొదలగు యోగశాస్త్రగ్రంథములన్నియు పరిశీలించి కేవల గ్రంథము లనుమాత్రమే గాక సావ్యనుభవపూర్వకముగ

యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ,

ప్రత్యాహార, ధ్యాన, ధారణా, సమాధులను

అష్టాంగయోగములనుగూర్చి వ్రాయబడినవచనగ్రంథము.

యోగశాస్త్రవిషయములను తేటతెలుగుమాట

లతో తెలుపునట్టిగ్రంథము ఇది యొకటియే.

స్లోజాకాగితముల ప్రతి వెల. ౧-౧౨-౦.

పెదర్పై ట్టుకాగితాలు లైబ్రరీయడిషిఫ్ ౧-౪-౦.

గ్రంథమునందుగల కొన్నివిషయము లీక్రింద తెలుపబడుచున్నవి.

౧-వ ప్రకరణమునందు:—అహింస, సత్యము, అస్తేయము, ఆర్జనము, తప, ధైర్యము, కౌచము, బ్రహ్మచర్యము, మితౌహారము, దయ, అను ౧౦ విధములగు యమములయొక్క వివరము, వానిననుష్ఠించుటవలన కలుగుఫలము తెలుపబడినది.

౨-వ ప్రకరణమునందు:—జప, తపో, దాన, వేదాంతశాస్త్రశ్రవణ, ఆస్తికశ్మభాష, వ్రత, ఈశ్వరపూజన, యదృచ్ఛాలాభసంతోష, శ్రద్ధా, లజ్జ, యను ౧౦ విధములగు నియమముల లక్షణము తత్ఫలమున్నూ, యోగాభ్యాసమునకుతగిన స్రదీపికము, కాలము, ఆహారనియమము, పథ్యాపథ్య పదార్థములును, తెలుపబడినవి. మతీయు ఇదాపింగళ శంఖివ్యాది వాడులయొక్కయు, శాలి, బస్తీ, వేలి, నాలి, వ్రాటకము, కపాల భూతియను పట్టణ్రియలయొక్కయు, దశవిధవాయువులయొక్కయు, మహామంద్ర,

నభోముద్ర, ఉద్యాగబంధముద్ర, జాలంధరముద్ర మొదలగు ౨౦ విధములగు యోగముద్రలయొక్కయు వివరము, వానిననుష్ఠించువిధము తేటతెల్లముగ స్వానుభవపూర్వకముగ వ్రాయబడినది. షట్క్రియల ననుష్ఠించుటను ఆభ్యాసముచేసినవాడు ఆరోగ్యవృద్ధి కరముగలవాడున్ను దీర్ఘాయుద్దాయముగలవాడున్ను అగును.

౩-వ ప్రకరణమున:—యోగాభ్యాసమున కత్యావశ్యకములగు సిద్ధాసన, విజ్రాసన, పద్మాసన, దృఢాసన, వీరాసనముమున్నగు ౮౬ ఆసనములను వేరువేరి ఏయేయసనమును ఆభ్యసించిన ఏయే శక్తి కలుగునదియు చక్కగా వివరింపబడినది.

౪-వ ప్రకరణమున:—రేచకపూరక సంభకములను త్రివిధప్రాణాయామ భేదములయొక్కయు, అష్టవిధకుంభకములయొక్కయు, ప్రాణాయామము నభ్యసించువారు సలపపలసిన ఆభ్యాసక్రమము, కాలనిష్ఠయము మొదలగునవి తెలుపబడినది.

౫-వ ప్రకరణమున యోగశాస్త్రము ననుసరించినట్టియు వేదాంతశాస్త్రము ననుసరించినట్టియు ప్రత్యాహారభేదము వివరింపబడినది.

౬-వ ప్రకరణమున:—సూలసూక్ష్మధారణయొక్కయు, సూలధారణాభేదములగు పృథివి, అంధిసి, ఆగ్నేయ, వాయువీ, అకాశధారణములయొక్కయు వివరము వాని నాచరించుటవలన కలుగుఫలము తెలుపబడినది.

౭-వ ప్రకరణమున:—సూల, సూక్ష్మ జ్యోతిర్ధ్యానములను, తదవాంతభేదములగు అంతసూల బహిష్కూల ధ్యానములు పట్నక్రధ్యానము మున్నగు యోగశాస్త్ర ధ్యానభేదములన్నూ, పదస్థధ్యానము, పిండస్థధ్యానము, హిషస్థధ్యానము రూపాతీత ధ్యానము అను వేదాంతశాస్త్ర ధ్యానభేదములన్నూ తెలుపబడినది.

౮-వ ప్రకరణమున:—ధ్యానయోగ, నాదయోగ, రసానందయోగ, లయయోగ, భక్తియోగ, రాజయోగ, సమాధులను యోగశాస్త్ర సమాధిభేదములు, సవికల్ప, నిర్వికల్ప సమాధులయొక్కయు, తదవాంతభేదములగు వితర్క, విచార, అనంద, అస్మిత సమాధులనియెడి వేదాంతశాస్త్ర సంబంధసమాధి భేదములయొక్కయు వివరముగలదు.

ఐలయువారీక్రిందివిలాసమునకు వ్రాయుదు:—

క. మార్కండేయశర్మ.

బృందావనం కీల్ పాకు మదరాసు.

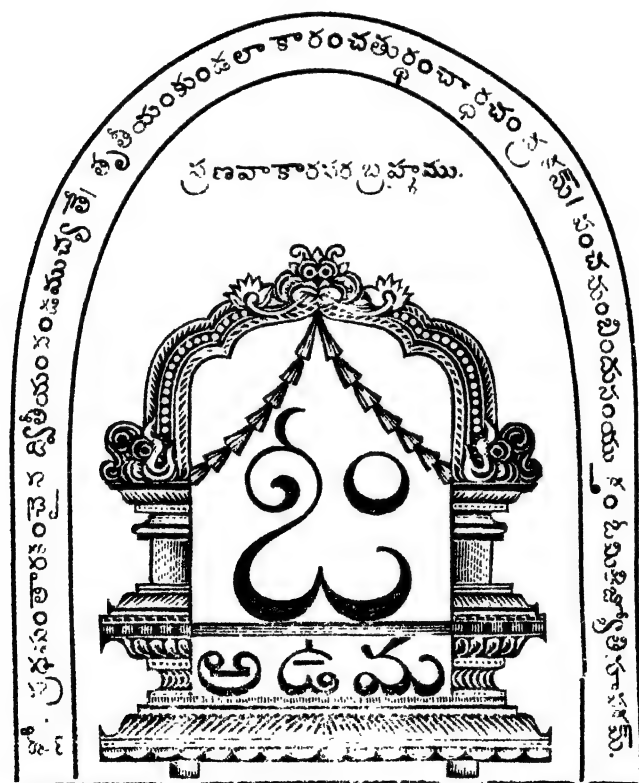
శ్రీ రస్తు.

శ్రీ పరబ్రహ్మణే నమః.

కైవల్యనవనీతము

తత్త్వబోధప్రకరణము.

(చీకాతాత్పర్యసహితము.)

అనుకూలక. కైవల్యనవనీత మనెను పరలోపనివృత్తాన మైన యీయదైవత
కాస్త్రమంతయు నిత్యమంగళస్వరూప మైనను “సహస్రీకామా మంగళ మాచరత,
విఘ్నస్యంసకామా మంగళ మాచరత” అను శిష్టాచారమునుబట్టి ఆ స్త్రీకమతావలంబను

అనుజనులకు “అస్మద్గురుభిర్మంగళ మాచరితమ్, అస్మాభిరపిసుంగళ మాచరితమ్” అను ప్రమాణములు తెలియుటకై “శ్లో. ఓంకారశ్చాచార్యబ్రహ్మవేదా బ్రహ్మవిభూతా, కంఠం భిత్వా వినిర్వాతౌ తస్మా న్మాజ్ఞశిశా పుభౌ.” అను స్మృతినిబట్టి యీ గ్రంథా దిని ప్రణవాకారపర బ్రహ్మము “శ్రీకైవల్యఖండకపా” త్తనుపద్యముచేత స్తుతింపఁ బడుచున్నది.

శా. శ్రీకై వల్యఖండకపాత్రివనలగ్నీసంయుతోద్గీధన
 స్తోకాలోకకలై కమత్యపరమాలోకాత్మమై యెద్ది య
 స్తోకానందముఖాంకపంచకలనాసువ్యక్తమై యొప్పు నా
 శ్రీకై వల్యనవోద్భృతార్థము సదా శ సేవించి కీర్తించెదన్. ౧

టీక. ఎద్ది = ఏ ప్రణవాకారపర బ్రహ్మము, శ్రీకైవల్య...కాత్మమై-శ్రీ-ధర్మార్థ కామముల నెడి త్రివర్ణముయొక్కయు, కైవల్య = మోక్షముయొక్కయు, ఖ = కుఖము లను, ద = ఇచ్చునట్టి, ఏకపాత్ = “పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని” అను శ్రుతిచేత నొక్కటియై అకారాత్మకమై అవిద్యాపాదముయొక్కయు, త్రివద = “త్రిపాదస్యా మృతం దివి” అను శ్రుతిచేత మూడైన ఉకారమకారార్థ మాత్రి స్వరూపములైన విద్యా పాదానందపాదతురీయసాదములయొక్కయు, లగ్నీ = సంపదలతోడ, సంయుత = కూడిన, ఉద్గీధ = బ్రహ్మప్రణవమందలి, సో = శ్రీస్థములైన, లోకకలా = ప్రకృతిమ గు ములగు పగునైనను శీలయొక్కయు. అలోక = ప్రకృత్యతీతమగు తుర్యతుర్యమనెడి పదియాంశవలయొక్కయు, వికమత్య = మేళనముచేత, పరమ = సర్వోత్కృష్టమై. అలోక = వెలుగుటయే, అత్మమై = స్వరూపముగాఁ గలది, అస్తో...కమై-అస్తాక = మిక్కిలిమైన, అనందముఖ = నిజానందమే మొదలగు, అంకపంచ = గుణులులేదిట్టి యొక్క, అనంగా పంచలగ్నములయొక్క, కలనా = కూడికచేత, ముఖ్యైక్తమై = లెప్పుగాఁ చెలియుండునదియై, ఒప్పు...అర్థమై-ఒప్పు = మనోహరమగుచున్న, ఆ = ప్రసేదమైన, శ్రీ = సూర్యవంద్రానలకాంతులమిటి మెఱయుచున్న, కైవల్యనవోద్భృత = కైవల్యనసీత మనెడి ఈయోగశాస్త్రమందలి, అర్థమై = విషయమును, అనంగా ప్రణవమయ మైన పర బ్రహ్మమును, సదా = ఎల్లప్పుడును, సేవించి = భజించి, కీర్తిం చెడక = సాగఁడెదను.

తా. ధర్మార్థకామమోక్షప్రదములగు అకార ఉకార మకారార్థమాత్రి స్వరూ పములైన అవిద్యాపాదము విద్యాపాదము ఆనందపాదము తురీయపాదము అనెడు నాభుగుపాదములుగల బ్రహ్మప్రణవమందలి పదియాంశవభాగమైన అవికల్పావికల్ప

కలాగ్యరూపమయి సద్విదానందనిర్మలాఖండము లనెడి పంచతక్షణముచేత వెలుగు చున్నది కైవల్యనవనీత మనెడి ఈ యోగకాన్త్రముందలి ముఖ్యతాత్పర్యమయి యొప్పు పరబ్రహ్మమను ఈకాన్త్రనిర్విఘ్నపరిసమాప్త్యర్థమయి యొల్లప్పుడును సేవించి విమతిం చుచున్నానగుట.

కార్దూలవృత్తలక్షణము. కా. సారాచారవిశారదా యినయతికా కార్దూలవిక్రీ డితా । కారంబై మనజమ్ము తిమ్ముగ సకాశప్రాప్తిచే జెల్వగుకా॥ తా॥ మ.స.జ. స.త.త.గ-గణములును, ౧౩-వ అక్షరము యతి కార్దూలవృత్తమునకు నుండవలయు ననుట॥ క॥ కృతిముఖమున వైచిత్ర్యము । స్ఫూతియొండె నభిష్టవస్తుకీర్తన మొండెకా॥ విరతాశీపద మొండెను । బ్రతిపాదంపంగలయు భద్రాపేక్షకా॥ అను తక్షణముచేత నిష్టదేవతాకీర్తనారూపమంగళ మీపద్యమునఁ జెప్పబడెను॥ క॥ మయిరసతజభసం కు ధూ । పయోగ్నన్యనిలగగనభానుపద్మార్యమ । హ్వయు లీకులు శివజయంతయ । భయబయర్థనమదములు ఫలములు వరుసకా॥ అని యున్నందున గ్రంథాదిని మగణ ప్రయోగము॥ కీర్తకారప్రభావము॥ తే॥ వేదముల కల్ల నోంకార మాదియైన । కరణిఁ గృతులకు నెల్ల కీర్తకార మాది । గానఁ గవిగు లెల్లను దానిఁ దక్క । నితరవర్ణంబు లిడరు సత్కృతులమొదల ॥ క॥ పదఁడి కీర్తకారము కృతి । మొదల నిలిచి దోష పుంజము నడంచి కుభం । బొదవించుఁ బరుస మినుమును । గదిసిగువర్ణంబు సేయు కరణి స్థరణికా॥ క॥ కుభదేవతాత్రియంబును । కుభభుచరత్ర యముగలిగికుభవాచకమై । యభినతిఁ గాంచిన కతమున । కుభములకీర్తకారమునను బొప్పుదుటరుదే॥ తా॥ కవిర్ణ రేఫేకారములుగూడి కీర్తయ్యెను. అంగు శబ్దేకారములకు అధిదేవత లక్ష్మీదేవి. రేఫ మున కన్నిదేవుఁడు “క్రియమిచ్చేద్ధతాకనా” త్తన పురాణాచరణముగలుగుటంజేసి యతఁ డును లక్ష్మీప్రదుండు గాన మూఁడువర్ణములకును కుభదేవతలైరి మొదలిశవర్ణమునకు గ్రహము గురుఁడు. రేఫమునకు నీకారమునకు కుక్రు డొక్కఁడే కాన మూఁటినికుభ గ్రహములే యయ్యెను. “కమలాక్రీర్ధరిప్రియా” యని లక్ష్మీనామము గావున కుభ కాచకమయినది కానఁ గృతిముఖమందుఁ బ్రయోగించిన కీర్తకారమువలన కుభము గలుగుట చిత్రము గాదు గనుక నీగ్రంథాదిని కీర్తకారము ప్రయోగింపబడెను. ఇట్లుని యప్పకవీయముం దున్నది.

మఱియు, ఈపద్యపురందపాదమున “లోకాలోకకలైకమర్త్యపరమా” యని చెప్పుటచేత లోకకలలు పదియైదును అలోకకల యొక్క టియునుగూడి పదియాఱుకల అయ్యెను. కలయనఁగా ఒకటియో పదియాఱునభాగము గనుక బ్రహ్మప్రణవముపదియాఱు భాగములుగలది. అది యెట్లు అనిన “కు॥ అష్టాంగంచ చతుష్షాతం త్రిషానం పంచ

విరాట్టు జీవునకు విశ్వనిలా విశ్వండు బ్రహ్మవేత్తకు ఓర్వోత అని నామములు గలుగును.

బాగ్రత్తలో స్వప్నము:—పై మువ్వరకును బాగ్రత్తలో స్వప్నము వచ్చునపుడు అకారములో అకారమును అవిద్యాపాదములో విద్యాపాదమును స్థూలకారణమునందు నూత్నకరీమను తారతమ్యములు అప్పుడు ఈశ్వరునకు విరాట్టులో హిరణ్యగర్భంఁడని జీవునకు విశ్వనిలా తైజసుఁ డని బ్రహ్మవేత్తకు ఓత్తనుజ్ఞాత యని పేర్లు గలుగును.

బాగ్రత్తలో గుఱు ప్తి:—పైమువ్వరకును బాగ్రత్తలో గుఱు ప్తి వచ్చునపుడు అకారములో మకారమును అవిద్యాపాదములో ఆనందపాదమును స్థూలకారణమునందు కారణకారీరమును తారతమ్యములుగఁ గలుగును అప్పుడు ఈశ్వరునకు విరాట్టులో హిరణ్యగర్భంఁడని జీవునకు విశ్వనిలా పార్శ్వంఁడని బ్రహ్మవేత్తకు ఓత్తనుజ్ఞాతరకుఁ డని నామములు గలుగును.

బాగ్రత్తలో తురీయము:—అనువ్వరికిని బాగ్రత్తలో తురీయము వచ్చునపుడు అకారములో అర్థమాత్రయును అవిద్యాపాదములో తురీయపాదమును స్థూలకారణమునందు మహాకారణకారీరమును తారతమ్యములు. అప్పుడు ఈశ్వరునకు విరాట్టులో పరమార్థ యని జీవునకు విశ్వనిలాకూటసుఁడని బ్రహ్మవేత్తకు ఓత్తవికల్పంఁడనిపేర్లుగలుగును.

౨. స్వప్నము:—సమప్తిరూపుఁడైన యీశ్వరునకును వ్యష్టిరూపుఁడైన యీశ్వరునకును వ్యష్టిరూపుఁడైన జీవునకును సమప్త్యవ్యష్టిచైతన్యైక్య మగు బ్రహ్మవేత్తకును స్వప్నావస్థయందు అకారమును విద్యాపాదమును నూత్నదేహమును తారతమ్యములు. అప్పు డీశ్వరునకు హిరణ్యగర్భంఁడు నూత్రాశ్మయను పేర్లును జీవునకు తైజసుఁడు స్వప్నకలికుఁడు అను పేర్లును బ్రహ్మవేత్తకు అనుజ్ఞాత యనుపేరును గలుగును.

౩. స్వప్నములో బాగ్రత్త:—ఈశ్వరిజీవి బ్రహ్మవేత్తకును స్వప్నములో బాగ్రత్త వచ్చునపుడు అకారములో అకారమును, విద్యాపాదములో అవిద్యాపాదమును, నూత్నదేహముందు స్థూలదేహమును తారతమ్యములు. అప్పుడు ఈశ్వరునకు హిరణ్యగర్భనిలా విరాట్టనియును, జీవునకు తైజసునిలా విశ్వంఁడనియును బ్రహ్మవేత్తకు అనుజ్ఞాతోర్తయను పేరును గలుగును.

౪. స్వప్నములో స్వప్నము:—మఱియు నీ మువ్వరకును స్వప్నములో స్వప్నము వచ్చునపుడు అకారములో అకారమును విద్యాపాదములో విద్యాపాదమును నూత్న

దేహమందు నూత్న దేహమును తారతమ్యములు. అప్పు డీశ్వరునకు హిరణ్యగర్భునిలో హిరణ్యగర్భుఁడు జీవునకు లై జనునిలో లై జనుఁడు బ్రహ్మనే త్రకు అనుజ్ఞాతానుజ్ఞాత అని పేర్లు గలుగును.

౩. * స్వప్నములో నుభు ప్తి—మఱియు సీచెప్పబడిన మువ్వరికిని స్వప్నములో నుభు ప్తి వచ్చినపుడు ఉకారములో మకారమును విద్యాపాదములో ఆనందపాదమును నూత్న దేహమందు కారణశరీరమును తారతమ్యములు. అప్పు డీశ్వరునకు హిరణ్యగర్భునిలో అవ్యాకృతుఁడు జీవునకు లై జనునిలో ప్రాజ్ఞుఁడు బ్రహ్మనే త్రకు అనుజ్ఞాతానుజ్ఞాతైకరసుఁడు అని పేర్లు గలుగును.

౪. స్వప్నములో తురీయము—వెండియు పైని జెప్పబడిన మువ్వరికిని స్వప్నములో తురీయము వచ్చినపుడు ఉకారములో అర్చమాత్రయును విద్యాపాదములో తురీయపాదమును నూత్న దేహమందు మహాకారణశరీరమును తారతమ్యములు. అప్పుడు ఈశ్వరునకు హిరణ్యగర్భునిలో పరమాత్మ జీవునకు లై జనునిలో కూటస్థుఁడు బ్రహ్మనే త్రకు అనుజ్ఞాతానిఁబడు అని పేర్లుగలుగును.

౩. నుభు ప్తి—సమష్టిరూపుఁడైన యీశ్వరునకును వ్యష్టిరూపుఁడైన జీవునకును సమన్వయిచ్చిచైతన్యైక్యమగు బ్రహ్మనే త్రకును నుభు ప్త్యనిష్ఠుఁడగు మకారమును ఆనందపాదమును కారణశరీరమును తారతమ్యములు. అప్పు డీశ్వరునకు అవ్యాకృతుఁడు అంతర్యామి యను పేర్లును జీవునకు ప్రాజ్ఞుఁడు పారమార్థికుం డను పేరును బ్రహ్మనే త్రకు అనుజ్ఞైకరసుఁ డనుపేరును గలుగును.

౧ నుభు ప్తిలో జాగ్రత్త—మఱి యీశ్వరజీవ బ్రహ్మనే త్రకును నుభు ప్తిలో జాగ్రత్త వచ్చినపుడు మకారములో ఆకారమును ఆనందపాదములో అవిద్యాపాదమును కారణశరీరములో నూతనశరీరమును తారతమ్యములు అప్పు డీశ్వరునకు అవ్యాకృతునిలో విరాట్పనియు జీవునకు ప్రాజ్ఞునిలో విశ్వఁ డనియు బ్రహ్మనే త్రకు అనుజ్ఞైకరసోతయనియు పేర్లు గలుగును.

౨. నుభు ప్తిలో స్వప్నము—పైముగ్గురికిని నుభు ప్తిలో స్వప్నము వచ్చినపుడు మకారములో ఉకారమును ఆనందపాదములో విద్యాపాదమును కారణశరీరములో నూత్నశరీరమును తారతమ్యములు. అప్పు డీశ్వరునకు అవ్యాకృతునిలో హిరణ్యగర్భుఁడు జీవునకు ప్రాజ్ఞునిలో లై జనుఁడు బ్రహ్మనే త్రకు అనుజ్ఞైకరసానుజ్ఞాత అని నామములు గలుగును.

3. కుఱుప్తిలో సుఖప్తి—మఱియు నీమువ్వరికిని సుఖప్తిలో కుఱుప్తివచ్చి వస్తుదు మకారములో మకారమును ఆనందపాదములో ఆనందపాదమును కారణగీరములో కారణగీరమును తారతమ్యములు. అప్పు డీశ్వరునకు అన్యాయకృతునిలో అన్యాయకృతుడు జీవునకు ప్రాజ్ఞునిలో ప్రాజ్ఞుడు బ్రహ్మవేత్తకు అనుజ్ఞైకరసానుజ్ఞైకరముడు అనుపేర్లు గలుగును.

౪. కుఱుప్తిలో తురీయము—మఱియు పైని జెప్పబడిన మువ్వరికిని కుఱుప్తిలో తురీయము వచ్చినపుడు మకారములో అర్థమాత్రమును ఆనందపాదములో తురీయపాదమును కారణగీరములో మహాకారణగీరమును తారతమ్యములు. అప్పు డీశ్వరునకు అన్యాయకృతునిలో పరమాత్మ జీవునకు ప్రాజ్ఞునిలో కూటస్థుడు బ్రహ్మవేత్తకు అనుజ్ఞైకరసావికల్పముడు అను నామములు గలుగును.

౫. తురీయము—సమప్తిరూపుడగు నీశ్వరునకును సమప్తిరూపుడగు జీవునకును సమప్తిస్వప్తిచైతన్యైశ్వర్యమును బ్రహ్మవేత్తకును తురీయానందమునకును అర్థమాత్రమును తురీయపాదమును మహాకారణగీరమును గలుగును. అప్పు డీశ్వరునకు పరమాత్మ యనియు జీవునకు కూటస్థుడనియు బ్రహ్మవేత్తకు అవికల్పముడనియు పేర్లు గలుగును.

౬ తురీయములో జాగ్రత్త—ఈమువ్వరకును తురీయమునజాగ్రత్తనచ్చినపుడు అర్థమాత్రలో అకారమును తురీయపాదమునకు అవిద్యాపాదమును మహాకారణగీరమునకు సూత్రగీరమును తారతమ్యములు అప్పు డీశ్వరునకు పరమాత్మలో విరాట్టనియు జీవునకు కూటస్థునిలో విక్రందనియు బ్రహ్మవేత్తకు అవికల్పైత యనియు పేర్లు గలుగును.

౭. తురీయములో స్వప్నము—మఱి యమువ్వరకును తురీయమునలో స్వప్నము వచ్చినపుడు అర్థమాత్రలో ఉకారమును తురీయపాదములో విద్యాపాదమును మహాకారణగీరములో సూక్ష్మగీరమును తారతమ్యములు. అప్పు డీశ్వరునకు పరమాత్మలో హిరణ్యగర్భుడనియు జీవునకు కూటస్థునిలో తైజసుడనియు బ్రహ్మవేత్తకు అవికల్పైత యనియును పేర్లుగలుగును.

8. తురీయములో సుషుప్తి—పైమువ్వరికిని తురీయములో కుఱుప్తి వచ్చినపుడు అర్థమాత్రలో మకారమును తుర్యపాదములో ఆనందపాదమును మహాకారణగీరములో కారణగీరమును తారతమ్యములు. అప్పు డీశ్వరునకు పరమాత్మలో అన్యాయకృతుడు జీవునకు కూటస్థునిలో ప్రాజ్ఞుడు బ్రహ్మవేత్తకు అవికల్పైత యైకరముడు అను నామములు గలుగును.

౪. తురీయములో తురీయము—మఱియు నీముద్వరికిన తురీయములో తురీయము వచ్చినపుడు అర్థమాత్రలో అర్థమాత్రమును తురీయములో తురీయపాదమును మహాకారణకరీరములో మహాకారణకరీరమును తారతమ్యములు అస్పృశ్యకృత్యములకు పరమాత్మలో పరమాత్మ జీవులకు కూటస్థునిలో కూటస్థుడు బ్రహ్మవేత్తకు అవికల్పావికల్పుడు అను నామములు గలుగును.

ఇట్లేర్పడిన పరియామిష్టలయందు సమష్టిరూపుడైన యాశ్చర్యుడు సర్వజ్ఞత్వ సర్వేశ్వర్యత్వ సర్వాంతర్యామిత్వ సర్వప్రప్త్యత్వ సర్వపాలకత్వ సర్వసంహారకత్వాది మహాగుణములును ఇష్టప్రీత్యాపుడైన జీవుడు “అహంకర్తా అహంభోక్తా అహంకుభి అహం దుఃఖి అహంపాపీ అహంవరిద్రః” అనునవి మొదలగు స్వల్పగుణములును బ్రహ్మవేత్త లాసర్వజ్ఞత్వ కిండిద్ జ్ఞత్వాదిగుణములయందు నిరభిమానముగలిగి యదృచ్ఛాలాభసంకుప్తీయు పరబ్రహ్మవిప్రయు మహాకర్తృత్వము మహాభోగము మహాత్యాగము మొదలగు గుణగుణములకు గలవారై వెలంగుదురు. మఱియు కార్యమునుబట్టి కారణమును గ్రహింపవలయుఁ గావున కార్యములైన జాగ్రదాద్వైపశ్వలయబట్టి కారణములయిన అకారాదివర్ణ మయములును అవిద్యానిపాదమయములును సమష్టిమయవ్యష్టిమయైరదుభయైక్యవ్యసూపములగు నూలూదిచేదములును తద్దేహాంతరవర్తులైన ఈశ్వరజీవి బ్రహ్మవేత్తలకు గలిగిన విరాడ్విశ్వోత్పాదినామధేయమును వివిధముగ నెఱుంగుటకై జాగ్రత్స్విప్నుషుషుప్తితురీయమిశ్రముల నెఱుంగుటకు ఉదాహరణములు ఈకింద వ్రాయఁబడుచున్నవి.

౧ జాగ్రత్తలో జాగ్రత్త—గురువునొద్ద కాన్త్రవిషయము చేయునప్పుడు అడుగఁదగినవిషయముల నడిగి తెలిసికొని దుఃసున మఱులైకే యుండుట.

౨. జాగ్రత్తలో స్వప్నము—గురువునొద్ద కాన్త్రవిషయములను విననప్పుడు పరాకుపడుటచేత ఆవిషయములు జ్ఞాపక ముండియు నుండక యుండుట.

౩. జాగ్రత్తలో సుషుప్తి—గురువునొద్ద స్వప్నవిషయములను వినవలయు నని ప్రారంభించి విననప్పుడు మోచుకొని లేచిచే అని యేవియు బొత్తిగా జ్ఞాపకము లేకపోవుట.

౪. జాగ్రత్తలో తురీయము—గురువునొద్ద కాన్త్రశ్రవణము చేయుటచే నస్తుతత్వజ్ఞానము గలిగి అవస్తువును చిఱియింపుట.

౫. స్వప్నములో జాగ్రత్త—కల గని లేచి తాను కలలో కన్నదాని నెల్లతప్పుక చేయుట.

౧. స్వప్నములో స్వప్నము—కలగని లేచి అందరివిషయమును మఱచియు మఱచిన యుండుట.

౨. స్వప్నములో సుషుప్తి—కలగని మేలుకొని ఆకలయందు తాను కన్నదంతులు మఱచుట.

౩. స్వప్నములో తురీయము—కలలో తాను కొండమీదను ఏనుగుమీదను నెక్కినట్లును లక్ష్మీదేవి తన్నునరించి పొందినట్లును గని లేచి దానిఫలమును విచారించి తనకు రాజ్యాధిపత్యము విషువనియు సంపద గలుగు ననియు నెంచక ఇదియంతయు మనోవ్యాపారము గాని వేఱు కాదని నిశ్చయించి బ్రహ్మనిష్ఠునండి చరింపకుండుట.

౪. సుషుప్తిలో జాగ్రత్త—సుఖముగా నిద్రించి లేచి అవిద్రాసుఖ మిట్టి దని తెలిసి చెప్పుట.

౫. సుషుప్తిలో స్వప్నము—సుఖముగా నిద్రించియు దానివలనసుఖ మెట్టిదో యది తోచియు తోచకయుండుట.

౬. సుషుప్తిలో సుషుప్తి—నిగురించి లేచిన విషయము దానిసుఖ మిట్టి దని తెలియక యుండుట.

౭. సుషుప్తిలో తురీయము—సుఖముగ నిద్రించియు ఈవిద్రావస్థ అజ్ఞాన విషయము గాని ప్రజ్ఞావళున ప్రత్యగార్థమైన నాకు విషయము కాదని తెలియుట.

౮. తురీయములో జాగ్రత్త—బ్రహ్మనిష్ఠుడగుండునప్పుడు జాగ్రత్తయంతరివ్యాపారము లై యాకలిదప్పులు తోచి ప్రపంచస్మృతి గలుగుట.

౯. తురీయములో స్వప్నము—ఆ బ్రహ్మనిష్ఠుడు గుండునప్పుడు ఆకలిదప్పులు తోచి ప్రపంచస్మృతి కలిగి కలగక యుండుట.

౧౦. తురీయములో సుషుప్తి—బ్రహ్మనిష్ఠుడగు వికల్ప నేమియు లేక యుండుట.

౧౧. తురీయములో తురీయము—జాగ్రత్తస్వప్న సుషుప్తిలనలనఁ గలిగడి యాపదియొకభేదములును లేక అఖండపరిపూర్ణ సచ్చిదానందపర బ్రహ్మము తానే కాని తనకంటె వేఱుగాను అనెడు వృత్తిభేదములేక పరబ్రహ్మ మగు తాను తానే యుండుట. ఇదే అవికల్పావస్థ.

౧౨. జాగ్రత్త—మనస్సు దిశ్చేద్రియములనోఁగూడి కబ్బాదివిషయములయందు అనుభవము గలిగి యుండుటయే జాగ్రత్త.

౨. స్వప్నము—జాగ్రత్త క్రమక్రమముగ ఊచించి గాఢనిద్రను బొందక అజాగ్రత్తయందలి విషయములయనుభవము గలిగి యుండుటయే స్వప్నావస్థ.

౩. సుషుప్తి—మానసాదిసర్వేంద్రియవ్యాపారభూత్యమే నిద్రావస్థ.

౪. తురీయము—దేవుడు గలడనెడి అస్థికబుద్ధి గలిగి ప్రమాణములచేత అసత్తు సత్తు అనుభేదము గల లోకకర్మదైవతాదైవతములకల్పనల విమర్శించి వస్తుభూతము గలిగి యుండుటే తురీయము. ఈనాలుగవస్థలు నొక్కొక్కటి నాలుగనిభాగములుగ భాగింపఁబడి పదియా అవస్థలయ్యెను.

ఈయవస్థలు పదియాటింటియందు తమాగుణప్రధాన అగువారు తరు పాపాణ జలచర క్రిమి పక్షి ప్రాయులై మూఢవృత్తి గలవారయి యుందురు. రజోగుణ ప్రధాన అగువారు ఘోరవృత్తి గలిగి పామరులై కర్మభక్తిజ్ఞానములలో నొక్కటి యేని లేక కుటుంబపోషణాసక్తి గలిగి మనుష్యవ్యభావముగలవారై నాస్థికలోకితులై యుందురు. సత్త్వగుణప్రధాన అగువారు శాంతవృత్తిగలిగి బుద్ధిమంతులై పుణ్యకర్మా సక్తియు దేవతాంతరభక్తియు పుణ్యలోకామర క్తియు గలిగి దేవతాస్వభావము గలవారై యుందురు. గుణసామ్యవస్థగల విశేషులు కుద్ధసత్త్వసంపన్నులై సునోపాసకులై యుందురు. కేవలబ్రహ్మవేత్తలు జాగ్రత్త మొదలగు పదియైదవస్థల గల ప్రకృతి సతి క్రమించి అవికల్పావికల్పపర బ్రహ్మనిష్ఠగలవారై యుందురు. మఱి ఈపదియైదు కలలు త్రిగుణవిభాగములచేత నొకటితో నొకటి పలుమఱు గూడి యనేకభేదములై పంచదశకలాత్మక మాలాతూలా ప్రకృతిరూపములై లోకవ్యాపకములై యుండును. పదియా అవకల కేవలసత్త్వమాత్రమై మూలప్రకృతి కాశ్రయమై స్వయంప్రకాశమై యుండును. కనుకనే “కలాభ్యాం చూడాలంకృతకళకలాభ్యా” మని శివానందలహరి యందును, “శివ శృక్త్యా యుక్తో యది భవతి శక్తః ప్రభవతు” మని సౌందర్యలహరి యందును, “సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ. పురుషా న్మపరం కించిత్, పురుష ఏవేదగో సర్వం, ఏతో దేవో బహుధా నిష్ప్వః, ఏకం సంతం బహుధా కల్పయంతి, అజాయ మానో బహుధా విజాయతే తస్య ధీరాః పరిజానంతి యోనిం, బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి, స బ్రహ్మ స శివ స్సవారి స్సేంద్ర సోత్తరః పరమః స్వరాట్” అని యుపనిషత్తులయందును, “శు అనుభూతిం వినా మూఢో వృథా బ్రహ్మణి మోదతే, ప్రతి చింతితకాభాగ్రఫలాస్వాదవమోదవత్” అని మహానాథ్యరత్నావలియందును చెప్పఁబడి యున్నది. కాబట్టి ప్రణావార్థానుభవము గలిగి పదియా అవకల యగు తురీయతురీయ వ్యయోపుండ్రయ యానందించువాడే బ్రహ్మవేత్త. ఈవిషయములు కరతభానులకము గః దలియుటకై బ్రహ్మప్రణవచక్రము వ్రాయఁబడుచున్నది.

అనారోగ్య. చంద్రునియందలి చంద్రికవలె తటస్థాతద్వ్యావృత్తివ్యూహపరిమాణ
అక్షిరపరబ్రహ్మము నెడఁబాటునిపరబ్రహ్మిణి వినుతింపఁబడుచున్నది.

చ. సలలితతుర్యతుర్యశివసస్సయునం దవినాస్వభావయై
కలసి త్రిదూపయై స్వగుణకల్పితకృత్యము లం దొనర్చుచు
వెలయుచిదాత్మకక్తి సువిరవేక మొనంగ నుతింతు సస్సనో
నిలయను దేవి మత్కృతి విరసిర్గుల మొంద సదా మునఁబునన్. ౨

టీ. సలలిత...నంగుణ. సలలిత = ఒప్పిదమైన, తుర్యతుర్య = బ్రహ్మప్రణవ
మందలి పదియాఱవభాగమైన అవికల్పవికల్పమునుపేరుగల. శివ = సూర్యవం ద్రావణ
కాంతులను మీటి వెలుఁగుచున్న, సన్మయనంగుణ = దేశకాలపరిమితమైన
మైనపరబ్రహ్మమును, అవినాస్వభావయై = అమలస్వగుణస్వభావము గలిగి వేఱు
సాటు లేనిదై, కలసి = పరబ్రహ్మముతోఁ గూడి (పిమ్మట) త్రిదూపయై = మలిక
సత్త్వస్వభావముచేత అక్షిపాత్యతీతస్వరూపము నెఱుఁగుచుండుచుండు గలదై, లేక,
యిచ్చాజ్ఞావక్రియాగుణములు గల గాఢాత్మి, సాదితీతస్వరూపములనెడి మూఁడురూప
ములు గలదై లేక, భిన్న, అభిన్న, భిన్నాభిన్న అను త్రివిధరూపములు గల, త్రిపద,
త్రివీజ, త్రికూటములనెఱుఁగు గాయత్రీ, బాలా, పంచదళాక్షరీ, మంత్రదేవతాయాపిణి
యై, వీనిలో కర్మకాండపరిపూర్తికి గాయత్రీ, భక్తికాండ పరిపూర్తికి బాలా, జ్ఞాన
కాండ పరిపూర్తికి పంచదళాక్షరీ ఉపాధ్యులని యెఱుఁగునది స్వగుణకల్పితకృత్య
ములు, స్వ=స్వకీయములైన, గుణ = సత్త్వరజస్తమోగుణములచేత, కల్పిత=పుట్టింపఁ
బడిన, కృత్యములు = సగుణబ్రహ్మదిదేవతాజంగమసావరాంత మగు నిరుపదియేడు భేద
ములు గల ప్రాణులసృష్టినితీసికొనవారతిలోధానానుగ్రహము లనెడు పంచకృత్యములను,
అందుక = ఆపరబ్రహ్మమంగు, ఒకర్పుచుక = లేనిదే యున్నట్లుగ తోఁపింపఁజేయుచు,
వెలయుచిదాత్మకక్తిక = వెలయు = ప్రకాశించునట్టి, చిదాత్మకక్తిక = విజ్ఞానస్వ
రూపమైన పరబ్రహ్మకక్తియైనదియును, సకృతోనిలయనుక = సత్ = బ్రహ్మచేత్రం
యొక్క, మనః = అంతఃకరణములయంగు అనఁగా చిదాకాశములయంగు, నిలయనుక
= నిలసిండునదియును నైన, దేవిక = (పరమస్సువులయంగు ఆయాపరమనామరూపముల
చేత క్రిందించునట్టి) త్రిపురసుందరిని, సువిరేక మొనంగు = అపాంబ్రహ్మస్థి యగునది
జ్ఞానము నిచ్చుటకును, మత్కృతి = నాచేతఁ జేయఁబడిన కైవల్య నవనీతము అనెడి
యాదౌగదాస్త్రమును, విసిర్గుల మొందక = అప్రయత్నాదిసకలదోషములు లేక

యందునట్లు చేయుటకును, ముదంబునక = నిరతికయానందముతోడ, సదా = ఎల్లప్పుడు, సుతింతుక = కొనియాడుచున్నాను.

తా. సద్బ్రహ్మచార్యనిర్వచము అనెడు పంచతత్వముచేత మనోహర మగు పరబ్రహ్మమునందు, అమలసత్త్వస్వభావముచేత, అగ్నియం దుష్టప్రకారావశక్తియున్నట్లు, అభిన్నముగఁ గూడి యుండి, పిమ్మట మలినసత్త్వస్వభావముగఁదై, తత్త్విపార్వత, సుసవ్యతు అనెడుమూఁడురూపములుగఁదై, స్వకీయము అగు సత్త్వరజస్తమోగుణముచేత, సగుణబ్రహ్మదేవతాజలగమసావరాంత మైన యిగువదియెడు భేదములుగఁ ప్రాణులను, పుట్టించుట, పెంచుట, త్రుంచుట, మఱుఁగుపఱచుట, మఱలఁగనఁబఱచుట అనెడు పనుల నైదింటిని ఆపరబ్రహ్మమే చేయుచున్న దన్నట్లుగ తోచింపఁజేయువది యును, బ్రహ్మజ్ఞానయంతరికరణములయందు నివసించునదియును, సకలపదార్థములయందు ఆయానామరూపముచేత క్రిడించునదియును నైన పరబ్రహ్మిణిని “అహం బ్రహ్మస్మి” యనునిశ్చయజ్ఞానము నిచ్చుటకును, ఈగ్రంథము నిర్విఘ్నముగను, నిర్దోషముగఁ జేర్చుటకును ఎల్లప్పుడు స్తుతించుచున్నా వనట.

మఱి యీపద్యమందలి రెండవచరణమున “త్రిరూపయై స్వగుణకల్పితకృత్యము ందోనర్చ్యమక” అని యుండుటవలన మొదల పరబ్రహ్మిణి, తురియతురియనిర్గుణ పరబ్రహ్మమందు చంద్రునియందలి చంద్రికవలె, ఆవినాభావముగఁ గలిసి పిమ్మట లగుత్త్వప్రధానయైనంగన ఆపరబ్రహ్మము తటస్థతత్వగుణముచేత ఆపరబ్రహ్మిణితోఁ న సగుణబ్రహ్మ మయ్యెను. ఇయ్యమలగుత్త్వప్రధానచేతనలకు జన్మాద్భిరేత్యుణ్యవశ ఎవలన బ్రహ్మజ్ఞానముఁ గలిగించి తటస్థతత్వగుణస్వరూపుఁడైన పరబ్రహ్మమును తాపి వెనుక నిర్గుణస్వరూపుఁ డగు పరబ్రహ్మమందైక్యము గలుగఁజేయును. వెనుక ఆయమలగుత్త్వప్రధానయై మలినసత్త్వప్రధానయై గాయత్రీ సావిత్రీ సురవ్యతులనెడు మూఁడు రూపములుగఁ గనఁబడి, ఆపరబ్రహ్మమందు స్వగుణములైన సత్త్వరజస్తమస్సులచేత పుణ్యపాపమిత్రభేదములు గల దేవ తిరు పాపాణ జలచర క్రిమి మృగ పక్షి నరులతోఁ గూడిన త్రిజగములను తోచింపఁజేసి వారికి సృష్టిస్థితిసంహరతితోధానానుగ్రహములఁ గలుగఁజేయుచు నుండును. ఆత్రిగుణములవలనఁ బుట్టినవి యీక్రింద విధిజనగఁ బలు పఁబడుచున్నవి.

సత్త్వగుణమువలనఁ జతుర్ముఖబ్రహ్మ మొదలగు ముప్పదిమూఁడుకొట్లదేవతలు పుట్టిరి.

రతోగుణమువలన మనుష్యులు, మృగములు, పక్షులు, పురుగులు, జలచరములు లోనగు సకల జంగమప్రాణులు పుట్టెను.

తమోగుణమువలన భూమి పర్యంత వృక్షపాషాణములు మొదలగు సాకరము లన్నియుఁ బుట్టెను. ఈత్రగుణములు ఒక్కటొక్కటితోఁ గలిసి సత్త్వగుత్త్వము, సత్త్వరాజసము, సత్త్వతమస్సు, రజస్సత్త్వము, రజోరజస్సు, రజ స్తమస్సు, తమస్సత్త్వము, తమోరజస్సు, తమ స్తమస్సు అని తొమ్మిదివిధము లయ్యెను. అందు సత్త్వగుణ మందలి సత్త్వగుణమువలన విరాట్టు మాత్రేశ్వరుఁడు మొదలగువారు పుట్టిరి.

సత్త్వగుణమందలి రజోగుణమువలన, దేవియుష్టులు, అణునది నాలుగుకోట్లు వాత ఖిల్లులు వై ఖానసులు మొదలగువారు జనించిరి.

సత్త్వగుణమనందలి తమోగుణమువలన యక్షులు రక్షగుులు విద్యాధరులు లోన గువారు జన్మించిరి

రజోగుణమందలి సత్త్వగుణమువలన జనసంఘ ముదయించెను.

రజోగుణమందలి రజోగుణమువలన నాలుగుకొల్లుగల పశువులు మృగములు మొదలగునవి గలిగెను.

రజోగుణమందలి తమోగుణమువలన స్వేదజములు, అందజములు, జలచరములు, మొదలగునవి పుట్టెను.

తమోగుణమందలి సత్త్వగుణమువలన పైరులు, కనుపులు, గడ్డిపంటలు, మొదల గునవి యుదయించెను.

తమోగుణములోని రజోగుణమువలన చెట్లు, పాదలు, తీగలు లోనగునవి జనించెను.

తమోగుణములోని తమోగుణమువలన భూములు, కొండలు, తొడ్లు, మొదలగు స్థావరములు పుట్టెను.

మఱి సత్త్వమందలి సత్త్వము మొదలైన యాతొమ్మిదియును ఒక్కటొక్కటి తోఁగఁగలిసి సత్త్వతమ స్తమస్సు, సత్త్వతమోరజస్సు, సత్త్వతమస్సత్త్వము, సత్త్వ రజ స్తమస్సు, సత్త్వరజోరజస్సు, సత్త్వరజస్సత్త్వము, సత్త్వసత్త్వతమస్సు, సత్త్వసత్త్వరజస్సు, సత్త్వసత్త్వసత్త్వము, రజ స్తమ స్తమస్సు, రజ స్తమోరజస్సు, రజ స్తమస్సత్త్వము, రజోరజ స్తమస్సు, రజోరజోరజస్సు, రజోరజస్సత్త్వము, రజస్సత్త్వతమస్సు, రజస్సత్త్వరజస్సు, రజస్సత్త్వసత్త్వము, తమ స్తమ స్తమస్సు, తమ స్తమోరజస్సు, తమ స్తమస్సత్త్వము, తమోరజ స్తమస్సు, తమోరజోరజస్సు, తమోరజస్సత్త్వము, తమస్సత్త్వతమస్సు, తమ స్సత్త్వరజస్సు, తమస్సత్త్వసత్త్వము, అని యిరువదియేడు భేదము లయ్యెను. అందు,

సత్త్వగుణముతోఁ గలిగిన తమోగుణమందలి తమోగుణమువలన శేఖరుఁడు, వాసుకి, తక్షకుఁడు, కర్కాటకుఁడు, శంఖుఁడు, మొదలగు సర్పములందఱు, హాహారా

చూడఁగా మొదలగు గంధర్వలు, అశ్వముఖులును నరకరీరమును గల కిన్నరులును, మాణిధ్రుఁడు మొదలగు కింపురుషులును, కామరూపధరులును, ముప్పదియార్వరు కుషికులును సైర్యతి మొదలగు రాక్షసులును, అనురేంద్రుఁడు లోనగు నణునదియాటుకోట్ల దైత్యులును, కుబేరుఁడు లోనగుయక్షులు మొదలగువారు పుట్టిరి.

౨ సత్త్వ...మందలి రజోగుణమువలన ముప్పదిమూఁడుకోట్ల దేవతలును యముఁడు అంగిరుఁడు అగ్ని ష్వాత్తుఁడు కన్యవాహనుఁడు ఆజానవానులు మొదలగు పితృదేవతలును పుట్టిరి.

౩ సత్త్వ...మందలి సత్త్వగుణమువలన భూలోకమందలి జనులకు అగ్నిష్టోమా దివీదికకర్మములఁ జేయఁబుద్ధిపుట్టించుటకును వారికి తమసారూప్యాది పదప్రతి నిచ్చుటకును సత్త గలిగి దేవలోకమందు కర్మదేవతలును సూర్యుఁడు మొదలగు నవగ్రహములును వాని పరివారసమూహము వసించులోకములును పుట్టెను.

౪ సత్త్వగుణముతోఁ గలపిన రజోగుణముందలి తమోగుణమువలన అజిమాదిసిద్ధులగు విశ్వావిను పరావను ప్రభృతినీధులును మనుఁడు హనుమంతుఁడు విష్ణువు భర్తఁడు నారాయణుఁడు మొదలగు సాధులును, బ్రహ్మర్షులగు పసకాదిమహామునులు మొదలైనవారు పుట్టిరి.

౫ సత్త్వ...మందలి రజోగుణమువలన నిత్యపవిత్రులగు ఐసిష్టాగస్త్యకథీచిగా తమభరద్వాజాదిముఖులును కుకవామదేవజాబాల్యాదిమానులును భగవన్నామపరాక్షులును ప్రహ్లాదపుండరీక నారదాంబరీషాది పరమభాగవతులును పుట్టిరి.

౬ సత్త్వ...మందలి సత్త్వగుణమువలన ఇంద్రుఁడు మొదలగు దిక్పాలకులును ముప్పదిమూఁడుకోట్ల వేలుపులును బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేశ్వర సదాశివులును బృహస్పతి విశ్వకర్మనందికుమారగణనాథాదులును దుర్వాసో దత్తాత్రేయాదిమహర్షులును కాలాగ్నిధుడ్రక్షులకేశ్వరాదులును పుట్టిరి.

౭ సత్త్వగుణముతోఁ గలపిన సత్త్వగుణమందలి తమోగుణమువలన విరాట్పురుషుఁడు హిరణ్యగర్భుఁడు అహ్యాయుఁడు సూర్యకేశ్వరుఁడు కవికల్పకాగనిష్ఠులు లోనగువారు పుట్టిరి.

౮ సత్త్వ...మందలి రజోగుణమువలన సూత్రాత్ముఁడు సూక్ష్మానాయకుఁడు నిత్యకల్పకమాధినిష్ఠులుబ్రహ్మవిదుఁడు బ్రహ్మవిద్వరుఁడు బ్రహ్మవిద్వరీయఁడు బ్రహ్మవిద్వరీయఁడు లోనగు జీవశక్తులును ఉచ్ఛరించిరి.

3. సత్త్వ...మందలి సత్త్వగుణమువలన సర్వజ్ఞత్వము, సర్వేశ్వరత్వము, సర్వాంశకార్యమిచ్ఛత్వము, సర్వాకర్మత్వము, సర్వనియామకత్వము లోనగు మహాగుణములును స్వప్తి, స్థితి, సువహము, తిరోధానము, అనుగ్రహము అనేది సంచకృత్యములును గల పరమేశ్వరుడు పుట్టెను.

౧. రజోగుణముతోఁ గూడిన తమోగుణమందలి తమోగుణమువలన అడవియొక గణ తేళ్లు గండరీకలు ఉసిగ్లు చీమలు ఈగలు పాములు మితురలు మింటను మంటను పుట్టుజంతువులను మితురగురుపురుగులు పట్టుపురుగులు ముఖముల్పురుగులు చెతుటకల్లు పుట్టెడి పేలు ఈళ్లు చీరపేలు ఎఱ్ఱలు నల్లలు దోమలు లోనగునవి పుట్టెను.

౨. రజో...మందలి రజోగుణమువలన మొసళ్లు ఎండకాయలు వత్తలు గవ్వలు కాకివిగ్గులు ముతైపుఁజిప్పలు సంతులు చేరలు తాచేళ్ళు నీటిపాములు కప్పలు జెలగలు లోనగు జలజంతువులును పుట్టెను.

3. రజో...మందలి సత్త్వగుణమువలన కాకులు పిచ్చకలు చిలుకలు గోరువంకలు నెమిళ్లు హంసలు కొంగలు చక్రవాకములు చకోరములు గండభేరుండములు కరభములు డేగలు సాగువములు కోకిలు గరుడపక్షులు గ్రద్దలు కొఁజాలు వానకోయిలలు గువ్వలు కోళ్ళు పావురాళ్ళు గిజిగాళ్ళు లోనగు పక్షులు పుట్టెను.

౧. రజోగుణముతోఁ గూడిన రజోగుణమందలి తమోగుణమువలన సింహములు పులులు అడవిపంగులు ఎలుగులు ఊరఁబంగులు ఎలుకలు పందికొక్కలు కుక్కలు నక్కలు పిల్లులు బిల్లులు చివంగులు తోఁడేళ్లు కుండేళ్ళు గాడిదలు చిలుకపులులు ఉడుములు లోనగు మృగములు పుట్టెను.

౨. రజో...మందలి రజోగుణమువలన కొఁజులు ఏనుఁగులు గుఱముఁజు మేకలు గొట్టెలు ఎనుములు పునుఁగు జవ్వజిపిల్లులు కస్తూరిమృగములు ఒంటెలు ఖడ్గమృగములు లోనగునవి పుట్టెను.

3. రజో...మందలి సత్త్వగుణమువలన కామధేనువులమునఁ బుట్టిన కటియావులు మొదలగు గోవులును, చమరీమృగములు వల్ల యిట్టులు జంకలు గువ్వలు లోనగు నవి పుట్టెను.

౧. రజోగుణముతోఁ గూడిన సత్త్వగుణమందలి తమోగుణమువలన కూద్రులును మంగల చాకల మాల మాదిగును, కబర హూణ మ్లేచ్చ కంక కిరాతకులును, బోయి ఎఱుగ ఏబాది చెంచు దొమ్మరి కమ్మరి సారె బాండ్ర అగసారె లోనగు జాతులవాడును,

దుష్టహంస భక్షకులును, జనభయంకరులును చోరులును కటికినాండ్రును మఱియు
ఘాతుకపుంజులు చేయువారును లోనగువారు పుట్టిరి.

౨. రజో...మందలి రజోగుణమువలన, చగువుట, ఇచ్చుట, పుణ్యకర్మములు
చేయుట, దుష్టనిగ్రహ శిష్టపరిపాలన ధూర్జణములు లోనగువారు గల రాజులును,
దున్నుట, ఆవులఁగాచుట, బేరమాడుట, లోనగు వనుజుగల కోమిట్లును, చేరులును,
లోనగువారు పుట్టిరి.

౩. రజో...మందలి సత్త్వగుణమువలన బ్రహ్మవాదులును వేదశాస్త్రాదివిద్యా
ధ్యయనసంపన్నులును బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమాచారవంతులును ఆయిన ఆధ్వి కర్ణాట
ద్రావిడ ఘోర్జర మహారాష్ట్రు లనెను పంచవిధద్రావిడులును, ఉత్కల మైథిల గౌడ
కనోజ సారస్వత సారస్వర్య లనెడి పంచగౌడులును పుట్టిరి వీరే దశవిధబ్రాహ్మణులు.

౧. తమోగుణముతోఁ గూడిన తమోగుణమందలి తమోగుణమువలన నీర్మలేని
ధూములును, కొండలు ముండచెట్లు గండ్లు తాళ్ళు లోనగునవి గలిగి జనులచేతపోగు
డనిహర్షములును, జనులు సంచరింపఁదగినకొండలును, మొఱప నేలలును, చవుటి నేలలును
తృణాశ్యాజలసమృద్ధుల లేక దేవబ్రాహ్మణాదితములును నైపరోపకారరహితులగు నేవ
ల తమోగుణజనులకు నివాసములై కంపు చేగు ఉప్పు గల జలములుగలిగి ధూతవయా
పశ్చాత్తాపములు లేక ధూతవతాళబ్రహ్మరాక్షసాది దుష్టగ్రహనివాసములై తామసాహర
ములును తామసదానములును తామసతపస్కులును తామసక్రద్ధులును తామసయజ్ఞములును
గలజనులు నిసిందుగ్రామములుగల దేశములు పుట్టెను.

౨. తమో...మందలిరజోగుణమువలన సారవంతములై పంటలకుఁదగి తియ్యని
తేటచల్లనినీళ్ళు గలిగి రాజసాహారములు దానములు తపస్సులు క్రద్ధులు అజ్ఞములుగల
జననివాసగుంచారయోగ్యములైన ధూములును మృదువులై బారవోరకంటక రహితము
లయిన మార్గములును వేలగు కొండలును లేకటిమిక్కు ఎఱ్ఱుమన్ను గల నేలలును మృ
దువులై మనుష్యకార్యములన యోగ్యములైన తాళ్ళును సామాన్యజంతువులచే భూజం
పఁబడిడి దేవబ్రాహ్మణనివాసయోగ్యములైన యూర్లు గల దేశములును జనించెను

౩ తమో...మందలి సత్త్వగుణమువలన పుణ్యక్షేత్రములును గంగాదిపుణ్యనదు
లును సమీకృతములుగలిగి దేవతలచేత బ్రాహ్మణులచేత నైవస్థులనునీలపఁబడిడు కాశ
కాంచి మఱియోధ్య ద్వారాది అంబి లోనగు పుణ్యపట్టణములు గల ధూములును
నీలకూడి భద్రాద్రి సింహాద్రి అరుణాచలము శివైలము ఆగస్త్యగిరి కైలాసము హిమా

లయము మేరుగిరి మందరపర్వతము లోనగు పుణ్యపర్వతములును, గోపిచందన శ్వేత మృత్తికలును, ఫల పుష్ప పుత్ర యోగ్యములగు చెట్లుగల నేలలును, సజ్జనసంచారమార్గములును, సాలగ్రామబాణలింగశోణధర్మాగణపతిస్వర్ణ నిమగ్నరాజాసర్థములును, యమున తొక్కున లోనగు శిలలును, బంగారు వెండి లోనగు లోహములు పుట్టెడివోట్లును, వజ్రము వైడూర్యము లోనగు రత్నములగనులుగల నేలలును, బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మవిద్వర బ్రహ్మవిద్వరీయ బ్రహ్మవిద్వరీవులగు మహర్షులసంచారమునకు నివాసమునకుఁ దగిన స్థలములును సాత్త్వికాహారదానతపోయజ్ఞశ్రద్ధలుగల జనులకు నివాసపాత్రములగు క్షేత్రములును పుట్టెను.

౧. తమోగుణముతోఁగూడిన రజోగుణమందలి తమోగుణమువలన చేడు ముండ్లుగలిగి నీడలు పువ్వులు పండ్లు లేక నిర్జాలస్యములు సోమరతము లోనగు తామసగుణములుగల దుర్లక్షులకుఁ దగిన ముష్టి నేమి తుష్ట బుర్రక్కనీ నాగచేముడు తాటి తాడి యీత లోనగునికృష్టపుచ్చెట్లును దుర్గంధసహితములై అల్పజలములుగల యేర్లును పికాళ దుష్ట జనసంచారములకుఁ దగిన యూర్లును పుట్టెను.

౨. తమో...మందలి రజోగుణమువలన రాజసజనులకు యోగ్యములైన ఫలపుష్ప పుత్రములు గలిగి జౌషధములకు భక్షణమునకుఁ దగిన నిమ్మ దానిమ్మ జమ్మి మట్టి కానుఁగు నేరేడు చింత లోనగుతరువులును మనుష్యులచే నేవింపఁదగిన పుష్పములు, తీగలు, పొదలు, పొదరిండ్లును పుట్టెను.

౩. తమో...మందలి సత్త్విగుణమువలన సాత్త్వికజనులకుఁదగిన అఁటి పనస మామిడి వెలగ రావి తులసి బిల్వము మల్లె లోనగు చెట్లును, జ్ఞములకుఁ దగినచండ్రు కేడి ఉత్తరజిడరప్ప లోనగుఁవియును దేర్లును, బ్రాహ్మణులు లోనగు క్షత్రియులచేత పూజింపఁదగిన పద్మములు కిలువలును కల్పకము పారిజాతము మందారము హరిచందనము సంతానము లోనగు కల్పవృక్షములును, పొన్నలు నురపొన్నలు లోనగునవి యును పుట్టెను.

౪. తమోగుణముతోఁగూడిన సత్త్విగుణమందలి తమోగుణమువలన తమిదె ఉత్తవ జోన్న కొట్టి సజ్జ ఆరిక పరిగ మొదలగు తృప్తధాన్యములును, అనాథు మిరియాలు మిరపకాయలు మొకలైనవి పండిడినేలలు నుదయించెను.

౫. తమో...మందలి రజోగుణమువలన నల్లవరి కంది నువ్వు మినుము అనుము ఆముదములు లోనగు పైరులును, బాజికాయలు లవంగముగ వీలకక్కాయలు కసుపు లోనగునవి పండితునేలలును పుట్టెను.

౩. తమా...మందలి సత్త్వగుణములన తెల్లవరి సన్నవరి నివ్వరివరి పెనులు గో
ధుములు యవలు చాములు చెఱుకు మేఱగుకాయలు పండ్లు ఆకులు పూవులు మొదలైనవి
పండెడునేలలు పుట్టెను

ఇవిధముగ సమష్టిరూపమైన మూలావిద్య వ్యష్టిరూపమైన తూలావిద్య అనెడు
రెండురూపములగు మలినస్తత్త్వప్రధానయగు మూలప్రకృతి తన త్రిగుణములచేత తొలక
త్రిక తులగఁ దోచి వెనుక ఆ త్రిగుణపరస్పరసమ్మేళనములన నవిధములై పిదపఆనన
విధాన్యోన్యసమ్మేళనముచేత సప్తవింశతివిధములై తెల్లనివిస్త్రమున చిత్రములు కల్పితమై
నట్లు శుద్ధపరబ్రహ్మమంగు పైనిజెప్పఁబడిన ఇరుఁదియేడుభేదములగులస్పష్టిగుణములగు
గనఁబఱచెను మఱి వేదపురుషుఁడు ఈయరుదియేడుభేదములగుల స్పష్టి కారణమైన
ప్రకృతిమయమగు గాయత్రి మూఁడుపాదములను “భూర్భువస్సువ” యనువ్యాహృతి
త్రయముతోడ నిరుపదియేడుఅక్షరములగు గలదని చెప్పి దాని ద్విజాతులగు బ్రహ్మ
క్షత్రియవైశ్యులకు తారతమ్యముగ నుపాస్యముగ నిర్ణయించెను. మఱి యాగాయత్రికి
మాఱురూపమగు యజ్ఞోపవీతము మూఁడుసూత్రములు గలది. అందొక్కసూత్రమునకు
మూఁడేసి అంతరసూత్రములు గలవు. ఆయాంతరసూత్రములయందు దొక్కటొక్కటికి
మూఁడుమూఁడుపోగులుగలవు గాన మూఁడుపెద్దపోగులుగల ఆయజ్ఞోపవీతము ఇరుపది
యేడుపోగులు గలదయ్యెను. ఆతంతువులే యిరుపదియేడుభేదములు గలజగత్తు, ఆజగ
ద్రూపమగు యజ్ఞోపవీతమునే గాయత్రి యని ద్విజాతులు ధరించి పరబ్రహ్మము నుద్దే
శించి సర్వకర్మముల జేయులయుననియు దాని ధరించువాఁక కర్మకాండ మనస్థింప
వలయు ననియు, వెనుక సద్గురుగరుణచేత విజ్ఞానము కలిగి గాయత్రియజ్ఞోపవీతప్రపంచ
విచారణచేసి యజ్ఞోపవీతమందలి మూఁడుతంతువులకు మాటసానమైన ముడియే బ్రహ్మ
ముడియనియు అదియే అమలసత్త్వప్రధానయగు గుణసామ్యావస్థయనియు తెలిసి ఆయ
జ్ఞోపవీతమును పరిత్యజించుచే సన్న్యాసునియు అతఁడే బ్రహ్మకాండమనస్థింపవనా
డనియు తెలిపెను. ఈకిటును తటుకునతెలిసినవాఁడే సర్వకర్మవిముక్తుఁడు జీవన్ముక్తుఁడు.
పైనిజెప్పిన ఈయరుపదియేడుభాగములును సారసారకు నొకటితో నొకటి కలిసి యనేక
విధస్పృహలు గలుగును. నాత్రయవివేకాస్త్రమునుబట్టి నాకు గోచరించినవలెను వ్రాసితి
ని. బుద్ధిమంతులగుబాహు మీఁదగు నూహించునది. ఇందులకు స్మృతిపుత్రులు “హ్లో” యని
హేయమే గుణమయీ మమ మాయాదురత్యయా! మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామే
కాల తరంతి తే” తా॥ ఈమాయ త్రిగుణగ్వరూపిణి; నాసన్నిధానబలమున నకలప్రా
ణ అను నాయందు, తన త్రిగుణములవలన కల్పించి వానియందు క్రీడించుచుండును.

అస్మచ్ఛబ్దవాచ్యుడనైన నన్నెఱిగి పొందువారు ఈమాయ నతిక్రమింతు రనుట. ఇట్లని గీతావచనము.

“శ్రు. అజా మేకం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వం ప్రజాం జనయంతీగం సయా పామ్, అజోహ్యోకో జహమాణోఽనుకేతే జహత్యేనాం భుక్తభోగా మజోఽన్యః” తా. మాబ్రహ్మతీ నూర్యకాంతి నూర్యనకు వేఱుగానియట్లు పరబ్రహ్మము నెడఁబా యక ఆస్వరూపమాత్రముగ నుండెడుశుద్ధసత్త్వప్రధానము, ఆనూర్యకాంతి నూర్యని వివకయే వెలుపల వ్యాపించి చీకటిని తనయందు నణచుకొని, తనయం దానూర్యుఁడు కఠిగ ప్రకాశించుతీరున, ఆపరబ్రహ్మమును విడువకయే బహిర్యవ్యవహికలదై సృష్టి స్థితిలయాదులు లేని పరబ్రహ్మమును తా నావరించి, అది తనయంగుఁ గలయట్లుగను, దానికి సృష్టిస్థితిలయాదులు కలయట్లుగను కనబడఁజేయు మలినసత్త్వప్రధానము అ నెడు రెండురూపములుగఁబడి. అందొక్కటియగు మలినసత్త్వప్రధానము పుట్టుకలేనిది. ఎఱుపు తెలుపు నలుపు నెల్లెలు గలది. నానావిధరూపములతోఁ గూడిన బహువిధము లైన ప్రాణులను పుట్టించునది. సజాతీయవిసాతీయ స్వగతభేదకూన్యమై ఉత్పత్తిలేని దగు పరబ్రహ్మము ఆప్రకృతియందు ప్రవేశించి మగ్నమైయుండును. అనుభవించి విడిచిన భోగములుగఱ యాప్రకృతిసంబంధము లేనివాఁడు ఉత్పత్తిహూన్యఁడయి ప్రకృతికి విఠక్షణుఁడయిన పరబ్రహ్మస్వరూపుడై యుండుననుట.

“శ్రు. న శిఖాం వపనం కృత్వా బహిన్నాత్రిం త్యజే ద్భుదః | బ్రహ్మనూత్ర మిదం క్షేయం సూత్రం వామ పరంపదం | తత్సూత్రం ధారయే ద్యోగీ సవిప్రావేద పారగః” తా. పండితుఁడయినవాఁడు శిఖాధారణము, ముండనము, లోనగుకర్మములను ముఖ్యములని యెన్నక, వెలుఁచియుజ్జోపవీరధారణము వ్యర్థమని బ్రహ్మనూత్రధారణ మే ముఖ్యమని, బ్రహ్మనూత్రమనఁగా త్రగుణవిభాగములనలనైన యిరువదియేడు భేదములుగఱ ద్వివిధప్రకృతికంటె పరమైన పరమపదమని ఆమాత్రమునుధరించిన వాఁడే బ్రాహ్మణుఁడు, యోగి, వేదముల తుదముట్ట నెఱిగినవాఁడని యిఁబలుకవల యుననుట. ఇట్లని బ్రహ్మోపనిషత్తునంగుఁ గలదు.

మఱియు రజోగుణమువలనఁగలిగిన మనుష్యులలోనగు సకలజంగమ ప్రాణులలో రజస్సత్త్వసత్త్వగుణమువలనఁబుట్టిన బ్రహ్మవాదులైన బ్రాహ్మణులకును, రజస్సత్త్వ రజోగుణమువలనఁబడిన శూద్రులకును భృత్యులకును, రజస్సత్త్వరేషాగుణమువలన జన్మించిన శూద్రులకును, తక్కినజాతులలోఁగలిగిన జనులకును ఆహారములను, దానములును, యజ్ఞ ములునుకరపన్సులును పూజలును కర్మధర్మము సాత్త్వికరాజసతామసభేదములచేత మూఁడు

విధములగ నుండును, అందు ఆయుక్త్యుద్ధిని కరిరక క్తిని ఆశోగ్యమును నుభమును పు
ధాతువృద్ధిని జ్ఞానమును గలిగించు తేనెపాలు నెయ్యి మినుములు గోధుమలు పెను
తోనగునవి సాత్త్వికాహారము అనబడును తామ్రోధాదులను ప్రబలజేయు కారము
పులుగు ఉప్పు వేడిమి చేదు ఎగరు చుఱుకుగల పదార్థములు రాజసాహారములు నా
బడును. జాములుగడచినది రసహీనమయినది దుర్బంధముగఁబడి చలిది ఎంగిలి అపవిత్రత
గల పదార్థములు తామసాహారము అగును. దానములు దేశకాలపాత్రముల నెఱిగి
యిచ్చుట సాత్త్వికదాన మగును. ప్రతిప్రయోజనమును లాభమును గోరి దగవుకొ
ఱుట నిచ్చుట రాజసదాన మగును. దేశకాలపాత్రములఁ బరిశీలించక యిచ్చుట తామస
దాన మగును కాస్త్రోక్తక్రమముగఁ జేయు యజ్ఞములును, పూజలును, ఉపన్యసలును
సాత్త్వికము అనబడును. డంధమునిమిత్రము మెప్పుడలలకు చేయుయజ్ఞములును, పూజ
లును తపస్సులును రాజసము అనబడును. అకాశ్త్రియముగను, భయంకరముగను జేయు
యజ్ఞములును, పూజలును, తపస్సులును తామసము అగును. శ్రద్ధావివరణము॥ ధర్మము
లును, కర్మములును నియతము లని ఫలాపేక్ష లేక యాశ్చర్యరాజబుద్ధిచేతఁ జేయుట
సాత్త్వికశ్రద్ధ. కాయశ్శభయమున భక్తిలేక క్రమములను, ధర్మములను జేయుట రాజ
సశ్రద్ధ. హాసములన భక్తిలేక అకాశ్త్రియముగ కర్మములును, ధర్మములను జేయుట
తామసశ్రద్ధ అనబడును. ఇట్లు గీతాప్రమాణము. ఇవి యన్నియు చక్కఁగ నెఱిగి
గతజనులగుణములను నిర్ణయించి బుద్ధిమంతులు దర్శవిషయములయందును మెలఁకువ
గలిగి మెలఁకుచు ముక్తులు గావలయును.

అవతారిక. ఈశాస్త్రము నిర్విఘ్నముగ నెఱవేఱుటకొఱుట నిల్లభాగణపతి స్తుతిం
పబడుచున్నాడు:--

కా. శ్రీమద్వామనిజోరువిష్టరమునం శ జెన్నాందు శ్రీవల్లభా
రామారత్నముఁ గాఁగిలించుకొని తారారాజారప్రత్యగ్రరే
ఖాముక్తావలి మాలిఁ దాల్చి విలనశత్రాశ్రీర్గణంగుడై
ప్రేమ నొప్పొప్పుగఁజేసు నెంతు నతిగంభీరోక్తి నిష్టాప్తికిన్. 3

టీ. శ్రీమ...రమునక, శ్రీమత్ - శోభాయుక్తమైన, వామ - ఎడమచైన, నిజ -
తనదైన, ఊరు - తోడయ నెడు, విష్టరమునక - పీతమందు, చెన్నాందు...రత్నముక -
చెన్నాందు - సొగసైన, శ్రీ - శక్తివ్యవహారియైన, నిల్లభా - నిల్లభయగుచుగల,
రామారత్నముక - కాంతామణిని, కాఁగిలించుకొని - ఆలించునముచేసికొని, తారా...
నశికా - తారాచార - చంద్రునియొక్క, ప్రత్యగ్ర - కొత్తయైన, శేఖ - కళయనెడు,

ముక్తా=మత్తముయొక్క, ఆవిర్భావమును, మూర్తి=రీతిమందు, తాత్త్వి=ధరించి, వి...గుండ్రై. విలసత్ = మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న, కాశ్మీర = కుంకుమపువ్వునలె, ని॥ బాహ్యకం పీఠనం కాంతం పీఠనం రుధిరావ్యయం. కాశ్మీరంచ గుడంర క్తం తథా కాలేయంచ తత్॥ అని ప్రతాపనిఘంటువు. శోణ=ఎఱ్ఱసేన, అంగుండై=శరీరముగల వాడై, పౌర్వజేకు-పౌర్వ = వెలుగుచున్న, గణ=ప్రథమవీరవరసురరుద్రపీఠ్య ఋషి దైత్యరాక్షసభూత పికాచవిశ్వదేవనసుతుషిత భావ్యునిల మహారాజకసా ధ్యాదిసకలగణములనును, ఈకుక్ = ప్రభువైనవల్లభాగణపతిని, ఇష్టాప్తిక్ = ఇష్టసిద్ధి కొఱవ, అతిగంభీరక్తిక్-అతిమిక్కిలి, గంభీర=తెలియనలవిగాని, ఉక్తిక్=పరా వాక్కుచేత, పేరుక్ = పీఠితోడ, ఎంతుక్ = కొనియాడుచున్నాడను.

తా. సాగసగు తనయొడమతోడయనియెడు పీఠమునాడ కూర్చుండియుండెడి వల్లభయను నేరుగల తనప్రియవల్లభను కాగిరిందికొని బాంచంపుని కిరీటమున ధరించి కుంకుమపువ్వునలె నెఱ్ఱని యొడలుగలిగి ప్రకాశించుచుండెడి వల్లభాగణపతిని నామనో రథము నెఱవేలుటకొఱవ మిక్కిలి ముక్కునతో పొగడుచున్నా నని తాత్పర్యము.

మఱియు లోకమున గణపతి బ్రహ్మచారి యని వాడుక యుండగా నీగ్రంథ మున గృహస్తునిగ స్తుతింతుట యెట్లనిన దుర్వాసుడు శ్రీపురమునుండించినపుడు చెప్పిన ఆర్యాద్వితీయందు “శ్లో. వందే గజేంద్రవదనం నామాంకారూఢవల్లభాశ్లిష్టమ్, కుంకు మపరాగశోణం కువలయినీజారకోరకాపీడమ్” అని॥ మఱియు దేశభుజమహాగణపతి మంత్రిధ్యానమున “శ్లో. హస్తీద్రావన మిందుమాడ మరుణచ్ఛాయం త్రినేత్రం రసా దాశ్లిష్టం ప్రియయా సపద్మకరయాస్వాంకభయా సంతతం| బీజాపూరగదాధమర్శిభయం కృత్రాష్టపాశోత్పల | వ్రహ్మగ్రస్యవిషాణరత్నకలకా హస్తైర్యహంతం భజే” అని యు చెప్పబడియున్నది. వెండియు శివునకు నిరుపదియైదురీతిలను కక్తికనంతరూపము లను, విష్ణువునకు దశావతారములును గలయట్లు గణపతికిని ఇరుపదియొక్కరీతిలు గల వని గణపతిపురాణ కల్పములు ప్రసిద్ధముగ ఘోషించుచున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత నని యిచ్చట నాగియబడవు.

అవ. శ్రీమదవైవర్తమతభాష్యకారులును, పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యులునుఅను శ్రీశంకరాచార్యులు విశులంపబడుచున్నారు.

మ. అజనంస్తోత్ర మెఱింగి పంప హరి మూర్తి వ్యాసాఖ్యసూక్తాదులకా నృజయితంపం గొని వాని దుర్బుతములకా శిక్షించి శ్రీభాష్యముల

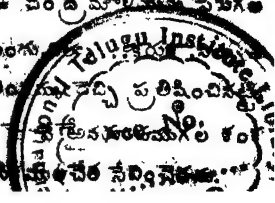
ప్రిజగత్పూజ్యముగా నొనర్చి గురుడై శ్రీ దీపించి కైలాసమై
లజలింగం బబ్రతిల్ల నిబ్బుళివలీరలాశంకరం గొల్పెదన్. ౪

టీ. ముక్ = పూర్వము, అజసంస్తోత్రముక్, అజ = బ్రహ్మయొక్క, సంస్తో
త్రముక్ = పాగడికను, ఎఱింగి = తెలిసికొని, అనఁగా వేదబాహ్యులై దేహమే పరమా
త్మ, మరణమే మోక్షము, అనెడుచార్యాకులును, ఇంద్రియములే పరమాత్మ, మరణమే
మోక్షము, అను చార్యకైక దేశికులును, ప్రాణమే పరమాత్మ, దానినాశమే మోక్షము
అనెడిసాగతులును, దేహేంద్రియ ప్రాణముల సంకోచవికాసావస్థలు గలవాడే ఆత్మ,
నిత్యమును పరమాణురూపమునైన ఆలోకాకాశమధ్యమందు క్రమక్రమముగ సంచరిం
చుటే మోక్షము, అనెడిజైనులును, బుద్ధియే బ్రహ్మము, సుఖదుఃఖాదివ్యంద్యముల నంటని
శుద్ధబుద్ధి గల్గియుండుటే మోక్షము, అనెడు బౌద్ధులును, శూన్యమే ఆత్మ, దానియందుఁ
గలియుటే మోక్షము, అనెడి ఆర్హతులును, నీటియందు బుగ్గలు కనఁబడినట్లు శూన్య
మందు బహురూపములు తోఁయనదే యాత్మ, ఆరూపములు వీడి శూన్యమందుఁ గలి
యుటే మోక్షము అనెడిక్షపణులును, ఆనందమే ఆత్మ ఆకాశమనదూరదృష్టి దూర శ్ర
వణాదిసిద్ధులు గలిగియుండుటే మోక్షము, అనెడు రుద్రకాంతభైరవయోగులును, ఆనం
దమే ఆత్మ, ఆనందోద్బోధకములైన మధుమాంససంగమాదులవలనఁ గలుగు ఆనందప్రా
ప్తియే మోక్షము అనెడు కాష్ఠియులును, నాడీమధ్యమన అణు పరమాణుస్వరూపమన
వెలుఁగుచు ఇరునిదియాజన తత్త్వరూపుడై పరము పూహము విభవము అర్చ ఆంత
ర్యామి అనురూపముల మెఱయు వానుదేవుడే ఆత్మ, వానియందు స్వరూపహాని లేక
కైంకర్యపరుడై యుండుటే మోక్షము, అనెడి పాలచరాత్రులును, ఇందు పర మనఁగ
పరమపదము పూహము లనఁగా నానుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్న అనిరుద్ధపూహములు.
అందు వానుదేవపూహము పరమపదము, సంకర్షణపూహము పాతాళము, ప్రద్యుమ్న
నిరుద్ధపూహములు క్షీరాబ్ధిమేరువులు, విభవమనఁగా రామకృష్ణాద్యవతారములు. అర్చ
యనఁగా వేంకటాచలము, శ్రీరంగము, కాంచి, మేలుకోట లోవగు శ్శలవిగ్రహారాధన
ములు, అంతర్యామియన దేవుడే దేహముగఁ గలవానుదేవుడు అనియొఱుఁగవలయును.
దేహపుత్రమిత్రకళిత్రుశుభృత్యాదులే ఆత్మ ఇహపరములలో వారికి అధివ్యాధులు లేక
వారితోఁ గూడి సుఖముగ నుండుటే మోక్షము, అనెడిరొగిలును, స్వతస్సిద్ధముగ
ప్రమాణమేకుడే ఆత్మ, స్వర్గవైకుంఠకైలాససత్యలోకాదులసాలోక్యాదిపవప్రాప్తియే
మోక్షము, అనెడు పూర్వమిమాంసకులైన భాట్టప్రాభాకరులును, మింటినెల మితము
లేక శివలె జడరూపుడై మనోబుద్ధిధర్మములు గలవాడే ఆత్మ, శరీరేంద్రియాది

కమునెడు నిరుపదియొకవిధములైన దుఃఖములు లేక జాలినలె నుండుటే మోక్షము, అనెడునైయాయకవైశేషికులును, మింటినలె దేని నంటక జ్ఞానస్వరూపమున వెలుగు వాడే ఆత్మ, ప్రకృతిపురుషవివేకముచేత అజ్ఞానవాతమగుటే మోక్షము, అనెడు సాంఖ్యికులును, ఐస్వర్యంతరసంబంధము లేక విజ్ఞానస్వరూపమున మెలయువాడే ఆత్మ, యోగా భ్యాసబలమున మనోలయముగలిగి అజ్ఞానము నశించుటే మోక్షము అనెడు పాఠంజలులును, నిత్యవ్యాపకరూపుడే ఆత్మ, ఆయాత్మ సర్వజ్ఞుడు సర్వపరపూర్ణుడు అని తాను కించిద్ జ్ఞుడు అని తలచి ఆయాత్మయందు జ్ఞప్తిగలిగి యుండుటే మోక్షము అనెడు పాశుపతులును, కర్తృత్వాద్యభిమానరూపసంసారమునకు వేలైనవాడే యాత్మ, దాని నివిడిచి భగవంతునియందు జ్ఞప్తి గలిగి యుండుటయే మోక్షము, అనుకాపాలికమహావ్రతులును, నిత్యవ్యాపకజ్ఞానక్రియాస్వరూపపరమశివుడే ఆత్మ, పదధ్యాతీతపరశివకమానత్వమే మోక్షము, అనెడు మాంత్రికశైవవీరశైవులును, గణపతియే కర్త, సూర్యుడే పరుడు అగణంతి సూర్యసాలోక్యాదిపదములఁ జెందుటే మోక్షము, అను గాణాపత్యసౌరులును, సోప్త్యముండు సమానరహితుండు అయిన సర్వేశ్వరుడే పరమాత్మ, వాని నుపాసించి యిహమందలిరూపములనంటి గుఱులతోడనే వానిలోకమందు వసించుటే మోక్షము, అను ద్వైతులును, ప్రాణుల పుట్టుట, గిట్టుటలు స్వభావమే కాని పుట్టింప గిట్టింపకర్త యొకఁడు లేఁడు. అను స్వభావవాదులును, మఱియు తక్కిన మఱివాడు వాదులలోనగువారును క్రమక్రమంబుగ భూమినాక్రమించి వర్ణాక్రమధర్మములను యాగ యోగతపోనిష్ఠాదులను నశింపఁజేయఁగా పాపంబుపెరుగఁ ఆచరువు నోరువఁజాలక భూదేవి కటకటఁడి బ్రహ్మపాలి కిగి వాపోవ ఆపరమేష్ఠి ధరణి సూరడించి పరమేశ్వరుఁడగు తనసన్నిధికి వచ్చి కొనియాడఁగా తెలిసికొని యనిభావము. హరికా=క్రిమహావిష్ణువును, పంపకా=అంపింపఁగా, వ్యాపాఖ్యికా=(విష్ణువు ద్వాపరయుగమందు)వ్యాసనామముచేత, నూత్రాదులకా, నూత్ర=బ్రహ్మనూత్రమే, ఆదులకా=మొదలగువానిని, సృజంపకా=జల్పింపఁగా, అనఁగా చతుర్ముఖుని చతుర్ముఖులులయిండుంబుట్టిన ఋగ్వేదాస్సామాధర్వణంబులనెడి చతుర్వేదంబులలో ఋగ్వేదము ఇరువదియొక్కకాఖలును, యజుర్వేదము నూటలోమిట్టదికాఖలును, సామవేదము సహస్రకాఖలును, ఆధర్వణవేదంబు ఏఁబదికాఖలును గలదయ్యెను. అతదకాఖలు యుగభేదముచేతను, రాజపరిపాలనావిశేషముచేతను, నాస్తికమతసాంకర్యముచేతను బ్రాహ్మణానిష్ఠమతము చిత్తస్థిరత్వము తప్పటచేతను క్రమక్రమముగ కొన్ని ఊడించెను. ఊడించిన కాఖలయం దేమివిశేషములు గలవి? యనెడుసందియములు జనులపొందకుండ నశించినవేదకాఖ్యముల శ్రీవేదవ్యాసునియొద్దనున్నగోపిందీ మూఁడుతత్వలగ్రంథపరిమితి గలిగి శివునిమనీషును చెలిసిడుకొనకు

క్రమేణ భవిష్యత్ లింగవరాహస్కాండ తామసకూర్మమర్కటాక్షయము అనెడి పది పది పురాణములకు, ఏలదితేలగ్రంథము గలిగి విష్ణుదేవునిపూర్వము ప్రవేశించునట్టి విష్ణు భాగవతవారద తాతడను అనెడు నాలుగుపురాణములకు, ఇరువదియైదువేలగ్రంథసంఖ్య గలిగి బ్రహ్మదేవుని మహిమలఁ జెప్పెడు బ్రాహ్మపాత్యములనెడు యెడుపురాణములను, పండెందు కేలయే నూలు గ్రంథసంఖ్యగలిగి సూర్యనిమహిమను చెలిపెడి బ్రహ్మకై వ ర్త పురాణమును, పండెందువేల యేనూలుగ్రంథసంఖ్యగలిగి అగ్నిదేవుని ప్రతిపాదించునట్టి అగ్నియపురాణమునుగా పదునెనిమిదిపురాణములనిర్మించి కేసుకపంచమవేదం బనంబరఁ గిన శ్రీమహాభారతము నెడి యితహాసమును గల్పించి ఉపపురాణములని ప్రసిద్ధిఁజెంది నైదిక కర్మాదులఁబ్రతిపాదించుచు పురాణనామములు గల మునుఁచేత నిర్మింపఁబడిన సకల్యూ మార, నారసింహ, నంది, శివధర్మ, దుర్వాసా, నారద, కపిల, మను, ఉశశో, బ్రహ్మండో బహు, కాలి, విసిష్ఠ, లింగ, సాంబ, సౌర, సరాశర, మరీచి, భార్గవ, పురాణములనుసంస్కరించి, నాలుగువర్ణములయు, నాల్గ్రాత్రములయు, పదునెనిమిదికాలయొక అచారములను, మహాపాపములకు ప్రాయశ్చిత్తములకు వ్యవహారభేదములను చెలుపుచు స్మృతు అని ప్రసిద్ధికెక్కి స్మృతులనామములు గలవారచేత రచియింపఁబడిన మను, అత్రి, హరిత, విష్ణు, యాజ్ఞవల్క్య, ఉశన, అంగిరస, యదు, అపస్తంబ, సంవర్త, కాత్యాయన, బృహస్పతి, సరాశర, శంఖ, లిఖిత, దక్ష, గౌతమ, కాలిదాస, వసిష్ఠకృష్ణులతో ఛించి, తనచేతఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన వ్యాసస్మృతిని నిర్మించి వేదాంగము అని ప్రసిద్ధిఁజెంది బ్రహ్మనిర్మితంబు అగుచు ఉదాత్తానుదాత్తగ్వంతిద్విర్లుస్వంతిప్రళయము లనెడు స్వరములఁ జెలియఁబట్టుచు కిక్షను, సుకర్దాపశబ్దపరిజ్ఞానమును చెలుపు వ్యాకరణమును, గణయతిప్రాసాక్షరలక్షణములఁ చెలుపుచు ఇరువదియూభేదములతో విష్ణు ఛందమును ఐర్లాగమవర్ణలోపవర్ణకర్తయాయుల నిశ్చయించునదియు వేదసిద్ధాంతకళ్యాణములపై నూలు నూలు పుట్టింపనిదియు నగునీరు క్తమును, వేదోక్తపర్ణాశ్రమచిత్తకర్మాదులకు కావలర్లు యము, చేయుచు గ్రహవక్షత్రాదుల యుదయాస్తమయాదులఁ బ్రతిపాదించు జ్యోతిషమును, అపస్తంబీయ, అశ్వలాయనీయ, కాత్యాయనీయ, బోధాయనీయము అనఁచేక్యులతో క్రొతస్తార్తక్రియలయందు కమన్దమును కల్పమును నివారించి, మిహంసావ్యాయత్రయాణ్యులతోఁగడి ఉపాంగంబులతోఁగింది హృద్ధి నిదాన వ్యాధినిన్న మహామక్షక దోష ధములవలనిచిత్పలచేత ఆయుషాబోగ్యాదులఁ జూపింపెడి ఆయుర్వేదమును, యజుర్వేదములందు దక్షిణను ఆజ్య, చక్షి, పురోదాశములను ఉపహారము నుంచెలగుననిన కులసామింతులగును ధర్మాదిచతుర్వర్ణమునకును సాధనమై యుండెడి అర్థ వేదమును, శక్రబలయ కరంబులగు నస్త్రప్రయోగమంత్రాదులఁ చెలుపు ధనుర్వేదమును, నూతువేదాదులయందు

భరిగమపధని యన్య కర్మకర్మములను గీతాదులను దెలుపు గాంధర్వమును, మనోధర్మమును
 జేడముల కొద్దించెను. మేనుగ చతుర్దశవిద్యలయందు శ్రేష్ఠతరంబై మిహంసాకాస్త్రము
 ఇరువదియధ్యాయములు గలిగి పూర్వమిహంస, ఉత్తరభాగమును అనేది రెండుభాగ
 ములుగ అడగును. అందు పూర్వమిహంసాకాస్త్రము కర్మకాండమును ప్రతిపాదించుచు
 ద్వాదశాధ్యాయములుగలిగి వ్యాకర్మ్యుండగు జై మినిచేత రచియింపబడిననూత్రములు
 గలదై కర్మకర్మప్రతిపాదక మై లోక వేదాధికరణాదిపనాసాధికరణంబులుగలిగి వెలు
 గును. మఱి యాజై మినినూత్రములను కాబర మనెడి భాష్యంబును భట్టాచార్యునిచేత
 విరచింపబడిన వార్తికరూపంబగు భాట్టమనెడి యొక మతాంతరవిషయకాస్త్రంబును
 గలదు. మఱి యాకాబరభాష్యమునకు భట్టాచార్యునిశిష్యుండగు ప్రభాకరునిచేత వ్యాఖ్యా
 నరూపముగ రచియింపబడిన స్రాభాకరీయమును మతాంతర గ్రంథముకై జీగలగు. మఱి
 యాత్తరమిహంస జేడకాండము బ్రహ్మకాండము అను రెండుభాగములు గలిగి వ్యాస
 భద్రతనూత్రములుగలదై ప్రకాశింబును. అందు జేవకాండము నాలుగధ్యాయములుగలిగి
 మంత్రవాదంబై న జేవతాదిత్యములుల బ్రతిపాదించును. బ్రహ్మకాండము నాలుగధ్యాయ
 యములుగలదై పరబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించుచుండును. ఈ బ్రహ్మకాండమునకు శ్రీ
 శంకరభగవత్పాదాచార్యులచేత ఆధ్యాసప్రకరణము, మున్ను గాంగల వేదాంతభాష్యము
 చేయబడిన వెనుక నీశంకరభగవత్పాదాచార్యశిష్యులచివరణాచార్యులచేత ఈభాష్య
 మునకు జీకారూపముగ వివరణముచేయబడి పిదప మఱి వాచస్పతిమిత్రులు మొదలగు
 కొందఱుశిష్యులచేత వృత్తిపంచపాదిక భామతి కల్పరథపు అధికరణరత్నమాల రామా
 నందీయము బ్రహ్మవిద్యాభరణము ఆనందగీరీయము మొదలగు ననేకవ్యాఖ్యానములును
 కామధర్మ మనుజీకయును చేయబడి యున్నదనుట వానికా అనూత్రాగ్రులను, కొని
 గ్రహించి, దుర్మతములకా పైని జెప్పినచార్యాకాదిగుప్త మతములను, శిక్షించి = ఖండించి,
 క్రిభాష్యములు, క్రిమోక్షసంపదనిమ్మనట్టి, భాష్యములు = నూత్ర భాష్యపనిపద్యాష్య
 గీతాభాష్యములను, త్రిజగత్పాష్యముగాక, త్రిజగత్ = భూలోక భువనలోకమువల్ల
 కమార్త నెడి ముల్లోకములయందు, పూజ్యముగాక = సన్మానింపఁదగినట్లుగా, జనర్పి =
 వ్యవసించి, గురుండై = త్రిలోకాచార్యుండై, తీపించి = ప్రకాశించి, కల = గలబుక,
 కైలాసమైత్యవెండికొండయందుంబుట్టిన, లింగంబుక = చంద్రమాలియును చేతగల
 గురులింగమును, త్రిలింగమును పరీక్షింపవలెననితత్వమును ప్రతిపాదించుచు
 కదిలమున కైలాసమునకు చంద్రమాలి యను వృద్ధకలింగమును పరీక్షించి ప్రతిపాదించుచు
 శంకరమహాపురుషయొక్క, తిలా = ఇరువదియైదునీలంకం = త్రిలింగమునకుం
 యకాంతకరాచార్యుని, కొచ్చికక = కాయకవాచికమానసియైతర వేద్యునెకా

కృష్ణ లక్ష్మీ నామ స్తోత్రము,

తా. పుణ్యము వేదబాహ్యులైన పూర్వాక, వార్యాకృతక, సౌగతాదిదుర్మతవాదులు బలిష్ఠులై భూమియందంతటను న్యాపించి వర్ణాశ్రమాదితనోక్తధర్మములను యాగయోగతపానిష్ఠాదులను జెఱుప పుణ్యములు నడలి సాపంబు ప్రబలిన ఆభారంబోరువఁజాలక ధరణీదేవి పరితపించి పరమేష్ఠిసాలికిని వాహిని పరమేష్ఠి ధరణీదేవి నూరడించి హరునిచేరువను నరిగి బహుప్రకారంబులఁ బొగడఁగా ఆతండు కీర్తితుండై కిరీహరిఁగని నీవు భూలోకంబున న్యాసుండనుపేరఁబుట్టి నష్టించిన చతుర్వేదకాఖ్యార్థంబులుగల ఆష్టాదశపురాణములను న్యాసస్మృతిని మహాభారతంబును బ్రహ్మసూత్రంబులను నిర్మింపుము అని పంప ఆనారాయణుండు ద్వాపరయుగాంతరికుఁ బాదరాయణుండై జనించి హరుఁడు చెప్పినట్లు ఆష్టాదశపురాణాదుల నిర్మించెను. అంత త్రిలోక శంకరుఁడగు శంకరుండు భూలోకంబునశంకరాచార్యుండై విష్ణువహ్ని పరుణ వాయుస్వరూపులగు పద్మపాదహస్తానులకతోటకవా ర్తికులనెడు నలుపురుగిష్ఠ్యులతోడఆవిరభించి న్యాసకృతసూత్రపురాణాదులను దా ననుసరించి దుష్టులగు దుర్మతవాదులనప్పగింప దిగ్విజయంబు చేసి శివుల సంరక్షించి శైవ, శైవ్యుల, కాపాలిక, కాక్త, శౌర, గాణాపత్యము లనెడి వఙ్మతములను॥ ౧॥ అలింగక మచక్రాంక మనటాస్థ్యగురామిషం॥ ఆరక్తక మనుచ్చిష్టం వడస్మాభి రనుష్ఠితం॥ ఆను స్మృత్యర్థ ప్రకారముగ భూలోకంబున ప్రతిష్ఠించి పరమమోక్షప్రదంబులగు ఉపనిషద్బ్రాహ్మగీతాభాష్యసూత్రభాష్యములనెడఁ ప్రస్తానశ్రయమును ఉత్తమాధికారులనిమి త్రమునిర్మించి ఆ ప్రస్తానశ్రయముఁ జూడ సమర్థతలేనివారికి ఆదైత్యతమగండము ఆత్మబోధప్రకాశక దృష్ట్యాశ్శ విశేషము మొదలగు వేదాంత గ్రంథములఁగల్పించి శరీరముతోడ కైలాసంబున కీని వంద్రహారి యనుపేరనొప్పెడు స్ఫటికలింగంబుఁజెచ్చి తిలయ నెడి పేగుల చిదంబరంబున ప్రతిష్ఠించిన పరమశివుని యిరువదియొగు లీలలకంటె వేఱయిన లీలాస్వరూపుఁడగు కిరీకంకర గోవిందభగవత్పాదుల నారాధించుచున్నా నని తాత్పర్యము.

శివునిపంచవింశతిలీలలవివరణము:— చంద్రునిధరించుట, ఉమాదేవితోఁ గూడి కొనుట, ధర్మదేవతారూపమును నృపభిము నెక్కుట, నృత్యమాడుట, పాశ్వతీదేవిని పెండ్లియాడుట, భిక్షుమెక్కుట, మన్మథునిఁ ద్రుంచుట, యమునిగెల్పుట, త్రిపురములఁ గాల్పుట, జలంధరాసురునిఁ జంపుట, గజాసురునిఁ జక్కాడుట, వీరభద్రాసేనారమెక్కుట, విష్ణువునర్థశరీరంబుననిల్పుట, పాశ్వతీదేవి కర్ణశరీరం బొసఁగుట, మాయాశిరాఁదనగుట, కంకాశిరాఁదనగుట, చండీశ్వరు ననుగ్రహించుట, విష్ణుమథభజించుట, విష్ణువునకు చక్రంబిమ్ముట, విష్ణుముల హరించుట, ఉమామహర్గళతోఁ గూడి యుండుట, ఏకపాదరూపుఁడగుట, గుహావసంబుననుండుట, వక్షిణామూర్తి రూపంబుధరించుట, లింగోద్భవుఁడగుట యనునవి.

అన. శ్రీనాథాద్వైతమతమునందు నాథాద్వైతమును, స్వరూపాద్వైతమును అను అద్వైతమత ప్రతిష్ఠాపన లక్ష్యనారాయణదీక్షితులు కొనియాడబడుచున్నారు.

శా. శ్రీనాథాద్వైతదక్షిణాననకలం శ్రీ జెన్నొంది యద్వైతల
 దక్షిణారాయణదీక్షితుం జనఁ గులశ్రీయంబు సాంకర్యతఁ
 హీనంబై నళియింపఁ బావనముగా శ్రీ హేయంబు ఖండించి ని
 త్యానందుం జగునస్పదీయగురుపాదవ్యంధ్యముం గొల్పెదన్. ౫

టీ. శ్రీనా...కలఁ, శ్రీనాథ=విష్ణువుచేత, అద్వైత = పూజింపఁబడిన, దక్షిణానన=దక్షిణామూర్తియొక్క, లేక పడతూరూపమునైన సరమశివునితత్పురుష, అహూర, సద్యోకాత, వామదేవ, ఈశానగుప్తముఖములు తూర్పు, దక్షిణము, పడమర, ఉత్తరముమీఁద క్రిందు ప్రక్కలుగఁ దిరిగియుండును. అందు దక్షిణముఖమైన అహూరముఖముయొక్క, కలఁ = పదియాంశములలో మేలైన యంశముచేత, అద్వైతలక్ష్యనారాయణదీక్షితుండు=పూర్వము శింశరాచార్యులచేత ప్రతిష్ఠింపఁబడిన అద్వైతమత సిద్ధాంతము దుర్మతప్రవిష్టమైన క్రమక్రమముగ దీక్షించుటచేత దానిని పునరుద్ధారముచేయుటబట్టి అద్వైతమత ప్రతిష్ఠాపనమును విరుగుగ నందిరాజు లక్ష్యవారాయణవావిర్యాజి, అనఁ=అనునట్లు, చెన్నొంది=అనతిరించి, కులశ్రీయంబు, కుల=బ్రాహ్మణులలో భాట్టియప్రాభాకరీయమన వేళ్ళుగ వైదికనియోగులయందు నియోగమమయొక్క, శ్రీయంబు=సర్వము, అనఁగా ఆచారము, సాంకర్యతఁ = జాతిసాంకర్యక్రమ సాంకర్యమతసాంకర్యములచేత, హీనంబై=తక్కువపడినదై, నళియింపఁ=చెడఁగాను, పావనముగా=నియోగమతముపవిత్రముగునట్లుగా, హేయంబు=సాంకర్యక్రయమును, ఖండించి = నివారించి, నిత్యానందుండు=బ్రహ్మానందముగఁబాడు, అను...ద్యముఁ, అను=అయిన, అస్పదీయ=నాయొక్క, గురు=అజ్ఞాననాశకుఁడగు కులగురువుయొక్క, పాదవ్యంధ్యముఁ=అడుగులజంటను, కొల్పెదన్=ఆరాధించుచున్నాఁడను.

శా. విష్ణుదేవునిచేత అర్పింపఁబడిన దక్షిణామూర్తియంశమున భూలోకమందవ తరించి స్వకీయంబగుకులంబు జాతిసాంకర్య, ఆశ్రమసాంకర్య, మతసాంకర్యములచేత హీనదేశ నొంద దాని విర్యంబుగావించి ప్రబలించి శిష్యవర్గంబునకు కాండవ్యయాత్మక కర్మబ్రహ్మవ్యయపాదైవతసిద్ధాంత ముపదేశించి నిరతిశయానందస్వరూపియై యున్న అద్వైతలక్ష్యనారాయణదీక్షితగురువుల నెల్లప్పుడారాధించుచున్నాఁడనని తాత్పర్యము.

అన. స్వగురువరమగురుపర మేక్షిగురువులు వినుటబడబడుచున్నారు—

మ. అమితామ్నాయశ్రీరంభసంఘటనదీర్ఘానందనాథాభిధా
 నమహానిర్మలపూర్ణచిత్రవిధసర్వనాన్యస్తదాచార్యు లా
 నమసచ్చిత్తుఖలీలలో యన బుధుల్ ర సర్వజ్ఞులై పొల్పునా
 విమలశ్రీపరమేష్ఠిముఖ్యగురులక్ ర వేద్యుల సదా కొల్పెదన్. ౬

టీ అమితా...య్యలు, అమిత=మితిలేని, అమ్నాయ=వేదములయొక్క, శిరః= శిరస్సులైన యుపనిషత్తులయొక్క. లేక మంత్రకాస్త్రమందలిశ్రేష్ఠములైన పూర్వమ్నాయ, దక్షిణామ్నాయ, సశ్చిమామ్నాయ, ఉత్తరామ్నాయ, ఉద్ధామ్నాయ, ఆనుత్తరామ్నాయముల ఆనెడు విదామ్నాయములయొక్క, అర్థ=ఉపనిషద్గ్రంథములయొక్క, సదామ్నాయములయందలి మంత్రసిద్ధులయొక్క, సంఘటన=లభ్యమునకై నట్టి, దీక్షా=ద్యుగ్ధిత్వ, వాగ్ధీత్వ, స్వర్పదీక్షల నెడి మూడుదీక్షలతోగూడిన పూర్ణపట్టాభిషేకదీక్షయందు (తమ తమయాచార్యుల చేరి పొందబడిన) ఆనందనాథాభిధాన=తమతమనామములకు కడపట ఆనందనాథయనునదిగల, మహాల్=అధిపతిలైన, నిర్మల=నిర్మలానందనాథుడు, పూర్ణ= పూర్ణానందనాథుడు, చిత్=చిదానందనాథుడు, (అను) త్రివిధ=మూడువిధములైన వేశ్యచేత, సన్మాన్య=గౌరవింపబడుచున్న, ఆస్థదాచార్యులు = నాగురువులు, ఆసమ సచ్చిత్తుఖలీలలో. ఆ=ప్రసిద్ధమైన, సమ=పరిబ్రహ్మమందలి, సచ్చిత్తుఖ=సచ్చిదానందములయొక్క, లీలలో=విలాసములాయేమి యని, బుధులు = ఆత్మనాత్మబివేకముగఁ పండితులు, అనన్=పోగడఁగా, సర్వజ్ఞులై=అన్నియు నెఱిగినవారై, పొల్పు...గురు లక్, పొల్పు=లేసరిల్లుచున్న, ఆ=అట్టి, విమల=ఆనందకార్యకమయికమాయేయితోధా నముల నెడి పంచులములులేనట్టి, శ్రీ=మోక్షసంపదతోగూడిన, పరమేష్ఠి = పరమేష్ఠి గురువే, ముఖ్య=మొదలుగాగల, గురులక్=కారణాచార్యులను, వేద్యుల=నిరతికయా నందముతోడ, సదా=కాలత్రయమందును, కొల్పెదన్=సేవించుచున్నాడను.

తా. సకలోపనిషద్గ్రంథములను మంత్రకాస్త్రములయందుగల సదామ్నాయముల యందలి మంత్రసిద్ధులను పొందునస్సడు తమతమగురువులవలన నిర్మలానందనాథుడు, పూర్ణానందనాథుడు, చిదానందనాథుడు అను నామములనొందిన మదిహాచార్యులు పరిబ్రహ్మమందలి సచ్చిదానందములే ఈ త్రివిధరూపముల ధరించివచ్చెనా యేమి యని బ్రహ్మవేత్తలు పోగడఁగా సర్వజ్ఞులై, నిర్మలులై మోక్షసంపదగలిగి ప్రకాశించు నిర్మలానందనాథు, పూర్ణానందనాథు, చిదానందనాథుల నెడు గురునిర్మితనామములుగలిగి పరిమేష్ఠిగురువు, పరమగురువు, స్వగురువులైన శేషాద్రిసోమయాజులను, యాజ్ఞనారాయణ సోమయాజిహంసలను, రాజేశ్వరసోమయాజులను త్రికాలములయందు సేవించుచున్నా నని తాత్పర్యము.

జీవములవివరణము—అణువులమనఁగా బ్రహ్మవిషయకజ్ఞానముఅప్పుడప్పుడు ఉదయింపఁగా దానిని మఱుఁగుపఱచునది. కార్మికములమనఁగా వేదాంతకాస్త్రవిషయములను పెద్దలుబోధించునప్పుడు దానియంగుబుద్ధిని చొరనియ్యునిది. మాయీకములమనఁగా బ్రహ్మవిషయకజ్ఞానవాసన నెప్పుడును ఉదయింపనియ్యునిది. మాయేయములమనఁగా పాపకార్యములయంగు మనస్సును ప్రవేశపెట్టునది. తిరోధానములమనఁగా నిత్యసత్యపరిపూర్ణపరబ్రహ్మమందు అనిత్యబుద్ధిపుట్టించి పరబ్రహ్మేతరముగా దేవతలును, మంత్రములును, క్రియలును, మతములును, సాధనములునుగలవు అవి సత్యములు అనెడి బుద్ధిని గలిగించి జననమరణకొడుగుఖముల ననుభవించఁజేయునది.

పదార్థాన్నయములలో పూర్వాన్నయవివరణము—పూర్వాన్నయ గురుమండలదేవతలగు స్వగురుపరమగురుపరమేష్ఠిగురుమంత్రదేవతలను, మహాగణపతికామగిరిపూర్ణగిరి జాలంధరపీతమంత్రదేవతలను, పూర్వాన్నయదేవతలగు శుద్ధవిద్య, బాల, ద్వాదశార్థలఘునీణావేణుశుకరాజకారిక సంగతల నెడి సప్తకామములు మొదలైన యిరుదివారులగువేల దేవతలను, ఉపదేవతలగు గాయత్రీ గాఢోపత్యము కార్తికేయము మృత్యుంజయము నీలకంఠము త్రివింబకము బాశివేదము సత్యంగిరస్సు మొదలగు మంత్రదేవతలను, త్రిలోక్యమోహనచక్రావరణదేవతలను ఇవి మొదలగు రెండుకోట్లమంత్రదేవతలు సరమశివురి తత్పురుషముఖమునల్లఁ బుట్టి కామగిరిపీతమున నినించి వైదికాగమప్రసిద్ధములై ఆరాధించువారికి సారోక్యపదవి మొదలగువాని నిచ్చుచుండును.

దక్షిణాన్నయవివరణము—దక్షిణాన్నయగురుమండలదేవతలైన అష్టభైరవులును, దశవిధంబులగు సిద్ధపంథుదేవతలను, విరించి ఘ్రత్రిస్కంధములనెడు ఎటుకత్రయదేవతలను, ప్రకాశవిమర్శము లనెడి పదద్వంద్వమంత్రదేవతలను, ఆన్నయదేవతలగు సాభాగ్యవిద్య, పంచదశాక్షరి, బ్రహ్మస్త్రుదేవతలగు బగళాముఖి, వారాహిసప్తకము, ఎటుకనాథుఁడు, తిరస్కరిణి మొదలగు ముప్పదివేలమంత్రదేవతలను, ఉపదేవతలగు అఘోరము, కరభము, ఖడ్గము, రాణము, వీరభద్రము, రౌద్రము, కాస్తము, పాశుపతిము, దక్షిణామూర్తి మొదలగు కోటిమంత్రదేవతలను, సర్వాకాపరిపూర్ణచక్రావరణదేవతలను, సరమశివుని అఘోరముఖమునఁబుట్టి పూర్ణగిరిపీతమున వసించి శైవాగమప్రసిద్ధములయి ఉపాసించువారికి సామిప్యపదవి లోనగువాని నిచ్చుచుండును.

పశ్చిమాన్నయవివరణము—పశ్చిమాన్నయగురుమండలదేవతలగు నవవిధదూతీమంత్రదేవతలను, సోమనూర్యాగ్నిమండల దేవతలు, ఆన్నయదేవతలగు లోహముద్ర, మహాదేవి, భువనేశ్వరి, అన్నపూర్ణ, కామకళ మొదలగు మూఁడువేలమంత్రదేవతలను, ఉపదేవతలగు మదర్పణము, గరుడము, కార్తివీర్యము, నృసింహము, అమృతము, అనంతము,

గోవిందము, శ్రీరామచంద్రుని, హేమకాశురి, గోపాలకుంఠాష్టకము, సోమకుశసిద్ధాంత మంత్రదేవతలు, ధన్వంతరి, ఇంద్రజాలము హేంద్రజాలాదివిద్యాచంద్రదేవతలును, ఇంద్రాది దశదిక్పాలకముం త్రదేవతలును, నారాయణాష్టాక్షురి, వాసుదేవద్వాదకాక్షురి మొదలగు కోటిమంత్రదేవతలును, సర్వసంక్షోభిణ, సర్వసౌభాగ్యదాయక, చక్రావరణదేవతలును సహజపుని సర్వోజాతముఖమునఁ బుట్టి వైష్ణవాగమప్రసిద్ధములై జాలంధరవీరమున నివ సించి ఉపాసనచేయువారికి సాయపడవదని లోనగువాని నిచ్చుచుండును.

ఉత్తరామ్నాయవివరణము:—ఉత్తరామ్నాయ గురుమండలదేవతలగు వీరబాహువు, వీరమార్గాండుడు, వీరకేసరిలోనగు తొంబదియాణువేల నలునదెనముం ద్రు వీరమంత్రదేవత లును, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర ఈశ్వర సదాశివులనెడి పంచవీరావలీమం త్రదేవతలును, అమ్మయ దేవతలగు కుర్యాంబ మహర్థ ఆశ్వాయాధ మిత్రంబ సరాదేవి వాగ్యాదిని మొదలగు రెండుజేత అమ్మయమంత్రదేవతలును, ఉపదేవతలగు సర్వసంక్షోభిణి సర్వసద్దానిణి, సర్వాక్షిణి సర్వవికారిణి సర్వోన్మాదిని సర్వమహాంకుః సర్వభేచరి సుక్త సర్వయో ని సర్వత్రిభుండ అను నవము ద్రాపదేవతలును, మూడువేలనీర్ధదేవతలును, గుర్తి కాలి రహ న్సు చండి నకులి మహాగంగాముఖి రేణుక లక్ష్మి వాగ్యాదిని స్వయంవర బ్రహ్మ మాహేశ్వరి కొమారి వైష్ణవి వారాహి వింద్రీ నారసింహి మొదలగు రెండుకోట్లమం త్రదేవత లును పరమశివుని వాసుదేవముఖమునఁ బుట్టి ఓద్యాగవీరమున నివసించి శాక్తాగమ ప్రసిద్ధములై ఆరాధించువారికి సాయపడవదని మొదలగువాని నిచ్చుచుండును.

ఉద్ధామ్నాయవివరణము:—గురుమండలదేవతలైన అనులోమవిలోమవర్ణరూప మైన ఆకారాదిక్షకారాంతముగు మాలినిమం త్రదేవతయు మంత్రరాజముగు నృసింహము అమ్మయదేవతలగు కామేశ్వర్యాదిమోడకనిర్వమంత్రదేవతలును, పరాశంభవి పర ఆహర ధరామత మహామోడకి అపదుర్ధారణము మొదలగు సహస్రమంత్రదేవతలును, ఉపదేవతలగు బ్యాటాకాలిని ధూమారి త్రితీయాకాలిని పరమంత్రభక్షిణి మొదలగు అర్థకోటిమంత్ర దేవతలును సర్వసిద్ధిప్రదాయకసర్వశక్యరప్రదాయక చక్రావరణదేవతలును, సహజపుని యాకాశముఖమునఁ బుట్టి కాంభవీరమున నివసించి పరమేశ్వరాగమప్రసిద్ధములై ఉపాసించువారికి సారస్థిపదవి లోనగువాని నిచ్చుచుండును.

అనుత్తరామ్నాయవివరణము:—పరబ్రహ్మస్వరూపములయిన ప్రాసాదముం త్రదేవ తలును, దవారము ఉద్గీధము సాంసము మహావాక్యములు పంచాక్షరి జన్మతారకముగు మహాతారకము మహాపాతక రక్షకుక్ మిత్రచరణములు పంచపంచకలు మూలవిద్య వేద్య ధనులయిన ఆధారాదివిద్యలు కొలివిద్య మొదలగు పరకోటిమంత్రదేవతలును, సర్వలోగ సారసర్వసిద్ధిప్రదాయక సర్వానందమయచక్రావరణదేవతలును, పరమశివునిగు ప్రముఖమునఁ బుట్టి కుర్యవీరమున నివసించి ఉపాసించువారికి స్వాత్కాశంకము నిచ్చుచు పరమమోక్ష

పదవి గలిగింపబడును. ఇట్లు ఆత్మాయసారిసంగ్రహమునంగు గలదు. ఇది పాశ్చాత్య
జీవిత పరమేశ్వరుఁ డుపదేశించెను.

అవ. భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములయందలి సంస్కృతాంధ్రసత్కృతలు
పొగడఁబడుచున్నారు.

మ. కవితాకల్పచూహీజరాజియిరునంకక సంస్కృతాంధ్రాకృతి
దివికి భూమిక బోవ రా సరణిలో శ నీక ల్లనం జేసి న
త్కవులౌ నెందఱుపుణ్య లుందురు ధర్మశ్రైవల్యముంజెంద నా
కవిశాస్త్రాలుర సన్నుతించెనను మతాన్యంబు గ్రాలం దగన్. 2

టీ. ధర్మ = భూమి యంగు, సంస్కృత...కృతిక, సంస్కృత = గీర్వాణభాష
యనెడి, అంగు = తెనుఁగుభాషయనెడి, ఆకృతిక = ఆకారముచేరి, కవి...రాజు, కవితా
కవిత్వములనెడి, అనఁగా పురాణస్తోత్రహాసాదిసకలగ్రంథములనెడి, కల్పచూహీ = కల్ప
వృక్షములయొక్క, రాజు = వరుస, దివికి = స్వర్గమునుకూర్చి, పోవక = (జనులు) ఇట్లు
పూర్వకర్మలచేత ధూమాదిహర్షమునను వైరాగ్యోపశాంత్యాదితపస్సులచేత తపోమర్షము
నను పోవుటవను, భూమిక = ఆసానిననాను భూమినిగూర్చి, రా = ఇష్టాపూర్వకర్మ
ఫలానుభవములను వైరాగ్యోపశాంత్యాదితపస్సులవలనవిఫలానుభవములును దీనించినవృ
త్తులు, సరణిలో = పుణ్యమార్గమంగు, ఇరునంకక = రెండుప్రక్కలను, నీదలు =
చాయలు, కనంగజేసి = కలుగజేసి, సత్కవులు = కవిశ్రేష్ఠులు, అనెందఱువులైనవారు
అనుకట్టియొందఱునుకృతించులు, వైవల్యము = విస్తృతరహితమగుపరోక్షజ్ఞానము
వలన మోక్షమును, చెందక = పొందుటకై, అనఁగా లోకోపకారముగ సద్బ్రహ్మమున
రచియించువారి చిత్తశుద్ధి గలిగి అంగున సాధనచతుష్టయసంపద లభించి బానిసలక
సద్గురులభము గలిగి అందులన నుదయించు అపరోక్షజ్ఞానముచేత జీవన్ముక్తిని విడ
నాముక్తిని పొందుదు రని భావము. ఉంగురు = కలలో, ఆకవిశాస్త్రాలంక = ప్రసిద్ధిలభ
యాకవిశ్రేష్ఠులు, మతాన్యంబు = నాచేతేయబడిన వైవాన్యసహితమనెడి గ్రంథము,
తగ = రాకుండా, క్రాలక = ప్రకాశించుటను, సన్నుతించెదక = కొనియాడుచున్నాను.

తా. భూమియంగు కవిపార్శ్వభాములు పెక్కుండుగా తాము పరమమోక్షమున
జెందుటకొని అగ్నిహోత్రము తపస్సు సత్యము వేదపరిపాలనము ఆరిభ్యము వైశ్యవేద
ము అనెడి ఇష్టకర్మములను, వదలవులు బావులు చెయ్యవులు లోనగునాని శ్రవ్యించుట
గుర్తు ఇండ్లు మండపములు లోనగునాని కట్టించుట అన్నదానము లోనగు దానములు
చేయుట లోలు లోనగునాని వేదపఠనము మొదలగు పూర్వకర్మములను చేసి ధూమాది

మార్గమునను వైరాగ్యము ఉపశాంతి గలిగి యోగనిష్ఠచేత అపిరాదిమార్గమునను పుణ్య లోకములనుబోయి అచ్చట పుణ్యకర్మఫలముల ననుభవించి పుణ్యము ఓడించుకొల్లించి జన్మములయందు పుణ్యకర్మముల జేయునప్పుడు పునర్జన్మ కారణములైన ఆగామికార్య ఫలముల ననుభవించు మగలభూలోకమున జన్మించు నచ్చువారిని జన్మించి మరణించి మనుడ పుణ్యలోకములను పొందువారిని సాహాయ్యులుగ సంస్కృతాంధ్రభాషామూలములై కర్మభక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములను బోధించుగ్రంథముల నెడి కల్పవృక్షములవరుసలను భూమాదిఅపిరాదిమార్గములను రెండుప్రక్కలను మార్గనూచకంబుగ నిర్మించివట్టి భూత వర్తమానభవిష్యత్కాలములయందలి సంస్కృతాంధ్రకవిభాషలుల నందఱును శాగ్రంథము వర్ణించేయ ప్రార్థించుచున్నావని తాత్పర్యము.

త్రికాలపులఁ గొనియాడుట పూర్వపుకవులు నామ కవిత్వాదిమార్గము చూపిన వారగుటచేతను, వర్తమానకవులు, శాగ్రంథపోషణము చేయునా రగుటచేతను, భవిష్యత్కవులు శాగ్రంథము వర్ణించేయునా రగుటచేతను అని యెఱుఁగవలయును.

మఱి వైవిధ్యమైన అపిరాదిభూమాదిమార్గముల వివరణము:—“శ్లో॥ అగ్నిర్దేవో ద్విజాతీనాం మనీనాం హృదిన్దవతం | ప్రతిమాస్త్వయిద్ధీనాం ధర్వత్ర విదితాత్మనాం॥” అనుస్మృతినిబట్టి ద్విజాతులగుబ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యపూర్ణులకు అగ్ని ముఖ్యుడైనము ఆయగ్ని తేజస్సు భూమను అనురెండుగూపములు గలవి. “శ్లో॥ అగ్నిర్దేవో రహస్యుక్ష్మజ్జాపాక్ష త్రయాణాం | తత్రప్రమాతా గచ్ఛంతి బ్రహ్మబ్రహ్మదీక్షనాః॥” అనుగీతావచనప్రకారమున తేజస్సు పగలు కుక్షుత్తము ఉత్తరాయణము దేవయానము ఇదానాడి తేజోమార్గము, ఈమార్గమునఁ బోవువారు యోగాభ్యాసముచేత వైరాగ్యోపశాంతి వృత్తులు గలవారై బాహ్యపన్నాసము గలిగికాని వైవిధ్యమక్రమముగా నుత్పత్తిలోకమును పొంది అచ్చట మన్వంతరమునలకు నుండి పిమ్మట బ్రహ్మలోకముఁ జేరి అచ్చట వేదాధిపతిచారణచేత “బ్రహ్మజాననా ముచ్యంతే,, అనుశ్రుతిప్రమాణమునుబట్టి ముక్తులగుచున్నారు. అట్లు ముక్తులు కానివారు బ్రహ్మ యందునలకు అచ్చటనే యుండి వెనుక తాము ఉపాసించిన దేవతాంతరలోకములందు సాలోక్యాదిపదవులఁ బొందుదురు. వివేకస్ఫుర్తి లేనందున వీరు బహుకాలమునకు ముక్తులగుదురు మఱి వారు అగ్ని ముండలను పదవులలో దేనినుండి జాతీయగు, అచ్చటచ్చటికి దినుపదవులయందుఁబడుదురు తిరుగా పుణ్యకర్మఫలములచేత వైఁ బోవుచునుండురు. ఇది అపిరాదిమార్గము.

భూమాదిమార్గమునఁగా— “శ్లో॥ భూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణ మ్నాజ్ఞాపా దక్షి జానునా తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతి ర్యోగీ ప్రియ విసర్జితే,, అను గీతావచనమును బట్టి “శ్లో॥ అగ్నిహోత్రం తప స్సర్వం వేదానాం చానుపాతనం, ఆతిథ్యం వైశ్వదే

నంచ ఇష్టమిత్యభిధీయతే. వాపీకూడతటాకాది దేవతాయతనానిచ, అన్నప్రదానమారామః పూర్తమిత్యభిధీయతే. అను ప్రమాణమున ఇష్టపూర్తకర్మములుచేయువారు పొగరాత్రికృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, పితృయానము, పింగళానాది తుమార్దమునపోయి చంద్రలోకంబు చేరి అచ్చట పుణ్యఫలముల ననుభవించుచు అని శ్రీశంస అచ్చట నుండి మేఘమందుఁబడి జలమై ఆజలయాపమున భూమియందలి ఓషధులలోఁజేరి అన్నమై జన్మానుగుణ్యముగు పురుషజంతుగర్భమందుఁజేరి కుక్షంబై అవ్వల వినితాగర్భంబునఁజేరి నవమాసుంబులు కడచినతోడనే పుడమియందుదయించి పెరిగి పుణ్యపాపమిత్రకర్తములఁజేసి ఆత్మజ్ఞానము గలుగుదాఁక లోకాంతరంబుఁ బొందుచు మరల పుట్టుచు గిట్టుచుండురు. ఇది భూమాదిమార్గ వివరణము. అపరోక్షబ్రహ్మజ్ఞానముగలవారు బ్రహ్మకర్మణుబుద్ధిచేత బహుజన్మములయందుజేసిన యాగయోగ తపోనిష్ఠలవలన పుణ్యపుంజంబువలన మంజాలంబగు చిత్తశుద్ధిగలిగి సాధనచతుష్టయసంపన్నులై వేదాంతక్రమణ మనననిధిధ్యాసలుచేసి భూమాద్యర్పిరాదిమార్గముల నిరాకరించి వివేకవృత్తిచేత జీవన్ముక్తులై శ్రీనతద్యాసములేమాగ్యో నకళాంకో నపావకః, యగ్గత్వాననివర్తంతే తద్ధామ పరమంమమః అను గీతావచనప్రకారముగ విదేహైకవల్యమునొందుదురు. పుణ్యలోకప్రాప్తికై పైనిజెప్పిన భూమాద్యర్పిరాదిమార్గములఁగాని వీని మీఠిన జ్ఞానమార్గమునఁ గాని పోనివారు అంధకారబంధుకంబగు నరకమందు వసింతురు.

అనః—స్వాభిమాననిరసనమును, కుక వితిరస్కరణమును చేయఁబడుచున్నది.

చ. శిశువులు నైకతస్థులులఁగ జేరి యొనర్చెడు బొమ్మరిండ్ల నే
విశదము లంచుఁ గాంతురు ప్రవీణతకెక్కిన శిల్పులెల్ల దా
దృశ్యమగు మత్స్యవికృతము సురధీజను లజ్ఞులు లెక్కనేయరై
న శమములేని కుత్సితులు నవివేక నవ్వరై వారిఁ దాదృశుల.

టీ. శిశువులు—బిడ్డలు, నైకతస్థులులఁగ = ఇరుక నేలలయందు, చేరి—ప్రవేశించి, ఒనర్చెడిబొమ్మరిండ్లఁగ = నిర్మించునట్టియాటయిండ్లను, ప్రవీణతకెక్కినశిల్పులెల్లఁగ = ప్రసిద్ధిబొందిన శిల్పకాస్త్రజ్ఞులందఱును, ఏవిశదములంచుఁగ = ఏవివిలక్షణములని, కాంతురు—పిఱింతురు, తాదృశము=ఆబొమ్మరిండ్లనంటిది, అగుమత్స్యవికృతముఁగ = అయిన నాకవికృతమును, సుధీజనులఁగ = పండితులును, అజ్ఞులు = పండితులుకానివారును, లెక్కనేయరు—క్షుణ్ణపెట్టరు, అనఁగా పండితులు నాకవికృతమునందలి తపోస్సూలఁదలిసి క్షమాపంతులై ఆశ్రేపించక నమర్చింతురు. అపండితులు తపోస్సూలెఱుంగక యూరకుండు కని భావము. నిరణ్—అట్లు లక్ష్యపెట్టకపోయినను, శమము=తాలిమి, లేనికుత్సితులు=లేనట్టితులువలం, నవివేక = నాకవికృతమును పరిహసించినను, తాదృశులు = ఆపలువలతోడి

వారు, వారికా—సాకవిత్వమునుమాదినవృత్తివారిని, నవ్యర—సరిహాసింపరా, అనగా సరిహాసింతురనుట.

తా. చిన్నబిడ్డలు ఇనుకదిన్నెలపై పన్నిన బొమ్మరిండ్లను కిల్పకొప్పుములఁ దెలిసినవారు పీక్షించి ఈయిండ్లకు ధ్వజ ధూమ సింహ ఖర పృషధ గజ కాకములనెడి ఆయములు జాతిన్యాయములఁగలేవనియు ఘోరకూలలు వెన్నుపోటులు ఎన్నెన్నోయున్నవనియు ఇండ్లవాకిండ్లు నవగ్రహభాగములలో బృహస్పతికు క్రభాగములయందులేవనియు నివి మొదలగుదోషములనెన్నక మిన్నకుందురు. ఆయిండ్లఁబోలిన సాకవిత్వమునుజూచి పండితులును తప్పొప్పులనెఱిగి నమరింతుదు. పామరు లవి యెఱుంగక యూరకుందురు. పండితులును పామరులును గాక తాలిమిలేక కుతర్కములు చేయు కుచ్చితులు మచ్చరముతో సాగ్రంథముపైని ఒచ్చెములు పెట్టి దూఱిరేని వారిని వారిసరివారు దూఱుదురని తాత్పర్యము.

వ. ఇట్లు విశిష్ట శిష్టేష్ట దేవతానిష్ఠానూపప్రార్థనంబును, సద్గురుచరణారవిందదవ్వందవ్వందనప్రవర్ధనంబును, సంస్కృతాంధ్రసత్కవిబృందాభినందనంబును, గుకవిసందోహనిందనంబును, స్వాభిమాననిరాకరణంబును, స్వాత్మజ్ఞానబహుకరణంబునుగావించి యేనొక్కయగణ్యపుణ్యశరణ్యంబగు నూర్యోపరాగంబున నఖర్షనర్వపాపతాపలతాలవిశ్రంబును, నరాసురాపురమునిస్తోత్రపాత్రంబును నగు హరిహరక్షేత్రంబున నభంగమంగళోత్తుంగతరంగసంగత హరిద్రాసంగమతుంగభద్రోత్తర వాహినీజలావగాహనంబొనరించి నిత్యనైమిత్తిక కాల్యక్రియాచయంబుల సాఫల్యంబుగ నెఱవేర్చి విలక్షణ లక్షణ విచక్షణ దక్ష ముముక్షుజనసేవ్యంబగు నొక్కమహాకావ్యంబు భవ్యంబుగనిర్మించ నూత్నప్రయత్నంబున శ్రీగురుదేవతామంత్రానుష్ఠానన పర్యలుగావించి తదేకనిష్ఠనున్న సమయంబున.

టీ. ఇట్లు=ఈ ప్రకారము, విశిష్ట...నంబును-విశిష్ట=సమస్తదేవతలకంటె, లేక, అంతాచావ్యాదృశ్యములకంటె, శిష్ట=మిగిలినట్టి, ఇష్ట=సమకమైనట్టి, దేవతా=స్వయంప్రకాశమానంబగు ప్రణవాకారపరబ్రహ్మమునుగూర్చి, నిష్ఠానూప=సవికల్పనిర్వికల్పమూర్తిరూపములగు, ప్రార్థనంబును=స్తోత్రమును, సద్గురు...నంబును-సద్గురు=మాచకగిషిద్ధబోధకవాచకాద్యష్టగురువులలో శ్రేష్ఠులగు కారణాచార్యులయొక్క, చరణాభిందదవ్వందవ్వ = పాదపద్మముల జంటనుగూర్చి, విందన = సాష్టాంగనమస్కారముయొక్క, ప్రవర్ధనంబును=అభివృద్ధియును, సంస్కృత...నంబును - సంస్కృత = గీర్వాణభాష

యందుఁగల, అంధ్ర = తెనుఁగుభాషయందుఁగల, సత్కవి = శ్రేష్ఠులైనకవులయొక్క, బృంద = సంఘమునుగూర్చి, అభినందనంబును = పొగడుటను, కుక...మ-కుకవి = కవిత్వ కవులయొక్క, సందోహ = సమాహమనుగూర్చి, నిందనంబును = దూషించుటను, స్వాభి...బును = స్వ = తనయొక్క, అభిమాన = గర్వముయొక్క, నిరాకరణంబును = తిరస్కరించుటను, స్వాత్త...బును-స్వాత్త = పరబ్రహ్మభిన్న కూటస్థదైతవ్యముయొక్క, జ్ఞాన = అపరోక్షజ్ఞానముయొక్క, బహుకరణంబును = గౌరవించుటను, కావించి = చేసి, ఏక = నేను, ఒక్క...బును-ఒక్క = ఒకానొక, అగణ్య = ఇంతింతనిలెక్క పెట్టరాని, పుణ్య = ముక్కరములకు, శరణ్యంబు = ఉనికిపట్టు, అగుసూర్యోప్సరాగంబునకొ = విసనూర్యగ్రహణకాలమందు, అఖర్వ...బును-అఖర్వ = అధికములైన, సర్వ = సమస్తములైన, పాన = పోషములవలనఁగలిగిన, తాప = ఆధ్యాత్మికము, అధిభౌతికము, అధిదైవికము లని యొడి త్రితాపములనెదు, లతా = తీగలకు, లవిత్రంబును = కొడవలిసంటిదియును, నరా...త్రంబును-నర = మనుష్యులు, అనుర = దైత్యులు, అమర = దేవతలు, మునిజన = ఋషులు వీరియొక్క, స్తోత్ర = పొగడ్డలకు, పాత్రంబును = స్నానమైనదియును, అగు...బునకొ-అగు = వినట్టి, హరిహరక్షేత్రంబునకొ = పూర్వము గుహాగురుఁడు హరిహరులచేత మరణము గలఁగకుండ బ్రహ్మవలన వరము వడసి నరులను మరలనుబాధింప శివకేశవు లొకరూపమై ఆరాక్షునిద్రుంచి నిలిచిన హరిహరమనెడి పుణ్యస్థలమందు లేక నెనదైవం లేకవాత్సరమ్" అనెడు వైష్ణవులకును "శివార్చనరంగాస్త్రీ" అను శైవులకును హరిహరు లొక టేయని తెలుప యోగరూపము ధరించి నిల్చిన హరిహరక్షేత్రమందు, అభంగ...రించి-అభంగ = కొఱవడని, మంగళ = శుభకరిములైన, ఉత్తుంగ = ఉన్నతములైన, తరంగ = అలలతోడ, సంగత = కూడిన, హరిద్రా = హరిద్రానదితోడ, సంగమ = కలిసిన, తుంగభద్రా = తుంగభద్రానదియొక్క, శ్లో. హరిద్రాసంగమాయత్ర ముక్తిప్రతనసంశయః, తుంగా నారాయణ స్సాక్షాద్భద్రా దేవో మహేశ్వరః, తుంగభద్రేతి విఖ్యాతా హరికంకరయోర్వపుః" అని పూర్వ తుంగభద్రా మాహాత్మ్యమందుఁగలదు. అట్టి తుంగభద్రానదియొక్క, ఉత్తరవాహినీ = ఉత్తరపుదిక్కుగ విదుక్రోసులదాక ప్రవహించు ప్రవాహమండలి, జల-తీర్థములయందు, అవగాహనంబు = విద్యుక్తప్రకారముగ స్నానమును, ఒనరించి = చేసి, నిత్య...లకొ, నిత్య = ప్రతిదినము చేయఁదగిన, నైమిత్తికకాల్య = విశేషకాలములయందుఁజేయఁదగిన, క్రియా = స్నానసంధ్యా గాయ త్రీజపదానాదిక్రియలయొక్క, చయంబులకొ = సమాహమలను, సాఫల్యంబులు = సప్రయోజనములు, కకొ = అగునట్లు, అనఁగా నీకర్మారామముగననుట, నెఱవేర్చి = చేసి, విల...నవ్యంబు-విలక్షణ = పంచకోశములకంటె వేరైన పరబ్రహ్మముయొక్క, లక్షణ = తటస్థస్వరూపలక్షణములను, విచక్షణ = సరికిలించుటయందు, దక్ష = సమర్థులైన, ముముక్షుజన = మోక్షపేక్షగలవాళిత

సేవ్యులు=భజింపఁదగినది, అగునొక్కమహాకావ్యంబు = వివరముగ గొప్పప్రబంధమును, భవ్యంబు=మహాపావము, కా = అగునట్లుల, నిర్మింపఁ = చేయుటకు, నూర్చు... బునకా - నూర్చు = నవీనమైన, ప్రయత్నంబునకా = యత్నముచేత, కీగరు... సపర్యలు - కీ = నిత్యసంపదతోఁగూడిన, గరు = స్వగురువులయొక్కయు, దేవతా = ఉపాసనామూర్తియొక్కయు, మంత్ర = గురుమంత్రదేవతామంత్రములయొక్కయు, అనుష్ఠాన = ధ్యానము మొదలగు, సపర్యలు = పూజలను, కావించి = ఒనర్చి, తదేకనిష్ఠకా, తత్ = అగురుదేవతయొక్క, ఏక = మాఖ్యమైన, నిష్ఠకా = ధ్యానమందు, ఉన్న సమయంబునకా = ఉన్నవేళను.

తా. ఇవిధముగ సర్వలక్షణ విలక్షణంబయిన ఓంకారరూప పరబ్రహ్మమును విను తించి, సద్గురుస్తోత్రంబు కావించి భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలమలయందలి సంస్కృతాంధ్రకవులగొనియాడి ఘటవినిందనంబుచేసి స్వాభిమానతిరస్కారమొనరించి ప్రత్యగభిన్న పరబ్రహ్మపరోక్షజ్ఞానమును సన్నానించి ఒకసూర్యగ్రహాకాలమున సమస్తపాప మాలనునివారిండు హరిహరమనెడి పుణ్యక్షేత్రతీరమునఁగల కుంభధారావహియందు స్నానముచేసి నిత్యనైమిత్తికకర్మముల నాచరించి యిష్టదేవతాధ్యానపరవశుడనై యుండఁగాను అని తాత్పర్యము.

అపః—ఇష్టదేవతయగు పరబ్రహ్మిణి శివకామముండరీస్వరూపంబున ప్రత్యక్షంబైనవిధము చెప్పఁబడుదున్నది.

సీ. జ్ఞానభూమికలు నరజ్ఞానభూమిక లూర్ధ్వ, కాయంబు దగనధోకాయముమరఁదాల్చి యాజ్ఞాచక్ర దళమధ్యమందునిం, హాసనాసీనయై యతిమధురత, రేఖుచాపముఁ గునుఁమేఘపంచక మంకు, శంబురజావంబును శతయచతుష్క, మునఁ బూని త్రుంప వైరరినికరమువరాభయము లంఘికమలయుగమున నలరఁ. తే. శ్రోత నొకవేషమున సర్వభూషణమును, మాలికల దివ్యకంచుక శచేలములను, వరుస ధరియించి నామోగిల వైభవమున, నున్నయాదేవిఁగనుఁగొని శయచితగతుల.

౧౦

టీ. జ్ఞానభూమికలు = శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనమానసి, శత్యాపత్తి, అనుగ్రహ, పరాధానము, కురీయములనెడి జ్ఞానభూమికలేమను, అజ్ఞానభూమికలు = బీజజాగ్రము, జాగ్రము, మహాజాగ్రము, జాగ్రత్సృష్టము, స్వప్నము, స్వప్నజాగరము, సుషుప్తలనెడి అజ్ఞానభూమికలేమను, తగకా = లెస్సగా, ఉత్థ్వకాయంబు = పాక్కిలికిమీఁది శరీరముగాను, అజ్ఞోకాయము = పాక్కిలికి క్రిందిశరీరముగాను, అమరకా = ఒప్పియుండునట్లుగా, తాల్చి = భరించి, అనఁగా బొడ్డు, గడ్డు, తోమ్రు, మెడ, ముఖము, భ్రూమధ్యము, తల అనునీయెడు

నెలవులును జ్ఞానభూమికలుగాను, పాత్రికడుపులు, పిలుగులు, లోదలు, మోకాళ్లు, నీళ్ళు, చీలమండలు, అజాకాళ్లు అను నీయేడు నెలవులును అజ్ఞానభూమికలుగాను ధరించి యనుట. లేక భూలోక భువనలోక నువనలోక జనులలోక తపోలోక సర్వలోకములు మీది దేహముగాను, అతల వితల సుతల తలాతల మహాతల రసాతల పాతాళలోకములనుక్రింది దేహముగానుధరించి యని భావము. ఆజ్ఞా...మందుకొ-ఆజ్ఞావక్త్ర = కనుబొమ; నడుమ నుండెడి ఆజ్ఞావక్త్రమందలి, దళ=సంకల్పవికల్పములనెడు రెండు తిరులయొక్క, మధ్య మందుకొ=నడుమను, సింహాసనాసీనయై = సింహాసీతమండల గూర్చున్నదై, వైరినికర ముకొ-వైరి=భక్తజనుల ఆంతరకృత్యపులగు రాగ ద్వేషములయొక్కయు, బహిష్కృత్యపులై న మనుకైటభకుంభనికుంభ రక్తబీజ భండానురాది నుష్టదానపులయొక్కయు, నికరముకొ = సమానమును, క్రంపకొ=సంహరించుటకు, శయచతుష్కమునకొ=నాలుగుచేతులయం దును, ఆతి...మును- ఆతిమధురతర=మిక్కిలిమాధుర్యముగల, ఇత్తుచాపమును = మనో రూపమును చెఱువించితిని, నునుమేముంచకమును=సంతతస్వాత్రయాపములైన పుష్పబాణములనైదింటిని, అంకురంబును=క్రొధాకారిమైన అంకురమునెడిఆయుధమును, పాకంబు ను=రాగరూపమైనవల్లెత్తైతిని, పూని=ధరించి, ఆంఘ్రికములయంగమునకొ=పాదపద్మము లజంటయందు, వరాభయములు-పక = ఇష్టఫలమునిచ్చెడి పాదమంద్రయును, అభయ ములు=సాధకులభయమువారిం చెడిఅభయమంద్రయును, అరికొ=ఒకపాదముగాను, లక్ష్మీ. త్వ దన్యఃపాణిభ్యామభయనదోస్త్ర పతంగస్త్వ మేకానైవానీత్యుక్తి తిరవరాభీత్యభినయా, భయాత్పాతంబాతుంభలమపిచ వాఙ్మాసమధికలక్షణ్యే లోకానాంతరపీఠచరణా శేవ నిత్యుక్తి అని సౌందర్యలహరియందుగలదు. గావున భక్తజనుల యభీష్టముల నిచ్చుటకు సంసారభయము నివారించుటకు పరబ్రహ్మణిపాదములేచాలననుట. ప్రాణకొ = నన్ను రక్షించుటకై, ఒకవేషమునకొ=ఒకరూపముచేత, అనగా తాను పరబ్రహ్మమందలి పంచలక్షణములలోని చిల్లక్షణముగుటవలన భక్తజనులక్షింప ఇట్టి ఆకృతిని విహించివచ్చె ననుట, సర్వ...కలకొ-సర్వ=సమస్తములైన, భూషణ = మణికిరీటాద్యాభరణములను, నునుమాలికలకొ = కల్పవృక్షపుష్పహారములను, దివ్య...లకొ-దివ్య=అప్రాకృతములైన, కంఠకొ=అవికను, చేలములకొ=చీరెను, షరునకొ=క్రమముగా, ధరించి=తాల్చి, నామో లకొ=నాయెదుట, వైభవమునకొ=విభవముతో, ఉన్నయాదేవికొ=ఉన్నట్టి అచిచ్ఛక్తిని ఉచితగతులకొ=తగినవిధములచేత, కనుగొని=చూచి.

తా. శుభేచ్ఛ విచారణతనుమానసి మొదలగు జ్ఞానభూమికలను బీజబాగ్రము, బాగ్ర ము, మహాబాగ్రము మొదలగు అజ్ఞానభూమికలను అప్రాకృత దివ్యమంగళకరీరముగధరించి దివ్యాభరణములను దివ్యవస్త్రములను దివ్యపుష్పగంధములనుదాలించి మూలాధారముమొదలైన అలంకరములలో మేలైన ఆజ్ఞావక్త్రమునడుమ సింహాసనముపైగూర్చుండి భక్త

జనుల అంతరజాన్యకర్తృత్వములగుండు చతుర్భుజములయందును ధనుస్సు, బాణము, వలె
త్రాచిని అంకుశమునుమాత్రాని అభయవరదము ద్రులంగల పాదపద్మములగలిగి ప్రత్యక్షమైన
పరబ్రహ్మిణికి పాద్యము అర్ఘ్యము స్తోత్రము మొదలగు చతుష్షష్ట్యుపచారములక్షేని వి
నయభయభక్తులు పెనగొన సంధర్శించి అని తొత్పర్యము.

మఱి యీపద్మపు రెండవపాదమున ఆజ్ఞాచక్రదళసుధ్యమందని చెప్పియుండుట
చేత మూలాధారము మొదలు కపాలముదాక వీరాదండమువలె బ్రహ్మదండిమేదవు అను
శేట్లుగల వెన్నెముకయుండును. దానివంటిమూలాధారమందు వెళుచు అను నాలగత్తుర
ములుగల నాలుగుదళములగలిగి భూమికిసానమై అపరంజివన్నగలై నానీకకుకారణమై
మూలాధారచక్రమొప్పును. ఆచక్రంబునవనించి దానికి నాయకుండైన వినాయకునకు
అజపాగాయత్రీమంత్రజపమును ఆఱునూఱుహంస లర్పింపబడును.

లింగస్థానమందు బధమయరల అనెడి ఆఱుత్తురములుగల ఆఱుత్తురులగలిగి జలము
నకుస్థానమై తేల్చినిరంగులగలిగి నాలుకకుకారణమై స్వాధిష్ఠానచక్రము వెలుంగును. ఆచ
క్రమందువనించి దానికధిపతియైన బ్రహ్మను అజపాగాయత్రీమంత్రజపమున ఆఱునీల
హంసలు సమర్పింపబడును.

బాడ్డునందు డడ గ త థ ద ధ న ప థ అనెను పదియత్తురములుగల పదిదళంబుల
తోగూడి ఎఱ్ఱనిరంగులగలై అగ్నికిస్థానమై శేత్రంబులకుకారణమై మణిపూరకచక్రంబు
భాసిల్లును. ఆచక్రంబునవనించి దానికిప్రభువైన విష్ణునకు అజపాగాయత్రీమంత్రజప
మున ఆఱు నీలహంసలు అర్పింపబడును.

విశ్వసలమందు క ఖ గ ఘ జ చ ఛ జ య ఞ ట ఠ అనెను పండ్రెండత్తురంబు
లుగల పండ్రెండుదళములుగలై ఆకుపచ్చవన్నెగలిగి వాయువునకు నివాసమై చత్వము
నకు కారణమై అనాహతచక్రంబురాజిల్లును. ఆచక్రమనవనించి దానికధిపతియగు రుద్ర
మూర్తికి అజపాగాయత్రీమంత్రజపమందు ఆఱు నీలహంసలు సమర్పింపబడును.

కంఠస్థానమందు అ ఆ ఇ ఈ ఊ ఊ ఋ ఋ ౠ ౠ ఏ ఐ ఔ అం ఆఅనెడు
పదియాఱుత్తురంబులుగల పదియాఱుదళంబులుగలిగి నీలవర్ణంబులగలై మింటికిస్థానమై శ్రో
త్రంబులకుకారణమై విశుద్ధచక్రంబుకంజిల్లును. అందువనించి దానికిప్రభువగు శివమాతృ
డైన యీశ్వరునకు అజపాగాయత్రీమంత్రజపమందు వేయిహంసలు సమర్పింపబడును.

భూమిసుధ్యమందు హత్తు అను రెండత్తురంబులుగల రెండుదళంబులుగలిగి మాణి
క్యవర్ణంబులు గలదై అంతఃకరణంబునకు నిలయమై సకలేంద్రియవ్యాపారంబులకు కార
ణమై ఆజ్ఞాచక్రంబుప్రకాశించును. అందువనించి దానికి దోతయై పరమాత్మస్వరూపుండై

రాజులు సహావునకు అజహాగాయత్రీమంత్రజపమందు నేయినాంగులనునుపించును. కావున నిట్టి అజ్ఞాచక్రమందని భావము.

మఱియు కొందఱు జ్ఞానులు ఆధారకమలంబునకు నానీకకుచేరిక గావున నానీక కువిషయంబులగు నుగంధదుర్గంధ సుగంధమిక్రదుర్గంధ దుర్గంధమిక్రసుగంధంబులు నాలుకతో ఆధారకమలంబునకు నాలుగుదళంబులనియు, స్వాధిష్ఠానకమలంబునకు లోచనంబులకు కూడిక గావున లోచనంబులకు విషయంబులగు తెలుపు నలుపు పనుపు అకుపచ్చ ఎఱుపు మిశ్రము లావు సన్నము పొట్టి పొడుగు అనెడి దశవిధరూపంబులే దశదళంబులనియు, మణిపూరకకమలంబునకు నాలుకకుపొందికగాన నాలుకకువిషయంబులైన పగరు తీపు ఉష్ణ కారము చేరువులగు అనెడి వృక్షసంబులే వృక్షదళంబులనియు అనాహతకమలంబునకు శరీరచర్మంబునకు సంబంధంబు గావున చర్మంబునకు విషయంబులైన శీతఉష్ణ శీతమిశ్రోష్ణ ఉష్ణమిశ్రతీత మృదుకఠినస్పర్శంబులాంబు అల్ప అధికంబులచేత పండ్రెండగును. అపండ్రెండువిధంబులైన స్పర్శంబులే అనాహతకమలంబునకు పండ్రెండుదళంబులనియు, విశుద్ధకమలంబునకు కర్ణంబులకు కలయిక గనుక ఆకర్ణంబులకు విషయంబులైన అకారాదిషోడశస్వరరూపశబ్దంబులే షోడశదళంబులనియు, అక్షేయకమలము మనస్సునకు నెలవు గనుక మనస్సునకు విషయంబులగు సంకల్పవికల్పములే అక్షేయచక్రంబునకు రెండుదళంబులనియు పలుకుదురు.

మఱి కుండలీక క్తిరూపమైన బిందుతత్త్వము జగద్వ్యాపారవృత్తిగలిగినప్పుడు నిలువనాధారమైనందున మూలాధారమనియు, ప్రభావము చాచితనచేత అధిష్ఠించబడుట వలన స్వాధిష్ఠానమనియు, సాధకుఁడు తన్ను నారాధించుచునుండున మణిమయంబులై మోగుచుండు అంగెలు కడియములు కిరీటము భుజకీర్తులు మొదలగు నగలచేత తనశరీరము నిండించెడిసానమగుటవలన మణిపూరకమనియు, సాధకుఁడు పూజాకాలమందు విఘ్నకారులగు దుష్టభూత భేతాళ రాక్షసాదులపోకకు మంగళవాద్యమునుచేయుట ప్రసిద్ధము గనుక సాధకునకు సాహాయ్యముగకొట్టకనే చిటిచిటిచిటి ఘంటా కంఠ పీఠాతాళ వేలు భేరిచూడంగ మేఘధ్వనులు కలుగుచుండుటవలన అనాహతమనియు, సాధకుఁడు కుద్ధస్ఫుటికాకృతిగా తన్ను ధ్యానించుచొటగుటచేత విశుద్ధమనియు, తనయాజ్ఞ చెల్లించునలమగుటవలన అజ్ఞాచక్రమనియు పట్టుకములకు పేర్లుకలిగినను.

మఱి అమూలాధారంబునకంటె రెండంగులంబులమీఁదను స్వాధిష్ఠానంబునకు రెండంగులంబులదిగనని కుక్కుటాండంబులై నాడీచక్రముండును. దానియందు డెబ్బదిరెండువేలనాడులు పుట్టి కొన్ని మీఁదుగను కొన్ని క్రిందుగను కొన్ని ప్రక్కగను భూమియందలి నడులవలె శరీరంబునవ్యాపించుకొనియుండును. నానిలో పది నాడులు మాఖ్యంబులు, అందుకు చూశినవారి రక్తవ్యాయంబులనెడి మూడునాడులు క్రిందుగపాటి

కుహూనాదిమంబును శివాలీనాదిమూత్రమును కత్తావ్యాసాది శుక్లకోటితంబులను వికర్ణకముచేయుచుండును. పూషాలం అలంపూష అను రెండునాడులు కర్ణములయందుచేరి వర్ణధ్వనిస్వరమిశ్రయాపంబుడైన కర్ణబలుల వివక్షేయముచుండును. గాంధారి హస్తీబివ్యా అనునాడులు కన్నులలోవ్యాపించి దళవిధియాపగ్రహణంబుచేయించుచుండును. మణిబ్రహ్మదండికి కడియెడను పార్శ్వములందుండెడి యిది పింగళి అనునాడులు హృదయము దాకవచ్చి ఆహృదయమందలి ప్రాణవాయువుతోడ భూమిసంధ్యమందుచేరి గంగయును నఅను పేర్లుగలవియుగును. అందు నూన్యఁడనెడిపేరుగల యిడానాది కుడినాసికయందు జేరితపిని తాపిని ధూమ్ర మిది జ్వాలిని రుచి ముఖముభోగద విశ్వభోధిని ధారుణి త్తమ అనెను పండ్రెండుపేర్లుగల పండ్రెండంగుళములవరకు ప్రాణవాయువును వెలుపల తిరుగఁ జేసి వానిలో నాలుగంగుళములు క్షీణింపఁజేసి యెనిమిదంగుళములదాక ప్రాణవాయువును ముఱిలోపలికిచ్చుకొనును. చంద్రుఁడనుపేరుగల పింగళానాది యెడనునాసికలోఁ జేరి ప్రాణవాయువును ఆహృత మానద పూష కుష్టి పుష్టి రతిధృతి కళిని చంద్రిక కాంతి జ్యోతిన్ని శ్రీప్రీతిఁగద పూర్ణ పూర్ణామృత అను పదియాలుపేర్లుగల పదియాంగుళంబులపాడవున వెలుపల వ్యాపింపఁజేసి యెనిమిదంగుళంబులు క్షీణింపఁజేసి యెనిమిదంగుళంబులదాక ప్రాణవాయువును లోపలికిచ్చుకొనును. మణి సూర్యచంద్రసంజ్ఞలుగల ఇడాపింగళానాడులు రెండును ఒకదినమున యిరువదియొక్కతేల ఆఱునూలునూలులు ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాససూపంబులచేత మాటిమాటి పలుమాలుతిరుగుచుండును. చంద్రనాడిచక్రమందుబుట్టిన శుక్లనాడి ముఖముకుండలీతక్తి నాగకన్యక బ్రహ్మనాడిఅనుపేర్లుగలదియై ఐక్యస్థంబుదాకవచ్చి నాడిచక్రమునుండి తత్సతోడవచ్చిన నూలునాడుల నక్కడవిడిచి తాను నాలుకకొననుజేరి సుస్వతియనుపేరుపడసి కొండనాళక దవృషలు మెడతల పండ్లు పెదవులు నాసికమిశ్రములు అనునెనిమిదిసానములయందు వివిదియొక్క ఆక్షరములనుపలికించుచు ఆచ్ఛటనగాని అంతర్గమనంబుని శక్తిమూర్ధంబుగ భూమిసంధ్యంబునకుదిగి ముందటి యిడాపింగళలలో సంగమముగును అది త్రితేజోపింగళము, త్రికూటము, శృంగాలము, చతుష్పదము అను పేర్లుగలదగును. ఇది ఆజ్ఞాచక్రము. ఈయాజ్ఞాచక్రంబునకు మనోరూపంబుగ చిచ్ఛక్తి కహస్థారంబునుండి దిగివచ్చి ఆచ్ఛటననించి ఇంద్రియములను సత్వవిషయములయందుఁ బ్రవర్తింపఁజేయును. జగత్సృష్టినితీతంహార తిరోధానానుగ్రహములనెడివ్యాపారములను చేయఁపంచకర్తల కాజ్ఞాపించుటవలన ఆజ్ఞాచక్రమనిపేరు. దీనిమీఁద చిచ్ఛక్తికి ఒకఆంగుళముఁజుత క్తియని దానిపై మాడంగుళముల పఱువ వ్యాపిని యని అనెల నాలుగంగుళములదాక సమనయనిఅమీఁదనాలుగంగుళముల పఱువ ఉన్మనియని పేర్లుగలగును. ఈపండ్రెండంగుళముఁమీఁద బ్రహ్మరంధ్రము. ఇతే ద్వాదశకాంతము. దీనియందుజేయిదళములుగల సహస్రారచక్రము గలదు. అది నూట

యిరువదియైదు చిన్నతేకులుగల ఎనిమిది పెద్దతేకులు గలిగియుండును. ఇదే అష్టదశ పద్ధతి. దీనిమధ్యమందు శివబీజమైన హకారమును కక్షిబీజమైన సకారమును తూరంతి నడుమ ప్రాగుమంటినలె శివకక్షులకు వికృతస్థానమై శివకళయగుజ్ఞానము హెచ్చినపుడు హకారము ప్రక్కను, కక్షికళయగు ప్రసవజ్ఞానము హెచ్చినపుడు సకారము ప్రక్కను వ్రాలుచు విందురూపమయిన బుద్ధితత్వము వెలుగుచుండును. ఇదే మూకాక్షరము. దీనిఁదెలిసి లక్ష్యముంచినవారే భరమహంసలు, అవధూతలు, జీవన్ముక్తులు, మఱియోహకారబిందుసకారములే పతిపాళ పశువులు నాదవిందుకళలు సోమనూర్యాగ్ని మండలములు పురుషపుత్రస్త్రీ ప్రహవాములు కుక్షమీకర క్తపాదుకలు అనిచెప్పఁబడును. మఱి ఈహకారబిందుసకారములు తమ్యవమ్మివవారి సంసారబంధంబు హరించునవి గావున హంసయనఁబడును. మఱిహకారము సోమము సకారము అగ్నివిందులే మోక్షపదము.

వీనియొక్కమే అగ్నిష్టోమియజ్ఞము. ఇదేకర్త కాండవిరులుచేయు బహిర్యజ్ఞము. మఱి తర్పదమే హకారము కర్మసదమీసకారము. వీనియొక్కమైన అనిపదమే విందువుగావున జ్ఞానులకు నిదియే జీవేశ్వరైక్యరూపమగు యోగయజ్ఞము. మఱి యీహంసయే గురుపాదుక గావున అజపాగాయత్రీ మంత్రజపముసహస్రము గమర్చింపఁబడును. మఱి యిదే జ్ఞానాజ్ఞానమిలితమైన ప్రసవమందు నీళ్ళనెడి అజ్ఞానమునవిడిచి పాలనెడి జ్ఞానమును విహించుఁగావున హంసపక్షియనఁబడును. మఱి ఈహంస అష్టదశపద్ధతమందలితూర్పుతేకుపైవ్రాలిన పుణ్యకర్తమును చేయవలెననుతలంపును ఆస్మేయదళమందు వ్రాలిన సోమతీతనము ఆలస్యములోనైనవృత్తులును దక్షిణపుడళమందు ఒలగిన క్రూరపురుషులు గావించవలయునను సంకల్పములును నైర్మలిదళమందుచేరిన పాపకార్యములు సలుపవలయుననెడిబుద్ధులును, శక్తిమదళమందునిలిచిన ఆడుటపాడుటలేక వీనినిచూచుట మొదలగునవి చేయవలయుననెడి యొన్నికలును, వాయవ్యదళమందు చేరిన నడుచుట పరుగెత్తుట దుముకుట మొదలగునవి చేయవలయునను కోరికలును ఉత్తరపుడళమందు వ్రాలిన పదార్థముల ననుభవించవలయుననునవి లోనగు నభిలాషలును, ఈశాన్యదళమందుచేరిన దానములు త్యాగములు మొదలగునవి చేయవలెననెడి యిచ్చలును కమలమధ్యమందు చేరిన వైరాగ్యము ఉపశాంతిదమము మొదలగుసాత్వికవృత్తులును, కేసరములందుఁబ్రకే శించినజాగ్రత్తయు దుద్ధనందుఁజేరిన క్షయ్యంబును పద్మశాలమాన దిగిన నిద్రయును గలుగును. మఱి ఈపద్మమును విడుచుటయే తురీయము. అని హంసోపనిషత్తునందుఁ జెప్పఁబడెను.

అట్లు హకారముగల అష్టదశ పద్ధతయొక్క రుచిని యిష్టచేరిన క్షయ్యవృత్తంతము వివరించుటగుర్చి చెప్పఁబడుచున్నది.

చ. వలగొనియైక్కి భక్తి నిలువంబడి యుండఁ గృపార్ద్రదృష్టిచేఁ
గలయఁగఁ జూచి వత్స శివకామిని వేడ్కఁ జదంబరంబు మ
న్నిలయముగా వసించు నతి క నిర్మలకేవల ముక్తిదాత్రినై
వలనుగ వచ్చితిన్ నెన భవార్థదయేచ్చ నతింగి ప్రోవఁగన్. ౧౧

టీ. భక్తిఁ = క్రమకీర్తనస్మరణ పాదసేవన అపనవందన దాస్యసఖ్య ఆత్మనివే
దనములనెడి తొమ్మిది యవయవములుగలిగి బాహ్యము, అనన్యము, ఏకాంతము అను
త్రివిధరూపమును భక్తిచేత వీనిలో బాహ్యభక్తి పరోక్షజ్ఞానమునకును, అనన్యభక్తి అప
రోక్షజ్ఞానమునకును, ఏకాంతభక్తి కద్రూపమును పరబ్రహ్మమును చిద్రూపిణియును పరబ్ర
హ్మభక్తియును చంద్రచంద్రికలవలె నొక్కటేయను నిశ్చయజ్ఞానమువలనఁగలిగెడి నిత్యా
నందం బనుభవించుటకును కారణముని భావము. వలగొని = ప్రదక్షిణముచేసి, యైక్కి =
సాష్టాంగనమస్కారముచేసి, నిలువంబడియుండఁగి = నిలిచియుండఁగా, కృపార్ద్రదృష్టి
చేఁగ్క = కృప = కరుణాకరముచేత, ఆర్ద్ర = తడుపఁబడిన, దృష్టిచేఁగ్క = చూపుచేత, కలయఁ
గఁగ్క = శివస్మృతుండి పాదములదనక, చూచి = మీనదృష్టిచేతవీక్షించి, వత్స = పుత్ర, శివ
కామిని = నేను శివకామనుండని, వేడ్కఁ = కుతూహలముతోడ, అతి...యైనై =
అతి = మిక్కిలుమైన, నిర్మల = అణవ కార్చిక మాయకమాయేయతిరోధానములనెడు మలక
హితమైన, కేవల = సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదకూన్యమైన, ముక్తి = అతివ్యాప్తి అ
వ్యాప్తి అసంభవములనెడి త్రిదోషరహితలక్షణలక్షితమైన మోక్షమును, దాత్రినై = భక్తు
లకునిచ్చుదాననై, చిదంబరంబు = చిదాకాశము, లేక దేవ, రాజ, నటన, కనక, జ్ఞాన
ములనెడు పంచసభలగలిగి ఆనందతాండవి పురమను పేరుగల చిదంబరము, మన్నిలయ
ముగాఁగ్క = బాయునిపట్టుగా, వసించుట = ఉండును, వలనుగఁగ్క = చక్కఁగా, భవార్థ
దయేచ్చఁగ్క = నీమనసునందలియభిలాషను, ఎఱింగి = తెలిసి, ప్రోవఁగ్క = కక్షించుటకై,
వచ్చితిన్ = వతించితిని.

తా. ఇవిధంబుగ ప్రత్యక్షమైనయిప్పదేవతకు భక్తితో ప్రదక్షిణ నమస్కార
ములుచేసి నిలిచియున్న నన్ను దయాకరంబు చిలుకు చూపులఁజూచి కుమారా! నేనుశివ
కామనుండని భక్తజనులకు ముక్తియొసఁగె ప్రియముమీఁ ఆనందతాండవి పురమనెడు
చిదంబరమందు వసించును. గ్రంథరచనాకర్తగల నీతోరిక నెఱింగి నిన్నురక్షింపవచ్చితిని
అని యిప్పదేవత పలికనని తార్పర్యము.

అవతారిక:—ఇప్పదేవత తనపేర నీగ్రంథము సంకీర్తమిచ్చుని మమిచ్చుట చెప్పఁ
బడుచున్నది.

తే. వినుము కై వల్యనవనీత మనగఁ దనరు
కృతి యొనర్పము నాచేరఁ గీర్తి వెలయుఁ
గానఁబడుచుండుఁ కై వల్య నీ కాంతనగుచుఁ
బావనం బగు నీదు సంభవముఁ గృతియు.

౧౨

టీ. వినుము—పుత్ర యాలకింపుము, కై వల్యనవనీతము—కై వల్యనవనీతము, అనఁ
గఁ—అనెడునామముచేత, తనరుకృతికాంతనయనునోహరమైన, కృతికా—గ్రంథమును,
కీర్తివెలయు—కీర్తి=యశస్సు, వెలయు—వర్ధిల్లునటుల, నాచేర—నాకంకితముగ,
ఒనర్పము—కవిత్వముచేయుము, కై వల్యకాంతనగుచు—ముక్తికాంతనై, లేక ఈగ్రం
థమునకు నాయొకనగుటవల్ల లోకములయందెల్ల ముక్తికాంత శేషేయని ప్రసిద్ధికల్పిం
దాననై, కానఁబడుచుండు—నీకల్పపుడును దర్శనమిచ్చుచుండును (అందున) నీదుసం
భవము—నీజన్మమును, కృతియు—గ్రంథమును, పావనంబు—పవిత్రము, అగు—అవును.

తా. పుత్ర! కై వల్యనవనీతమనెడు నేదాంతకాస్త్రమును నాకంకితమిమ్ము. శేష
నీకల్పపుడును సంసారబంధ విచ్ఛిన్నంబగు విజ్ఞానరూపంబున దర్శనమిచ్చుచుండును.
అందున నీజన్మమును, నీగ్రంథమును పవిత్రమగును. అని యిష్ట దేవత విచియించెనని
తాత్పర్యము.

అవః—ఇష్ట దేవత వరమిచ్చి అంతర్ధానమైనవినుక కవి ఆవార్త తనవారలకుఁదలి
యఁబఱచుట చెప్పఁబడుచున్నది.

తే. అని తిరోహిత యయ్యె నాయంబ యంత
మదిఁ బ్రమాదము గదుర సామాన్య మనక
సాధు గురు విప్ర బుధులకు నీ సరగఁ దెలిపి
వారియనుమతిఁ గృతిఁజేయఁ గోరినాడ.

౧౩

టీ. అని—ఇట్లుపలికి, ఆయంబ—లోకమారయైన యాకింకామనుండరి, తిరోహిత
యయ్యె—నులుంగుపడెను, అంతిక—తర్వాత, మదిక—అంతఃకరణమందు, ప్రమా
దము—సంతోషము, కదురక—అతిశయిలగా, సామాన్యమనక—ఇష్ట దేవతనాతోఁజెప్పి
నసంగతిసాధారణమనియించక, సరగ—జేగముగ, సాధు...లకు—సాధు-విశేషవైరా
గ్యోపకాంతివృత్తులుగల సత్పురుషులకును, గురు—కారణాచార్యులకును, విప్ర—బ్రహ్మ
బుధులకును, బుధులకు—అత్మాచార్య విశేషముగల పండితులకును, తెలిపి—ఇష్ట దేవత
నాతోఁజెప్పినవార్తయెఱిగించి, వారియనుమతిక—అయండలము త్రవపుచేత, కృతికా—
ఈగ్రంథమును, చేయక—ఒనర్పటకు, కోరినాడ—ఇచ్చయిందిని.

తా. ఇష్టదేవతయగు త్రిపురసుందరి నాతో సంభాషించి పరమిచ్చి అంతర్ధాన మైనవెనుక మహానందముతో నేనాసంగతి పెద్దలకును, ఆచార్యులకును, బ్రాహ్మణులకును, పండితులకును తెలియజేసి వారియాజ్ఞచేత ఈజ్ఞానకాస్త్రము రచియింపఁబూని తిసని తాత్పర్యము.

అనః—ప్రతిజ్ఞానూపముగ నీ గ్రంథముహిమఁ దలంపఁబడుచున్నది.

క. పావనమట మత్కావ్యము, జీవనమటయోగితతికి శివకామినీసంభావనమట నిగమాంత ల, తావనమట దీనిమానఁ దగవేరికగున్.

టీ. మత్కావ్యము = నాచేతఁ జేయఁబడిన కైవల్యనవనీతమునెడి యీయోగకాస్త్రము, పావనమట = పవిత్రమైనదట, అనఁగా పరదేవత ప్రత్యక్షమై నీ గ్రంథమును నీజన్మమును పవిత్రముగునని యానతిచ్చినందున నాచేతఁజేయఁబడిన ఈ కాస్త్రము పరమపవిత్రమైనదనిభావము. యోగితతికిఁ - యోగిశివజీవైశ్వర్యపరులగు యోగీశ్వరుల యొక్క, తతికిఁ = సమాహమునకు, జీవనమట = బ్రతుకుఁ దెరువట, అనఁగా దీనిచే యోగీశ్వరులు ఉజ్జీవింతురనుట, శివకామిని = శివకామసుందరికి, సంభావనమట = కానుకగానియ్యఁబడిన ద్రవ్యమట, నిగమాంతలతావనమట = నిగమాంతఁ ఉపనిషద్ధర్మములనెడి, లతాంతిఁగెలకు, వనమట = ప్రాకుడుచెట్టుగలతోటట, లేక అవనమట = సురక్షమైనదట, అనఁగా ఉపనిషద్ధర్మములను ప్రతిపాదించునని భావము. ఏరికిఁ - ఆరురుతులు, ఆరురోహులు, ఆరూఢులు, అనువారిలో నెవ్వరికైనను, ముఖ్యముగా నీ యనుననిదిధ్యాసలు చేయక విడుచుటకు, తగవు = ధర్మము, అగున్ = అవును, అనఁగా నీ కాస్త్ర మందఱచేతఁ జనువఁదగినదని భావము.

తా. నాచేత రచియింపఁబడిన యీజ్ఞానకాస్త్రము పరమపావనమైనదియును, యోగాభ్యాసపరులకు బ్రహ్మజ్ఞానమును వృద్ధిజేయునదియును, ఇష్టదేవతయగు శివకామసుందరికి అంకితముగాఁ జేయఁబడినదియును, వేదాంత మహావాక్యార్థములను ప్రతిపాదించునదియును గనుక ఆరురుతులును ఆరురోహులును ఆరూఢులును అగు బ్రహ్మజ్ఞానుల కందఱును ఈ గ్రంథముయొక్క శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసములచేత తత్త్వజ్ఞానమునీరమై సుత్యసందేహములు వీడునని తాత్పర్యము.

న. అని నెయ్యంబున నియ్యకొని నిస్సారసంసారవై కల్యంబును మదీయ జననసాఫల్యంబును నగు నిక్కావ్యంబు వక్కాణింపంగడంగి ఇందు లకు వలయుననుచిత నకలవిషయ సందోహంబు డెందంబునంగీలించి మోక్షసామ్రాజ్యవేడుకులకు మేలొనర్పండలంది నిశ్చింతిష్టజన

సంప్రదాయపూర్వకంబుగ మద్వంత్యపారంపర్యక్రమంబు ప్రశస్యంబుగ నభివర్ణించెద.

టీ. అని—గ్రంథమహిమయిట్టిదనిపలికి, నెఱవ్వంబునకా—ప్రీతితోడ, ఇయ్యకొని—ఇష్టదేవతతో గ్రంథమకచియింప నొప్పుకొని, నిస్సాగ...బును-నిస్సాగ = సత్తులేని, సంసార=దేహదులేయాత్మయనుమతిభ్రమను, వైకల్యంబును = చెఱచునదియును, మదీయ...బును - మదీయ = నాయొక్క, జనన=పుట్టుకకు సాఫల్యంబును పకమపురుషార్థము గలిగించునదియును, అగునిక్కావ్యంబుకా—అయిన ఈజ్ఞానకాస్రమము, విక్కాణింపకా = కచియించుటకు, కడంగి=ప్రయత్నించి, ఇందులకుకా = ఈకాస్రశివనకు, ఎల...హంబుకా—వలయు=ఉపయోగించునట్టి, సమంచిత = రమణీయములైన, సకలవిషయ=సమస్తవేదాంతగ్రంథముల భాష్యముల ముఖ్యాభిప్రాయములయొక్క, సుదోహంబుకా=సంఘమును, డెందంబునకా=ఆంతరంగమందు, కీలించి=చేర్చి, మోక్షసామగ్ధ్యాపేక్షులకా = మోక్షమనెడి రాజ్యాధిపత్యమునగోరువారలకు, మేల=హితమును, ఒనర్పకా=చేయుటకు, తలంచి=ఎంచి, విశి...గాకా=విశిష్ట=సమన్వలైన, శిష్టజన=మహనీయులగు గ్రంథకర్తలయొక్క, సంప్రదాయపూర్వకంబుగకా=నడిపిడిక మున్నగలగు నట్లుగ, అనగా తొల్లింటిగ్రంథకర్తలెల్ల తమవంశానుక్రమణికఁ జెప్పినట్లుగ, మద్వంత్య...మంబు - మద్వంత్య = నావిశమునఁబుట్టినవారియొక్క, పారంపర్య = పరంపరయొక్క, క్రమంబు=అనుక్రమణికను, ప్రశస్యంబుగకా=ప్రశీధిగ, అభివర్ణించెదకా=వర్ణించుచున్నాను.

తా. అనిపలికి మిక్కిలి మక్కువతో గ్రంథనిర్మాణమునకు కవులించి దేహేంద్రియమనఃప్రాణదులే పరమార్థయనెడు మతిభ్రమను చెఱచునదియును నాత్మట్టుకకు మోక్షమనెడు పరమపురుషార్థమును ఘటింపఁజేయునదియునునైన ఈ యోగకాస్రమను కచియింపఁబ్రయత్నించి దీనికి ఫలయునట్టి పంచదశి ప్రస్థానత్రయము అద్వైతబ్రహ్మసిద్ధిగొడబ్రహ్మనందీయము లోనగు వేదాంతగ్రంథములయందలి ముఖ్యాంశములనుమనముననుంచి మోక్షపేక్షులకుహితముగావింపఁనెంచి సకలవిద్యట్లపుల సంప్రదాయప్రకారంబుగ నావిశపరంపరానుక్రమణికను వచించుచున్నానని తొత్పర్యము.

అనః—సకలలోకోత్పత్తిస్థితిలయ కాకబుడైన వానుదేవతూర్తి వినతింపఁబడుచున్నాడు.

సీ. మాయామయావ్యక్తరమహదాదియుతనహ, స్రవదనబాహూరుఁ
చరణముఖశ, రీరంబుఁగొనినిర్వీరకారాత్మవల్కుక్తి, యుతుఁడై విరాట్ట
క్షునర నొనరింపఁక, చంద్రాదిదేవతరల్పశుద్ధనోముఖేం, ద్రియము

లై వరంగనశద్విజనృపోరు, భవశూద్రతతిముఖ శ బాహూరుపదము
ల, వజ్రలనర్వావయశవములవివిధ. తే. జంగమస్థావరంబుల శ నవన
సాధ, నముల నిగమాగమప్రమాణములఁ జేసి, వానిలోఁదాను వసి
యింప శ వాను దేవ, నాను మొప్పారె నాజగన్నాటకునకు. ౧౬

టీ. నిర్వికారాత్త-నిర్వికార-గర్భముననుండుట, పుట్టుట, పెరుగుట, మదియుట,
చిక్కిపోవుట, చచ్చుటలనెడి యాఱువికారములులేని, ఆత్మ-చరిత్రము, మాయ...
తంబుకొ-మాయ-సత్త్వజస్తమోగుణస్వరూపమగుమాయయొక్క, మయ-వికారమైన,
అవ్యక్తి-అవ్యక్తనామకతత్త్వస్వరూపమైన, మహత్-మహత్తత్త్వమే, అది-మొదలగు
అసంకార ఆకాశ వాయు అగ్ని జలభూములనెడు సప్తావధిములతోడ, యుతి-కూడి
నదియును, సహస్ర-వేలసంఖ్యలుగల, ఐదన-ముఖములును, బాహు-భుజములును,
ఊరు-తోడలును, చరణ-పాదములును, ముఖ-మొదలుగాఁగల, అయెవములతోఁ
గూడిన, శరీరంబుకొ-దేహమును, శాని-ధరించి, అనఁగా ॥ శ్రు. సహస్రశిర్షాపురుషః
సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్, సహస్రశీర్షందేవవిశ్వాత్సంవిశ్వసంభవం॥ అనితైత్తిరీయోప
నిషత్తునందును ॥ శ్లో. అనేక బాహూదశపక్షిశేత్రమ్॥ అని భగవద్గీతలయందును గలదు
గావున అనేకముఖభుజప్రముఖములుగల తనువునుదాలించి యని భావము. పట్న-క్షిప్తము
కుండై-పట్-అటువిధములై, శక్తి-హృంహ్రీంహూంహ్రీంహ్రీంహ్రీంహ్రీంహ్రీంహ్రీంహ్రీంహ్రీం
బీజాక్షర సమన్వితలగు హృదయదేవి శిరోదేవి శిఖాదేవి కవచదేవి శేత్రదేవి అస్త్రదేవి
అనునామములుగల సువృక్షశక్తినిత్యతృప్తిశక్తి అనాదిబోధశక్తి సువృక్షతంత్రశక్తినిత్య
ములు ప్రశక్తి అనంతశక్తి అనెడి పట్నకులతోడ, యుతుండై-కూడినవాండై, విరాట్టు-
లోకములయందు విశేషముగ ప్రకాశించువాండనెడి యవయవార్థముగల, విరాట్పురుషుం
డు-వీనికి వైరాజముడు వైశ్వానరుడు, అను పేర్లునుగలవు అనకొ-అను నామ-చేత,
ఒనరి-ఒప్పి, అక్క... దేవతలు-అక్క-గూర్చుండు, చంద్ర-చంద్రుడు, అది-మొద
లగు, దేవతలు-వేల్పులు, చతు-ములై-చతుః-శేత్రములు, మనః-అంతఃకరణము,
ముఖ-మొదలగు, ఇంద్రియములై-జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ అంతరింద్రియములై, సహ
గకొ-ప్రసిద్ధికెక్కొ-గాను, ముఖబాహూరుపదములకొ-ముఖములయందును భుజముల
యందును తోడలయందును పాదములయందును, సద్విజ... రతి-సత్-శ్రేష్ఠులగు, ద్విజ-
బ్రహ్మణులయొక్కయు, నృప-శ్రుతియులయొక్కయు, ఊరుభవ-వైశ్యులయొక్కయు,
కూద్ర-కూర్మలయొక్కయు, రతి-సమాహము, వజ్రలకొ-ప్రకాశంపఁగాను, అనఁగా
॥ బ్రహ్మబోధ్యముఖమాసీద్బాహూరాజనన్యఃకృతః, ఊరూతదన్యయైవ్యకన్యపద్భాగ్గం
కూర్మోఅజాయత॥ అనుశ్రుతిప్రకారమున విరాట్పురుషుని ముఖ భుజ ఊరు పాదముల

యందు బ్రాహ్మక్షత్రియవైశ్యకూర్మలు పుట్టిరనిభావము సర్వావియవములకేర
క్కిన అన్ని అంగములయందును, వివిధ...బులక-వివిధ-విధవిధములైన, జంగమ-తిరి
గడు పశుపక్షిక్రిమిజఃచరారులను, స్థావరంబులక-తిరుగని పర్వతపృథ్విత్వజారులను,
సవనసాధనములక-సవన = పాకహవిరారాయాగములను, సాధనములక-యజ్ఞమునకు వ
లయు అజినము, సృక్కు-స్రవము, దృష్టివేదము, బస్తిస్సులు, సమిధలు, పురోడాశము,
కపాలములు, ముసలము, ఉల్కాఖుము, ఉపలములు చరుశస్త్రదోహనవేదికారణివహ్ను
లు లోనగువానిని, నిగ...లన్-నిగమ=ఋగ్యజాస్వాహుధర్మములనెడివేదములను, ఆగ
మ-త్రైతస్తావ్రతములకు తగిన ప్రయోగకల్పములను, లేక, కామికాదివాతూలాంతాస్తావింశ
నృహాగమములను, ప్రమాణములక-మంత్రస్వరవర్ణపదకాలక్రియాగోపములయందు
జేయఁదగిన ప్రాయశ్చిత్తదులను దెలుపుప్రమాణాస్త్రములను, చేసి = కల్పించి, వాని
లోక-తనచేతనిర్దిష్ఠపఁబడినవానియందు, లోక-అహంపదలక్ష్యార్థపరబ్రహ్మగుణతాన,
వసియింపక-సమద్రమందుఁబుట్టిన అలలు బుగ్గులు కుంపురులు నురుగులు మొదలగువాని
యందు ఆసమద్రముజలమే వ్యాపించియున్నట్లు నివసించుటచేత, అజగన్నాటకున
కుక-పదునాల్గులోకములను నడియింపఁజేసెడి ఆపరబ్రహ్మమునకు, వాను దేవనామము-
వాను దేవుడనుపేరు, ఒప్పారెక-ప్రకాశించెను. వ్యు. ననునానీ ఇత్యస్తాద్ధాలోఃవిస
త్యసౌస్వత్రేతివానుః దీప్యతేప్రకాశతఇతిదేవః సచాసౌసచేతివానుదేవఃఅనివ్యుత్పత్తి.
తా. చతుర్దశభువనము లెనియిందుఁగఁగో వానియం దెనిఁడుండి వెలుఁగుచున్నాఁడో
వాఁడు వానుదేవుడని తాత్పర్యము. వ్యో. వాననాద్వాసుదేవస్య వానితంతేజక్రయం,
సర్వభూతనివాసోనీ వానుదేవమోస్తుతే. అనునవి మొదలగువానిని గ్రహించునది.

తా. సూర్యునియందు సూర్యకిరణములవలె నివీకారపరబ్రహ్మమందు చిచ్ఛక్తి
వేటుపాటులేక యెడతెగకయుండును సూర్యకిరణముల లోకముల వెలిగింప వ్యాపించి
యెండయను పేరుపొందినట్లు ఆచిచ్ఛక్తి ప్రపంచసృష్టికొఱకు ఒపిర్దుభిమైనవేళ మలి
నగుత్త్యప్రధానమనుపేరుగల జడకక్షయను సూర్యకిరణమందు లేకయే తోచిన యెండ
మావులవలె అజడక్షిన్లు కాలత్రయమందులేని మాయగల్గెను. అది ఎండమావు. తండము
తీయన సమష్టిరూపమగు మాలావిద్య యని, ఎండమావులయందుఁదోచిన అలలు నురుగులు
కుంపురులు బుగ్గులు లోనగువానివలె సమష్టిరూపమగు మాలావిద్య తూలావిద్య అని ద్వి
విధమగును. ఎండమావులే జలమగఁగనఁబడినట్లు ఆమాయయే అవ్యక్తమయ్యెను. అజల
వ్యాపకమువలె ఆయవ్యక్తమయొక్క వ్యాపకమే మహత్తత్త్వమయ్యెను. అజలమందు
తోచిన అలలు బుగ్గులు నురుగు కుంపురులు లోనగువానివలె ఆమహత్తత్త్వమువల్ల ఆహం
కారమును, ఆయహంకారమువల్ల ఆకాశమును, దానివల్ల గాలియును, గాలివలన అగ్ని
యును, అగ్నివలన జలమును, దానివలన భూమియును ఉదయించెను. సూర్యకిరణముల

యందుఁ దోచిన యెండమావులజలములయందు ప్రతిఫలించిననూత్యనివలె నూయాతీతుఁ
డైన నిర్వికారపరబ్రహ్మము నూయామయములగునునాత్మ అహంకారము ఆకాశము వాయు
వు అగ్ని జలము భూమి అనెనుసప్తావరణములుగలదియును పేక్కునాభములు కన్నులు చెవు
లు ముక్కులు చేతులు కడుపులు తొడలు అడుగులు లోనైన యవయవములుగలదియును
అండపిండ భూతభువనభోగ్యరూపమైనదియు నైనగొప్పయాకృతినిపొంది సర్వజ్ఞకర్త
నిత్యతృప్తికర్త అపాదబోధకర్త సర్వస్వతంత్రకర్త నిత్యములుక్షకర్త అనంతకర్త అనడి
యాణుకర్త అగణ్యగణి విరాట్పురుషుఁడు వైరాజనుఁడు వైకృన్వరుఁడు అనడి పేర్లుగలవాఁ
డైన నూత్యుఁడు కన్నులుగాను దశదిక్కులు చెవులుగాను వాయుదేవుఁడు చక్రముగాను
వరుణుఁడు జిహ్వగాను అశ్వినీదేవతలు నాసికగాను అగ్నిదేవుఁడు వాక్కుగాను ఇం
ద్రుఁడు భుజముగాను ఉపేంద్రుఁడు పాదములుగాను బ్రహ్మహవనముగాను అండ
కోశములు మిత్రావరుణులుగాను మృత్యుదేవత గుదముగాను జయఁడు సహజవాయువు
గాను విశ్వయోని వ్యావనాయువుగాను అజఁడు ఉదానవాయువుగాను విశిష్టఁడు
ప్రాణవాయువుగాను విశ్వకర్త అపానముగాను చంద్రుఁడు మనసుగాను బృహస్పతి
బుద్ధిగాను క్షేత్రిజ్ఞుఁడు చిత్తముగాను రుద్రుఁడు అహంకారముగాను సదాశివుఁడు కబ్ధత
స్మాత్రముగాను మహేశ్వరుఁడు స్ఫుర్తికస్తాత్రముగాను గురుఁడు రూపతస్మాత్రము
గాను విష్ణువు రసతస్మాత్రముగాను చతుర్భుజుఁడు గంధతస్మాత్రముగాను తక్కినదేవ
తలు తక్కిన అవయవాదులుగాను పద్మతము లేముకలుగాను నడులు నరములుగాను వృక్ష
ములును తీరగాను పాదలును రోమములుగాను చతువులు కర్ణులు పురుగులు జలచరము
లునను జంగమప్రాణులు మనోవృత్తులుగాను సమద్రంబు కడుపుగాను సప్తవిందుల
గు మహావాయువు ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములుగాను ఆకాశము పొక్కిలిగాను వేదములు
ను ఆగమములును శాస్త్రములును పురాణములును ఇతివేసములును సంభాషణములుగా
ను యోగయోగతనకార్యములు క్రియలుగాను తన యవయవంబులు భువన్లోకముగాను
అవయవకార్యములు భూలోకముగాను ఆయనయవాధిదేవతలు నునిర్లోకముగాను గలిగి
ముఖంబుల బ్రాహ్మణులను బాహులయందు క్షేత్రియులను తొడలయందు వైకుంఠులను
పాదములయందు కూర్మలను నిర్మించి వానియందు రాసనిసించి త్రిలోకములను స్వకీయ
నూయాచిలసముచేత నటించఁజేయు మహాపురుషుఁడు వాసుదేవుఁడను పేరుగలిగి వెల
గునని తాత్పర్యము. ఈవాసుదేవుని శైవులు శివుఁడు, వైష్ణవులు విష్ణువు, బ్రహ్మవాదులు
బ్రహ్మ, కర్మవాదు లింద్రుఁడు, తత్త్వవాదులు అక్షరుఁడు, ప్రకృతిపురుషవాదులు పర
ముఁడు భక్తివాదులు స్వరాట్టు నని యందు రనుట.

క. అవ్యాసు దేవుముఖముల, నివ్వటిలినవిపులడడన్ నిలువ నివుణులై
రెవ్వారిన్ నెఱగములు, నివ్వెఱవడఁదపములందిన్ నెగడుదుఁగళంకన్.

టీ. అవ్యాసుదేవుముఖములకే = మైన జెప్పబడిన వాసుదేవునిముఖములయందు, నివృత్తినివవిప్రులు = నివృత్తినిన, అనగా పుట్టిన, విప్రులు = తమను ఇతరులను పాపములనుండి రక్షించునట్టి బ్రాహ్మణులు, కశలకే = అటువనినాడుగువిద్యలచేత, నెగడుచుకొనకపోవుచు, జగములు = చతుర్దశభువనములను, నివ్వెఱపడకే = అతిభీతి జెంద నటులు, తపములు = కృచ్ఛ్రచాంత్రాయణనిత్యవైమిత్తికానుష్ఠానాదివిధ్యుక్తతపస్సులను, లేక చలిచలిగాలి ఎండ పుంచు ఆకలి దప్పి మొదలగువాని కోర్చి పేర్చిన పంచాగ్నిమధ్యమందు చేతులు కట్టి నూర్చుని జూచుచు కాలిబొటనవ్రేలి నేల నూని నిలిచి చేయుట మొదలగును ప్రపస్సులను, అంకి = పొంది, ఎవ్వారి నైనకొనుట నరులు లోనగువానిలో నెవ్వరి నైనను, అపవే = (నమ్ముటగాకున్న) నశింపజేయుట కును, నిఁపకే = (నమ్ములయన) రక్షించుటకును, నిపుణులయిరి = సమర్థులగువానియిరి.

తా. పరమహంసవాసుడును సకలలోకనివాసుడును అయిన వాసుదేవునిముఖములయందు దుదయించిన బ్రాహ్మణులు అటువనినాడుగువిద్యలయందు ప్రవీణులై పనునాడుగులోకములయందలి జనులు జెఱపునొందఁ దగిన తపస్సులు గలిగి బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదేవతలైననను మనుమాంధాత్మ నిమిప్రముఖరాజులైననను నిస్సహింస ననుగ్రహింప సమర్థులగువాడై చనితొప్పవ్యయము. అటుపనినాడుగువిద్యలు = శ్లో ఇతిహాసాగమాద్యక్ష్ప కావ్యాలంకారనాటకమ్ | గానుకత్వం కవిత్వంచ కామశాస్త్రం దుర్యోధనమ్ | దేవభాషావిజ్ఞానం లికికర్తవ్యవచకమ్ | సంస్కృతి చాపదానాని స్వరశాస్త్రంతు శాకునమ్ | సాముద్రికం రత్నశాస్త్రం యథాశ్యాతికాలిమ్ | ముక్తాస్త్రం సూదర్శ భూరహజాంచ దోహదమ్ | గంధవాదో ధాతువాదః ఖన్యావాదో లసన్యచ | జాలవాదోగ్నిసంస్తంభః ఖడ్గస్తంభో బలస్యచ | వాదః స్తంభో వయః స్తంభో వశ్యాకిర్వణమేవచ | విద్యేషణోచ్చుటసేవ మరణం కాలవంచనమ్ | పయసి ప్లచాతుశ్యం పాదుకాస్థిరసచ | మృత్నిస్థినికాస్థిస్తంధ్రపాలికమేవచ | అంజనం నంద్యప్రేస్తు సంవనం స్వరవంచనమ్ | మణిమంత్రేషధానాంచ సిద్ధయశ్చందకర్తచ | పృథ్వీలోహశ్చ మృద్ధారువేణుచక్రంజనక్రియాః | అదృశ్యకణి దూరకణి యగ్గయాంతరిః | వాణిజ్యం పాశుపాల్యంచ కృషిరాహవక్త్రచ | లాఘుస్కుట మేషాదియుద్ధకారణకాశలమ్ | చతుష్పత్తికలాశ్చైత్రతః కలావిన్దిః ప్రకీర్తితాః ||

క. అందు బ్రభాకరపద్ధతి

గొందఱు నియోగిని లనంగఁ గొఱలిరి జయమం

దుం దోడయి శంకరునకు

నందితజను లాఱువేలఁ వారయి రందున్.

౧౮

టీ. అందుకొ = అబ్రాహ్మణులయందు, కొందఱు = కొంతమంది, ప్రభాకరపద్ధతి = ప్రభాకర = ప్రభాకరగురునియొక్క, పద్ధతి = మార్గముచేత అనగా లొలుకు

పూర్వమిహంసాశాస్త్రపుపండ్రెండధ్యాయములకు భట్టాచార్యుడు కామనాకర్షకరముగ తనపేర భాట్టియ మనెడు వ్యాఖ్యానముచేసెను. దానిని బ్రాహ్మణులెల్ల ననుసరించి యుండిరి. వెనుక భట్టాచార్యశిష్యుడగు ప్రభాకరుడెను ఆపండ్రెండధ్యాయములకే నిష్కామనాకర్షకరముగాను, ఉత్తరమిహంసాశాస్త్రమందలి యెనిమిదధ్యాయములలో మొదటివాలగధ్యాయములకు భక్తిపరముగాను తనపేరఁ బరఁగెడు ప్రాభాకరీయ మను వ్యాఖ్యానము చేసెను. కనుక అట్టివ్యాఖ్యానపద్ధతి ననుసరించి నడుచుటచేతననుట నియోగిగులనఁగఁ = భగవద్విద్యామకులై ఈశ్వరభక్తిగలిగి నిష్కామనాకర్షములఁ జేయుచు యోగాభ్యాసపరు లగుటలన నియోగిగు లనునట్లుగాను, కొఱియి = ప్రకాశించిరి. అందుఁ = అనియోగిగులయందు, నిందితిజనులు = జనులచేత పొగడఁబడుచున్న, కొందఱు = కొంతమంది నియోగిగులు, శంకరునకుఁ = అష్టవైతమతిభాష్యకారులగు శ్రీశంకరాచార్యులకు, జనుమందుఁ = దుష్టుమతిభండనముకొఱకు దిగ్విజయము చేయఁబోవునపుడు, పోడయి = పూర్వపక్షసిద్ధాంతముల నిర్ణయించుటలకుందు ఆఱువేలవిద్యజనులు సహాయకులై, ఆఱువేలవారు = ఆఱువేలవారునెడు సంజ్ఞు గలవారు, అయిరి.

తా. ఆ బ్రాహ్మణులయందు కొందఱు ప్రాభాకరీయపద్ధతి ననుసరించి నడుచుట చేత నియోగిగు లని ప్రసిద్ధి కెక్కిరి. ఆనియోగిగులలో ప్రముఖులయిన ఆఱువేలజనులు అష్టవైతమతిభాష్యకారులగు శ్రీశంకరాచార్యులు దుష్టుమతిభండనము చేయ దిగ్విజయమునకుఁ బోవునపుడు పూర్వపక్షసిద్ధాంతముల నిర్ణయించు సహాయకు లగుటవల్ల ఆఱువేలవారునెడు గలవాడైన తాత్పర్యము.

శా. ఆచంద్రార్కయశఃప్రతాపములచే నారేవలవా రెల్లడఁ
వాచస్పత్యజరుద్రశేషు లన గీర్వాణాంధ్ర కావ్యంబులఁ
భూచక్రంబు వెలుంగఁ జేసి బహునైపుణ్యంబులం బుణ్యమా
గ్గాచారంబుల విప్రసంతతిని సర్వైశ్వర్యులై రం దొగిన్.

టీ. ఆచం...లచే = ఆచంద్రార్క = చంద్రనూర్యు లుండునఱకుఁగల, యశః = కీర్తి లచేతను, ప్రతాపములచేత = పరాక్రమములచేతను, లేక ప్రసిద్ధిలగు చంద్రనూర్యుల నంటి యశస్సును ప్రతాపమును గలవారగుటచేత, ఆరేవలవారు = పట్నహస్తసంఖ్యచే నొప్పెడు కులముగలవారు, ఎల్లడఁ = అన్నిలోకములయందు, వాచస్పత్యజరుద్రశేషులు - (పాండిత్యమందు) వాచస్పతి = బృహస్పతి, అజ = బ్రహ్మ, రుద్ర = శివుడు, శేషులు = అనంతుడు, అనఁ = జనులనునట్లుగా, లేక ప్రజ్ఞావిశేషమందు బృహస్పతిని, కల్పనలయందు బ్రహ్మను, దుష్టునిగ్రహమందు రుద్రుని, వాచానికిమందు శేషహిని హి నవారని, జనులు పొగడునట్లుగఁ అనఁగా బృహస్పతి, బ్రహ్మ, రుద్ర, శేషులు, ఒక్కొ

క్రమవిషయమందే సమర్థతగలవారు, ఈయాలు వేలవారు, అన్నివిషయములలో, సమర్థత
గలవారనుటగీర్వా...బులక్ గీర్వాణ=సంస్కృతమయమైన, ఆంధ్రీ=తెలుగుమయ
మైన, కావ్యంబులక్=గ్రంథములచేత, భూచక్రంబుక్ = భూవలయమును, వెలుంగ
జేసి=ప్రకాశింపజేసి, బహునైపుణ్యంబులక్=పెక్కువిధములైన నేర్పులచేతను, పుణ్య
...బులక్-పుణ్యమార్గ = న్యాయపద్ధతి ననుసరించిన, ఆచారంబులక్ = యాగయోగ
తపోనిష్ఠాదులు చేయుటచేతను, ఒగిక్=క్రమముగా, విప్రసంతతిక్=బ్రాహ్మణవంశ
మునందు, సత్వైశ్వర్యైర్మరి=అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్య
ము, ఈశత్వము, విశత్వము అ నడి అట్టమహాసిద్ధి గలవాడ౯. అందుక్=ఆయాలు
వేలవారియందు.

తా. శాశ్వతమగు నిర్మలక్షియము పరాక్రమమునుగల, ఆయార్థ్యలవారు, ప్ర
తిభయంగు దేవగురువును, నవీనకల్పనావిశేషములయంగు చతుర్ముఖుని, దుష్టనిగ్రహ
శిష్టపాలనములయందు గుర్రుని, వాగ్ధోరణియంగు శేషహిని పోలుదురని, జనులు
పొగడునట్లుగ, సంస్కృతాంధ్రగ్రంథముల రచియించి, లోకములయందు ప్రసిద్ధపఱ
చి, సర్వకార్యముల నిర్వహించుటయంగు, ననేకవిధములయన నేర్పరితనములచేతను,
వేదకాస్త్రపద్ధతి మీఱక, యాగయోగతపోనిష్ఠులు మొదలగు వాని జరుపుటచేతను, బ్రా
హ్మణసంఘమంగు అణిమాద్యష్టవిధసంపదా గలవాడ౯ని తాత్పర్యము.

అణిమాద్యైశ్వర్యములవివాము॥ అబ్రహ్మణములయిన ప్రాణులయందు అణు
ప్రమాణుండై యుండుట అణిమ॥ బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, మహేశ్వర, సదాశివ మా
యాండములకంటె పెద్దవాడ౯ అట, మహిమ॥ బ్రహ్మాండముకంటె, భారమై యుండు
ట, గరిమ॥ మేరుపంతటి బరువు గలిగియుండి దూచియొక్క లేతములై శేలికయై యుం
డుట, లఘిమ॥ ఇష్టపదార్థము లభింపజేసికొనుట ప్రాప్తి॥ గగనగమనాదిసిద్ధి ప్రాకా
మ్యము॥ సూర్య, చంద్ర, మహేంద్ర, ఉపేంద్ర, స్రుముఖదేవతలను, కార్యముల
యందు నియమించుట, యాశత్వము॥ సకలజంతువుల విశముచేసికొనుట విశత్వము.

సీ. కృష్ణాధునీనుదఃఖిణాదిత సప్తయో

జనదూరమై పూర్వవనధిదరిని

బహుసంపదల నొప్ప ధందిల్లవల్లియక్

దానియం దుందు రుదారయశులు

కాశ్యపగోత్ర సంకలితు లాపస్తంబ

సూత్రులు మద్వంశ్య సూరులందు

నారాయణం డాదినారాయణం డన

సకలసుగుణముల సమతః బరఃగై

తే. నాతనికి దేవి నరసమ + యార్వవినుత

వారి కుదయించి రిరువు రఃవార్యచరితు

లలర వేంకటనారసింహప్రధాని

యనఁగ రఘునాయకాహ్వయుం + డవనిలోన.

౨౦

టీ. అవనిలోనఁ = భూమియందు, కృష్ణ...నికఁ = కృష్ణధునీ = కృష్ణనదియొక్క, సుదక్షిణదికఁ = చక్కనిదక్షిణపుదిక్కునందు, సప్తయోజనదూరమై, ఏడామహామూలముగలదై, పూర్వసంధిదికఁ = తూర్పుసముద్రపుగట్టునందు, బహుసంపదలఁ = సనధాన్యపశుప్రముఖములగు ననేకవిధైశ్వర్యములచేత, ఒప్పపందిళ్లపల్లియొక్క దానియందుఁ = రమణీయముగు పందిళ్లపల్లియనడుగ్రామమందు, ఉదాయశులు = మిక్కుటమైన కీర్తులు గలవారను, కాశ్యపసగోత్రసంకల్పితులు = కశ్యపమహామునివంశమునఁ గూడినవారను, ఆపస్తంబనాత్రిము = ఆపస్తంబమహర్షిచేత నిర్మింపఁబడిన స్మార్తప్రయోగములు గలవారను నైన, మద్వంశ్యనూరులు = నాకులఘ్న లయినపెద్దలు, ఉండరు = ననింతురు, అందుఁ = ఆపెద్దలయంద, సకలగుణములసమతఁ = సకలసమస్తములైన, సుగుణముల = శాంతశమదమాదిస్వాత్త్వికగుణములయొక్క, సమతఁ = సమభావముచేత, నారాయణుండు = నారాయణమంత్రి, ఆదినారాయణుండు అని = ప్రపంచస్థితికి పూర్వమందుగల, నారాయణుండు = శ్రీమహావిష్ణువు, అనఁ = అనునట్లుగా, పరఁగఁ = లోకమునందు ప్రసిద్ధి కెక్కిన. ఆతనికిఁ = ఆనారాయణమంత్రికి, ఆర్యవినతఁ = పూజ్యులైన పండితులచేత కొనియాడఁబడుచున్న, నరసమ = నరసమాంబ, దేవి = భార్య, వారికిఁ = ఆనారాయణమంత్రికిని నరసమ్మకును, అలరఁ = జను లానందింపఁగాను, అవార్యచరితులు = మూలములచేత, అడ్డగింపఁబడిన నడువదలు గలవారైన, వేంకటనారసింహప్రధాని = వేంకటనారసింహమంత్రి, రఘునాయకాహ్వయుండు = రఘునాయకుడను వేంగుల మంత్రి, అనఁగఁ = అనునట్లు, ఇరువురు = ఇద్దలు, ఉదయించిరి = పుట్టిరి.

తా. భూలోకమందు కృష్ణనదికి దక్షిణపుదిక్కున ఏడామహామూలమందుండు తూర్పుసముద్రపుగట్టున ధనధాన్యాదిసంపదలచేత మతల్లియగు పందిళ్లపల్లియనెడుగ్రామమందు ఎక్కువయైన కీర్తులుగలవారును కాశ్యపసగోత్రమును ఆపస్తంబనాత్రిమును గల, మాపెద్దలు వనింతురు వారిలో నారాయణమంత్రి శాంతశమదమాదిసమస్తప్రశస్తగుణములుగల శ్రీమన్నారాయణుడే యని ప్రజలు పొగడ ప్రసిద్ధికెక్కిన. ఆనారాయణమంత్రికి పండితులచేత వినతింపఁబడుచున్న నరసమాంబ భార్య యయ్యెను. ఆదంపతులకు సత్ప్రసవములు గల వేంకటనారసింహమంత్రియును రఘునాయకప్రగడమును పుత్రులయిరిని తాత్పర్యము.

క. ఆవేంకటనరసింహుడు

పావని లక్ష్మమను వేడ్కఁ బరిణయమై మున్

శ్రీవనిత నృహరిసరిఁ గనె

నేవురుసుతుల సురతరుల నెలమిఁ గధిక్రియన్.

౨౦

టీ. ఆవేంకటనరసింహుడు = నారాయణమంత్రిపుత్రులనుఘోరిలో జ్యేష్ఠుడును ప్రసిద్ధుడును నైన వేంకటనరసింహప్రధాని, పావని = వారంపర్యమగ యజ్ఞములు చేసినవారియంటి = ఆడుపడు చిగుటవలన నిత్యపవిత్రులైన, లక్ష్మమన్ = పదేదీదీక్షితుని పుత్రులగు లక్ష్మమ్మను, మున్ = పూర్వము, శ్రీవనిత = లక్ష్మీదేవిని, నృహరిసరి = నరసింహస్వామి యచింపిన విష్ణుదేవుడు పెండ్లియాడినరీతిని, వేడ్కన్ = కుతూహలముతోడ, పరిణయమై = వివాహము చేసికొన్నవాడై, సురతిరుల = సుందర పారిజాత సంతాన హరిచందన కన్యనృత్యముల వ్రదింటిని, కధిక్రియన్ = తీరికముద్రము వలన, ఎలమిన్ = సంతోషముతోడ, ఎఱుగన్ = విగమిస్తన, సుతులన్ = పుత్రులను, కన్ = కనియెను

తా. నారాయణమంత్రిపుత్రు లిద్దఱులగు పెద్దవాడైన యావేంకటనరసింహప్రధాని నిత్యపవిత్రులైన లక్ష్మమను నృసింహస్వామి పాలకపరికూతురగు లక్ష్మీదేవిని పెండ్లిచేసికొనినట్లు వివాహము చేసికొని తీరసముద్రము కల్పనృత్యముల గన్నట్లు లక్ష్మంబయంచు అయినగురుకొడుకుల గనెనని తాత్పర్యము.

క. అం దిరువురుఁ బ్రఖ్యాతిని

జెందిరి బహుపుణ్యముల సుశేముషులను సం

క్రందనుఁ డన వేంకయ గో

విందుం డన రామయప్రప్రీణులయందున్.

౨౧

టీ. అందున్ = ఆవేంకటనరసింహప్రధాని కన్యపుత్రు లైగురుయందును, బహుపుణ్యములన్ = వేదోక్తకులచారధర్మములగు శ్రాతస్తాదిసుకృతికార్యాచరణములచేత, వేంకయ = వేంకయమంత్రి, సంక్రందను డనన్ = శతక్రతుడగు దేవేంద్రుడో యన్నట్లుగాను, సుశేముషులన్ = పరోక్షాఘోషజ్ఞానములచేత, రామయన్ = రామయప్రదేవ, గోవిందు డనన్ = పరబ్రహ్మమైన ఉపేంద్రుడో యన్నట్లుగాను, ప్రప్రీణులయందున్ = ఆత్మానాత్మ వివేకముగల పండితులలో, ఇరువురును = వేంకయ రామయ ప్రధాను లిద్దఱును, ప్రఖ్యాతిన్ = ప్రసిద్ధిని, చెంది = పొందిరి.

తా. ఆనరసింహప్రధానిపుత్రు లేపురియందును శ్రాతస్తాది పుణ్యకర్మాచరణములచేత వేంకయమంత్రి శతక్రతుడగు దేవేంద్రుడో యన్నట్లుగాను పరోక్షా

పరోక్షజ్ఞానములచేత రామయప్రధాని ఉపేంద్రుడగు విష్ణుదేవుడో యన్నట్లుగాను ప్రసిద్ధికెక్కిరిని తాత్పర్యము.

మ. ధర సాధించి యమాదినిష్ఠల సుభద్రాకాంత నుద్వాహమై
సారిదిం బాకహవిర్ముఖాఖిలముఖస్తోమంబు సోమంబు వా
సరపూర్వాణిలసత్కృప సులిపి సత్సప్తసంతానముల్
వరశేషాచలయజ్వ నా నగడ విద్యతస్సంఘ మగ్నింఘగన్. ౨౩

టీ. ధర=పుష్పమయంగు, యమాదినిష్ఠల=యమ=యమమే, ఆది=మొదలైన అయవములతోఁగూడిన, నిష్ఠల=మంత్రలయహతరాజయోగములను-లేక-రాజయోగమునకు ముఖ్యములైన నిర్గుణపంచదశయోగాంగములను, సాధించి=వాడుకకుఁ దచ్చుకొని, సుభద్రాకాంత=సుభద్రాసోమిదేవిని, ఉద్వాహమై=పెండ్లియాడినవాడై, సారిది=క్రమముగాను, పాక...మంబు=పాక=స్నాత్తు లాచరింపవలసిన పోషకసంస్కారములతోఁగూడిన పాకముల, హవిః=శ్రోత్రమం దాచరింపవలసిన హవిస్సుల, ముఖ=మొదలగు, అఖిల=సమస్తములయిన, ముఖ=యజ్ఞములయొక్క, స్తోమంబు=సంఘమును, అనఁగా వైశ్వదేవము ప్రతిపదస్థాలీపాకము ఈశానసర్వబలులు తిస్రాప్తి కలు మానదర్శకాద్ధిపిండపితృయజ్ఞములు నిత్యోపాసనము కూశాత్మింజగహోమములు అనెడు సప్తపాకయజ్ఞములను అగ్నిధేయము అగ్నిహోత్రము దర్శపూర్ణమసేష్టులు అగ్నేజేష్టిచాతుర్వస్యలు నిరూఢపశుబంధము సౌతామిని అనెడు సప్తహవిర్యాగమునని భావము. సోమంబు=అతిగ్నిష్టమము ఉగ్నిము పోషణివాజుపేయము అప్తార్యామము అనెడి సోమసంస్థలతోఁగూడిన అగ్నిష్టమమును-సత్...ములు-సత్ = ప్రశస్తములైన, సప్త=ఏడైన, సంతానములు=చెఱువు ద్రవ్యించుట ధనము పూడ్చుట అగ్రవారము కట్టించుట దేవాలయ ప్రతిష్ఠించుట లోటవేయించుట గ్రంథములు రచియించుట బావి త్రవ్వించుట అనెడు సప్తసంతానములను, వాసర...సత్కృప=వాసర పూర్వాణి=గోదావరీరమందలి వాసర యనుపట్టణమందుండు సరస్వతీదేవియొక్క, లసత్=మనోహరమైన, కృప=దయచేత, అనఁగా లంకాపురియందు కాంకిరీదేవి కాంచీపురమందు కామాక్షీదేవి ప్రద్యుమ్నయందు శృంఖలాదేవి క్రాంచపట్టణమందు చాముండిదేవి అలంపురియందు జోగులాంబ శ్రీశైలంబున భీమరాంబిక కొల్లాపురియందు మహాఽక్షి పితాపురమందు పురుహూతిక ఉడ్యాణపట్టణమందు గిరిజాదేవి మాణిక్యపట్టణమందు చిత్రకోటిక అయశ్చిత్రపట్టణమందు కామునిపేటి జ్వాలాపట్టణమందు జ్వాలాముఖి వాసరయందు సరస్వతి ప్రయాగయందు మాధవి కాశీయందు విశాలాక్షి కాత్యాయనీపట్టణమందు కాత్యాయని జంబుకేశ్వరమందు అఖిలాండి కన్యాకుమారియందు కామరీ అని పదునెనిమిది కక్షితములు విష్ణువునకు నూటరెనిమిది దివ్యతిరుపతులును

శివునకు వేయిన్నూటయేనిమిది దివ్యస్థలములును గలయట్లుగ శక్తికిని గలవు. వీనిలో వాసరాసరస్వతీనిగూర్చి పండ్రెండేండ్లు కందమూలకలంబుల శక్తించి యింద్రియంబుల శక్తించి తపంబు చేసి ఆమెదయచేత ననుట-నలిపి = పాకహవిర్యాగాదుల నొనరించి, విద్యత్స్పంఘము=పండితసమూహము, అగ్నింపగఁ = పొగడఁగా, వరశేషచలయజ్వ-
 వర=శ్రేష్ఠుడైన, శేషచలయజ్వ=శేషాద్రిసోమయాజి, నాఁ=అనునట్లు, నెగడె= ప్రసిద్ధికెక్కును.

తా. మంత్రలయహారాజయోగములకు పూర్వోత్తరాంగములయిన యమము నియమము ఆసనము ప్రాణాయామము ప్రత్యాహారము ధ్యానము ధారణ సమాధి అనెడి యష్టాంగములను వెండియు యమ నియమ త్యాగ మాన దేశ కాల ఆసన మూలబంధ దేహసామ్య దృక్పీతి ప్రాణయామ ప్రత్యాహార ధ్యాన ధారణ సమాధి అనెడి నిర్గుణ పంచదశయోగాంగములను సాధకముచేసి సుగ్రహనామిదేవిని వెండియాడి వైశ్వదేవము ప్రతిపదస్థానీపాకము ఈశానసర్వబంబు ఆస్రాప్తకలు మానదర్శకౌఢపిండపితృయజ్ఞము లు నిత్యోపాసనము కూర్చొండగఁగోమములు అనకి సప్తపాకయజ్ఞములను అగ్నియై ధేయము అగ్నిహోత్రము దర్శపూర్ణమానేవులు ఆగ్నేశ్వే చాతుర్విస్థలు నిరూఢపకు బంధము సౌత్రమణి అనెడు సప్తహవిర్యాగములను అతిగిష్టిప్తేమము ఉక్తివ్రము పోడకి వాజిదేయము అతిరాత్రము అష్టోర్వాసము అనెడు సోమసంస్థలతోడ అగ్నిప్తేమమును చెఱువుత్రవిష్టించుట ధనము పూడ్చుట అగ్రహారము కిట్టించుట దేవాలయము ప్రతి స్థించుట తోట వేయించుట గ్రంథముల రచియించుట బావి త్రవిష్టించుట అనెడి సప్తసంతానములను వాసరాపురంబున నివాసముచేయు సరస్వతీదేవియనుగ్రహంబుచేత నొనరించి విద్వాంసులు పొగడ శేషాద్రిసోమయాజి యనువేర లోకంబున ప్రసిద్ధి కెక్కు నని తాత్పర్యము.

యోగాంగములగు యమనియమాదులవివరము॥ జీవాసాక్షీయగు ప్రత్యగాత్మకును ఈశ్వరసాక్షీయగు పరబ్రహ్మమునకును ఘటాకాశమహాకాశములనలె విక్రమము కలుగు టయే యోగము. అని చిత్తపరివర్తము లేనివారికి అభ్యాసయోగ మని చిత్తపరివర్తము గలవారికి యోగ మని గెంతువిధములు. అంగు అభ్యాసయోగము ప్రాణాయామ మనఁ బడును. ఆప్రాణాయామము ప్రాకృత మని వైకృత మని కేవలసంధిక మని మూడువిధ ము లగును. ఆమూఁటియంగు ప్రాకృతము మంత్రయోగము. వైకృతము లయయోగము. కేవలసంధికము హఠయోగము. వీనిలో మంత్రయోగము అజపము జపము క్రియ స్మరణము లనెడు నాలుగురూపములు గాది. అందు నేటిదినము నూర్వోదయము మొదలు కొని రేపటిదినము నూర్వోదయమువఱకు మూలాధారాదికమలములకు నధదేవతలయిన గణపతి మొదలగువారికి శ్రీ॥ ఘట్కృతా॥ గణేశాయ ఘట్కృతాంబునం స్వయంభువే విష్ణువే

పట్నహస్రంతు పట్నహస్రం పినాకినే | సహస్రమాత్మనే చైవ సహస్రం పరమాత్మనే |
 సహస్రమేకం గురవే అర్చయామి కృణంజః మమ్ | అను శ్లోకప్రకారంబుగ ఇరువదియొక
 వేలయాలునూలుహంసగాయత్రీ మంత్రజపము సమర్పించుటే అజహూపమంత్రయో
 గము. ఋషిచ్చంద్రదేవతాబీజశక్తికి అంగన్యాస కరన్యాసధ్యాన కడప మృదయ
 మాలా పంజర అర్ధశస్త్రాస్త్ర దిగ్బంధన దిగ్విమోక ప్రాణ ప్రతిష్ఠలును యంత్రవిగ్రహ
 ద్యారాధనములను గలిగి మొదట ప్రణామము నడుమ దేవతానామము చతుర్థ్యంతము
 గను కడపట పశ్యమారూప్తంధనమాహన విద్వేషణ ఉచ్చాటన ఆకిర్ణణ ఆవేశనముల
 నెడి అప్తికర్మములకు తగిన నమః స్వాహా హం ఫట్ వోషట్ నిషట్ ఖేట స్వధ మొద
 లగు పల్లవిమును ప్రణాదాదగజేర్చి యిష్టసిద్ధికోజును జపింపబడునది జపహూప మంత్ర
 యోగము ఇది గాయత్రీ మొదలుగ నైవశక్తి తైష్ఠ్యచకపాలిక గాణాపత్యసారాదిసమయ
 మంత్రభేదములచేత ఏడుకోట్లవిధములై యుండును. శ్రౌతస్మారాదికర్మములయందును
 గర్భాదానాదిహోదశసంస్కారములయందును యాగ్నాదులయందును వేదోక్తపురాణోక్త
 మంత్రములను నోటఁజెప్పించు చేతులతో చను ఆజ్య సమిత్ అక్షత పుష్ప చందన దర్ప
 జలాది పదార్థములచేత అచ్చలచ్చల క్రిమముగ క్రియాలనడిపించునదియే క్రియాగూ
 పమంత్రయోగము శ్రీరామ శివ గోవింద నారాయణ మహాదేవారినామములను రాగతాళ
 నృత్యవాద్యములతోడ హృదయంబుగ క్షజన సేయుట ఆశ్రీరామాదినామములను శోటి
 సంఖ్యగ న్రాయుట ఆదేవతానామములతోడనే ఆదేవతాగూపముల వ్రాయుట లోనగునవి
 స్మరణగూపమంత్రయోగములయయోగ మనఁగ శ్లో. మనోక్రే విసలే బిందుః ప్రాణా
 క్రానసలే కర్మాక్షరయోగీయలే నాదం బయ ఇత్యుచ్చితే బుద్ధః || అనాహతస్య కల్బస్య
 తస్య కల్బస్యయో గ్యునిః | గ్యునేరంతర్గతం శ్రోత్రీగ్జ్యోతిరంతర్గతం ఋణః | తస్య నో
 నిలయం యాతి తద్విష్ణోః పరమం పదమ్ || ఇత్యాది ప్రమాణములచేత కొట్టబడకనే
 మోగించుచుండి అనాహతపక్రమందలి దశవిధ ప్రణానాదముల నెఱిగి దశమనాద
 మెచ్చట లీన మగుచున్నదో అచ్చట ప్రాణాగ్నితమైన చిత్తకాదర్శనముతోఁ గూడి
 తద్దర్శనమందు మనోలీన మగుటయే లయయోగ మనంబడును. ఈలయయోగము మృదా
 నికి మృదుఁడు లక్షవిధంబులుం బలిపె. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిచ్చట న్రాయబడదు. హా
 యోగ మనఁగ గర్భప్రభువు పాలించురాజ్యమందలి పుణ్యనదీతీరమందు శాస్త్రోక్త
 క్రిమంబుగ హాతయోగమును కట్టించుకొని యోగవిశిష్టుడగు గురుని పృథ్వి నుంచు
 కొని వారిచేత నిర్ణయింపబడిన ప్రకారముగ పథ్యములఁ జేయుచు భోజనాగ్నింగినా
 దులచేత శరీరరక్షణము చేయుచు గుదాకుంచినముచేత నీర్లు పీల్చి అఘోమలములఁ గడిగి
 విడుచుచు కంపిస్తుతములచేతను గంహూషాదులచేతను పక్షిస్తులకంతకంతకఫలితాదులఁ
 గ్రక్కుచు అంజన నస్యాదులచేత కపాలశాసికాగత దుష్టజలమలాదుల విసర్జించుచు శీత

కాలమం దుష్టమును ఉష్ణకాలమంగు శీతమును గలుగఁజేయు పవిత్రంబగు భస్మంబు శరీర మందెల్లఁ బూయుచు సాత్త్వికాహారంబుల భుజించుచు కాయశుద్ధియు గురుదేవతార్చన యుఁ గలిగి పరిశుద్ధాంతఃకరణుండై మితాహారవిహరనిద్రాజాగ్రత్త్యు గలవాడై సింహాస నుండై మూలబంధ ఉద్యాణబంధ జాలంగరబంధములతోడ పూర్తౌరసీత్కౌర శీతల కేవలాద్యష్టవిధకుంభకములచేత ప్రాణవాయునిరోధనము చేసి కాయసిద్ధి సంపాదించి ఆకాశగమన దూరదృష్టి దూరశ్రవణ ఘటికా పాదుకాసిద్ధులును అణిమాద్యష్టసిద్ధులును స్వేచ్ఛామరణాదులు గలిగియుండుట హతయోగము. జ్ఞానయోగ మనఁగ గురువులవలన వేదాంతశాస్త్రవిషయములను పలుమాఱును శ్రవణముచేసి మనననిదిధ్యాసములను గావించి వైరాగ్యోపశాంతి వివేకస్పృహలు గలిగి సదా పవబ్రహ్మహోతుస్సత్తిచేత జీవన్ముక్తిని పొంది విదేహముక్తిపర్యంతము ప్రార్థి మనుభవించుచుండుటే జ్ఞానయోగము. ఇదే రాజ యోగము. ఈమంత్రలయ హత రాజ యోగములలో ఏయోగము నభ్యసించఁ దలఁచి నను వారీచేత యమ నియమ ఆసన ప్రాణాయామములు నాలుగును ముందుగ నభ్యసించఁదగినవి. ఇవే పూర్వార్థాంగములు. ప్రత్యాహార ధ్యాన ధారణ సమాధులు నాలుగును యోగపూర్తియందు నభ్యసించఁదగినవి. ఇవే ఉత్తరార్థాంగములు. మఱి పూర్వార్థాంగము లయిన యమ నియమ ఆసన ప్రాణాయామములు నాల్గింటియందును యమము అహింస సత్యము అస్తేయము బ్రహ్మచర్యము అపరిగ్రహము అని యైదువిధములు అందు.

అహింసాలక్షణము - అహింస - ఏజంతువునుగాని చంపకుండుట.

ఉత్సాహ. ఈరు షేను నల్లి చీమ యీఁగ మొదలు జంతులఁ

క్రూరస్వప్నశ్చికాదిగురువిషప్రదావలిఁ

ఘోరమృగముల న్వధింపఁ గోరకునికి నాగమో

క్షోరుహింస సేయ రెండు నొప్పు నాయహింసమన.

తా. ఈరు షేను నల్లి చీమ ఈఁగ లోనగు స్వల్పజంతువులను క్రూరములైన పాములు తేళ్లు మంత్రగబ్బలు మొదలగు విషజంతువులను భయంకరములైన శరభములు సింహములు ఏనుఁగులు పులులు చిఱుతేవులులు అడవిపండులు మొదలగు మృగములను చంపకయుండుటయును వేదోక్తములగు యజ్ఞములయందు పశువుల జంపుటయును ఈ రెండును అహింసయే అని తాత్పర్యము.

సత్య లక్షణము.

క. ఉన్నది కన్నది విన్నది, యున్నట్లుగఁ బలుకుటయును నొరునకు నత్యా

పన్నత గలుగఁగఁ గల్యా, జోన్నతిగల కల్లమాటయును సత్య మగున.

తా. ఉన్న సంగతి యున్నట్లుగను మాచినసంగతి మాచినట్లుగను విన్న సంగతి

విన్నట్టుగను తప్పక చెప్పటయును ఒకనికి సంభవించినఅపదఁ దప్పి మేలు గలుగుట కయి యాడినకల్లమాటయును సత్యమే యగు నని తాత్పర్యము.

అస్తేయలక్షణము - అస్తేయము=దొంగిలించకుండుట.

క. ప్రస్తుతిగ నెట్టిదశఁ బర, పస్తువులం ద్రికరణముల వర్జించుట తా
నస్తేయ మనుచుఁ జెప్పడు, రస్తమితాజ్ఞానతంత్రు లైనమనీంధ్రుల్.

తా. ఎట్టికష్ట కాలమందయినను పరులసొమ్ము నపహరింప మననునఁ దలఁపక అప హరింపుమని నోటఁ జెప్పక చేత ముట్టకయుండుట అస్తేయమని తాత్పర్యము.

బ్రహ్మచర్యలక్షణము.

క. కాంతల నందఱ నామర,ణాంతకముగఁ బరిహరించు టది మే లాండే
నెంతయు నిజభార్యావ్రత,సంతుష్టినిఁ జెందఁ బ్రహ్మచర్యంబ యగున్.

తా. స్త్రీసంపర్కంబు మరణించుదనుక లేకయైనను ఋతుకాలములయందు తన భార్యం గలసి తనివినొందుచున్న నయినను బ్రహ్మచర్యంబని తాత్పర్యము.

అపరిగ్రహలక్షణము - అపరిగ్రహము=దానములఁ గైకొనకుండుట.

ఆ. దానపూర్వకంబుగా నెవ్వరేమైన, నొసఁగ సంగ్రహించునకి సత్త్వ
తముగ శిష్యు లొసఁగుద్రవ్యంబుఁ గొనుటయా, ననఘ తదపరిగ్రహంబు నతన్.

తా. ధనధాన్యాదలను దానపూర్వకంబుగ నెవ్వరిచ్చినను పుచ్చుకొనక శిష్యు లిచ్చిన పుచ్చుకొనుట అపరిగ్రహ మని తాత్పర్యము.

శౌచలక్షణము - శౌచము=పరిశుద్ధము.

తే. శౌచములు రెండుదెఱఁగులై చనుఁ బ్రసిద్ధి, మృత్తికాజలములచేత మఱియు బాహ్య
మమలినాభ్యంతరపుశౌచ మనఁగ భావ, శుద్ధి యని కద వచియింతు రిద్దమతులు.

తా. బాహ్యపరిశుద్ధ మని అంతరపరిశుద్ధ మని పరిశుద్ధము రెండువిధములు. వాని లో మృత్తికచేతను జలముచేతను చేయఁబడునది బాహ్యపరిశుద్ధము. కామక్రోధలోభ మోహమదమత్సరదంభములు మొదలయిన గుర్గుణసంఘములతోడను ఆణవకార్మికమా యికమాయేయశోభానములనెడు పంచమలములతోడను కూడక మనస్సు నిర్మలమయి యుండుటే అంతరపరిశుద్ధమని విజ్ఞానసంపన్నులగు పండితులు పలుకుదురని తాత్పర్యము.

త్రివిధతపోలక్షణము.

శ్లో. దేవద్యుజగుప్రాజ్ఞ పూజనం శౌచమార్జవమ్

బ్రహ్మచర్య మహింసాచ శారీరం తప ఉచ్యతే,

అనుశ్చ్యేగకరం వాక్యం సత్యప్రియహితంచ యత్

స్వాధ్యాయాభ్యాసనం చైవ వాజ్మయం తప ఉచ్యతే,

మనః ప్రసాదసామ్యత్వం మానమాత్మ వినిగ్రహః
భావసంసిద్ధిత్యేతత్తేషా మానస ఉచ్యతే.

తా. దేవతలను బ్రాహ్మణులను గురువులను పండితులను పూజించుటయును బాహ్య పరిశుద్ధమును అణఁకువయును బ్రహ్మచర్యవ్రతమును అహింసయును కలిగియుండుట శరీర సంబంధమైనతపస్సు॥ మనోవేదనగలుగఁజేయునది గాక సత్యమై వినసాంపై మేలుగలుగఁజేయునదియై యుండు మాటలాడుటయును వేదమాలమంత్రములను పఠించుటయును వాక్సంబంధమయినతపస్సు॥ మనస్సునకు సమాధానమయిన మంచినడపడియును వాఙ్మయమమును మనోనిగ్రహమును మనఃశుద్ధి గలిగియుండుటయును మనస్సంబంధమైన తపస్సు అని తాత్పర్యము.

క. మనమున వాక్కునఁ గాయంబునఁ దలఁపులఁ బలుకుటను బ్రబుద్ధత నుపవాసనిరూఢి యిద్ధపూర్వోక్తనియతఁ బఠించు టీదియ తపమగుఁ జెర్చితా.

సం తో ష ల త్త ణ ము.

క. ఆపదలను శోధనముల, నాఁచక చనఁజూచుచును స్వయంస్వాగతవి త్తాపత్రిన ముద మందుట, దీపితసంతోష మని కథింతురు ప్రాజ్ఞాల్.

తా. శుభాశుభకార్యములను నిలువక తగినకాలములయందే జరిపించుచు పేరాళ పడక తనకు లభించినద్రవ్యముతోడనే తృప్తిపొందుట సంతోషమని తాత్పర్యము.

స్వాధ్యాయలక్షణము - స్వాధ్యాయము = వేదమాలమంత్రపఠనము.

తే. మఱియు స్వాధ్యాయ మన మాలమంత్రపఠన

మది విచారింప వాచక మని యుపాంశు

వినియు మానసికం బని యనఘ మూఁడు

దెఱుఁగులయి యుండుఁ దెలిపెదఁ దెలియ వినుము.

క. ఒరులు వినఁ గొనుట వాచక, మొరులు వినకయుండఁ గొనుటయు నుపాంశువు నక్షరవిరళముఁ గొని మది సం, స్మరియించుట మానసికము స్వాధ్యాయ మగున్.

తే. అందు వాచకజపమున కధికతర ము, పాంశుజప మయ్యుపాంశుజపమున కధిక తరము మానసజప మగు దాని కధిక, తరము లేదని తెలియు మోధర్మనిరత.

తా. స్వాధ్యాయము వాచక మని ఉపాంశు విని మానసిక మని మూఁడువిధములు. అందు అన్యనికి వినఁబడునట్లు పఠించుట వాచకము. అన్యనికి వినఁబడకుండునట్లు పఠించుట ఉపాంశువు. ప్రత్యక్షతరమును విరళించి మనస్సునందే జరిపించుట మానసిక మని తాత్పర్యము.

ఈశ్వరప్రణిధానలక్షణము - ఈశ్వరప్రణిధానము = దేశికేశ్వరపాదపద్మార్చనము.

నీ కరణంబు లఖిలోపకరణంబులను గాఁగఁ బ్రాణంబు లుపచారభటులు గాఁగ
గంగాప్రముఖనాడికలు జలంబులుగాఁగ పట్నములములు పుష్పములుగాఁగ
జఠరాగ్నిహోత్ర ముజ్జ్వలధూపముంగాఁగఁ బటుజీవకళలు దీపంబుగాఁగ
నందితానందంబు నైవేద్యముంగాఁగ రవిశశిజ్యోతిరు లారతులుగాఁగ
నంగదేవాలయమున సహస్రకముల, పీఠమున శాంతిజనకజోషేతుఁ డగుచుఁ
జేలఁగుపరమాత్మ రాము నర్పించుచుంట, తత్త్వవిదు లీశ్వరప్రణిధాన ముండు.

తా. జ్ఞానేంద్రియములను కర్మేంద్రియములను అంతరింద్రియములను పూజా
పాత్రములుగాను, దశవిధప్రాణములు పనివాండుగాను, గంగాయమునాసరస్వత్యాది
నామములుగల ఇద పింగళ సుషుమ్న మొదలగునాడులు అభిషేకాదిజలములుగాను,
ఆధారాదిపట్నములములు పుష్పములుగాను, జఠరాగ్ని ధూపముగాను, చిత్తకళలు దీప
ములుగాను, బ్రహ్మనందము నైవేద్యముగాను, నూర్యవంద్రమండలిజ్యోతులు హారతులు
గాను శరీరమనెడుదేవాలయమందలి సహస్రారకమలమనెడుసింహాసనమున శాంతియనెడు
నీతతోఁ గూడిన పరబ్రహ్మను శ్రీ రాముని నెల్లప్పుడు పూజించుచుండుటయే యీశ్వర
ప్రణిధాన మని బ్రహ్మవాదులైన పెద్దలు పలుకుదు రని తాత్పర్యము.

యోగాసనముల లక్షణములు - వీరాసనము.

క. ఒకతొడపై నొకపాదము, నొకపాదముమీఁదఁ దొడయు నునిచి శరీరం

బకుటిలగతి నిల్పినఁ దక్కుక యది వీరాసనంబుకై పడి యయ్యెన్.

తా. ఒకతొడమీఁద నొకపాదమును మఱియొకపాదముమీఁదఁ దక్కినతొడ
యుఁ జేర్చి శరీర ముక్రముగ నిల్పెనేని వీరాసన మనుట.

స్వస్తి కా స న ము.

క. పిక్కలతొడలనడుములం, దొక్కటఁ బదతలము నిడి సమున్నతి నొడలికొ

నిక్కించిన నీయాసన, మక్కుజముగ స్వస్తికాహ్వానం బగు జగతిన్.

తా. జంఘాయువులనడుము పాదములఁ జొనిపి శరీరము చక్కఁగ నిక్కించెనేని
స్వస్తికాసన మనుట.

ప ద్మా స న ము.

కా. వామాంకంబున దక్షిణాంఘ్రియును దద్వామేతరాంకంబునకొ

వామాంఘ్రికొ ఘటియించి పశ్చిమదికా వ్యాత్తంబులొ చేతులకొ

నేమంబులఁగఁ గాళ్లయంగుళములం జేకొన్నఁ బద్మాసనం

కొ ముక్కుం గొనఁ జూపునం జాబుకన్పాద్యాద్యసంగముం గల్గినన్.

తా. ఎడమతొడమీఁద కుడిపాదమును కుడితొడపై నెడమపాదము నునిచి కెనుక ప్రక్కగ కుడిచేత నెడమతొడమీఁదనున్న కుడికాలిపెద్దవ్రేలును ఎడమచేత కుడితొడ మీఁదనున్న యెడమకాలిబొటనవ్రేలును పట్టుకొని తొమ్మన గడ్డముంచి భ్రామ్యమును దృష్టి నిలిపె నేని పద్మాసన మనుట.

మ తాం త ర ప ద్మా స న ము.

సీ. అది పద్మబంధంబై యగు నైన నుత్తానచరణంబు లూరుసంస్థములుగాఁగ నూరుమధ్యంబున నుత్తానకరతలద్యయమును రాజదంతిములమొదల హస్తీ యుండెడిరసనాగ్రంబుఁ దొంటి భాతిన యున్నచుబుకంబుదృష్టి గలిగి మారుతం బల్లనఁ బూరించుచుండిన నది పద్మ మగు మతాంతరమునందు మతే నిదియుమత్స్యీమతము పద్మమునఁ బూర్వ,మల్లయుండుచు సంస్ఫుటహస్తయుగ్మ మున గుదాకుంచనముఁ జలదనిలపూరితము విసర్జనవిధియు ధ్యానమును వలయు.

తా. ఎడమతొడపైని కుడిపాదమును కుడితొడపై నెడమపాదమును వెలికిల నుంచి హస్తముల రెండుతొడలపై వెలికిలనుంచి నాసాగ్రమందు లక్ష్మ్యముంచి దంతములమున నాలుక హస్తించి విత్తమందు గడ్డముంచి మెల్లమెల్లఁగ వాయువును పూరించుచుండెనేని మతాంతరపద్మాసన మగును. మతే మనుషటివలె పద్మాసనమందుండి చుబుకంబు విత్తంబున హస్తించి చిత్తంబునందు ధ్యానముచేయుచు నపానవాయువు నూర్చ్యముగా రేవించి కుండలిశక్తియుక్తముగ నిలిపి ప్రాణవాయువు విడువఁగా నధికజ్ఞానబోధ గలుగును. దీని చేత నాడీద్వారనుండు గాలి నిల్చు. నిట్లు మృతులగువారు ముక్తులగుదు రిదే బద్ధపద్మాసనము. ఇదే ముక్తపద్మాసనము.

యో గా స న ము.

క. యోగనటజానుయుగసం,యోగంబునఁ బదతలంబు లుర్వి నిలిపి లో

నీగినకరముల నుండిన, యోగాసన మండ్రు దీని యోగవిధిజ్ఞాల్.

తా. హంసదండము మోకాళ్లక్రింద నుంచికొని పాదముల నేలపై నిలిపి తొడల నడుమ చేతులఁ జొనిపి పిక్కలఁ బట్టుకొని యాత్మావలోకనముఁ జేయుచుండెనేని యోగశాస్త్రవిదులు దీనిని యోగాసన మందురని తాత్పర్యము.

కూ ర్మా స న ము.

క. వీడఁబడినగుల్ఫంబులఁ, గూడఁగ సంధించి పట్టి గుద ములనడఁగాఁ

బీడించినఁ గూర్మాసన, మీడితమతి నెఱుఁగుదురు యమింద్రులు దీనిన్.

తా. ఆధారమున కుభయపార్శ్వములయందు రెండుకాళ్లమడిమలు హస్తించి నిక్కి చక్కఁగాఁ గూర్చుండినేని కూర్మాసన మని తాత్పర్యము.

ఉ తా న కూ ర్మా స న ము.

తే. కుక్కుటాసనబంధంబుఁ గూర్చినట్టి, కరయుగంబుల మెల్లనఁ గంధరంబు
బంధనముఁ జేసి వెలికిలఁబడినకూర్చ, మట్లు పడఁగ నుత్థానకూర్మాసనంబు.

తా. కుక్కుటాసనస్థుఁడై యుండి రెండుచేతులఁ గంఠము పట్టుకొని కూర్మమునలె
వెలికిలఁబడి యుండెనేని యుత్థానకూర్మాసన మనుట.

భ ద్రా స న ము.

తే. అండముల క్రింది నెలవులయందు నుభయ,పార్శ్వములు రాయ రెండుగుల్పుములఁబెట్టి
పార్శ్వి పదములఁ గరములఁ బెట్టి నిశ్చలత్వఁడై యుండెనేని భద్రాసనంబు.

తా. అండములకు క్రింది ప్రక్కలయందు చీలమండల నునిచి మడిమలరంటిని రెం
డుచేతులఁ బెట్టి కదలకుండిన భద్రాసన మనుట. ఈయాసనస్థుఁడగువాఁడు సదృశవిషము
లను వ్యాధులను జయించును.

క. భాసురపద్మాసననీ, ధ్వాసనములు వరములఁట గృహస్థులకుం బ
ద్వాసనమే మేలగు సిద్ధాసనము గృహస్థులైనాతీతులకున్.

తా. గృహస్థాశ్రమస్థులు పద్మాసనసిద్ధాసనస్థులై యుండుట యుత్తమమైనను
గృహస్థులకుఁ బద్మాసనమును దక్షిణయాశ్రమస్థులకు సిద్ధాసనమును మేలనుట.

సి ధ్ధా స న ము.

కా. యోనిస్థానముఁ బార్శ్వి భాగఘటనాయుక్తి నిర్మింబంధించుచుకొ
దాన శ్లేఢ్రముమీఁద నోజ నొకపాదం బూన సిద్ధాసనం
బౌ నం నిండియనిగ్రహంబును సుదేహస్థానభావంబుయో
గానందై కమనంబు భూయిగళమధ్యాలోకముం గల్గినన్.

తా. ఎడమకాలిమఱిమ మూలాధారమందు కుడికాలిమడిమ లింగస్థానమం దుంచి
శిరోగ్రీవాధుజములఁ జక్కఁగా నిక్కించి భూమిమధ్యావలోకనముఁ జేయుచుండిన సిద్ధా
సన మగును. దీనిచే నిండియనిగ్రహము శరీరపాటవము నిర్మలచిత్తస్థితి గలుగును.

మ తాం త ర సి ధ్ధా స న ము.

క. వెండియును సవ్యగుల్పుము, దండముపైఁ బెట్టి మీఁద దక్షిణగుల్పుం
బుండఁగ నవక్రముగఁ గూర్చుండిన సిద్ధాసనంబ యోఁ బక్షమునన్.

తా. లింగముమీఁద నెడమమడిమ నుంచి దానిపై కుడిమడిమ నుంచి ముందువలె
నానాగ్రము వీక్షించుచుండిన నిది మతాంతరసిద్ధాసన మనుట. దీనిని వజ్రాసన మని
ముక్తాసన మని గుల్భాసన మని బహువిధములఁ జెప్పదు రిది సకలాసనములలో మేల
యినది. ముక్తిద్వారకవాటపాటనపటువై నది.

సింహాసనము.

కా. అండాధస్థలి నూరుపార్శ్వముల సవ్యాసవ్యగుల్ఫద్వయం
బొండ్లొంటి స్త్రీమహీనభంగి నిడి దోర్మగ్నాంగుశు జ్ఞానులం
దుండ నేవ్రప్రసరించి నిక్కి వివృతాస్థ్యుండైన సింహాసనం
బొం డేమిం గనఁబోక నాసికముఁ దా నోలిం బరీక్షింపఁగన్.

తా. అండములక్రింది నెలవులయందు తొడలవెనుకభాగములు సోకునట్లు కుడియొ
డమమడిమల మార్చియుంచి కుడియొడమచేతులవ్రేళ్లును మోఁకాళ్లమీఁద సవ్యంబుగ
వెడలంగ నుంచి నిక్కి కూర్చుండి నోరుదెఱచికొని భ్రామిమధ్యమందలిచిప్పిందువుఁ దిల
కించుచున్న సింహాసన మనుట.

కుక్కుటాసనము.

క. జలజాసనంబునం గర,ములు జానూరువులమధ్యమనఁ జొనిపి ధరక
నిలిపి గగనమున నంగం, బలవడ నిలుపంగఁ గుక్కుటాసన మయ్యెన్.

తా. పద్మాసనమున నుండి మోఁకాళ్ల తొడలనందుల చేతులఁ దూర్చి హస్తముల
నేల నూని పై కెగసినట్లుండిన కుక్కుటాసన మనుట.

గోముఖాసనము.

క. వామదిశ పృష్ఠపార్శ్వము, ధామముగా దక్షిగుల్ఫతలమును నట్లు
వామపుగుల్ఫమువలనిడ, గోముఖ మీయాసనంబు గోముఖభౌతిన్.

తా. ఎడమకాలిమడిమ కుడివీపుప్రక్కగాను కుడికాలిమడిమ నెడమవీపువైపు
గాను మోఁకాలిమీఁద మోఁకాలు గదియ నుంచి యొడలు చక్కఁగ నిక్కించి భ్రామి
ధ్యానిలోకనము చేయుచుండేనేని గోముఖాసనం బగును.

ధనురాసనము.

క. మును పాదాంగుష్ఠంబులు, దనచేతులు చెవులు దాఁక ధనువు దివియున
య్యనువున నెడచుగుడి దివియ, ధనురాసన మండ్రు యోగతత్త్వవిధిజ్ఞుల్

తా. పాదాంగుష్ఠములఁజెందిని రెండుచేతుల ధనురాకృతిగ వీపువెనుక చెవులకు
సరిగాఁ బట్టి యుండిన ధనురాసనం బగును.

మయూరాసనము.

మహాస్రగ్ధర. ధరణి స్త స్థస్థలంబు ల్దుగుల నిలుపుచు న్నండముం బోలెఁ దత్కూ
ర్వరయుగ్మనృన్దనాభీధవనతలయగోదృశియై యున్నతాస్య
స్థిరుండై యాకాశదేశస్థితి నిలిచినఁ దా శ్రీమయూరాసనం బా
హరియించు శ్రోగదోషాత్మకనవిషసమాహంబుల న్రంహయైక్తిన్.

తా. చేతుల నేని నూని మోచేతుల నాభియిరుప్రక్కల నుంచి ముఖము పైకెత్తి కాళ్లు చాచి నెమలితోఁజవలె పైకెత్తిన మమూరాసన మగును. దీనిచే నుదరగుల్పాది రోగములు స్వస్థపాపములు వేగిరముగా నశించును. జఠరాగ్ని ప్రజ్వలిల్లి విషమునైనఁ జీర్చి రుపఁజేయును

నీ. ఊర్ధ్వసంస్థితనాభియును నధస్తాలువు నూర్ధ్వభానుఁడు నభోయుక్తి శశియు నూర్ధ్వపాదంబులు నొగి నధశ్శిరమును గలయది విసరీతకరణసంజ్ఞ గలకపాలాసనక్రమ మయ్యె గురువాక్యమున నిది సిద్ధించు జనుల కలమి నిత్యంబు నభ్యాసనిరతున కీకపాలాసనం బఖిలరోగాళిఁ జెలుచు జరవహ్ని నర్థిలఁజేయు జగతి నట్టి, సాధకునకు నాహారంబు సంగ్రహింపఁ జను బహుళముగ నల్పభోజనముచేత, ననిలవేగంబు విడిపించు నతినితనవు.

ఈయాసనముఁ బ్రతిదినము యామమాత్ర మభ్యాసము చేయుచుండిన మూఁడు నెలలకుఁ బదప విలిపలితవిగహితాంగుఁడును వృత్తుంజయుఁడు నగును.

శ్లో. నాభిస్థానే వసేద్గ్నిః హృదిస్థానే దివాకరః,
భూమిస్థవనశిశ్చంద్రః చంద్రాశేచ వసేన్దనః.

తా. తలక్రిందుగ నిలిచి భూమిస్థమందలిచిద్బిందువును జ్ఞానుఁడనైని కపాలాసన మనుట.

ము క్తా స న ము.

క. పదగుల్ఫంబున గుదముం, గదియంగా నిల్పి యంకగతమై యుండం
బడ మొకటి సంఘటించిన, నది ముక్తాసన ముక్త మగు మే నమరన్.

తా. ఎడమకాలిమడిమచే మూలాధారమును గప్పి కుడియడుగు నెడమతోడమీఁద నునిచిన నది ముక్తాసనమగును.

టి ట్టి భా స న ము.

క. వెలికిలఁ జరిణితలంబులు, దలమీఁదం జేర్చి ధరణీతలమున నిలుకం
గలిగెడునట్లుగఁ గరములు, నలపశ్చిమ మైత్తఁ డిట్టిభాసన మయ్యెన్.

తా. పాదములు వెలికిల నుండ శిరస్సుపైఁ గదియించి చేతులతోఁ బూనికగా నిలిచి వెనుకటిభాగమును పైకెత్తఁగాఁ డిట్టిభాసన మగును.

ప శ్చి మ తా ను వా స న ము.

చ. పదముల భూమి దండములభాతిగఁ జూచి కరాంగుళంబులకొ
బడముగభాగ్రము ల్బిగియఁబట్టి లలాటము జానుయొగ్గముకొ
బదిలముగా ఘటింప నిది పశ్చిమతానము దీన రోగముల్
గదియపు పశ్చిమంబునను గారి యగుకొ జుర్రాగ్నికార్యముల్.

తా. నేలమీద రెండుకాళ్లు చక్కగాఁ జూచి రెండుకాళ్లు బొటనలేళ్లు రెండు చేతులబట్టికొని మోకాళ్లు మీద లలాటం బుంచేనేని పశ్చిమతాణువాసనము. ఇందున వాయువు పశ్చిమమార్గముగా నడుచుటవలన జకరాగ్ని ప్రజ్వరిల్లి కడుపు పల్చునై లోగములు నశించును.

పూర్వతాణువాసనము.

తే. ఐరుసమీఁగాళ్లు నేల మోవంగ మడిచి, మడిమలును బిటుఁగలుగుర్చి మస్తకంబు నడుముఁ గరకూర్పరంబుల నదిమి మోపి, నడు మెగయ నున్నబూర్వతానం బటండ్రు.

తా. కాలిచేళ్లు మడిచి భూమిమీద నిల్చి మడమలను బిటుఁగులును జేర్చి శిరస్సును జేతులతోడ నడుము మోచేతులతోడ నదిమి పట్టుకొని నడుము నిక్కించిన పూర్వతాణువాసన మనుట.

అష్టకాసనము.

మ పదతలము పైరాతలముపైఁ గడు డగ్గఱ నిల్చి లోలోహల్ గదిసిన జంఘలు న్నటి లలాటము మోపిన జానుయుగ్మమున్ బ్రగులక యుండుహస్తపరిపీడితజానువు గల్గియుండెనే నిది యగు నర్భకాసన మహీనసుఖాస్పద మండ్రు సంయముల్.

తా. పిటుఁగులు క్రింద మోపియైనను మోచకయైనను గొంతుగూర్చుండి మోకాళ్లు మీద శిర ముంచుకొని మోకాళ్ళను చేతులతోఁ జాటి పట్టుకొనిన నర్భకాసనము. అది యత్యంతసుఖాస్పదమనుట.

కామదహనాసనము.

చ అవినితలంబుఁ బొందఁగఁ బదాంగుళమాలము లోలి నిల్చి జానువులు నశ్శలంబునన నూర్కొనఁ బార్శ్వయుగంబు యోనియున్ దవులఁగ యోగదండఘటనాస్థిహస్తతలంబు లుండెనే నవిరళమైన కామదహనాసన మండ్రది యోగతత్పరుల్.

తా. మునిచేళ్లు నేలమీద నిల్చి మోకాళ్లు క్రింద నూనక పిటుఁగులు మడిములు నొఱయునట్లుండి హంసదండములమీద జేతుల నూని నిక్కి భూమిపధ్యావలలోక నము చేయుచున్న యోగతాత్పరీదులు కామదహనాసన మని పట్కురు రనుట.

ప్రాజాయమలక్షణము.

తే ప్రణవంచాక్షరష్టాక్షరాదికముల, మాత్రగాఁ జేసి పూరకమాత్రలకును రెట్టి కుంభకమున నిల్చి రేచకంబు, నాడిశోధనమట్లు చేయగలవయు.

తే సోముదన గాలిఁ గొనుచు సుఖమ్ముఁ బట్టి, నూర్యదన పీడి క్రమ్ముఱనూర్యవలని పింగళంబునఁ గొని పట్టి పీడప నిగుడ, విడువలయు యథాశక్తి నుడుగ కెపుడు.

ఓంకారము పంచాక్షరము అష్టాక్షరము మొదలగుమంత్రములలో ఒక్కమంత్రమును ఒక్కమాత్రంగా జేసి పూరకమంగు నిర్ణయములగు మాత్రలకంటె శ్రేష్టిగా కుంభకమునందు నిలిపి రేచకమునందు పూరకమందలిమాత్రలలో సగము నిర్ణయించి సుషుమ్నానాడియందలి వింతలఁ జూడవలయును. మఱియు ఎడమముక్కున ప్రాణవాయువును పూరించి సుషుమ్నయందు నిల్పి కుడిముక్కున విడిచి మఱి కుడిముక్కున పూరించి సుషుమ్నయందు నిల్పి యెడమముక్కున విడుచుచు నీతీరున నెల్లప్పుడు యథాశక్తి ప్రాణాయామము చేయుచుండవలయు ననుట॥ ఈ ప్రాణాయామము ప్రాకృతమని వైకృతమని కుంభకమని త్రివిధము. అందు నేటినినముసూర్యోదయముమొదలు రేపటినినముసూర్యోదయమువఱకు మూలాధారకమలంబున గణపతికి ఆఱునూఱును స్వాధిష్ఠానకమలమున బ్రహ్మకు ఆఱువేలను మణిపూరకకమలంబున విష్ణుదేవునకు ఆఱువేలను అనాహతకమలంబున రుద్రునకు ఆఱువేలను విశుద్ధకమలంబున నీశ్వరునకు సహస్రంబును ఆత్మీయకమలంబున సదాశివునకు సహస్రంబును సహస్రారంబున గురువునకు సహస్రంబును అజపాగాయత్రీమంత్రజపమును సమర్పించుటే ప్రాకృతప్రాణాయామము॥ రేచక పూరకకుంభకములచేత తొలుత అగ్రస్థానముగల ప్రాణవాయువునందు ఊర్ధ్వస్థానముగల యపానమును వెనుక అపానమందు ప్రాణమును చేర్చుట వైకృతప్రాణాయామము॥ మూలబంధ ఉద్యాణబంధ జాలంధర బంధములఁ గావించి రేచకపూరకములను నిలిపి ప్రాణాపానములను రంటిని రేపగ లొక్కఁగఁగి నిలుపుట కుంభకప్రాణాయామము॥ రేచక మనఁగ ప్రాణవాయువును మూలాధారమునుండి బ్రహ్మరంధ్రస్థిర్యంతము సుషుమ్నాశ్చద్యారముగ నుత్థాపనము చేయుట॥ పూరక మనఁగ బ్రహ్మరంధ్రస్థిర్యంతము రేచించినవాయువును మఱి సుషుమ్నాశ్చద్యారముగ మూలాధారమునఁ జేర్చుట॥ కుంభక మనఁగ రేచించినవాయువును బ్రహ్మరంధ్రమందు మాత్రాసంఖ్యగ నిలుపుట. ఇదే యూర్ధ్వకుంభకము. పూరించినవాయువును మాత్రాసంఖ్యగ మూలాధారమున నిలుపుట అధోకుంభకము.

మూలబంధ మనఁగ ఎడమమడిమచేత గుదస్థానమును బంధించుట ఉద్యాణబంధ మనఁగ కుడిమడిమచేత బొడ్డును మూయుట. జాలంధరబంధ మనఁగ గడ్డము బొమ్మనందుంచుట.

మఱియొకవిధముగ ప్రాణాయామము కుడిముక్కు యిడ, ఇదే నూర్యనాడి, యెడమముక్కు పింగళి, యిదే చంద్రనాడి వీనియందు సంపరించుప్రాణవాయువును బ్రహ్మబీజమైన ప్రణవమందలి అకారఉకారమకారములను మూటిని మూడుమాత్రలనుగాఁ జేసి కొని వానిలో అకారముచేత నూర్యనాడిని పండ్రెండుమాత్రలకాలమును మకారముచేత చంద్రనాడిని పదియాఱుమాత్రలకాలమును పూరించి ఉకారముచేత రెండునాడులనుచేర్చి ఐదమాత్రలకాలము సుషుమ్నయందు కుంభించి పిదప నశినాళంబుచేత క్రమంబుగా పూ

రించుట ప్రాణాయామము. ఇట్లు బాల్యకామార యానన వృద్ధ నిష్కల నెడు పేర్కుగల ప్రాతఃకాలము వధ్యాహ్నకాలము సాయంకాలము అర్ధరాత్రికాలము వీనియందు ప్రతి దినమును ప్రతివేళను ఇరువదిమార్లు తప్పక ప్రాణాయామము చేయుచుండెనేని వాయువు స్థిరపడి వెనుక కేవలకుంభకమునకు మార్గ మగును. ఈ ప్రాణాయామలక్షణము లనేకవిధము లుగ నుండును గావున గురూపదేశమున తెలిసికొనవలయును.

ప్రత్యాహారలక్షణము.

వర్ణరూప శబ్దనిరూపములైన సకలకర్మములను వినుట వృగువు కఠినము ఉష్ణము శీతము మొదలగు స్పర్శములను తలెసికొనుట, పొట్టి పొడుగు లావు సన్నము నలుపు తెలుపు పసుపు ఎఱుపు ఆకుపచ్చ మిశ్రము లని పదివిధములైన నిరూపములను చూచుట, ఉష్ణ పులుసు కారము తీపు చేదు పిరు అనుషడ్రసములను ఎఱుగుట, సుగంధ దుర్గంధ మిశ్ర గంధములను మూరుకొనుట, సుకర్మములను అసక్తములను పలుకుట, ఇచ్చుట పుచ్చుకొనుట లోనగు పనులను చేయుట నడుచుట ఎగురుట పగుగెట్టుట మొదలగుపనులను గావించుట, మలవిసర్జనము చేయుట, సురతాదులచే నానదించుట, సంశయించుట, నిశ్చయించుట, చంచలించుట, అభిమానించుట, అనుగుణములనుండి శ్రోత్రము త్వక్కు చక్షువు జిహ్వా ఘ్రాణము వాక్కు హస్తము పాదము పాగులువు గుహ్యము అనెడు పగునాలుగింద్రియములను త్రిప్పట ప్రత్యాహారము.

ధ్యానలక్షణము.

ధ్యానము సగుణధ్యానము నిర్గుణధ్యానము అని రెండువిధములు అందు హృదయ పద్మమందు తిలగలక్షణస్వరూపుడైన విరాట్పురుషుని నిలిపి మనస్సుచేత సమస్తమవులను గల్పించి పోడితొలపారములను జేసి ధ్యానించుటయే సగుణధ్యానము. పద్మాసనంబున నుండి శరీరంబునిక్కించి హస్తంబునను తొడలపై నుంచి శాస్త్రంబులను మూసి ఘ్రాణ నూత్మకారణశరీరములను పగునాలుగింద్రియంబులను దశవిధప్రాణంబులను దృశ్యములు ఆదేహేంద్రియప్రాణంబులు నేరగాను. వీనిని వీక్షించునాక్షిని. నాక్షిని నేననెడు వృత్తియును దృశ్యమే గనుక ఆవృత్తిని నాచునాక్షిని అని మాయాకల్పితములై విజాతీయములగు యుష్మత్ప్రతీతిప్రత్యయగోచరాగు లనెడు బహిర్దృశ్యములను సజాతీయములగు అస్మత్ప్రతీతిప్రత్యయ గోచరాగు లనెడి యాంతరదృశ్యములను ఆదృశ్యములకు నాక్షి ననెడువృత్తిని నివేధించుచు సత్యజ్ఞానానందనిర్మలాఖండస్వరూపమై సర్వదృక్కగు పరబ్రహ్మము తాననెడు దృఢము గలుగుదాక నెల్లప్పుడు నిర్వికల్ప బ్రహ్మ నిష్ఠ గలిగియుండుజే నిర్గుణధ్యానము.

ధారణలక్షణము.

మూలాధారము స్వాధిష్ఠానము మణిపూరము అనాహతిము విశుద్ధము ఆక్షేయము సహస్రారము అనెడు కమలములయందు వానికి నధిదేవతలయిన గణపతి బ్రహ్మవిష్ణు

రుద్రేశ్వర సదాశివగురువులను ఆక్కడక్కడ ధ్యానించునపుడు మనస్సును నిశ్చలు చే
ధారణ.

స మా ధి ల త్న ము.

శ్లో. సవికల్ప నిర్వికల్పస్సమాధిర్ద్వివిధా భవేత్

దృశ్యశబ్దానువిధ్గోయం సవికల్పః పునర్ద్విధా.

తా. సమాధి సవికల్ప మని నిర్వికల్పమని ద్వివిధము. అందు సవికల్పకము దృశ్యాను
విధ్ధసవికల్పక మని శబ్దానువిధ్ధసవికల్పక మని యిరుతెఱుగుట గలది యగును ఈరెండును
నిర్వికల్ప మొక్కటియును గూడి మూడువిధము లయ్యెను ఈమూడును బాహ్యంతరభేద
ములచేత బాహ్యదృశ్యానువిధ్ధసవికల్పకసమాధి యని బాహ్యశబ్దానువిధ్ధసవికల్పకసమాధి
యని బాహ్యనిర్వికల్పకసమాధి యని ఆంతరదృశ్యానువిధ్ధసవికల్పకసమాధి యని ఆంతర
శబ్దానువిధ్ధసవికల్పకసమాధి యని ఆంతరనిర్వికల్పకసమాధి యని ఆఱువిధములు అందు తన
కంటే నన్యములగు తోచెడు బ్రహ్మవిష్ణుగుర్రేశ్వర సదాశివాది పీఠీలికాంతమగు సమస్త
చేతనములును తృణానిమేరువద్యంతమగు నచేతనములను తనతెలివితెలుపుచు బుట్టి
గిట్టి నవి కాబట్టి అవి తన ప్రజ్ఞానకల్పితము లని ఆప్రజ్ఞానమే పరబ్రహ్మ మని ఆ
పరబ్రహ్మమే తా నని చూచుట బాహ్యదృశ్యానువిధ్ధ సవికల్పకసమాధి॥ శివరామగో
విందనారాయణ వాసుదేవమహాదేవాదిసకలనామములలో తనచేతికి వినబడిన నామము
తాను గా నని విడిచి సర్వనామవిలక్షణమైన పరబ్రహ్మనిస్తువును యోజించుటే బాహ్య
శబ్దానువిధ్ధసవికల్పకసమాధి॥ కానూనిస్వజ్ఞః పిన్దూకుఁగల వృత్తులు తనయందఁ గలిగిన
ప్పుడు వాని నన్నింటిని అస్పృశ్యపృథుడు ఒక్కటొక్కటిని క్రమముగా నేను గానని నిగ్ర
హించి వీరినిన్నిటికిని విలక్షణమైన పరబ్రహ్మమును భావించుటే ఆంతరదృశ్యానువిధ్ధసవి
కల్పకసమాధి॥ రాగద్వేషకామక్రోధోభమాహమదమత్పర్యేర్నానాయాదర్శాపాంకా
రాది స్వజ్ఞప్రవర్తన మైన సకలాంతరనిస్తునామములను నేను గానని విడిచి సర్వవిలక్ష
ణమైన పరమాత్మ నూహించుటే ఆంతరశబ్దానువిధ్ధసవికల్పకసమాధి. ఈచతుర్విధసవికల్ప
కసమాధులయందు సుస్థిరత గలిగి ఆంతరబాహ్యములయందు తనకు నన్య మేమియు తో
చక తోచినను సమద్రుమందు ముంచినకుండలోపల వెలుపల పడపూర్ణమై ఆకాశముం
దుంచిన కుండలోపల వెలుపల కూ నన్యమైన ట్లండుటే బాహ్యనిర్వికల్పకసమాధి॥ పైనఁ
జెప్పినవృత్తు లేవియు లేక అఖండపరిపూర్ణ సచ్చిదానందపరబ్రహ్మస్వరూపమై యుం
డుటే ఆంతరనిర్వికల్పకసమాధి.

ఆ. ఎదుటఁ గానుపించు నెల్లచిదాభాస, కళలు తనకు వేఱు గాఁటించుఁ

దెలియుతెలివి నెపుడుఁ దెలియుట బాహ్యదృశ్యానువిధ్ధ మనఁగ నలరు నెన్న.

క. ఆంతరమగు ద్విదళంబున, వింతగఁ జూపట్టుకళల పీఠీంచుచుఁ దా

సంతస మందుచు నుండుట, యాంతరదృశ్యానువిధ్ధ మనఁబడు సుమతీ.

తే. బాహ్యమునఁ బెక్కుగా వినఁబడెడిశబ్ద, తతులఁ దెలిసెడుతెలిఁదయే తానటంచుఁ

దెలిసి యానంద రసమునఁ దేలుచుంట, బాహ్యశబ్దానవిధమై పరఁగు పత్న.

క. అంతర్వృద్ధయనభంబున, సంతత మొగి మోయుప్రణవశబ్దంబుల నా
ద్యంతము వినుతనుఁ దెలియుంట, యాంతరశబ్దానవిధ మనఁబడుఁ బుత్ర.

ఆ. బాహ్యదృశ్యశబ్దపటలంబుఁ గనునాత్ముఁ, గనుట బాహ్యనిర్వికల్ప మాంత
రస్థదృశ్యశబ్దరాశిఁ గన్గొనునాత్ముఁ, గనుట లోని నిర్వికల్ప మనఘ.

పంచదశయోగాంగములవివరణము.

యమము నియమము త్యాగము మానము దేశము కాలము ఆసనము మూలబంధము
దేహసామ్యము దృక్స్పృతి ప్రాణాయామము ప్రత్యాహరము ధ్యానము ధారణ సమాధి
అని నిర్ణయయోగాంగముల పరిచయముగ విధిములు.

యమలక్షణము:—పంచభూతములు శ్రీశరీరములు అనెడు బాహ్యదృశ్యములును
చతుర్దశేంద్రియములు దశవిధప్రాణములు అనెడి అంతరదృశ్యములును పరబ్రహ్మమే
యనియును ఆపనిబ్రహ్మమే తో ననియును తిలించి విశిష్టము లేకయుండుటే యమము.

నియమలక్షణము:—వర్ణరూప, ధ్వనిరూపములైన స్వరశబ్దములను చెవితో వినచు,
మృదువు, కఠినము వేడిమి, చల్ల న మొదలగుస్పర్శములను, చర్మముచేత గ్రహించుచు,
దశవిధరూపములను కంటితోఁ జూచుచు, సప్తస్వములను నాలుకచేతఁ దెలిసికొనుచు,
సుగంధ, దుర్గంధ, మిక్రిగ్రం ములను, ముక్కుచేత, ఆహ్వాశించుచు, సుశబ్దాహ్వాదము
లను నోటఁ బఁచుచు దానప్రత్యగ్రహణిసర్వకార్యములను హస్తములతోఁ జేయుచు, పాద
ములతో నడుచుచు, నాలుగువర్ణములకు, నాలుగార్యమములకు తగినపనుల నెల్ల పుష్కడు
చేయుచు, అంతఃకిరణముచేత ఇహపరవిషయముల నూహించుచు తిరుగు నెడల కన్ను చెవి
మొదలయినయింద్రియము లో ఈయాయింద్రియములు మాచుట వినట లో నగువిష
యములలో ఈయవిషయము నంటి నడచుచున్నచో, నే నీయింద్రియములను ఇంద్రి
యవిషయములను సాక్షియై వీక్షించువాడను, సచ్చిదానందస్వరూపుఁడను, త్రిగుణసం
బంధములయిన శాంతిఘోర మూఢవృత్తులును బ్రాణాత్యాది బాతులను దీర్ఘప్రాస్వ
క్కుల నూత్నాది రూపములను, శివ రామ గోవింద నారాయణ మహాదేవాదిసామములను
లేనివాడను. అని యెఱిగి యెల్లప్పుడుల్లాసంబుతో తన్ను తాను వీక్షింపుచు ఈనేమ
మును వదలకయుండుటే నియమము.

త్యాగలక్షణము:—నేను ప్రత్యగాత్మస్వరూపుఁడను, శరీరేంద్రియమనఃప్రాణా
దులు నేఁ గానని వానియం దభిమానము వదలుటయే త్యాగము.

మానలక్షణము:—యెంతో వాచో నివర్తంతే ఆప్రాప్య మనసా సమా అను
శ్రుతిచేత వాక్కులన ఇట్టిది అట్టిది అని పలుకరాక మనస్సుచేత ఇట్టిది అట్టిది అని

యూహించరాక వెలుగుపరమాత్మ తానై మితిముగ సంభాషించుచు సంభాషించినమాటల విని యని జ్ఞప్తియుంచక నిస్సంకల్పుడై యెల్లప్పుడు బ్రహ్మనందామృతము ననుభవించుచు నుండుటయే మానము.

దేశలక్షణము:—ఆత్మనాత్మజ్ఞానముగల పండితులచేతను గురూపదేశముచేతను తెలిసికొనబడునదియై జ్ఞానసూముల నేడింటిని మీతనదై అంతరింద్రియ జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ ప్రాణ అవ్యక్తమహాదాదులప్రార్తనములును కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మత్సర ధీయ సుఖదుఃఖజననమరణాదులును ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవిక ములనెడు త్రితాపములును కామక్రోధాదిక్షుద్రశత్రువులు భాగాలును లేక కాలత్రయ మందుగలదై నిర్మలమై అప్రాకృతమై సర్వశ్రేష్ఠమై నిరతిశయానందస్వరూపమై మెఱయుపరబ్రహ్మమే యేకాంతదేశము. ఆస్థలంబున నినిసించునట్లుండు జీనన్తుడై ఆనంద యుక్తుడగును.

కాలలక్షణము:—అఖండమైనకాలమును చిగుళ్లు ఆకులు మొగ్గలు పూలు పించెలు కాయలు పండ్లు మొదలగునవియుత్పత్తిస్థితిలయములకు సాధనముగ విభాగించుచు పంచకర్తల యుత్పత్తి స్థితిలయములకు ముందును వెనుకను నృధిక్షీణములు లేక ఒక్కతీరుగ వెలుగుచు కాలనియమము లేక ప్రకాశిల్లుచు బ్రహ్మమే కాలము. యోగి ఆకాలస్వరూపము తానై నిమేషాది పంచకర్తల ప్రశయాంతమైన కాలమునకు లోబడక మెఱయుచుండును.

ఆసనలక్షణము:—సూక్ష్మశరీరమందుండు ప్రాణనాయుధర్మము కదలుట హస్తపాదాదులను చాచుట మడుచుట పరుగెత్తుట యెగురుట గుముకుట మొదలగునవియు నూల శరీరధర్మమైన శరీరసీదయును కారణశరీరధర్మముగు బడలిక మందము నిద్ర ఆయాసము మొదలగునవియును బ్రహ్మము తా నగుటచేత గలగవు గావున ఆపరబ్రహ్మము తానై యుండుటే సుఖాసనము.

సిద్ధాసనలక్షణము:—పుట్టుట పెరుగుట తిఱుగుట చచ్చుటలు లేక యెల్లప్పుడు నేది ప్రకాశిల్లునో యోగులు అపరోక్షజ్ఞానదృష్టిచేత శోధించి చూచి దేనియందై కన్యమైనతోడనే సకలసిద్ధులు గలవా రగుదురో ఆపరబ్రహ్మమే సిద్ధాసనము.

మూలబంధలక్షణము:—అష్టపాశబంధములకు ముఖ్యకారణమైన మూలప్రకృతి సంబంధము దేనిని సందర్శించినమాత్రముననే వీడునో ముప్పదియాణుత తత్త్వములకు వీది కారణమై యున్నదో ఆపరబ్రహ్మమే మూలబంధము.

దేహసామ్యలక్షణము:—సముద్రమున నదులు చేరి యభేదముగ నున్నట్లు బ్రహ్మనందమందు చతుర్దశేంద్రియగుణములగు శబ్దము స్పర్శము మొదలగునవి చేరి ఆనందము యమై యుండుటే దేహసామ్యము.

దృక్స్థితిలక్షణము:—చెది చర్మము కన్ను నాలుక ముక్కు నోరు హస్తము పాదము గుదము గుహ్యము అనేడు వెలుపలిదశేంద్రియముల నృత్తులైన శబ్దము స్పర్శము రూపము

రసము గంధము సువాసనము దానము గమనము విశ్వానము ఆనందము అనువాని నెఱుంగునది బాహ్యులక్ష్యము. మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారము అనెడు అంతరింద్రియముల వృత్తులయిన సంశయము నిశ్చయము చంచలము కర్తవ్యము అనువాని నెఱుంగునది అంతర్గత్యము. వెలుపలి లోపలి యింద్రియముల విషయముల నెఱుంగునది అంతరబాహ్య మధ్యులక్ష్యము. జ్ఞానేంద్రియమనోనిష్ఠుల నెఱుంగునది షణ్ముఖీలక్ష్యము. అంతరబాహ్య మధ్యషణ్ముఖీలక్ష్యముల నెఱుంగునది శాంభవీలక్ష్యము. ఇది యన్నిలక్ష్యములలో నుత్తిమమయినది. ఆశాంభవీలక్ష్యముచేత సర్వదృక్కుగు పరబ్రహ్మమందు దృష్టి నిలిపి వికల్పము లేకయుండుకే దృక్కితి.

ప్రాణాయామలక్షణము:—పంచప్రాణములను చతుర్దశేంద్రియములను జూచివృత్తులను పరబ్రహ్మ మని ఆపరబ్రహ్మము తా నని భావించుటే ప్రాణాయామము మనస్సునకు వెలుపలఁ గనఁబడెడు ఘటము పటము మొదలగునవి యనెడు నామములను రూపములను లోపలఁ గనఁబడెడు కామము క్రోధము లోభము మొదలగునవి యనెడు నామములను రూపములను మాయాకల్పితములు గనుక అవి తాను గా నని నిషేధించి సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మము తా ననెడుభావము సంతరంగమున నిల్పి ఆభావమును తొలఁగనీయక ప్రజ్ఞను పరబ్రహ్మమందు లీనమచేసి యుండుటే ప్రాణాయామము.

ప్రత్యాహరణలక్షణము:—పరబ్రహ్మసంబంధములైన సచ్చిదానంద నిత్యనిర్మల శాంతిమదమాద్యనంతి కిల్యాణగుణములను ప్రకృతి సంబంధములయిన కామ క్రోధ లోభమోహాది దుర్గుణములను పరమాత్మ గా భావించుటే ప్రత్యాహరణము.

ధ్యానలక్షణము:—నూలసూక్ష్మకారణశరీరములు జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములు దళఁధప్రాణములు మనోబుద్ధిచిత్తహంకారములు మొదలగునవి యనెడు దృశ్యములు నేఁగాను. వీనిని తెలిసికొనెడుసాక్షిస్వరూపుడను. అని యెంచి అనిలుకడ తప్నక యుండుటే ధ్యానము.

ధారణలక్షణము:—కర్తృకరణ కార్యరూపమైన మనస్సు దేనిని సంకల్పించునో దేనిని మాచునో ఆసంకల్పించినది మాచినది పరమాత్మ యనుసంకల్పమును ఆమనస్సు నందే స్థిరపఱచుట ధారణాయోగము.

“జ్ఞో. యద్యత్సత్త్వతిచక్షుర్భృత్ త త్తదాత్మేతి భావయేత్
యద్యత్సృష్టిహస్తాభ్యాం త త్తదాత్మేతి భావయేత్
యద్యచ్ఛృణోతి కర్ణాభ్యాం త త్తదాత్మేతి భావయేత్.”

ఇట్లని కైవల్యోపనిషత్తునందు.

జ్ఞో. మనసా విచసా దృష్ట్యా గృహ్యతేనైవరసేంద్రియైః,
అహమేవ న మత్తోన్యథితి బుద్ధ్యధ్యమంజసా.

అని భాగవతమందు.

సమాధిలక్షణము:—జాగ్రత్త స్వప్నము సుషుప్తి తురీయము అనెడి యష్టస్థలయందును ఆయాస్థలయందుఁ దోచిన సమస్తభోగ భోగసాధన శూన్య సాక్షాత్కారము లనెడి సకలమును పరమాత్మయేయని యెల్లప్పుడు దర్శించుట సమాధి.

మ. కర మాయజ్వ సుపుత్రుల౯ స్వసముల౯ ౧ గాండిన్యగోత్రంబు విస్తర మొందం గనెమువ్వర న్మలుపుర౯ ౨ సంస్తవ్యతా స్త్రీల నంధరయ౯ రెండవకాంత సామ్య యయి కామాంబాభిధానంబుచేఁబరఁగ౯ శ్రీత్రిపురాంబయో యనఁ బరబ్రహ్మనుసంధానయై. ౨౪

టీ. ఆయజ్వ=ఆశేషాద్రిసోమయాజి, కాండిన్యగోత్రంబు=కాండిన్యమహాని వంశము, కరము=మిక్కిలి, విస్తర మొంద౯=వర్ధిల్లునట్లు, స్వసముల౯=తనతోసమానులైన, మువ్వర౯=ముగ్గురైన, సుపుత్రుల౯=శ్రేష్ఠులయిన కుమారులను, సంస్తవ్యలు=జనులచేత కొనియాడఁదగినవారు, జ౯స్త్రీల౯=అగునట్టిస్త్రీప్రజలను, కొమార్తలననుట. నలుపుర౯=నలుగురుని, కనె౯=కనియెను. అంద౯=ఆయాఁడుబిడ్డలయందను, అరయ౯=విచారింపఁగా, రెండవకాంత=రెండవకన్యక, సామ్యయయి = త్రిగుణసమావస్థగలదై, అనఁగా శుద్ధసత్త్వప్రధానగుణము గలది యయి యనుట. శ్రీత్రిపురాంబయో యన౯=పూజ్యురాలయిన త్రిపురసుందరియో యనునట్లు, లక్ష్మీపార్వతీసరస్వతీస్వరూపిణియైన దేవి త్రిపురసుందరి యనఁబడును. ఆదేవినితనే యనుట. పరబ్రహ్మనుసంధానయై-పరబ్రహ్మ=సచ్చిదానందనిత్యపరిపూర్ణ స్వరూపుఁడగు పరమశివునియొక్క, అనుసంధానయై=సలక్షణవిలక్షణములచేత ధ్యానించుటగలదై, పరతత్త్వము నెఱిగి ధ్యానించుననియై యనుట. కామాంబాభిధానంబుచే౯=కామమ్మ యనునామముచేత, పరఁగ౯=లోకమునఁ బ్రసీద్ధి కెక్కను.

తా. ఆశేషాద్రిసోమయాజి సుభద్రాసోమిదేవిలన కాండిన్యమహామునిగోత్రము మిగుల పవిత్రమై న్నిధిపొందునటులు స్వధర్మములయందును యాగయోగతపోనిష్ఠలయందును వేదకాస్త్రాగ్రయనాదులయందును విధినిషేధప్రాయశ్చిత్తకామ్యములగు శ్రాతస్తార్తశ్రియలయందును తనతో సాటియైన యజ్ఞనారాయణసోమయాజులు రాజేశ్వరసోమయాజులు సుబ్బయపంతులు అనెడు ముగ్గురుకొడుకులను సకలజనులచేత పొగడఁబడుచు పుట్టినయింటికి మెట్టిన యింటికి యశసును గలుగఁజేసిన త్రిపురసుందరి కామాంబ ఆదిలక్ష్మీ శ్యామలాంబ అనెడు పేర్లుగల నలుగురు కూతులను గనెను. ఆకూతులయందు రెండవనియైన కామాంబ శుద్ధసత్త్వగుణముగలిగి పరబ్రహ్మోపాసన చేయుచు శ్రీత్రిపురసుందరియో యనునట్లు లోకమునఁ బ్రసీద్ధి కెక్క నని తాత్పర్యము.

తే. ఆర్తజనరక్షణుడు కనుపర్తివేంక
యాభిధానప్రధాని కామాంబ యనెడు
ధీయుతను పెండ్లియై కీర్తి ధేజరిల్లి
సుతుల నిరువుర సుజననస్తుతులఁ గనియె.

౨౫

టీ. ఆర్తజనరక్షణుడు ఆర్త = అధివ్యాధిదారిద్ర్యాదులచేత పీడితులైన, జన = ప్రజలను, రక్షణుడు = పోషించువాడైన, కనుపర్తి... ప్రధాని-కనుపర్తి = కనుపర్తియనెడు గ్రామనామమే గృహనామముగాఁగల, వేంకయాభిధానప్రధాని = వేంకటస్వామి హమంతికి క్షేత్రపుత్రుడగు వెంకయప్రెగ్గడ, కామాంబయనెడు, ధీయుత = శేషుని సోమయాజి రెండవకూతురును విజ్ఞానసంపన్నులగునైన కామమృత్యునామిను, పెండ్లియై = వివాహముచేసికొన్నవాడై, కీర్తి = యశస్సుచేత, ధేజరిల్లి = ప్రకాశించి, సుజననస్తుతుల = సుజన = జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నులయిన పండితులకు, సస్తుతుల = ఇష్టులైనట్టి, ఇరువుర = ఇద్దఱయిన, సుతుల = పుత్రులను, కనియె = పొందెను.

తా. ఆధులు వ్యాధులు దారిద్ర్యము మొదలగువానిచేత బాధింపబడిన వీధలను ఆదరించు స్వభావముగల వెంకయప్రెగ్గడ మహాబుద్ధిశాలినియైన కామమృత్యు పెండ్లియాడి యామెలన సజ్జనప్రియులగు నిద్దఱుకొడుకులఁ బడసె నని తాత్పర్యము.

క. ఆయిరువురిలో నరసయ

నాయనుసంభవుడు ధర్మనయగుణధైర్య

శ్రీయుతుఁ డఖిలజనచయ న

హాయుఁ డగుచు వెలసె బ్రజ్ఞనతిముద మొదవన్.

౨౬

టీ. ఆయిరువురిలో = ఆకనుపర్తివేంకయప్రెగ్గడ కామాంబయందుఁ గనినపుత్రు లిద్దఱిలో, నరసయ = నరసయప్రధాని, నాయనుసంభవుడు = నాతమ్ముడును, ధర్మ... తుడు = ధర్మ = నర్మశాస్త్రమొచిలిసత్కర్మాచరణములతోడను, నయ = నీతిశాస్త్రపద్ధతి మీ అని వడవిడికతోడను, గుణ = శాంతతమదగూడిక బాగుగుణములతోడను, ధైర్య = పరకార్యనిర్వాహకబుద్ధినిశ్చలతతోడను, శ్రీ = సంపదలతోడను, యుతుడు = కూడినవాడును, అఖిలజనచయ సహాయుడు = అఖిల = సమస్తులైన, జన = బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యకూట్రా నిజమలయుక్క, లేక చెలిటి గ్రుడ్డి ముఁగ కుంటి యతి బ్రహ్మచారి అనధూత దరిద్ర కవి గాయక పాతకానిజనులు వీరియుక్క, చయ = సంఘమునకు, సహాయుడు = శరీర వాగ్దనవస్త్రాన్నాపానాదులచేత సహాయము చేయువాడును, అగుచు = అయి, బ్రజ్ఞ = పరబ్రహ్మవిషయక జ్ఞానముచేత, అతిముదము = అట్టివిధానందములలో మేలయిన నిజానందము, ఒదవన్ = కలుగఁగా, వెలసె = లోకమున ప్రసిద్ధి కెక్కిన.

తా. ఆకనుడు క్రివెంకయ్యపైగ్గడ కామాంబవలనఁ గన్మొదకు లిద్దఱియందు నర సయప్రధాని నాకు సహోదరుఁ డయి తనవల్లమునకు ఆశ్రమమునకు తగినయాహారము లును నీతిశాస్త్రము ననుసరించిన నడవడికయును శాంతము శమము దమము జీవకారుణ్యము గురుదేవతాభక్తి పరకార్యనిర్వాహకశక్తి మొదలగు మంచిగుణములను ధన ధాన్య పశు పుత్ర పుత్రీప్రముఖసంపదలను గలిగి యెల్లజనులకు ధన ధాన్య వస్త్ర పశు వాక్య రీసహాయాదులచేత నుల్లాసము పుట్టించుచు పుబ్రహ్మనిష్ఠుచేత నిజానందంబు సొందుచు లోకమున ప్రసిద్ధిఁ జెందె నని తాత్పర్యము.

క. వేంకటరామయ యనునా

మాంకితుఁడను హరిహరేశ్వరారాధన స

త్కైంకర్యపరుఁడ సర్వవ

శంకరుఁడ యథార్థవాదజనసమ్మతుఁడన్.

౨౭

టీ. వేంకటరామయ=వేంకటరామయ్య, అనునామాంకితుఁడన్=అనెడుపేరుచేత గుఱుతుగలవాఁడను, హరి...పరుఁడన్=హరిహరేశ్వర=విష్ణు శివులకు పరుఁడయిన సగుణ పుబ్రహ్మయొక్క, ఆరాధన = చతుష్షష్ఠ్యుపచారములయందును, సత్=సత్పురుషుల యొక్క, కైంకర్య=స్థానాంగభావాత్మి ము లనెడుచతుర్విధశుశ్రూషలయందును, పరుఁ ఁడన్=ఆసక్తిగలవాఁడను, స్వ్వశంకరుఁడన్=సమ స్వజనులను స్వాధీనముగఁ గలవాఁ ఁడను, ఎల్లజనులకు విధేయాఁడ ననుట. యథా...తుఁడన్=యథార్థ=సత్యమగుపుబ్రహ్మ మును, వాద=ప్రతివాదించునట్టి, జన=బ్రహ్మవేత్తలయొక్క, సమ్మతుఁడన్=అభిప్రాయానుసారముగ ప్రవర్తించువాఁడను.

తా. వేంకటరామయ్య యనెడుపేరుగలవాఁడను, శేశనశివులకు పరుఁడయిన సగుణ పుబ్రహ్మము పూజించువాఁడను, సత్పురుషులకు శుశ్రూషలు చేయువాఁడను, ఎల్లజను లకు స్వాధీనమయినవాఁడను, అద్వైతమతస్థుఁడను అని తాత్పర్యము.

చతుర్విధశుశ్రూషలక్షణము:—గురువులయొక్క యింద్లు లోఁటలు లోఁపులు భూములు పశువులు ధనములు ధాన్యములు లోనైనవానిని రక్షించుట స్థానశుశ్రూష. గురువునకు అభ్యంగనస్నానము పాదసంవాహనము మొదలగువానిఁ జేయుట అంగశుశ్రూష. గురుఁడె తల్లి తండ్రి చుట్టము స్నేహితఁడు విద్య ధనము దాత జైవము రక్ష ఁడని తలచుట భావశుశ్రూష. గురువున కిష్టములగు పదార్థములు అడుగకమునుపే సంతృప్తితో అప్పగి చెచ్చి యిచ్చుట యాత్మశుశ్రూష.

అనునెను.

టీ. అథానెను, అగు=వైఁడెప్పబడిన ప్రవర్తనముగలవాఁడ నయినట్టి, నేను= తల్లిదండ్రులగు కామాంబ వెంకయ్యపైగ్గడలచేత వేంకటరామయ యని పూర్ణపట్టాభి

చేకదీక్షయందు చిదానందనాథగురువులచేత విద్యానందనాథుఁ డని నామకరణము చేయఁబడిన నేను.

ప పుష్పం త ము లు.

క. శ్రీశివకామికి స్వర్ణాకాశసభానాయకికిఁ బ్రకాశవిమర్శాఖ్యాతావసనానందా, వేళికి శ్రీచక్రనగరవిభవేశ్వరికిన్. ౨౦

టీ. శ్రీశివకామికిఁ-శ్రీ = అణిమ, మహిమ, లఘిమ, ఈశత్వము, సశిత్వము, ప్రాకామ్యము, భుక్తి, ఇచ్ఛ, ప్రాప్తి, సర్వకామసిద్ధి అని పదివిధములైన విశ్వవ్యములతోఁ గూడిన, శివకామికిఁ=స్వయంప్రకాశుడై, యోగులచేత కోరఁబడుచున్న పరమశివుఁడే నాయకుఁడుగాఁగలదానికి, స్వర్ణాకాశసభానాయకికిఁ-స్వర్ణాకాశ = చిదంబరమహాత్మత్రమందలి, సభా=దేవ, రాజ, నటన, చిచ్ఛిగలలో మేల్తైనకనకసగ్గము, నాయకికిఁ=కర్తయైనదానికిని, అనఁగా పరమశివునికంటిమంటలచేత ధన్యులైనమన్మథుని గూర్చి విలపించుచున్న రతిదేవిని బ్రహ్మవిష్ణువులు చూచి జాలినొంది యూరడించి మన్మథుని బ్రతికింప నెంచి ఆతినిధన్యులు ప్రోగుఁ గావించి మంత్రించుచుండ అందు ధండాసురుండను రక్కసుఁ డొక్కఁడు పుట్టి అన్యైకపరాక్రమముతో జగంబు లాక్రమించి లోకుల వ్యాకులపెట్టుచు సకలప్రాణులవీర్యంబు భక్షింపఁగా ప్రాణు లెల్ల నిర్వీర్యులయి కుండుచుండిరి. అప్పుడు వేలుపులు మహేశ్వరునిపాలి కేగి ధండాసురుని దుండంబు లన్నియు విన్నవించి వానిని ద్రుంపు మని ప్రార్థింపఁగా అతఁడు దేవతలు లోనగు సమస్తప్రాణులను సమిగ్గులు నెయ్యి మొదలగువానిగఁ జేసి సర్వసంహారయాగంబు గావించి యాగపరిపూర్తియందు మహానందముతో నాట్యము చేయుచుండఁగా ఆయాగహోమ కుండమందు చిచ్ఛక్తి పుట్టి ఫాలాత్ముని వీక్షించి ఆతనికిటాక్షముచేత అక్షయంబైన అనంతశక్తిగలదై ధండాసురుని వధించి మన్మథప్రక్షేంద్రాని సర్వప్రాణులను మరల సృజించి వారు తన్నుఁ గొలువ మిన్నయగు సంతృప్తితో కనకసగ్గయందుఁ గూర్చుండి నిటలాత్ముని యానందనటనమును జూచుచు ఆసగ్గము నాయకిగా నుండె నని దేవీభాగవత దేవీపురాణ బ్రహ్మాండమార్కండేయాదిపురాణములయందు, ప్రకాశ...వేళికిఁ-ప్రకాశ=ప్రకాశపదమనెడు, విమర్శ=విమర్శపదమనెడు, ఖ్యాత=పేళ్ళచేత చెప్పఁదగిన, ఆఖ్యావసన=దిక్కులే నస్త్రముగాఁగల పరమశివునియొక్క, ఆనంద=నిత్యనిరపాధికనిరతి శయానందమందు, ఆవేళికిఁ=ప్రవేశించియుండుదానికిని, అనఁగా ప్రకాశాత్మకపదమని విమర్శాత్మకపదమని మంత్రశాస్త్రమందు రెండుపదములు గలవు. అవి రెండును రెండుమంత్రములు. మఱి అహంశబ్దమందలి అకారమే ప్రకారశక్తి విష్ణు విష్ణుత్వంబు రూపము. హకారమే విమర్శాత్మకపద మంత్రార్థకలాస్వరూపము. గుణాత్మకమే అహంశబ్దము. ఈశబ్దలక్ష్యార్థ స్వరూపమే పరమశివుఁడు. అతీపరమశివునియైనంద మను

భవించునది యని ఆర్థము. „శ్లో. ఆకారస్సర్వవర్ణాగ్ర్యః ప్రకాశః పరమశ్శివః, హాకా
శోఽంత్యకలహూహో విమర్శాఖ్యః ప్రకీర్తితః, అనయోస్సామరస్యం యత్సర్వస్మిన్నహ
మితి స్ఫుటమ్” అని యోగినీవృద్ధయవ్యాఖ్యానమందు. — „శ్లో. ఆకారో మంగళార్థ
స్సాన్యధికారో ధర్మదాయకః, తస్మాచ్ఛ్రేష్ఠతరం ప్రోక్తో మునిభిర్భిష్టావాదిభిః” అని
వామకేశ్వరమహాతంత్రిమందు. — „అహమహమితి జ్ఞానం తదేన స్వరూపకమ్” అని
కాక్తనూత్రభాష్యమందు — శ్రీశక్ర...రికీక్-శ్రీచక్ర=శ్రీచక్రగూఢమైన, నగర=
పట్టణమంతలి, విభవ=విశ్వర్యములకు, ఈశ్వరికీక్=దొరసానియైనదానికిని.

తా. అణిమ మహిమ లభిమ ఈశత్వము నశిత్వము ప్రాకామ్యము భుక్తి ఇచ్ఛ
ప్రాప్తి సర్వకామసిద్ధి యనెడి యైశ్వర్యములు గలిగి తనంతట తాను వెలుగుచు పరమ
యోగులచేత నారాధింపఁగోరఁబడు పరమశివుని పట్టపుదేవియైనదానికి, చిదంబరమహా
శ్రేష్ఠమందుఁగల దేవసభ రాజసభ నటనసభ చిత్సభలకంటె సేటయిన కనకసభజ్ఞానదొ
సానియైనదానికిని, ప్రకాశపదవిమర్శపదములే యాకృతిగాఁగల పరమశివానందమును
పొంది యుండుదానికిని, శ్రీచక్రపురమందలి మహాదైశ్వర్యములను పరిపాలించుదానికిని
అని తాత్పర్యము.

శ్రీచక్ర నగర వివరణము.

సర్వలోకాధారమై సువర్ణమయమై మణిమయములయిన చఱియలుగలదై వేలు
పులక్కలు నిల్లయి వేయిశిఖరములు గలిగి వెలిఁగెడు మేరుపర్వతపు తూర్పుశిఖరమున
బ్రహ్మపట్టణమును నిర్మతిశిఖరమున విష్ణుపట్టణమును వాయుశిఖరమున రుద్రపట్టణమును
గలవు. ఈమూఁడుపీఠులకు నడుమను రత్నకాంతులచేత దిక్కులను విదిక్కులను వెలుఁ
గఁజేసెడు నన్నూతామడపాడుగుగల శిఖరముమీఁద విశ్వకర్త నిర్మితమై ఒక్కటికంటె
నొక్కటి మిక్కిలి పొడుగులయి నడుచునడుమ ఏడామడల వెడలుపు గలనైన యిరువది
యయిదు కోటలను తొమ్మిదిచక్రంబులును గలిగి నలుచదరమై సర్వలోకమనోహర
మై బ్రహ్మది సకలదేవతావందనీయమై యోగిజనానందకందమై శ్రీచక్రపురము కరము
మెఱయించుండును.

ఆటటి మొదటిదైన యిసుపకోట: వేయిన్నియాయనూతామడల నిడివియును అంతి
యవెడలుపును గలిగి మిన్నొరయుచున్న లైక్కంబులు గోపురంబులు బురుజులు మొద
లగునవి గలిగి కన్నులపండుగై యుండును.

రెండవదియైన యుక్కుకోట: పెక్కులయిన గంటలమోగిరలు మింట నంతట
తళతళయను చాయలు చీకట్లను చిట్టింప మెఱయుచుండును దీనికి మొదటికోటకు నడు
మ నుండుస్థలమందు కాచి పూచి పండి నిండి యుండెడియెల్లమోగులయు మోగుల
ప్రాకలయందు అల్లివిల్లిగ్ అల్లికొన్న దాకలు ఏలకులు లోనగువానితీగెలయు పూవు

గుత్తులనుండి వడియులే నెల సోనలం ద్రాగి మూగి వీగి జాపుని మోయుతు మైదకడుపులును కోకిలులు చిలుకలు నెమళ్లు గొరవంకలు మొదలగు పులుగులరొదలును వలపులకు నాలవాలంబులగు మలయానిలంబులు బంగారుతామరలు కలువలు నీటికోళ్లు హంసలు కొంగలు మొదలగు జలపక్షులును తియ్యనిలేటనీళ్లుగల కోనేళ్లును గలిగి యొప్పు సింగారపుతోటలును స్వర్ణరత్నమయంబులై బహువిధంబులైన గృహంబులును పెక్కులు గలిగి యుండును అందు నీలమణి కాంతుల తృణీకరించు దేహంబుగల మహాకాలుడనువాడు కాలియ నెడుతనసుందరినిఁ గూడి త్రిపురసుందరినిఁ బూజించుచు విజ్ఞానవంతుండై మహదైశ్వర్యవంతుండై మహాభోగయుక్తుండై దుఃఖవిముక్తుండై సంచరించుచుండును.

మూడవదియగు రాగికోట: సకలదేవతామునిసంఘసేత్రానందపాత్రంబై సుజనస్తోత్రచరిత్రంబై యొప్పును. దీనికిని ఇంద్రునితోటకును నడుమనుండెడిస్థలము మణిమయములైన చిగుళ్లు రెమ్మలు కొమ్మలు పూవులు కాయలు పండ్లు గలకల్పవృక్షముల చాళ్లతోఁ గూడిన యుద్ధాద్యనవములును మనోహరంబులైన వీళ్లును కొలఁకులును పక్షులును ఏడంతస్తులుగల యిండ్లును మొదగునవిగలిగి భాసిల్లుచుండును. అందు స్వరూపంబులతోనుండెడితైత్తరైశ్వామిమూలమగు నీరులనెడి యిద్దఱుముద్దరాండ్రతోఁగూడి త్రిపురసుందరి నర్పించుచు జ్ఞానవిజ్ఞానభోగభాగ్యారోగ్యపుత్రసంపదలుగలిగి వసంతుండెనెడు పురుషుడు మొలగుచుండును.

నాలుగవదియైన తగరపుకోట: మొల్లంబై తెల్లనికాంతులచేత మిన్నెల్ల వెలంగఁ జేయుచు మింటినంటిన శిఖరసమూహంబులుగలిగి నెలయును. దీనికిని మూడవకోటకును నడుమనుండెడి నెలపునంగు పరిమళంబులను నెదవల్లుపెల్లగాడుపులను సంతానమనెడు కల్పవృక్షంబులతోటలును మొదలగునవి గలిగియుండును అందు భాస్కరుని తిరస్కరించు లేజస్సును ఇంద్రసంపదను క్రిందుపఱపఁజాలిన యైశ్వర్యమును రాజరాజేశ్వరీచరణకమలశక్తియును గలిగి నిజరూపములఁ దాల్చిన క్షేమైహభమాసములకలుములనెడు నెలతలతోఁగూడి గ్రీష్మర్తువనెడి పురుషుడు విహరించుచుండును.

ఐదవదియైన పీతైకోట: వియత్తలమునెల్ల మెఱయించుచు ఉన్నతములై చెన్నగుచున్న శిఖరంబులును రంగారుబంగారులైక్కింబులును గలిగి వెలంగును. దీనికిని నాల్గవకోటకును నడుమనుండు పుడమి గుబురుకొని జబురుగ నుండు హరిచందనమనెడు కల్పవృక్షములతోటలు పద్మాకరములైన పద్మాకరములు నడబావులు మొదలైనవి గలిగి విలసిల్లుచుండును. అందు స్వరూపముల ధరించి యులుండ్రావణభౌద్రపదములగంపదలనెడి చెడియలతోఁగూడి త్రిపురసుందరిని పూజించుచు న్నర్మర్తువను పురుషుడు క్రీడించును.

అణువిద్యుత్ పంచలోహపుకోట: రత్నఖచితంబులగు శిఖరంబును టెక్కెంబులును కుండనపుబొమ్మలును గలిగి నర్వలోకసుందరింబై యుండును. దీనికిని విదవప్రాకారమునకును మధ్యమమున నుండుభూమి యొప్పుడును వికసించినపుష్పములతోఁగూడిన మందారము లనెడికల్పస్యాక్షములుగల వనములు, పరిమళమిళితంబులైన మందమారుతంబులు లోనగునవి గలిగి రమణీయమై యొప్పును. అందు నిజరూపంబులఁ బూనిన, ఆశ్వయుజకాగ్నికమాసముల శ్రీలనెడిపడఁతులతోడ, శరదృతు వనెడుపురుషుఁడు సంతతము లోకమాతయగు త్రిపురాంబ నర్చింపుచు సంతుష్టితో నిష్ప్రభోగంబు లనుభవించుచు నుండును.

ఏడవదియైన వెండికోట: తనకాంతులచేత పెగంతముల నెల్లఁ దెల్లఁగఁ జేయుచు లెక్కలకు నెక్కువయైన శృంగసంగము గలిగి వెలుఁగును. దీనికిని అణుప్రాకారమునకును మధ్యనుండు ప్రదేశము మిన్నంటిన నృత్యకాఖలుగల పారిజాతములనెడు కల్పస్యాక్షములును, అన్యక్తమధురధ్వనులఁ జేయు కోయిలలు లోనైన పక్షులగుంపులును, సుందరమందిరములును మొదలైనవి గలిగి యొప్పును. అందు స్వరూపముల ధరించిన మార్గశీర్ష పుష్యమాససంపద లనెడు స్త్రీలతోడ త్రిపురసుందరిని బూజించుచు సర్వైశ్వర్యములు గలిగి కంతునకు సామంతుడైన హేమంతములు వనెడు పురుషుఁడు వసించును.

ఎనిమిదవదియైన బంగారుప్రాకారము: మిన్నొఱయుచున్న రత్నంపుగోపురంబులును, మణులబొమ్మలును, బంగారు టెక్కెంబులును లోనగునవి గలిగి వెన్నెక్కుచుండును. దీనికిని ఏడవప్రాకారమునకును మధ్యనుండు స్థలము, కదంబవనములును, పునావల్ల తిప్పలును, పూఁదనెకాలులును, సుగంధసమేతంబులై చల్లని నీటితుంపురులతోఁగూడిన మందమారుతంబులును, మనోహరంబులగు మందిరంబులును లోనగునవి గలదగును. అందు మాఖిఫాల్గునమాసముల సిరులనెడుస్త్రీలతోడ త్రిపురసుందరీదేవి నర్చించుచు సమస్తసంపదలతో శిశిరములు వనెడుపురుషుఁడు వసించును. ఆకదంబవనమందు సప్తప్రాకారములు గలిగి, త్రిపురసుందరీదేవిమంత్రిణియైన శ్యామలాంబికాగృహ ముండును. దీని యందు బంగారు మెట్లుగల మాణిక్యమంటపముం దుండెడి రత్నసింహాసనముమీఁద బిందువును మూఁడుకోణములును, విదుకోణములును, ఎనిమిదికోణములును, పదునాలుగుదళములును, నాలుగుదళములును, భూపురత్రయమును, ఆకోణములయందు అణువిద్యుత్ మిదియెత్తురములును గల చక్రము రాజించుచుండును. ఆచక్రమందు కుసుంబారంగు గలిగి సరిగంచులమించు దివ్యవస్త్రమును, కుంకుమపుష్పదివ్యగంధంబును, కదంబప్రముఖ దివ్యపుష్పహారంబులను, రత్నఖచితదివ్యభూషణంబులను ధరించి శిరస్సునం దాల్చిన బాలచంద్రరేఖనుగుట నాణిమత్యాలచేర్చుక్కరంగులను ధిక్కరింప ఎడమబుజంబుపై నొఱగినకప్పుకొప్పును, నగు మొగంబున దిద్దినకస్తురిబొట్టును, చీకటిమ్రోకులచాయ నెక్క

సక్కంబులాడెడి యొడలిరంగులను బెంప తాంబూలరసంబున నెఱ్ఱవాటి న పెదవిడాలు దొండపండును దిరస్కరింప ఁ డిడిగంపుచేడియలు ఇరుగడల నిలిచి సురటులు వీనలు వీన చిటునపువ్వెన్నెలలు చెన్నలరుచెక్కిళ్ళపై చిందలు ద్రొక్క ఒక్కచేత చిలుకను, తే తొక్కచేత కమలంబును బూని చెవులపైఁ దాల్చినకలునపూవులయందలి కొదమతుమ్మె దలరొదలు శ్రుతుల ననుసరింప అంగుళంబులరంగులు దంతపుమెట్లపై నీలమణికాంతుల యట్ల మెఱయ వీణె గోట మీటుచు, తనయేలికసానియగు త్రిపురసుందరీదేవిపై గద్య పద్యకీర్తనంబుల నతిపృథ్వ్యంబుగఁ బొడుచు నాదానుసంధానంబునం జోక్కుచు భక్తి పారవశ్యంబున మ్రొక్కుచు సంగీతమాత్యంబున శ్యామలాదేవి వసించును.

తొమ్మిదవదియైన పుష్కరాగప్రాకారము: మిన్నెల్ల బంగారునీరుపూసినతెఱంగున వెలుంగఁజేయుచు మణులబొమ్మలును, మిక్కుటంబులైన బంగారుటెక్కంబులును, మణిగోపురంబులును, బురుజులును లోనగునవి గలిగి వెలుంగును. దీనికి నెనిమిదవప్రాకారమునకును నడుమనుండు పుష్కరాగమణిమయంబగు ధరణిమీఁద రాజరాజేశ్వరిని ధ్యానించుచు సిద్ధులు వసించురు.

పదియవదియగు పద్మరాగమణికోట: దిక్కులన్నె జ్వలింపఁజేయుచు రమణీయంబులగు మణిమయంబులైన ధ్వజంబులు, కాంచనపాంచాలికలు గోపురంబులు గృహంబులు తోరణంబులు లోలైనవి గలిగి రాజిల్లుచుండును. దీనికిని తొమ్మిదవయావరణమునకును నడుమనుండు పద్మరాగమణిమయంబగు ధరణిమీఁద చక్రేశ్వరిని పూజించుచు మహానందముతో చారణు లుండురు.

పదునొకండవదియగు గోమేధికమణియావరణము: లోకరమణియమైన మణిగోపురంబులు మందిరంబులు లోనగునవి గలిగియుండును. దీనికిని పదియవప్రాకారమునకును మధ్యమున నుండు గోమేధికమణిమయంబైన భూమియందు యోగిసీబృందముతోడఁ గూడి సంగర్షిణియగు త్రిపురసుందరిని ఆరాధించుచు ఐదుకదేవతాసంఘాతము వసించును.

పండ్రెండవది యైన నిజ్రరత్నప్రాకారము: మిన్నగలించుచున్న సువర్ణగోపురంబులు, టెక్కంబులు మొదలగునవి గలిగి విలసిల్లుచుండును. దీనికిని పదునొకండవయావరణమునకును, నడుమ నుండునిజ్రమయమైన నేల తోటలు, లోపులు, బావులు, తటాకములు, మణిగృహంబులు లోనగునవి గలిగి రంజిల్లుచుండును. అందు రంభ, మేనక, ఊర్వశి మొదలైన అచ్చరమచ్చైకంటులు లోకేశ్వరి యయినరాజరాజేశ్వరిని ఆర్చించుచు ప్రహేదముతో నుండురు.

పదుమూడవదియైన వైదూర్యప్రాకారము: తనకాంతులను దిక్కులయందు వెడఁచిల్లురు వైదూర్యమణిగోపురంబులు మొదలగునవి గలిగి భాసిల్లును. దీనికిని పండ్రెండవయావరణమునకును మధ్యమందుండు భూమి, శృంగారవనంబులు, మణిమందిరంబులు

మొదలై నవి గలిగి రంజిల్లును. అందు పరదేవత నుపాసించుచు అనంత, వాసుకి, తక్షక, కర్కోటక, శంఖ, కుశిక, పద్మ, మహాపద్మప్రముఖస్వములును, బలిచక్రనాద మొదలైనదనుజులను వాసుమచేయుదురు.

పదునాలుగవది యైనయంద్రనీలమణిప్రాకారము: అంతరిక్షంబు నెల్ల నల్లగఁ జేయుచు రత్నగోపురంబులు, తోరణంబులు, మందిరంబులు, పతాకాలు, కనకపుబాష్పలు మొదలగునవిగలిగి వెలుగను. దీనికిని పదునాలుగవప్రాకారమునకును, నడుమనుండు స్థలము, నీలంపుమెల్లు గలకోనేరులు, నడబావులు, గృహంబులు, మండపంబులు మొదలగునవి గలిగి యొప్పును. అందు, మను, మాంధాత్య, భగీరథ, గయ, శశిబిందు, పృథు, భరత, ప్రముఖరాజులు పరదేవికి నమస్కరించుచుండురు.

పదియొదవదియైన ముత్యములప్రాకారము: తనవెల్లనిచాయలచేత మిన్నెల్ల తేల్లగఁ జేయుచు పుత్తలిబాష్పలు, మణితోరణంబులు, గోపురంబులు, టెక్కంబులు మొదలైనవిగలిగి మెఱయుచుండును. దీనికిని పదునాలుగవప్రాకారమునకును, నడిమిచోటు మనోహరంబులయి బహువిధంబులయినయిండ్లు, తోటలు, ఆదిగాఁగలవి గలిగి విలసిల్లును. అందు తూర్పుదిక్కున దేవేంద్రుండు విరావతంబు నెక్కి వజ్రాయుధంబు చేతఁబూని, శచీదేవితోఁగూడి రాజరాజేశ్వరి నారాధించుచుండును. ఆదిక్కుమూలను, హన్యకవ్య వాహుఁడైన అగ్నిదేవుఁడు తగరు నెక్కి సృక్కును, సృవంబును, విసకఱ్ఱను, అన్నపాత్రంబును, శక్తాయుధంబును, చిల్లకోలను ధరించి, స్వాహా స్వధ అనెడుభార్యలతోఁగూడి, త్రిపురసుందరి నర్పించుచుండును. దక్షిణపుదిక్కున, యముఁడు మహిషంబు నెక్కి దండాయుధంబు చేఁబూని, క్యామలాదేవితోఁగూడి త్రిపురాంబును పూజించుచు వసించును. ఆదిక్కుమూలను నిర్మతి నరుని నెక్కి, బల్లెంబును, ఇనుపకఱ్ఱను, ఖడ్గమును, ఖేటమును ధరించి దీర్ఘాదేవీసమేతుండై, త్రిపురాదేవిని ఆరాధించుచుండును. పశ్చిమదిక్కున నరగుండు మకరంబు నెక్కి అల్లెల్రాడు కరంబునం దాల్చి కాలియను భార్యతోఁగూడి, త్రిపురాంబు నర్పించుచు వాసుమచేయుచుండును. పడమటిదిక్కుమూలను, వాయుదేవుఁడు జింక నెక్కి ధ్వజాయుధంబు పూని అంజనాదేవీసమేతుండై గోరక్షప్రముఖయోగులు గొలువ నుండును. ఉత్తరపుదిక్కున కుబేరుఁడు హయంబు నెక్కి ఖడ్గంబు దాల్చి చిత్రరేఖతోఁగూడి మాణిభద్రప్రముఖయక్షులు గొలువ, మహాత్రిపురసుందరి నర్పించుచు వసించును. ఉత్తరపుదిక్కుమూలను రుద్రుండు వృషభంబు నెక్కి, త్రిశూలాదిదివ్యాయుధంబులు ధరించి పార్వతీదేవితోఁగూడి త్రిపురసుందరీసేవాపరుండై యుండును.

పదియొదవదియైన గరుడపచ్చలకోట: గోపురంబులు మొదలగునవి గలిగి రమణీయమై యుండును. దీనికిని పదియొదవకోటకును నడుమనుండు అశుపచ్చరంగుల ప్రదేశము

బంగారుతాటియడవులు, తోటలు, తోవులు, గృహంబులు లోనగునవి గలిగి వెలంగును. అచ్చట పచ్చలతోఁ గట్టించిడి స్వర్ణనమస్తోజ్జమైన శ్యామలాంబగృహమును, దండనాయకీయయిన నారాహిదేవిగృహమును గలదు. మఱి యాగృహమందలి, అచ్చమగు గరుడపచ్చలమంటపముం దుండెడు స్వర్ణసింహాసనముమీఁద, బంగారుతామరపుష్పము గలదు. దానిదుద్దుమీఁద, బిందువును ముక్కోణమును, షడ్భుజమును, షడ్భుజమును, పృథ్విద్యయమును, నూటపదియక్షరములును గల చక్రమందు, వరాహముఖంబును, కమలపత్రింబులంబోలిన నేత్రంబులును, చంద్రకీరీటంబును, కుండనపుత్రగడులచాయం దెగడుశరీరంబును, సంజకంజాయల రంజితచేయు నట్టునిన స్త్రంబును, మంతుమపువ్వు, గంధంబును, రక్తపుష్పహారంబులును, పద్మరాగమణిఖచితభూషణములను ధరించి, నాఁగలిని, ఇనుపతోఁకలిని, శంఖమును, వరదాక్షయముద్రలను, హస్తములయందఁ బూని, యున్నత్రై, కపాల, భీమ, ఉమగు, భాస్కర, రవిధితక, కామ, చెంప, మహామంజూనుల నడియట్టుత్రైపులు, దంఢిని మొదలగు సేనలతోఁ గూడి కొలఁచి నారాహిదేవి వసించును.

పగు నేడపదియయిన పగడపుకోట: యనేకపగడపుగోపురంబులు బొమ్మలు లై క్కెంబులు బురుజులు మొదలగునవి గలిగి యందందై యుండును. దీనికిని పదియాఱవ యావరణమునకును మధ్యనుండుస్థలము చొక్కంపుకుండనంబునం గట్టినలోగిండ్లును రతనాలంబును ఉద్యానవనంబులును మొదలగునవి గలిగి కంజెల్లును. అంగు సిందూర వస్థముగల యోగినీసంఘము లుండును.

పదు నెనిమిదవదియయిన నవరత్నస్రాకాశము: రత్నగోపురంబులు మొదలగునవి గలిగి రాజిల్లును. దీనికిని పగు నేడపయావరణమునకును నడుమను తనకాంతులచేత దిక్కులను విదిక్కులను మిక్కుటంబుగ వెంగఁగఁజేయు నూణిక్యమంటపమునందు నీలమేఘంబు డాలును ధీలుసేయంజాలు శరీరంబును తెల్లదామరతేకులను కాకుచేయు నేత్రంబులును నైజయంతీవనమాలికకును కాస్తుభమణికిని ఇందిరాసుందరికిని మందిరంబగు విశాలవత్సంబును శంఖంబులంబోలినకంఠంబును వేదండంబుఁ తొండంబులంబోలినహస్తంబులును సౌందర్యపదనంబగు వదనంబును గలిగి కిరీట మకచకుండలాంగద కంకణాంగుళీయకహారనూపురాదిభూషణరత్నకాంతులు దిక్కులం బిక్కటిల్లి బంగారుపచ్చడంపుడంబులు విడంబింప శంఖచక్రగదాపద్మశార్ఙ్గంబులప్రభలు మిన్నమన్నులం గ్రన్న బంగరుతేక్కలు గలగరుడునిపై నెక్కి ప్రహ్లాద పుండరీక ద్రౌపదీ ముమకుండ గజేంద్రాదిభక్తజనరత్నకుండును దుష్టరాక్షసశిక్షకుండును కరుణావరుణాలయుండును సందారుజనమందారుండును ఆశ్రితాభీష్టదాయకుండును స్వలోకనాయకుండును బిష్ణుండును వైన విష్ణుదేవుఁడుండును.

పందొమ్మిదవదియైన రత్నప్రాకారము: చంద్రమండలము నొఱసెడి మణిశిఖరంబులను గోపురంబులను శైల్యంబులను పైఁడిబొమ్మలను మొదలునవి గలిగి రమణీయమై యుండును. దీనికిని పగు నెనిమిదవచూరణమునకును నడుమనుండు సలము రత్నగిహంబులు ఉద్యానవనంబులు ఆదిగాఁగలవి గోరి వలయును మఱియో నందు అపరంబిస్తంభములు వేయిగల రత్నమంటుము నెలను. దానియందు త్రిపురసుందరికి నమస్కరించుచు చంద్రార్థ్యుండును కవాసిసపితండు వై నయీశానుండు నంసి స్థంగి మొదలగుగణాధ్యక్షులను రుద్రగణంబులను గొలువ మహానందంబుతో వసించును.

ఇరువదియవదియైన మణిప్రాకారము: గోపురంబులు లోనగునవి గలిగి సుందరమై యుండును. దీనికిని పందొమ్మిదవయానరణమునకును మధ్యముననుండు ధరణి స్వర్ణమణిమయంబులై భువనంబుల బోలిన భవనంబులను నందవనంబుతో దీటయిన తోటలును మొదలగునవి గలిగి రంజిల్లును. అందు రాజహంసకలధ్యానంబులను తేటిదాటలుపాటలరొదలును అదనంబగుచుండ బంగాళామరలుగల అమృతంపునదబావులు నెండు రాజిల్లుచుండును.

ఇరువదియొకటవదియైన బుద్ధిమయమగు ప్రాకారము: మనోహరమై యుండును. దీనికిని ఇరువదియవప్రాకారమునకును మధ్యమున నున్న సువర్ణమయమైన భూమియందు కంపుటిటికలంగట్టిన యిట్టలంపు మెట్టులను మాణిక్యముల రెండలును పడవలను గలిగి చాల విశాలంబై బ్రహ్మానందబోధము నొసఁగిడియమృతంపునదబావి గలదు. అందొక్కనానమీద ప్రమదంబున నెఱ్ఱపాత్ర యిప్పిపూ మొగ్గలంబోనిబుగ్గలయం దగ్గలికచూపు పౌజాలక్ష్మలు మొదలగునగలను సరిగఁబట్టుదున్వలవిను కమ్మపూసనాలను గమగమవలచు గందంబును దాల్చి చక్కఁదనంబునకు ఇక్కిలగు పెక్కిండు జురాండ్రు పడలనదపు పైఁడితెడ్డును చేతులం బూని కొంచె అమృతేశి యనుపేరుగల వారుణీదేవి యుండును.

ఇరువదిరెండవదియైన అహంకారావరణము: మిక్కిలి యున్నతమై యుండును. దీనికిని ఇరువదియొకటవకొటకును నడుమనుండు సలమందు పరిమళంబును తిన్నఁదనంబునుగల చల్లగాలి పొలయుచుండును అచ్చట తిరంబులను మీతీ పాఱుతరంగసంఘములు గలిగి పులుఁగులయు తుమ్మెదలయు కోలాహలరవంబులచేత భోతంబులగు వనసమూహంబులచేత దట్టముగ చుట్టబడి ఆనందమయందైన నదబావి యొప్పును. దానికిని నడుమనుండు కురువిందరత్నమయంబగు గొప్పతేప్పమీద కానుగుచిగుళ్ల నల్లఁదనంబు నుల్లంఘించుకరీరంబును చంద్రునియందంబు క్రిందపడుచు వదనంబును బేడిసమీలను బేలుపోనఁజేయంజాలు క్రాలుఁగన్నులును తుమ్మెదలొక్కలనిక్కులను మొక్కిపడుచు నెఱుకురులును, పున్నమనాఁటిబావివెన్నెలచెన్నును సన్నగింపఁజేయుచిటునవును గలిగి

రతనాలకమ్మలడాలు చిన్నారిచెక్కిళ్లపై నెమ్మెలు మాప కుంకుమపుష్పగంధచ్ఛాయలు సంజకంజాయల నవహాసింప పాలిండ్లుబువున నడుము నడక సౌందర్యశరధులగు విధూ జాలంబులు గొలువ ఎక్కిడినవిల్లు చేబూని కురుకుల్లాదేవి వసించియుండును.

ఇరువదిమూడవదియైన సూర్యప్రాకారము: పరునాలగులోకములను వెలిగించు చుండును. దీనికిని ఇరువదిరెండవకోటకును నడుమనుండు స్థలమందుగల దేదీప్యమానం బగు మాణిక్యమంటపంబులోని గత్సనింహాసనముమీదనుండు సువర్ణపద్మకిర్ణికనడుమ పద్మరాగమణిమయములైన కిరీటకుంపలారాభూషణములను ఎట్టినిపూదండలను గంధమును విస్త్రములను ధరించి చతుర్ముతీచ్ఛాయాశక్తులతోగూడి మార్తండైరవుడు వసించును.

ఇరువదిన్నావదియైన చంద్రప్రాకారము: నేత్రానందకరమై యుండును. దానికి ఉత్తరపుభాగ మెల్ల మంచుకొండవలె తెల్లనై మెల్లంబగు చల్లదనంబుగల లేగాడువు లును పండువెన్నెలతండమును చుక్కలగుంపులును గలిగి యుల్లిసిల్లుచుండును. అందు సుధానిధి యయిన చంద్రుండు సాంద్రవైభవనిష్ఠుడై యుండును.

ఇరువదియైదవది యయినశృంగారావరణము: సువర్ణనిజతేత్సమయములైన శృంగంబులును, గోపురంబులును, స్వీకరములును మొదలగునవి గలిగి వెలంగును. దీనికిని ఇటు వది నాలుగవకోటకును నడుమనుండు స్థలమందు గమణీయమాణిమందిరంబులును ఉపసం బులును మొదలగునవి గలిగి యుండును. మఱి యీశృంగారావరణమును చుట్టుకొని రత్నాకరమును పరిహసించుశృంగారపరిఖ యుండును. దీనికి నధిపతియైన మనమృగుడు ఈపరిఖగట్టిన నుండెడుమణిఖచితంబయిన సువర్ణగృహమందు శృంగారదేవతలతోగూడి వసించియుండును.

ఇరువదియైదవయావరణమునకు నన్వల సర్వగీర్వాణులచేత నేవింపబడుచు చింతామణిమయంబయిన ప్రాకారముగల మంటపము గలను. దీనికిని శృంగారావరణము నకును నడుమను పరిత్రాశృమోలపుగల సువర్ణపర్ణములును ఆముహూడుగుగల బంగారు కాండలును వృదువులై అయిదుత్రాశృసాడుగుగలకేసరములును ఎల్లప్పుడు స్రవించు చున్నమకరందమును త్రాగుటకై జామ్బిని మోయుచు కమ్మకొనియుండు తుమ్మెదలును గలిగి రంజిల్లుబంగారుతామరయడవిగలను. అచ్చట చందనవృక్షములయు తామరలయు వాసనలను కొల్లగొని కమ్మపుష్పాడితిష్ఠలను ఎల్లయెడల వెదచల్లుచు చల్లగాలి మెల్లగ పీచుచుండును. మఱి అచ్చట మహాత్రిపురసుందరీదేవియొక్క చింతామణిమయమైన గృహము గలను. అచ్చట పూజార్హములయిన పంచపాత్రములు గలవు. వానిలో శ్లో. ధూమాచ్ఛిరుష్ణా జ్వలినీ జ్వాలినీ విస్ఫులింగినీ, సుశ్రీ సరూపా కపిలా హన్యకన్యవహా దకా అమ పదికళ్లల గలిగి శ్రోకముపొడుగున నుండుచు ధర్మము నొసంగెడి అగ్నిమం

డల మనెడి ఆధారపాత్రము గలదైన శ్లో. తపిసీ తాపిసీ ధూమాగ్ని మరీచిబ్యావినీ రుచిః, సుషుమ్నా భోగదా విశ్వబోధినీ ధానుజీ త్నమా, అను పండ్రైండుకళలు గలిగి అర్థప్రద మగు నూర్యమండలమనెడి యర్హ్యపాత్రమందు, శ్లో. అమృతా మానదా పూషా తుష్టిః పుష్టి రతిర్ధృతిః, శశినీ చంద్రికా కాంతిర్ జ్యోతిస్సాక్షిప్రీతిరంగదా, పూర్ణా పూర్ణామృతాకామదాయిన్య స్వరజాః కలాః, అను పనియాటుకళలు గలిగి కామ ప్రదమైన చంద్రమండలమనెడి దివ్యామృత ముండును. ఆయమృతము, శ్లో. సృష్టి ర్బుద్ధిస్సత్యతిర్చైధా కీర్తిర్జ్యోతిః స్థితిః, స్థిరాస్థిధితి ప్రోక్తా కచవర్గకలా దశ, అకార ప్రభవో బ్రహ్మ కలాభిః పాతు సర్వదా, అను బ్రహ్మకళలు పదియును, శ్లో. జరాచ పాలినీ శాంతిరీశ్వరీ రతికామికా, వరదా హ్లాదినీ ప్రీతిదీర్ఘాస్యఃటలవర్గకాః, ఉకార ప్రభవో విష్ణుః కలాభిః పాతు సర్వదా, అను విష్ణుకళలు పదియును, శ్లో. తీక్ష్ణా రాద్రీ శయా నిద్రా తంద్రీ త్సుతోగ్రిధినీ క్రియా, ఉద్ధారీవైవ మృత్యుశ్చ పయ వర్గకలా దశ, మకారప్రభవో రుద్రః కలాభిః పాతు సర్వదా, అను రుద్రకళలు పది యును, శ్లో. షషర్ణాశ్చ చత్రస్రస్యస్యః సీతా శ్వేతారణా సితా, ఇత్యాఖ్యాత చేశ్వర కళా రక్షాం కుర్వంతు సర్వదా, అను నీశ్వరకళలు నాలుగు, శ్లో. నివృత్తిశ్చ ప్రతి స్థావ విద్యా శాంతి స్తతైవచ, ఇందిరా దీపకా వైవ రచికా మోచికా పరా, నూత్నా నూత్నామృతా జ్ఞానామృతాశ్చాప్యాయినీ తథా, వ్యాపినీ హ్యేమరూ పాచ మోడశస్వర జాః కలాః, ఏతాస్సదాశివమయాః పాతు సర్వార్థసిద్ధయే, అను సదాశివకళలు పదియా టును ఆహింసఁజేయఁబడి పంచరత్నాదిన్యాసములతో గూడి యొప్పును. ఈతీరుననే గంగాది పుణ్యనదీజలపూరితంబగు తీర్థకలశంబును క్షీరసముద్రోద్భవంబగు దక్షిణావర్త శంఖంబు మున్నుగ పాద్య ఆచమనీయ స్నాన నిర్వాణపాత్రములు గంధ పుష్పాత్మత ముచేత అలంకృతములై పురుష స్త్రీ దుర్గా భూ బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదిసూక్తములచేత మంత్రంపఁబడి యుండును ఆపూజాపాత్రములక్రింద మహాత్రిపురసుందరీచరణారవింద వందనార్చనపరులగు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివుగృహములు దేదీప్యమాన ములుగ నెలుగుచుండును. మహాత్రిపురసుందరీమందిరమునకు అగ్నిమూలను ఆదేవికి నుత్ప త్తిస్థానమై జాబ్యల్యమానముగ నూఱుయోజనములపొడుగున మండెడిచిదగ్గి కుండమును నైర్మలీమూలను ఆచిదగ్గివలె ప్రకాశించుచు దివ్యమణిమయమై బంగరుచిఱుంగంటులును టెక్కెంటులును సింహద్వజంబును గలిగి నూన్యచంద్రాగ్ని కాంతులను మీఱి నూతామడల పొడుగుగల దేవీదివ్యరథమును వాయవ్యమూలను పసిఁడిటెక్కెములుగలిగి రత్నమయం బైన శ్యామలాదేవీరథమును ఈశాన్యమూలను నూత్నరత్న కాంతులు దిక్కులఁ బిక్కి టిల్ల గంటలమోఁతలును పడఁగలపటపటద్వనులును దిక్కుల నంట సేనానాయకియగు వారాహీరథంబును గలదు. భవానీగృహంబునకు తూర్పుద్వారమందు మాతంగియను

శ్యామలాదేవిగృహంబును వారాహీమందిరమును గలిగియుండును. ఆయిండ్లయందు శ్యామలయును వారాహీయును సపరివారంబుగ మహానైభవంబుతో నుండురు. ఆమధ్యభాగంబున ఆముషనిడియను వెడలుపునుగల దేవీగృహంబునకు నాలుగుద్వారములయందును చతురామ్నయమంత్రదేవతలు చతురంగసేనలతోఁగూడి ఆధిరణకాంతులను ఆయుధకాంతులను దిక్కులను వికెక్కులను కప్పికోన కానలియుండును ఇదియే శ్రీచక్రమును పురము గృహరూపమున నగును. ఆగృహమందలి రత్నమయముగ తిన్నెనడుమను సర్వానందమయబిందువీచమందు శ్రీదేవి నివసించును అవీమక్రింద ఒకటిలో నొకటి గలిగియుండెడి యేనిమిదిచక్రములు గలవు.

మొదటిదియైన శ్రీలోక్యమోహనచక్రము: నలుచదరిముగ నుండడుమాఁడుప్రాకారములును నాలుగువాకిండ్లును గలిగి వెలుఁగును. అందు మొదటియావరణమందు పరదేవతయొక్క దేహకాంతులే రూపముగ ధరించి ఆణిమనీధి లఘుమనీధి యాశత్వనీధి నశీత్వనీధి ప్రాకార్యనీధి భుక్తినీధి యిచ్ఛానీధి ప్రాప్తినీధి స్వకామనీధి అనెడునీధిదేవతలును రండవయానరణమందు బ్రహ్మ మహేశ్వర కుమార విష్ణు వరాహ మహేంద్రరూపముల ధరించిన దేవతలక్షులగు బ్రాహ్మ మహేశ్వరి కామరి వైష్ణవి వారాహి మహేంద్రి అను పట్టక్షులును చాముండ మహాలక్ష్మీ యనెడుపరదేవతాక్షులును మూఁడవయానరణమున సర్వగంఠాభిణి సర్వవిద్రావిణి సర్వాకర్షిణి సర్వానశీకారిణి సర్వోన్మాదిని సర్వమహాంకుశి సర్వభేదరి సర్వబీజ సర్వయోని సర్వప్రిఖండ అనుపేర్లుగల దశముద్రాదేవతలును వసించి తమశరీరకాంతులు బాలభాస్కరుని తిరస్కరింప పరిమళమిళితగంధంబులయు పుష్పహారంబులయు గంధంబులు గంధనహునకు గంధనహనామంబు సార్థకత్వంబు గావింప భూషణఖచితచింతామణి ప్రమఖమణిఘృణీగణంబులు భూమ్యంతరిక్షంబులకు చిత్రవర్ణత్వంబు సంపాదించి ఆయుధదీధితులు దిక్కులం బిక్కిటిల్లి వింతకాంతి గలిగింప సరిగంచులమించుపట్టుపుట్టంబులయిట్టలంపుచాయలు తటిల్లతలనిమ్మసృక్కింఁ తురంగ మాతం గతతాంగాది చతురంగసేనలు కొలువ తమతమ రాజ్యంబులను పూజ్యంబుగ నేలుచుండుదురు. వీరు ప్రకటయోగినులు. వీరి కందఱకు సర్వాధ్యక్షయగు త్రిపుర యనెడుచక్రేశ్వరి దీనియగ్రభాగమందుండు రత్నసింహాసనమున ప్రకటయోదినీగణములు సమరవారలై కొలువ మహానందముతో నుండును.

రెండవదియైన సర్వాకాపరిపూరకచక్రము: పదియాఱుదశములుగలిగి వెలుఁగును. ఆదశములయందు కామాకర్షిణి బుద్ధాకర్షిణి అహంకారాకర్షిణి శబ్దాకర్షిణి స్పర్శాకర్షిణి రూపాకర్షిణి రసాకర్షిణి గంధాకర్షిణి చిత్తాకర్షిణి ధైర్యాకర్షిణి స్మృత్యాకర్షిణి నామాకర్షిణి బీజాకర్షిణి ఆత్మాకర్షిణి అమృతాకర్షిణి శరీరాకర్షిణి అనెడుపాదకర్షిణిదేవతలు దివ్యగంధనస్త్రపుష్పహారభూషణంబులం దాల్చి ఆయుధదీధితులు మింట నంట

శత్రుగళయంకరలై మహాత్రిపురసుందరీపూజాపరలై దేవియొక్క యాజ్ఞాప్రకారముగ సంచరింతురు. వీరికెల్ల నాయకియైన త్రిపురేశ్వరియను చక్రశ్రవరి చక్రమందలి దేవతలు గొలువ అగ్రభాగమందుండు మణిసీతమున మహానందముతో నుండును.

మూడవదియైన సర్వసంక్షోభాచక్రము: అష్టదశములుగల పద్మమువలె మనోహరమైయుండును. ఆచక్రదశములయందు గుప్తతరయోగినులని ప్రసిద్ధికెక్కిన అనంగకుసుమ అనంగమేఖుల అనంగమదన అనంగమదనాతుర అనంగరేఖ అనంగాంకుశ అనంగవేగిని అనంగవానిని అనుపేర్లుగలయట్లు దేవతలు పాశమును అంకుశమును నరదముద్రను అభయముద్రను హస్తములయందు ధరించి యెఱ్ఱునికోకిలను అవికలను దివ్యపుష్పమాలికలను దివ్యగంధమును దివ్యాగ్రరణములను పూని మహాత్రిపురసుందరీధ్యానానందముగ్నలై సర్వకార్యనిర్వాహకలై యుండురు. వీరికెల్ల నాయకియైన త్రిపురసుందరియను చక్రశ్రవరి చక్రదేవతలు తిన్నునేవింప మున్నుగనున్న మణిసింహాసనంబున వసించియుండును.

నాలుగవదియైన సర్వసౌభాగ్యదాయకచక్రము: పగునాలుగుముక్కోణములుగలిగి నేత్రానందపాత్రంబై రంజిల్లును. ఆచక్రకోణములయందు సంప్రదాయయోగినులనలంబరంగిన సర్వసంతోషిణి సర్వవిద్రావిణి సర్వాక్షిణి సర్వాహ్లాదిని సర్వసమ్మోహిని సర్వస్తంభిని సర్వజ్ఞంభిణి సర్వనశంకరి స్వరంజని సరోన్మాదిని సర్వాస్థాపని సర్వసంపత్ప్రపూరణి సర్వమంత్రమయి సర్వద్వంద్వక్షయంకరి అనుపేర్లుగల పదునాలుగుదేవతలు వసించి తమయొడలిదాలు ఎఱ్ఱునిపగవంపు తీరగెలవంబును నడంపఁగా అప్రాకృతదివ్యగింపపుష్పమాల్య సప్రధూషణధారిణులై ఆయుధపాణులై రాజరాజేశ్వరీచరణారుణారవిందసేనకలై లిదీయాజ్ఞానిర్వాహకలై యుండురు. వీరికెల్ల దొరసానియైన త్రిపురవాసినియను చక్రశ్రవరి చక్రదేవతలు మిగుల శక్తితోఁ గొలువ రతనంపుపెద్దగద్దయపై మిక్కిలి సంతోషంబుతో వసించియుండును.

అయిదవదియైన బహిర్దశార మనెడుపేరుగల సర్వార్థసాధకచక్రము: సర్వజనానందకందంబై ప్రకాశిల్లును. దానియందు కుశోత్తీర్ణయోగినులని ప్రసిద్ధికెక్కిన సర్వసిద్ధిప్రద సర్వసంపత్ప్రద సర్వప్రియంకరి సర్వమంగళకారిణి సర్వకామప్రద సర్వదుఃఖవిమోచని సర్వవృత్త్యుప్రశంసని సర్వవిఘ్ననివారిణి సర్వాంగసుందరి సర్వసౌభాగ్యదాయిని అనుపేర్లుగల పదుగురు దేవతలు తమయొడలిచాయలకును చిఱునగవులదాలునకును ముఖంబులసాగనునకును నఖంబులరంగునకును జూబిల్లి ఫేత్తిల్లి వెలవెలపోవ దివ్యధూషణ పుష్పహారగంధసప్రధారిణులై చతురంగసేనాసమేతలై అభయవరదముద్రలను పాశాంకుశంబులును కరంబులయందు కరంబు మెఱయ శస్త్రపుత్రపుత్రపౌత్రపుముఖసమేతలై మహాశక్తిర్యయుక్తలై మహాత్రిపురసుందరీసేవాసక్తలై యుండురు. వీరికెల్ల ఏలికసాని

దైన త్రిపురాగ్రీయనెడుచక్రశ్రవరి చక్రమందలిదేవతలు శబింప స్వర్ణసింహాసనంబున నివసించియుండును.

అటనిద్వైత అంతర్దాశమునెడు సర్వరక్షాకరచక్రము: యోగజననేత్రానందపాత్రంబయి భాసిల్లును. దీనియందు నిగర్భయోగినులనెడి నామములుగల సర్వజ్ఞ సర్వశక్తి సర్వైశ్వర్యప్రద సర్వజ్ఞానమయి సర్వవ్యాధివినాశిని సంస్కారస్వరూపిణి సర్వపాపహర సర్వానందమయి సర్వరక్షాస్వరూపిణి సర్వైశ్వర్యకలప్రద అనుపేర్లుగల దేవతలు జపమాలికలను పుస్తకములను హస్తములయందు ధరించి పచ్చకుర్చులమునంటిదేహాచ్ఛాయలుగలిగి దివ్యనిస్సభూషణపుష్పగంధంబులఁ దాల్చి చతురంగబలసమేతలై తిళితిళ మెఱయునాయుధంబులు పూని రాజరాజేశ్వరీచరణములభక్తియుక్తిలై సంత్యక్తగణంబులై యుండురు వీరికల్లె వల్లిగియును త్రిపురమాలినియును చక్రేశ్వరి చక్రదేవతలు గొలువ రత్నసింహాసనంబున నివసించియుండును.

ఏడవది దైన సర్వరోగహరచక్రము: ఎనిమిదికోణములుగలిగి మెఱయును. అందు రహస్యయోగినులనెడు ఐశిని కామేశ్వరి మోచిని విమల అనుణి జయిని సర్వేశ్వరికాళిని అనుపేర్లుగల వాద్దేవతలు ఎఱ్ఱనిశ్చరంబులను దివ్యాధిగణప్రపుష్పహరగంధంబులను విండ్లు అముత్యలు ఖడ్గంబులు గంధ్రగొడ్డండ్లు భూజంబులు లోనగునాయుధంబులను వహించి మించినభక్తితో చతురంగబలంబులు గొలువ పుత్రపుత్రీనస్త్రీభర్తృసమేతలై సర్వైశ్వర్యయుక్తలై త్రిపురమందరీపాదావిందవందనాసక్తలై నసీంతురు. ఐదుకోణమునకు నడుమను ముక్కోణమునకు మీఁదను నుండుచతురశ్రమందు వైరుల నురుమాడు కామేశ్వరాస్త్రపాశుపతాస్త్ర బ్రహ్మాస్త్రాననకలదివ్యాస్త్రదేవతలును చాపబాణపాశాంకుశ త్రిశూలశంఖచక్రాదిదివ్యాయుధశాలఁను ఆశాలకు మీఁదివలయునునందు రత్ననిర్మితగృహములయందు సకలజనవంద్యమానలగు కామేశ్వరి భగమాలిని నిత్యక్లిన్త ధేరుండ వహ్నివాసిని మహావక్రేశ్వరి శివనూతి త్వరితి కులసుందరి నిత్య నీలపతాకిని విజయ సర్వమంగళ జ్వాలామాలిని చిత్ర మహానిత్యలనెడు పూర్వాపరపత్యతిభిదేవతలును ఆదేవతాగృహములకు పైన వివిధమను సంప్రదాయజ్ఞులయి త్రివిధములుగా నుండెడిపరమేశ్వరగృహమేశ్వరమయి మిత్రేశమయి షష్ఠీశమయి ఉడ్డేశమయి చర్యానాథమయి లోపామద్రమయి అగస్త్యమయి ఆనుదేవౌఘదేవతలను కాలాతాపనమయి ధర్మాచార్యమయి ముక్తేశిశ్వరమయి దీపకానాథమయి అనెడుసిద్ధేఘదేవతలను విష్ణుదేవమయి ప్రభాకరదేవమయి తేజోదేవమయి మనోదేవమయి కల్యాణదేవమయి రత్నదేవమయి వాసుదేవమయి శ్రీరామానందమయి అనెడు మానవౌఘదేవతలను వీరికి వైన రత్నఖచితస్వర్ణపీఠములయందు అతిసుందరులగు హృదయదేవి శిరోదేవి శిఖాదేవి కవచదేవి నేత్రదేవి అస్త్రదేవి అను

షండంగ దేవతలును వనింతురు. వీరికిందఱకు నాయకియగు త్రిపురాసిద్ధచక్రేశ్వరి చక్ర దేవతలు బలసి యైలమితో కొలువ సువర్ణసింహాసనంబున అధివసించియుండును.

ఎనిమిదవదియైన సర్వసిద్ధిప్రదాయకచక్రము: మూడుకోణములగులదై సనకస నందనాదియోగిజనహృదయరంజకమై రాజిల్లును దీని అగ్రకోణమందుండు కామగిర్యా లయమందలి అగ్నిమయమయినసీతముపైని వాగ్భవస్వరూపిణియును కాదివిద్యామయవర బ్రహ్మాత్మకశక్తియును నైన కామేశ్వరీదేవి పాశమును అంకుశమును అమృతకలశమును కపాలమును నందాభయమూర్తలను తనయాణుకరంబులలో ధరించి భూషణమణిఘృణీ జాలంబులు దిక్కులం బర్వ దివ్యవస్త్రగంధపుష్పహారంబులు ధరించి చతురంగసేనాపరివారంబులు గలిగి మిత్రేశనాథనవయోనిచక్రాత్మతత్త్వస్ఫుష్టికృత్యసహితేచ్ఛాశక్తిసమేత యై నిండోలగంబున కొలువుదీరి యుండును.

దక్షిణకోణమందు హదివిద్యాస్వరూపిణియై నూర్యమండలమయమయిన జాలం ధరిపీతమున షష్టిశనాథాదులతోఁగూడి దశాంధ్వయ చతుర్దశారచక్రములకు కన్ద్ర యయి విద్యాతత్త్వస్థితికృత్యజ్ఞానశక్తిస్వరూపిణి యయి కామరాజాత్మక కామకళాస్వరూపిణి యయి బ్రహ్మాండకోటులను పుట్టింపఁ బెంప సమర్థత గలది యయి సమస్తపరివార సహిత యయి విష్ణురూపశక్తి యయి పుష్పమాలికాచందనవస్త్రభూషణ సమేత యయి లేతపగడంపులేఁగెలం బోలిన ఆణుచేతులయందు చాపమును బాణములను పాశమును అంకుశమును పుస్తకమును జపమాలికను ధరించి నిజ్రంబులవంటిదేహకాంతిఁగల శ్రేష్ఠవర వనించియుండును.

వామకోణమందు సాదివిద్యాస్వరూప మైనదియును చంద్రమండలమయమగు పూర్ణగిరిగవ్వారమున ఉడ్డిశానందనాథాదులతోఁగూడినదియును చతుర్దశ హేడశదశ అష్టాంధ్వయచక్రములకు నధికారిణియును శివతత్త్వసింహారకృత్యక్రియాశక్తిశక్తిబిజస్వ రూపము గలదియును పరావరస్వరూప మయినదియును రుద్రాత్మకశక్తియును చంద్ర సమానశరీరచ్ఛాయ గలదియును అయిన భగమాలినీదేవి తనయాణుకరములయందు విల్లును అములము పాశమును అంకుశమును పుస్తకమును అభయమూర్తను పూని రత్న భూషణ వస్త్రగంధ మాల్యంబులను దాలించి పరివారవారంబులు గొలువ నలుపుమీఱ వని యించి యుండును. వీరి క్షై దొరసానియైన త్రిపురాంబాచక్రేశ్వరి సర్వాభరణభూషితయయి అగ్రభాగమందుండు రత్నసింహాసనముపై వనించి త్రిపురసుందరీధ్యానతత్త్వర యయి యుండును.

ముక్తికోణమునకు నడుమనందు ప్రజ్ఞానస్వరూపమును సర్వానందమయమును యోగిజనభ్యేయమును నైనబిందువుండు మాయామయములైన యంత్రపాశములచేత కట్టఁ

బడిన నల్లపట్టుతెరచీరయును మల్లెలు మొల్లులు లోనైనపుష్పమాలికలచేత నలంకృతమైన పచ్చపట్టుచాందినీయును బంగారుమయమైన మణిఫలకయును తత్త్వపుష్పములగు రత్న సోపానములును పట్టుతలగడలును హంసతూలికలపఱపును గల పంచబ్రహ్మకారమైన మంచము గలను. దానియందు త్రిలోకసుందరుడును కామేశ్వరుడును నైన పరమశివుడు పాశమును అంకుశమును చేఱుకువిల్లును పూవుటమ్ములును తన నాలుగుచేతులయందు గరించి సృష్టినస్త్రభూషణచందనపుష్పమాలికలను దాల్చి మిక్కిలి చక్కనగు పెక్కులాడులు పెక్కుమంది వింజామరలు తాంబూలపుపెట్టియై తిష్ఠుపడిగ మొత్తలగునవిఘ్నాని కొలువ మహావైభవంబుతో కూర్చుండియుండును. వాని యెడమతోడయ నెడి సీమందు త్రిలోకమోహినియును, సృష్టిస్థితిసంహారాని సృష్ట్యావహరకారణభూతయును సర్వతంత్రస్వతంత్రయును శాంతరసస్వరూపిణియును సకలలోకజననియును దివ్యనిస్త్రదివ్యభూషణ దివ్యగంధ దివ్యపుష్పమాలికాధారిణియును కుంకుమపువ్వులకాంతులం బోలిన దేహకాంతి గలదియును సమస్తచక్రపరివారసమేతయును పరబ్రహ్మచక్రమయియును మహాద్యాణ పీఠస్వరూపిణియును చర్యానందనాథాదిసమేతయును సర్వస్వామినియును నైన పరబ్రహ్మిణి యనుత్రిపురసుందరీదేవి నసించియుండును.

మఱి యీశ్రీచక్రమందో నవచక్రములలో ద్విలోక్యమోహనమను చక్రమందు రతియను స్థాయిభావముగల శృంగారరసస్వరూపిణిగాను సర్వావ్యాపిభౌతికచక్రమందు ఉత్సాహమను స్థాయిభావముగల వీరరసాత్మికగాను సర్వసంతోషభావచక్రమందు శోకిమను స్థాయిభావముగల కరుణారసాత్మికగాను సర్వసాభాగ్యదాయకమందు భయమను స్థాయిభావముగల భయానకరసాత్మికగాను, సర్వానానాగమందు జాగుప్సి యనుస్థాయిభావముగల భీతిత్వరసాత్మికగాను సర్వరక్షాకరమందు శ్రోధమను స్థాయిభావముగల శౌందరసాత్మికగాను సర్వరోగహరమందు హాసమను స్థాయిభావముగల హాస్యరసాత్మికగాను సర్వసిద్ధిప్రదాయకమందు విస్తయమను స్థాయిభావముగల అద్భుతరసాత్మికగాను సర్వానందమయమందు శమమను స్థాయిభావముగల శాంతరసాత్మికగాను త్రిపురసుందరీదేవి యున్నది కనుక చక్రముయందుంగః దేవత లందఱును ఆయారసములు గలవాడై యుందురు.

శ్రీచక్రతేజఃక్రమము శ్రీచక్రము సృష్టిస్థితి సంహారభేదములచేత కైలాసప్రస్తార మేరుప్రస్తార భూపురప్రస్తార క్రిమముగ లిఖింపబడును. బిందువును ముక్కోణమును అష్టకోణమును దశావద్యయమును చతుర్దశకోణమును అష్టదశమును షోడశదశమును త్రివిధయమును భూపురత్రియమును ఐదుసగ నొకటిమీద నొకటి అనులోమముగ వాయుట సృష్టిక్రమము భూపురత్రయ మాదిగ బిందువుదాక విలోమముగ

వాయుట సంహారము. సాక్షకునికుడిచేతియందలి బొటనచేలియంగుఁగమును ప్రమాణముగ నేర్పజుచుకొని గృహమందు పూజించుటను మూడు ఐదు తొమ్మిదిఅంగుళముల ప్రమాణమును దేవాలయములములయంగు పూజింప పడునొకంగు పదుమూడు పదునైదు అంగుళముల ప్రమాణమును గనుక నీలక్ష్మిలలో తన కిష్టమైనది యొక్కరెక్కొలతగా నిర్ణయించుకొని యొన్నియంగుళములలో చక్రము నిర్మింపఁదలచెనో ఆకొలతకు సరిగ తనయంగుళములలో అణువు మొదలుగా తగినభాగములు తొంబదియాలు గలయటుల సరిమాచుకొని ఆభాగములలో నడిమయమునకు క్రింద ఇనువదినాలుగుభాగములు పైన నిరువదినాలుగుభాగములు త్రోసి నడుమనుండిన నలువదనిమిదిభాగములను, ఒకవర్తలాకారముగ లిఖించి ఆస్తులముయొక్క మీదియంచుమొదలుకొని సూర్యరేఖ ఆఱుభాగములను, చంద్రరేఖ ఆఱుభాగములను, అంగారక రేఖ అయిదుభాగములను, బుధరేఖ మూడుభాగములను, బృహస్పతిరేఖ మూడుభాగములను, శుక్రరేఖ నాలుగుభాగములను, శనిరేఖ మూడుభాగములను, రాహురేఖ ఆఱుభాగములను, కేతురేఖ ఆఱుభాగములను, కేతురేఖమొదలుగ వర్తలపుక్కిందియంచు ఆఱుభాగములుగాను అంతు నలువదియైనిమిదిభాగములు సరిపజుచుకొని సూర్యాదినవగ్రహరేఖలొకటిక్రింద వొకటి తప్పక వ్రాసి ఒకటనరేఖకొనలు మూడుభాగములను రెండవరేఖకొనలు నాలుగుభాగములను నాలుగవరేఖకొనలు పదియాలుభాగములను అయిదవరేఖకొనలు పదునెనిమిదిభాగములను ఆఱవరేఖచివలు పదియాలుభాగములను ఎనిమిదవరేఖతుదలు నాలుగుభాగములను తొమ్మిదవరేఖకొనలు మూడుభాగములను తుడిచి మూడవ యేడవ రేఖలకొనలు తుడువక మొదటిదైన రవిరేఖకొనలు రెండును ఆఱవదియైన శుక్రరేఖామధ్యమందునను రెండవదియైన చంద్రరేఖకొనలు రెండును, తొమ్మిదదియైన కేతురేఖామధ్యమందునను మూడవదియైన అంగారకరేఖకొనలు రెండును క్రిందివృత్తిపుమధ్యమందునను నాలుగవదియైన బుధరేఖకొనలు రెండును ఎనిమిదవదియైన రాహురేఖామధ్యమందునను అయిదవది యయిన బృహస్పతిరేఖకొనలు రెండును ఏడవదియైన శనిరేఖామధ్యమందునను ఆఱవదియయిన శుక్రరేఖకొనలు రెండును రెండవదియయిన చంద్రరేఖామధ్యమందునను ఏడవదియయిన శనిరేఖకొనలు రెండును మీదివృత్తిపుమధ్యమందునను ఎనిమిదవదియయిన రాహురేఖచివలు రెండును మొదటిదియయిన సూర్యరేఖామధ్యమందునను తొమ్మిదవదియయిన కేతురేఖతుదలు రెండును మూడవదియయిన అంగారకరేఖామధ్యమందునను చేర్పవలయును ఇట్లు చేర్పగా మూడురేఖలు కూడినమర్మస్థానములు పదునెనిమిదియును రెండురేఖలు కూడినయిరువదినాలుగుంధులను ముక్కొండు అయిదొండు దశకోణములు రెండును చతుర్దశకోణమును అంతు నలువదిమూడు ముక్కొండుములును రెండు ప్రక్కలయంగు డమరుకములనుంటిరేఖ లాఱును గల అంతర

చక్క మగును. దీనిమీఁద పడునొకండుపాళ్లకొలతగల ఒక్కవృత్తియు వ్రాసి దానియందు ఎనిమిదిదశములు లిఖించి దానిపైని తొమ్మిదిపాళ్లకొలతలో నొకవృత్తియు వ్రాసి దానియందు పదియాఱుదశములు లిఖించి దానిపయిని ఒక్కపాలుకొలతలో మాడుపలయములును వానిపయిని ఒకపాలు విడిచి ఒకచతురశ్రరేఖయును అవ్వలిరెండుపాళ్లలో రెండుచతురశ్రరేఖలును చతుర్ద్వారయుక్తముగ భూపురత్రయము లిఖింపవలయును. ఇట్లు వ్రాయఁగా తొంబదియాఱుపాళ్లును సరియగును. ఇదే పురుషప్రమాణము. తొలుత ముక్కోణము నడుమను బింగువును బింగునందు కామరాజబీజమును ముక్కోణమందు శక్తి తారత్రయమును అట్టకోణమందు అక్షచటతపయశ వర్ణములును ప్రథమదశారమందు యకారము మొదలు క్షకారము తుదగాఁగల పదియక్షరములును ద్వితీయదశారమందు కవర్ణ చవర్ణములును చతుర్దశారమందు టకారాది ధికారాంతమును పరునాలుగు అక్షరములును వ్రాయవలయును. అట్టదశములయందు అ ఇ ఉ ఋ ౧ ౨ ౩ ౪ అను వర్ణములును పదియాఱు దశములయందు అకారము మొదలగు పదియాఱు స్వరములును భూపురము యొక్క మాడుపరేఖలలో మొదటిరేఖయందు అణిమాది ద్వసిద్ధులును రెండవరేఖయందు బ్రాహ్మి మొదలు మహాలక్ష్మి తుదగాఁగల అష్టమాతృకలును మూడవరేఖయందు దశము ద్రాదేవతాబీజములును లిఖించి వీనిమీఁద శ్లో. బీజం వ్రాణశ్చ శక్తిశ్చ దృష్టి ర్వశ్యం తద్వైవచ, మంత్రయంత్రాదిగాయత్రీ వ్రాణస్థానమేనచ, భూతదీక్షాపకానాంచ యంత్రస్థాంగాని సై దశః అనెడుదశాంగములను వ్రాసి గురుముఖముగా శ్రుతియుక్తి అను ధనములచేత ఎఱిగి ఉపాసించువారికి సర్వాంగసిద్ధులను పరమపురుషార్థసిద్ధియును నిగ్రహ అనుగ్రహ ఘటికా పాగుకా దూరి ప్రాణ చూడృష్టి గగనగమనాది సిద్ధులును లభించును. మఱి యీచక్రమందలి ముక్కోణమును అట్టకోణమును దశారములు రెండును చతుర్దశారమునుగూడి యీయయిదును శక్తిచక్రములు. ముక్కోణమందలి బింగువును బహిర్బుద్ధశమును సోపితదశమును భూపురత్రయమును ఈనాలుగును శివచక్రములు. శ్లో. చత్వారి శివచక్రాణి తక్తిచక్రాణి పంచచ, నవచక్రమిదం క్షేయం శ్రీచక్రం శివహౌర్యపుణః అని శ్రీపురసారసింధువునందు. మఱియు దీనిని హయగ్రీవవ్యాసదుర్వాసోఽగస్త్య దత్తాత్రేయ విసిష్ఠాది సర్వమహర్షులును గోరకనాథ మత్సేన్ద్రింద్రనాథాదిసిద్ధులును కాలిదాసప్రముఖులును ఆరాధించి తాము పొందినమహిమ లందఱును సొందవలయు నని యెంచి కారదా తిలక జ్ఞానార్ణవ కుశార్ణవ సౌభాగ్యరత్నాకర తంత్ర సార తంత్రరాజాది మంత్రశాస్త్రములు రచియించిరి. కావున ఈదేహస్వము నాకుఁ దెలిసినంత సంగ్రహించి వ్రాసితని. బుద్ధిమంతు లగువాగు పైఁజెప్పిన కారదాతిలకాది శాస్త్రములను లలితాస్తవరత్న యోగిసహృదయ కామకాతంత్రదివ్యమంగళాధ్యాన లలితో

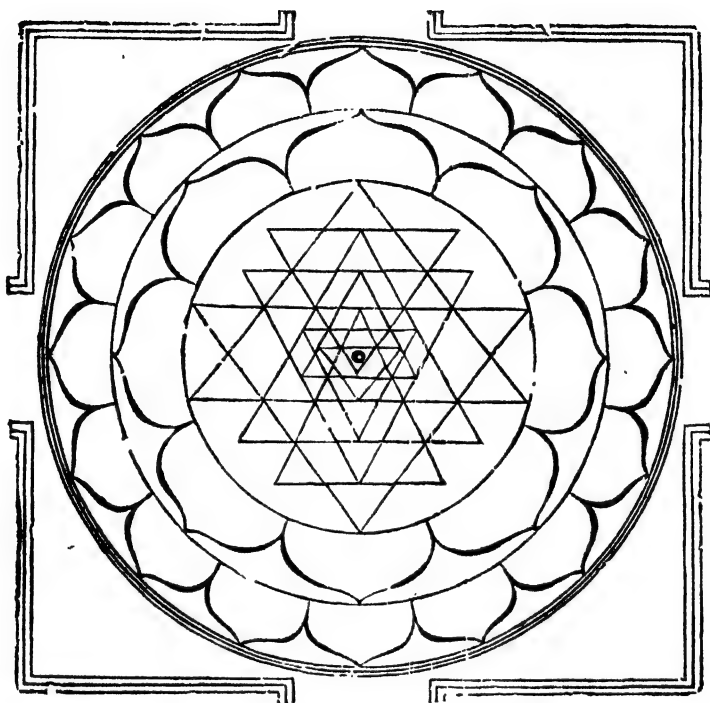
పాఖ్యాన దుర్వాసకృత లలితా స్తవరత్న పరశురామనూత్రి కా క్తనూత్రాదులను శోధించి అశేషము విశేషముగఁ దెలిసి సంతోష మొందవలయును.

మఱి యీశ్రీచక్రినగరము, ప్రాకృతము, అప్రాకృతము, కేనలాప్రాకృతము అని మూఁడువిధములు. అందు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివ విరాటుద్గుహాం డములలోఁగల కైలాసమందును క్షీరాబ్ధియందును మేగునందును పాతాళమందును మందర మందును ఆయాఅండుముల ప్రమాణములతోఁగదిగ నిడివియును వెడలుపును పొడుపును గలిగియుండు శ్రీపురములు ప్రాకృతములు బ్రహ్మాండసకలండుములలో పనించువారికి ఆయా అండుములకు పయినుండు మఱియొకయండుమందలి శ్రీపురములు అప్రాకృతములు. అన్నియండుములకు పైనుండెడి శ్రీనగరము కేనలాప్రాకృతము.

మఱియు చర్యము నెత్తురు మెదడు చేసె నొముకలు అనునైదును శక్తిమూలకములు. శుక్లము, తేజస్సు, గ్రాణములు, జీవము అను నాలుగును శివమూలకములు. ఈతొమ్మిదియును గల అష్టైశ్వర్య నవద్వారా దేవానాం పూరయోధ్యా, యో వై తాం బ్రహ్మణో జేదా అమృతేనామృతాం పురీం, తస్మై బ్రహ్మచ బ్రహ్మచ ఆయుః కీర్తిం ప్రజాం దదతుః ఇత్యదిశ్రతులనుబట్టి మూలాధార నాడీచక్రి స్వాధిష్ఠాన మణిపూరక అనాహత విశుద్ధి అక్షయ సహస్రారములనెడి యేనిమిది చక్రిములును నవరంధ్రములును గలిగి సర్వదేవతానివాసంబగు శరీరమును పంచభూతములు శక్తిసంబంధములు మాయాశుద్ధవిద్య మహేశ్వర సదాశివచక్రిములు నాలుగును శివమూలకములు. ఈతొమ్మిదియునుగల అండుమును శ్రీచక్రిమునకుఁగల నవత్రేఖలే నవఖండములుగాఁగల భూమియును ననిగ్రహోత్పత్తికముగు ఖగోళమును నవరంధ్రాగ్రత్యక్తముగు దేహమును శ్రీచక్రము గావున ఈశ్రీచక్రమును తెలిసి యుపాసించువారికి ననిగ్రహపీఠలు తొలగి సర్వసిద్ధులు లభించును.

శ్లో. ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధి పార్థ ఉభావశీ" అను గీతావచనమునుబట్టి బ్రహ్మవేత్తలయినవారు ప్రకృతిపురుషులను విచారించి తొలుత ప్రకృతివికారములను అసత్యములుగఁ దెలిసి పిమ్మట ప్రకృతిపురుషులయొక్కము నెఱిగి అద్వైతనిష్ఠు సలు పుచునుందురు గనుక బుద్ధిమంతులగువారు ఈచక్రివిషయమును చక్కఁగఁ దెలిసికొనవలయును.

శ్లో. బీజాత్మరయంతం చక్రిం యతీనాముత్తమోత్తమమ్, బీజాత్మరవిహీనంతు గృహస్థానాం ప్రశస్తకమ్" అని మంత్రరత్నవ్యాఖ్యానమందలి పంచదశతరంగముందుండుటలన యతీంద్రులు చక్రిమును బీజాత్మరములను లిఖించి పూజింపవలయును. గృహస్థులు పూజాకాలమున చక్రిమున బీజాత్మరము లున్నట్లు భావించి పూజింపవలయును గనుక గృహస్థుల కుపయోగముగ బీజాత్మరములు వ్రాయఁబడవు.

క. చేటిభవదఖిలమహా, ఖేటాంగన కమలరత్న కేయూరకన

త్తోటిరకు రవిశశిమయ, తాటంకకు సకలదైత్యదర్పదళసకున్. ౨౯

టీ. చేటి...గనుక, చెటిశివత్ = చేలిక తైలగుచున్న, అఖిల = సమస్తమైన, మహా ఖేట = వేలుపుటలో మేటులయిన బ్రహ్మాండ్రాగులయొక్క, అంగనకు = స్త్రీలుగలదాని కిని అనగా బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివ దేవేంద్రాదిదేవతలభార్యలైన సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వతీ ఉన్మనీ మనోన్మనీ శచీదేవీ ప్రముఖదేవతాస్త్రీ లందఱు నీమహాదేవికి నూడిగములు చెయుచున్నా రని భావము. శ్లో. సచామరరమావాణిస్సన్యదక్షిణసేవితా, సచామరాభ్యాం శ్రీవాగాభ్యాం పార్వత్యయోరపవీజితామ్, బ్రహ్మణీకోటిసహితైర్భృత్తాకోటిభిరర్చితామ్, లక్ష్మీనారాయణానాంచ కోటిః పరసేవితామ్, గుర్రాణీకోటిసహితై రుద్రకోటిభిరార్చితామ్, అని లలితాసహస్రనామ దివ్యమంగళాస్తోత్రములందు, అమల...రకుక, అమల = నిర్దోషములయిన, రత్న = మణిఖిలములయిన, కేయూర = భుజ కీర్తులును, కనత్ = ప్రకాశించుచున్న, కోటిగకుక = కిరీటమును గలదానికిని, రవి...కకుక, రవి = సూర్యునియొక్క, శశి = చంద్రునియొక్క, మయ = స్వయామయులైన, తాటం

కమ౯=కన్దులగలదానికిని, శ్లో. తాటంకయుగళీభూతతపనోడుపమండలా, అని లలితాసహస్రనామమందు, సకల...నకు౯, సకలర్థ త్యేమభుండు కైటభుండు లోనైన సర్వరాక్షసులయొక్క, దర్ప=గర్వమును, దశనకు౯=నశింపజేసినదానికిని.

తా. సరస్వతీదేవి, లక్ష్మీదేవి, పార్వతీదేవి, ఉన్మనీదేవి, మనోన్మనీదేవి, శచీదేవి మొదలయిన దేవతాస్త్రీలందఱు పనికిత్తెలుగాఁగలదానికిని దివ్యములయిన మణులు చెక్కిన భుజకీర్తులును కిరీటమును గలదానికిని సూర్యచంద్రులే కమ్ములుగాఁగలదానికిని, మధుండు, కైటభుండు, రక్తవీజుండు, మహిషాసురుండు, శుంభ, నిశుంభులు, భండ, చండ, ముండులు మొదలయినరక్కసుల నెల్ల చక్కాడినదానికిని అనితాత్పర్యము.

క. పంచశివాసనకు మహా, పంచాసనగమనకును ప్రసంచేశ్వరికై
పంచమరతరుసఖముఖ, పంచకయతభూరిమంట, పన్నామినికిన్. 30

టీ. పంచశివాసనకు౯, పంచశిని = పరమశివుని సద్బోధిత వామదేవ అఘోర తత్త్వము ఈశాన ముఖములవలనఁ బుట్టిన బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, ఈశ్వర సదాశివులనెడు పంచకర్తలే, ఆసనకు౯=పీఠముగఁగలదానికిని-అనఁగా అగ్ని, నిర్యతి, వాయు, ఈశాన దిక్పాలయందు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేశ్వరుల నలుగురును నాలుగు కాళ్ళిగాను, సదా శివుండు పైపలకగాను గలపీఠమందు విసించునని యని భావము. శ్లో. పంచప్రతాసనా యాఢా పరబ్రహ్మస్వరూపిణీ, పంచశ్రేతమంచాధికాయినీ అని లలితాసహస్రనామ మందు, శ్లో. శివాకారమంచే పరమశివపర్యంకనిలయామ, అని సౌందర్యలహరియందు, పుష్కరప్రక్షేణ ఇతః ప్రేతిః అని పుష్కరప్రక్షేణ ప్రసిద్ధముగఁ గణితులై యుండువారని యర్థము. పంచకర్తలీ మేకరూపేతే నుజ్జీవింతుచున్నవారనుట బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వరి సదాశివులనెడు పంచకర్తలే యధాదేవతలుగాఁగల సాధ్వధిష్ఠానాది పంచపక్రములకు మీఁదనుండు సహస్రారమందు విజ్ఞానమయంబగు బిందుస్వరూపంబున విసించునని దావున పంచశివాసన యనుట. మహాపంచాసనగమనకు౯, మహా = గొప్పదియైన, పంచాసన=సింహాసన, గమనకు౯=వాహనముగాఁగలదానికిని, లేక పంచాసన=సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమయిన పరమశివుని, గమనకు౯=విజ్ఞానరూపిణి యనుటచేత పొందుదానికిని అని యర్థాంతరము. ప్రసంచేశ్వరికై, ప్రసంచ=పరబ్రహ్మంశములయిన, సద్రూప, చిద్రూప, ఆనందరూపములు మూఁడును ప్రకృత్యంశములయిన నామరూపముల రెండును అనెడు నైదంశములతోఁగూడినలోకమునకు లేక పరమశివునిపంచముఖముల నున్నఁ బుట్టిన భూ, జు, వహ్ని, వాయు, గగనము లనెడుపంచభూతసమేళనమువలనఁ గలిగిన ప్రసంచమునకు, ఈశ్వరికై=పంచకర్తరూపిణియై పంచకృత్యములఁ జేయుటకు దొరసానియైనదానికిని శ్లో. సృష్టికర్త్ర బ్రహ్మరూపా గోస్తీ గోవిందరూపిణీ,

సంహరిణీ రుద్రగుహ తిరోధానకీర్తనీ, సదాశివానుగ్రహదా పంచకృత్యపరాయణా, అని లలితాసహస్రనామము, పంచ...మినికీ...పంచ=అయిదైన, సురతరు=మందారము, పారిజాతము, సంతానము, కల్పకము, హరిచందనము అనెడు కల్పవృక్షములును, సఖి=సుస్వతి, లక్ష్మీ, పార్వతి, ఉన్మని, మనోన్మని అను పంచసఖులును, ముఖమొదలయిన, పంచక=పంచవర్ణములుగల, కపిల సురభి లోనగు పంచకామధేనువులతోడను, స్వర్గరత్న, గగనరత్న, మధ్యరత్న, నాగరత్న, పాతాళరత్నములనెడు పంచరత్నములతోడను, పంచామృతకలశములతోడను, పంచకోశములతోడను, మఱియును తక్కినవస్తుపంచకములతోడను, యుతి=కూడిన, భూరి = సునిర్ణయమైన, మంటప=చింతామణిమయమంటపమునకు, స్వామినికీ=రాణియైన దానికిని.

తా. బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివయ మయిన సింహాసనమున నుండుదానికిని, సింహవాహనముగలదానికిని, లోకమునకు దొరిసానియైనదానికిని, పంచకల్పవృక్షములు పంచసఖులు పంచకామధేనువులు పంచరత్నములు మొదలగునవిగలిగి యొప్పెడి పసిడిచింతామణిమంటపమధ్యమందు వసించుదానికిని అని తాత్పర్యము.

ఈపద్యమున మహాపంచాననగమనకు అనుబంధ మహచ్ఛబ్దప్రయోగమునకు ప్రయోజన మేమి యనిన పూర్వము బ్రహ్మ విష్ణువుల హంస గరుడ వాహనంబుల నెక్కి శివసందర్శనంబుకై మహావిలాసంబగు కైలాసంబునకు పోయి సుబ్రహ్మణ్యస్వామియొక్క వాహనమయిన నెమిలియును పడగ యయిన కోడియును, ఉపరిభూతములచేత ప్రేరింపబడి అలిగి హంస గరుడపక్షులం జంపిన సుబ్రహ్మణ్యుండు వానిని బ్రతికించి బ్రహ్మ విష్ణువులను గౌరవించి పంపించి నెమిలిని, కోడిని, ఉపరిభూతములను కోపంబుతో జూచి మీరు రాక్షసులయి పుట్టుచున్నది తిట్టిన అవి కశ్యపబ్రహ్మచలన మాయ యను దానియందు నెమిలియును, కోడియును, హరిపద్మాసురుడుగాను ఉపరిభూతముల రెండును సింహవక్త్ర తారకాసురులుగాను పృథ్వి దేవతాస్త్రీలను చెఱచెట్టి దేవతలచేత వెట్టిగొనుచు బాధపెట్టిన సుబ్రహ్మణ్యుండు వారిని గిట్టింపగా భూరపద్ముడు ముందటి యట్ల కుమారునకు వాహనమును పడగయు నయ్యెను. తానుండు మూషిక మై గణపతికి వాహనమయ్యెను. సింహపక్షుండు సింహంబయి, ప్రపురసుందరీదేవికి వాహనం బయ్యెను గనుక మహాపంచాననగమనకు నని ప్రయోగింపబడెను. ఇట్లని స్కాందపురాణ మందలి శివహస్త్యఖండమందుగలదు.

క. సద్యోముక్తిప్రదకు న,విద్యాంధతమోర్కనిభకు 1 వివిధాగమవి
ద్వేద్యకు సంహృద్యకు శ్రీ,విద్యకు నాద్యకుమహాజ్ఞోవివిననిలయకున్.

టీ. సద్యోముక్తిప్రదకుఁ, సద్యః=తన్నారాధించిన జన్మమందే, ముక్తి=అపరోక్షసాక్షాత్కారజన్మమునైన, ప్రదకుఁ=ఇచ్చునట్టిదానికిని, అని...నిభకుఁ, అని

ద్యా=ఒకదానిని మఱియొకటిగా తోపింపఁ జేయునట్టి అజ్ఞానమనెడు, అంగతము= కటికచీకటిక, అర్థు=శూన్యనితోడ, నిగ్రుక్=సమానమయినదానికిని, వివిధా... నకుఁ, వివిధ=బహువిధములయిన, ఆగమ=కామికాదివాత్సలాలంతములయిన యిరువది యొనిమిది ఆగమములను, లేక చతుశ్చేదములను, గర్భాధానాదిసకలకర్మములఁ జేయుటకు నిర్ణయము లయిన ఆపస్తంబీయాదికల్పములను, విత్ = తెలిసికొనిన విద్వాంసులచేత, వేద్యకుఁ=తెలియఁదగినదానికిని, సంహృద్యకుఁ=మిక్కిలి మనోహరమయినదానికిని, శ్రీవిద్యకుఁ; శ్రీ=నిత్యమంగళస్వరూపమయిన, విద్యకుఁ = షడామ్నయ మంత్ర దేవతామయమగు బ్రహ్మవిద్యాస్వరూపమయినదానికిని, ఆద్యకుఁ=సర్వమునకు మొదటిదయినదానికిని, మహా...కుఁ, మహా=గొప్పదియయిన, అబ్జవిపిన్ = తామరయడవి యే, నిలయకుఁ=గృహముఁగాగలదానికిని, ఈతామరయడవిసంగతి శ్రీ సుగముయొక్క యిరువదియయిదవ యావరణమున వివరింపఁబడియున్నది.

తా. తనపాదపద్మమును ఆరాధించిన జన్మవందే, “అహం బ్రహ్మస్మి” అనెడు విజ్ఞానమును గలుగఁజేసి జీనన్తుక్కిని ఇచ్చుదానికిని సూర్యుఁడు కాటుచీకటిని పోగొట్టినట్లు అజ్ఞానమున నశింపఁజేయువానికిని వేదములు ఆగమములు మొదలగునవి తెలిసిన వారిచేత తెలియఁబడుదానికిని, మిక్కిలి మనోహరమయినదానికిని, సకలమంత్రదేవతా మయమయిన బ్రహ్మవిద్యాస్వరూపమయినదానికిని సృష్టిస్థితిలయము తిరోధానము అనుగ్రహము అనెడు పంచకృత్యములనుజేయు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదా శివులయుత్పత్తి స్థితియగుదులకు కారణమయినదానికిని అని తాత్పర్యము.

క. శ్రీసున్దాతకు సుగుణస్తోమకుఁ ద్రిపదత్రికూట శ్రీ సుమమాంగకు స త్కామితఫలసంధాతకు, సోమార్ధాంశకు ననంత శ్రీ శోభాయుతకున్.

టీ. శ్రీసున్దాతకుఁ, శ్రీ=లక్ష్మీసరస్వతులకును వారిలో సాటియైన పార్వతీ దేవికిని, మత్=నాకును, మాతకుఁ=తెలియయినదానికిని, లేక శ్రీమత్=సర్వసంపద లతోఁ గూడిన మాతకుఁ=బ్రహ్మదులకును లోకములకును సృష్టికారణ మయినదానికిని, లేక, శ్రీమత్=శోభాయుక్తములయిన, మాతకుఁ = జ్ఞాత్విజ్ఞానక్షేయములనెడి అంతర త్రిపుటియును ద్రష్టృదర్శన దృశ్యములనెడి మగ్నత్రిపుటియును కర్తృ హేతు క్రియ లనెడి బాహ్యత్రిపుటియును, మాతృ మాన మేయములయందు అంతర్భూములు గనుక మానమేయములు చెందును మాతృనిష్ఠము లగుటచివలన మాతృశబ్దమున కర్థము ప్రత్యగాత్మ గనుక ప్రత్యగాత్మస్వరూపురాలయినదానికిని, “శ్లో. స్వాత్మైవ త్రిపురా దపి లలితా విశ్వవిగ్రహః” అని దేవీభాగవతమందు, “శ్లో. జ్ఞాతా జ్ఞానం తథా జ్ఞేయం ద్రష్టా దర్శనదృశ్యభూః, కర్తా హేతుః క్రియా యస్తాత్మైవ జ్ఞాత్యాత్మనే నమః” అని బృహ

ద్వాన్వితమగు, శ్లో. లక్ష్మీ సరస్వతీ ధాత్రీ త్రివర్ణసంపద్విభూతిశోభాసు, ఉపకరణ వేషరచనావిద్యాను శ్రీరితి ప్రభితా, అని వ్యాడికోశము; సుగుణస్తోమకుఁ, సుగుణ= శాంతకమదమాదికల్యాణగుణములయొక్క, స్తోమకుఁ=సమాహమగులదానికని, త్రిపద త్రికూటసుషమాంగకుఁ, త్రిపద=మాఁడుకూటములుగల గాయత్రీయును, త్రికూట= వాష్పవకామరాజశక్తులనెడి మాఁడుకూటములుగల పంచదశాక్షరీయును, సుషమా=మిగుల శోభిల్లుచున్న, అంగకుఁ=కనీసముగఁగలదానికని, అనఁగా శిశుస్సమైదలు కంఠమువలె కును, కంఠముమొదలు నడుముదాకిను, నడుము మొదలు పాదములదనుకనుగల దేహము గాయత్రీమంత్రమందలి ప్రథమద్వితీయ తృతీయపాదములును పంచదశాక్షరీయందలి ప్రథమద్వితీయ తృతీయకూటములును అని యెఱుంగవలయును. శ్లో. శ్రీమద్వాగ్భవ కూటైకస్వగ్రాసముఖసంకజా, కంఠాధికకటిపద్మంతమధ్యకూటస్వరూపిణీ, శక్తికూటైకతాపన్నకట్యధోభాగధారిణీ, మూలమంత్రాత్తికామూలకూటత్రయకశీబరా, అని లలి తాసహస్రనామము, ఈత్రికూటములలో ప్రథమకూటము సరస్వతీ ద్వితీయకూటము లక్ష్మీదేవి తృతీయకూటము పార్వతీదేవియును గనక త్రిశక్తిస్వరూపిణీ యని భావము. త్రిసంజ్ఞ లన్నియు త్రికూటము అని యూహ్యము. సత్కామితాఫలసంధాతకుఁ, సత్= సత్పురుషులచేత, కామిత=కోరఁబడిన, ఫల=ఫలార్థకామమోక్షములనెడు ఫలములను, సంధాతకుఁ=ఒనగూర్చుదానికని, సోమార్థాంశకుఁ, సోమ=పరమశివునియొక్క, అర్థాంశకుఁ=సగభాగముగలదానికని, అనంతశోభాయుతకుఁ, అనంత=నాశములేని, శోభా=కాంతిశోభ, యుతకుఁ=పొడినదానికని.

తా. లక్ష్మీ సరస్వతీ పార్వతీదేవులకును బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేంద్రాదులకును, ఎల్ల లోకములకును, నాకును తల్లి యయినదానికని, కమము దమము శాంతి తీర్తిక్ష మొదలగు మంచి గుణము లన్నియును గలదానికని, గాయత్రీ పంచదశాక్షరీమంత్రములే శరీరము గఁగలదానికని, తన్నునేమించు సత్పురుషుల కోరికల నెల్ల కొల్లగ నిచ్చుదానికని, పరమ శివుని ఆర్థశరీరము గలదానికని, తఱుఁగనిప్రకాశముగలదానికని అని తాత్పర్యము.

ప. సమర్పితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన కై వల్యనవనీతం బను జ్ఞాన శాస్త్రంబునందలి విషయనిర్ణయప్రారంభం బెట్టి దనిన. 33

టీ. సమర్పితంబుగాఁ=సమర్పణముగా, నాయొనర్పంబూనిన=నేనురచియింప నుంక్రమించిన, కైవల్యనవనీతంబు=కైవల్యనవనీతము, అనుజ్ఞానశాస్త్రంబునందలి=అనె డు వేదాంతశాస్త్రమందఁగల, విషయ...భంబు, విషయ=సంగతులయొక్క, నిర్ణయ= నిశ్చయములయొక్క, ప్రారంభంబు=పుట్టుగడ, ఎట్టిది=ఏలాగంటిది, అనినఁ=అనఁగా.

తా. ఆపరదేవతకు సమర్పణముగా నాచేత చేయ నారంభింపఁబడిన కైవల్యనవ

నీతిమనెడు వేదాంతశాస్త్రమందుగల విషయవివరణముల ప్రారంభము ఏలా గనఁగా నని తాత్పర్యము.

గ్రంథారంభము.

అవతారిక.—సకలజనులు అనాయాసముగ అపరోక్షజ్ఞానానుభవము గలవారగుటకై ఈ గ్రంథమందు ప్రతిపాదింపఁబడునదియును బ్రహ్మనిష్ఠులగువాధీయందు తోచునదియును “ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ” యను సాక్షాత్కారమహావాక్యమునకు లక్ష్యార్థమయినదియును నైనవరమాత్మ వివరణముగఁ గొనియాడఁబడుచున్నది.

మ. వనితాదీపణస క్తము క్తజన సత్త్వావంతాభ్యవజ్జీవచే

తనమాత్రుం డయి క్రాలు నెందులను జీతప్రాప్తావను లావనిలో
ఘనమా తుర్యధరిత్రి యాధరణి సాక్షాత్కారుడై యొప్పున
య్యనమైకాత్మవరాంఘ్రిసప్తయుగళంబశ్రాంత మేఁ గొల్చెదన్.

లే. నిని...డయి, వనితా=స్త్రీ, ఆని=మొదలైన, ఈషణ=దాచేయ, భనేషణ పుత్రేషణములయందు, సక్త=ఆశతో కూడినట్టి, ముక్త=కూడనట్టి, జన = అజ్ఞానవిజ్ఞానులయొక్క, సత్ = ప్రశస్తములైన, స్వాంత=అంతఃకరణములయందు, అగ్నిసత్ = నాలుగుభూతములయందు నిండియున్న యాకాశమునలె, జీవ=జీవులకు, చేతనమాత్రుండుడయి=కూటస్థుడై తన్వస్వరూపుడై - లేక-ఈషణశ్రయమునం దభిలాషగల పామరులహృదయములయందు శబ్దగుణముగల భూతాకాశమునలె కింసిన్ జ్ఞత్వాదిగుణముగల జీవస్వరూపుడై, ఆ ఈషణములయం దభిలాషలేని పండితుల అంతఃకరణములయందు దేని నంటని చిదాకాశమునలె విజ్ఞానపరబ్రహ్మస్వరూపుడై అని క్రమాలంకారము, ఎందులకే=శైవ శాక్త వైష్ణవ గాణాపత్య సౌర కాపాలికము లని యెన్నిక కక్కిన పద్ధత్యనములయందును, చిత్సిప్తావనులు, చిత్ = జ్ఞానశాస్త్రసంబంధములైన, సప్త=ఏడయిన, అవనులు=కుభేచ్ఛ విచారణ తనమానని సత్త్వాపత్తి అసంసక్తి పదార్థభావన తురీయము లనెడి జ్ఞానభూములు, క్రాలుకే=శ్రేష్ఠములై వెలుఁగును. అనఁగా సకలసమయములయందు జ్ఞానభూములే యుత్తమము లైన వనుట, వానిలోకే = అజ్ఞానభూములేండిటిలోపల, తుర్యధరిత్రి=కడపటిదైన తురీయభూమి, ఘనమాకే = ఉత్కృష్టమైనదగును, అగ్నిసత్=ఉత్కృష్టమైన యాతురీయభూమియందు, సాక్షాత్కారుడై=తురీయాతితస్వరూపము చేరి బ్రహ్మవిద్యరిష్ఠులకు ప్రత్యక్ష మైనవాఁడగుచు అనఁగా తురీయమే తురీయాతీతము గనుక ఆతురీయాతితస్వరూపముచేతఁ గనబడినవాఁ డయి యనుట. ఒప్పు... శంబు, ఒప్పు=ప్రకాశించెడు, అయ్యనఘ=ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవికములనెడి త్రివిధదుఃఖముల బోగొట్టువాఁడైన, ఏకే=సజాతీయ విజాతీయ స్వగతిభేదహూన్యఁ

దైన, ఆత్మవర=సర్వోత్కృష్టఁడైన పరమాత్మయొక్క, అంశస్పద=తత్త్వదత్వంపద వాచ్యార్థములైన జీవేశ్వరులనెడు పాదపద్మముల యొక్క, యుగళంబు=జంటను, ఏక=మోక్షార్థి నైన నేను, ఆశ్రంతంబు=ఎల్లప్పుడును, కొల్పెదన్=తత్త్వదత్వంపదల త్యోగములగు ప్రత్యగాత్మపరమాత్మ లొక్కటియే యనెడు నభేదజ్ఞానముతోడ నేవించుచున్నాను.

తా. దేనిని అంటి అంటని మింటివలె ఈమూర్తయమందు ఆభిలాషగల అజ్ఞానల హృదయములయందును ఆ యీషణము యం దాశలేని బ్రహ్మజ్ఞానల హృదయముల యందును జీవసాక్షి స్వయంభుఁడగుచు సర్వసమయముయందు పోగొట్టెడిదైన జ్ఞానభూములలో నుత్తమమైన తురీయభూమియందు జ్యోతిర్నయం డగుచు బ్రహ్మవిష్ విద్వం విద్వరీయ విద్వరిష్టలకు తురీయాతపస్వరూపముచేత సాక్షాత్కరింపఁడై వెలిగెడు నిష్కళంకపరబ్రహ్మముయొక్క పాదపద్మములను నేవించుచున్నానని తాత్పర్యము.

జీవచేతనవివరణము.

మఱి యీషద్యమునంగు జీవచేతనమాస్రంపము అని యుండుటవలన అంతఃకరణమును, దాని కధిష్ఠానమును ప్రైతన్యమును అంతఃకరణమందు ప్రతినిధించిన ప్రైతన్యంబును గూడి జీవుఁడనఁబడును. కేవలాంతఃకరణంబు నకు జీవత్వము చెప్పదమనిన అంతఃకరణాశ్రయమగు శరీరమునకును జీవత్వంబు చెప్పవలెను. అది నశించునది గావున జీవత్వము సిద్ధింపదు గనుక కేవలాంతఃకరణంబునకు జీవత్వము చెప్పఁగూడదు. మఱియు, శరీరము అపరిశుద్ధము దానికంటె అంతఃకరణంబు పరిశుద్ధము గనుక అంతఃకరణంబునకు జీవత్వము చెప్పదమనిన అద్దము లోనగునవి పరిశుద్ధద్రవ్యములు గావున వానికిని జీవత్వము సిద్ధింపవలయును. అవి బాహ్యదృశ్యములు గాన వానికి జీవత్వము రాఁగూడదు గనుక కేవలాంతఃకరణంబునకు జీవత్వంబు చెప్పఁగూడదు. అద్దము లోనగునవి బాహ్య పదార్థములు. అంతఃకరణంబు అంతరపదార్థము గనుక దానికి జీవత్వము చెప్పదమనిన ఇంద్రియములును అంతరములే గనుక వానికిని జీవత్వంబు చెప్పవలయును. అవి అంధత్వ మందత్వపటుత్వములు గలవి గావున వానికి జీవత్వంబు కూడదుగనుక అంతఃకరణంబునకు జీవత్వంబు చెప్పరాదు. మఱియు అంతఃకరణము ఇంద్రియాదులకంటె అంతరంబు గనుక దానికి జీవత్వము చెప్పదమనిన ఇంద్రియాదులు అజ్ఞానంబు అయజ్ఞానంబు అంతఃకరణంబునకంటె అంతరంబు గనుక దానికిని జీవత్వంబు రావలయును. అది అభావమాపము గలది గనుక దానికి జీవత్వంబు చెప్పఁగూడదు కాబట్టి అంతర్య మయినను కేవలాంతఃకరణంబునకు జీవత్వంబు చెప్పఁగూడదు. మఱియు జీవుఁడు చేతనఁడు గావు నను అంతఃకరణము అచేతనము గనుకను దానికి జీవత్వము చెప్పరాదు. అయితే కేను

ప్రతిబింబమునకు జీవత్వంబు చెప్పద మనిన అంతఃకరణములేక ప్రతిబింబము లేదు గనుక కేవల ప్రతిబింబమునకు జీవత్వంబు చెప్పగూడదు. అయితే ప్రతిబింబముకొఱకు అంతఃకరణంబు నంగీకరించి కేవల ప్రతిబింబంబునకు జీవత్వంబు చెప్పదమనిన ప్రతిబింబమునకు స్వయంవికారాదులు గలిగియున్నను కర్తృత్వాదివికారము లేదు గనుక కేవల ప్రతిబింబమునకు జీవత్వంబు చెప్పగూడదు. అయితే అధిష్ఠాన వైతన్యంబునకు జీవత్వంబు చెప్పద మనిన ఆనైతన్యంబు నిర్వికారంబు గనుక వికారస్వరూపమైనజీవత్వము అయధిష్ఠాన వైతన్యంబునకు గూడదు. అయితే అంతఃకరణంబును ప్రతిబింబమును కూడి జీవుడని చెప్పదమనిన ఇవి రెండును కల్పితంబులుగనుక అటులు చెప్పినజీవునకు నిత్యత్వము సిద్ధింపదు. అందువలన మున్నెడు లేకపోవుచున్నాడు కాబట్టి అంతఃకరణమును ప్రతిబింబమునుగూడి జీవుడని చెప్పగూడదు. అధిష్ఠానవైతన్యంబును ప్రతిబింబవైతన్యంబును గూడి జీవుడని వక్కాణింప మనిన కేవలవైతన్యము నిర్వికారము గనుక ఆబింబప్రతిబింబ వైతన్యంబులకు కర్తృత్వభోక్తృత్వాది వికారలక్షణమయిన జీవత్వంబు నుడువగూడదు. అయితే అధిష్ఠానవైతన్యంబును అంతఃకరణంబునుగూడి జీవుడని యంద మనిన దర్శణంబును దర్శనాధిష్ఠానవైతన్యంబునుగూడి జీవుడు కావలెను. వానికి జీవత్వము కూడదు గనుక అధిష్ఠానవైతన్యమునకు అంతఃకరణమునకు జీవత్వము వాస్తవ్యుగూడదు కాబట్టి అంతఃకరణంబును అంతఃకరణాధిష్ఠానవైతన్యంబును అంతఃకరణప్రతిబింబ వైతన్యంబును గూడి జీవుడని చెప్పవలెను. మఱియును జీవత్వంబునకు ఇంతమాత్రము చాలదు. కర్తృత్వభోక్తృత్వాది విశిష్టత్వంబు జీవత్వంబు గాన కర్తృత్వభోక్తృత్వాదులు సిద్ధింపటకు అంతఃకరణంబుతోడి సూక్ష్మశరీరమునకు జీవత్వము సిద్ధింపవలెను. ఇంతే కాదు సూక్ష్మశరీరము స్థూలశరీరమును విడిచి యుండదు గనుకను ఇంద్రియములకు వాని వాని గోళకములను విడిచి స్వకీయవిషయగ్రహణము కూడదు గనుకను బ్రాప్తాణ్యాద్యభిమానము లేక కర్తృత్వము కూడదు గనుకను స్థూలశరీరంబును గావలయును. అసంగుడయిన ఆత్మకు అజ్ఞానంబు లేదు. అజ్ఞానంబు లేక శరీరంబు రాదు గనుక అజ్ఞానంబును అధిష్ఠానవైతన్యంబును ప్రతిబింబవైతన్యంబును అంతఃకరణంబును శరీరత్రయంబును వీనియందుగల అధ్యాసయును గూడి జీవుడని చెప్పబడును గనుక విరాట్స్వరూపుడు మొదలగు సర్వప్రాణిసంఘమును జీవసంఘగఁది యగును. స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరములకుండు వ్యతిరేకుడై అవస్థాత్రయ సాక్షియై పంచకోశవిలక్షణుడై నిత్యుడై నిర్వికారుడై శుద్ధుడై పుణ్యపాపముల నంటనివాడై సర్వసంబంధకూన్యుడై శత్యుడై కాలత్రయబాధ్యుడై సచ్చిదానందస్వరూపుడయిన వాడు చేతనుడు. శ్లో. పాశబద్ధో భవేజ్జీవా పాశముక్తో భవేచ్ఛివాః॥ అని తత్త్వరత్నాకరమందు.

అనంతరక. — ఈపద్యమందు పరమాత్మ సలక్షణముగ నుతింపఁబడుచున్నది

మ. జగదాదిస్థితినాశము లన్నియువగాఁగఁగఁ ప్రప్తాచ్యుతేశాఖ్యలఁగఁ
దగఁ జెన్నొంది యనంతరూపుఁడయిముఁగఁ తాపోధిచిత్సార్యుఁడై
మిగులఁ విశ్వవిముక్తుఁడై సకలుఁడై గఁ మేర్పారమధ్యస్థుఁడై
భగవంతుం డయి వెల్లునిర్గుణపరఁ బ్రహ్మంబుఁ బ్రార్థించెదన్. ౩౫

టీ. జగదాదిస్థితినాశముల్, జగత్ = జనన లయములుగల భూలోక భువన్లోక సువన్లోకములయొక్క, ఆది = ఉత్పత్తిని, స్థితి = ఉనికిని, నాశములు = లయమును, చలువఁగాఁగఁ = చెయుటకు లేక భూర్భువఃస్వలోకములు లేమారజస్వ త్త్వగుణాత్మకములై యుండుట చేత శబ్దస్వరూపవిషయజాలము భూలోకము. ఇంద్రియసంఘము భువన్లోకము. ఇంద్రియాధిదేవతారూప మగునది సువన్లోకము. ఈ త్రిలోకముల యుత్పత్తిస్థితిలయముల జేయుటకై, ప్రప్తాచ్యుతేశాఖ్యలఁగఁ - ప్రప్త = బ్రహ్మయనెడు, అచ్యుత = విష్ణువనెడు, ఈశ = రుద్రుడనెడు, ఆఖ్యలఁగఁ = పేర్లచేత, తగఁ = ఒప్పిదముగా, చెన్నొంది = ప్రకాశించి, అనఁగా “జాగరితే బ్రహ్మ, స్వప్నే విష్ణుః, సుషుప్తౌ రుద్రః” అని బ్రహ్మా పనిపిత్తునందును “నవ్యం ఖల్విదం బ్రహ్మ” యని తైత్తిరీయోపనిషత్తునందును చెప్పి యున్నది గనుక పరబ్రహ్మస్వరూపమే త్రిమూర్తులని సర్వ మని భావము. అనంతరూపుఁడై, అనంత = మితిలేని, రూపుఁడై = చరాచరరూపములు గలవాఁడగుచు “శ్రు. ఏకో దేవో బహుధా నివృత్తిః” అని శ్రుతి. “ఏకో విష్ణుర్బహుభూతం పృథగ్భూతాన్యనేకతః, త్రీలోకాంకా వ్యాప్య భూతాత్వా భుక్త్యై సువిభుగవ్యయః” అని. ముత్పాపోధిచిత్సార్యుఁడై, ముత్ = అష్టవిధానందములలో మేలైన సహజానందమనెడు, పాపోధి = సముద్రముం దుదయించిన, చిత్ = జ్ఞానమనెడు, సూర్యుఁడై = అర్చ్యుఁడై, లోకమందు సముద్రమున చంద్రుఁ డుదయించినట్లు ప్రసిద్ధముగ పూర్వకవుల ప్రయోగములండుగ సూర్యుఁడు సముద్రమునఁ బాట్టి నట్లుగఁ చెప్పట అప్రయుక్తమనుచు మనియెంచవలదు. సూర్యుఁడు తూర్పుసముద్రమునఁ బాట్టి పడమటిసముద్రమందు క్రంకుచున్నాఁడను లోకవార్తయును శ్రుతిసమతియునుగలదు. “శ్రు. ఆగ్నేగోచ్చితం తేగం సరిస్య మధ్యే అజస్రం జ్యోతిర్మగ్నసా సర్పదేతి సన ఇంద్రః కామరం దదాతు సప్త యంజంతి రథమేకచక్రం, ఏకో అశ్వో ఐహతి సప్తనామా త్రినాభిచక్ర మజరమనర్వయేనేమా విశ్వాభువనాని తస్యః, భద్రం పశ్యంతి ఉపనేదురగ్రే తపోదీక్షామృషయశ్చువ్యదః” అని. మఱి “రాకామధ్యగతిశ్చంద్ర స్సూర్య ఇత్తభిధీయతే” అనునిఘంటువును బట్టి సంపూర్ణ పూర్ణమనాఁడు ఉచ్చస్థానమునకు వచ్చినచంద్రుఁడు సూర్యుఁ డనఁబడును గనుక నీజ్ఞానము ఆనందమధ్యభాగముం దుదయించుటవలన నిశ్చించలమైన దని భావము. మిగులఁ = మిక్కిలి, విశ్వవిముక్తుఁడై = విశ్వ = ప్రపంచములైన, విముక్తుఁడై = విడుదల

బడినవాఁ డగుచు-లేక - విశ్వశబ్దమునను ప్రణవ మర్థము గనుక ప్రణవాతీతుఁ డగుచు, సకలఁడై=ప్రణవమందలి పదియ. అుకలలతోఁ గూడినవాఁ డగుచు-లేక-శివశక్తికలలతోఁ గూడినవాఁ డగుచు, అనఁగా, శ్లో. అహం పంచాక్షరం చైవ త్వంతతు పంచదశాక్షరీ, పృథ్వీ బ్రహ్మ జలం విష్ణు స్తథా రుద్రో హుతాశనః, ఈశ్వరః పవనశ్చైవ ఆకాశేతు సదాశివః, అనెడు స్మృతులచేత పంచాక్షరాధిదేవతలగు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేశ్వర సదాశివు లనెడు పంచకర్తృరూపములైన పృథివ్యాది పంచభూతముల గుణములగు శబ్ద స్పర్శరూపాదులు పదియైదును గూడి శక్తికల యగును. ఈపదియైదుకలలకు విలక్షణములైన పంచభూతములకలలగు నివృత్తి ప్రతిష్ఠా విద్యా శాంతి శాంత్యతీతము లైదును జేరి పదియావదియైన శివశక్తి యగును కనుక శ్రీమచ్చంకరాచార్యవिरచిత శివానందలహరియందు, శ్లో. కలాభ్యాం మాడాలంకృతశశికలాభ్యాం, అని యుమామహేశ్వరస్తుతి చేసిరి. మఱియు సౌందర్యలహరియందు, శ్లో. శివశక్త్యా యుక్తో యది భవతి, యని శ్రీశంకరభగవద్గౌడలవారు చెప్పినందున శివశక్త్యైక్యమే నిరతిశయానంద మనియు సర్వప్రపంచ మనియు అనులోమవిలోమ రూపముగ వచియించిరి గనుక శ్రీమద్విష్ణుషరూపములై శక్తిశివశక్తి లగును గనుక ఈయుక్తయకలలతోఁ గూడినవాఁ డగుచు-లేక-బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, మహేశ్వర, సదాశివులకలలతోఁ గూడినవాఁ డగుచు, బ్రహ్మదిదేవతాకలావివరము, [వెనుకఁ జెప్పఁబడినది.] మేర్వారమగ్నస్థుడై, మేర్వార=శ్రీచక్రముయొక్క, మగ్నస్థుఁడై=మగ్నభాగమగు బిందువందు వసించువాఁ డగుచు, శ్రీచక్రవిషయము ఇరువదియేనిమిదవ పద్యమునఁ జూడవలెను-లేక-మేరు=బ్రహ్మాండమగ్నమందలి మేరుగిరిచిననుండు, ఆర=శివ మారచక్రముయొక్క, మగ్నస్థుఁడై=నిమేషాది ప్రళయంతమగు కాలవిలక్షణరూపముచేత మగ్నమందు వెలుఁగుచున్నవాఁ డగుచు-లేక-బ్రహ్మాదండి యను పేరుగలదై శరీరమునకు వెనుకప్రక్కనుండు పెద్దయొముక మేరు వనఁబడును. దానితుద నుండుసహస్రారచక్రమునందు హంసరూపమున వసించువాఁ డగుచు, భగవంతుం డయి=సర్వజ్ఞ నిత్యతృప్తి అనాదిబోధ సర్వస్వతంత్ర నిత్యమలస్త్ర అనంతము లనెడి పట్నప్తులు గలవాఁ డగుచు-లేక, మహత్త్వభైరవీ కీర్తి శ్రీజ్ఞాననైరాగ్యము లనెడి పద్మజైశ్వర్యములు గలవాఁ డగుచు, లేక, శ్లో. ఉత్పత్తిం చ వినాశం చ భూతానామాగతిం గతిమ్, వేత్తి విద్యామవిద్యాం చ వజ్రాం భగ ఇతీరితః, అను స్మృతినిఁబట్టి పుట్టుట గట్టుటలను ప్రాణుల రాకపోకలను విద్యను అవిద్యను ఎఱుఁగుట గలవాఁ డగుచు, వెల్లు... బ్రహ్మంబుక, వెల్లు=ప్రకాశించునట్టి, నిర్గుణ=త్రిగుణ రహితుఁడైన, పరబ్రహ్మంబుక=పరమాత్మము, ప్రాగ్గించెదక=వేఁడుకొనుచున్నాను.

తా. తననిర్వికల్పజ్ఞానము బహిర్ముఖమై ప్రకృతిరూపముగ పరిణమింపఁగా ఆ ప్రకృతి గర్భములైన సత్త్వరజస్తమోగుణములవలనఁ బుట్టిన సువర్ణోక భువర్ణోక భూలోక

కములను పుట్టింపఁపెంప త్రుంప స్వరూపలక్షణముచేత నిర్గుణుడగు తానే తటస్థలక్షణము చేత సగుణుడగుచు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రస్వరూపములు ధరించినవాడై స్థానర జంగమాత్మకములగు సకలప్రాణిస్వరూపుడై ఆనందసాగరమందుఁ బుట్టిన జ్ఞానసూర్యుడై ప్రణవరూపప్రపంచ విలక్షణుడై శివశక్తికళాసహితుడై మేరుచక్రమునడుమ విసించు వాడై పద్మజైశ్వర్యసంపన్నుడై సర్వశక్తియుక్తుడై సచ్చిదానంద నిత్య నిర్గుణ పరిపూర్ణలక్షణసమేతుడై వెలిగెడు పరమాత్మను ప్రార్థించుచున్నా నని తాత్పర్యము.

అవతాంక.—కృపానిధియై గురురూఁముచేత సాక్షాత్కరించిన ఆపదబ్రహ్మము నిరాకారముగ కొనియాడఁబడుచున్నది.

చ. ఎవనియపారసత్కరుణ నెందుల నే బరిపూర్ణమై మదిన్
దవిలిన వెల్లె మిథ్యలుగదా యని యెన్ని తదీయబోధచే
నవిరళనై జభావ మెద నందితిఁ గుడ్యగతాభ్రీలఁ ద
త్ప్రవిమలదేశికప్రవరుఁపాదసరోజము లాశ్రయించెదన్. 3౬

టీ. ఎవనియపారసత్కరుణ, ఎవని=ఏవిహితగురువుయొక్క, అపార=మితిహితిన, సత్=శ్రేష్ఠమైన, కరుణ=నిర్వాణకృపచేత, ఎందుల=అంతటను, ఏ=నేను, పరిపూర్ణమై=నిండియున్నవాడనై, అనఁగా పరబ్రహ్మస్వరూపుడనై, మది=అంతఃకరణమందు, దవిలిన వెల్లె=తోచిన జీవేశ్వర జగదాభ్రీలతులన్నియును, మిథ్యలు గదా యని=అసత్యమతే యని, ఎన్ని=తలచి, అనఁగా నామరూపాత్మకమగు సర్వము బ్రహ్మము గాదని తలచి, తదీయబోధచే=ఆనిర్వికల్పజ్ఞానముచేత, కుడ్యగతాభ్రీల=గోడనంటిన గగనమువలె, అనఁగా గోడను వెలుపల లోపల మిన్నానరించి యున్నట్లు, సర్వప్రపంచమునకు లోపల వెలుపల వ్యాపించియున్నట్టి, అవిరళనై జభావము=అవిరళి=మిక్కుటమైన, నై జ=స్వీయమైన, భావము=బ్రహ్మకారమును, ఎద=అంతరంగమందు, అంతితి=హందితితో, అనఁగా, ప్రకృతిస్థితిచేత స్వస్వరూప విస్మృతిని బొంది గురూపదేశమునఁ గలిగిన దివ్యజ్ఞానమువలన భ్రమిమిడఁగానే “అహం బ్రహ్మాస్మి” యను నిశ్చయము అంతరంగమున స్థిరముగఁ గలవాడ నై తినో యనుట, తత్ప్ర...ములు, తత్=అట్టి, ప్రవిమల=పరమపవిత్రుడయిన, దేశికప్రవరు=గురూత్తమునియొక్క, అనఁగా కారణగురువుయొక్క, పాదసరోజములు=అడుగుతామరలును, ఆశ్రయించెదన్=సేవించుచున్నాను.

తా. ఏమహానుభావుని యపారకృపచేత బ్రహ్మాది స్థంబవర్ణంబుమై సకలమందును “సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ” అను శ్రుత్యర్థమునుబట్టి నిండియున్నాడనో ఎననికరుణచేత నాయందుఁ దోచిన జీవేశ్వర జగత్తులనెడు దృశ్యములు, శ్లో. దృశ్యం సర్వమాత్మ

స్వా ద్ధృగేవాత్మా వికారిణి, అనుస్మృతిప్రమాణముచేత నశించునవి యని పుబ్రహ్మము సత్య మని తెలుచి గోడనంటిన మింటిల సద్వన్యాయక పరబ్రహ్మయమగు నానిజస్వ రూపము నేనై తేజరిల్లితిని అట్టి అతీతస్వరూపుడయిన కారణాచార్యుని పాదపద్మము లను భజించుచున్నా నని తాత్పర్యము.

అవతారిక.—గురురూపముననున్న పరబ్రహ్మము సాకారముగ వినుతింపఁ బడు చున్నది.

మ. మదహంకారముఖాఖిలాన్వితమహామాయౌ వివస్వంతునిక
గదియం జేరినమంచుభంగిఁ బరఁగఁ ॥ ఖండించి త్వన్వేదయం
దుదయంబైనయథార్థ మీ నదియె నే నూహింపుమీ యంచున
మ్మన ముప్పొంగఁగఁ దెల్పుదేశికవిరాజ్జూర్తిక సదా కొల్పెదన్.

టీ. మద...మాయౌ, మత్=నాయొక్క, అహంకార=గర్వమే, ముఖ=మొద
లయిన, అఖిల=సకలముతోడ, అనఁగా రాగము ద్వేషము కామము క్రోధము లోభము
మోహము మదము మాత్సర్యము డంభము దర్పము ఈర్ష్య అసూయ అహంకార మనెడు
వానితోడ, అన్విత=సూడిన, మహామాయౌ = మూలాతూలా రూపమైన యజ్ఞానమును,
వివస్వంతునిక=సూర్యుని, కదియక=అన్యనిహితముగ, చేరిన=సమీపించిన, మంచు
భంగిక=హిమమువలె, పరఁగఁ=తప్పగా, ఖండించి=నటికి, త్వన్వేదయందక=నీతెలివి
యందు, ఉదయంబు=ఆవిర్భవించినది, దినయథార్థము=అయినకూటస్థప్రహ్మము, ఈవు=
నీవే, అదియె=ఆనద్విదానందస్వరూపమైన కూటస్థబ్రహ్మమే, నేను=సత్విజ్ఞానానంద
స్వరూపుడయిన నేను, ఊహింపుమీ=భావింపుమా, అంచుక=అని, సమ్మదము=నిరతి
శయానందము, ఉప్పొంగఁగఁ=వెల్లివిరియఁగా, తెల్పు...ర్తిక, తెల్పు=బోధించు
చున్నట్టి, దేశిక=ఆచార్యునియొక్క, విరాజ్జూర్తిక=అప్రాకృతదివ్యమంగళవిగ్రహ
మును, సదా=ఎల్లప్పుడు, కొల్పెదన్=భజించుచున్నాను.

తా. ఆవిషయముగ తన్ను విషయరూపముగ పరిణమింపఁజేయుటకు తనయం దవి
నాభావముగ నున్న అన్యక్షనామక మూలప్రకృతియే మహదహంకారాది సప్తావరణ
రూపమై వ్యప్తిసమప్తిరూపులైన జీవేశ్వరులను గల్పించి వారికి భోగపాదనములుగ
సూలసూక్ష్మకారణమహాకారణ శరీరములను బాగ్రత్సవ్యస్పృశుస్థితరూపవస్థలను విశ్వ
త్రైజస్వప్రాణప్రత్యగాతృవిరాట్ హిరణ్యగర్భ అవ్యాకృత పరమాత్మనామములను, అన్న
మయాది పంచకోశములను నిర్మించి యెల్లప్పుడు జీవేశ్వరజగద్భ్రమములను మాపుచున్న
ఆయన్యక్షనామక మహామాయను పరకీరణములు హిమకీరణములు ఉష్ణకీరణములు గలిగి
నెలుఁగుచున్న సూర్యుఁడు తనహిమకీరణమువలన పుట్టినమంచు తన్నాచరింపఁగా దానిని

తనయష్టకిరణములవేడిమిచేత నశింపఁజేసినట్లు తనయందలి స్వరూపజ్ఞానమువలన నుదయించిన నృత్తిజ్ఞానముచేత ఆహాయను నశింపఁజేసి వెనుక నిలిచిన సత్యము జ్ఞానము అనందము నిత్యము నిర్మలము అనెడుపంచలక్షణములుగల పరబ్రహ్మమే నీవు ఆపనబ్రహ్మమే నేను అని నిరాయాసముగ సాక్షాత్కరించి యుపదేశించిన గురుమూర్తి సెల్లప్పడు సేవించుచున్నా నని తాత్పర్యము.

రాగద్వేషాదుల వివరణము.

రాగము ద్వేషము కామము క్రోధము లోభము మోహము మదము మాత్సర్యము ఈర్ష్య అమాయ దంభము దర్పము అహంకారము అని పదమూడువిధములు. అందు రాగ మనఁగా పరస్త్రివిషయకముగఁ గలిగెడు చిత్తవృత్తి. ఇందువలన మహాబలశాలి యగు రాణబండు సీతాదేవిని చెఱఁబెట్టి పుత్రమిత్రభ్రాతృబంధుపరివారంబులతోడ మడిసెను.

ద్వేష మనఁగా ఒకఁడు అపకారము చేయఁగా వానికి మరల అపకారము చేయవలయు ననెడిచిత్తవృత్తి. ఇందువలన హిరణ్యకశిపుఁడు దురాచారుఁడయిన తనయనుజుని వరాహరూపుఁడయిన హరి పొరిగొనె నని ద్వేషించి దూషించి ఆమాధవుని ఐధింప శపథంబు చేసిన ఆనారాయణుండు నరసింహరూపముచేత వానిని సంహరించెను.

కామ మనఁగా ఇండ్లు తోటలు మాన్యములు ధనములు ధాన్యములు పశువులు స్త్రీలు మొదలగువానిని ఎక్కువగ సంపాదించవలయు ననెడి చిత్తవృత్తి. దీనివలన నగకాసురుఁడు అనేకస్త్రీలను దెచ్చి చెఱఁబెట్టినందున శ్రీకృష్ణమూర్తి వానిని జంపెను.

క్రోధ మనఁగా తాను చేయునట్టి పనులకు విఘ్నము చేయువానిని శిక్షింపవలయు నని ఉగ్రముగఁ గలిగెడు చిత్తవృత్తి. ఇందువలన బకాసురుఁడు ఏకచక్రపురిని వాసులగు బ్రాహ్మణులను బాధించుచుండ వారలప్రేరేపణంబున భీముఁ డారక్కసుని చక్కాడెను.

లోభ మనఁగా తనకు లభించిన పదార్థంబుల నితరుల కియ్యఁగూడ దనుచిత్తవృత్తి. ఇందువలన రాజరాజగు దుర్యోధనుఁడు తనజ్ఞాతులగు పాండవుల కియ్యవలసిన సగభాగము నియ్యనందున పుత్రమిత్ర సహోదరబంధువులతోడ వారిచేత మడిసెను.

మోహ మనఁగా పుత్రకళత్రధనాదులయందు మిక్కుటపు ప్రేమ గలిగి యుక్తాయుక్తముల నెఱుంగని చిత్తవృత్తి. ఇందువలన దశరథమహారాజు తనభార్యయగు కైకయందలి ప్రీతిచేత సత్యశీలాదిసద్గణనిధియైన శ్రీరాముని అడవులకుఁ బంపి అందున తానును మృతినొందెను.

మద మనఁగా సకలసంపదలు గలిగి గర్వాంధుఁడై నేనేమి చేసినను చెల్లునని తోచెడు చిత్తవృత్తి. ఇందువల్ల జమదగ్నిమహర్షి యొక్క హామధేనువును కార్త

వీర్యాధ్యనునిపుత్రులు క్రొవ్వచేత నపహరించి పరశురాముని నెదిరించినందున యుద్ధమం దతనిచేత తామును తమతండ్రియగు కార్తవీర్యుడును నీల్గిరి.

మాత్యుర్య మనఁగా ఇతరులు తనకంటె నెక్కువగు విద్యయును విశ్వర్యమును చక్కఁదనమును భోగమును వర్చస్సును శరీరబలమును పరాక్రమమును గలవారై యుండు గాఁ జూచి యోర్వఁజాలక మండిపడు చిత్తస్పృత్తి. ఇందువలన శిశుపాలుఁడు ధర్మరాజు చేయు రాజనూయయాగమందు కృష్ణుని నై భిషమును జూచి యోర్వక తిట్టి చక్రాయుధ ముచేత గిల్చెను.

ఈర్ష్య యనఁగా నాకు వచ్చిన కష్టములు ఇతరులకు రావలయు నను చిత్తస్పృత్తి. ఇందువల్ల అరుణాక్షుఁ డనువాఁడు తనతో సమానుఁడగు బాణునకు దుఃఖములు రాఁ గోరి అతనిచేత ప్రాణములు గోలుపోయెను.

అనూయ యనఁగా తనకుఁ గలిగినసుఖములు ఇతరులకుఁ గలుగరా దనుచిత్తి స్పృత్తి. ఇందువలన పుండ్రక దేశపురాజగు వాసుదేవుఁడు వాసుదేవుఁడనుపేరు నాకుఁ దగును గాని మఱియొకనికీ దగునా యనెడువిరోధముచేత వాసుదేవుఁడైన శ్రీకృష్ణ మూర్తితో మచ్చరించి చచ్చెను.

దంభ మనఁగా తాను చేసినపనులు వరు లెఱిగి హెచ్చుగ మెచ్చవలయు నను చిత్తిస్పృత్తి. ఇందువల్ల అపూర్వుఁడు తనయాగమును జూడు మని దుర్వాసునితోఁ బలి కిన అతఁడు ఇది దంభ మనఁగా అందుకు అపూర్వుఁ డలిగి దుర్వాసుని దూషించి విఫలము నొందెను.

దర్ప మనఁగా నేను సర్వవిషయములయందు సమర్థుఁడను నాకు సాటియైన మేటి యేదోటను లేడను చిత్తిస్పృత్తి. ఇందువల్ల శ్రీలోకకంటకుఁడైన దశకంఠుఁడు క్రొవ్వి యెవ్వని చవ్వచేసి నా కవ్వ వీడని తిరుగుచుండు విష్ణుదేవుఁడు శ్రీరాముఁడై యుదయించి కదనంబున వానిని వధించెను.

అహంకార మనఁగా ఓరీ నిన్ను శిక్షించువాడ నని యెఱుంగవా నే పట్టిన పట్టును తుడముట్టింపక నట్లనడుమ విడిచిపెట్టనట్టి వాడను గాను అని యితరుల నదలించు చిత్తిస్పృత్తి. దీనివలన మధుఁడు కైటభుఁడు అనెడు లక్ష్మణరిక్కసులు అహంకరించి విష్ణుదేవునితో కలహించి కాలముచేసిరి కనుక బుద్ధిమంతులును భగవత్సేవాపరులును ముముక్షువులును నైనవారు ఈదుర్గుణములను దగ్గఱకుఁజేరనియ్యక పెద్దల సేవించుచు నుండవలయును.

అవతారిక:—గురుపదంబులకు వందనంబు గావించి తత్కృపచేతఁ జెప్పఁబూనిన ఈశాస్త్రమందు ముముక్షువులకు ముఖ్యముగఁ దెలియఁదగిన సంబంధము విషయము

ప్రయోజనము అధికారి అనేడి అనుబంధచతుష్టయమందలి అధికారి విషయము అను రెండును ఈపద్యమందుఁ జెప్పబడుచున్నవి.

ఉ. నాకముజోక నాదినిధనంబులు లేక వెలుంగుదేశిక

శ్రీకరు భక్తి సంస్తుతులఁ గ జేసి కనుంగొని బంధముక్తులఁ

దూఁగొన శక్తి లేక మది గ దూలినవారల కెల్ల శాస్త్రముల

చేఁగొని తద్గతాంశములఁ గ జేర్చి యొనర్చెద దీనిఁ బూనికన్. ౩౮

టీ. నాకముజోకఁ=మొదలును తుదయును లేనియాకాశమువలె, ఆదినిధనంబులు=జననమును నాశమును అనఁగా పండికారములును, లేక=కలుగక, వెలుంగు=ఎల్లప్పుడును ప్రకాశించెడు, దేశిక శ్రీకరుఁ=మోక్షసంపదను గలిగియుకారణాచార్యుని, భక్తిఁ=అనురాగముచేత, సంస్తుతులఁ=స్తోత్రములను, చేసి=కావించి, బంధముక్తులఁ=బంధములను విడిచివేయును, ముక్తులఁ=పునరాన్మత్తిరహితమును జీవించి హముక్తిని, కనుంగొని=తెలిసికొని, దూఁగొనఁ=బంధములను త్రొంచి మోక్షమునఁ బ్రవేశించుటకు-అనఁగా పొందుటకు, శక్తిలేక=అనేకవిధములుగఁ జెప్పెడు అనేకశాస్త్రముల శోధించి ముఖ్యాంశములను దెలిసికొని సామర్థ్యములేక, మది=మనస్సు, దూలిన వారికిఁ=చలనము నొందిన ముముక్షువులకు, ఎల్లశాస్త్రములు = సకలవేదాంతశాస్త్రములును, చేఁగొని = గ్రహించి, తద్గతాంశములఁ=ఆశాస్త్రములలోని ముఖ్యవిషయములను, చేర్చి=ఒకటిగాఁ గూర్చి, దీనిఁ=ఈకైవల్యనవనీతమ నెడి మోక్షశాస్త్రమును, పూనికఁ=ప్రయత్నముతో, ఒనర్చెదఁ=రచియించుచున్నాను.

తా. మొదలును తుదయును లేని ఆకాశమువలె పుట్టుట గిట్టుట లేక భూతభవిష్యద్వర్తమానముల నెడి త్రికాలములయందు ఒక్కరీతిగ వెలుంగుచుండెడి సమశివస్వరూపుఁడైన నాగురువునకు నమస్కరించి యిది బంధము, ఇది ముక్తి అని తెలిసి బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందుటకు ముఖ్యసాధనములగు వేదాంతశాస్త్రములు అనేకములై అనేక విధములుగ చెప్పబడుచుండుటవలన వాని నెల్ల శోధించి వానియందలి ముఖ్యవిషయములను తెలిసికొని శక్తిలేక తహతహపడెడు ముముక్షుజనులకు ఉపకారముగ సకలవేదాంతశాస్త్రములలోని ముఖ్యవిషయముల నన్నింటిని సంగ్రహించి యీశాస్త్రమును రచియించుచున్నానని తాత్పర్యము.

అనేకవేదాంతశాస్త్రములలోని ముఖ్యవిషయము నెల్ల దీనియందు కలిగియుండుటయే విషయము. బంధమును ముక్తిని తెలిసి సాధనచతుష్టయసంపత్తి గలిగినముముక్షువే అధికారి.

అనంతరంకః—ఈపద్యమందు సంబంధమును, ప్రయోజనమును చెప్పబడుచున్నది.

మ. వెలయున్ బ్రహ్మసుపర్వగోచ్యతమహావేదాంతదుద్ధాభియం
దలివాద్దుగ్ధములన్ గ్రహించిరి నవ్విశాస్త్రప్రోఖలం బూర్వ లా
కలశాలిం గొని యే విచారశుచి నింకం బూర్వపక్షోదకం
బులు సిద్ధాంతపయస్య ముబ్బడనరెంబొల్పొండఁ గాఁచన్ భవిన్.

టీ. భువిన్=భూమియందు, బ్రహ్మ...దుద్ధాభి-బ్రహ్మ = "పతుష్పాతస్వర బ్రహ్మ" అను శ్రుతినిబట్టి, అవిద్య విద్య ఆనందము తురియము అనెడునాఁగుపాదములు గల పరిబ్రహ్మమనెడు, సుపర్వగో=కామధేనువువలన, చ్యుత=ప్రవించినట్టి, మహా=గోష్పదియైన, వేదాంత=ఉపనిషత్తులనెడు, దుద్ధాభి=క్షీరసముద్రము, వెలయున్=ప్రకాశించును. పూర్వము=బ్రహ్మవిద్యావిశారదులైన మునుపటిపండితులు, స్వశాస్త్రప్రోఖలన్=స్వ=తమచేత నిర్మింపఁబడిన, శాస్త్ర=బ్రహ్మతత్త్వశాస్త్రములనెడు, ప్రోఖలన్=కడవలయంగు, అందలివాద్దుగ్ధములన్=అందలి = ఆశాస్త్రముల నెడిపాలకడవలయందలి, వాక్=మహావాక్యములనెడి, దుగ్ధములన్=పాలను, గ్రహించిరి=నిండించికొనిరి. ఏన్=నేను, ఆకలశాలిన్=ఆపాలకుండలతండమును, గొని=గ్రహించి, విచారశుచిన్=విచార=శోధనయనెడు, శుచిన్=అగ్నిచేత, పూర్వపక్షోదకంబులు, పూర్వపక్ష=గుర్బలవాక్యార్థములనెడు, ఉదకంబులు=జలములు, ఇంకన్=అడుగంటునట్లుగను, సిద్ధాంతపయస్యము, సిద్ధాంత=స్వయంతసిద్ధాంతమనెడి, పయస్యము=మీఁగడ, ఉబ్బున్=పైకి లేలునట్లుగను, పొల్పొండఁ=చక్కఁగా, కాఁచన్=కాఁచఁగాను, తనరన్=ఆపాలు మిగుల తియ్యనై యొప్పెను. తాత్పర్యము పైపద్యముతో. ని. పిఠర స్థావర్యాఖా కుండ మని అమరము.

మ. ఫలితం బైనతదీయదుగ్ధములఁ జేర్చున్ వృత్తిధీతక్రమున్
గలుపయ్యెం దగఁ దెలివకన్యమిడి చిల్కన్ భాసితం దానఁ గే
నలకై వల్యనవోద్భృతంబు బుధసేన్యంబై వెనక దీని నాఁ
కలి దీఱం దినువారు దుర్విషయమృత్యుండంబు లాసింతురే. ౪౦

టీ. ఫలితం...ములన్=ఫలితంబు=పరిపక్వములైనవి, వినతదీయదుగ్ధములన్=అయినట్టి యాపాలయందు, వృత్తిధీతక్రమున్=వృత్తిధీ = వృత్తిజ్ఞానమనెడు, తక్రమున్=మజ్జగను, చేర్చున్=చేమిరిపట్టఁగా, కలుపయ్యెన్=పేరిపెరుగయ్యెను, దానన్=ఆపెరుగునందు, తెలివకన్యమున్=తెలివ=స్వరూపజ్ఞానమనెడి, కన్యమున్ = మంథానమును, ఇడి=ఉంచి, తగన్=చక్కఁగా, చిల్కన్=ముఖింపఁగాను, కేల...తంబు=కేవల = ముఖ్యమైన, కైవల్య=మోక్షమనెడి, నవోద్భృతంబు=వెన్న, బుధసేన్యంబై=బుధ=పండితులచేత, సేన్యంబై=శ్రవణాదులచేత ననుభవించఁదగినదై, భాసితన్ = ప్రకాశించెను,

వెనక=వేగముగ, దీనిక=ఈకై వల్యనవనీతశాస్త్ర మనెడివెన్నను, అచరి = ఇతరశాస్త్రా వేత్తయను యీధ, తీఱక=లేనట్లుగ, తినువారు=పఠనాదులచేత ననుభవించువారు, దుర్వ ...బులు-దుర్వ్యయ = మోక్షప్రాప్తి కన్యములైన శృంగార ద్యూత యుద్ధాదులకథ లనెడు, మృత్తిండంబులు = మంటిపెల్లలను, ఆసింతురే = శ్రమణరూపముగ ననుభవించు గోరుదురా.

తా. పుడమియందు అవిద్య విద్య ఆనందము తురీయము అనెడి నాలుగుకాళ్లుగల పుబ్రహ్మమనెడు కామధేనువు కలగు. దానియొక్క నాలుగువేదములనెడి నాలుగుస్తన ములనుండి స్రవించిన వెయ్యిన్ని నూటయేనుబది ఉపనిషత్తులయందలి వాక్యార్థములనెడు గొప్పపాలసముద్రము మెఱయుచుండును. ఆసముద్రమందలి వాక్యార్థములనెడు పాల ను ముంగుండెడి పండితులు తాము రచించిన వేదాంతశాస్త్రములనెడు కడవలలో నిం పిరి. ఆకుండలను విచారణ యనెడు అగ్నిలో నుంచి వానియందలి పూర్వపక్షమనెడు నీ రడుగు పట్టునట్లుగను సిద్ధాంతమనెడుమీఁగడ పైకి ఉనుకునట్లుగను కాఁచఁగా ఆపాలు మధురమై యొప్పెను. పక్షములైన యాపాలయందు వృత్తిజ్ఞానమనెడు చల్లను చేమిరిపె టఁగా పేరి పెరుగయ్యెను. దానియందు అపగోక్షసాక్షాత్కార స్వరూపజ్ఞానమనెడి కవ్వము నుంచి శ్రమణ మనన నిదిధ్యాసముల నెడు వానిచేత చిలుకఁగా కైవల్యనవనీతశా స్త్రమనెడి వెన్న పుట్టెను. దీనిని వేగముగ శృంగార యుద్ధ చోరాది వల్లనములుగల్గుగ్రంథ ములు అగ్నిష్టోమతీరాత్రాది కర్మధర్మశాస్త్రములు మూర్త్యంతరమతానుష్ఠాన పూజాధ్యా నాదుల వివరణములు ఎఱుంగవలయు ననెడి మట్టిపెల్లలను విసికిడిరూపముగ ననుభవించక కైవల్యనవనీతశాస్త్ర మనెడి వెన్ననే యనుభవించు రని తాత్పర్యము. బ్రహ్మమువలనఁ గలిగినయాశాస్త్రము ఆబ్రహ్మమునే ప్రతిపాదించుటచేత ఈరెంటికిఁగల అనుబంధమే సం బంధము. ఈశాస్త్రమునే పఠించి జీవన్ముక్తిని పొందుకై ప్రయోజనము.

అవతారిక.—ఈశాస్త్రము పఠించువానికి గ్రంథవిస్తంభిత తోఁపకుండుటకై ప్రకరణవిభాగము చెప్పబడుచున్నది.

తా. శ్రీకంఠుఁ గిరిజాపతిఁ స్మరహరుఁ నేవించి యాత్మేశ్వరుఁ
సాకారంబుగఁ దత్త్వబోధ మునఁగా నసందేహనాశం బనా
సాకల్యోరుయుగామలప్రకరణాంతచత్సర్వశాస్త్రార్థను

శ్రీకై వల్యనవోద్భృతాఖ్య మగునీచిచ్చాస్త్ర మే జేసెదన్. ౧౧

టీ. శ్రీకంఠుఁ=విషము కుత్తుకయందుఁ గలవాఁడును, అనఁగా మోక్షనిరోధియ గు అజ్ఞానమనెడి విషమును మ్రింగినవాఁ డనుట. గిరిజాపతిఁ=సార్వభౌమికి వల్లభుఁడు ను, లేక, పరబ్రహ్మమగు తనయందు తోచి తన్ను వ్యాపించికిని భిన్న అభిన్న భిన్నా

భిన్న అనెడు పేర్లుగల మూలప్రకృతికి నియామకుఁడును, స్వరహరుఁ = మన్మథసంహారకుఁడును, లేక, నిస్సంకల్పుఁడును, ఆత్మేశ్వరుఁ, ఆత్మ = దేహేంద్రియాదులు నేననెడు నాకు, ఈశ్వరుఁ = మోక్షరూపముగ పరమేశ్వర్యము నిచ్చునట్టి పరమశివుని, సాకారంబుగఁ = కిరీటముకరకుండలాదిసర్వభూపణభూషితములైన అయిదుమలు గలిగి సకలోపనిషత్కాయముగ అప్రాకృతదివ్యమంగళవిగ్రహునిగాను, నేవించి = ఆరాధించి, తత్త్వబోధము = తత్త్వబోధము, అనఁగాఁ = అనునట్లుగాను, సందేహనాశంబు = సందేహనాశము, అనాఁ = అనునట్లుగాను, సాకల్యో...ఖ్యము సాకల్య = సమగ్రములైన, ఉరు = ఘనములైన, యుగ = రందైన, అమల = నిర్మలములైన, ప్రకరణ = భాగములచేత, అంచత్ = ఒప్పించుచున్న, సర్వ = సకలములైన, శాస్త్ర = వేదాంతశాస్త్రములయందలి, అర్థ = తాత్పర్యములచేతను, సు = సుష్టైన, శ్రీకైవల్యనవోద్ధృతాఖ్యము = శోభాయుక్తమగు కైవల్యనవనీతమనెడు పేరుగలది, అగు = అయిన, ఈచిచ్ఛాస్త్రము = ఈజ్ఞానశాస్త్రమును, ఏఁ = నేను, చేసెదఁ = రచియించెదను.

తా. విషమును కంఠమందు ధరించినవాఁడును పార్వతీదేవికి భర్తయును మన్మథుని సంహరించినవాఁడును నాకు ప్రభువైనవాఁడును అయిన పరమశివమూర్తిని స్తోత్రముచేసి తత్త్వబోధము సందేహనివారణము అనెడు రెండుప్రకరణములుగల కైవల్యనవనీతమనెడి యీజ్ఞానశాస్త్రమును రచియించుచున్నా నని తాత్పర్యము.

అవతారిక. - ఈపద్యమందు వేదాంతశ్రవణాధికారికి ముఖ్యములైన సాధనచతుష్టయసంపత్తిలక్షణము చెప్పబడుచున్నది.

కా. నిత్యానిత్యపదార్థధీ యిహపరానేకార్థలభ్యానుభో

గత్యాగంబు శమాదిషట్కము సదా కైవల్యమం దిచ్ఛయఁ

శ్రుత్యంతశ్రవణాధికారి కరయఁ శోభిల్లు ముఖ్యంబులై

ప్రత్యగ్వస్తువు నంద సాధనములై ప్రజ్ఞాసమూలంబులై. ౪౨

టీ. ఆరయఁ = విచారించఁగా, శ్రుత్యంతశ్రవణాధికారికిఁ - శ్రుత్యంత = వేదాంతశాస్త్రముయొక్క, శ్రవణ = వినుటకు, అధికారికిఁ = తగినవానికి, నిత్యానిత్యపదార్థధీ - నిత్య = నానురూపములులేని సత్యమగు పరబ్రహ్మమనెడి, అనిత్య = అసత్యమగు నానురూపములుగల బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాది పిపీలికాంతముగు సమస్తప్రాణిసంఘసమేతముగు ప్రపంచమనెడి, పదార్థ = వస్తువులయొక్క, ధీ = వివేకమును, ఇహ...గంబుఁ = ఇహ = ఇహలోకసంబంధములైన, పర = పరలోకసంబంధములైన, అనేక = అపరిమితములైన, అర్థ = వస్తువులయందు, లభ = ప్రాప్తములయొక్క, అనుభోగ = అనుభవించుటయందు, త్యాగంబు = విరక్తియును, శమాదిషట్కము - శమ = శమమే, ఆది = మొదలగువానియొక్క, షట్కము

=అణును, అనఁగా శమము, దమము, ఉపరతి, తిత్తిత్త, శ్రద్ధ, సమాధానము అనునవి యును, సదా=ఎల్లప్పుడును, కైవల్యమందు=మోక్షమందు, ఇచ్ఛయు=అపేక్ష యును, ప్రత్యగస్త్యపు=సత్యజ్ఞానానందస్వరూపమగు పరబ్రహ్మమును, అంద= పొందుటకు, సాధనములై=ఉపకరణములై, ప్రజ్ఞానమాలంబులై-ప్రజ్ఞాన=బ్రహ్మజ్ఞాన మును గలిగించుటకు, మాలంబులై=ఆధికారములై, ముఖ్యంబులై = సకలసుగుణసంపదఁ గలిగింప ప్రధానములై, శోభిల్లు=ప్రకాశించును.

తా. రూపనామములుగల ఆంతరబాహ్యదృశ్యమయమయిన ప్రపంచమెల్ల అని త్యమని రూపనామములలేక సర్వవిలక్షణమై వెలుఁగుపరబ్రహ్మము నిత్యమని తెలిసికొ నుటయును ఇహలోకమందలి స్త్రీలును పుష్ప చందన భూషణ వస్త్రములును తోటలు గృహములు భూములును ధన ధాన్య పశు వస్తు వాహనములును, పురోకమందుగల స్వర్గ సత్య వైకుంఠ కైలాసాదులయందలి సాలోక్య సామీప్య సామీప్య సాయుజ్యా దిపదవులయందును గల భోగములయందు నమనాన్న మాత్రి పురోహదులయందువలె ఇచ్ఛ లేక యుండుటయును శమము దమము ఉపరతి తిత్తిత్త శ్రద్ధ సమాధానము అనెడి సుగుణము లాణును గలిగి యుండుటయును తీవ్రమోక్షేచ్ఛయును అనెడు సాధనచతుష్టయసంపత్తి వేదాంతకాస్త్రీత్రణము చెయ్యవానికి ముఖ్యముగ తొలుతఁ గలిగియుండ వియునని తాత్పర్యము.

అనంతాక్ష. — ఈపద్యమునందు శమాదిపట్కమునకు వినరణము చెప్పబడుచున్నది.

ఉ. లో వెలి డిందినన్ గరణలోకము లౌ శమము స్థమంబు నా
నావిధయుగ్గరాజి మది న్ నాటకయున్నఁ దిలీక్ష శ్రద్ధయాఁ
గేనలభక్తి వాక్యవిధి న్ గీల్కొన నెప్పుది సమృతంబు స
ద్భావననౌ మహోపరతి న్ పాయ స్వధర్మములం గ్రమంబుగన్. ౪౩

టీ. లో=లోపలి, వెలి=వెలుపలి, కరణలోకములు, ఇంద్రియసమాహము లు, డిందినన్=నశించెనేని, శమము=అంతరింద్రియనిగ్రహమును, దమంబు=బాహ్యం ద్రియనిగ్రహమును, బౌ=అగును. నానావిధయుగ్గరాజి=నానావిధ = బహువిధము లయిన, యుగ్గ=చల్లన, వేడిమి సుఖము దుఃఖము మొదలగుజంటలయొక్క, రాజి= పక్షి, మని=ది త్తమందు, నాటకయున్న=అంటకయుండెనేని, తిలీక్ష=ఓర్పు, బౌ=అవును, గేనలభక్తి-కేవల=ముఖ్యమయిన, భక్తి = గురువేదాంతమహావాక్యముల యందలి ప్రీతి, శ్రద్ధయా=శ్రద్ధయగును. వాక్యవిధి-వాక్య=గురుపదేశమహావాక్య ములయొక్క, విధి=నిర్ణయము, నెప్పుది=అంతఃకరణమందు, గీల్కొనన్=చేరెనేని, సమృతంబు=సమాధానము, బౌ=అవును. సద్భావనన్=పరబ్రహ్మభావముచేత, క్రమం

బుగ్గ=నరుసఁగా, స్వధర్మములక, స్వ=తమతమయొక్క, ధర్మములక=విష్ణుములయు, ఆశ్రమములయు క్రియలను, వాయుక=విడిచెనేని, మహాపరతి, మహా=అతిశయ మయిన, ఉపరతి=ఉపరతియనునది, బౌక=అవును.

తా. శమము దమము ఉపరతి తిత్త శ్రద్ధ సమాధానము లనునవి యాఱును శమాశిష్యులసంపత్తి యనబడును. అందు మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారము అనెడి అంతరింద్రియములను వానివృత్తులయిన సంకల్ప వికల్ప నిశ్చయ చంచల కన్ధిత్వము లను వాని కధిదేవతలగు చంద్ర బృహస్పతి క్షేత్రిజ్ఞ రుద్రులయందు ధ్యానారాధనాదు లచేత చేర్చి ఆయధిదేవతలకు అధిదేవతయగు పరమాత్మయందు ఆయింద్రియాధిదేవతల నైక్యపరిచి తదేకనిష్ఠగా నుండుట శమము. వృద్ధస్య, స్వర, మిశ్ర రూపములగు చతు ర్విధకర్మములను గ్రహించునట్టి శ్రోత్రేంద్రియమును చల్లన వేడిమి మృదువు కఠినము మిశ్రము అని అయిదువిధములయిన స్వర్గగ్రహముగల త్వగ్నిద్ర్యమును, పొట్టి పొడుగు లావు సన్నము ఎఱుపు తెలుపు నలుపు పసుపు ఆకుపచ్చ మిశ్రమ మని పదివిధ ములైన రూపముల గ్రహించునట్టి శ్రోత్రేంద్రియమును, ఉష్ణ కారము పులుగు చేదు వగరు తీపు మిశ్రము అని యేడువిధములైన రుచులను గ్రహించెడి జిహ్వేంద్రియమును, సుగంధము గుర్గంధము మిశ్రగంధము అని మూడువిధములైన గంధములను గ్రహించెడి నాసికేంద్రియమును, సువచనము దుర్వచనము మిశ్రచనము అనెడి శ్రోవిధవచన సంభాషణములగుల వాగింద్రియమును, దానము ప్రతిగ్రహము అనునవిగల హస్తేంద్రియ మును గమనము ఆగమనము అనునవిగల పాదేంద్రియమును రత్నానందముగల గుహ్యేంద్రియమును విసర్జనముగల పాయురింద్రియమును దిష్కులు గాలి నూర్యుఁడు ఐరుఁడు అగ్నిదేవతలు అగ్ని దేవేంద్రుఁడు విష్ణువు శృంగువు బ్రహ్మ అను అధిదేవతలయందు ధ్యానారాధన ప్రత్యోపవాసాదులచేత చేర్చి ఆయధిదేవతలకు అధిదేవతయగు పరబ్రహ్మ మును ఆయధిదేవతల నైక్యముచేసి తదేకనిష్ఠగా నుండుట దమము. వేదోక్తగులాచార కర్మములు విడువఁగూడనివైనను బ్రహ్మనిష్ఠకు విఘ్నముఁగుటవలన వానిని క్రమముగా విడుచుచు ఆత్మనిష్ఠను ప్రబలింపచు చిత్తివృత్తి నలు పోనియ్యక బ్రహ్మసమాధియందు మరలించుట ఉపరతి. ప్రాబల్యమునఁ గలిగెడి శీతోష్ణసుఖదుఃఖ మనాపమాన నిందా స్తుతి లాభాలాభ జయాపజయ జరామరణ శోకమోహ తుల్యసాసాదలు మొదలైన సకలద్వంద్వములలో ఏది ప్రాప్తించినను తననిష్ఠను విడలక వానినిలన కలిగెడి భేదమోక్ష ములను సహించియుండుట తిత్తత్త. ప్రభుమిత్రస్త్రీలలో సమానములగు శ్రుతిస్మృతులను పురాణోపాసములను ద్యుతివోయియధ్యక్షంగారాదికథలను తనకు ప్రయోజనమున గలుగఁజేయుని సామాన్యశాస్త్రములను స్వప్రయోజనముల నవేక్షించెడి అనాచార్యు

లను విడిచి ప్రతిప్రయోజనములనొల్లని సదాచార్యులయందును, ఆకలి పోగొట్టుకొనుటకై తనవద్దకు వచ్చెడి బ్రహ్మవినుడు మొదలగువానియందును విశ్వాసము గలిగియుండుటే శ్రద్ధ సచ్చాస్త్రములయందుగల విషయములను ఆలోచించి మనస్సునందు సమాధాన పఱచుకొనుటయే సమాధానము అని తాత్పర్యము.

అవతారిక. — సాధనములచేత పనులను సాధింపఁజాలనియు ఆసాధనమును గలిగియుండుటవలన నయ్యెడిలాభ మిదియనియు ఈపద్యమందుఁ జెప్పఁబడుచున్నది.

ఉ. సాధన మెద్ది లేక భవి శ సాధ్యము లంద సమర్థు లెవ్వ రీ
సాధనము ల్గ్రహింపఁ గడు శ సన్నతి యబ్బు నవీనబుద్ధికి
బోధ యొనర్పఁ జెంద వని శ పొందిన భూతభవంబులందు నా
సాధకు లెల్లపుణ్యముల శ సల్పినవారలు గారె కావునన్. ౪౪

టీ. భువి = భూమియందు, సాధనము = ఉపకరణము, ఎన్నిలేక = ఏదియులేక, సాధ్యము = కార్యములను, అందఁ = చెందుటకు, సమర్థులు = సేర్పరులు, ఎవ్వరు = ఏవారుగలరు, అనఁగా లేరనుట, ఈసాధనములు = నిత్యానిత్యవస్తువివేకాదిచతుర్విధ సాధనములను, గ్రహింపఁ = తెలిసికొనఁగా, కడు = మిక్కిలి, సన్నతి = విజ్ఞానము, అబ్బు = లభించును, నవీనబుద్ధికి = నూతనవివేకి-లేక అభ్యాసి-అనఁగా పూర్వజన్మములయందు వేదశాస్త్రాగ్రయనాదులను కులోచిత వేదశాస్త్రాగ్ర క్రైత స్వార్థ నిత్య నైమిత్తిక విధి నిషేధ కామ్య ప్రాయశ్చిత్తాది సత్కర్మములను, ఈశ్వరప్రీతిగా చేయక, యీశ్వరప్రణీధానమున భక్తి నిలుపక, కర్మకర్ణికగా విని శ్రవణనిమిత్తమై వచ్చినచాత్రుఁడు నూతనవివేకి. అట్టివానికి ఆచార్యుఁ డెంత బోధించినను చిత్తనైర్మల్యము లేనందున, నిత్యానిత్యవస్తువివేకాదిసాధనములు వానిమనస్సున నిలువ వనుట. మఱి యాచార్యకృతసోపానపంచకమందు, శ్లో. వేదో నిత్యమధీయతాం తదుదితం కర్మ స్యమస్థీయతాం, తేనేశస్య విధీయతామపచితిః కామ్యే మతిస్త్యజ్యతామ్, పాపాః పరిహర్యతాం భవమఖేదోహంతుసంధీయతా, మాత్సేచ్ఛా వ్యవసీయతాం నిజగృహాత్పార్థం వివిర్మమ్యతామ్. ౧ సంగస్పర్శు విధీయతాం భగవతే భక్తిర్వృధాధీయతాం, కాంత్యాదీక పరిచీయతాం దృఢతరం కర్తామ సంత్యజ్యతామ్, సద్విద్వానపపన్నయతాం ప్రతిదినం తత్సాదుకే న్యాయతాం, బ్రహ్మకాక్షరమర్థతాం శ్రుతిశిఃపఙ్గంతు సంధీయతామ్ " అని బోధయొనర్పఁ = ఆసాధనచతుష్టయమును బోధింపఁగా, చెందవు = మనస్సున నాటవు, పొందిన = మనస్సున నాటియుండెనేని, భూతభవంబులందు = పూర్వజన్మములయందు, ఆసాధకులు = మోక్షోపకరణములైన ఆసాధనములు గలవారు, ఎల్లపుణ్యముల = సకలభక్త్యములను, సల్పినవారలు కారె = సన్పినవారేకదా, కావున = కనుక,

తా. ముద్దరివాడు, సాచివాడు, కంసలవాడు మొదలగువారు ఎంతటి ప్రవీణులయినను తమకు సాధనములైన చండము చక్రము మృత్తిక తురి, వేమ, తంతువులు పట్టెడు సుతై, శ్రావణము, పటకారు, బంగారు మొదలగువానియందు ఒక్కటి లేక యున్నను కుండలు, ఐస్ట్రములు, సాములు మొదలగువాని నిర్మింపలేనట్లు, నిత్యానిత్య ఐస్ట్రవివేకము, ఇహముత్యార్థభోగవిరాగము, శమాదిపట్కంపత్తి, ముముక్షుత్వము, అనెడుసాధనములలో ఏది లేకున్నను బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగదు. నూతనవివేకులను ఎంత బోధించినను వారిహృదయములయందు ఈసాధనములు వాటముగ నాటవు. నాటేనేని పూర్వజన్మములయందు వారు బహువిధములైన వేదకాస్త్రోనితసత్కర్మము లన్నియును ఏకొఱుతలు లేక చేసినవార లని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—తీవ్రపరిపక్వచిత్తముగల సచ్చిద్యుడు ఆచార్యుని సందర్శించి గోరుట నక్కాఱింపఁబడుచున్నది.

చ. అట నధికారి చండవిలయానలకీలభాతి ఘోరదు

స్ఫుటచటులత్రితాపములఁ గంది కృశించుచు గ్రీష్మమందుఁ బ్రస్ఫుటరవిదీప్తి దస్తమగు నూత్నతనుక్రిమిభంగి సర్వసంకటములు వాయఁ జదవినధిఁ గన్గొన నాత్మదలంచె నెంతయున్.

టీ. అట=సాధనచతుష్టయసంపత్తిగలిగినపిమ్మట, గ్రీష్మమంద=వేసగియందు, ప్రస్ఫుటరవిదీప్తి, ప్రస్ఫుట=మిక్కుటమైన, రవి=నూరుగునియొక్క, దీప్తి=తేజస్సుచేత, తస్త్రము=పరితపించుచున్నట్టిది, అగునూత్నతనుక్రిమిభంగి=అగు=అయిన, నూత్న=నన్నమైన, తను=శరీరముగల, క్రిమిభంగి=పురుగువలె, అధికారి = సాధనచతుష్టయసంపన్నుడు, చండవిలయానలకీలభాతి=చండ=వేడిమిగల, విలయానల=ప్రళయగ్నియొక్క, కీలభాతి=మంటలవలె, ఘోర...ముల=ఘోర=భయంకరములైన, దుర్ఘట=సౌందర్యహీని, చటుల=కఠినములైన, త్రితాపముల=ఆధ్యాత్మికము ఆధిదైవికము ఆధిభౌతికము అనెడుపీడలచేత, కంది=కళదప్పి, కృశించుచు=శోషించుచు, సర్వసంకటములు=సకలదుఃఖములును, పాయ=తొలఁగుటకై, చిదవనధి=జ్ఞానసముద్రుడైన యాచార్యుని, గన్గొన=మాచుటకు, ఎంతయు=మిక్కిలి, అత్మ=అంతఃకరణమందు, తలంచె=సంకల్పించెను.

తా. వేదాంతశ్రవణమునకు వేదాధ్యయన ధర్మజ్ఞానము చున్నగాఁగల కిర్మకాండయందు సిద్ధమైన సప్రోత్తియుండే అధికారి యనిన బ్రహ్మజ్ఞానసాధకమగు సాధనచతుష్టయముగల అధికారియు నర్హాశ్రమాదినిర్బంధములేనిదై పరిపక్వమైన యంతఃకరణముగలవారికి లభ్యమై యున్నది కాఁబట్టి మీఁదఁ జెప్పిన సాధనచతుష్టయ

సంపన్నుడగువాడే అధికారి. అట్టి అధికారి ప్రళయకాలానలభ్యానవలన దహించుచుండేడు ఆధ్యాత్మికము అధిదైవికము అధిభౌతికము అనేడి త్రివిధతాపములవలన గలిగిన దుఃఖములతోఁ జిక్కి మిడమిడఁగాలేడియెండలోఁ దగిలి పరితిపించు సన్నచివురుగు శీతలజలములుగల కొలఁకుఁ జేరఁగోరుతీరున జ్ఞానసముద్రుడయిన ఆచార్యునిపెన్నిధానమునంటి సన్నిధానముఁ జేరఁగోర నని తాత్పర్యము.

తాపత్రయస్వరూపనిరూపణము.

బాహ్యమును ఆధిభౌతికము ఆధ్యాత్మికము అధిదైవికము అని మూఁడువిధములు. వీనిలో అధిభౌతిక మనఁగా, పంచభూతవికారములై చెవి మొదలైన యింద్రియములకు గోచరించుచున్నదియు తన కన్యములై తోఁచెడినామరూపములగు నరూప పులుల పాములు తేళ్లు ఈగలు చీమలు దోమలు నల్లులు మొదలగు సమస్తమృజుతువులవలన కలిగెడిబాధలును, తన కన్యములైన దారపుత్రమిత్రాదులకు సంభవించు వ్యాధులు మొదలగువానివలన తనకుఁ గలుగు దుఃఖముచేత పంతపంచుటయును అధిభౌతికము.

ఆధ్యాత్మిక మనఁగా తనశరీరేంద్రియములకు కలిగెడి తలనొప్పి క్షయము కాసము శ్వాసము గుత్తము అతిసారము మూత్రికృచ్ఛము మూలవ్యాధి జ్వరము మొదలగువానినన్నిఁ గలిగెడి బాధలును శ్రుద్ధితనము చెవుడు మూఁగతనము లోనగునవి ప్రాప్తించినపుడు తాను దేహేంద్రియదులకు విలక్షణుడై యుండియు నేను వ్యాధిగ్రస్తుడను నేను శ్రుద్ధిని మూఁగను చెవిటిని అని దుఃఖించుటయును ఆధ్యాత్మికము.

అధిదైవిక మనఁగా తన కన్యముగు సుప్రపంచమునకు అతిస్పృహ అనాస్పృహ అత్యాతపము అనాతపము ఓరుగాలి మొదలగు వైవికృతములైన బాధలు సంభవించినప్పుడు తాను నిర్మలుడనని తెలియక లోకమున కిట్టి బాధలు పుట్టె. నే నెట్లు జీవుతును? ఈలెడద లెట్లు సహించును అని దుఃఖించుటయే అధిదైవికము.

అవతారిక. — అతీతస్థితిపరమకాంతికరణముగల శిష్యుఁడు ఆచార్యునిదర్శనముఁ జేయువిధముఁ జెప్పఁబడుచున్నది.

ఉ. భూరిసుతాంగనాముఖరభూరితరాశలఁ జిక్కి వీడి తా
ఘోరకీరాతుఁ డొడ్డునుర్రోలిక్కిఁ దప్పి యుపాయత న్బయల్
దేరుకురంగశాబకముఁ తీరున దేశికుచెంత టిత్తచే
జేరక మేలు గాంచి మదిఁ జింత దొలంగ నెరింగి యిట్లనున్. ౪౬

టీ. తాక=తానైన అధికారి, భూరి...శలక=భూరి=సువర్ణము-అనఁగా ధనము, సుత=పుత్రుఁడు, అంగనా=భార్య, ముఖ= మొదలగువానియందలి, భూరితిరి=

పక్కిలి యెక్కువలై న, ఆకలకొర్రులయందు, చిక్కిరి, పిడిపురాకృతసుకృతపాకమునఁ గలిగిన వైరాగ్యముచేత విడిపిడి, ఘోర...కొల్కికొఱఘోరభయంకరుడైన, కిరాతుఁడు=వ్యాధుఁడు, ఒడ్డు=పన్నినట్టి, ఉరి=ఉచ్చయొక్క, కొల్కికొఱకొమ్మునుండి, ఉపాయతొక్యుచేత, తప్పి=తొలగి, బయ...తీరునకొబయల్లేరు=వెలుపడెడు, మరంగకాబకముతీరునకొబింకపిల్లవలె, దేశమచెంతకొఱచార్యునిసన్నిధికి, తీర్తిచే జేరక=పట్టిచేతిలోఁ బోక, మేలుగాంచి=శుభేచ్ఛను పొంది, మదికొఱంతికరణమందు, చింత=వ్యాకులము, తొలంగకొపిడిపోవుటకై, ఎఱంగి=మ్రొక్కి, ఇట్లనె=ఈ ప్రకారము పలికెను. శ్లో. అగ్నిహోత్రగృహం తేత్రం గర్భణీం సృష్టబాలకా, శిక్షవాస్తేన నోపేయా బ్రాహ్మణం దైవతం గురుమ్.”

తా. వేటకానియురలో చిక్కి మెలపునఁ దప్పించికొని వెడలినలేడిపిల్లవలె సాధనచతుష్టయసంపత్తిగల అధికారి యీ యుక్తప్రియమనెడి ఉరివలన విడివడి యీ సంసారబంధము నా కేలఁ గలిగెను? ఇది యేలాగునఁ దొలఁగును? నే నెవ్వఁడను? నాకు కర్తయెవఁడు? ఈతాపప్రియగ్ని యేతీరున చల్లాలును? అని విచారించి సచ్చిఘృతలనడుమ నెమ్మదిగఁ గూర్చుండి షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుఁడును, సమిధలు చేతఁగలవాఁడును, శ్రోత్రియుఁడును, బ్రహ్మనిష్ఠుఁడును, సర్వలక్షణలక్షీతుఁడును నైనసవాచార్యునిసమీపమునకు ఆకులు పూవుల పండ్లు సమిధలు దర్భలు మొదలగువానిని కామకగాఁ గొనిచేరి ధనోన్మీడియని మ్రొక్కి మనోవ్యాకులము లొలఁగించుకొనుటకై విజ్ఞాపనము చేయఁబూ నెనని తాత్పర్యము.

ఈషోత్రయదుల వివరణము. ఈషోత్రయ మనునది పుత్రేషో ధనేషో దారే
షోము లనెడు మూడురూపములు గలదై సర్వప్రాణులను భ్రమింపజేయుచున్నది.
అందు కొడుకులయందలి యాశ పుత్రేషోము. ధనమందలియాశ ధనేషోము. భార్యల
యందలియాశ దారేషోము.

లోకమునందు బ్రహ్మవేత్తలకంటె ఇతరులయిన కొందఱు పండితులును సామ
ంతులును వేదకాస్త్రీతిహాసపురాణాదులయందుగల ప్రౌఢ లోకాకా జయతి, అపు
త్రస్య గతిర్నాస్తి, పున్నామ్నా నరకాత్తైయత ఇతి ఖత్రీ, పున్నామ్నా నరకాద్య
స్మాత్పితరం త్రాయతే స్వయమ్, తస్మాత్పిత్ర ఇతి ప్రోక్తస్వయమేవ స్వయంభువా
ఁక. విను గార్హపత్యమున, య్యవలము విహరింపఁబడి తదాపావనీయం

బన నెలంగునట్లు నెలంగును, జనకుండు దా బుత్తుడై నిజద్యుతితోడన్,
 క. తాన తననీడ నీకులలో నేర్పడఁ దోచునట్లు లోకముత త

త్యాను జనకుండు మాచి మహావర్ధధముఁ బొందు నతిశయ్యప్రీతి మెయిన్.

క. నీపుణ్యతనువునలనన, యీపుత్రకుఁ దుడ్డువిల్లి యెంతయు నొప్పెక్
దీపంబునలన నొండొక, దీపము ప్రభవిల్లినట్లు లేజం బెసఁగన్.

మ. విపరీత ప్రతిభాష లేమిటికి నుర్వీనాథ యీపుత్రగా

త్రపరిష్కంగసుఖంబుఁ జేకొనుము ముక్తాహారిక మూరసాం

ద్రపరాగ ప్రసంగంబు చందనముఁ జంద్రజ్యోత్స్నయుక్ బుత్రిగా

త్రపరిష్కంగమునట్లు జీవులకు హృద్యంబే కడుక్ శీతమే.

క. అనుదినసంతోషణములు, జనితశ్రమతాపదుఃఖసంకోషణములే

తనయులసంభాషణములు, జనకులకును గర్లయంగళనదూఢిషణములే”

అను శ్రుతులను స్మృతులను పద్యములను చదివియును వినియును వానికి నిజమైన అర్థములను దెలియక విపరీతార్థముల నూహించి అనే సత్యము లని పుత్రులుగలవారకే యిహపరలోకములయందు సుఖములు గలనిని లేనివారికి సుఖములు లేనిని పుత్రులు తల్లి దండ్రులవంశములవారి నెల్ల పుణ్యలోకములకుఁ బంపును రని పుత్రులనలననే కాని పితృ ఋణంబు తీర దని లాము భీమపడుటయే కాక లోకులనుసహితము భీమపెట్టుచు న్నారు కాబట్టి పుత్రులనలన ఇహ పర లోకములయందును మోక్షమందును ప్రయోజన మేమాత్రిము లేకపోవుటను పుత్రులు లేనివారుసయితమును పుణ్యలోక ప్రాప్తి గలిగి ముక్తు లగుటను పుత్రులు గలిగియును వారు తమకంటె ముందుగ గిట్టిన తమతమపుణ్య కర్మ యోగాభ్యాసాదులచేతనే సద్గతులను పొందుటను పుత్రులు పుట్టకమునుపును పుట్టి నవెనుకను పుట్టిగిట్టినతర్వాతను అధికదుఃఖములను గలిగించుటను పుత్రశబ్దమునకు నిజమైన అర్థమును వివరింపఁబడుచున్నది. అట్లే. అలభ్యమాన స్వనయః పితరౌ క్లకయేచ్చి రమ్, లభ్యో హి గర్భపాతేన ప్రసవేన చ బాధతే, జాతస్య గ్రహరోగాది కుమారస్య చ ధూర్జతా, ఉపనీతేఽప్యవిద్యత్వ మనుద్వాహశ్చ పండితే, యూనశ్చ పరదారాది దారిద్ర్యం చ కుటుంబినః, పుత్రదుఃఖస్య నాస్యంతో ధనీ చేన్ద్రియతే తదా, ఏవం వివిచ్య పుత్రైః సా ప్రీతిం త్యక్త్వా నిజాత్మని, నిశ్చిత్త పరమప్రీతిం పితృతే తద హర్షిశమ్” అని యాజ్ఞవల్క్యవల్క్యపనిషత్తునందు ఉండుటఁబట్టి పుత్రులు పుట్టియును పుట్ట కయును తల్లిదండ్రులకు ఎల్లప్పుడును దుఃఖములనే యిచ్చుచున్నారు. ఎట్లనఁగా కొడు కులులేని వారు అపుత్రుల మైతి మనెడుదుఃఖముచేత ఒక్క బ్రహ్మణుని రప్పించి అతనిని పెద్దగడ్డియపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి నమస్కరించి స్వామీ మామ కుమారులు లేకపోయిరే మాకేమిగతి యన అతఁడు కొన్ని శాస్త్రములను జూచి మీరు పాపకర్తలు కాబట్టి పుత్రులు లేనినా రైతి. రామేశ్వరాది పుణ్యతీర్థములను సేవించిన పాపములు నశించి పుత్రునెంత లగుదు రనఁగా అతనిమాట పాటించి తీర్థయాత్రలను బహుదినములు చేసి స్నానదానములు తిలహోమములు సర్వశాంతులు నాగప్రతిష్ఠలు అశ్వత్థప్రదక్షిణములు

మొదలైనవి చేసి చేసి విసికి వేసి దారినడచు బడలికచేతను చక్కనిభోజనాదులు లేక పోవుటచేతను కలిగిడికాయలక్షణము మొదలగు సకలదూఃఖములను అనుభవించియును ఇష్ట సిద్ధి నెఱవేఱక మఱియొకమంత్రికాస్త్రజ్ఞుని రావించి తమ అభిప్రాయమును తెలిపి యిందున కేమియైన ఉపాయంబు చెప్పఁడని వేడికొనఁగా ఆమంత్రికాస్త్రవేది మీకు ప్రతి బంధములు ఉండుటచేత ఆఖండముపెట్టి మంత్రపురశ్చర్య చేయించి ముగ్ధులు వేసికొని మంత్రించి ఆప్రతిబంధములను తోలించుకొంటిరని పుత్రులు కలుగుదు రని చెప్పఁగా ఆమాటలు విని అందుకు తగినప్రయత్నములు చేయఁగా ఆమాంత్రికుఁడు పుట్టమృత్యు మాచి కప్పు మాతంగి సహదేవి మొదలైనదేవతలకు తృప్తిచేయవలయు నని వాచితే విశేషద్రవ్యము వ్యయము చేయించి యింక మీకు బిడ్డలు పుట్టుటకు అడ్డంకి లేదని పోవును. అప్పుడు వారు అందునను కొడుకులు గలగకపోవుటకు కలవలపడి వెలవెలపోయి మఱి యొకకాస్త్రజ్ఞునియొద్దకు పోయి మాకు సంతానము లేదు. మా కేది నిక్క. అని యడిగిన ఆతఁడు కాస్త్రగ్రంథములు చదివించి ఆహా మీరు మహాపాపాత్ములు గనుక సంతానము లేకపోయెను. మీ రిరువురును నిరాహార్యై మిక్కిలి నేమముతో నోటిబీగములు వేసికొని తిరుపతికి పోయి వేంకటేశ్వరుని నందర్శించి నూఱువారాలు కానుకపెట్టి పశ్చాత్తాపములతోడ సమారాధనములు పిండిదీపారాధనములు ఆఖండములు మొదలైనవి చేసి నియమము తప్పక యిట్లు చేరి తిరుగా బ్రాహ్మణసంతర్పణములను చేయించిన మీకు కొమరులు పుట్టుదురు. సందేహము లేదని చెప్పి ఆతినిమాటలు నమ్మి ఆతీరున జరుపఁగా ఆప్పటికిని సంతానము లేక దూఃఖములలో మునుఁగుచు లేచుచు, శ్లో. కోటరాంతర్భవో వహ్నిస్తరుమేకం దహ్మ్యతి, కుపుత్రస్తు కురే జాతః స్వకులం నాశయేత్పరమ్, అని యుండుటవలన సద్గణసంపదగల పుత్రుఁడు గలగవలయు నని భగవంతుని ప్రార్థించుచు నుండురు కాబట్టి పుట్టనిపుత్రులు తల్లిదండ్రులను బహువిధముల దూఃఖముల బెట్టుచున్నారనుటకు సందేహము లేదు. పుట్టినపుత్రులు దూఃఖపెట్టటంబు లెట్లు లనిన సంతానకాంక్షగలవారికి వైవాధినంబున తనంతటనే గర్భము నిలిచి కొన్నిదినములకు ఏదియైన ఒకకర్మమువలన కడుపు దిగఁబడును. అందున తల్లిదండ్రులు దూఃఖింతురు. అట్లు గాక ఆగర్భము పడినెలు నిండునంతవఱకు నిలిచి యుండనేని ప్రసవకాలమందు ప్రసవవేదనచేతి బహుబాధలు కలుగును. ఆబాధలు మాడఁజాలక మంత్రసాని మొదలగువారు ఆయా తిరుమలశిల్ప మిభార్య ప్రసవవేదనచేతి మిక్కిలి బాధపడుచున్నది. ప్రార్థన లేనైన చేయు ఁడని చెప్పదురు. అప్పుడతఁడు నేను ప్రార్థన లన్ని మునుపే చేసితిని. కుమారునికి ఆశపడినందుకు కొండనాలుకకు మందు పెట్టితే ఉన్ననాలుక ఊడి పోయే నన్నట్లు పెద్దప్రాణమునకే నుండవచ్చెను. ఇంక నేమి చేయుదును. అది బ్రతికేనే చాలును. దేవుఁడు మమ్మును సకలవిధముల శోధించి దూఃఖపెట్టుచున్నాఁడనును

గనుక ఒకవేళ పెద్దప్రాణమునకు మోసము వచ్చెనేని అందువలనను దుఃఖమే ప్రాప్తించుచున్నది. అట్లుగాక సుఖముగా ప్రసవించెనేని ఆపుట్టినవానికి ముట్టదోషము పక్షిదోషము సంకుకట్టు మొదలైనవి తాకును. సోకులు మొదలైనవి సోకును. అవి చూచి వానికి రక్షలు కట్టించి విభూతి మంత్రింపించి బహుశ్రమపడి పెంచుదురు. అటులు గాక నిశ్చింతగా పెరిగెనేని ఆకుమారుడు పదియేడులయ్యాడు గలవాడై గుండగొయ్యతనముచేత ఊరిలోగల చిన్నవాండ్రనందఱను కొట్టి తానును వారచేత దెబ్బలపడి వచ్చి తనవారికిని ఊరివారికిని కలహములు పెట్టును. ఇందుచేతను తల్లిదండ్రులకు దుఃఖమే కలుగును; అవిధమున గాక బుద్ధిమంతుడై యుండెనేని వానికి ఉపనయనము చేసి చదువవేయుదురు. వాడు చదువరి గాకపోయెనేని వానిమాఘవ్యమును తలచుక చదువుచెప్పెడి ఉపాధ్యాయునితో మాచిన్నవానికి తిన్నగా చదువు చెప్పక మావద్ద ద్రవ్యము తీసికొని తంటివి. నీకు ఋణముండి యిచ్చితివి. అని జగదము చెయుదురు. బిడ్డకు చదువు రాకపోయె నని వేదన చెందుచుండుదురు. అందువలనను వారికి దుఃఖమే సంప్రాప్తమగును. మఱి ఆకుమారుడు విద్యావిహీనుడు గాక చదువరి అయ్యెనేని వానికి వివాహము చేయనిలయునని కన్యకలు గలవారియిండ్లకు పోయి పడుచును అడిగిన ఒకేడు మున్నూఱునవో లిస్తు. తలనాహను మొదలగు నగలు పెట్టు మనియు మఱియొకడు ఏనూఱునవో లిమ్మనియు కోరిన సొమ్ములు పెట్టుమనియు అడుగునపుడు తమకు ద్రవ్యోపపత్తి లేకపోయెను గదా యనియు ఇంకొకడు కన్యాదానము చేయుటకు సమ్మతిపడిన వధూనిరులకు పొంతనములు సరిపడక పోవునపుడు అది తమయిష్టానుసారముగ నుదిరినను పొంతనములు అనుకూలింపకపోయెను గదా యనియును దుఃఖింతురు. కాబట్టి యిందువలనను కుమారుడు దుఃఖమునే కలిగించును. ఆతీరున గాక అన్ని విషయములు చక్కఁబడి వివాహ మయ్యెనేని ఆపడుచు చక్కఁదనమును సుగుణములును గలది గాకపోయెనేని అదియును మనోవేదనకే కారణ మగును. అట్లుగాక అన్ని విషయములలో చక్కఁగా నుండినను క్షయరోగివలె చిక్కి పుడకతీరున నుండెనేని దానికి కూర్చాండఘృతము మొదలైనదోషములు చేయుచుండఁగా ఆకుమారుడు కామాతురుడై భార్య తనకు ఉపయోగింపదని యెంచి జారుడై పరశ్రీలను కలయుచుండును. అందున వ్యాధులు సంభవించినను ద్రవ్యము వ్యయమైనను దుఃఖము కలుగుటయే కాక వాడు పరశ్రీలను అపహరించిన వారిమగలు మొదలగువారు వానిపై ఫిర్యాదులు చేసిన నగరివారు దండింతురు. ఇందువలనను తల్లిదండ్రులకు దుఃఖమే ప్రాప్తించును. ఈవిధముగ గాక ఆపుత్రునిభార్య యెదిగి సంసారమునకు వచ్చి బిడ్డలు పుట్టి సంసారము బాహుళ్య మయ్యెనేని దారిద్ర్యదశవలన బిడ్డలతోడ పుత్రుడు కట్టుపడుచుండఁ జూచి తల్లిదండ్రులు దుఃఖింతురు. అపుడు జనులు వారలం జూచి యేల విలపించుచున్నా

పులు చేసినవాఁడగుటచేతను తపస్సంపన్నులగు నసిష్ఠ దుర్వాస ఆదిమహర్షులను పూజించినవాఁడగుటచేతను ఆపుణ్యంబువలన స్వర్గలోక ప్రాప్తియును బ్రహ్మాదిదేవతాదర్శనంబును గలిగెను గాని శ్రీరాముని కొడుకుగాఁ గనుటవలనఁ గాదు. అందుననే యనిన పునరావృత్తిరహితమైన పరమపదప్రాప్తి గలుగును గాని పునర్జన్మహేతువులగు స్వర్గాది లోకప్రాప్తి గలుగదు. మఱి హిరణ్యకశిపుఁడు ప్రహ్లాదఁడను తనపుత్రునివలన బహు దుఃఖముల ననుభవించి తుదకు వానికారణంబుననే మరణించెను. మఱియు గృతరాష్ట్రుఁడు దుర్యోధనాదులైన నూఱుగురు కొమరులఁ గని వారు మడియుటవలన మిగుల వగల ననుభవించి తనపుణ్యముచేతనే పరమగతిని జెందెను. మఱికొందఱు పుత్రదుఃఖముచేత చచ్చి నరకమును జెందిరి. కనుక శాపుత్రులవలన తల్లిదండ్రులకు దుఃఖములును మరణముగను నరకములును గలుగుట సుప్రసిద్ధ మగుచున్నది. అయితే, (ఆపుత్రస్య గతిర్నాస్తి) అనుశ్రుతి ఆనత్యమా యనిన ఆశ్రుతికి నిజమైన అర్థమును వివరించెదము. (పుత్ర, అనెడు ఘోరనరకమునుండి తల్లిదండ్రులను లేవలెత్తి రక్షించువాఁడు పుష్టుఁడని ఆశ్రుతికి అర్థము నరక మనఁగా దుఃఖము. స్వర్గ మనగా సంతోషము అని పెద్దలఅభిప్రాయము. (క. తనసంతోషమే స్వర్గము, తనదుఃఖమే నరకమంద్రు తద్వయము సుమతీ) అని సుమతీతకము గనుక తాను ఏదియైన ఒక్కమహాదుఃఖములోఁ జిక్కి తిక్కిఁగొని పొక్కుచు ఆహారనిద్రలుమాని ఉసురులు తోరుఁగవలయునను నిశ్చయము గలిగియుండు నప్పుడు తనకు దేహము మొదలుగాఁగల ప్రపంచ మెల్ల కల్లప్రపంచవిలక్షణంజై వెలుఁగుపరబ్రహ్మ మొక్కటియే సత్యము. సత్యజ్ఞానానందస్వరూపపరబ్రహ్మమునకు నాకు దుఃఖము లేక్కడివి? అను దివ్యజ్ఞానమును పుట్టించి అదుఃఖములనుండి తన్నుద్ధరించునది విజ్ఞానము గనుక అట్టినిత్యానిత్యవస్తువిభాగజ్ఞానము కలుగుటయే పుత్రుఁడు కలుగుట. ఆజ్ఞానము లేకపోవుటయే పుష్టుఁడు లేకపోవుట కాఁబట్టి పరమవైరాగ్యసంపన్నుఁడై పరమార్థజ్ఞానమును శ్రమగా మనన నిదిధ్యాసములవలన ప్రబలించి పుత్రాధిపర్వదుఃఖములను వీడి చిత్తవిప్రంతి గలిగి ఆత్మస్వరూపుఁడైనతనయందే పరమప్రీతి యుంచి సర్వదా ఆత్మనిష్ఠగలిగి మోక్షము నొందవలయు నని వేదాంతసిద్ధాంతము. మోక్షప్రాప్తికి జ్ఞానవైరాగ్యములే ముఖ్యకారణములనుటకు శ్రుతిస్మృతులు. (న కర్తృణా న సృజయా ధనేన త్యాగేనైకనామృతే త్త్వమానశః) అని ఉపనిషత్తు. (జ్ఞానాదేవ తు కై వల్యమ్) అని శ్రుతి. (పాకస్యవ హ్నివద్ జ్ఞానం వినా మోక్షో న సిగ్భృతి) అని ఆత్మబోధప్రకాశిక. (నహి జ్ఞానేన సద్వృతం పవిత్రమిహ విద్యతే) అని భగవద్గీత. (న కర్తృణా మనుష్ఠా వైర్న దాస్తైస్తపసాపి వా, కై వల్యం లభతే మర్త్యః కింతు జ్ఞానేన కేవలమ్) అని శివగీత.

ధ నే ష ణ వి వ ర ణ ము.

(శ్లో. యస్యాస్తి వి త్తం స నరః కులీనస్స పండితస్స శ్రుతవాక్ గుణజ్ఞః, స

ఏవవక్తా సచ దర్శనీయ స్సర్వే గుణాః కాంచనమాశ్రయంతి, అని భర్తృహరియును, శ్లో. ధనమార్జయ కాకుత్స్థ ధనమూలమిదం జగః త్రివి నిష్ఠును, శ్క. పరమపదము నర్థమునన పారమమఖ్యా, శ్గీ. విత్తసముపార్జనము నేయున్మత్తులందు, జిత్ర మిడిన ట్టివానికి జేటు లేదు, శ్క. ధనమూలము జగ మంతయు, ధనవంతున కిష్టమగుపదార్థము లెల్లం, దనచేతిలోని వగుటను, ధన మార్జింపంగ నెవ్విధంబున నలయు, శ్క. ఒడ మె గల వెడఁగునైనను, బుడమిం గలవార లెల్ల భూషింతురు శ్రీ, వెడవాసిన దూషింతురు, కడుఁ బేదటికమునకంబెఁ గన్పము గలదే, అని నన్నయశ్శార్వరకుఁడును వచియించుటచేత తాకికశాస్త్రజ్ఞానముగల కొందఱు పండితులును పామరులును వివజనులు వైప్రమాణములకు నిజమైన అగ్ర మెఱుంగక అర్థము సమస్తపురుషార్థములలో ఉత్తమమైన దనియును ఆయుగము గ వాఁడే మంచివంశమును పాండిత్యమును సకలవేదకాస్త్రార్థ విషయజ్ఞానమును అన్నిమంచిగుణములును వాచాలకత్వమును చక్కఁదనమును గలవాఁడనియును అధన మొక్కటి లేకపోయేనేని పైనఁ జెప్పిన మంచి వంశము పాండిత్యము మొదలగునవి కలిగియున్నను ప్యర్థము లనియును వానికి హుటచెల్లుబడియును భోగమును గలుగ దనియును ధనము సంపాదించుటయందే ఆసక్తిగలవానికి కీడు మూఁడ దనియును ఇహపరలోకములకు ధనమే ముఖ్యకారణ మనియును పరమపదముసహితము ధనమువల్లనే లభించు ననియును ధనవంతునకు కోరినవస్తువు లెల్ల కొల్లఁగ దొరకును కాబట్టి యేవిధముచేతనైనను ధనమును సంపాదించుటయందు అనియును ధనముగల వెట్టివానినైనను లోకులు పొగడుదురు. ధనములేని మంచివానినైనను లోకులు నిందింతురు గనుక పేదటికమునకంబె చెడ్డది జగత్తునందు లేదనియును విత్తంబుగలవానికి జగత్తంతయును హస్తగతిందై యుండుననియును భర్తృహరి నిష్ఠు నన్నయశ్శార్వరకుఁడు మొదలగు పండిత సార్వభౌములు పలుకుచుండుటచేతి ఆపలుకులకు నిజార్థము తెలియక అర్థమునే పరమపురుషార్థముగ నన్ని దానికొఱకు పడరానివా లెల్లఁ బడుచు తిరుగరానివోలెల్లఁ దిరుగుచు చేయరానిపనులెల్లఁ జేయుచు ఉన్నారు. శ్లో. అర్థానామాజ్ఞనే దుఃఖ మార్జితానాం చ రక్షణే, నాశే దుఃఖం వ్యయే దుఃఖం ధిగర్థం దుఃఖభాజనమ్, అని మనువువచనమును, శ్రు. ఆశాపికాచీమవమానయంతం ఆలోకయంతం జగదంద్రజాలమ్, అని మహావాక్యరత్నానిలియందును, శ్తే. అర్థవంతుఁడై భోగంబు లనుభవించు, చున్నయప్పుడె యిది యిట్లు లుండనేర, దస్థిరము తాను లోనుగా నని యెఱుంగు, నతఁడు వగఁ బొందఁ జేది యెట్లయిన నధిమ, అని భారతిమంచును గలదు గనుక కాలత్రయమందును దుఃఖహేతునియిన ధనముమీఁద జ్ఞానవంతులగువారు ఆశ యుంచక దానిరాకకు ఆనందించక ఫోకకు దుఃఖించక తా మనుభవించుచు ఒకరికి ఇచ్చుచు నిత్యసంతుష్టి గలిగి ఉందురు. పామరులు త్రికరణక్షేపముల కోర్చి ధనమును సంపాదించి దానిని తా మనుభవించక ఒకరికిని

పెట్టక పంటచేసికీ కావలియున్న బొమ్మవలె ఉండఁగా కడపట ఆధనము దొంగలపాలవును. లేక అగ్నిపాలవును. దుర్వ్యాజ్యములు సంభవించి రాజులపాలవును. ఎన్నఁచైన అపహరింతు రని యెంచి పూడ్చిపెట్టిన నేలపాలవును కనుక ధనము తనకు దుఃఖమును గలిగించుటకే కారణ మగుచున్నది. నోరుగట్టి కడుపుగట్టి మూట గట్టిన ధనమును వ్యర్థముగ లోకమునందు పోఁగొట్టుకొన్నవారిని ఆదిగులుచేతనే చివికిచివికి మడిసినవారి నెందఱఁ జూడము. మఱియు ధనమును వృద్ధి బొందింపక వెల్లవుచేయుచున్న తిన్నతిన్నగ సన్నగిందు నని యెన్ని గృహములు భూములు తోటలు మొదలగువానిని కుదుపపెట్టుకొని పడ్డికి ఇచ్చిన ఆగృహములు మొదలగు వానికి హక్కుదారులు పెక్కుమంది వేఱుగఁ గల రనియును కుదునపఱచినవానికి హక్కు లేదనియును తిగవులు పొసఁగినను లేక దొంగసాత్తులైనను తా నిచ్చిన సాత్తునకు విపత్తు కలుగుటకు అనుమానము లేదు. అదియును తనకు దుఃఖమునకే హేతు నగుచున్నది. అట్లు గాక తా నిచ్చినరొక్కము మొక్కపోక ఒక్కసారిగ వచ్చునన్నయెడల, శ్లో. పుస్తకం నితా విత్తం పరహస్త గతం గతమ్, అథవా పునరాయాతి నష్టం భ్రష్టాచ ఖండశః, అనుప్రమాణమునుపట్టి కొంచెముకొంచెము గానే తా నిచ్చినది పచ్చి చేరునుగాని ఒక్కసారిగ వచ్చునని వక్కాణింపరాదు. విశేషలభము నవేషించి సరకులు గొని సముద్రమున నానిలమీదను మెట్టను బండ్ల మీఁదను దూరదేశములకు పంపునప్పుడు తప్పుగాలివాన మొదలగువానివలన ఓడకు అపాయము సంభవించినను దొంగలు మొదలగువారివల్ల సరకులకు ఖీణము పచ్చినను అదియును తనకు వేదనకే కారణము. అట్లు గాక తాను నిశ్చయించినదేశములకు సరకులు చేరి విక్రయించునప్పుడు అప్పలిచ్చినను వెలులు తగ్గినను చెడలు లోనగువాని వలన చెడినను నిష్ప దొంగతనము మొదలయినవానివలన నష్టముగలిగినను అదియును ఁగవునకే నిమిత్త మగును. అట్లు కాక యేఅపాయములు లేక వెలకలిగి విక్రయించి ఆధనమును హుండ్లీ చేసినయెడల ఆహుండ్లీకి గడుపుప్రకారము సామకారు ధనమియ్యక యేదియైన ఒక్కసాకు చెప్పినపక్షమున హుండ్లీ వ్రాసి యిచ్చినవానిని ధన మిమ్మనిన వాఁడు నేను దివాలా యై త్రితి నని వేషము వేసికొని అదియును సంతాపమునకే కారణము. అట్లు గాక ధనము ఇంట చేరనేని దానిని బంధువులు చుట్టములు పక్కములు పుత్రులు సోదరులు స్నేహితులు భార్యలు మొదలగువారు అపహరింపఁజూతురు. వీఁడేమఱక జాగ్రత్త కలిగి ఉన్నయెడల బంధువులు మొదలయినవారితలంపు కొనసాగనందున వారు చంపయత్నింతురు. తనవారీతీరున నుండ పెరవారలఁ జెప్పనేల. మఱి యీ ధనము ప్రాణఘాతుకీ. పూర్వము శిష్టజ్ఞానియను మహాపురుషుఁడు తనభార్యతోడ అడవి కేగి కట్టియులు గొట్టి మోపులు గట్టి విక్రయపెట్టి పొట్ట నిండించుకొనుచుండును. ఇట్లు లుకాలము కడపును ఒక్కనాఁడు కట్టెలు కొట్టుచుండఁగా అదంపతులకు ఒక్కపొడ

యందు ధనము కనబడెను. వారది మంచి ప్రాణభూతుకి యని వెఱచి పఱచునప్పుడు ఆమర్గమందు వచ్చుచున్న అన్నదమ్ము లిద్దఱు వారిని జూచి మీ రెల పరుగెత్తెద రని అడిగి వారివలన సంగతి యంతయును ఎఱిగి ఆప్రాణభూతుకి యెట్టిదో మాతము రం డని వారలతో ఆపాదయొద్దకు పోయి ధనమును మంచి వారిని పిచ్చి హెచ్చినవారినిగా తలచి పొమ్మని నెలవిచ్చి చారి సాగిపోనిచ్చి ఆయన్నదమ్ము లిద్దఱు చాల ఒడ్దికతో రొక్కమెల్లఁ గొని మహోల్లాసముతోడ సల్లాపము లాడుచు ఒక్కగ్రామసమీపము చేరి పంచుకొంద మని మఱుఁగుచోట నుంచి అన్న అక్కడనే కానలి యుండి తమ్ముని భోజనపదార్థములు తెచ్చుని వేగిరము రమ్మని గ్రామములోనికి పంపెను. అతఁడు పోవుచు ఈరొక్కమెల్ల నే నొక్కడనే దక్కించుకొన్నయెడల పెక్కుకాలము చక్కఁగ బీచిం పవచ్చును. పీనికి పంచి యియ్యనే? అని యెంచి అన్నను జంప నిశ్చయించి భోజన వస్తులు కొని కొన్ని తాను భుజించి తక్కినవానిలో విషము నిండించి తెచ్చుచుండెను. ధనమునద్ద కావలియున్న అన్న తమ్ముని నఱుక తలపెట్టి తనతావున నున్నకత్తికి పదు నుపెట్టి కనుపెట్టియుండఁగా తమ్ముఁడు వచ్చి తినువస్తువులమూట ఒంగి క్రింద పెట్టు సమయంబున అన్న చట్టున లేచి ఒక్కపెట్టుతో తమ్మునిమెడ నఱకీ వాని నొక్కచోట పూడ్చి విషమిళితమైన అన్నముఁ దిని తానును చచ్చెను గనుక, శ్లో. మాతాపుత్రవి రోధాయ హిరణ్యాయ నమోనమః, అనుష్ఠితినిబట్టి ఆహా ధనము వారి నెట్టిదశకుఁ దెచ్చెను? మాడుఁడు. మఱియు శ్లో. సద మెచ్చును ధన మెచ్చిన, మద మెచ్చినదుర్గుణములు మానక హెచ్చుకొ, మద ముడుగును ధన ముడిగిన, మద ముడిగిన దుర్గుణములు మానక యుడుగుకొ, అనునీతివాక్యములన మదమును దుర్గుణములును గలుగుటకు కారణము లనేకము లున్నను దుర్గుణములకు ప్రబల ధనమే ముఖ్యకారణము. కారవులను పొండవులను ధనముతోసమే కద పడు నెనిమిదిదినములు చతురంగబల సమేతులయి పోరిరి. తుదకు వారేమిరి. రానణాదిరాక్షసులు ధనమదముచేత స్త్రీలోలురయి అన్య స్త్రీలను ధనములను అపహరించి చచ్చిరికనుక, శ్లో. పాకిస్య విహ్నినద్ జ్ఞానం వినా మోక్షోన సిద్ధ్యతి, అను ఆచార్యవాక్యములన సద్గతికి జ్ఞానము కారణము గాని ధనము కారణము కాదు.

పూర్వము ఒకకాకి మాణిక్యములహారమును ముక్కునఁ గఱచుకొని వచ్చి తనశత్రుగుఁగు కృష్ణస్వమున్నపుట్టలోఁ బడ విడిచిపెట్టినం జూచి జను లాపుట్టను ద్రవ్యి పామును జంపి హారమును గైకొనిరి ఆహా మాడుఁడు హారము నెవ్వమును ఏదారికిఁ దెచ్చెను. మఱియు సత్రాజిత్తనవాఁడు నూర్యునిగుఱించి తపస్సు చేసిన మెచ్చి నూర్యుఁడు వచ్చి దినమునకు ఎనిమిది బారువులమేలిమిబంగారు పుట్టించునట్టిరత్న మొక్కటి యిచ్చెను. దానిని సత్రాజిత్తు తనయింట నుంచి ద్రవ్యమును చేర్చుచుండఁగా సత్రాజిత్తు

తమ్ముడు ప్రసేనుడు ఆరత్నమును ధరించి అడవికి పోగా అతనిని సింహము చంపి ఆమణి గొనిపోయెను. అసింహమును జాంబవంతుడు సెదించి ఆరత్నమును గొనివని తన యింట నుంచుకొనెను. అప్పుల శ్రీకృష్ణమూర్తి లోకాపవాదమును పాపుకొన దానినిదెచ్చి సత్రాజిత్తున కిచ్చెను. ఆసడి శతధన్యుఁ డెఱిగి సడి కోర్చి సత్రాజిత్తునుజంపి ఆమణిని అపహరించుకొని పోగా కృష్ణమూర్తి ఆశతధన్యుని జంపి మణి దెచ్చి సత్యభామ కిచ్చెను కావున ధనము ప్రాణహాని చేయుటకు ముఖ్యకారణము అగుటయే కాక మాన హానినిసహితము కలుగఁజేయును. ఎట్లనఁగా ధనముగలవాఁడు సుగుణవంతుఁడుగాక స్త్రీలొలుండైనను త్రాగుపోతైనను జూదరీయైనను మానహాని గలుగుటకు సందియము లేదు గనుక ఇహలోక సుఖములకు సాధకమైనదిగయును సర్వసుఖములకు ఆలయమయి నదియును వినధనముపై మిక్కిలి మక్కువ యుంచక యిహపరలోక సుఖనాశనకరమును పరమమోక్షప్రదమును నితీశయానంద సంధాయకమును అయిన బ్రహ్మజ్ఞానమనెడు మ హాధనమును అర్జించి దుర్బల్యులైన ఆంతరశత్రువులను నిర్జించి డొర్లితపడి ఉండువాఁడే పుణ్యపురుషుఁ డని వేదాంతసిద్ధాంతము.

దా రే ష ణ వి న ర ణ ము.

దారేషణ మనఁగా భార్య మొదలైన స్వీయ పరకీయ సామాన్యఅనెడి స్త్రీల యందు ఎవఁడైనైనను మమత గలిగియుండుట. శ్లో. సన్న్యాసమగ్నిహోత్రంచ ద్విజాతీనాం ప్రశస్యతే, అను సిద్ధాంతవచనమునుబట్టి పురుషులు బ్రహ్మచర్య వ్రతమును నెఱవేర్చినవెనుక మోక్షేచ్ఛ గలవారైతని సన్న్యాసాశ్రమమును కామసుఖేచ్ఛ గలవారైతని అగ్నిహోత్రముగల గృహస్థాశ్రమమును కైకొనవలయును. అందు బ్రహ్మచర్యమునుండి సన్న్యాసమును కైకొన్నవారు సాంఖ్యులు. బ్రహ్మచర్యమునుండి గృహస్థాశ్రమమును అంగీకరించి ఆవల సన్న్యాసమును కైకొన్నవారు కర్మయోగులు. శ్లో. కలకుల నున్నతంగెటిజున్ను గృహమేధి యజమానుఁ డంకస్థితార్థపేటి, పండినపె రటికల్పకము వాస్తవ్యుండు దొడ్డిపెట్టిన వేల్పుగిడ్డికాఁపు, కడలేనియమృతంపునడబావి సంసారి సవిధమేరునగంబు భవనార్ధ, మరుదేశపథమధ్యమప్రసకులపతి యాఁకటి కొద పుసస్యము కుటుంబి, బధిరపంగ్వంధవిడుక బ్రహ్మచారి, జటిపరివ్రాజకాతిధిక్షుహాకావ, ధూతకాపాలికాద్యనాథులకుఁ గాన, భూసుగోత్రిమ గార్హస్థ్యమునకు సరియే, అని మనుచరిత్రమునందుఁ గలదు గనుక సమస్తాశ్రమములలో శ్రేష్ఠమైన గృహస్థాశ్రమము నకు ముఖ్యసాధన మైనదియును శ్లో. కార్యేషు మంత్రి కరణేషు దాసీ భోజ్యేషు మాతా శయనేషు రంభా, ధర్మానసారి క్షమయా భరితీ, షాడ్గుణ్యభార్యా కులముద్గరంతి, అను స్తుతిర్ధ ప్రకారము పురుషునకు సర్వకార్యములయందు యుక్తాయుక్తములను బోధించుతత్వీని మంత్రియును శరీరసంరక్షణమందు పనిక తైయును ప్రియముతో భుజింపఁ

బెట్టుటయందు తల్లియును కామభోగములయందు రంభయును కులమునకును ఆశ్రమమునకును మతమునకును తగిననడువడి గలిగి యుండుననియును భూదేవిపంటిసహనము గలదియును అయినభార్య కులమును ఉద్ధరించు నని ఉండుటచేతను, యే. సతియును గుణవతియుఁ బ్రజా, పతియు ననన్రతియు నైననిత నవజ్ఞా, నివృత్తదృష్టిఁ జూచునతిదు, ర్మతి కిహముం బరముఁ గలదె మనిఁ బరికింపన్, యే. సంతతగృహపేధి ఫలం, బంతయుఁ బడయంగ నోపు ననుగుణభార్యా, వంతుం డగువాఁడు క్రియా, వంతుఁడు దాంతుండు పుత్రనింతుండు నగున్, యే. ధర్మార్థకామసాధన కుషకరణంబు గృహనీతివిద్యకు గృహము విమల, చారిత్రశీత కాచార్యకం బన్వయస్థితికి మూలంబు సద్గతికి నూత, గౌరవంబున కేకకారణం బున్మతస్థితి గుణమణుల కాకరము హృదయ, సంతోషమునకు సంజనకంబు భార్యయ మావె భర్తకు నొండ్లు గావు ప్రియము, లెట్టిఘట్టములను నెట్టియాపదలను నెట్టితీక్షణములను ముట్టఁబడిన, సంత లెల్ల బాయు నింతులఁ బ్రజను, నొనరఁజూడఁ గనినజనుల కెందు, యి. మతీయు భార్య పురుషునం దర్థం బగుటండేసి మన్నపరేతయైన పతివ్రత పరలోకంబునం దనపురుషుం గూడఁ దదాగమనంబు ప్రతీక్షించుచుండు. పురుషుండు మున్న పరేతుండైనఁ బదంపడి తానును బరేతయై తనపురుషుం గూడ నరుగు నట్టిభార్య నవమానించుట యధర్మంబు. మతీయు నప్పురుషుండు భార్యయందుఁ బ్రవేశించి గర్భంబునఁ బుత్రుండుడై తాను నుద్భవిల్లుం గావున, ననంగాదంగా త్సంభవతి, యనునిది యాదిగాఁగల వేదనిచనంబులయందు జనకుండును బుత్రుండు ననుభేదంబు లేదు, అని ఆదిపర్వము. యే. అఖిలదూషణోగార్తున కాపిధంబు, సురుచిరంబుగ భార్యయ మావె యెందు, నొన భార్యాసమేతుండై యున్నవాని, కెంతయాపదలయ్యును నెఱుకపడవు, యే. అాయు నెడ డయ్యు నెడ నాఁకలియుఁ దృషయు నైనయెడలఁ గడుకొని ధిగణి, తలనాథ పురుషునకు ని, మ్ముల భార్యయ పాచుఁ జిత్తము నదూఱుంబుల, అని ఆరణ్యశ్రవణమునను ఉండుటచేత లౌకికశాస్త్రజ్ఞానముగల పండితులను పామరులను పైనిఁజెప్పఁబడిన ప్రమాణనిచనములకు నిజార్థము తెలియక సామాన్యార్థముల నూహించి భార్యయే పరమపురుషార్థ మని యెంచి తాము భగవదనుటయే కాక ఇతరులనుసహితము భగవదెట్టుచున్నారు. యే. అదిమధ్యాపసానేషు దూషణ సర్వమిదం యతః, స్త్రీయం త్యక్త్వా జగత్త్యక్తం జగత్త్యక్త్వా సుఖీ భవేత్తని మహావాక్యరత్నావళియందుఁ గలదు గావున విచారింపఁగా సంసారము ఎల్లప్పుడు దూషణరమైనది. అట్టి సంసారమునకు మూలమైన భార్యనలని ప్రయోజనము జ్ఞానులకు ఏమాత్రమును గలుగదు. ఎందువల్ల ననఁగా భార్య రాకమునుపును దూషణము చెచ్చినతర్వాత చెప్పినట్లు విని ఉపచారములు చేయక ఊట్టుఁబెట్టుచు గృహచ్ఛిద్రములను బయలుపఱచుచు కలవి లేనివి కొన్నికల్పించి యితరులతోఁ జెప్పి గౌరవమునకు హనిగలిగించునదియైనను జారత్య

వోరత్వముఁ గలదియైనను గయ్యలియైనను మూర్ఖురాలైనను జ్ఞానహినురాలైనను ప్రీతి లేనిదైనను రోగిణియైనను యఁపలావణ్యములు లేనిదైనను అనాచారము గలదయినను నాగ రకము లేనిదైనను రుచులు మీఱ పాకములు చెయలేనిదైనను తనకు దుఃఖమే కలిగించుచు న్నది అట్లుగాక సగ్గుణములును యఁపలావణ్యములు మొదలగునవియును గలదైనను తన యందు అతీ ప్రీతి గలదైయున్నను అది బిడ్డలులేక గొడ్డురాలైయుండెనేని అదియును తనకు వేదనకే కారణము అగుచున్నది. మఱి ఆభార్య తనకు రత్నాలసాములు సరిగచీరలు సరిగ అవికలు తెచ్చి యిచ్చుని బాధించినంతట దారిద్ర్యమువలన అవి తాను తెచ్చి యిచ్చునం దున అది వగచుచుండెనేని అదియును తనకు వేదనకే హేతు నగును మఱియును రోగ ములవలనఁగాని పిశాచాదులవలనఁగాని బాధపడుచుండ నై దుర్బలను మాంత్రికులను రావించి దానిని నివారించువిషయమున శరీరప్రయాసయును ద్రవ్యవిషయమును ఎక్కువయ్యె నేని అదియును తనకు వేదనాకర మగుచున్నది. అట్లుగాక ఆభార్య రోగములు మొదలైనవి లేక మంచుగుణములు చక్కఁదనము సంతృప్తి మొదలగునవి గలిగి మెలఁగుచు ఉన్నట్టుండి గిట్టెనేని దానిని తలచెత్తుచు కలకాము విసింపించుచు ఉండవలసివచ్చును. కనుక శ్లో. కామః క్రోధః శ్చ లోభః శ్చ దేహే త్స్థితి తస్కరాః, జ్ఞానసత్సాధారా య తస్మాజ్జాగృత జాగృత, మాతా నాస్తి పితా నాస్తి నాస్తి బంధుసహోదరాః, అర్థం నాస్తి గృహం నాస్తి తస్మాజ్జాగృతజాగృత, ఆశయా బద్ధతే లోకే కర్మణా బహుచింతయేత్, ఆయుషీణం న జానాతి తస్మాజ్జాగృత జాగృత, జన్మ దుఃఖం జరా దుఃఖం జాయా దుఃఖం పునః పునః, సంసారసాగరం దుఃఖం తస్మాజ్జాగృత జాగృత, అను విచనప్రమాణములనుబట్టి దేహేంద్రియాదులకు వేరైన ఆత్మయగు తనకు మాత్రమే పితృ కళత్ర పుత్రమిత్రాదు లెవ్వరునులేరు కావున, సత్త్వం మాతా పితా జ్ఞానం గుర్తో భారీ తా దయా సఖి, శాంతిః కత్తి త్తమా పుత్ర స్వదైతే మమ బాంధవాః, అను పాండివగీతా ప్రమాణమునుబట్టి సర్వదుఃఖనాశకరమైన పరమోపశాంతి యనెడు భార్యతోఁ గూడి కీర్తించుచు బ్రహ్మసందేహముద్రమున మునిగి యుండుపుణ్యపురుషుఁడు జీవన్ముక్తఁడై బహిస్సంసారమమతాంతర్యంతుఁడై సుఖించు నని శాస్త్రసిద్ధాంతము. మఱి యీకాద్యము నందు ముఖర యని చెప్పబడిన ఆయుస్సు అహంకారము చిత్తము శరీరము బాల్యము యౌవనము వాధకము సంసారము కాలము మొదలగువానిని గ్రహింపవలయును. వినివిన రణములు బాహుళికములు గావున గ్రంథవిస్తరభీతిచేతి నిచ్చట వివరింపఁబడవు. వలయు వారు జ్ఞానవాసిష్ఠిమందు వైరాగ్యప్రకరణమునఁ జూడవలయును.

అవతారిక. — ఆచార్యునితో శిష్యుఁడు విన్నపముచేసికొనుట చెప్పఁబడుచున్నది.

శా. మాయాకారవృత్తి గుటుంబశిఖితోన్మధ్యంబునం జిక్కిరిం బాయం జాలక తావకీల భవత్యాదాబ్జనచ్చాయకుఁ

దాయం జేర్చి కృపామృతంబు మెయినింగడం జల్లి పాలింపు కో
శాయామోగ్ర నికుంజము ల్నటికి వాక్యాన్ధానిచే దేశికా. ౪౭

టీ. దేశికా=ఓయాచార్యుఁడా, మాయాకారస్థితఁ, మాయా=వ్యుష్టిసమష్టినామ
రూపాత్మికమహదాది సప్తావరణములే స్వరూపములుగాఁగల ప్రకృతియొక్క, ఆకార=
మహత్త్వ, అహంకారము, పంచభూతములు అనునవియేరూపములుగాఁగలదియైన, వృథితఁ=
కంపకోటయందు-అనఁగా ఒకవృత్తి పుట్టి లయించి మఱియొకవృత్తి పుట్టునట్టి సందున
నుండెడి యేమి లేని వట్టి బట్టబయలుగు భూస్యమే అన్యత్తనామకమూలప్రకృతి ఈశ్వరా
ధీనునగు నున్నదియును తనచేత అనుభవించఁదగినదియును అయిన సంచితిము కాలకర్త
ములనుబట్టి ఆయాశ్వరునిచేత మూలప్రకృతియందు త్రోయఁబడి భూమిలోఁ బడిన
మట్టివిస్త్ర మొలకబయలుపడక మొదటిరూపము చెడి నాని ఉబ్బునట్లు జగత్సృష్టికి కార
ణముగ బయలుపడక బలిసియుండునదియే మహత్తత్త్వము మట్టివిస్త్రనుండి మొలక నెలు
పలికి నచ్చినట్లు ఆమహత్తత్త్వమునుండి పుట్టినదియే అహంకారము. ఆమొలక ప్రబలి
వృక్షముయనట్లు ఆయహంకారమునుండి శబ్దమే గుణముగాఁగల ఆకాశము పుట్టెను. అప్ప
క్షమునకు కొమ్మలు తీర్చును చిగుళ్లు ఆకులు మొగ్గలు పువ్వులు పిండలు కాయలు పండ్లు
మొదలగునవి యేర్పడినట్లు ఆయాకాశమునలన శబ్దస్వర్యములే గుణములుగాఁగల గాలి
యును ఆగాలివలన శబ్దస్వర్యరూపములనెడు మాఁడుగుఁములుగల అగ్నియును ఆయగ్ని
వలన శబ్దస్వర్యరూపరసములనెడు నాలుగు గుణములుగల జలమును ఆజలమువలన శబ్ద స్వ
ర్యరూపరసగంధములనెడి అయిదు గుణములుగల భూమియునుపుట్టెను. ఇవి యనునవే యే
డుకోటలు. ఈకోటలు విజ్ఞానాగ్నిచేత కాలిపోవును గాన కంపకోట యనఁబడును.
అట్టికంపకోటయందు, మటుంబళి=దారపుత్రాదులతోఁగూడిన సంసారమనెడు నిష్ప-
లేక శరీరేంద్రియప్రాణాదులు నేను నావి అనునదియే నిష్ప, తన్మధ్యంబునఁ=ఆయగ్ని
నడుమను, తాపకోలఁ=ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవికములనెడి త్రితాపములయొక్క,
ఊలఁ=మంట్రునుండి, పాయంబులక=విడివడనేరక, చిక్కితఁ=తగులుకొంటిని. భవ
త్పదాబ్జసచ్చాయకుఁ, భవత్=నీయొక్క, పాద=అడుగులనెడు, అబ్జ=కమలముల
యొక్క, లేక, అవ=సముద్రజలమంగు, జ=పుట్టినకల్పవృక్షముల యొక్క, సత్=శ్రే
ష్ఠమైన, ఛాయాసృత్=నీడకు, దాయఁ=కదియునట్లు, చేర్చి=చేరఁదీసి, కృపామృతం
బు=దయారసము, మెయినిండఁ=దేహమందంతటను, చల్లి=చిలిక, వాక్యాన్ధానిచేత,
వాక్యాన్ధ=ఉపదేశరూపములైన తత్త్వమసి మొదలు మహావాక్యాన్ధములనెడు, అసి
చేత=ఖడ్గముచేత, కోశా...ములు, కోశ=పంచకోశములనెడు, ఆయామ=విశాలముల
యిన, ఉగ్ర=ఘోరములయిన, నికుంజములు=పొదరిండ్లను, నటికి=ఖండించి, పాలిం
పు = రక్షింపుము.

తా. స్వామీ వ్యప్తిసమప్తి నామములను సూపములను ఆకృతిగాఁగల మాయవ
లనఁబుట్టిన మహద్భుత అహంకారము ఆకాశము గాలి అగ్ని జలము భూమి అనెడుకంప
కోట లేడింటిలో సంసారమనెడి అగ్ని. ఆయగ్నియొక్క గనగన మండుమండెడు త్రివి
ధతాపములనెడు మంటలలోఁ జిక్కి బయలుదేఱలేక పరితపించుచున్న నన్ను మీపాద
ములనెడు కల్పస్ఫర్శములనడచు చేరిదీసి కరుణారసమనెడు చల్లనినీట ముంచి తత్త్విహసి
మొదలగు ఉపదేశమహావాక్యార్థమనెడి కష్టించేత అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ
విజ్ఞానమయ ఆనందమయములనెడు గొప్పతీరఁగెయిండ్లను నటించు నన్ను రక్షింపు మని
తాత్పర్యము.

పంచకోశవివరణము.

పరమాత్మ పంచకోశవిలక్షణం డని వేదములు వాదించుచున్నవి గావున పంచ
కోశములను ఎఱుఁగకయే వానికి విలక్షణం డయిన పరమాత్మ నెఱుఁగరాదు గనుక ఆపంచ
కోశములను వివరించెదను. అన్నమయము ప్రాణమయము మనోమయము విజ్ఞానమయము
ఆనందమయము అని కోశము లయిగుప్పములు.

ప్రశ్న:—అన్నమయకోశమనఁగా ఎట్టిది? ఉత్త:—అన్నమువలన పుట్టి అన్నము
వలననే వృద్ధి బొందుచున్నదయి స్తంభమువలె స్థూలమై చేతులు కాళ్లు మొదలైన అప
యవములు గలదై షడాభిస వికారములు గలదై సప్తధాతుమయమై కనఁబడెడి స్థూలశరీ
రమే అన్నమయకోశము.

ప్రశ్న:—ప్రాణమయకోశమనఁగా ఏలాగంటిది? ఉత్త:—వాక్కు పాణి పా
దము పాయువు గుహ్యము అనుకర్మియము లయిదును ప్రాణ అపాన వ్యాస ఉదాన
సమానము లనెడు ప్రాణము లయిదును గూడి ప్రాణమయకోశము.

ప్రశ్న:—మనోమయకోశమనఁగా ఎట్టిది? ఉత్త:—మనస్సు శ్రోత్రము తృక్కు
చక్షువు జిహ్వ ఘ్రాణము అనెడిజ్ఞానేంద్రియము లయిగును కేర మనోమయకోశము.

ప్రశ్న:—విజ్ఞానమయకోశమనఁగా ఏలాగంటిది? ఉత్త:—బుద్ధియును జ్ఞానేం
ద్రియములయిదును గలసి విజ్ఞానమయకోశము.

ప్రశ్న:—ఆనందమయకోశమనఁగా ఎట్టిది? ఉత్త:—ప్రియము మోదము
ప్రమోదము అనెడిస్పృహలతోఁగూడి అజ్ఞానమే ప్రధానముగాఁగల అంతఃకరణమే ఆనం
దమయకోశము ప్రియమనఁగా ఇబ్బందుల నదార్థమును కనినమాత్రిమననే కలిగెడిసం
తోషము ప్రియము. ఆపదార్థములనహస్తగతమయినపిచ్చుటఁ గలిగెడిసంతోషము. మో
దము. అహస్తగతమయినవస్తువును అనుభవించినతొడనే కలిగినసంతోషము ప్రమోదము.

ప్రశ్న:—వీనికి కోశములని సంజ్ఞ యేల గలిగెను?

ఉత్త:—కత్తిని ఒరయును వీణను గవిసెనయును అరఁటిబొంచెను పట్టులును పసి

రికపురుగును పసిరిక తిత్తియును చింతపండును చింతగిల్లయును కప్పకొనినట్లు పరమాత్మను కనబడనీయక కప్పకొనియున్నది గనుక పీనికి తోశములను పేట్లు గలిగెను.

ప్రశ్న:—అయితే దృష్టాంతమందు ఒరయును కత్తియును గవిసెనయును వీణయును అరటి పట్టులును బొందియును పసిరిక తిత్తియును పురుగును చింతగిల్లయును చింతపండును వేక్షెనగుటలనను సమానధర్మములు గలవి కానందునను ఒకదాని నొకటి అనుసరించి ప్రకాశించునవి కానందునను ఆయెర మొదలైనవి ద్రవ్యములను మూసికొనియుండునట్టి సగుగు గాని దాన్తాంతికమందు తోశములు స్వస్థులైన ప్రకాశించునవి గాక ఆత్మిస్వత్వ ననుసరించి జీవిని ప్రకాశించుచుండు పంచకోశములు పరమాత్మను కప్పనట్టి శక్తిగలవి యెల్లగును?

ఉ:—సూర్యునికిరంమును ననేక లిగి అసూర్యునిన ప్రచేతనే ప్రబలించు ఉండెడు మేఘము సూర్యుని మణుగుంబులను నెరుగును అగ్నిస్వత్వవలన గలిగి అగ్నిస్థైర్యము నే నెగడుచున్న సొగ అగ్నిని కప్పచున్నట్లును రజ్జుస్థైర్య ననుసరించి తోచెడిస్వము ఆత్మాటిని కప్పచున్నట్లును మట్టివల్ల పుట్టి ననుండు మట్టిని మణుగుపెట్టినట్లుగను స్వర్ణమును పట్టి పుట్టిన నగలు స్వర్ణమును కప్పచున్నట్లును ఆత్మిస్వత్వ ననుసరించి వృద్ధి నొందు పంచకోశములు పరమాత్మను కప్పనట్టి శక్తిగలవి యెల్లగును.

ప్రశ్న:—అయితే పరమాత్మకు పంచకోశవ్యతిరేకత్వము ఎటులు సిద్ధించును?

ఉ:—కత్తి ఒర మొదలైనవి కదము లేక ఒకటిగానే వ్యవహరింపబడుచు ఒకటిగానే తోచినను విచారణచేతగా కత్తియును ఒరయును వేక్షెననులే వేదాంతశాస్త్ర విచారణచేత పరమాత్మ త్రికాలములయందును పంచకోశంబులకుండు విలక్షణండు తోచుటలనల పంచకోశవ్యతిరేకత్వమే లభించును.

ప్రశ్న:—పంచకోశవిలక్షణం డయిన పరమాత్మకు పంచకోశముతోఁ చేరిక కలదా? ఉ:—కలదు. ప్రశ్న:—ఆచేరిక యెల్లు గలిగినది? ఉ:—అన్యోన్యధ్యాసము చేత కలిగినది. ప్రశ్న:—అన్యోన్యధ్యాస మనగా నేమి? ఉ:—ఒకవస్తువునందలి గుణము మఱియొకవస్తువునందు తోచుట.

ప్రశ్న:—అన్నమయతోశమనునకును పరమాత్మకును కూటము ఎల్లు గలిగెను?

ఉ:—జీవము సామాన్యము వికారము చిహ్నము కర్తృము విశేషము జాతి ఆశ్రమము నామము రూపము సంస్కారము వేదము క్రియ అనెడువానివలన కలిగినది.

ప్రశ్న:—అది ఎల్లు? ఉ:—నేను జీవుడననుట జీవాధ్యాసము. నేనుమనుష్యుడననుట జాత్యధ్యాసము నేను పుట్టి పెరిగి యింతసాడుగయి తీణించి మరణించుచున్నాననుట వికారాధ్యాసము నేను పురుషుడను స్త్రీని నపుంసకుడను అనుట చిహ్నాధ్యాసము. నేను బ్రాహ్మణుడను క్షత్రియుండను వైశ్యుడను సూక్రుడను అనుట వర్ణాధ్యాసము.

ఁము. సేను ఆంధ్రుడను ద్రవిడుడను కర్ణాటకుడను మెలనాటిని వేగినాటిని ములికినాటిని ప్రాక్షాటిని నియోగిని గుజరాతిని మహారాష్ట్రుడను కాశ్యపసగోత్రిని భారద్వాజసగోత్రిని ఆశ్వలాయనసూత్రిని ఆప్స్తంబసూత్రిని బోధాయనసూత్రిని కఠ్యాయనసూత్రిని అనుటవిశేషజాత్యధ్యసము సేను బ్రహ్మచారిని గృహస్థుడను వానప్రస్థుడను సన్న్యాసిని అనుట ఆశ్రమాధ్యసము. సేనుకృష్ణదాసుడను రామదాసుడను ఎల్లంభట్టను తిప్పంభట్టను జోలంభట్టను అనుట నామాధ్యసము నల్లనివాడను ఎఱ్ఱనివాడను అనుట రూపాధ్యసము సేను దీక్షితుడను సోమయాజిని ప్రతివసంతయాజిని మహానితయాజిని వాజిపేయయాజిని పాండరీకయాజిని అనుట సంస్కారాధ్యసము సేను మాయావాదిని, తత్త్వవాదిని, విశిష్టాద్వైతవాదిని, పరమభాగవతుడను, శైవుడను, శాస్త్రజ్ఞుడను, పౌరాణికుడను, యోగీశ్వరుడను, గంగాదిపుణ్యతీర్థవాసిని, అనుట వేషాధ్యసము. సేను ఉపాధ్యాయుడను, జ్ఞానిని, పెండ్లికమారుడను, ఇష్టంగిని, కుష్టుని, మంగలిని, చాకలిని, మణిహాగాడను, కరణమును అనుట క్రియాధ్యసము. ఇవి మొదలయిన అన్నమయశోకమందుఁగలలక్షణములు ఆవిషయమయిన ఆత్మయందు ఆత్మయందుఁగల సచ్చిదానందలక్షణములు విషయమయిన అన్నమయశోకమందును తోచుచున్నవి గావున అన్నమయశోకమునకును పరమాత్మకును వికమత్యము వచ్చినది.

ప్ర:—ప్రాణమయశోకమునకును పరబ్రహ్మమునకును కూటమి యెటులుగలిగినది?

ఉ:—సేను ఆకలియును ఉపియును సామర్థ్యమును బలమును పరాక్రమమును గలవాడను వాచాలకుడను దాతను మూఁగను కుంటిని గ్రుడ్డిని అనునివి మొదలయిన ప్రాణమయశోకమందుఁగల గుణములు పరమాత్మయందును పరమాత్మయందుఁగల సచ్చిదానందనిత్య నిర్మలగుణములు ప్రాణమయశోకమందుఁ గలవిగాను ప్రాణముగలవాడనగుటచేత తోచుచున్నవి గనుక ప్రాణమయశోకమునకును పరమాత్మకును కూటమి వచ్చినది.

ప్ర:—మనోమయశోకమునకును పరమాత్మకును చేరిక యెటులు?

ఉ:—సేను సంకల్పమును వికల్పమును గలవాడను దుఃఖిని మోహిని కామిని క్రోధిని ద్వేషిని వినువాడను పుట్టించువాడను ఇచ్చగలవాడను రసజ్ఞుడను ఆహ్వాణించువాడను చెవిటివాడను నాలుకలేనివాడను ముక్కులేనివాడను అనునివి మొదలగు మనోమయశోకనిష్ఠములయిన సంకల్పాది ధర్మములు ఆత్మయందు ఆత్మధర్మములయిన సచ్చిదానందములు మనోమయశోకమందును మనస్సుండుటచేత తోచుచున్నవి కాబట్టి మనోమయశోకమునకును ఆత్మకును కూటమి వచ్చినది.

ప్ర:—విజ్ఞానమయశోకంబునకును పరమాత్మకును కూటమి యెటులు వచ్చినది?

ఉ:—సేను కర్తృను నిర్వృత్తుడుగలవాడను బుద్ధిమంతుడను ఉహాప్రహలలో

చతురుడను ఏకసంఖ్యాగ్రాహిని శ్రోత్రియుడను విరక్తుడను పండితుడను లోకాంతరంబునకు పోవువాడను అనెడు విజ్ఞానమయకోశనిష్ఠములయిన ధర్మంబులు ఆత్మయందును ఆత్మధర్మములయిన సచ్చిదానందంబులు విజ్ఞానమయకోశమందును బుద్ధియుండుట వలన తోచుచున్నవి గనుక విజ్ఞానమయకోశమునకును ఆత్మకును కూటమి వచ్చినది.

ప్ర.:—ఆనందమయకోశమునకు పరమాత్మకును కలయిక యెటులు వచ్చినది ?

ఉ.:—నేను భోక్తను అసంతుష్టుడను సుఖిని రాజసుడను సాత్త్వికుడను తామసుడను తజ్జ్ఞుడను మూఢుడను శస్త్రుడను భ్రాంతుడను అనునివి మొదలయిన ఆనందమయకోశధర్మంబులు ఆత్మయందును ఆత్మధర్మంబులకు సచ్చిదానందములు ఆనందమయకోశమందును ఆనందముండుటవలన తోచుచున్నవి. కాబట్టి ఆనందమయకోశమునకును పరమాత్మకును కూటమి వచ్చినది గనుక పంచకోశములకంటె పరమాత్మ విలక్షణుడగుటను దృష్టాంతపూర్వకముగా ఎఱిగించెదము. నాయాపు నాదూడ నాభార్య నాపుత్రుడు అని తన్ననుసరించుకొని తోచెడి ఆపులో నగునవి తాను గానట్లు దార్ఢాంతికమందును నాశరీరము నాప్రాణము నామనస్సు నాబుద్ధి అని నన్ను సంబంధించుకొని తోచెడు పంచకోశములను తాను కానందున పంచకోశములకంటె వ్యతిరేకుడ నని యెఱుంగవచ్చును. దృష్టాంతమందు ఆపు బలిసినది దూడ చిక్కినది కోడె బ్రగుకదు కుమారుడు చెప్పినట్లు వినడు భార్య యింటికి స్వతంత్రురాలయినను బిడ్డలు లేనిని నాధనము సెలవుచేయకుము. అది తనకు హితమయినకార్య మొక్కటి యను చేయలేదు. కూతురు మహామూఢురాలై యున్నది కుమారుడు దుష్టుడై యున్నాడు అనెడు పశువు మొదలగుచానియందలి వికారములను విషయములను తన్నంటనియట్లు దార్ఢాంతికమందు అన్నమయకోశనిష్ఠమైన జీవత్వమనుష్యత్వాదిధర్మములను ప్రాణమయకోశనిష్ఠమయిన త్కుత్తిపాసాది గుణములను మనోమయకోశనిష్ఠమయిన సంకల్పాదిధర్మములను విజ్ఞానమయకోశనిష్ఠమయిన కర్తృత్వాదిగుణములను ఆనందమయకోశనిష్ఠమయిన భోక్తృత్వాదివికారములను పంచకోశవ్యతిరేకుడను సాక్షి యను అయిన తన్ను కాలత్రయమందును స్పృశింపలేవు. కాబట్టి యిట్లు విచారించి యెఱుగుటయే పంచకోశవ్యతిరేకజ్ఞానము.

ప్ర.:—ఈపంచకోశవ్యతిరేకజ్ఞానము రావచ్చునా? ఉ.:—రావచ్చును.

ప్ర.:—ఎట్లు రావచ్చును ? ఉ.:—అధ్యయనకాలమందు అధ్యయనము చేయు పురుషులచేత ఉచ్చరింపబడిన శబ్దంబులను విభజించుటకు వశముగాకున్నను శ్రోత్రేంద్రియముచేత విని వివేకముగల బుద్ధిచేత ఇది వీనిశబ్దము ఇది వీనిశబ్దము అని యెఱిగిననులే జలమందుగల వేడిమిని వేటుపఱచుటకు తనచేతఁ గాకపోయినను త్యగింద్రియ

ముచేత స్పృశించి వివేకసమేతమైన బుద్ధిచేత జలంబును ఉష్ణమును ప్రత్యేకించి యెఱిగినచందమునను గోడయంగు వ్రాసుబడిన చిత్తరువులోని తెలుపు ఎఱుపు నలుపు పసుపు ఆకుపసుపు మిశ్రము పొట్టి పొడుగు లావు సన్నముగా నుండెడు పంబులను పంచుటకు అంబి గాకపోయినను చత్తురిండ్రియముచేతి వీక్షించి వివేకసహితమయిన బుద్ధిచేత ఇది గోడ యిది దీనియంగు తోచెడిచిత్తపుప్రతిమృ నీలపీతాదివర్ణము లని తెలిసికొనినచందమునను నీటిలోఁ గలసిన షష్ట్రసములను విభాగింప సాధ్యము కాకున్నను రసనేండ్రియముచేత అనుభవించి వివేకయుక్తమయిన బుద్ధిచేత ఇది ఉష్ణ ఇది పులుగు ఇది తీపు ఇది వగరు ఇది చేదు ఇది కారము అని ప్రత్యేకింబుగా ఎఱిగినవిధమునను నస్త్రము౦ నాశ్రయించియున్న పరమశ్రములను వేఱుచేయఁ గక్యముగాకున్నను ఘ్రాణేండ్రియముచేత ఆఘ్రాణించి వివేకశీలమైన బుద్ధిచేత ఇది సుగంధము ఇది దుర్గంధము ఇది మిశ్రగంధము అని తెలిసికొనిన తిరునను దాఢ్యైతికమందును పంచకోశంబులను వానితోఁ గూడియున్న ఆత్మను పంచుటకు అశక్యమయినను వివేకయుక్తంబగు బుద్ధిచేత పంచకోశస్వరూపము లిట్టినినియు ఆత్మస్వరూపము ఇట్టి దనియు విచారించిన యెడల పంచకోశములతో ఆత్మకు కాలత్రయమందును సంబంధము లేదని యెఱుంగవచ్చును

ప్ర:—త్రాడు మొదలగువానియంగు ఆరోపింపబడిన సర్వము మొదలగునవి త్రాడు మొదలగువానికంటె వేఱుగ లేనట్లు పరమాత్మయందు ఆరోపింపబడిన పంచకోశములను పరమాత్మకంటె అన్యముగ లేవు. ఈదృష్టాంతముచేత రజ్జువు ముత్రైపుఁ జిప్ప ఎండమావులు అనెడు జ్ఞానము నచ్చినతర్వాత సర్వము వెండిసిట్లు అనెడుభ్రమ లేనియట్లు దాఢ్యైతికమందును ఆత్మవిషయికజ్ఞానము కలిగిన పిమ్మట పంచకోశములనెడు వ్యవహారము విడువక వచ్చుచున్నది గనుక ఆరోపితములయిన పంచకోశములను అధిష్టానమైన ఆత్మకంటె వ్యతిరేక్తముగ లేవిని బుద్ధియంగు ఏవిధమున దృఢము గలుగును?

ఉ:—ఎండమావులను జూచి నీరని భ్రమసి త్రాగఁదలచినవాఁడు విచారించి యిది జలములు గావు ఎండమావులు అనుజ్ఞానము నచ్చినను ఎండమావులను జూచి నప్పుడు జలముగాఁ దోచుచున్నట్లుగానే పరమాత్మయందు తోచినపంచకోశములు పరమాత్మకంటె వేఱుగా లేవిని యెఱిగినను తిరుగ పంచకోశముల ప్రతీతి రావచ్చును.

ప్ర:—దృష్టాంత మయినఎండమావులయందు జలప్రతీతిమాత్రమేగాని స్నాన పానాదులు చేయవలయు ననుభ్రమ కానము. దాఢ్యైతికమంగు ఆత్మకంటె వేఱుగా పంచకోశములు లేవిని యెఱిగినతర్వాతను పంచకోశముల ప్రతీతియును వానివ్యవహార

ములును పప్పుచున్నవే రానిచ్చునా? ఉ:—రానిచ్చును. ప్ర:—అది యెట్లు? ఉ:—
వృత్తికయందు ఆరోపింపబడినకుండలు మూకుళ్లు చట్ల మొదలయినవి మట్టికంటె
వేఱుగ లేనివి తెలిసినను ఆకుండలు లోనగువాని ప్రతితియును వ్యవహారమును పచ్చిన
తీరునను సువర్ణమందు ఆరోపింపబడిన కడియములు కిరీటములు మొదలయిన భూషణ
ములు సువర్ణమునకంటె వేఱుగా లేనివి యెఱిగినను ఆకడియములు మొదలగువాని
గూపములును నామమునను వ్యవహారములును పచ్చినవిధముగాను ఆత్మయం దారోపిం
పబడిన పంచకోశములును అధిష్ఠానమయిన ఆత్మకంటె అన్యముగ లేనివి యెఱిగినను
పంచకోశములనెడు ప్రతితియును వ్యవహారమును రానిచ్చును. ఈదృష్టాంతమందు కుండలు
మొదలగునవి కనబడుచు వ్యవహారమునకు పచ్చినను నూత్నబుద్ధిగలవానికి మట్టికంటె
వేఱుగ కుండలు లోనైనవి లేనివి మనస్సునందు స్థిరమయినతీరున దాఠాంతికమందు
పంచకోశములు తోచుచు వ్యవహారమునకు పచ్చినను నూత్నబుద్ధిగలవానికి పరబ్రహ్మ
ముకంటె వ్యతిరీక్తముగ పంచకోశములు లేనివి బుద్ధియందు దృఢము గలుగవచ్చును.
ఈతీరున ఎఱుంగుటయే పంచకోశవ్యతిరీక్తజ్ఞానము.

ప్ర:—ఈవిచారణకు ప్రయోజన మేమి? ఉ:—ఆత్మ అవస్థాత్రియమునందు
అనుస్మాతుడై ఉన్నాడు. పంచకోశములు అవస్థాత్రియమునందు అనుస్మాతిములై
యుండలేదు. కాబట్టి పంచకోశములు తోచుచు వ్యవహారమునకు పచ్చినను ఇవి, పురు
షాన్నాపరంకించి త్రాను శ్రుతిప్రమాణమును పట్టి పరబ్రహ్మముకంటె వ్యతిరీక్తముగలేనివి
యెఱిగినవాడే కృతార్థుడు విద్వాంసుడు జీనన్ముక్తిడు పరబ్రహ్మము అని వేదాంత
సిద్ధాంతము.

అన:—ఇట్లు వినయశయశ్రులు గలిగి విన్నవించుచున్న శిష్యునితోడ శ్రీగురు
మూర్తి పలుకుట చెప్పబడుచున్నది.

మ. జనయిత్రీప్రతిమానుడైన గురుఁ డానచ్చాత్మఁ గూర్చుండుమా
యని కూర్మక్రియ నెంచి చూచి కృపమోత్సవ్యంబట్ల మూర్ధ్ని శయం
బానరం జేర్చి పులుంగుమాడ్కి నిడి నీరయుత్పిత్తులం బాప నొం
డనఘా యుక్తివెలుంగు దాని విని యభ్యాసం బానర్పందగున్. ౪౮

టీ. జనయిత్రీప్రతిమానుడు-జనయిత్రీ=మోసి కనిపెంచిన తల్లితోడ, ప్రతి
మానుడు=సమానుడు-వినగురుడు = అయినకారణాచార్యుడు, ఆనచ్చాత్మ=
ఉత్తమాధికారమును, తీవ్రపరిపక్వాంతికరణమును, గలిగి తనకు నమస్కరించి నిలిచి
యున్న యాశిష్యుని, కూర్చుండుమీయని = వసింపుమాయని, అనఁగా ఆచార్యుడు
శిష్యుని పరిపక్వచిత్తము నెఱిగి, కూర్మమువలె తలచుట మత్స్యమువలె మాచుట

పక్షివలె తాఁకుటలచేత ఆగామి సంచిత ప్రార్థకర్మములను ఎడఁబాసి సచ్చిదానందస్వ రూపునిగఁ జేయఁబూని కూర్చుండుమననని భావము. కృపఁ=నిర్వాణజకరూపచేతి, కూర్మక్రియఁ=తాఁజేలువలెను, ఎంచి=శ్రేయోవాంతుడగుఁగాక యనితలచి, అనఁగా తాఁజేలు ఒకవోట గ్రుడ్లుపెట్టి మఱియొకవోటనుండి ఆగ్రుడ్లను తలఁచునపుడు అవి యెల్ల పిల్లలై మఱి అప్పుడప్పుడు ఆపిల్లలను తలఁచుటవలన వానికి ఆకలిదప్పలు లేక పెరుగుట స్వభావము గాన ఆతాఁజేలువలె గురుఁడు శిష్యునకు విషయసుఖములను మమ తాహంకారములను ప్రబలఁజేసెడి ఆగామికర్మములు తొలఁగి సద్గుణములు ప్రబలి బ్రహ్మజ్ఞానము వర్ధిల్లి మోక్షసుఖము లభించునుగాక యని ఆంతరత్రిపుటిరూపమైన అంతఃకరణమందు తలఁచె నని భావము. మత్స్యంబు=చేఁపవలె, కృపఁ=దయచేత, మాచి=వీక్షించి, అనఁగా మత్స్యములు గ్రుడ్లుపెట్టి తిఱి యెఱిగి వానికై తిరిగి మాచునప్పుడు అవి యెల్ల పిల్లలై ఊల్లసిల్లుట ప్రసిద్ధము గనుక అవాదిగా వెంటనంటి యున్న సంచితకర్మసంబంధములై కాయకవిషయములైన ప్రాకృతదుష్టులక్షణములు నశించి బ్రహ్మనందసంపదలంద హేతువులగు ఆప్రాకృతభాగ్యలక్షణములు గలవా నిఁగా మృత్యుత్రిపుటిరూపమైన కడగంటిమాపుచేతఁ జూచెనని భావము. పులుంగుమా డ్డిఁ=పక్షివలె, మూగిఁ=శిరస్సునందు, శయంబు=ఆశయహస్తమును, చేర్చి= ఉంచి, అనఁగా పక్షి గ్రుడ్లుపెట్టి వానిని తనఁజుక్కలచేత పొదుగఁగా అవి పిల్లలై స్తనస్యాసనము స్నానము మొదలగునవిగల నరశిశువులవలె వృద్ధిపొందుట సహజము గనుక నితఁడు ప్రార్థరూపముగ ప్రార్థించిన అనుభవ మంతయు నశించి స్వస్వ రూపజ్ఞాననాంతుఁ డగుటకు నిత్యానందస్వరూపమయి పరిపూర్ణముగా వ్యాపించుటకు బాహ్యత్రిపుటిరూపమయిన పద్మచక్రశంఖవజ్రహాలాదిరేఖలుగల తన ఆభయహస్త మును అతని మస్తకమందు చేర్చి సకలాయనములను తడవెనని భావము. అనఘా= నిర్మలఁడా, కడుఁ=మిక్కిలి, నీయుత్పత్తులఁ=నీజన్మములను, పాపఁ=తొలఁగించు టకు, ఒండుయు క్తి=ఒక మేలుయిన యుపాయము, వెలుంగుఁ= ఒప్పును, దానిఁ= ఆయుక్తిని, విని=ఆకర్ణించి, అభ్యాసంబుఁ=యోగాభ్యాసమును, ఒనర్పం దగుఁ= చేయఁదగును.

తా. పది నెలలు మోసి కని పెంచి వాత్సల్యము గలిగి యుండు తల్లివో సాటి యైన గురువు శిష్యుని తనచేరువను కూర్చుండఁబెట్టుకొని తాఁజేటివలె మేలుగలుగవలయు నని తలచి చేఁపవలె కటాక్షవీక్షణముచేత వీక్షించి పక్షివలె హస్తముచేత మస్తక మును గప్పి నీజన్మములక తొలంగింప నిరపాయమయిన యుపాయ మొక్కటి గలదు. దానిని అక్కఱతో విని యోగాభ్యాసము చేయు మనెనని తాత్పర్యము.

అనః—శిష్యుడు గురుని వాక్యములను ఆలించి ఆనందించి ఆచార్యునితోడ తన యభిప్రాయమును తెలుపుట చెప్పబడుచున్నది.

ఉ. తోలఁగు భవన్భవంబు లనఁగ దోయరుహాకరమందు మగ్నుడై
వెలసినభాతి శీతలతఁగ వేదన లూటటఁ జెంద భక్తిలో
పల మితి మీఱి పై కఱికిఁగ భాసిలుభంగిఁ బదాంబుజస్సముల్
వెలయఁగ రాల బాష్పములుఁ వెండియు జోత యొనర్చి యిట్లనెన్.

టీ. భవన్భవంబులు—భవత్=నీయొక్క, భవంబులు=జన్మములు, తోలఁగుఁ=పడలును, అనఁగా ఇతఁపై నీకు జన్మములు లేవు—అనఁ=అని పలుకఁగానే, దోయరుహాకరమందుఁ=తటాకమందు, మగ్నుడై=తుంకినవాడై, వెలసినభాతిఁ=ప్రకాశించినట్లు, శీతలతఁ=చల్లదనముచేతి, వేదనలు=దుఃఖములు, అనఁగా తాపత్రయ దుఃఖములు, ఊటటఁజెందఁ=ఉపశమిల్లఁగాను, భక్తిఁ=అనురాగము, లోపలఁ=అంతరంగమందు, మితిమీఱి=పాదుమించి, పైకుటికి=మీఁదికుటికి, పదాంబుజస్సముల్=పాదపద్మములు, వెలయఁగఁ=ప్రకాశించునట్లు, బాష్పములు=ఆనందబాష్పములు, రాలఁ=వర్షింపఁగా, వెండియుఁ=మూల, జోతయొనర్చి = సాష్టాంగనమస్కారముచేసి, ఇట్లనెన్=ఈవిధమునఁ బలికెను.

తా. బ్రహ్మసృష్టి మొదలుకొని క్రమక్రమముగా విచ్చిన పాపజన్మములును మిత్రజన్మములును పుణ్యజన్మములును తోలఁగు ఉపాయమున్నదని ఆచార్యుడు పలుకఁగా శిష్యుడు విని కళత్రపుత్రమిత్రదనకనకపస్తవావాస సహితమైనగృహము దగ్గ మగునప్పుడు గృహాధిపతియగువాడు అతిప్రయాసముచేత తానుమాత్రము వెలుపలికి వచ్చి శరీరవేదన తీఁగఁగా తేటచల్లనినీళ్లు గలతామరకొలఁకునందు దుమికి దేహతాపము తీటి హాయి చెందునట్లు గురుదయారససరస్సునందు మునిగి తాపత్రయాగ్నివలనిసంతాపములు చల్లాటఁగా భక్తిరసము అంతఃకరణమంగుండి మేరమీటి వెల్లివిరిసిన తీరున ఆనందబాష్పములు రాలఁగా గురుచరణకమలమలయందు పడి సాష్టాంగనమస్కారము చేసి నిలిచి గురునితో విన్నవింపదొడఁగె నని తాత్పర్యము.

అనః—ఇట్లు విన్నవింపదొడఁగిన శిష్యుడు తనకు అహంభానము లేకపోవుట ఆచార్యునకు తెలియుటకై తనభక్తివైచ్యమును తెలియఁజెప్పకొనుచున్నాడు.

మ. భవదుక్తాధ్యమునం దశక్తి నడునం గ బ్రాల్కాలిన న్నన్న బాం
ధవ మొప్పున్నిజభృత్యమాడ్కి గృహచేతం బ్రోవు మాత్యేక నా
భవము ల్వాపయ నుపాయ మున్న దని మూర్ఖవాక్రుచ్చి తీనాయుపా
యవతంసం బిదియంచుఁ దెల్పుము నిరాఁయాసంబునం బేర్చితోన్.

టీ. ఆత్మేశ=స్మృత్యనుభవరూపములైన సర్వస్వనిహారములకు కారణమైనబుద్ధికి నాయకుడవైన ఓగురుమూర్తీ, భవదుక్తాధ్యమునందుకొ, నివర్త=మీచేత, ఉక్త=ఉపదేశించబడిన, అధ్యమునంగుక=మార్గమందు, అశక్తికొ=సామర్థ్యములేకపోవుటచేత, నడువకొ=ప్రసన్నించుటకు, ప్రాల్మాలినకొ=బద్ధకించినను, నన్నుకొ=మూఁడుడనైన నన్ను, నిజస్థితుమార్చికొ=తమదాసునివలె, బాంధవమొప్పకొ=గురువు శిష్యుడు అనెడు సంబంధ మతిశయించునట్లు, కృపచేతకొ=నిర్వాణజకరుణచేత, ప్రోవుము=రక్షింపుము, ఈవు=పరమాత్మస్వరూపివైననీవు, ముకొ=మందు, నాభవముల=నాజన్మములు, పాయకొ=తోలగుటకు, ఉపాయ మన్నదనియొక్కగలదని, వాస్తవ్వితి=పలికితివి, ఆయుపాయవలెసంబు=ఆశ్రయమైనయొక్కీ, ఇని యందుకొ=ఈలాటిదని, నిరాయాసంబునకొ=శాస్త్రజ్ఞానము లేక ఊరక వ్యర్థముగ ప్రశ్నల జేయుచున్నాడనెడు ఆయాసము లేక, కేర్పితొకొ=వాత్సల్యముతోడ, తెల్పుము=అనుగ్రహింపుము.

తా. ఓగురుస్వామీ! నేను తాముపదేశించినప్రకారము నడువ బద్ధకించినను మీసేవకుడవైన నన్ను దయాదృష్టిచేత మాచి గారవించి రాగల జన్మపరంపరలను తోయియడగిన యొక్కీ యొక్కటి గలదని ఆనతిచ్చితివి. దానిని నాకు చెలియఁజెప్పి రక్షింపవలయు నని తాత్పర్యము.

అవ:—ఇట్లడిగిన శిష్యునకు అహంకారము మమకారము మొదలైన నదుర్గుణముల తొలగె నని తెలిసి ఆత్మస్వరూపమును ఉపదేశింప దేశికుల యత్నించుచున్నారు.

మ. విని తచ్చిష్యునివిన్నపం బెడనె దుర్యోత్తు ల్విని కీదేహి పా
ననుఁ డయ్యెం జమియంచుబుద్ధుడొడఁగెన్వై శంబమృత్కీటకం
బు నిజాకార మొనర్ప దానికడ సోత్పుష్పంధయం బారవం
బు నితాంతం బానరించుభాతిఁ గడు సంపూర్ణానుకంపాత్ముడై.

టీ. తచ్చిష్యునివిన్నపంబు=ఆశిష్యునివిజ్ఞాపనమును, విని=ఆలకించి, వీనికికొ=ఇతనికి, దుర్యోత్తుల=రాగద్వేషాదులతోఁగూడిన చెడ్డనడుమడులు, ఎడనెకొ=తోలగెను, ఈదేహి=ఈపురుషుడు, పావనుడయ్యెంజమి=జన్మాంతరసుకృతవిశేషములచేత అణవకారికమాయికమాయేయతిరోధానములనెడు పంచమలములవలన విడువఁబడెను సుమా, అంచుకొ=అని, సత్సంపదంధయంబు, సత్=శ్రేష్ఠమైన, పుష్పంధయంబు=అమృతసంజీవిని యనుక్రియ గలిగి పురుగును మరల బ్రతికించునట్టి తుమ్మెద, ఇట్లునుట చేత శరీరాభిమానమును విడలించి కేవలవనప్రహృకారము చేయ నుపదేశించు సద్గురు ననుట, మృత్కీటకంబుకొ=కుమ్మరపురుగును, నిజాకారము=తనస్వరూపమును, ఒనర్పకొ=చేయుటకు, దానికడకొ=ఆకుమ్మరపురుగుచేరవను, నితాంతంబు=మిక్కిలి, అర

పంబుకొ=స్వనిని, ఒనరించుభాతికొ=చేయుచున్నవిధమున, సంపూర్ణానుకంపాత్మకడై=నిండునెనరుతోఁ గూడినమనస్సుగలవాడై, కడుకొ=మిక్కిలి, వైశంబ=శిఖ్రిముగా, పల్కుదొడఁగెకొ=దేశికుఁడు శిష్యునకు ఉపదేశింప నారంభించెను.

తా. గురుస్వామి శిష్యుని మనఁబి విని యితఁడు పంచముసంబంధములైన కామము క్రోధము మొదలుగాఁగల దుర్గుణములను వీడి పవిత్రుఁడాయెను. అని తలఁచి తుమ్మెద మట్టిలోఁ దిరిగెడు కుమ్మరపురుగును రెట్టించిన ప్రేమతో తనరూపముగఁ జేయుటకు దానిచేరునను జేరి విరామము లేక ఆరావమును సల్పినతీరున శిష్యునకు పంచోపనిషత్సూత్రమైన పరబ్రహ్మమును సూత్రభాష్య గీతాభాష్య ఉపనిషద్భాష్యములనెడి ప్రస్తానత్రియార్థపూర్వకముగ ఉపదేశింప దేశికుఁడు పూనెనని తాత్పర్యము.

ఈపద్యమున శిష్యునకు కుమ్మరపురుగు పోలికను గురువునకు తుమ్మెదపోలికను చెప్పబడెనెడ తన్ను మఱువఁజేయు ప్రకృతిభేదముగూపమైన అంతర బాహ్య దృశ్య స్వరూపసంసారమనెడు బురదలోఁ జిక్కి తిక్కఁగొని జననమరణప్రవాహములోఁ బడి అధివ్యాధులచేత బాధనొందుచు ఉండువాఁ డగుటచేత శిష్యునకు కుమ్మరపురుగు సాదృశ్యమును చిదాకాశమనెడు ఆకాశగమనమును విన సొంపగు సచ్చాస్త్రీప్రసంగమనెడు గానమును పుష్కరసహనమనెడు స్వానుభవానందసహనమును గలవాఁడగుట చేత సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుఁడయిన ఆచార్యునకు తుమ్మెదపోలికయును చెప్పఁబడెను.

అనఁ—తన్ను తా నెఱుంగనిపురుషుఁడు జన్మపరంపరలోఁ జిక్కి తొక్కుట పడుటయును ఆజన్మములు తొలఁగునుపాయమును ఆజన్మములు కలిగినవిధమును అవియుండెడి కాలప్రమాణమును గురువులు శిష్యునకుఁ జెప్పచున్నారు.

మ. తనుఁ దాఁ గానమిఁ గాలనేమిఁ బడి దుర్దాంతాశుగావర్తమం
దు నజస్రంబుఁ జరించు శుక్మఛదనస్తోకక్రియ ధాత్రి ని
ల్వ నివాసం బినుమంత లేక జనన్ వ్రాతంబులోఁ జిక్కుఁ గా
వున సావిత్యానుభవంబుదాఁక సుత నీర పూహింపు మీయర్థమున్.

టీ. సుత=కుమారా, తాకొ=దేశాంధ్రియాదులకు విలక్షణుఁడైన తాను, తనుకొ=పరబ్రహ్మమైన తన్ను, కానమికొ=తెలియనందున, దుర్దాంతాశుగావర్తమం దుకొ=దుర్దాంతం=సౌందర్యకక్రమముగాని, ఆశుగావర్తమందుకొ=సుడిగాలియందు, అజస్రంబుకొ=ఎల్లప్పుడును, చరించుకుక్మఛదనస్తోకక్రియకొ=చరించు=తిరుగుచున్న, శుక్మ=ఎండిన, ఛదన=ఆకుయొక్క, స్తోకక్రియకొ=అల్పమువలె, అనఁగా తునుకవలెను, ధాత్రికొ=పుడమియందు, నిల్వకొ=ఉండుటకు, నివాసంబు=స్థానము, ఇసుమంతలేక=

కొంచమైనను లేక, స్వాత్మనుభవంబుదాఁకఁ = తాను తన్నెఱిగెడునఱుకు, కాలనే
మిఁ = కాల = నిమేషము మొదలు ప్రకృతిప్రళయంతమైన కల్పితకాలమనెడు, నే
మిఁ = బండిచక్రపుటంచునందు, పడి = హరి, జననవ్రాతంబులోఁ = జన్మపరంపర
యందు, చిక్కుఁ = తగులుకొనును, కావునఁ = కాబట్టి, నీవు = మోక్షముగోరెడు నీవు,
ఈయర్థముఁ = ఈయభిప్రాయమును, ఊహింపుము = నేనును ఈలాగున జన్మము లెత్తితి
నని యూహింపుము.

తా. ఓయి శిష్యుడా జీవసాక్షియైన కూటస్థుడగు తాను ఈశ్వరసాక్షియైన
పరబ్రహ్మమును తన్నుఁగా తెలియనివాఁడు స్థూలసూక్ష్మకారణదేహభివలలోఁ దగిలి
నేను జీవుడను బ్రాహ్మణాదివర్ణములు గలవాడను సుఖిని దుఃఖిని అనునివి మొద
లగు మాయకములైన దుర్భమును పొంది హాయి లేక యుగసంవత్సరమాసాదికల్పిత
భేదములుగల కాలమనెడు చక్రమందు చిక్కుపడి దిక్కు గానక సుడిగాలిలోఁ బడి
పడిగి గిరిగిరి తిరిగెడు చెత్తవలె నానావిధజంతువుల గర్భములలో పుట్టుచు పుణ్యపాప
మిశ్రకర్మఫలములగు సుఖదుఃఖముల ననుభవించి గొల్చుచు ఈవిధమున అస్మచ్ఛబ్ద లక్ష్య
ర్థమగు పరబ్రహ్మమే నేననునట్టి తెలివి పుట్టునఱకు నుండును కాబట్టి నీ విగుట్టును
మనస్సునఁ బెట్టి నేనును ఆత్మజ్ఞానము లేనందున ఈతీరున పుట్టుచు గొల్చుచు ఉంటి నని
తెలిసికొని నిన్ను నీ పాపమునట్టి నిష్ఠయందు పట్టుడు కలిగి యుండుమని తాత్పర్యము.

అనఁ—శిష్యుడు జీవేశ్వరసాక్షులను విడిచి పరబ్రహ్మమగువిధమును ఆచా
ర్యులు బోధించుచున్నారు.

మ. తానై కన్గొనఁ దన్నుఁ దాఁ దనకు నాధారేశు నాయూశుఁడే
హీనోపాధులు వీడి వెన్నఁ దగ నూహింపం బరబ్రహ్మ మా
నే నీజ్ఞానము నీవె న న్నడుగ నీ శక్తిచుం దెల్పితిఁ దీని స
న్యానింపఁ నిను నంట వేవ్యథలు సావోత్కృ బ్రజ్ఞ భాసీల్లగన్. ౫౩

టీ. తాఁ = కార్యోపాధియైన తూలావిద్యతోఁగూడిన జీవభ్రాంతిగల తాను,
తన్నుఁ = కూటస్థుడగు తన్నును, తనకుఁ = అవిద్యోపాధిగల తనకు, ఆధారేశుఁ =
ఆధార = ఆశ్రయఁడైన, ఈశుఁ = కారణోపాధియైన మూలావిద్యతోఁగూడిన యాశ్వ
రుని, కన్గొనఁ = గురూపదేశముచేత జీవేశ్వరవాచ్యార్థములను పరికిలించి చూడఁగా,
అయీశుఁడే = అయీశ్వరుఁడే, తానై = తనయందు వ్యాపించియున్న తూలావిద్య చెడి
మూలావిద్యతోఁ గూడినవాఁడై, వెన్నుఁ = పిమ్మట, తగఁ = లెస్సగా, హీనోపా
ధులు = తమస్థూలసూక్ష్మకారణోపాధు లన్నియును, సానింపఁ = శ్రుతియుక్త్యనుభవ
ములచేత ఆలోచింపఁగాను, వీడి = ఆయుపాధు లన్నింటిని వదిలి, పరబ్రహ్మమాఁ =

పరబ్రహ్మమగును. కాబట్టి, ఈవు=నీవు, నన్ను=పరబ్రహ్మమైన నన్నుగూర్చి, అడుగక=యథార్థజ్ఞాన ముపదేశింపు మని అడుగఁగాను, ఏక=నేను, ఈజ్ఞానము=ఈ బ్రహ్మజ్ఞానమును, నీకు=నీకు, ఇచ్చుక=అశతో, తెలివిత=తెలియఁజెప్పితిని, దీనిక=ఈయుపదేశమును, సన్మానింపక=గౌరవించితివేని, అనఁగా అనుష్ఠించినయెడల, స్వాత్మక=స్వజ్ఞాత్మస్వగుఁపుడవైన నీయొక్క, ఆత్మక=తెలివియందు, ప్రజ్ఞ=బ్రహ్మజ్ఞానము, భాసిల్లగక=ప్రకాశింపఁగాను, ఏవ్యధలు=ఏవిధములైన దుఃఖములును, నినుక=నిన్ను, అంటవు=తగులవు.

తా. ఓయి శిష్యుడా, “కార్యోపాధిరయం జీవః కారణోపాధిరీశ్వరః” అనెడు స్ఫురినిబట్టి కార్యోపాధియైన అజ్ఞానమును అంతఃకరణమును దానికి అధిష్ఠానమైన బ్రహ్మభిన్నహుల్యులైన తన్యమును ప్రతిబింబమైన తన్యమును శరీరత్రయమును వీనియందలి ఆధ్యాసమును గూడి జీవుడనఁబడును. కారణోపాధియైన మాయయును అంతఃకరణమును దానికి అధిష్ఠానమైన బ్రహ్మమైన తన్యమును ప్రతిబింబమైన తన్యమును శరీరత్రయమును వీనియందలి ఆధ్యాసమును గూడి యీశ్వరుడనఁబడును. పైనిఁ జెప్పఁబడిన లక్షణములుగల జీవుడైన తాను గుహపదేశమునను తన్నును తనకు ఆధారమైన యీశ్వరుని విచారించి కిందిదృక్పాదిగుణములుగల జీవత్వమును జహ్లక్షణచేత విడిచి అజహ్లక్షణచేత సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములుగల యీశ్వరత్వమును పొంది పిమ్మట జీవేశ్వరోపాదికారణములై తూల, మూల అనుసంజ్ఞలుగల అవిద్యను మాయను వానికార్యములైన శరీరాదులును సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములుగల యీశ్వరత్వమును జహ్లక్షణచేత నదలి ఆజహ్లక్షణచేత దానికి ఆధారభూతుఁడును సచ్చిదానందాదగుణములుగలవాఁడును అయిన పరబ్రహ్మము లో నగును కనుక నీవును నామాటయందు నమృతము గలిగి బ్రహ్మనిష్ఠగలవాడవై తివేని నీయంతఃకరణమందు అపరోక్షజ్ఞానము ప్రకాశించి సర్వదుఃఖములు తీటి ముక్తుఁడవగును నని తాత్పర్యము.

అనః—గురువు తన్ను తా నెఱుంగవలయును అని పలుకఁగా శిష్యుడు ఆమాటకు దేహము నెఱుంగుట యని యెంచి తనయభిప్రాయమును పలుకుచున్నాఁడు.

శా.న న్నేఁ గాననివానిఁగాఁ గని యుపాన్యాసించి తీ విష్ణు ముకదన్నుం గాననివాఁడు నేలఁ గలఁడే తత్త్వజ్ఞ యట్లుండ నా పన్నుల్లారె భవాభి వారు పడి సంప్రాప్తాపసర్గాత్ములై యున్నారా కృప గల్గెనేని నను మీ రూహించి తెల్పందగున్.

టీ. తత్త్వజ్ఞ=బ్రహ్మవిదుడవైన ఓయాచార్యుడా, ఇప్పు=ఈసమయమందు, ఈవు=నీవు, ఏక=నేను, నన్ను=నన్ను, కాననివానిఁగా=ఎఱుంగనివానిఁగాను,

కని=తెలిసి, ఉపన్యాసించితివి=పలికితివి, ముక్=పూర్వము, నేలక్=భూమియందు, తన్నుక్=తన్ను, కాననివాడు=ఎఱుంగనివాడు, కలఁడే=ఉన్నాఁడా, అట్లుండక్= అందఱును తమ్మును తా మెఱిగియుండఁగా, భవాభిక్ = జన్మములనెడు సముద్ర మందు, వారు=త మ్మెఱిగినవారు, పడి=కూలి, ఆపన్నుల్గారె=ఆపదలఁ జెందినవారు కాలేదా, సంప్రాప్తావగ్ధాత్ములు=సంప్రాప్త=సౌందర్యదీన, అపవర్గాత్ములు=మోక్షమే స్వరూపముగాఁగలవారు, వియున్నారా = అయియున్నవారా, అనఁగా లేదుగదా యనుట, కృపగల్గెనేని=దయగలిగియుండెనేని, ననుక్=నన్ను, మీరు=అపరోక్షజ్ఞాన ముగలమారు, ఊహించి=ఆలోచించి, తెల్పందగుక్=ఉపదేశింపఁదగును.

తా. స్వామీ నన్ను నే నెఱుంగనిమాధునిఁగాఁ దలఁచి నిన్ను నీ వెఱుంగు మని పలికితివి. లోకమందు అందఱును తమ్మును తాము తెలిసియేయున్నారు. వారు ముక్తులు గాక నరకవాసు లగుటకు కారణ మేమి ? జన్మదుఃఖములలో మునిగియున్న నన్ను ఆదరించి తా ననుమాట కర్థము వివరించి అది యనుభవమునకు విచ్చినటులు తెలుపుఁ డని తాత్పర్యము.

అవ:—గురువులు శిష్యునిప్రశ్నమునకు ఉత్తరువు వక్కాణించుచున్నారు.

చ. తను విది దేహీ యీతఁ డని తత్త్వ మెఱింగినవాడె తన్నుఁ దాఁ గనిననరుం డన నివ్వని బోగంబున దేహము గాక దేహీ యే డన గురుఁ డంత వానిహృదయానుభవం బెదఁ గాంచి మోమునం బెనఁగొని హర్షశోకములు పల్లెగఁ గ్రాలఁదొడంగె బల్కఁగన్.

టీ. ఇని=ఈకనఁబడుచున్నట్టిది, తనువు=పంచకోశాత్మకమైన నూలదేహము, ఈతఁడు=దేహేంద్రియములకు విలక్షణుడైన ప్రత్యగాత్మ, దేహీ=దేహమం దుండె డువాడు, అని=ఇట్లని, తత్త్వముక్=నిజమును, ఎఱింగినవాడె = తెలిసినవాడే, తన్నుక్ = కూటస్థుడైన తన్ను, తాక్=తాను, కనిననరుండు = తెలిసినపురుషుండు, అనక్ = అనిపలుకఁగా, విని=ఆలించి, జగంబునక్ = లోకమందు, దేహము గాక= షణ్మానవికారసహితమైన శరీరముతప్ప, దేహీ = కూటస్థపరబ్రహ్మము, ఏడి=ఎక్కడ నున్నాడు, అనక్ = అని శిష్యుండు పలుకఁగానే, గురుండు = దేశికుండు, అంతక్= పిమ్మట, వానిహృదయానుభవంబుక్ = ఆశిష్యునిమనస్సునందలి అభిప్రాయమును, ఎదక్=అంతఃకరణమందు, కాంచి=తెలిసి, మోమునక్=ముఖమున, హర్ష శోకములు= సంతోషమును పరితాపమును, పెనఁగొని=పిరిగొని, పల్లెగక్=మిక్కుటముగా, గ్రాల్ =ప్రకాశింపఁగా, పల్కఁగక్=చెప్పటకు, తొడంగక్=ఉపక్రమించెను.

తా. ఓయిశిష్యుడా యిది అసత్యమును అచేతనమును దుఃఖమునును విసదేహము. ఈతఁడు సచ్చిదానందకూటస్థపరబ్రహ్మము అని యెఱింగినవాఁడే తన్ను తాను తెలిసినవాఁడు అని గురువు పలుకఁగానే శిష్యుఁడు దేహమే తా ననుబుద్ధి మనస్సునంగు పెనఁగొనఁగా స్వామీ లోకమునందు దేహము తప్ప దేహీ యొక్కడఁ గలఁడనెను. గురుఁ డామాట విని శిష్యునిహృదయపరిపాక 'మెఱిగి మోదమును భేదమును ముఖమున పెనఁగొనఁగా శిష్యునకు బోధింపఁబూనె నని తాత్పర్యము.

అనతారిక:—ఈస్థూలదేహమునకంటె ప్రత్యగాత్మ వేఱుగా లేనియెడల అనస్థాత్రయమును ఎఱిఁగెడివాఁ డెనఁ డని ఆచార్యులు శిష్యుని అడుగుచున్నారు.

మ. ఎవఁ డీదేహముకంటె దేహీ మఱి నే నీ నీక్షింప లే దంటి వీవనలోకించుట యట్టిదై నఁ గడు మోహస్వప్న మం దెవ్వఁ డుద్భవమా దానిఁదొఱంగిచూచుఁ బటునిద్రా శూన్య మెవ్వండుమక్కువ నీరెంటిఁ బ్రబోధమం దెఱుఁగునీగోవ్యంబుఁ దెల్పం దగున్.

టీ. ఈదేహముకంటె = ఈస్థూలశరీరమునకంటె, దేహీ=కూటస్థుఁడు, మఱియెవఁడు=వేరొకఁ డెక్కడ నున్నాఁడు, నేక=నేను, ఈక్షింపలేదంటివి=మాడలేదని చెప్పితివి, ఈవు=నీవు, అనలోకించుట=మాచట, అట్టిదై నక=దేహమే ఆత్మ యనునిశ్చయము కల్పదనయెడల, కడుక=మిక్కిలి, మోహస్వప్నమందుక=భ్రమరూపమైన కలయందు, ఎవ్వఁడు = ఏపురుషుఁడు, ఉద్భవమా=పుట్టును, దానిక=అస్వప్నమును, తొఱంగి=విడిచి, పటునిద్రా=గాఢసుషుప్తియంగు, శూన్యమక=సుఖదుఃఖములు ఏవియును లేకపోవుటను, ఎవ్వండు=ఏపురుషుఁడు, మాచక = అనలోకించును, అనఁగా తెలిసికొనునో యనుట. ప్రబోధమందుక = మెలఁకువయందు, మక్కువక=ప్రేమచేత, ఈరెంటిక=ఈస్వప్నసుషుప్తులను, ఎఱుంగుక=ఎవ్వఁ డెఱుఁగును, ఈగోవ్యంబుక=ఈరహస్యమును, తెల్పందగుక=తెలియఁజెప్పదగును.

తా. ఓయిశిష్యుడా యీస్థూలదేహమునకంటె వేఱుగా శరీర లేఁడని పలికితివి. లేనియెడల స్వప్నావస్థయం దెవఁ డుండి స్వప్నస్మృతాంతములను సుషుప్తియం దెవఁ డుండి ఆసుషుప్తియందలి ముఖదుఃఖము లేవియును ఎఱుంగక అనుభవించుచు జాగ్రత్త వచ్చినచేత స్వప్నస్మృతాంతమును నిద్రలోని సుఖదుఃఖములను తెలిసి యెవఁడు చెప్పఁచున్నాఁడో వానిని తెలుపు మని శిష్యుని అడిగె నని తాత్పర్యము.

అనతారిక:—స్వామీ దేహాత్రయమందు అనస్థాత్రయమును ఎఱిఁగెడువాఁడు ఒకఁడు కలఁడు లేఁడు అనెడుసందేహము కలుగుచున్నది. వానిని నివారించుఁ డనిశిష్యుఁడు అడుగుచున్నాఁడు.

శా. జాగ్రత్తస్త్వములందుఁ దోచెడునమః స్తగ్రాహ్యముల్ సుప్తియం
దగ్రాహ్యంబు లగుం దలంచు మదిలో నాస్త్వమును పుల్పన
ద్వైగ్రంబం దోకఁ డుండునా య నెడునీసం దేహ వింపాండె బ్ర
త్యగ్రాదిత్యశతాభ హృత్తనుము వాయ్ దానిఁ దొప్పిం దగున్.

టీ. జాగ్రత్తస్త్వములందుఁ = స్థూలసూక్ష్మకరీరావస్థలైన మెలఁకువలందును
కలయందును, తోచెడునమః స్తగ్రాహ్యముల్ = తోచెడు = స్ఫురించుచుండెడి, సమస్తగ్రా
హ్యముల్ = సర్వేంద్రియములచేత ఎఱుంగఁదగిన సంగల్పవికల్పాదివిషయములన్నియును,
సుప్తియందుఁ = గాఢనిద్రావస్థయందు, అగ్రాహ్యంబులగుఁ = లేనివగును, పునర్ద్వైగ్రంబం
దుఁ = మరలఁ గలిగెడు జాగ్రద్వస్థయందు, ఆస్త్వమును పుల్పం = కడచిననూత్నదేహావస్థయైన
ఆస్త్వావస్థయందు జరిగిన సంగతులను కారణకరీరావస్థయైన సుషుప్తియందలి సుఖాను
భములను, మదిలోఁ = తెలివియందు, తెలంచుఁ = స్ఫురించును, [కనుక] ఒకఁడు = ఈజా
గ్రత్తస్త్వమును పుల్పంబుని సంగతులను ఎఱుఁగఁనాఁడు దేహాత్మయనునకంటె అన్య
ముగా ఒకఁడు, ఉండునా = కల్గినా, అ నెడునీసం దేహము = అనునట్టి నీయాయనమా
నము, ఇంపాండె = కలిగెను, ప్రత్యగ్రాదిత్యశతాభ = ఉదయించుచున్న నూలుగురునూ
ర్యుల తేజస్సునంటి తేజస్సుగల ఒగురుస్వామి, హృత్తనుము = అంతఃకరణమందలి భేద
జ్ఞానమనెడు కటికిచీఁడి, పాయ్ = తొలఁగునట్లు, దానిన్ = ఆసం దేహమును, తెల్పిం
దగుఁ = నిర్మిత్తియగునటులు బోధింపఁదగును.

తా. ఒగురుమూర్తీ ఘోలకరీరావస్థయైన జాగ్రత్తయందు జ్ఞానేంద్రియ కర్తేం
ద్రియ అంతరింద్రియముల నెడు చతుర్దశేంద్రియములచేత తా ననుభవించిన సుఖదుఃఖ
ములను సూక్ష్మకరీరావస్థయైన కలయందు తా ననుభవించిన సుఖదుఃఖములను కారణకరీ
రావస్థయైన నిద్రయందు తాను సుఖముగా నుండుటను మరల తనకు మెలఁకువ వచ్చిన
ప్పుడు చెప్పట అనుభవముగ నున్నది గనుకను శరీరములు మూఁడును అచేతనము లగుట
చేత మూఁడవస్థలలోని సంగతులను చెప్పఁజాలవు గనుకను దేహములకంటె వేఱుగా
ఒకఁ డున్నాఁడేమో అ నెడుసం దేహము గలుగుచున్నది గనుక దీనిని తీర్చుమని శిష్యుఁడు
గురువులను అడిగెనని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—తొలుత దేహమే తా ననుకొ నెడు శిష్యుని దేహవిభక్షణుడనను
బుద్ధిపుట్టించి తటస్థలక్షణముచే ఆదేహాత్మత్వములను వివరించి పిదప చిద్రూపమైనపర
బ్రహ్మలక్షణమును విశదపఱచుచున్నారు.

మ. తరుతాఖాగ్రముః జూపి తాబకశశిం దారాళిఁ గాన్పించి పు
ష్కరమం దంత నరుంధతిం దెలుపుజోకక ఘోలతత్త్వంబు ముఖ

నరుసక సూక్ష్మనిదాన మానెనుక భావంబందు మాహించి స
ద్గుణాశిష్యునిగూర్చిపల్కదొడగెక శోధు ల్వెసకమీఱగెక.

టీ. తరుశాఖాన్ముక్=చెట్టుకొమ్మకొనను, మాపి = ముందుగాఁ గనబఱచి,
[తీర్మాత] శాబకశశికే=బాలచంద్రుని, పుష్కరమందుకే=ఆకాశమందు, తారాళికే=
నక్షత్రప్రక్షిప్తిని, కాన్వించి=కనబఱచి, అనగా సప్తర్షి మండలమును జూపి, అంతికే=
పిమ్మట, అరుంధతీకే=అతినూత్నమైన అరుంధతీనక్షత్రమును, తెలుపుశోకకే=మాపు
నట్లును, ముక్=ముందుగా, సద్గురుఁడు=శ్రేష్ఠుడైన గురుమూర్తి, స్థూలతత్త్వములకు
జీవేశ్వరాదినమస్త్రాణులకుఁగల పంచభూతముయైన జ్ఞానేంద్రియాదిస్థూలసృష్టి
తత్త్వములను, వెనుకకే=పిమ్మటను, ఐరుసకే=క్రమముగాను, సూక్ష్మనిదానముకే,
సూక్ష్మ=అణువునకు అణువును సూక్ష్మస్వరూపమైన, నిదానముకే=మొదటికారణ
మును, భాసంబందుకే=అంతరంగమందు, ఊహించి=హరికీలించి, శోధు.లు=అభిలా
షులు, వెనుకే=తర్వాతగా, మీఱగెక=వృద్ధిబొందునటులు, ఆశిష్యునిగూర్చి=ఆయంతే
వానినిగుఱించి, పల్క=వాస్తవ్యుటకు, తొడగెక=పూనెను.

తా. లోకమందు జనులు భూమియందుండెడి చెట్టుకొమ్మకొనను మాపించి విడి
యనాఁటి నెలబాలుని మాపినట్లుగాను ఆకాశమందలి సప్తర్షి మండలమును మాపించి
అరుంధతీదేవిని మాపినట్లుగాను ఆచార్యుఁడు శిష్యునకు తొలఁత జ్ఞానేంద్రియకర్మం
ద్రియాది స్థూలతత్త్వములను మాపి వెనుక సూక్ష్మస్వరూపమును సద్వకారణమునను
సరబ్రహ్మమును తెలు నారంభించెనని తాత్పర్యము.

అను:—తానై ప్రకాశించు చిన్మ్రాపమును తానని యెఱుఁగుటకు జగజ్జీవపర
ములుగా తోచెడి ఆరోపము క్షిని అద్వితీయ మాటస్థ బ్రహ్మముగాఁ దోచెడి అపవాద
యు క్షిని ఆయారోపమునకుఁ గలిగిన నామయులను గురువులు శిష్యునకు చెప్పుదున్నారు.

శా. ఆరోపం బపవాద మీయుభయమం శ దారోపమా బంధ మా
ధారంబై తగు ముక్తి జెంద నపవాదం బంచు వేదాంత మా
యారోపంబున కాఖ్యలం దెలుపు నాధ్యాసం బసత్వంబు నా
సారోదారకుమార కల్పన మనక శ సర్వజ్ఞ లూహింపగన్. ౫౯

టీ. సారో...మర-సార=శ్రేష్ఠుడైన, ఉదార=గంభీరుడైన, కుమర=
పుత్రుఁడా, ఆరోపంబు=పరబ్రహ్మమందు జీవేశ్వరజములుగా తోచిన అసత్య
మును, అపవాదము=అతొచిన అసత్యమును కడకు తోర్చినదిఉపాయమును, ఈయుభ
యమందుకే=ఈరెంటియందును, ఆరోపము=ఆరోపముననది, బంధము=సంసారరూప

ప్రబంధము, ఔ=అగును, ముక్తి=సంసారబంధవిముక్తిని, చెందక=పొందుటకు, అపవాదంబు=అపవాదయుక్తి, ఆధారంబై=ఉనికిపట్టయి, తగు=బుష్పము, అంచు=అని, వేదాంతము=ఉపనిషత్సాస్థ్రము, ఆయాలోపంబునకు=అమిథ్యకు, అధ్యాసంబు=అధ్యాసము, అసత్యంబు=అసత్యము, నా=అనఁగాను, కల్పనము=నాస్తికత్వము, అన=అనునట్లుగాను, ఆఖ్యల=నామధేయములను, సర్వజ్ఞులు=పండితులు, ఊహింపఁగ=అలోచించునట్లు, తెలుపు=తెలియఁజేయును.

తా. ఓయిశిష్యుడా ఆరోపమని అపవాదమని చెందుముట్లు గలవు. వానియందు ఆరోపము బంధమని అపవాదము ముక్తియని వేదాంతకాస్థ్రములయందు చెప్పఁబడును. వీనిలో ఆరోపమునకు అధ్యాసమని కల్పనమని అసత్యమని నామములు గలవని తాత్పర్యము.

అవ:—గురువులు శిష్యునకు అధ్యాసమును దృష్టాంతపూర్వకముగఁ జెప్పఁచున్నారు.

మ. ఒకదానిక మఱియొందువస్తు వసుమోహోద్రేక మధ్యాస మా నకలంకస్థితి గాంచు మెట్లనిన రజ్జ్వాశీవిషభ్రాంతి య ర్కరక్షీరము శుక్తిరాప్య మగచోరప్రజ్ఞయుం బుత్ర మృత్తికఁ దేజోభిమ మభిసీల మన ధీ దీపించు నీకల్పనల్. ౬౦

టీ. పుత్ర=కుమారా, ఒకదానిక=ఒకపదార్థమును, మఱియొందువస్తువు=వేఱొకపదార్థము, అనుమోహోద్రేకము, అను=అనునట్టి, మోహ=మఱపుయొక్క, ఉద్రేకము=అతిశయము, అధ్యాసము=అధ్యాసముననది, ఔ=అగును. అకలంకస్థితి, అకలంక=నిష్కళంకమైన, స్థితి=బుద్ధినిఁగడచేత, కాంచుము=తెలిసికొనుము, ఎట్లనిన=అతెలిసికొనుట యేలాగనఁగా, రజ్జ్వాశీవిషభ్రాంతి-రజ్జు=త్రాటియందు, అశీవిష=సర్పవనెడు, భ్రాంతి=భ్రమయును, అర్క-కరక్షీరము-అర్క-కర=సూర్యకీరణమందు, అనఁగా ఎండయందు, క్షీరము=నీరమును భ్రమయును, ని. నీరక్షీరాంబు శంబరం అని అమము. అనఁగా ఎండమావులను చూచి జలమునుకొనుట. శుక్తిరాప్యము-శుక్తి=ముత్యపుఁజిప్పయందు, రాప్యము=ఁండియనుభ్రమయును, అగచోరప్రజ్ఞయుక-అగ=మోడుచేట్టునందు, చోరప్రజ్ఞయుక=చోరుడను బుద్ధిభ్రమయును, మృత్తిక=మట్టియందు, తేజోభిమము=తేజోపై పమైన భ్రమయును, అనఁగా కాచాద్యాభిరణభ్రమయును, అభిసీలము-అభి=అవిషయాకాశమందు, సీలము=విషయరూపమగు నలుపువర్ణమును, అన=అనునట్టి, ఈకల్పనలు=ఈవికారములు, ధీ=బుద్ధియందు, దీపించుక=ప్రకాశించుచుండును.

తా. ఓయిశిష్యుడా లోకమునందు ఒకవిస్తువును జూచి మఱియొకవిస్తువునుగా తలచు భ్రమయే అధ్యాస మనబడును. ఏలాగనగా త్రాడును మాచి పాముని యెండ మావులను చూచి జలమని ముతైపుచిప్పను చూచి వెండియని మోడుచెట్టును చూచి దొంగ యని మంటిలో బుట్టినవంటరాళ్లను జూచి రత్నములని యీతీరున మనోవికారములు తోచుటే అధ్యాసమని తాత్పర్యము.

అనఁ—తొలుతఁ జెప్పిన దృష్టాంతమువలె పరిబ్రహ్మమందుఁ దోచినజగజ్జీవవరములను దృష్టాంతపూర్వకముగాఁ జెలుపుచున్నారు.

మ. అనఘానిగాగతి నద్యితీయము షడధ్యావీతము యోగచి
ద్వనహృద్వేదశిరోర్థ వేద్యము నిరాగంబు నిరూపాహ్వదు
ర్లనము దానయి వెల్లుచుండుచరమాత్మం దోచు విశ్వంబు భూ
వనవహ్నిదులు భోగభోగ్యవితతులౌనతా మదిక్ గాంచుమా.

టీ. అనఘ=విష్కల్య-లత్యుడవైన, అఘా=మమారా, ఈగతి=పైనఁ జెప్పిన దృష్టాంతప్రకారముగాను, అద్యితీయమును=తనకంటె రెండవది లేనిదియును, షడధ్యావీతమును=శివసంబంధములను శక్తిసంబంధములను అయిన ఆగమశాస్త్రములయందు ప్రసిద్ధములగు మంత్రపదవల్లతత్త్వభువనకళలనెడు షడధ్యములను మీసినదియును, యోగ...ద్యమును-యోగ=మంత్రలయహారాజయోగములనెడు చతుర్విధయోగములయందును, చిత్=అహరోక్షజ్ఞానమునందును, ఘన=అతిశయవలైన బ్రహ్మవేత్తలయొక్క, హృత్=అంతరంగములచేతను, వేదకరః=సకలోపనిష్కర్తులయొక్క, అర్థ=ముఖ్యాభిప్రాయములచేతను, వేద్యమును=తెలియఁదగినదియును, నిరాగంబును=రాగ ద్వేషకామక్రోధలోభాదిదుర్గుణముల లేనిదియును, నిరూపాహ్వదుర్మనమును=రూప నామములగుల మాయాప్రపంచమును గల్పించునట్టి దుష్టమానసము లేనిదియును, తానై=తానేయయి, వెల్లుచుండుచరమాత్మక=ప్రకాశించునట్టిపరిబ్రహ్మమందు, విశ్వంబుక=యూగపత్ని సృష్టిగా క్రమసృష్టిగా కనఁబడెడు ప్రపంచమును, భూవనవహ్నిదులు=భూ=భూమియును, వన=జలమును, వహ్ని=అగ్నియును, అదులు=మొదలగువాయువును ఆకాశమును కాలమును దిక్కులును మనసును, భోగభోగ్యవితతులు=భోగ=ప్రాణులయొక్క పదార్థానుభవములు, భోగ్య=అనుభవింపఁదగిన సకలపదార్థములు, పీనియొక్క, వితతులు=సమాహములును, తోచుకొ=ఆవిర్భవించుచుండును, మదిక్=అంతఃకరణముచేత, కాంచుమా=తెలిసికొనుమా.

తా. పుత్రామీదఁ జెప్పినదృష్టాంతప్రకారము రెండవది లేనికూటస్థబ్రహ్మమైనదియును శైవశాక్తాగమప్రసిద్ధముగు మంత్రపదవల్లతత్త్వభువనకళలనెడు షడధ్య

ములకంటె విలక్షణమైనదియును మంత్రలయహారాజయోగాభ్యాసములచేతను అప
రోక్షజ్ఞానముచేతను అతిశయములైన మహాత్మ్యలహృదయములచేత ఉపనిషత్తులముఖ్యా
భిప్రాయములచేతను తెలియఁదగినదియును రాగము ద్వేషము కామము మొదలగువికార
రహితమైనదియును రూపములును నామములునుగల ప్రపంచమును కల్పించునట్టి దుష్ట
మనోవ్యాపారము లేనిదియును తానే తానుగా ప్రకాశించునదియును అగు పరబ్రహ్మ
మందు భూలోక భువలోక సువలోకాత్మకమగు ప్రపంచమంతయును సృధివ్యాదిపంచ
భూతములును సమస్తప్రాణులును వీరలకు కలిగెడిభోగేచ్ఛలును ఆయాభోగములకు తగిన
పదార్థములును తోచునని తాత్పర్యము.

ష డ ధ్య వి వ రణ ము.

మంత్రాధ్యము పద్యాధ్యము నర్ణాధ్యము తత్త్వాధ్యము భువనాధ్యము కర్మాధ్యము
అని అధ్యములు ఆఱువిధములు. అందు మంత్రాధ్యము—సద్యోజాతము వామదేవము
అఘోరము తత్పరిషము ఈశానము హృదయము శిరస్సు శిఖ కనచము నేత్రము
అస్త్రము అని పదునొకొండు విధములు.

పద్యాధ్యము— మహాదేవ సద్యావేశ్వర మహాతేజయోగాధిపతి ముంచముంచ ప్రథమ
ప్రథమ సర్వ సర్వ భవ భవ భవోద్భవ సర్వభూతసుఖప్రద సర్వసాన్నిధ్యకరబ్రహ్మవిష్ణు
రుద్రపర అనాచ్ఛిత తానాచ్ఛిత అస్తుతాస్తుత పూర్వస్థితి సాక్షి సాక్షి తురుతురు పతింగ
తంగ పింగపింగ జ్ఞానజ్ఞాన శబ్దశబ్ద నూత్ననూత్న శివ సర్వసర్వ ఓంనమశ్శివ ఓంనమోనమో
నమశ్శివ ఓంనమరూపి ఆరూపి ప్రథమప్రథమ లేజలేజ జ్యోతిర్జ్యోతి అరూప అనగ్ని
అధూమఅభస్మ అనాది నానానా ధూధూధూ ఓంభూః ఓంభువః ఓంంసువః అనిగన నిధ
ననిధనోద్భవ శివ సర్వపరాపరాత్మ భువనేశ్వర ధ్యానహార ఓంనమశ్శివ సర్వప్రభు శివ
ఈశానమూర్ధ్ని తత్పరిషపక్షి అఘోరహృదయ వామదేగుహ్య సద్యోజాతపాద
ఓంనమః గుహ్యతిగుహ్యగోష్ఠ అనిగన సర్వయోగాధిక్యత సర్వవిద్యాధిప జ్యోతీరూప
పరమేశ్వర పరమేశ్వర అచేతనాచేతన వ్యోమ్నివ్యోమ్ని వ్యాపి వ్యాపి వ్యోమ
వ్యాపి వ్యోమరూప సర్వవ్యాపిని శివానంత అనాధ అనాశ్రిత ధృని శాశ్వత యోగ
వీత సంస్థిత నిత్యయోగి ధ్యానహార ఆద్యోంకారములని పదములు ఎనుబదియొకటి.

నర్ణాధ్యము—అం ఆం ఇం ఈం ఉం ఊం ఋం ఌం ౠం ఏం ఐం ఓం
ఔం అం ఆః కం ఖం గం ఘం ఙం చం ఛం జం ఝం ఞం టం ఠం డం ఢంణం
తం థం దం ధం నం పం ఫం బం భం మం యం రం లం వం శం షం సం హం శం
క్షం అని నర్ణాధ్యము ఏఁబదియొకవిధము.

తత్త్వాధ్యము.—సృధివి ప్రకృతి బుద్ధి అహంకారమనశ్చైత్రత్వక్ చక్షుర్జిహ్వ
ఘ్రాణవాక్ పాణి పాద పాయు గుహ్య శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ ఆకాశ వాయు

వహ్ని జల మాయా కాల నియతి కల విద్య రాగ పురుష సదాశివ ఈశ్వర శుద్ధవిద్య శివ శక్తి అని తత్త్వములు ముప్పదియాయు.

భువనాధ్యము.—గద్రాకాళి పితృగద్ర త్రిలోచన నశ్చలిప్రునివాహ సునాహ త్రిద శేష్యుర త్త్రిత్యగణాధ్యక్ష విభు శంభుదంష్ట్రునిజ్యోతీంద్ర ఉదుంబర గ్రసన మారుతశన క్రోధన అనంత వ్యాపకర నృష బలిప్రియ భూతపాల జ్యేష్ఠ శర్వ సురేశ్వరి వేదపారగ జ్ఞానభూ సర్వజ్ఞ ఈశానవిద్యాధిప ప్రకామదప్రసాదశ్రీ ధివరత్నధరలక్ష్మీధరజటాధర సోమ్యుధర ధన్యరూప నిధీశమేఘవాహన కిషకి పంచశిఖ పంచాంతక త్తయంతకత్తిత్త సూక్ష్మ వాయువేగ లఘుశీఘ్రగునాద మేఘనాద జలాంతక దీర్ఘబాహు జయభద్ర శ్వేతమహాబల పాశహస్త అతిబలబలదంష్ట్ర లోహిత భూమి విరు పాక్ష ఊర్ధ్వశక్త యాంతక హ్రుదంష్ట్ర దంష్ట్రీమారణనిర్మతి ధర్మపతి అధర్మపతి వియోక్తిసంయోక్త కర్త విధాతిధాతిహరమృత్యు ధర్మ అత్తయంతకశస్తాంతక నిజబాహుదహనజ్వలన హరఘాతుక పింగళహుతాశన అగ్నిరుద్ర త్రిదశాధిపపినాకికాస్త్ర అన్యాయ విభూతి వినిర్ధన నిజదేహబుధఅజకవాలీశరుద్ర విష్ణు బ్రహ్మహుతశ్వరమాత్మాండ కాలాగ్ని రుద్ర క్రికర్ణ ఔమ కామర వైష్ణవ బ్రాహ్మణైరసు కృతఅక్రృత స్థలేశ్వర సుబ్రహ్మ్య ప్రాజేశ సోమ్య ఇంద్ర గాంధర్వ యక్ష రాక్షస మైకాచ సుప్తలేశ్వర శంఖిర్ణకాలాం జన మండలేశ్వర మహాండద్విరంజనకలాండ స్థానిస్వర్ణాక్షగైర్దక్ష్ణ గోకర్ణ మహాలయా అవిముక్త రుద్రకోటినిస్తాపిద భీమేశ్వరమహేంద్ర అట్టహసవిమలేశ్వర నఖలనాఖుల మరుత్తేత్ర గయాత్తమహాభైరవకదార శ్రీశైలమహాకాల మధ్యమేశ్వరి ఆహృదికేశ్వర జలేశ్వర హరిశ్చంద్ర అమలేశ్వర డుంతిముండిభారభూతి ఔషధిపుష్కరసైమిశ అమరేశ్వర అంగుష్ఠమాత్రార్క ఈశాన ఏకతూణ ఏకపింగళ ఉద్భవ అధిప నామదేవమహాద్యు తిశిఖేద ఏకపీఠక్రోధచండహర పంచాంతక సంవర్తజ్యోతిష మహాక్రోధమహాచండ ఏకశివ అనంత అజ ఉనూపతి ప్రచండఏక పాద ఈశాన ధివ ఉగ్ర భీమ అనంత సూక్ష్మ శివోత్తమ ఏకనేత్రఏకరుద్ర త్రిమూర్తి శ్రీకంఠశిఖండి వామ జ్యేష్ఠ రౌద్రికాళ కల వికర్ణ బలవికర్ణ బలప్రమథన సర్వభూతదమన మనోనీని అనాశ్రిత అనాధునఅనంతివ్యో మరూపవ్యాపినిఉద్ధర్వగామిని రోచిక మోచిక దీపక ఇందిరశాంత్యతీతి శాంతి విద్యా ప్రతిష్ఠనిష్పాత్ర అని భువనములు ఇన్నూట యిరువదినాలుగు.

కళాధ్యము.—నిష్పాత్తి ప్రతిష్ఠ విద్య శాంతి శాంత్యతీతి అని కళలు విదు. ఈ పంచకళలలో మంత్ర పద వర్ణతత్త్వ భువనములను భువనములు. తత్త్వములలోను చేరియున్నవి.

నిష్పాత్తికళయందు సద్యోజాతి పద్యాధ్యనముః హృదయాయ నమః అనెడు రెండుమంత్రములును మహాదేవపదము ముదలు ఓంనమ యనెడు పదమువలకుగల యిరు

పదియేడు పదములును త్త అనువర్ణమును పృథివీత త్త్వమును ఆత త్త్వమందు భద్రకాళి య నెడు భువనము మొదలుకాలాగ్ని రుద్ర భువనమువఱకుగల నూటయొనిమిదిభువనములును చేరినవి. ఈభువనములలో భద్రకాళి వీరభద్ర అనురెండుభువనములును బ్రహ్మాండమునకు మీఁదను త్రిలోచనభువనము మొదలు శంభుభువనమువఱకుగల పదిభువనములును మీఁదిదిక్కునను దంష్ట్రభువనము మొదలు వ్యూభువనమువఱకుగల పదిభువనములును క్రిందిదిక్కునను బరిప్రీయభువనము మొదలు విద్యాధిప భువనమువఱకుగల పదిభువనములును ఈశాన్యపుదిక్కునను ప్రకామదభువనము మొదలు నిధీశభువనమువఱకుగల పదిభువనములును ఉత్తరపుదిక్కునను మేఘవాహనభువనము మొదలు శిఖ్రభువనమువఱకుగల పదిభువనములును వాయవ్యదిక్కునను సునాదభువనము మొదలు బలభువనమువఱకుగల పదిభువనములును పశ్చిమదిక్కునను దంష్ట్రభువనము మొదలు నిర్మతి భువనమువఱకుగల పదిభువనములును వైర్యతదిక్కునను ధర్మ పతిభువనము మొదలు ధర్మ భువనమువఱకుగల పదిభువనములును దక్షిణపుదిక్కునను త్తయంతక భువనము మొదలు అగ్నిరుద్ర భువనమువఱకుగల పదిభువనములును ఆగ్నేయదిక్కునను త్రిదశాధిపభువనము మొదలుక వాలీశ భువనమువఱకుగల పదిభువనములును తూర్పుదిక్కునను రుద్ర భువనము మొదలు కాలాగ్ని రుద్ర భువనమువఱకుగల ఆఱుభువనములను అండమన్యమందును ఉండును. ఇవే అష్టోత్తరశత్రురద్ర భువనములు శతరుద్రీయసంజ్ఞగలవి. ఈభువననామములే భువనాధిపతులనామములు.

ప్రతీష్ఠాకలయందు వామదేవగుహ్యయనమః శిరసేస్వాహా అ నడురెండుమంత్రములునుగూపి అనుపదము మొదలు భువనేశ్వరపదమువఱకుగల పదములు ఇరువదియొక్కటియును టం అనువర్ణము మొదలు శం అనువర్ణము తుదగాగల వర్ణములు ఇరువది నాలుగును ప్రకృతిత త్త్వము మొదలు జలతి త్త్వమువఱకుగల యిరువదిమూడుత త్త్వములును శ్రీకర్ణ భువనము మొదలు అమరేశ్వరభువనమువఱకుగల యేబదియాఱుభువనములునుచేరినవి ఈభువనములలో శ్రీకర్ణ భువనము మొదలు ఆకృతిభువనమువఱకుగల యొనిమిదిభువనములును ప్రకృతిత త్త్వమందును స్థలేశ్వరభువనము అహంకారత త్త్వమందును బ్రాహ్మభువనము మొదలు ఎనిమిదిభువనములునుబుద్ధిత త్త్వమందును సుస్థలేశ్వరభువనము మనస్తత్త్వమందును శంఖకర్ణ భువనము శ్రోత్రాదిజ్ఞానేంద్రియత త్త్వ పంచకమందును కాలాంజనభువనము వాగాదికర్మేంద్రియత త్త్వపంచకమందును మండలేశ్వరభువనము మొదలు సకలాండభువనమువఱకుగల నాలుగుభువనములును శబ్దాదితన్మాత్రత త్త్వపంచకమందును సాణుభువనము మొదలు విస్తారపదభువనమువఱకుగల యొనిమిదిభువనములును ఆకాశత త్త్వమందును భీమేశ్వరభువనము మొదలు గయాభువనమువఱకుగలయొనిమిదిభు

వనములును వాయుతత్త్వమందును భైరవభువనముమొదలు హరిశ్చంద్రభువనమువఱకుగల యేనిమిదిభువనములును అగ్నితత్త్వమందును ఆకుశేశ్వరభువనముమొదలు అమరేశ్వరభువనమువఱకుగల యేనిమిది భువనములును జలతత్త్వమందును ఉండును.

విద్యాకలయందు అహోరహ్యదయాయనముః శిఖాయై వోషట్ అనెడురెండు మత్రములును ధ్యానహారపదముమొదలు వ్యాపిక్ వ్యాపిసీపదమువఱకుగల యిరువది పదములును ఘం అనువర్ణముమొదలు ఞం అనువర్ణమువఱకుగల యేడువర్ణములును మాయాతత్త్వముమొదలు పురుషతత్త్వమువఱకుగల యేడుతత్త్వములును అంగుష్ఠమాత్రార్కభువనముమొదలు భీమభువనమువఱకుగలయిరువదియేనిమిదిభువనములును చేతనమయ్యాభువనములలో అంగుష్ఠమాత్రార్కభువనముమొదలు మహాద్యుతిభువనమువఱకుగల యేనిమిదిభువనములును మాయాతత్త్వమందును శిఖేద ఏకవీర అనెడు రెండుభువనములును కాలతత్త్వమందును క్రోధీశ భువనముమొదలు హంఘాంతకభువనమువఱకుగల నాలుగుభువనములును నియతితత్త్వమందును సంపర్తజ్యోతిష అనెడురెండుభువనములును కలాతత్త్వమందును మహాకోగ్ధమహాచండభువనములురెండును విద్యాతత్త్వమందును ఏకశివభువనముమొదలు ప్రచండభువనమువఱకుగల విదుభువనములును రాగతత్త్వమందును ఏకపాదభువనముమొదలు భీమభువనమువఱకుగల అయిగుభువనములును పురుషతత్త్వమందును ఉండును.

కాంతికలయందు తత్పరుషవక్త్రాయనముః కవచాయచాం అనెడు రెండుమంత్రములును వ్యోమవ్యాపిసీపదముమొదలు ధ్యానహారపదమువఱకుగల యంద్రైండుపదములును కం ఖం గం అనెడు మూడువర్ణములును సదాశివ ఈశ్వరశుద్ధవిద్య అనెడు మూడుతత్త్వములును అనంతభువనముమొదలు మనోన్మనీభువనమువఱకుగల పదియేడుభువనములును చేరినవి. ఈభువనములలో అనంతభువనముమొదలు ఏకనేత్రభువనమువఱకుగల నాలుగుభువనములును సదాశివతత్త్వమందును ఏకరుద్రభువనముమొదలు శిఖండిభువనమువఱకుగల నాలుగుభువనములును ఈశ్వరతత్త్వమందును వామభువనముమొదలు మనోన్మనీభువనమువఱకుగల లోమ్మిదిభువనములును శుద్ధవిద్యాతత్త్వమందును ఉండును.

కాంత్యతీతకలయందు ఓంశివాయ నమః ఈశానమార్ధే నమః అస్త్రాయ షట్ అనుమంత్రములు మూడును ఆద్యోంకాపదమును అం అనువర్ణముమొదలు ఆః అనువర్ణమువఱకుగల పదియారువర్ణములును శివశక్తి అనెడు రెండుతత్త్వములును అనాక్రితభువనముమొదలు నివృత్తిభువనమువఱకుగల పదియైదుభువనములును చేరినవి. ఈభువనములలో అనాక్రితభువనముమొదలు ఇందిరాభువనమువఱకుగల పదిభువనము

లును శివతత్త్వమందును శాంత్యంతభువనము మొదలు నిన్పత్తిభువనమునాకుగల అయిదుభువనములును శక్తితత్త్వమందును ఉండును.

ఓం శివాయ నమః మొదలగుమంత్రములు పదునొకండును ఆద్యోంకారపదము మొదలు ఎనుబదియొకపదములును అకారము మొదలు ఏబదియొక్కవల్లములును శివతత్త్వము మొదలు ముప్పదియాలుతత్త్వములును అనాశ్రితభువనము మొదలు ఇన్నూటయిరువదినాలుగుభువనములును నిన్పత్తికళ మొదలు ఐదుకళలునుగల విషద్యములని శైవశాక్తాగమములయందును పాంచరాత్రమందును తమతమ మతానుసారములుగ పూర్వాచార్యులచేత చెప్పబడినవి వీనిలో నిన్పత్తిప్రతిష్ఠాకళలు రెండును శుద్ధాధ్వమనియును విద్యాకళ మిశ్రాధ్వమనియును శాంతిశాంత్యంత్యకళలు రెండును శుద్ధాధ్వమనియును చెప్పినొప్పును ఈపంచకళలే పరమేశ్వరునిపంచముఖములును పంచకళ్యేయములును పంచకర్మములును పంచభూతములును పంచాక్షరములును ప్రాణమందలి అకారము ఉకారము మకారము అర్ధమాత్ర అన్లము అనెడు పంచస్థానములను తారకము దండము కుండలము అర్ధచంద్రకము బిందువు అనెడు పంచస్థానములును అగును.

ఈషడ్యములకు అతీతమైన పరమ శివస్వరూపమే స్వజాతీయవిజాతీయస్వగత భేదహాన్యాద్వితీయనిర్గుణరబ్రహ్మ మనియును అట్టిరబ్రహ్మమందు ముత్తైపుచిప్ప వెండి యని భ్రమముతోచినట్లు త్రివిధజగత్తులను తోచుచున్న ననియును గ్రహింపవలయును. ఈషడ్యవిచారణ కామికము యోగజము చింత్యము కారణము అజితము దీప్తము నూత్నము జగతి అంశుమానము సుప్రభేదకము విజయము విశ్వాసము స్యాయంభువను అనలము వీరము రౌరవము మఘటము విమలము చంద్రజానము బింబము ప్రోద్గీతము లలితము సంతానకము స్వారోత్తమము పారమేశ్వరము కిరణము భేదము వాతూలము అనెడి యిరువదియైనిమిది అగమములయందును అగమాంతములయిన చర్యాక్రియారోగజ్ఞానపాదములయందును చెప్పబడియున్నది. ఈఅగమములు పరమేశ్వరుని పంచముఖములలో సహ్యజాత వామదేవ అఘోరతత్త్వరుషముఖములు నాలిగింటియందును ఇరువదియును ఈశానముఖమందు ఎనిమిదియును బ్రహ్మచతుర్ముఖములన నాలుగువేదములును ఉద్భవిల్లినట్లు అపరిమితసంఖ్యలుగలవై కలిగెను. ఇందుకు శ్లో. లక్షంతు చతురో వేదా ద్విలక్షం నూపశాస్త్రకమ్ | షోడశం మాలినీశాస్త్రం ద్వాత్రింశం భరతముచ్యతే | అర్బుదం శిల్పశాస్త్రంతు ఆగమంతు చతుర్దశ | ఆయుర్వేదం శ్రీలక్షంచ చాతుర్లక్షంచ జ్యోతిషమ్ || అనుప్రమాణముచేత అగమసంఖ్య తెలియఁదగినది. పాంచరాత్రశాక్తాది సకలసమయతంత్రములకును ఈశైవాగమములే కాణములు అగుటవలన ఇవి యిచట ప్రాయబడినవి. మఱియు సర్వసమయమంత్రములును సప్త

కాటిభేదములుగలవై ఉండఁగా మంత్రాగ్రముందు పదునొకండుమంత్రములుమాత్రము చెప్పటకు హేతు వేమనిన పరమశివుని పంచముఖములయందే సకలాగమమంత్రములును పుట్టుటచేత సద్యోజాతాది పంచమంత్రములును ఆమంత్రములకు ముఖ్యములైన షడంగ దేవతామంత్రములును చేరి పదునొకండు మంత్రములని చెప్పబడెను.

మఱియు శ్లో. మకారం మననం చైవ త్రకారం త్రామచ్యతే | మననత్రామిత్యాహర్మంత్రమిత్యభిధీయతే | అనున్యాయముచేత పరబ్రహ్మము మననమునకును రక్షణమునకును విలక్షణమగుటవలన మంత్రాధ్యాతీతమును సర్వదేశ్యావకత్వము గలుగుటవలన పదాధ్యాతీతమును అవర్ణమగుటవలన నిర్ణాధ్యాతీతమును సర్వతత్త్వవిలక్షణమగుటవలన తత్త్వాధ్యాతీతమును సర్వస్వామి యగుటవలన భువనాధ్యాతీతమును నిష్కళమగుటవలన కళాధ్యాతీతమును అగును.

అవః—పరబ్రహ్మమందు కల్పితములైన జగజ్జీవేశ్వరులయొకపత్నీసృష్టిని క్రమసృష్టిని చెప్పఁబూని రెండువిధములైన యుగపత్నీసృష్టియందు ఒకవిధమైన యీసృష్టిని చెప్పుచున్నాఁడు.

మ. అది యేలీల యనన్ నుషుప్తిగతి నశ్వక్తం బభావంబ యై మొదలం గల్లు ననాదిజీవచయ మామూలప్రధానంబునం దొదుఁగున్ దానికిఁ గాలతత్త్వమును పేరూహింప లోమోమునె మ్మది వీడం గలిగెన్ గుణత్రయము సామాన్యంబుగాఁ బుత్రకా.

టీ. పుత్రకా=మమారా, అది = ఆ పరమాత్మయందుతోచిన జీవేశ్వర జగదాభింతి, ఏలీలయనన్=ప్రకారము కలిగెననఁగా, నుషుప్తిగతిన్=గాఢనిద్రవలె, అన్యక్తంబు=మూలప్రకృతి, అభావంబయై = ఏవియును లేనిదియై, మొదలన్=తొలుత, కల్గెన్=కలిగియుండును, అనాదిజీవచయము, అనాది=ప్రపంచసృష్టికి పూర్వమున నున్నట్టి, జీవ=స్థావరజంగమప్రాణులయొక్క, చయము = సమాహము, ఆమూలప్రధానంబునందున్=ఆయన్యక్తిమందు, ఒదుఁగున్ = అణగియుండును, ఊహింపన్=యోజింపఁగా, దానికిన్=ఆప్రకృతికి, కాలతత్త్వమునపేరు = కాలతత్త్వమనెడునామము, కల్గెన్=కలిగియుండును, లోమోమునెమ్మదిన్=అంతర్ముఖమై పరబ్రహ్మమందు హాయిగా నుండుటను, వీడన్=వదలఁగానే, గుణత్రయము=సత్త్వరజస్తమోగుణములు, సామాన్యంబుగాన్=తమతమస్వభావవృత్తులతోడ, కలిగెన్=ఆ అన్యక్తమందుజనించెను.

తా. నిత్యమును నిర్గుణమును నిరుపాధికమును అయినపరబ్రహ్మమందు జీవేశ్వర జగద్భ్రమము తోచినవిధము ఎట్లనఁగా తానైన పరమాత్మను తన్నుగా తెలియఁబఱ

చుటకు తనకు అభిముఖముగా తనయందు కలిగినతెలివియే జీవేంద్రజగత్తులు కనబడక యుండ ఆచరించునిద్రవలెనే పరబ్రహ్మను గు తన్ను మఱుగుపడఁజేయ అన్య క్షత త్వ మయ్యెను. మునునపు ఉండయందు బంగారపుపొడి యిమిడియున్నతీరునను చిగుళ్లు ఆకులు మొగ్గలు పువ్వులు మొదలగునవి కాలమందు అణగియున్నపోలికను ఉత్పత్తిలేని జీవ సంఘము ఆ అన్య క్షమందు లీనమై ఉండుటవలన ఆ అన్య క్షము కాలతన్వయముపేరుగల దగును. అది అంతర్ముఖస్వరూపమైన స్వస్వరూపజ్ఞానమును ఎడఁచానీ బహిర్ముఖముగు టవలన దానియందు సత్త్వరజస్తమోగుణములు సర్వప్రపంచనిర్మాణకారణములై ఉద యించె నని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—మఱియొకవిధమైన యుగపత్స్యప్తిక్రమమును చెప్పుచున్నాను.

మ. ఒకమార్గం బిది వేటొకండు గల దీ ॥ పూహింపు మన్య క్షనా
మకత త్వంబె మహ త్తనం బరఁగె సమ్యగ్బ్రంహమై యందున
రవ్వకలాప్రజ్ఞ జనించె గర్వ మతిదుర్వారంబుగా దాన మా
నకఁచెన్నొండెగుణత్రయంబనుచు నామా యంబువాక్రుచ్చెమున్.

టీ. సర్వకలాప్రజ్ఞ, సర్వ=సమస్తములైన, కలా=చతుష్టప్తి విద్యలయందును, లేక ప్రణవమందలి జాగ్రజ్జగత్త మొదలగు పదియాఱుకలయందును, ప్రజ్ఞ=వివేకము గలశిష్యుఁడా, ఇది=ఇప్పుడు చెప్పినది, ఒకమార్గంబు=ఒకవిధము, వేటొకండు=మఱి యొకవిధము, కలదు=ఉన్నది, ఈవు=నీవు, ఊహింపుము=తెలిసికొనుము, అన్య క్షనా మకత త్వంబె=ముందటి అన్య క్షమను మూలప్రకృతియే, సమ్యగ్బ్రంహమై=లెస్సగా బలిసినదై, మహ త్తన=మహ త్తత్వమునుపేరుచేత, పరఁగె=ప్రసిద్ధికెక్కెను. అం దుక=అమహ త్తత్వమందు, అతిదుర్వారంబుగాక=మిక్కిలి నిరాటంకముగా, గర్వం బు=అహంకారము, జనించె=పుట్టెను. దానక=అయహంకారత త్వమువలన, మానక= విడువక, గుణత్రయంబు=స త్త్వరజస్తమోగుణములు మూఁడును, చెన్నొండె=ప్రకా శించెను. అనుమక=అని, అన్నయంబు=వేదము, ముక=పూర్వమే, వాక్రుచ్చె= పలికను.

తా. ఓయి శిష్యుఁడా రెండువిధములైన యుగపత్స్యప్తియందు ఒక్కవిధము చెప్పితిని. రెండవవిధమును చెప్పెదను వినుము. అన్య క్షమనుపేరుగల మూలప్రకృతి మట్టి లోఁబడిన వి త్తనము చెప్పుచేత నాని గట్టిగానుండుటమాని ఉట్టినతీరున జీవాదృష్టసాహ య్యముచేత మహ త్తత్వమునుపేరుగల దాయెను. వి త్తనమునుండి మొలక వ్రేకివచ్చినట్లు అమహ త్తత్వమువలన అహంకారత త్వము కలిగెను. అయహంకారత త్వమువలన సత్త్వ రజస్తమోగుణములు కలిగెను అని తాత్పర్యము.

శబ్దార్థములయందు ప్రవేశించి సర్వజ్ఞత్వ సర్వేశ్వరత్వ సర్వాంతర్యామిత్వ స్వస్వ తంత్రత్వస్వప్రప్యత్వ స్వభోక్తృత్వ స్వసంహారకత్వ స్వపాలకత్వ స్వవ్యాప కత్వ స్వకృత్తీమత్త్వములు కల్గి నిరాటంకముగ సర్వవ్యవహారముల చేయుచు తాను తానుగానే ఉండును గనుక జనించె గర్వ మతిదుర్వారంబుగా నని ప్రయోగింపఁబడెను.

అవతారిక:—మీఁదఁ జెప్పినగుణాశ్రయమందు కలిగిన జగజ్జీవేశ్వరుల క్రమస్ప ష్టిని చెప్పఁదొడఁగి ముందుగా పరుఁడైన యీశ్వరుని ఉత్పత్తిని వక్కాణించుచున్నారు.

చ. నిరవయవాత్మదీప్తి కథిరనింగితెఱంగునఁ దద్గుణంబులఁ

సరవిగఁ దోచు నం దమలసత్త్వమె మాయ యనంగ నొప్పు నీ శ్వరుఁ డన నందుఁ దత్ప్రతిభ వర్తిలుఁ గూడినఁ దద్గుణంబులఁ పరుస నిమిత్తహేతు వనివర్తనమైనఁ దదీయ ఛాయయాన్. ౬౪

టీ. నిరవయవాత్మదీప్తి, నిరవయవాత్మ = అంగ ప్రత్యంగసాంగోపాంగములతో కూడినశరీరములేని పరబ్రహ్మముయొక్క, దీప్తి = ప్రతిబింబము, అనఁగా పరమాత్మ అంగచతుష్టయసహితశరీరము లేనిదనుట. శిరస్సు కడుపు చేతులు అంగములు శ్రేణు పెదవులు ముక్కులు ప్రత్యంగములు. చెవులు కన్నులు సాంగములు. వస్త్రభూషణపుష్పచందనములు ఉపాంగములు. కథి = సముద్రమందు, నింగితెఱంగున = ఆకాశము ప్రతిబింబించినట్లు, తద్గుణంబుల = మూలప్రకృతియొక్క ఆసత్త్వరజస్తమగుణములయందు, సరవిగ = లెస్సగా, తోచు = కనఁబడును. అందు = ఆత్మగుణములయందు, అమలసత్త్వము, అమల = నిర్మలమైన, సత్త్వము = సత్త్వగుణము, మాయ యనంగ = బ్రహ్మచ్ఛాయను తనయందు ప్రతిఫలింపఁ జేసికొనుటచేత మాయ యనుపేరుగలదై, ఒప్పు = రాణించును. అనఁగా తెల్లనిరింగును ఉత్తమమును అయిన సత్త్వగుణము మాయ యనుపేరు గలదనుట. అందు = ఆమాయయందు, తత్ప్రతిభ, తత్ = ఆయనయని కూన్యమైన పరబ్రహ్మముయొక్క, ప్రతిభ = నీడ, కూడిన = కలియఁగానే, ఈశ్వరుఁ డన = ఈశ్వరుఁ డనునామముచేత, వర్తిలు = లేజరిల్లును, అనఁగా మాయాప్రతిబింబమైనతనమే యీశ్వరుఁ డనుట, తద్గుణంబుల = ఆమూఁడుగుణములయందును, పరుస = క్రమముగా, తదీయఛాయ = ఆపరబ్రహ్మముయొక్క ప్రతిబింబము, అనివర్తనమైన = లోచకప్రాయసేని, నిమిత్తహేతువు = ముఖ్యకారణము, ఔ = అగును.

రా. కోనేళ్లు ఏర్లు చెఱువులు బావులు మొదలగువానియందు ఉత్పత్తిస్థితిలయములు లేని ఆకాశము ప్రతిబింబించునట్లు మొదట పరబ్రహ్మమందు లేకయేఉన్నట్లుగ లోచుచున్న మలిశక్తిస్వరూపయగు మూలప్రకృతియొక్క సత్త్వరజస్తమములనెఱు

మాఁడుగుణములయందు పరమాత్మ ప్రతిబింబించుచుండును. అందు తెలుపువన్నియును ఉత్తమమును శాంతివృత్తియును కలసత్త్వగుణము మాయయనుపేరుచేత తేజిల్లును. దానియందు ప్రతిబింబించిన నిత్యనిర్గుణనిర్వికార పరబ్రహ్మచ్ఛాయ యీశ్వరుఁడను నామధేయము కలిగి వెలుగును. ఏగుణములయందును ప్రతిబింబింపనివేళ పరమాత్ముఁడు నిమిత్తకారణ స్వరూపుఁడై ఉండునని తాత్పర్యము.

అనఁ—ఆయాశ్వరునికారణశరీరోత్పత్తివిధమును జీవసమాహోత్పత్తివిధమును చెప్పుచున్నారు.

మ. గురుహేత్వంగమును ప్రిమోదమయసతో శంబునామాయయాఁ గర మవ్యాకృతుఁ డంతరాత్మ యనునాఖ్యల్లాన భాసిల్లుఁ ద త్వరుఁ డౌ నీశున కారణోగుణ మవిద్యానామమా దాన వి స్ఫురితప్రాణిసమాహ మయ్యె విలసదృభమాత్మ చిచ్ఛాయచేన్.

టీ. తత్పరుఁడు=ఆమాయయందు తోచియును దానియందే ఆసక్తిగలవాఁడు, ఔనీశునకుఁ=అయినయాశ్వరునకు, ఆమాయ=సత్త్వగుణస్వరూపమయిన ఆమాయయే, గురుహేత్వంగమును-గురు=శ్రేష్ఠమైన, హేత్వంగమును=కారణశరీరమును, సుప్తి=దానియందుగల నిద్రాస్థాయము, మోద...బును-మోదమయ = ఆనందరూపమైన, సత్=ప్రశస్తమైన, కోశంబు=కోశమును, ఔ=అగును. కరము=మిక్కిలి, అవ్యాకృతుఁడు=అవ్యాకృతుఁడు, అంతరాత్మ=అంతర్యామి, అనునాఖ్యలు=అనెడుపేళ్లు, దానఁ=ఆనిద్రాస్థాయందు అభిమానముగల యీశ్వరునకు, భాసిల్లుఁ = ప్రకాశించును. ఆరణ్యోగుణము=ప్రకృతియందు పుట్టిన ఆరణ్యోగుణము, అవిద్యానామము=అవిద్యయనుపేరుగలది, ఔ=అగును. దానఁ = ఆయవిద్యయందు, విలసదృభమాత్మ చిచ్ఛాయచేన్-విలసత్=మనోహరమైన, భూమి=నిరతిశయమైన, ఆత్మ=పరబ్రహ్మ మయొక్క, చిచ్ఛాయచేన్=జ్ఞానప్రకాశముచేత, విస్ఫు...హము-విస్ఫుర్తత=లెస్సగా తోచఁబడిన, ప్రాణి=జంతువులయొక్క, సమాహము=సమదాయము, అయ్యెఁ=కలిగెను.

తా. ఓయిశిష్యుఁడా మాయయందు కల్పింపఁబడిన యీశ్వరునకు ఆమాయయే కారణదేహమును నిద్రాస్థాయము ఆనందమయకోశమును అగును. ఆకారణదేహమందు అభిమానముగల యీశ్వరునకు అవ్యాకృతుఁడు అంతర్యామి అనుపేళ్లు గలిగియుండును. ఎఱుపువల్లమును నడితెరుమును ఘోరవృత్తియునుగల రణోగుణము అవిద్యయను పేరుగలదగును. దరియందలి సముద్రజలమే అలలు బుగ్గలు నురుగులు తుంపురులు అయినవిధమున అవిద్య నానావికారములు గలదగును. అట్టి అవిద్యయందు ప్రతిబింబించిన బ్రహ్మ

చ్చాయలను బహుప్రకారములైన వికారములకల జీవసముదాయములు పుట్టెనని తాత్పర్యము.

అనఁ—జీవకారణశరీరోత్పత్తియును ఆకారణశరీరమును పొందిన జీవునకు కలిగిన అభిమాననామములును చెప్పి తమోగుణకల్పనము చెప్ప నుపక్రమించుచున్నారు.

చ. ఉఱక యవిద్యయం దదియ శ యారట నొందెడు ప్రాణి కీశ్వరుం
బటిగొనుమాయజోక నగు శ బ్రాజ్ఞుడు నాఁ బరమార్థకుండు న
త్తటి నభిమాననామములు శ తద్దయు సత్త్వరజోగుణంబు లీ
తెఱంగున నయ్యె నింక విను శ తేటగఁ బుత్ర తమోవికారమున్.

టీ. పుత్ర=కుమారా, అవిద్యయందు = రజోగుణరూపమైన అవిద్యోపాధి
యందు, ఉఱక = విడువక, ఉరట = విశ్రాంతిని, ఒందెడు ప్రాణికి, ఒందెడు =
పొందెడి, అనఁగా నివసించెడు, ప్రాణికి = జీవునకు, ఈశ్వరు = అంతర్యామిని,
బటిగొనుమాయజోక = అవరించునట్టి మాయవలెనే, అదియ = ఆయవిద్యయే, అగు =
అవును. అనఁగా మాయ యీశ్వరునకు కారణశరీరమును సుషుప్త్యస్థితియును అనంద
మయకోశమును విసవిధమున జీవునకును రజోగుణస్వరూపమైన అవిద్యయే కారణశరీర
మును సుషుప్త్యస్థితియును అనందమయకోశమును అవుననుట. అత్తటి = జీవుడు
సుషుప్త్యస్థితిపొందెడి సమయమందు, ప్రాణికి = జీవునకు, పరమార్థకుండు =
పరమార్థకుఁడును, బ్రాజ్ఞుడును = బ్రాజ్ఞుఁడును, నా = అనునట్లుగాను, అభిమాననా
మములు = కారణదేహమందు అభిమానముతో కూడి యున్నందున కలిగిన పేర్లు, అగు =
అవును. తద్దయు = విక్రియ, సత్త్వరజోగుణంబులు = సత్త్వ = మాయారూపమైన సత్త్వ
గుణమును, రజోగుణంబులు = అవిద్యారూపమైన రజోగుణమును, ఈతెఱంగున = ఈ
రీతున, అయ్యె = ఆయెను. ఇంక = ఇంకమీద, తమోవికారము = తమోగుణము
యొక్క కల్పనను, తేటగ = వివరముగ, వినుము = ఆలించుము.

తా. ఓయిశిష్యుడా సత్త్వగుణమందు ప్రతిబింబించిన బ్రహ్మచ్చాయయే యీ
శ్వరుఁ డనియును ఆయీశ్వరుని ప్రతిబింబింపఁజేసికొనిన ఆసత్త్వగుణమే మాయ అని
యును ఆమాయయే ఆయీశ్వరునకు కారణశరీరమును సుషుప్త్యస్థితియును అనందమయ
కోశమును అయినరీతున రజోగుణరూపమైన అవిద్యయందు ప్రతిబింబించిన బ్రహ్మ
చ్చాయ బహువిధములయిన అవిద్యావికారములచేత భిన్నభిన్నములై అనేకజీవసంఘ
మయ్యెను. ఆజీవులకు ఆ అవిద్యయే కారణశరీరములను సుషుప్త్యస్థితియును అనంద
మయకోశములును అయ్యెను. ఆకారణశరీరమందు అభిమానముగల జీవునకు బ్రాజ్ఞుడు
పరమార్థకుడు అను నామములు గలిగెను. ఇదివఱకు చెప్పినది సాత్త్వికరాజసగుణ

భూతకార్యములు. ఇంకమీద తామగుణభూతకార్యములను విక్కాశించెదను. అక్కఱ
గలిగి చక్కఁగ వినుమని తాత్పర్యము.

అవః—జీవేశ్వరుల నూత్ను శరీరోత్పత్తిక్రమమును చెప్పుచున్నాడు.

శా. మాయాలాస్యవినోది యై వెలయునాత్మస్వామి వీక్షించినన్
గాయిత్రేణికి భోగసాధనములన్ గల్పింపఁ గాలాంబుద
ప్రాయం బైన తమంబుఁ బ్రావరణమై భాసిల్లె విక్షేపమై
చేయం దత్ప్రతిభాన మావరణ మశ్రేయస్కరం బందగున్. ౬౭

టీ. మాయాలాస్యవినోదియై, మాయా=త్రిగుణాత్మికమైన మూలప్రకృతియను
స్త్రీయొక్క, లాస్య=నృత్యమందు, అనఁగా సత్యమైన పరబ్రహ్మమును, నామయ ప
ములగల, అసహ్యులజగత్తుగాను, అసత్యమగు జగత్తును సత్యమగు పరబ్రహ్మముగాను,
తోఁపఁజేయుట యనెడు నృత్యమందు, వినోదియై=ఉల్లాసముగలవాడై, వెలయునాత్మ
స్వామి, వెలయు=ప్రకాశించుచుండెడు, ఆత్మస్వామి = బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రాదిసమస్తజీ
వులకును ప్రభునగు పరబ్రహ్మము, కాయిత్రేణికి=కారణదేహములతో నున్న జీవేశ్వ
రాది సకలచేతన సమూహములకును, భోగసాధనములన్, భోగ=సుఖదుఃఖాదుల అను
భవములకు తగిన జాగ్రద్వస్థలతో కూడిన స్థూలదేహములను, సాధనములన్=లక్ష్యాలదే
హములకు కారణభూతములైన స్వప్నావస్థలతోఁగూడిన సూక్ష్మదేహములను, కల్పిం
పన్=నిర్మించుటకు, కాలాంబుదప్రాయంబైన=నల్లమబ్బుతో సాటియైన, తమంబున్=
తమోగుణమును, వీక్షించినన్=మాడఁగానే, ప్రావరణమై=ఆవరణశక్తియై, భాసిల్లెన్=
ప్రకాశించెను. తత్ప్రతిభానము=ఆ ఆవరణరూపమైన తమోగుణమందు ప్రతిబింబించిన
పరమాత్మప్రకాశము, విక్షేపమై=విక్షేపశక్తియై, చేయన్=జగన్నిర్మాణమును చేయుటకు,
భాసిల్లెన్=ప్రకాశించెను. అందున్=ఆయావరణవిక్షేపశక్తులయందు, ఆవరణము=ఆవర
ణశక్తి, అశ్రేయస్కరంబు=మోక్షధర్మములను చెఱచునది, అగున్=అవును.

తా. బూటకములకు మాటయైన మాయయనెడి అటకత్తైయొక్క నటనమును
మామటకు వేడుకగల పరబ్రహ్మము ఆకాశము లేటయైన జలము అద్దము మొదలగువా
నియందు ప్రతిబింబించినట్లు చేతనాచేతన ప్రాణిసమూహమునకు తగిన స్థూల సూక్ష్మ
శరీరములను కల్గించుటకు తమోగుణమును వీక్షింపఁగానే అది ఆవరణశక్తి అయ్యెను.
ఆ ఆవరణమందు ప్రతిబింబించిన బ్రహ్మచ్ఛాయయే విక్షేపశక్తి అయ్యెను. ఆ ఆవరణ
విక్షేపశక్తులలో ఆవరణశక్తి మిక్కిలి చెడ్డదని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—విక్షేపశక్తివలన కలిగిననూత్నాతిసూక్ష్మపంచభూతములు ప్రబలి
అతి సూక్ష్మభూతములను స్థూలభూతములను అయిన విధములను చెప్పుచున్నాడు.

శా. ఆవిత్తేపమునందు నాకసము నశయ్యాకాశమం దాశుగం

బావాతంబున వీతిహోత్రమును నశయ్యగ్నిం గనం బుష్కరం

బావారిక ధరయుక జనించె నివి యోల్పనల్పరూపంబులక

జీవేశాదుల కెల్ల భోగతతులక ౩ జేయ న్నిదానంబులౌ. ౬౮

టీ. ఆవిత్తేపమునందుక=ఆవిత్తేపశక్తియందు, ఆకసమును=శబ్దగుణముగల ఆకాశమును, అయ్యాకాశమందుక=ఆ ఆకాశమందు, ఆశుగంబును = స్వర్ణగుణముగలగాలియును, ఆవాతంబునక=ఆగాలియందు, వీతిహోత్రమును=రూపతన్మాత్రముగల అగ్నియును, అయ్యగ్నిక=ఆ అగ్నియందు, కనక=విచారింపఁగా, పుష్కరంబును=సతన్నాత్రముగల జలమును, ఆవారిక=ఆజలమునందు, ధరయుక=గంధతన్నాత్రముగల భూమియును, జనించె=పుట్టెను. ఇవి = ఈపంచభూతములును, అల్పనల్పరూపంబులక, అన్ని=చిన్నవియైన, అనల్ప=పెద్దవియైన, రూపంబులక = స్వరూపములచేత, జీవేశాదులకెల్లక, జీవ=ఆవిద్యోపాధి గతులయిన సమస్త ప్రాణులు, ఈశ=మాయోపాధిగతుడయిన యీశ్వరుడు, ఆదులకెల్లక=మొదలగు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివాది దేవతల కందఱకును, భోగతతులక=స్థూలసూక్ష్మదేహములును, చేయక=నిర్మించుటకు, నిదానంబులౌక=ముఖ్యకారణము లగును.

తా. తమోగుణమందు ప్రతిబింబించిన, బ్రహ్మచ్ఛాయయే స్వరూపముగాఁగల ఆవిత్తేపశక్తివలన శబ్దమే స్వరూపముగాఁగల ఆకాశమును ఆ ఆకాశమువలన రూపమహితమైన స్వర్ణమే గుణముగాఁగల వాయువును ఆవాయువువలన రూపమే గుణముగాఁగల అగ్నియును ఆఅగ్నివలన రసమే గుణముగాఁగల జలమును ఆజలమువలన గంధమే గుణముగాఁగల భూమియును జనించెను. ఈపంచభూతములు తొలుత పుట్టినపుడు, పరమాణువుల యంతరివిగా నుండి సూక్ష్మాతినూత్నపంచభూతములని అవల మూలప్రకృతి త్రిగుణములలో సత్త్వగుణముతో చేరినప్పుడు అణువులయంతరివిగా నుండి సత్త్వాతినూత్నపంచభూతములని, రజోగుణముతో చేరినపుడు సూక్ష్మములైన రజములయంతరివిగా నుండి రజస్సూక్ష్మపంచభూతములని తమోగుణముతో చేరినప్పుడు ఇసుకయంతరివిగా నుండి తమఃస్థూలపంచభూతము లని పంచీకృతములైనపుడు మహత్పంచభూతము లని శేర్లుగలవై వ్యష్టిరూపులయిన సకల జీవులకును సమష్టి స్వరూపుండైన యీశ్వరనకును బ్రహ్మదిసమస్తదేవతలకును, స్థూల సూక్ష్మ శరీరములను నిర్మించుటకు కారణములగునని తాత్పర్యము. భూతము లనఁగా బహిరింద్రియగ్రాహ్య విశేషగుణవత్త్వము. అనఁగా జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములచేత గ్రాహ్యములై విశేషగుణములు కలవి యగుటవలన భూతము లనఁబడును.

జీవేశ్వరజగదుత్పత్తిచక్రము.

ముక్కోణమందలి పర్వలాకృతి పరబ్రహ్మము.

సత్త్వగుణము

ముక్కోణము మూలప్రకృతి

త్రిపురసుందరి

రజోగుణము

తమోగుణము

ఆకాశము

పర్వలాకృతి

షట్కోణాకృతి

వాయువు

త్రికోణాకృతి

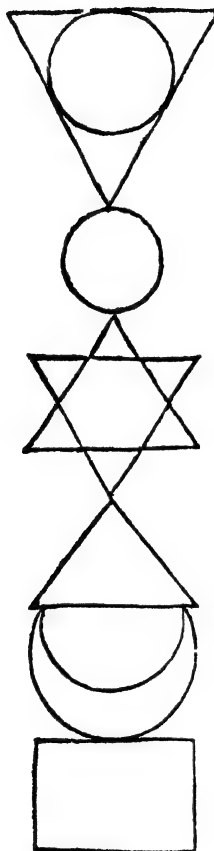
అగ్ని

అర్ధచంద్రాకృతి

జలము

చతురశ్రాకృతి

భూమి

జీవేశ్వరజగదుత్పత్తిచక్రవివరము.

మొదట సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదహూన్యమగు నిర్గుణ పరబ్రహ్మము గలదు. దానియందు చంద్రునియందలి చంద్రికవలె ఎడఁబాటులేక యెల్లుప్పుడును కూడియుండి ఆపరబ్రహ్మమునందు వ్యాపించి పరబ్రహ్మశక్తి ఒక్కటి ప్రకాశించుచుండును. అజే మూలప్రకృతి. మహాత్రిపురసుందరి. ఆమూలప్రకృతి అమలసత్త్వ ప్రధాన మలినసత్త్వప్రధాన అనెడు రెండురూపములు గలది. వీనిలో అమలసత్త్వ

ప్రధాన బ్రహ్మజ్ఞానమును మలినసత్త్వప్రధాన లోకవ్యవహారజ్ఞానమును కలిగించును. ఈరెంటిలో మలినసత్త్వప్రధాన సత్త్వగుణము రజోగుణము తమోగుణము అనెడు మూడుగుణములు గలది.

పీనిలో సత్త్వగుణము తెలుపురంగును, ఉష్ణమును, మాయను పేరును కలది యగును. దీనియందు ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మచ్ఛాయయే యీశ్వరుడు. ఆయీశ్వరు నకు ఈమాయయే కారణకరీరమును, సుషుప్త్యవస్థయును, ఆనందమయకోశమును అగును. ఈమాయోపాధిని పొందిన యీశ్వరునకు అవ్యాకృతుడని అంతర్యామియని పేరు. ఈ యీశ్వరునిరాజసాహంకారమే బ్రహ్మయును, సాత్త్వికాహంకారమే విష్ణువును, తామ సాహంకారమే రుద్రుడును, త్రిగుణసామ్యమే యీశ్వరుడును, భుద్ధసాత్త్వికా హంకారమే సదాశివుడును అగును.

రజోగుణము ఎఱ్ఱనిరంగును, మగ్గమును, అవిద్యయును పేరును కలదగును. దీని యందు ప్రతిఫలించిన పరబ్రహ్మచ్ఛాయ యీ అవిద్యచేత ఖండఖండములై కంసల వాని మైనపు ఉండలోని బంగారుపుపొడివలె నానావిభజీవులను అగును. ఈజీవులకు ఈ అవిద్యయే కారణకరీరమును, సుషుప్త్యవస్థయును, ఆనందమయకోశమును అగును. ఈ అవిద్యోపాధిగలజీవునకు ప్రాణుడని పరమార్థముడని పేరు.

త్రిగుణములతో వేనియందును పరబ్రహ్మము ప్రతిఫలించనప్పుడు నిమిత్తకారణ మగును. ఈజీవేశ్వరులకు భోగసాధనములయిన స్థూలసూక్ష్మశరీరములను కల్పింపఁదలచి పరమాత్మ తమోగుణమును వీక్షించెను.

తమోగుణము నల్లనిరంగును అఘమును, ఆనరణకర్తయును అగును. దీనియందు ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మచ్ఛాయ వికేవళత్తి అగును. ఈవికేవళత్తిగలన శబ్దగుణముగల ఆకాశము ఉదయించెను. ఇది పరాశక్తియును, అనుగ్రహకృత్యమును, ఈశానముఖ మును, శాంత్యతీతకలయును, యకారమును, గుండ్రనిరూపమును, పసుపురంగును కలది. దీనికి అధిదేవత సదాశివుడు. దీనివలన గలగలశబ్దము అనుష్ఠానీత స్వర్ణము అనెడు రెండు గుణములుగల వాయువు ఉదయించెను.

ఈవాయువు ఆదిశక్తియును, తిరోగానకృత్యమును, తేజస్వరుషముఖమును, శాంతి కళయును, నికారమును, షట్కోగ్రణాకృతియును, రూపరహిత స్వర్యగుణమును, ఆకు పచ్చరంగును గలది. దీని కధిదేవత యీశ్వరుడు. దీనివలన బగబగయును శబ్దము ఉష్ణ స్వర్ణము ఎఱ్ఱనిరూపము అనెడు మూడుగుణములుగల అగ్ని జనించెను.

ఈయగ్ని క్రియాశక్తియును, సంహారకృత్యమును, ఆఘోరిముఖమును, విద్యా కలయును, శికారమును ముమ్మాల్పరూపును గలది. దీని కధిదేవత రుద్రుడు. దీనివలన

బుడబుడకట్టమును, శీతస్పర్శమును, శ్వేతరూపమును, మధురరసమును అనెడు నాలుగు గుణములగుల జలము పుట్టెను.

ఈజలము, జ్ఞానశక్తియును, నిత్యిక్పిత్యమును వామదేవముఖమును ప్రకృతాకల యును ముష్ణమును అధఃచంద్రాకారమును గలది. దీని కధిదేవత విష్ణువు దీనినిష్ణ కట కటకట్టమును, కతనస్పర్శమును, రక్తిరూపమును, ఉష్ణ మొదలగుగుణములను గంగగుణమును అను విదుగుణములగుల పృథివి పుట్టెను.

ఈపృథివి ఇచ్ఛాశక్తియును సృష్టిశక్తియును సహజాతముఖమును నిష్పత్తి కళయును నకారమును చతుశ్రమైన రూపమును వేడి చల్లనకానట్టి స్పర్శమును చిత్తబద్ధమునుగలది. దీని కధిదేవత బ్రహ్మ.

ఈప్రకారముగా కలగిన పంచభూతములయందును తొలుత చెప్పిన మలిన సత్త్వి ప్రధానయగు మూలప్రకృతిగముక్తి మూడుగుణములతో చేరి సత్త్వి సూక్ష్మ రజస్మాన్మూర్త్యుతమస్థూలభూతములని మూడువిధము లగును. వీనిలో సత్త్వి రజస్మాన్మూర్త్యు పంచభూతముల అపరివీక్షితములై సూక్ష్మ శరీరమునకు కారణము లగును. తమస్థూలభూతములు పరివీక్షితములై స్థూలశరీరమునకు కారణము లగును.

అంతరిక — సూక్ష్మశరీరమునకుల పడయేడుతత్త్వములలో పంచతన్మాత్రభూతములు ప్రకృతి శ్రీగుణములతో చేరినవనుక సత్త్వి సమష్టి వ్యష్టి సూక్ష్మభూతముల వలన కలిగిన తత్త్వములను చెప్పవచ్చును.

శా. ఆతన్మాత్రము లేను నాగుణములం దై క్యంబులౌ నందుఁ ద
చేప్వితాయ త్తసమష్టిభాగములు ధీరచిత్తంబులౌ వ్యష్టిత
ద్యాతంబు ల్పటుధీంద్రియంబు లగు సత్త్వత్రా విన్ద్యయా యేడిలఁ
బూతప్రజ్ఞకు సాధనంబు లగుచుం బొల్పొందు సూక్ష్మైకృతిన్.

టీ. సత్త్వత్రా = క్రష్టఁడైన ఓమమారుఁడా, ఆతన్మాత్రములేనును = ఆవిశేష శక్తివలనఁ గలిగిన పంచభూతములగుణములైన కట్ట స్పర్శ రూప తన గంధములైదును, ఆగుణములందున్ = ఆమూలప్రకృతియందలి మలినసత్త్వి ప్రధానమునలనఁ బుట్టిన సత్త్విరజస్తమోగుణములయందు, విక్యంబులు = కలసినవి, బేన్ = అగును. అనగా పంచభూతములు సత్త్విగుణముతో చేరినపుడు సత్త్విసూక్ష్మ పంచభూతములని రజోగుణముతో చేరినపుడు రజస్మాన్మూర్త్యు పంచభూతములని తమోగుణముతో చేరినపుడు తామసస్థూల పంచభూతములని మూడువిధము లగును. వీనిలో సత్త్విసూక్ష్మభూతములును రజస్మాన్మూర్త్యుభూతములును సూక్ష్మ శరీరమునకు కారణము లగుననుట, అందున్ = ఆ సత్త్విరజ సూక్ష్మభూతములయందు - తచ్ఛేష్ట...ములు, తిత్ = ఆ, శ్వేత = తెలుపు

రంగుల సూక్ష్మభూతములను, ఆయత్త = పొందిన, సమష్టిభాగములు = సమష్టి సంజగల భూతములపాళ్లు, అనఁగా సత్త్వరజోభూతములు సమష్టి వ్యష్టి భేదముల చేత సత్త్వసమష్టి సూక్ష్మభూతములని సత్త్వవ్యష్టిసూక్ష్మభూతములని రజస్సమష్టి సూక్ష్మభూతములని రజోవ్యష్టి సూక్ష్మభూతము లని నాలుగువిధము లగును. వానిలో సత్త్వసమష్టి సూక్ష్మభూతములు, ధీచిత్తంబులు = బుద్ధియును చిత్తమును, బౌ = అగును, అనఁగా సత్త్వ సమష్టి సూక్ష్మభూతము లైదును అంతఃకరణ మగును. దాని లోపలిసంచారము బుద్ధియును వెలుపలిసంచారము మనస్సును అగు ననుట. వ్యష్టితదృష్ట తంబులు=వ్యష్టియైన ఆసత్త్వ సూక్ష్మభూతములు, పశుధీంద్రియంబులు, పటు=నిపు ణములయిన, ధీంద్రియంబులు=జ్ఞానేంద్రియములు, అగు = అగును. అనఁగా శ్రోత్ర ము త్వక్కు చక్షువు జిహ్వ ఘ్రాణము అనుజ్ఞానేంద్రియములు అగుననుట ఇల = భూమియందు, విన్మి = వినుము, ఈయేడు=జ్ఞానేంద్రియమతోబుద్ధియు ఏడును, పూత ప్రజ్ఞకు = పవిత్రమయిన జ్ఞానమునకు, సూక్ష్మకృతి = లింగశరీరమందు, సాధనంబు లగును = కారణములై, పొల్పొంగు = వెలుగును.

తా. తొలుత విశేషక క్రియలన పుట్టిన పంచబుద్ధి పంచభూతముల శబ్దము స్పర్శ ము రూపము రసము గంధము అనెడు పంచతన్మాత్రలయందు, మూలప్రకృతియొక్క అమలసత్త్వప్రధానము మలినసత్త్వ ప్రధానము అనెడు రెండురూపములతో మలిన సత్త్వప్రధానమైన ప్రకృతియొక్క సత్త్వరజస్తమోగుణములు మూడును చేరి సత్త్విసూక్ష్మభూతములని రజస్సూక్ష్మభూతములని తమస్సూక్ష్మభూతములని మూడు విధము లయ్యెను. అందు సత్త్వసూక్ష్మభూతములును రజస్సత్త్విసూక్ష్మభూతములును పంచబుద్ధినివై సూక్ష్మశరీరోత్పత్తికి కారణములయ్యెను. తమస్సూక్ష్మభూతములు పంచ బుద్ధినివై సూక్ష్మశరీరమునకు కారణములయ్యెను. వీనిలో సూక్ష్మశరీరమునకు కారణములై పంచబుద్ధినివై సత్త్వరజస్సూక్ష్మభూతములు సమష్టివ్యష్టి భేదములచేత సత్త్వసమష్టిసూక్ష్మభూతములని సత్త్వవ్యష్టి సూక్ష్మభూతములని రజస్సమష్టి సూక్ష్మభూతములని రజో వ్యష్టిసూక్ష్మభూతములని నాలుగువిధము లయ్యెను. వీనిలో సత్త్వ సమష్టిసూక్ష్మభూ తము లైదును అంతఃకరణ మయ్యెను. దానిలోపలి సంచారము బుద్ధియును వెలుపలి సంచారము మనస్సును అగును. సత్త్వవ్యష్టిసూక్ష్మభూతము లైదును శ్రోత్ర ము త్వక్కు చక్షువు జిహ్వ ఘ్రాణము అను జ్ఞానేంద్రియము లయ్యెను. ఈజ్ఞానేంద్రియములును మనస్సును బుద్ధియును జ్ఞానమునకు సాధనములై ప్రకాశించునని తాత్పర్యము.

అనవారిక:—రజస్సూక్ష్మ సమష్టివ్యష్టిభూత విభాగములవలన కలిగిన పదితత్త్వ ములను చెప్పి వీనితో తొల్లిటియేడుతత్త్వములును చేరి సూక్ష్మశరీరము కలిగె నని చెప్పవచ్చును.

చ. అరయ రజోగుణోభయములందు సమష్టులు పంచవాయువుల
వరుసఁ గ్రియేంద్రియంబులగు నవ్యష్టులు తొల్లిటియేడు వీనితో
సరవిగఁ జేర భోగతనుసాధన మై తగుసూక్ష్మదేహమా
నరనురదై త్యచక్షిమృగనాగముఖాఖిలజంతుకోటికిన్. 20

టీ. అరయఁ=పరిశీలింపఁగా, రజోగుణోభయములందుఁ, రజోగుణ = ఘోర
వృత్తియైన రజోగుణముతోఁగూడిన, ఉభయములందుఁ=సమష్టివృత్తి పంచ సూక్ష్మ
భూతముల కందు, సమష్టులు=రజస్సమష్టిసూక్ష్మభూతములు, ఎరుసఁ=క్రమముగా,
పంచవాయువులు=సమాన వ్యాన ఉదాన ప్రాణ అపానములనెడు పంచప్రాణవాయు
వులును, వ్యష్టులు=రజోవ్యష్టిసూక్ష్మపంచభూతములు, క్రియేంద్రియంబులు=వాక్కు-
హస్తము పాదము గుహ్యము గుదము అనెడుకర్తేంద్రియములును, అగుఁ = అవును.
తొల్లిటియేడు=మునుపటి జ్ఞానేంద్రియ మనోబుద్ధు లేడును, వీనితోఁ=ప్రాణపంచకము
కర్తేంద్రియపంచకము అనుపనింటితో, సరవిగఁ=మనోజ్ఞముగ, చేరఁ=కూడఁగానే,
భోగతనుసాధనము = స్థూలశరీరమునకు కారణము, వితగుసూక్ష్మదేహము=అయియొప్పి
యందునట్టిలింగ శరీరము, నర...టికిఁ, నర = మనుష్యులు, సుర=దేవతలు, వైత్యి=
అసురులు, పక్షి=పులుఁగులు, మృగ = మేకములు, నాగ=నృపములు, మఖ = మొదల
యిన, అఖిల=సమస్తములైన, జంతు=ప్రాణులయొక్క, కోటికిఁ=సమాహమునకు,
ఔఁ = అగును

తా. ఓయిశిష్యుడా సమష్టి వ్యష్టి భేదములగుల రాజగుణ పంచభూతములలో
రాజస సమష్టిభూతము లయిదును సమాన వ్యాన ఉదాన ప్రాణ అపానములనెడు పంచ
వాయువులును రాజసవ్యష్టిభూతము లయిదును వాక్కు హస్తము పాదము గుహ్యము
గుదము అనెడు కర్తేంద్రియములను అయ్యెను. ఈపదింటితో ముందటి సత్త్వభూత
సమష్టి వ్యష్టి విభాగములైన కలిగిన మనోబుద్ధులు రెండును జ్ఞానేంద్రియము లయి
దును కూడి పదియేడుతత్త్వములుగల సూక్ష్మశరీరము మనుష్యులు దేవతలు అసురులు
పక్షులు మృగములు సర్పములు మొదలగు సకలజంతువులకును అగు నని తాత్పర్యము.

అనంతారిక:—సూక్ష్మశరీరమును పొందిన జీవేశ్వరులకు నామధేయములు ప్రత్యే
కమని అనెనును కోశములును ఒక్కచేయని చెప్పుచున్నాడు.

మ. ఎలమిం దై జన హేమగర్భులన జీవేశు ల్ప్రకాశింతురు
జ్వలతత్సూక్ష్మమునందు బాసగుదశ న్స్వప్నం బగు న్నావికిఁ
విలసత్ప్రాణమనన్సు ధీమయము లుర్రివ్విం గోశము ల్లీల రా
జులు నిట్లంచు శ్రుతు ల్కుమార పలుకుంజింతింపు మాత్మం దగన్.

టీ. కుమారు=అంతకృష్ణుని న కామక్రోధాదులను గెలిచిన శిష్యుడూ, ఉజ్జ్వలతృప్తిమునందుకొ, ఉజ్జ్వల=ప్రకాశమానమైన, తృప్తిమునందుకొ=ముందు చెప్పబడిన సూక్ష్మశరీరమున, ఎలమిక్=ప్రేమతోఁ గూడిన, జీవేశులు, జీన=అవి ద్యోహాధిగతుడైన జీవులను, ఈశులు=మాయోహాధిగతుడైన యీశ్వరులను, తైజసహేమగర్భులనొ=తైజసుడు హిరణ్యగర్భుడని అనునట్లుగాను, ప్రకాశింతురు= వెలుగుచురు. అనగా కారణశరీరమును అభిమానము కలిగి ఉండునపుడు జీవునకు ప్రాణుడని యీశ్వరునకు అవ్యాకృతుడని వేళ్లు కలిగినవీరున సూక్ష్మదేహమును చేరిన జీవునకు తైజసుడని యీశ్వరునకు హిరణ్యగర్భుడని నామధేయములు కలిగి యుండు ననుట. వారికిఁ = అజివేశ్వరులకు, జానగుదక, జానగు = అందమైన, దకె= అవస్థ, స్వప్నంబు=కల, అగు=అవును. ఉర్వి= పునమియందు, వారికిఁ=అజీవు నకును ఈశ్వరునకును, విలసత్ప్రియ మనసుస్థమయములు, విలసత్=బిప్పిదములైన, ప్రాణ=ప్రాణమయము, మనః=మనోమయము, సుప్తమయములు=విజ్ఞానమయము, కోశములు=అనెడుకోశములు, లీల=విలాసారముగా, రాజిల=తేజరిల్లును, శ్రుతులు= వేదములు, ఇట్లంచుకొ = జీవేశ్వరులకు వేళ్లును అవస్థలును కోశములును కలుగు నని, పలుకుకొ = వక్కాణించును, అర్థి=బుద్ధియందు, తగ్గె = లెస్సగా, చింతంపుము= ఈయర్థమును ఆలోచనచేయుము.

తా. ఓయిశిష్యుడా సూక్ష్మశరీరమును పొందినజీవునకు తైజసుడు ఈశ్వరునకు హిరణ్యగర్భుడు అనెడు నామధేయములు గలుగును. ప్రాణమయము మనోమయము విజ్ఞానమయము అనెడు కోశములును స్వప్నావస్థయును ఒకటియే అగు నని వేదములు పలుకును గనుక సీసంగతి విచారించుకొనుచు నెలుపుమని తాత్పర్యము.

సూక్ష్మశరీరపంచీకరణచక్రవిషయము.

పంచీకృతములకాని సత్త్వసూక్ష్మభూతిములను రజస్సూక్ష్మభూతిములను సమష్టివ్యష్టిభేదములచేత సత్త్వసమష్టిసూక్ష్మభూతిములని సత్త్వవ్యష్టిసూక్ష్మభూతిములని రజస్సమష్టిసూక్ష్మభూతిములని రజోవ్యష్టిసూక్ష్మభూతిములని నాలుగువిధము లగును. వానియందు సత్త్వసమష్టిసూక్ష్మభూతిములైదును అంతఃకరణ మాయెను. అది లోపలి సంచారము కలదైనప్పుడు బుద్ధి వెలుపలిసంచారము కలదైనప్పుడు మనస్సు అని రెండు విధము లగును. సత్త్వవ్యష్టిసూక్ష్మ పంచభూతిములు శ్రోత్రము త్వక్కు చక్షువు జిహ్వా స్పృశము అనెడుజ్ఞానేంద్రియము లయ్యెను. రజస్సమష్టిసూక్ష్మ పంచభూతిములు సహనము వ్యానము ఉదానము ప్రాణము అపానము అనెడు పంచప్రాణవాయువు లయ్యెను. రజోవ్యష్టిసూక్ష్మ పంచభూతిములు వాక్కు పాణి పాదము గుహ్యము.

పాయవు అనెడు కర్తృత్వములయ్యెను. ఈపదియేడు తత్త్వములతో కూడినదే నూత్నశరీరము. దీనియందు చేరిన యీశ్వరునకు హిరణ్యగర్భుడని నూత్రత్వముని పేరు. దీనియందు చేరిన జీవునకు తైజసుడని స్వప్నకల్పితుడని పేరు. ఈ జీవేశ్వరులకు ఈ నూత్నదేహమందు స్వప్నావస్థయును ప్రాణమయము మనోమయము విజ్ఞానమయము అనెడు మూడు కోశములును కలిగి ఉండును. ఎట్లనగా నూత్నదేహవ్యాపారమగు స్వప్నవృత్తాంతమును మెలకునయందు చెప్పటవలన నూత్నదేహమందు విజ్ఞానమయకోశ ముండును. ప్రాణార్తములైన లేచుట కూర్చుండుట మడుచుట చాచుట నడుచుట అనెడు అయిదుపనులను అప్పుడుండుటవలన ప్రాణమయకోశ ముండును. మనోరాజ్య మేగుటవలన మనోమయకోశ ముండును. మఱియును అంతఃకరణము ప్రాణాది పంచవాయువులతోగూడిన ప్రాణమయకోశ మని మనస్సు కర్మేంద్రియములతోగూడిన మనోమయకోశ మని బుద్ధిజ్ఞానేంద్రియములతోగూడిన విజ్ఞానమయకోశ మని గ్రహింపవలయును. కొండలు నూత్నదేహమునకు తత్త్వములు పందొమ్మిదందురు. అప్పుడు మనస్సులో భేదమయిన చిత్తమును బుద్ధిలో భేదమయిన అహంకారమును పదియేడుతత్త్వములలో చేర్చి పందొమ్మిదగును. అట్లే పంచప్రాణ మనోబుద్ధి దశేంద్రియ సమన్వితమే, అపంచీకృతభూతోఽం నూత్నగం భోగనాధనమ్, అని శ్రీమద్భంకరాచార్య విరచితాత్మబోధప్రకాశికయందు.

నూత్నశరీరపంచీకరణచక్రము.

అపంచీకృతనూత్నభూతములు.	ఆకాశము	వాతము	అగ్ని.	జలము.	సృణివి.	సత్త్వరజమాన్యభూతములు.
సద్విసమష్టినూత్నభూతములు.	మనస్సు. చంద్రుడు.		బుద్ధి. బృహస్పతి.		అంతఃకరణము అధిదేవతలు.	
సత్త్వసమష్టినూత్నభూతములు.	శ్రోత్రము.	స్వయం.	చక్షువు.	జిహ్వ.	గ్రాణము.	జ్ఞానేంద్రియము
రజస్సమష్టినూత్నభూతములు.	సమానము.	వాగ్దానము.	శబ్దము.	గ్రాణము.	అహం.	పంచవాయువు
రజోవ్యష్టి నూత్నభూతములు.	జయుడు.	విస్వయోని.	అహం.	విజృంభము.	విశ్వకర్తలు.	అధిదేవతలు
రజోవ్యష్టి నూత్నభూతములు.	వాక్కు.	పాణి.	పాదము.	ఉనుహ్యం.	వాయుశక్తి.	కర్మేంద్రియము
	అగ్ని.	ఇంద్రుడు.	కేంద్రుడు.	బ్రహ్మ.	మృత్యువు.	అధిదేవతలు
జీవనూత్నదేహాంతర్వాధిదేవతలే యీశ్వరనూత్నదేహతత్త్వములు.						

అవతారిక. — నూత్నశరీరోత్పత్తిని చెప్పి నూత్రపంచసృష్టిక్రమమును చెప్పఁబోవుచున్నారు.

మ. తనయా తెల్పితి సూక్ష్మకల్పనల నిరదాకా భువి స్థూలక
ల్పన లింక నివిపింతు సూక్ష్మమున ముఖ భాసిల్లుజీవేశులీ
తనువం దెల్ల భుజింపజేసె విను తరతాన్వంతేకుఁ డీదేహులక
గని పంచీరణంబుఁ దాన నగు లోకం బెల్ల విఖ్యాతిగాన్. ౭౨

టీ. తనయా = ఓయి సమారా, ఇందాకా = ఇంతమట్టునకు, సూక్ష్మకల్పనలక = సూక్ష్మజీవేశ్వరుల సూక్ష్మశరీరములయొక్క, కల్పనలక = పుట్టుకలను, తెల్పితి = ఎఱిగించితిని, ఇంక = ఇంకమీద, భువి = పుడమియందు, స్థూలకల్పనలు = స్థూలదేహములపుట్టుకలను, వినిపింతు = తెలియజెప్పెదను, సూక్ష్మమునక = పడయేడు తత్త్వములతో కూడిన లింగశరీరమందు, ముఖ = ముందు, భాసిల్లుజీవేశులు = ప్రకాశించుచుండెడు తైజసహిరణ్యగర్భులను పేర్లుగల జీవులను ఈశ్వరుడును, ఈతనువందుకా = చెప్పఁపొయ్యి యీ స్థూలదేహమందు, ఎల్ల భుజింపజేసె = జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములచేత అనుభవింపదగిన సకలవిషయములను తెలిసి అనుభవించుటకు, తతాన్వంతేకుడు = తత్ = ఆ జీవేశ్వరులయొక్క, స్వాంతి = మనస్సులయందలి, ఈకుడు = నియామకమైన పరమాత్మ, ఈదేహులక = సూక్ష్మశరీరములను పొందిన యీ తైజసహిరణ్యగర్భులను, కని = వీక్షించి, పంచీరణంబు = స్థూలపంచభూత భాగములచేరికవలస కలిగిన జీవేశ్వరుల స్థూలదేహములను, చేపెక = బిసర్చును, దానక = ఆ స్థూల పంచభూత విభాగముల చేరికచేత, లోకం బెల్ల = జగ మంతయును, విఖ్యాతిగా = ప్రసిద్ధముగా, అగుక = కలుగును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! యింతవఱకు జీవేశ్వరులయొక్క సూక్ష్మశరీరముల ఉత్పత్తి క్రమములను తెలియజెప్పితిని. ఇంక స్థూలదేహములు పుట్టినవిధములను చెప్పెదను. ముందు ఆ జీవేశ్వరులు తైజసహిరణ్యగర్భులను పేర్లచేత లింగశరీరమందు స్వప్నసుఖములను అనుభవించుచుండి ఈ స్థూలదేహమందు సకలేంద్రియములచేత ఆయా యింద్రియవిషయములను అనుభవించుటకు ఆ జీవేశ్వరులను మాచి అంతర్యామియగు పరమాత్మ పంచీరణము చేసెను. ఆ పంచీరణమే సకలలోకము లగు నని తాత్పర్యము.

అవ. — జీవేశ్వరుల స్థూలశరీరోత్పత్తి హేతువైన తామసస్థూలభూతపంచీరణమును చెప్పుచున్నారు.

తా. ఏదీరైదుగ నొప్పుభూతములయం ర దద్దంబుఁ బక్షి ద్వయం
బై దీపింప నొనర్చి చేర్చంగఁ దదీయాగోపభాగంబులం
దైదైదు వెలుంగుఁ దత్త్వములు బ్రహ్మాండాదులుం బిండముల్
భూదేవోత్తమ భూతభోగ్యభువనంబు ల్తత్త్వహూపంబు లా. ౭౩

టీ. భూదేవో త్వమ, భూ = భూమియందుండెడు, దేవ = దేవతలైన బ్రహ్మవేత్తలలో, ఉత్తమ = శ్రేష్ఠుడైన శిష్యుడా, “శ్రు. బ్రహ్మచర్యేణ తపనైవ దేవాః” అని శ్రుతి (తా. పరబ్రహ్మమందు సంచరించుటయనెడు తపస్సుచేతనే దేవత లగుచున్నారు.) అట్టివారు బ్రహ్మవేత్తలు. వారిలో శ్రేష్ఠుడాయనట. భూతములు = భాగించుటకు తగిన తామసస్థూలపంచ భూతములు, విదు = విగును, ఈర్ష్యదుర్గ = సత్త్విగుణ రక్షోగుణ భూతములవలెనే తామస సమష్టి పంచభూతము లని తామస వ్యష్టి పంచభూతము లని రెండైదులుగాను, ఒప్పుక = ప్రకాశించును, అందుక = ఆసమష్టి పంచభూతములయందు, అర్థంబుక = భాగించుటకు తగిన వ్యష్టిభూతములను విడిచిటిని పక్షి-ద్రవయంబు = రెండుపదులు, విడిచిపంక = ఆయి ప్రకాశించునట్లు, ఒనర్చి = చేసి, అనగా ఒక్కొక్కవ్యష్టి భూతమును నాలుగుగా భాగించి, తదీయాగ్లోపభాగంబులందుక - తదీయ = ఆతామసస్థూలభూతసంబంధములైన, ఆగ్ = సగములైన వ్యష్టిభాగములయొక్క, ఉపభాగంబులందుక = నాలుగుగా చేయఁబడిన పార్శ్వయంగు, చేర్పక = ఇతరభూతార్థ వ్యష్టి భాగముల ఉపభాగములతో చేర్పకగా, అనగా వ్యష్టిభాగోపభాగములు ఇతరభూతార్థ వ్యష్టిభాగముల ఉపభాగములతో చేర్పకగా విడుదల అయిన స్థలములలో చేర్పకగా ననుట. విస్తృతుక = ఇరువదియైదుగాను, తత్త్వములు = జ్ఞాతమొదలైన తత్త్వములు, వెలుంగుక = ప్రకాశించును, తత్త్వసూపంబులు = ఆయిరువదియైదుతత్త్వముల రూపములే, బ్రహ్మాండ = బ్రహ్మాండమే, ఆదులు = మొదలుగా గలవియును, అనగా బ్రహ్మాండ విష్ణ్వండ రుద్రాండ మహేశ్వరాండ సదాశివాండ విరాట్సురుషాండములును, పిండములు = చరాచర ప్రాణికోట్టశరీరములును, భూత...బులు, భూత = ఆకాశాదిమహాభూతములును, భోగ్య = సకలచేతనుల అనుభవములకు తగిన అన్నాదిభోగ్యద్రవ్యములును, భువనంబులు = ప్రాణులకు నివాసములైన లోకములును, బౌక = అగును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! తమోగుణముతో కూడిన స్థూలభూతము లైదును సమష్టి వ్యష్టి భేదములచేత రెండురెండుగా చేయఁబడి తామససమష్టి స్థూల పంచభూతము లని తామసవ్యష్టి స్థూలపంచభూతము లని పది ఆయ్యెను. అందు తామస సమష్టి స్థూల పంచభూతములను భాగింపక నిలిపి వ్యష్టిస్థూలపంచభూతములను ఒక్కటొక్కటిని నాలుగునాలుగుగా భాగించి యితరభూతార్థ వ్యష్టి భాగముల ఉపభాగములతో చేర్పకగా ఇరువది యయ్యెను. అవి తమతమ సమష్టి భాగములతో కూడి యిరువదియైదు తత్త్వము లగును. ఆతత్త్వము లొక్కటిగ కూడి బ్రహ్మాండ విష్ణ్వండ రుద్రాండ మహేశ్వరాండ సదాశివాండ విరాట్సురుషాండములును సకల ప్రాణులకును స్థూలశరీరములును ఆ ప్రాణులకు ఉనికిపట్టులైన పదునాలుగు లోకములును అండ పిండ భువనములకు ఆశ్ర

యము లయిన ఆకాశాది మహాభూతములును అన్నాదిభోగ్యపదార్థములును ఆయె నని తాత్పర్యము.

అవతారిక. — స్థూల కళికమును పొందిన జీవేశ్వరుల అభిమాన నామములను అన స్థలను కోశములను చెప్పవచ్చును.

చ. రస వెలుగొందు నీశుడు విరాట్పురుషుం డన జీవుఁ డొప్పుదు
రవ్యసనవిహీన విశ్వఁ డన న్న వారికి భిన్న సమాఖ్య లైనఁ బెం
పెనుగ నభిన్న మన్నమయ న్ మెన్నఁ గరం బొగి జాగరంబె తా
మన మెఁగబాసి కాంచుము కుఁమారక స్థూలశరీర మొందినన్.

టీ దుర్యోసనవిహీన, దుర్యోసన=నీచములయిన దేశేంద్రియాదులు సేన
సేదు దుఃఖము, విహీన=లేనట్టి, కుమారక, కు = కుచ్చితములైన అంతఃబహిశ్చక్రపు
లను, మారక=సంపారించిన పుత్ర, రస=భూమియందు, ఈశుడు=మాయోపాధిగల
యీశ్వరుడు, స్థూలశరీరము = పంచీకృతపంచభూతమయ మగు సమష్టిస్థూలదేహ
మును, ఒందిన=చెందెనేని, విరాట్పురుషుం డన=చైరాజుఁ డనునట్లుగాను, వెలు
గొందు=ప్రకాశించును, జీవుడు=అవినోగపాధిగల చిదాభాసుడు, విశ్వఁ డన=
స్థూలశరీరమందు, వ్యాపవారికుఁ డనుపేరుచేత, ఒప్పు = రాణించును, వారిక =
అయీశ్వరజీవులకు, భిన్న సమాఖ్యలు=వేరువేరుగా పేర్లును, పెంపెనుగ=మనోహర
మగునట్లుగా, వన=కలిగినను, కరంబు = మిక్కిలి, ఒగ్గి = క్రమముగా, ఎన్న =
పరిశీలించి చూడఁగాను, అన్నమయము=అన్నమయకోశమును, జాగరంబు=జాగ్రదవస్థ
యును, అభిన్నము=ఒక్కటే యగును. తామసము = మూఢత్వమును, ఎడఁబాసి=
వదలి, కాంచుము=ఎఱుంగుము.

త. ఓయి శిష్యుడా! స్థూలశరీరమును పొందిన యీశ్వరునకు విరాట్పురుషుఁ
డని జీవునకు విశ్వఁ డని పేరు. అయీశ్వరునకును జీవునకును అన్నమయకోశమును
జాగ్రదవస్థయును ఒక్కటే యగు నని తాత్పర్యము. ఈ యీశ్వరునిస్వరూపలక్షణము
వదియొకపద్యమునఁ గలదు.

స్థూలశరీర పంచీకరణ చక్రవిషయము.

పంచీకృతములైన తామస స్థూలభూతము లైదును సమష్టి వ్యష్టి భేదములచేత ఒక
టొకటి రెండేసిగా పంచబడి తామస సమష్టిస్థూల పంచభూతము లని తామస వ్యష్టి
స్థూలపంచభూతములని పదివిధము లగును. అందు తామస వ్యష్టి స్థూలపంచభూతములు
తమతమ సమష్టిభాగములను విడిచి యితరవ్యష్టిభూతార్థభాగముల ఉపభాగములలో
చేరుటకై ఒకటొకటి నాలుగుగా భాగింపబడి యితరభూతములవ్యష్టి భాగముల ఉప

భాగములలో చేరి ముందటి తమతమ సమస్త భాగములతో కూడి యిరువదియైదు తత్త్వములు గను. ఈ తత్త్వములు ఒక్కటిగఁ గూడి అండుములను పిండములను భూతములను భువనములను భోగ్యములను ఆయ్యెను.

అండుము లనఁగా బ్రహ్మాండు విష్ణుండు ఉద్రాండు మహేశ్వరాండు సదాశివాండు విరాట్పురుషాండుములు. అత్తికాయవలె ఉండునది బ్రహ్మాండుము. అత్తికాయలు అనేకములు గల అత్తిచెట్టువలెను ఉండునది విష్ణుండుము. అత్తిచెట్లు అనేకములుగల అత్తితోటవలె ఉండునది ఉద్రాండుము. అట్టితోటలు అనేకములుగల గ్రామమువలె ఉండునది మహేశ్వరాండుము. అట్టి గ్రామములు అనేకములుగల దేశమువలె ఉండునది సదాశివాండుము. అట్టి దేశములు అనేకములుగల ప్రపంచమువలె ఉండునది విరాట్పురుషాండుము. దీనినే మాయాండు మందురు.

పిండము లనఁగా అత్తికాయలో నుండెడు పురుగులును విత్తులునువలెనే బ్రహ్మాండుములో ఉండెడి చేతనాచేతన రూపములైన సమస్తప్రాణుల శరీరములు.

భూతము లనఁగా అండు పిండ భువనములకు స్థానములైన ఆకాశాదిమహాభూతములు.

భువనము లనఁగా పరునాలుగు లోకములు. లేక భువనాధ్వమందలి యిన్నుట యిరువదినాలుగు భువనములు.

భోగ్యము లనఁగా సకలశరీరధారులకును భోగార్హములైన అన్నాది సమస్త భోగ్యద్రవ్యములును. ఈ సర్వమును పంచీకరణమే అగును. వీనిలో వ్యష్టి స్వరూపుడైన ఒకజీవదేహ పంచీకరణ చక్రవిషయము దిగువను వ్రాయఁబడుచున్నది.

ఆకాశపంచీకరణము.

తమోగుణముతో చేరిన ఆకాశముయొక్క సమస్తభాగము జ్ఞాత. వీనికి విషయము జ్ఞేయము. సాధనము జ్ఞానము. అధిదేవత కూటస్థుఁడు. వీనికి ప్రత్యగాత్మ జీవసాక్షి. అంతర్యామి పుమాత్మ అనుపేర్లు గలవు.

జ్ఞాత యనఁగా సర్వేంద్రియవిషయవ్యవహారములను తెలిసికొనునాఁడని అర్థము. వీనినే జీవుఁ డందురు. జ్ఞేయ మనఁగా సకలేంద్రియవిషయములు.

వ్యష్టిభాగము నాలుగుగా భాగింపఁబడి వాయు వహ్ని జల భూముల వ్యష్టిభాగముల ఉపభాగములతో చేరును.

తామసాకాశవ్యష్టిభాగనిరూపణము.

ఆకాశవ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో ఒకటవభాగము వాయువుయొక్క వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో ఒకటవభాగముతో చేరి మనస్సు ఆయెను. దీనికి విషయము మలకల్ప వికల్పములు. అధిదేవత చంద్రుఁడు.

ఆకాశ వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో రెండవభాగము అగ్నియొక్క వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో ఒకటవభాగముతో చేరి బుద్ధి అయెను. దీనికి విషయము నిశ్చయము. అధిదేవత బృహస్పతి.

ఆకాశ వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగము జలముయొక్క వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో ఒకటవభాగముతో చేరి చిత్తము అయెను. దీనికి విషయము చంచలత. అధిదేవత క్షేత్రజ్ఞుడు.

ఆకాశవ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో నాలుగవభాగము పృథివియొక్కవ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో ఒకటవభాగముతో చేరి అహంకార మయెను. దీనికి విషయము నేన నెడి అభిమానము. అధిదేవత దుశ్శుడు. ఈజ్ఞాతృ మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారము లైదును తామసాకాశవిభాగములు. ఇవే అంతఃకరణములు. అంతరింద్రియములు.

వాయుపంచీకరణము.

తమోగుణముతో చేరిన వాయువుయొక్క సమష్టి భాగము వ్యానవాయువు. ఇది శరీరావయవములయందు అంతట వ్యాపించి క్షీతాన్నరసములను నఖిళా పర్యంతమును వ్యాపింపజేయును. దీని కధిదేవత విశ్వయోని.

వ్యష్టి భాగము నాలుగుగా భాగింపబడి ఆకాశ విహ్ని జలభూముల వ్యష్టి భాగముల ఉపభాగములతో చేరును.

తామసవాయువ్యష్టి భాగనిరూపణము.

వాయువ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో ఒకటవభాగము ఆకాశముయొక్కవ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో ఒకటవభాగముతో చేరి సమానవాయువు అయెను. ఇది నాభీయందు వసించి జ్వరాగ్నిని ప్రజ్వరిల్లజేసి భక్షితవత్తుద్విధాన్నములను పచనము చేయును. దీనికి అధిదేవత జయుడు.

వాయువ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో రెండవభాగము అగ్నియొక్క వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో రెండవభాగముతో చేరి ఉదానవాయువు అయెను. ఇది కంఠము దుండి భుజించిన అన్నపానాదులసహ్యసహ్యములను చెలిసి సహ్యములను లోపలికి గ్రహించుచు అసహ్యములను వెలుపలికి త్రోయుచు కొండనాలక దపుడూ కంఠము శిరస్సు దంతములు పెదవులు నాసిక మింద్రము అనెడి యొనిమిది స్థానములయందును అకారాద్యక్షరములను పలికించుచు వాంతి మొదలగువానిని పుట్టించుచు నిద్రయందు సర్వేంద్రియములను అవిద్యయందు చేర్చి మెలకువయందు వానివాని నెలవులలో నిలుపును. దీని కధిదేవత అజుడు.

వాయువ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగము జలముయొక్కవ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో రెండవ భాగముతో చేరి ప్రాణవాయువు అయెను. ఇది శ్వాస

యస్థానమున వసించి ముక్కుయొక్క కుడియెడమద్వారములవలన ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాస సూక్ష్మములచేత పండ్రెండు పదియాలు అంగుళములపొడుగున వెలుపలికిని ఎనిమిది అంగుళముల పొడువున లోపలికిని ఇరువదియొక్క వేల ఆటునూలుమాటులు ఎచ్చుచు పోవుచు ఉండును దీని కధిదేవత విశిష్టుడు.

వాయువ్యష్ట భాగములు నాలుగింటిలో నాలుగవభాగము భూమియొక్క వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో రెండవభాగముతో చేరి అపాన మాయెను. ఇది గుదస్థాన మందు చేరి పులమాత్రములను శుక్ల శోణితములను వెలుపలికి త్రోయించుండును. దీనికి అధిదేవత విశ్వకర్త. ఇవి యైదును తామసవాయువిభాగములు. ఇవే పాణిజాది పంచ వాయువులు.

అగ్ని పంచీకరణము.

తమోగుణముతో చేసిన అగ్నియొక్క గమష్టిభాగము చక్షురింద్రియము. దీనికి విషయము పొడుగు పొట్టిలావు సన్నము తెలుపు ఎలుపు నలుపు పసుపు ఆకుపచ్చ మిశ్రము అనెడు పదివిధములయిన సూక్ష్మముల గ్రహించుట. అధిదేవత సూర్యుడు.

తామసాగ్ని వ్యష్టిభాగము నాలుగుగా భాగింపబడి ఆకాశవాయుజలభూములతో చేరును.

తామసాగ్నివ్యష్టిభాగ నిరూపణము.

అగ్నియొక్కవ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో ఒకటవభాగము ఆకాశముయొక్క వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో రెండవభాగముతో చేరి త్రోత్రేంద్రియ మాయెను. దీనికి విషయము సంస్కృతాదిభాషాసూక్ష్మము, శరీరతాళమృదంగాదివాద్యరూపశబ్దము, పిల్లనఁగ్రోవినాదస్వరము మొదలగు స్వరరూపశబ్దము, మిశ్రము అనెడు చక్షుర్విధ శబ్ద గ్రహణము. అధిదేవత దశదిక్కులు.

అగ్నియొక్కవ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో రెండవభాగము వాయువుయొక్క వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో రెండవభాగముతో చేరి త్వగింద్రియ మాయెను. దీనికి విషయము వేడిమి చల్ల న మృదువు కఠినము మిశ్రము అనెడు పంచవిధస్పర్శము. అధిదేవత వాయువు.

అగ్నియొక్కవ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగము జలముయొక్క వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగముతో చేరి జిహ్వేంద్రియ మాయెను. దీనికి విషయము ఉప్పు పులుసు కారము వగరు చేడు మధురము మిశ్రము అనెడు సప్త విధరసముల గ్రహించుట. అధిదేవత పరులఁడు.

అగ్నియొక్కవ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో నాలుగవ భాగము భూమియొక్క వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగముతోచేరి ఘ్రాణేంద్రియ మాయెను.

దీనికి విషయము సుగంధము దుర్గంధము మిశ్రగంధము అనెడు త్రివిధగంధముల గ్రహీంచుట. అధిదేవతలు అగ్నిదేవతలు.

ఈ విధమున తామసాగ్నివిభాగములు. ఇవే జ్ఞానేంద్రియములను, మధ్యేంద్రియములను అగును.

జలభూత పంచీకరణము.

తమోగుణముతో చేరిన జలముయొక్క సమష్టిభాగము రసతత్త్వాత్ము. దీనికి విషయము మాధుర్యముగా నుండుట. ఇది పృథివియందును ఉండును. అధిదేవత విష్ణువు. వ్యష్టిభాగములు నాలుగుగా భాగింపబడి ఆకాశ వాయువహ్ని భూములలో చేరును.

తామసజలవ్యష్టిభాగ నిరూపణము.

జలవ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో మొదటిభాగము ఆకాశముయొక్క వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగముతో చేరి కబ్జతత్త్వాత్ము మాయెను. దీనికి విషయము ఏకదేశశబ్దము. అధిదేవత సదాశివుడు. ఈశ్వర్వము భూమియందు కలకట అని జలమందు బుడబుడ అని అగ్నియందు ధగధగ అని గాలియందు గలగల అని వినిపెడును.

జల వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో రెండవభాగము వాయువుయొక్క వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగముతో చేరి స్పర్శతత్త్వాత్ము మాయెను. దీనికి విషయము ఏకదేశస్పర్శము. ఈస్పర్శగుణము భూమియందు కఠినముగాను జలమందు శీతలముగాను అగ్నియందు ఉష్ణముగాను ఉండును. దీని కధిదేవత మహేశ్వరుడు.

జలవ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగము అగ్నియొక్క వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగముతో చేరి రూపతత్త్వాత్ము మాయెను. దీనికి విషయము ఏకదేశరూపము. ఇది పృథివియందు రక్త నీలశ్వేత పీత చిత్రాదిరూపము. జలమందు శ్వేతరూపము. అగ్నియందు రక్తరూపము. దీని కధిదేవత సుర్యుడు.

జలవ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో నాలుగవభాగము పృథివియొక్క వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో నాలుగవభాగముతో చేరి గంధతత్త్వాత్ము మాయెను. దీనికి విషయము ఏకదేశగంధము. ఇది భూమియందుమాత్రము ఉండును. దీని కధిదేవత బ్రహ్మ. ఈయైదును జలవిభాగములు. అనే పంచ తత్త్వాత్ములు.

పృథివీపంచీకరణము.

తమోగుణముతో చేరిన, పృథివీసమష్టిభాగము, పాఞ్చింద్రియ మాయెను. దీనికి విషయము మలవిసర్జనము. అధిదేవత మృత్యువు.

వ్యష్టి భాగము నాలుగుగా భాగింపబడి ఆకాశ వాయు వహ్ని జలములతో చేరును.

తామసపృథివీవ్యష్టిభాగనిరూపణము.

పృథివీవ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో మొదటిభాగము ఆకాశముయొక్క వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో నాలుగవ భాగముతోచేరి వాగింద్రియ మాయెను. దీనికి విషయము పుణ్యపాపమిశ్రచనములు. అధిదేవత అగ్ని.

పృథివీ వ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో రెండవభాగము వాయువుయొక్క వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో నాల్గవభాగముతో చేరి పాణింద్రియ మాయెను. దీనికి విషయము దానప్రతిగ్రహములు. అధిదేవత ఇంద్రుడు.

పృథివీవ్యష్టిభాగములు నాలుగింటిలో మూడవభాగము అగ్నియొక్క వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో కడపటిభాగముతో చేరి పాదేంద్రియ మాయెను. దీనికి విషయము రాకపోకలు. అధిదేవత ఉపేంద్రుడు.

పృథివీవ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో నాలుగవభాగము జలముయొక్క వ్యష్టి భాగములు నాలుగింటిలో చివరభాగముతో చేరి గుహ్యేంద్రియ మాయెను. దీనికి విషయము సంయోగానందము. అధిదేవత బ్రహ్మ. ఇవి పృథివీపంచకము. కర్తృంద్రియములు. బాహ్యేంద్రియములు.

పంచీకరణకదంబము.

శ్లో. జ్ఞాతా సమానవాయుశ్చ శ్రోత్రే శృణ్వత్యైవ చ,
పాణిపంచ ఇదం ప్రోక్తమిత్యేతే హ్యేవంపంచకమ్."

తా. జ్ఞాత సమానవాయువు శ్రోత్రము శృణ్వము వాక్కు ఈయైదును ఆకాశతత్త్వ కదంబమని తాత్పర్యము.

శ్లో. మనశ్చ వ్యానవాయుశ్చ త్వక్సస్పర్శశ్చ తదైవ చ,
పాణిపంచ ఇదం ప్రోక్తమిత్యేతే వాయుపంచకమ్."

తా. మనస్సు వ్యానవాయువు చర్మము స్పర్శము హస్తము ఈయైదును వాయు తత్త్వ కదంబ మని తాత్పర్యము.

శ్లో. బుద్ధిశ్చోదానవాయుశ్చ చక్షూరూపం తదైవ చ,
పాదపంచ ఇదం ప్రోక్త మిత్యేతే హ్యగ్ని పంచకమ్."

తా. బుద్ధి ఉదానవాయువు చక్షుస్సు రూపము పాదము ఈయైదును అగ్నితత్త్వ కదంబ మని తాత్పర్యము.

శ్లో. చిత్తంచ ప్రాణవాయుశ్చ జిహ్వచ రస ఏవచ,
గుహ్యపంచ ఇదం ప్రోక్తమిత్యేతే జలపంచకమ్."

తా. చిత్తము ప్రాణవాయువు జీవా రసము గుహ్యము ఈయైదును జలతత్త్వ కదంబ మని తాత్పర్యము.

శ్లో. అహం చాపానవాయుశ్చ ఘ్రాణగంధ స్తథైవచ,
పాయుపంచ ఇదం ప్రోక్త మిత్యేతే భూమిసంచకమ్.

తా. అహంకారము అపానము ఘ్రాణము గంధము పాయువు ఈయైదును పృథివీ తత్త్వకదంబ మని తాత్పర్యము.

ఈయిరువదియైదు తత్త్వములును గూడి స్థూలశరీర మాయెను. దీనిని పొందిన యాశ్వునకు విరాబురుషుఁ డని వైరాజనుఁ డని వైశ్యానరుఁ డని పేరు. దీనిని పొందిన జీవునకు విశ్వఁడని చిదాభాసుం డని వ్యావహారికుఁ డని పేరు. ఈజీవేశ్వరులకు ఈ స్థూలదేహముందు అవస్థ జాగ్రత్త, కోశము అన్నమయము.

పంచభూతతత్త్వ స్తబకమున ఆకాశతత్త్వ స్తబకము.

జ్ఞాత కూటస్థుఁ డనెడు అధిదేవతచేత ప్రేరేపింపబడి సమానవాయువుతోఁ గూడి ప్రోక్తేంద్రియద్వారముచేత చతుర్విధకర్మములను గ్రహించి వాక్కుచేత వివిధము చుండును.

వాయుతత్త్వ స్తబకము.

ఈజ్ఞాత మనోరూపుఁడై చంద్రాధిదేవతాప్రేరకత్వముచేత వ్యానవాయువుతోఁ గూడి త్యగింద్రియద్వారములన పంచవిధస్పర్శములను గ్రహించి పాణింద్రియముచేత స్పృశించుచుండును.

అగ్నితత్త్వ స్తబకము.

ఈజ్ఞాత బుద్ధిరూపుఁడై బృహస్పతిదేవతాప్రేరకత్వముచేత ఉదానవాయువుతోఁగూడి చక్షురింద్రియద్వారములన దశవిధరూపములను గ్రహించి పాదేంద్రియముచేత నడుచుచుండును.

జలతత్త్వ స్తబకము.

ఈజ్ఞాత చిత్తస్వరూపుఁడై క్షేత్రజ్ఞాధిదేవతాప్రేరకత్వముచేత ప్రాణవాయువుతోఁ గూడి జీహ్వేంద్రియద్వారములన సప్తవిధరసములను గ్రహించి గుహ్యేంద్రియముచేత ఆనందించుచుండును.

వృధివీతత్త్వ స్తబకము.

ఈజ్ఞాత అహంకారస్వరూపుఁడై రుద్రాధిదేవతాప్రేరకత్వములన అపానముతోఁ గూడి ఘ్రాణేంద్రియద్వారముచేత త్రివిధగంధములను గ్రహించి పాయ్వింద్రియన చేత మలమూత్ర శుక్లశోణితములను విసర్జించుచుండును.

పంచవింశతితత్త్వముల ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవతవివరణయ.

జ్ఞాత ఆధ్యాత్మికము. జ్ఞేయము ఆధిభౌతికము. మాటస్థుడు ఆధిదైవతము.
 మనస్సు ఆధ్యాత్మికము. సంకల్పవికల్పములు ఆధిభౌతికము. చంద్రుడు ఆధిదైవతము.
 బుద్ధి ఆధ్యాత్మికము. నిర్భయము ఆధిభౌతికము. బృహస్పతి ఆధిదైవతము.
 చిత్తము ఆధ్యాత్మికము. నంచలము ఆధిభౌతికము. క్షేత్రజ్ఞుడు ఆధిదైవతము.
 అహంకారము ఆధ్యాత్మికము. అగ్నిమానము ఆధిభౌతికము కురుడు ఆధిదైవతము.
 కుమానవాయువు ఆధ్యాత్మికము. పంచము ఆధిభౌతికము జయిండు ఆధిదైవతము.
 వాయునవాయువు ఆధ్యాత్మికము. తిన్న అన్నరసములగు అన్నివరములకును పంచపెట్టుట
 ఆధిభౌతికము. విశ్వయోగి ఆధిదైవతము.
 ఉదావనాయువు ఆధ్యాత్మికము. ఇంద్రపదార్థభక్షణము ఆధిభౌతికము. అజుడు ఆధి
 దైవతము.
 ప్రాణవాయువు ఆధ్యాత్మికము. ఉచ్ఛ్వాసస్పృహములచేత సంచరించుట ఆధిభౌతి
 కము. విశిష్టుడు ఆధిదైవతము.
 అపానము ఆధ్యాత్మికము. వెలుగులికి వెళ్లఁజూచుట ఆధిభౌతికము. విశ్వకర్త ఆధిదైవతము.
 శ్రోత్రము ఆధ్యాత్మికము. చతుర్విశ్వశబ్దగ్రహణము ఆధిభౌతికము. దిక్సమాహము
 ఆధిదైవతము.
 తక్ష్మ ఆధ్యాత్మికము. పంచవిధస్పర్శగ్రహణము ఆధిభౌతికము. వాయువు ఆధి
 దైవతము.
 చక్షువు ఆధ్యాత్మికము. దశవిధరూపగ్రహణము ఆధిభౌతికము. నూరుడు ఆధి
 దైవతము.
 జిహ్వ ఆధ్యాత్మికము. సప్తవిధరసగ్రహణము ఆధిభౌతికము. ఐదులుడు ఆధి
 దైవతము.
 ఘ్రాణము ఆధ్యాత్మికము. త్రిగంధముల గ్రహించుట ఆధిభౌతికము. అశ్వినలు ఆధి
 దైవతము.
 శబ్దము ఆధ్యాత్మికము. ఏకదేశకర్మగ్రహణము ఆధిభౌతికము. సదాశివుడు ఆధిదైవతము.
 స్పృశ్యము ఆధ్యాత్మికము. ఏకదేశస్పర్శగ్రహణము ఆధిభౌతికము. ఈశ్వరుడు ఆధి
 దైవతము.
 రూపము ఆధ్యాత్మికము ఏకదేశరూపగ్రహణము ఆధిభౌతికము. రుద్రుడు ఆధిదైవతము.
 తపతస్సాత్రము ఆధ్యాత్మికము. ఏకదేశరసగ్రహణము ఆధిభౌతికము. విష్ణువు ఆధిదైవతము.
 గంధతస్సాత్రము ఆధ్యాత్మికము. ఏకదేశగంధగ్రహణము ఆధిభౌతికము. బ్రహ్మ ఆధి
 దైవతము.

వాక్య-అధ్యాత్మికము. పుణ్యసాపమశ్రవణభాషణము ఆధిభౌతికము. అగ్ని ఆధిదైవతము. పాణి అధ్యాత్మికము. దానప్రతిగ్రహములు ఆధిభౌతికము. ఇంద్రుడు ఆధిదైవతము. పాదము ఆధ్యాత్మికము. గమనాగమనములు ఆధిభౌతికము. శిశువేంకటాచల ఆధిదైవతము. గుహ్యము ఆధ్యాత్మికము. సంయోగానందము ఆధిభౌతికము. బ్రహ్మ ఆధిదైవతము. పాయువు ఆధ్యాత్మికము. విగర్జనము ఆధిభౌతికము. మృత్యువు ఆధిదైవతము.

॥శ్రు. ఏదేనాదిజ్యేష్ఠకాదశస్థాః పృథివ్యామద్యైకాదశస్థాపుష్కరో మహీనైకాదశస్థాస్తే చేవా యజ్ఞమిమం జావధ్యవే॥ అను శ్రుతిప్రమాణముచేత ఈయాధిభౌతికములే భూలోకము తామససృష్టి ఆనుచుండును. భూః అనువ్యాహృతి గాయత్రియందలి ప్రథమపాదము. ఈఅధ్యాత్మికములే భువలోకము రాజససృష్టి. మానసీనంపద. భువః అనువ్యాహృతి. గాయత్రిద్వితీయపాదము. ఈ ఆధిదైవములే సువలోకము. సాత్త్వికసృష్టి. దైవీనంపద. సువః అనువ్యాహృతి. గాయత్రితృతీయపాదము. ఇప్పుడు చెప్పినవి తప్ప మిగిలిన నఖిఖశర్యంతమైన శక్తిమందలి సకలావిషయముల యొక్కయు వెండ్రుకలు ఎముకలు నరములు ప్రేగులు, కింజలు నెత్తురు, మొదలు మొదలగువానియొక్కయు, మనోవుత్తులగు కామము మొదలగు దుర్వృత్తుల నువుత్తుల యొక్కయు ఆధిభౌతిక ఆధ్యాత్మిక ఆధిదైవములను తెలిసి యీదేహమును సకలదేహ తామయ మని యెఱిగి సర్వదేహతామయమందును, విలక్షణమందును అయిన కూటస్థ బ్రహ్మము తా ననెడి స్థితిగలిగి యానందించువాడే బ్రహ్మజేత. ॥శ్రు. యావత్తీర్వయేదేవతాస్తాస్సర్వా వేదవిది బ్రాహ్మణే వసంతి॥ అను శ్రుతిప్రకారము గ్రహింపవలయు. ఈగుట్టును పట్టుదలగా విచారించక ఆధిభౌతిక అధ్యాత్మిక ఆధిదైవముల తాపత్రయములచే కొట్టునడి మట్టునిూతిన జన్మపరంపరలో తట్టుపడువాడే మూఁగుడు. ఇదే వేదాంతాప్రసిద్ధాంతము. ఇదే జీవేశ్వర జగత్సృష్టికర్తృమము.

పృథివీభూతపంచీకరణతత్త్వలయము.

పృథివీయందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము ఆకాశమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో నొకభాగముతోచేరి వాగిందియమయెను. ఇది ఆ ఆకాశమును విడిచి తన అర్థభాగమందుచేతనేని వాగిందియములయిండును.

పృథివీయందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము వాయువునందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగు భాగములలో ఒకభాగముతో చేరి హస్తేంద్రియ మయ్యెను. ఇది ఆవాయువును విడిచి తన అర్థభాగమందు కూడనేని హస్తేంద్రియము లయిండును.

పృథివీయందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము అగ్నియందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి పాదేంద్రియము

మాయెను. ఇది ఆయస్కినివిడిచి తన అర్థభాగమందు కలిసెనేని పాడేంద్రియముపోవును.

పృథ్వీయందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము జలమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి గుహ్యేంద్రియ మాయెను. ఇది యీజలమును విడిచి తన అర్థభాగమందు కూడెనేని గుహ్యేంద్రియము లయించును.

పృథ్వీయందలి సమష్టిభాగమైన అర్థభాగము పాయ్యింద్రియ మాయెను. దీని యందు తనవ్యష్టిభాగమైన అర్థభాగమున మరల కలిసెనేని పాయ్యింద్రియము పోయి పృథ్వీభూత మగును.

జలభూతపంచీకరణతత్త్వలయము.

జలమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము ఆకాశమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి శబ్దతన్మాత్ర మాయెను. ఇది యీయాకాశమును విడిచి తన అర్థభాగమందు చేరెనేని శబ్దతన్మాత్రము నయించును.

జలమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము వాయుమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి స్పర్శతన్మాత్ర మయ్యెను. ఇది యీవాయువును విడిచి తన అర్థభాగమందు కలిసెనేని స్పర్శతన్మాత్రము లయించును.

జలమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము అగ్నియందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి రూపతన్మాత్ర మాయెను. ఇది యీఅగ్నిని విడిచి తన అర్థభాగమందు కూడెనేని రూపతన్మాత్రము లయించును.

జలమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము పృథ్వియందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి గంధతన్మాత్ర మయ్యెను. ఇది యీపృథ్విని విడిచి తన అర్థభాగమందు చేరెనేని గంధతన్మాత్రము లయించును.

జలమందలి సమష్టిభాగమైన అర్థభాగము రూపతన్మాత్ర మాయెను. దీనియందలి తనవ్యష్టిభాగమైన అర్థభాగము తిరిగి చేరెనేని రూపతన్మాత్రము పోయి జలభూత మగును.

అగ్నిభూతపంచీకరణతత్త్వలయము.

అగ్నియందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము ఆకాశ

మరి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి త్రితీయ మాయెను. ఇది యీ ఆకాశభూతమను విడిచి తన అర్థభాగమందు చేరెనేని త్రితీయము నశించును.

అగ్నియందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము నాయువు నందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి త్వగింద్రియ మయ్యెను. ఇది యీ నాయువును విడిచి తన అర్థభాగమందు చేరెనేని త్వగింద్రియము లయించును.

అగ్నియందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము జలమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి జిహ్వేంద్రియ మయ్యెను. ఇది యీ జలమును విడిచి తన అర్థభాగమందు చేరెనేని జిహ్వేంద్రియము లయించును.

అగ్నియందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము పృథివి యందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి ఘ్రాణేంద్రియ మాయెను. ఇది యీ పృథివిని విడిచి తన అర్థభాగమందు కూడెనేని ఘ్రాణేంద్రియము లయించును.

అగ్నియందలి సమష్టిభాగమైన అర్థభాగము చక్షురింద్రియ మాయెను. దీని యందు తన వ్యష్టిభాగమైన అర్థభాగము చేరెనేని చక్షురింద్రియము పోయి అగ్ని భూత మగును.

వాయుభూతపంచీకరణ తత్త్వలయము.

వాయువునందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము ఆకాశమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగు భాగములలో ఒకభాగముతో చేరి సమానవాయువు మయ్యెను. ఇది యీ ఆకాశమును విడిచి తన అర్థభాగమందు కలిసెనేని సమానవాయువు లయించును.

వాయువునందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగు భాగములలో ఒకభాగము అగ్ని యందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి ఉదానవాయువు అయ్యెను. ఇది యీ అగ్నిని విడిచి తన అర్థభాగమందు కలిసెనేని ఉదానవాయువు నశించును.

వాయువునందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము జలమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి ప్రాణవాయువు మయ్యెను. ఇది జలమును విడిచి తన అర్థభాగమందు కూడెనేని ప్రాణవాయువు లయించును.

వాయువునందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము పృథివి యందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి అపానము అయ్యెను. ఇది యీ పృథివిని విడిచి తన అర్థభాగమందు కూడెనేని అపానము లయించును.

వామువునందలి సమష్టిభాగమైన అర్థభాగము వ్యానవాయువయ్యెను. దీనియందు తన వ్యష్టిభాగమైన అర్థభాగము కలిసెనేని వ్యానవాయువు పోయి వాయుధూత మగును.

ఆకాశభూతపంచీకరణతత్త్వలయము.

ఆకాశమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము వాయువు నందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి మనస్సు అయ్యెను. అది యీ వాయువును విడిచి తన అర్థభాగమందు చేరనేని మనస్సు లయించును.

ఆకాశమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగు భాగములలో ఒకభాగము అగ్ని యందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో చేరనేని బుద్ధి అయ్యెను. ఇది యీ అగ్నిని విడిచి తన అర్థభాగమందు కూడెనేని బుద్ధి లయించును.

ఆకాశమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము జలమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో కూడి చిత్తమాయెను. ఇది యీజలమును విడిచి తన అర్థభాగమందు కలిసెనేని చిత్తము లయించును.

ఆకాశమందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగము పృథివి యందలి అర్థభాగముయొక్క నాలుగుభాగములలో ఒకభాగముతో చేరి అహంకార మాయెను. ఇది యీపృథివిని విడిచి తన అర్థభాగమందు కూడెనేని అహంకారము లయించును.

ఆకాశమందలి సమష్టిభాగమైన అర్థభాగము జ్ఞాత అయ్యెను. దీనియందు తన వ్యష్టిభాగమైన అర్థభాగము కూడెనేని జ్ఞాత అనునది పోయి ఆకాశభూత మగును.

ఈ పృథివియును జలమును అగ్నియును వాయువును ఆకాశమును పంచీకృతములైనతామస స్థూలధూతములై మొదటిరీతిని నిలుచును.

సూక్ష్మకరీర తత్త్వలయము.

స్థూలకరీరము కర్తజ మగుటవలన కర్మము క్షీణించెనేని స్థూలదేహమును క్షీణించును. సూక్ష్మదేహము సహజ మగుటవలన కర్తృలచేత నఱకబడక నీళ్ల చేత నావక నిష్క్ర చేత కాలక గాలిచేత శోషింపబడక పృథ్విప్రళయ, నిర్భ్రుప్రళయ, దేహప్రళయ, మనుప్రళయ, బ్రహ్మప్రళయ, విష్ణుప్రళయ, రుద్రప్రళయ, ఈశ్వరప్రళయ, సహ

శిశుప్రళయ, విరాట్ప్రళయ, ప్రళయములయందును చెడక విదేహముక్తి పర్యంతము ఉండును. ఇది చెడినవాని ముక్తికలుగదు. ముక్తికోరినవాఁడు దీనిని ముందుగా చెఱుంగు గోరక కారణశరీరమును చెఱవలెను. అది భ్రాంతిజ మగుటవలన అపరోక్ష బ్రహ్మసాక్షాత్కారజ్ఞానముచేత భ్రాంతిని నశింపజేసినేని భ్రాంతినిలన కలిగిన కారణశరీరమును నశించును. మఱి యానూత్తరదేహము పై నంతేష్విన్నప్రళయములయందు నశింపక కారణ శరీరమందు చేరి కారణశరీరభృష నివారించుదాఁక కాలకర్మశములచేత మాటిమాటికి పుణ్యపాప మిశ్ర కర్మలభ్యములగు దేవ పశు పక్షి క్రిమిజలచర స్థావర మానుష స్థూల శరీరముతో కూడుచు పీడుచు ఉండును. కారణశరీర భృష నివారించువేళ కారణ శరీరము నశింపఁగానే కారణ శరీరమందును నిల్వ వొట్టులేక స్థూలశరీరమందును నిల్వ లావు లేక కాష్ఠహితముగు నహ్నిచందమాన లయించును. అప్పు డాశరీర తత్త్వములు సమష్టి నిష్పత్తి భేదములతోడ షీణించి సత్త్వరజోభూతతన్మాత్రములై యుండును.

భూతలయము.

మలినసత్త్వప్రధాన ప్రకృతియొక్క సత్త్వరజస్తమిగుణములు మూఁడును పంచభూతములతో కూడుటవలన సాత్త్వికపంచభూతము లని రాజసపంచభూతము లని తామసపంచభూతము లని మూఁడువిధము లగును. ఆమలిన సత్త్వప్రధాన ప్రకృతి బ్రహ్మవిచారణయందు అంతర్ముఖము గలదగును. అప్పుడు గుణవిజృంభణము అగును. అందున పంచభూతములు త్రిగుణములతోడి కలయిక మాని తొలగిత కలిగినవి కలిగినతీరువనే సూక్ష్మాతీసూక్ష్మ భూతములై నిలుచును.

సూక్ష్మాతీసూక్ష్మ పంచభూతలయము.

ప్రళయకాలములయందును బ్రహ్మ నిష్ఠయందును పంచభూతములు లయించును. ప్రళయకాల భూతలయమునలన జన్మములకు కారణములైన ఆగామిసంబిత ప్రారబ్ధకర్మములు లయింపక ప్రళయాంతములయందు మరల జన్మములఁ గలుగఁజేయును. బ్రహ్మ విచారమునలన పంచభూతములుకు జన్మకారణము లైన త్రివిధకర్మములను లయించుట నలన ముక్తు లగుదురు.

ప్రళయకాలసముద్రచంగు మట్టి పెల్లు కలిసి తనరూపము చెడినట్లు నూఱుంతలు హెచ్చుగాఁగల జలమందు ఒకభాగమైన భూమి చేరి భూమి యనుచేరు పోయి జల భూతము నిలుచును.

కాలిన యనుపముద్దమిఁద నీటిచినుకు పడి సమనీనట్లు నూఱుపాళ్లు హెచ్చుగాఁగల అగ్నియందు ఒక్క భాగమైన జలము చేరి నశించి అగ్నిభూతము నిలుచును.

మహావాయువుచేత దీపము చల్లాజినట్లు నూటంబులు హెచ్చుగాఁగల వాఁడువు నందు ఒకపాలైన అగ్ని చేరి లయించి వాయుభూతము నిలుచును.

ముక్కులోనిగాలి వెలుపలికి వచ్చి తెలియనట్లు నూలునుడుఁగులు హెచ్చుగాఁ గల ఆకాశమందు ఒకభాగమైన వాయువు చేరి వాయునినెడుపేరు చెడి ఆకాశభూతము నిలుచును.

కాటుచీకటియందు మిన్నుమన్నులు కన్నులకు తెలియనట్లు నూటంబులు హెచ్చుగాఁగల విశ్వేశ్వరీయందు ఒకపాలైన ఆకాశము లయించి విశ్వేశ్వరీ నిలుచును.

ప్రకృతిలయము.

చిదాభాసరూపమైన మలినసత్త్విప్రధాన ప్రకృతిగుణములగు సత్త్వరజస్తమ గుణులు మాయ అవిద్య ఆనందశక్తి లనెడు శేర్లఁగలవై వెలయును. పరబ్రహ్మచ్ఛాయ మాయ అవిద్య ఆనందశక్తిలయందు ప్రతిబింబించుటచేత ఈశ్వరుఁడును జీవసమాసా మును వీరికి భోగసాధనములను గలగఁజేయుటకు కారణమైనవిశ్వేశ్వరీయను నోఁతెను. ఇట్టిమలినసత్త్విప్రధాన ప్రకృతి అచిత్తగుటలన విచారదృష్టియందు మిగ్గాభూతమై తనకుజన్మస్థానమైన చిత్సృకృతియందు తన త్రిగుణములతోడకలియఁగా అప్పుడు ఈశ్వర జీవ విశ్వేశ్వరులు మాఁడును జీవించి అను సత్త్విప్రధానయగు చిత్సృకృతి నిలు చును. అది సద్రూపుఁడును అస్మచ్ఛబ్దఅత్తకై బలవ్యైర్గ వాచ్యుఁడును స్వజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదసూన్యుఁడును స్త్రీపున్న పుంసకలింగరహితుఁడును సర్వ కార్య కారణ విలక్షణుఁడును కేవల నిర్గుణుఁడును అగు పరమాత్మయందు లయించును. ప్రకా శోష్ణశక్తులను అగ్నియును ఒక్కచే యైనట్లు ఈచిత్సృకృతియును చిద్రూప పరబ్రహ్మ మును ఒక్కచే యని తలఁచవివానికి “శ్రు. వైవ్రతం గంసారమిత్యాచురవైవ్రతం పరమార్థతః” అను ప్రమాణమునకు విరోధముగా అవైవ్రతసిద్ధిగలగిక వైవ్రతమే ప్రాప్తించును కాబట్టి “శ్రు. ఏకమే వాద్వితీకుం బ్రహ్మ” అను శ్రుత్యర్థము నెఱింగి చిద్రూపిణీయగు ప్రకృతియును అస్మచ్ఛబ్ద వాచ్యుఁడైన సద్రూపపర బ్రహ్మమును ఒక్కచే యనియును ఆపరబ్రహ్మమే తాననియును తలఁచి అత్త్విధానందములతో శ్రేష్ఠమైన ముఖ్యానందమును పొందువాఁడే ముక్తఁ డని వేదాంతసిద్ధాంతము.

దశవిధప్రళయవివరణము.

వృత్తిప్రళయము:—ప్రాణుల పుణ్యపాపమిత్రకర్మఫలప్రాప్తి పరబ్రహ్మస్వరూ పమయిన నిరాకార చిదాకాశమందు అణగియుండి జీవుల అదృష్టానుసారముగ కాల కర్మానుగుణ్యముచేత సముద్రమున అలలు బుగ్గలు తుంపురుును పుట్టుదు అణగును ఉండునట్లు చిదాకాశమున ప్రాప్తాప్రాప్తముగ వృత్తుల పుట్టుచు గిట్టుచు ఉండును. అప్పుట్టి గిట్టెడియేమిలేని ఇట్టి బట్టబయలే వృత్తిప్రళయము.

అవస్థాప్రశయము:—అన్యత్వియే బలిసి అనేక వ్యవహారములను చేయుటకు జీవులకాలఃకర్మవశమన జాగ్రత్స్వప్నావస్థలగుల స్థూలసూక్ష్మశరీరమును పొంది వెలుపలికి వచ్చి వ్యాపించుచు లోపించుచు ఉండును. అలోపించినయెడమే నిద్ర. అనిద్రయే నిత్యప్రశయము.

శరీరప్రశయము:—పిచ్చట అన్యత్తులే ప్రబలి జాగ్రహద్యవస్థలతోఁగూడి నిమేషము కాయ కల త్పణము మహూర్తము అహోరాత్రము అనునవి గలిగినది దినము. అట్టిదినము పక్షము మాసము బుధువు అయినను అనువానితోఁగూడినది సంవత్సరము. అట్టిసంవత్సరముల మితి ప్రకారము జీవించి మృతి నొందుటే శరీరప్రశయము.

మనుప్రశయము:—కుక్షి కృష్ణహస్తములే అహోరాత్రముగాఁగల పిత్తదేవతల యొక్క ఒకదినము మనఃఖ్యలకు ఒకమాసము. అట్టిమాసములు పంచైం దయ్యోనేని మాన ఖ్యలకు ఒకసంవత్సరము. అదే దేవతలకు ఒక దినమగును. అట్టిదినములు మున్నూట అఱువది అయ్యోనేని దేవతలను సంవత్సరమగును. అవి పంచైందువేలు కడచెనేని పది యేడులక్షల యిరువదియేనిమిదివేల సంవత్సరములుగల కల్పతయుగమును పంచైందులక్షల తొంబదియాఱువేలసంవత్సరములుగల త్రేతాయుగమును ఎనిమిదిలక్షల అఱువది నాలుగువేల సంవత్సరములుగల ద్వాపరయుగమును నాలుగులక్షల ముప్పదిరెండువేల సంవత్సరములుగల కలియుగమును కడచును. ఆనాలుగుయుగములును గూడినదే ఒకమాహాయుగము. అవి డెబ్బదియొకటి అయ్యోనేని ఒకమానవు చచ్చును. ఇదే మనుప్రశయము.

బ్రహ్మప్రశయము:—అట్టిమన్వంతరములు పరునాలుగు కడచెనేని చతుర్ముఖ బ్రహ్మకు ఒకపగలగును. అపగటిలో స్వాయంభువ, స్వాకోవిష, ఉత్తమ, తామస, వైవత, చాక్షుః, వైవస్వతి, సూర్యసావర్ణి, దక్షసావర్ణి, ప్రహ్లాసావర్ణి, ధర్మసావర్ణి, భద్రసావర్ణి, దేవసావర్ణి, ఇంద్రసావర్ణి అనెడు పరునలుగురుమానవులను లయింతురు. ఇతఁ నంతికాలము కడచెనేని బ్రహ్మకు రాత్రి యగును. ఇందులో పగలు ఉత్తయకల్ప మని రాత్రి త్తయకల్ప మని చెప్పబడును. ఇట్టిదినములు మున్నూట అఱువది యయ్యోనేని బ్రహ్మకు ఒక సంవత్సర మగును. అట్టి సంవత్సరములు నూఱు కడచెనేని బ్రహ్మప్రశయ మగును.

విష్ణుప్రశయము:—బ్రహ్మజీవితకాలము విష్ణువునకు ఒకమాసము. అట్టిమాసములు పంచైందు గూడినది ఒకసంవత్సరము. అట్టి సంవత్సరములు నూఱు కడచెనేని విష్ణువు మరణించును విష్ణుప్రశయములోపల బ్రహ్మ లనేను లగుదురు.

శివప్రశయము:—విష్ణువుయొక్క జీవితకాలము శివప్రమాత్రికి ఒకదిన మగును. అట్టిదినములు మున్నూట అఱువది గూడినది ఒకసంవత్సరము. అట్టి సంవత్సరములు

నూతన రుద్రుడు వృతి నొందును. ఆరుద్రునిజీవితకాలములోపల ననేకవిష్ణువులు పుట్టి గిట్టుదురు. ఇదే రుద్రప్రళయము.

మహేశ్వరప్రళయము:—రుద్రమాత్రిఅయుష్వ మంతయు మహేశ్వరశకు ఒకజాము. అట్టి జాములు ఎనిమిది కలది ఒకదినము. అట్టి దినములు ముప్పది కలది ఒక్క నెల. అట్టి నెలలు పంచద్రైవయిన సంవత్సరము. అట్టి సంవత్సరములు నూతన మహేశ్వరుడు లయించును. ఆమహేశ్వరుని జీవితకాలములోపల రుద్ర లనేకులు పుట్టి గిట్టుదురు.

సదాశివప్రళయము:—మహేశ్వరుని ఆయు స్సంతయు సదాశివునకు రెండు గడిపాలకాలము. దీనినే మహూర్త మందురు. అట్టి మహూర్తములు ముప్పది కలది దినము. అట్టి దినములు మున్నుట అణువది కలది సంవత్సరము. అట్టి సంవత్సరములు నూతనయ్యేనేని సదాశివుడు లయించును. అతని ఆయుస్సులోగా అనేక మహేశ్వరులు పుట్టి గిట్టుదురు. ఇదే సదాశివప్రళయము.

విరాట్పురుషప్రళయము.

సదాశివుని ఆయుఃప్రమాణ మంతయు విరాట్పురుషునకు ఒక్కక్షణ మగును. అట్టిక్షణములు మున్నుటఅణువది కలది ఒకదినము. అట్టిదినములు మున్నుట అణువది కలది సంవత్సరము. అట్టి సంవత్సరములు నూతనయ్యేనేని మాయాప్రతిబింబేశ్వరుడైన విరాట్పురుషుడు నశించును. అతనిజీవితకాలములోపల అనేకసదాశివులు ఉదయించి లయించురు. ఇదే విరాట్పురుషప్రళయము. ఇట్టి ప్రళయములు చిదచిత్స్వరూపిణీయగు మూలప్రకృతియందుఁ గలుగును ముగించు ఉండును. బ్రహ్మనిష్ఠుల మాపురుషుఁడు ప్రకృతిని లయింపఁజేసి పరబ్రహ్మమై వెలుఁగును.

పంచభూతబీజ వివరణము.

1. నిలఁపుగీటులు పది నిలిపి శ్లోకములు, మష్టంబుగా గీచి యాదిలిపులు తొలిదాంతి క్రిందుక్రిందుల రెండురెం దిది, రెండవదాన నొండొండుఁ గూర్చి కడపలిప్రాణంబు కడగమున్ను లిఖించి, హెచ్చు లాదానిపైయింట నిలిపి తరువాతిదొంతుల ధావంబులను గాదు, లొక్కటొక్కటి క్రిమమున్ను వ్రాసి యష్టముగఁ జూప నయ్యె వా లొగ్గిభూమి, జలభూజంబు లివి కావ్యులు లకు మొదల నింపఁ భేదా ర్థిధనహర్ష నిర్ధనంబు, లాసగుఁ గర్తకు భర్తకు నుదధిశయన.”

ఇట్లు అప్పకవీయమందు.

అ ఆ ఏ క చ ట త ప య స యివి పదియును వాయువిజాతరములు. ఇ తో వి ఖ ధ క థ ధ ర న యివి పదియును ఆగ్నిబీజాతరములు.

ఉ ఊ ఓ గ జ డ ట బ ల హ యివి పరియును భూమిబీజాత్మరములు.
బు బూ ఔ ఘ ఘృ ఖ ఖ ఖ వ శ యివి పదియును జలబీజాత్మరములు.
ఐ ఐః అం ఆ ఇ ష ణ న మ శ ఆః యివి పదియును గగనబీజాత్మరములు.

వీనిలో ఆకారాది మోహకస్వరములును జీవాత్మరములును యకారాది దశాత్మరములును ప్రాణమాతృకాబీజాత్మరములును ఔటచేత వీనిని శ్రోత్రయంగా తక్కిన యిరువది యైదు వర్ణములును ఏరువడియైదుతత్త్వము లని సమయవారాలు అందఱును నిర్ణయించి నుండుటచేత వీనికి పంచభూతబీజప్రకారముగ పంచీకరణము వ్రాయబడుచున్నది.

పంచభూతబీజపంచీకరణము.

ఆకాశబీజపంచీకరణము.

మకారము జ్ఞాత, చేతనుడు.
నకారము మనస్సు.
ణకారము బుద్ధి.
ఘకారము చిత్తము
ఙకారము అహంకారము.

వాయుబీజపంచీకరణము.

పకారము సమానవాయువు.
తకారము వ్యానవాయువు.
టకారము ఉదానవాయువు.
చకారము ప్రాణపాయువు.
ణకారము అపానము.

అగ్నిబీజ పంచీకరణము.

ఫకారము శ్రోత్రము.
భకారము త్వక్కు.

తకారము చక్షువు.

ధకారము జిహ్వ.

భకారము ఘ్రాణము.

జలబీజపంచీకరణము.

కకారము శబ్దము.

ధకారము స్పర్శము.

ఘకారము రూపము.

ఝకారము రసము.

భుకారము గంధము.

వృధిబీజపంచీకరణము.

బకారము వాక్కు.

దకారము హస్తము.

డకారము పాదము.

జకారము గుహ్యము.

గకారము పాయువు.

మఱియొకవిధమైన స్థూలశరీర పంచీకరణము.

ఆకాశపంచీకరణము. (శ్లో. కామః శ్రోత్ర స్త్రా లోభో భయం మోహనమేవ చ, ఆకాశస్య గుణాః ప్రోక్తాః సమాంశాః పరిక్షీర్తితాః" తా. కోరిక కోపము లోభము భయము మోహనము ఈయైదును ఆకాశపంచకము.

వాయుపంచీకరణము. (శ్లో. ధావనం చలనం ద్రవ పంచాకృత్యప్రసారణమ్, వాయోగోచరం గుణాః ప్రోక్తాః సమాంశాః పరిక్షీర్తితాః" తా. పరుగెత్తుట విణియట ఉచ్చాసము నిశ్చలము విశ్రాంతి చాదుట ఈయైదును వాయుపంచకము.

అగ్నిపంచీకరణము. (శ్లో. తుభా తృష్టా తథా నిద్రాచాలస్యం సంగమం తథా అగ్నిః పంచ గుణాః ప్రోక్తాః సమాంతాః పరిక్షీర్తతాః) తా. అడలి దప్పి నిద్ర ఆలస్యము సంగమము ఈఅయిదును అగ్నిపంచకము.

జలపంచీకరణము. (శ్లో. లాలా మూత్రం తథా స్వేదః కుక్లం శోణితమేవ చ, అపః పంచవిధాః ప్రోక్తాః జ్ఞాతస్యం చ ప్రయత్నితః) తా. చొంగ మూత్రము చెప్పట రేతస్సు నెత్తురు ఈఅయిదును జలపంచకము.

పృథివీపంచీకరణము. (శ్లో. అస్థిమాంసత్వహ్ నాడీ శోమం వైవిధ్యం పంచ కమ్, క్షీణే పంచగుణాః ప్రోక్తాః సమాంతాః పరిక్షీర్తతాః) తా. ఎముకలు మాంసము చర్మము నరములు వెండ్రుకలు ఈవిదును పృథివీపంచకము; ఈయిరువదిఅయిదుతత్త్వములతోఁ గూడినదే స్థూలశరీరము.

అన. — జీవేశ్వరులకు పేర్లు తప్ప తక్కిన స్థూలసూక్ష్మ శరీరములు మొదలగు నవి ఒక్కటే అయ్యెనని వారిని ఏతీరున ఎఱుంగవచ్చు నని చెప్పవచ్చును.

మ. ఘనుఁ డానీశున కల్పజీవునకు బాగ్రత్సవ్నదేహదు లాం
డనఁ దచ్చేన మెఱుంగు లెట్టులు మదీయాచార్య చిత్తభ్రమం
బు నివారింపు మనం గుమార గను ముద్బుద్ధిఁ ద్వయోపాధులై
దనరుం గారణ కార్యభేదములచేఁ దత్త్వత్యముల్ పొల్పుగన్.

టీ. మదీయాచార్య=నాగురుమూర్తి, ఘనుఁడు=సర్వోత్కృష్టుఁడు, డానీశునకుఁ=అయిన యాత్మనకును, అల్పజీవునకుఁ=పామరుఁడైన జీవునకును, బాగ్రత్సవ్న ప్నదేహదులు=బాగ్రత్=బాగ్రదనస్థుఁడని, స్వప్న=స్వప్నానస్థుఁడని, దేహ=స్థూలసూక్ష్మదేహములు, అదులు=అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయ కోశములు మొదలుగునవి, సంపద=ఒక్కటే అంటిరని, తచ్చేదము=అయాశ్వరజీవుల తాతతమ్యమును, ఎఱుంగుట=తెలిసికొనుట, ఎట్టులు=నిప్రకారము, చిత్తభ్రమంబు=మనశ్చంచలమును, నివారింపుము=పోగొట్టుము. అన=అని పలుకఁగా, కుమార=పుత్ర, తత్త్వత్యముల్=ఆజీవేశ్వరులకార్యములు, ద్వయోపాధులై=మాయావిద్యలనెడు ఉపాధులుగలవై, కారణ కార్యభేదములచేఁక=కారణ=కారణోపాధి యనెడు, కార్య=కార్యోపాధియనెడు, భేదములచేఁక=విభాగములచేత, తనరుఁ=ఆజీవేశ్వరుల భేదములు ప్రకాశించును, పొల్పుగన్=చక్కఁగా, ఉద్బుద్ధిఁ=విజ్ఞానముచేత, కనుమూర్త్యువై మాడుము.

తా. ఓగురుస్వామి! సర్వజ్ఞత్వము, సర్వేశ్వరత్వము, సర్వాంతర్యామిత్వము, సర్వవ్యతర్కత్వము మొదలగు మహాగుణములుగల యాత్మనకును నీను మృధిని.

దూఱిని, మూఱుడను, దరిద్రుడను అనునివి మొదలగు స్వల్పగుణములుగల జీవులకును, జాగ్రద్వస్థయును, అన్నసమయకోశమును, స్థూలదేహమును, స్వప్నావస్థయును; ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ కోశములను, మాత్మకరీరమును, ఒక్కటియే యని అనబడినది. అట్లైన జీవేశ్వరుల తారతమ్యములు ఏలరున ఎఱుంగవచ్చును అని శిష్యుడు పలుకగా గురువులు ఓయి శిష్యుడా! వ్యష్టిరూపముగల జీవుడు కార్యరూపమైన అవిద్యోపాధిగలవాడను సమష్టిరూపముగల యీశ్వరుడు కారణరూపమైన మాయోపాధిగలవాడను గనుక యీ భేదములచేత జీవేశ్వరులను తెలిసికొమ్మని చెప్పి రని తాత్పర్యము.

అన. — శిష్యుడు వ్యష్టి సమష్టి భేదములను అడుగగా గురువులు దృష్టాంతపూర్వకముగ చెప్పుచున్నారు.

చ. ఎనము సమష్టి వ్యష్టి కుభోవం బగుమాడ్కిఁ జరాచరప్రచేతనసముదాయ మంతయు వదాన్య సమష్టి యగుం దదీయచేతన మొక డుర్వి వ్యష్టి యని తత్త్వవిధిజ్ఞులు పల్కుచుందు రా యనుభవ మేను దెల్పితి యథార్థముఁ గన్గొని మాను మజ్జతన్.

టీ. వదాన్య=మనోహరములైన మాటలగుల ఓకమ్యుడా - ఏ. వదాన్యోవల్లవాగపి అని అమము. ఉర్వక్=భూమియంగు, ఎనము=తోట, సమష్టి=సమష్టియను సంజ్ఞ గలది, కుభోవంబు = పృథ్విము, వ్యష్టి = వ్యష్టియను సంజ్ఞ గలది, అగుమాడ్కి = అయినతీరున నే, చరాచరప్రచేతన సముదాయము-చర = తిరుగుచున్న మనుష్యులు, దేవతలు, సమవులు, పక్షులు మొదలయిన, అచర = తిరుగని వృక్షములు, పర్వతములు మొదలయిన, ప్రచేతన = ప్రాణులయొక్క, సముదాయము = గుంపు, అంతయు = సమస్తమును, సమష్టియగుక = సమష్టియను సంజ్ఞ గలదగును. తదీయచేతన మొకడు=అస్థావజంగమప్రాణిసంఘమందు ఒక్కప్రాణి, వ్యష్టియగుక = వ్యష్టియగును, అని=ఇట్లని, తత్త్వవిధిజ్ఞులు = పరబ్రహ్మము నెఱింగినవారు, పల్కుచుందురు = వచియించుచుందురు, ఏను, ఆయనుభవము = ఆయనుభూతిని, తెల్పితి = చెప్పితిని, యథార్థము = వ్యష్టి సమష్టులను విలక్షణమైన పరబ్రహ్మమును, గన్గొని=సందర్శించి, అజ్ఞతక = అజ్ఞానమును, అనగా భేదబుద్ధిని, మానుము=విడుపుము.

తా. పుత్రా! పెక్కు-చెట్లుగల తోపు సమష్టి. ఒక్క-చెట్టు వ్యష్టి. ఈతీరున సకల జీవుల శక్తిములను కూడి సమష్టి. ఒక జీవేశ్వరము వ్యష్టి యని బ్రహ్మతేత్తలు పలుకుచుందురనిజానీవును వ్యష్టికిని సమష్టికిని విలక్షణుడైన పరబ్రహ్మమును తెలిసికొన భేదబుద్ధి భూను మని తాత్పర్యము.

అన. — అధ్యారోప యుక్తివలన తనయందు తోచిన జగజ్జీవ పరమలను తెలిపి ఆతోచినవి తోచినతీరుననే మల లయించుటకు అపవాద యుక్తిని చెప్పెద ననుచున్నాడు.

ఉ. కల్పన లెల్లఁ జెప్పితి వికల్పము నొందక వాని స్వప్నము
ట్లుబుముగా నెఱింగి విగతాంబుదభాకృతి నొంది యుద్భుతా
నల్పసుఖాస్పదుండ వయి యాత్మవిముక్తినిఁ జెందఁ గూర్చి నేఁ
దెల్పెన నీకు నతన్ సముదీర్ఘముగా నపవాద మిమ్మెయిన్. 22

టీ. వత్స=పుత్రా, కల్పనలెల్లఁ = లేకయే ఉన్నవిగా తోచిన జీవేశ్వరజగదుత్పత్తిక్రమములు, చెప్పితిఁ = తెలిపితిని, వికల్పముఁ = మనశ్శంచలమును, ఒందక = చెందక, వానిఁ = కల్పితములైన జీవేశ్వరజగద్భ్రమలను, స్వప్నముఁ = కలవలె, అల్పముగాఁ = కుచ్చముగా, ఎఱింగి = తెలిసి, విగతాంబుదభాకృతిఁ = విగతఁ = తొలగిన, అంబుద = మేఘముగల, భాకృతిఁ = ఆకాశసామ్యమును, ఒంది = పొంది, అద్భుతానల్పసుఖాస్పదుండవై = అద్భుత = వింతయైన, అనల్ప = మిక్కుటమైన, సుఖ = ఆనందమునకు, ఆస్పదుండవయి = ఉనికిపట్టయినవాడవై, అత్మవిముక్తినిఁ = జీవన్ముక్తిని, చెందఁ = పొందుటకు, నీకుఁ = ముముక్షువైన నీకు, కూర్చిఁ = ప్రేమతో, అపవాదము = అపవాదయుక్తిని, సముదీర్ఘముగాఁ = విశదముగా, నేఁ = నేను, ఇమ్మెయిఁ = ఆరోపమును చెప్పినచోప్పుననే, తెల్పదఁ = బోధించదను.

తా. ఓయిపుత్రా! లేకయే ఉన్నవిగా తోచిన జీవేశ్వరజగత్తుల ఉత్పత్తిక్రమములను చెప్పితిని. సర్వసంశయములు మాని శరత్కాలమందు వెలుగుచున్న ఆకాశము తీరున నిర్మలహృదయము గలవాడవై జీవేశ్వరజగత్తులను కలవలె కల్లఁగాఁ దలచి నిరతిశయానందమును పొంది సర్వకారణమైన మోక్షమును చెందుటకు నీకు అపవాదయుక్తిని చెప్పుచున్నా నని తాత్పర్యము.

అన. — అపవాదలక్షణమును చెప్పుచున్నాడు.

ఉ. స్థానిపు గాఁడు చోరుఁ డిది త్రాడహి గా దనుమాడ్కి ధాత్రిని
ర్వాణగురూక్తి నేత్రమున నీ రాజులు వేదశిరోర్మకాంతిని
న్నాణముఁ బూని భూతభువనంబులు గావు పురంబు గాదు శ
ర్వాణిధవాంతరాత్మ లన నీ రంజిలు నాయపవాద మొంతయున్. 2౩

టీ. ఇది = ఈకవలెబడునది, స్థానిపు = ఆకులు కొమ్మలులేనిమాగ్రుడు, చోరుఁడు గాఁడు = దొంగగాఁడు, ఇది = ఈకవలెబడునది, త్రాడు = వజ్రపు, అహిగాఁడు = అశ్వముగాడు, అనుమాడ్కిఁ = అనుమతీతన, ధాత్రిఁ = భూమియగుట, నిర్వాణగురూక్తి

సేత్రమునకొనివాణమొక్కము నిచ్చునట్టి, గురువేళకునియొక్క, ఉత్తిఉపదేశవాక్యమునెడు, సేత్రమునకొనిపట్టచేత, రాజిలు... విన్నాణముకొని - రాజిలుప్రకాశించుచున్న, వేదశిరఃఉపనిషత్తనెడు, అర్థులు = నూర్చునియొక్క, కాంతి = శిరణముయొక్క, విన్నాణముకొని = అందమును, అనగా వ్యాపకమును, పూని = విహించి, భూత భువనంబులు భూత = ఆకాశాది పంచమహాభూతములును, భువనంబులు = చతుర్దశలోకములును, కావు=కాసేరవు, పురంబు = శరీరము, కాదు=కాసేరదు. శర్వాణి భవాంతరాత్మలు శర్వాణి = మూల ప్రకృతియొక్క త్రిగుణములలో సత్త్వగుణ స్వరూపిణీయగుపార్శ్వరికి, ధవ = నాయకుడయిన సమప్తి స్వరూపుడగు ఈశ్వరుడును, అంతరాత్మలు = వ్యప్తి స్వరూపుడయిన జీవుడును, అనకొని = అనునట్లుగాను, ఆయవపాదము = ఆ అపవాదముక్తి, ఎంతయుకొనిమిక్కిలి, రంజిలుకొనిప్రకాశించును.

తా. ఓయిశిష్యుడా! యిది ఆకులును కొమ్మలును లేని కొఱడుగాని చోరుడుగాడు ఇది త్రాడుగాని సర్పముగాదు. అని పేషిహితుల మాటలచేత తెలిసికొన్నట్లు వేదాంతశాస్త్రమునెడు నూర్చులేజన్మాహాయ్యముగల గురూపదేశమహావాక్యార్థమునెడి జ్ఞానసేత్రముచేత ఈశిరఃఉపనిషత్తయను సమప్తి స్వరూపుడయిన యీశ్వరుడును వ్యప్తి స్వరూపుడయిన జీవుడును గాని ఆకాశాది పంచమహాభూతములును పదునాలుగు లోకములును నవద్వారములగల దేహములును గానిని తాత్పర్యము.

అంతాంత. — మఱియును గురువులు అపవాదముక్తిని దృఢపఱచుచున్నారు.

ఉ. తంతునువర్ణమృత్తికలు ర్ధాత్రి దుకూలవిభూషణోభకా
సంతతులై తదన్యపటుసంజ్ఞల నొంది తదాత్మకంబులై
సంతత మున్నభాతి గనక సర్వజగం బసవాదయుక్తి ను
స్వాంత పరాపరాత్మ యగు సాధనసాధ్యము లేందు వేటిగున్ ౭౯

టీ. ముస్వాంత = రాగజ్యేషాదులు లేనిమనస్సుగల ఓయి కమరూ, ధాత్రికొని భూమియందు, తంతునువర్ణమృత్తికలు - తంతు = నూలును, మువ్ణ = కనకమును, మృత్తికలు = మన్నును, దుకూలవిభూషణోభకా సంతతులై, దుకూల = వస్త్రములయొక్కయు, విభూషణ = ఆభరణములయొక్కయు, ఉభకా = కుండలయొక్కయు, సంతతులై = సమూహము లగుచు, తదన్యపటుసంజ్ఞలకొని - రిత్ = ఆతంతునువర్ణమృత్తికలకంటె, అన్య = వేరైన, పటు = స్ఫుటములైన, సంజ్ఞలకొని = నామములగు, రూపములను, ఒంది = పొంది, అనగా మూల వస్త్రములును బంగారు భూషణములును మన్ను కుండలును అయినను, తదాత్మకంబులై = ఆతంతు మువ్ణమృత్తికలే రూపములుగా గలనై, సంతతము = ఎల్లప్పుడు

కును. ఉన్నభూతిఁ=ఉన్నట్లు, సర్వజగంబు=సమస్తలోకమును, కనఁ=జూపింపఁ
గా, అపవాదముఁక్రికా=ఇవి విస్త్రములు, నగలు, కుండలును గావు. నూలు, బంగారము,
మిన్ను అని తెలిసినయుక్తిచేత, పరాపరాత్మ = పరాప్రకృతికంటె, పర=విలక్షణమైన,
అత్మ=పరబ్రహ్మము, అగుఁ=అవును, ఎందుఁ=ఏకాలమందును, సాధనసాధ్యములు,
సాధన = కారణములును, సాధ్యములు = కార్యములును, వేఱగుఁ = భిన్నమునును,
అనఁగా ఎప్పుడును కా నుట.

తా. ఓయి శిష్యుడా! చేలములు నూలని, ఆధరణములు బంగారమని, కుండలు
మన్నని, ఎఱుంగునప్పుడు కార్యములయిన విస్త్రములును, భూషణములును, ఘట
ములును కారణములయిన తంతు కువల్లమృత్తికలును, ఒక్కటే యైనట్లు తనయందు
తోచిన జీవేశ్వర జగములు పరబ్రహ్మమైన తానే అని తెలియుటే అపవాదముక్తి
యని తాత్పర్యము.

అన — మునుపు చెప్పిన ఆవరణ విశేషశస్త్రలలో విశేషకై కార్యముల నన్ని
టిని శిష్యుడు తెలిసికొని ఆవరణకైలక్షణమును గురువుల నడుగుచున్నాడు.

మ. క్షీతి ద్వైవిధ్యతమంబునం దొకటి విశేషాఖ్య భాసిల్లి హృ
ద్గతసంకల్పజగం బొనర్చె నని వక్తాఙ్గించి తీ వింక దు
ర్గతిదూరంబుగఁ దెల్పు మానరణ మేకార్యంబులం జేసె నా
గతకాలజ్ఞ యనంగఁ బల్కుదొడరెం గారణ్య మేపారఁగన్.

టీ. క్షీతిఁ=భూమియందు, ద్వైవిధ్య తమంబునందుఁగ. ద్వైవిధ్య = రెండు
విధములైన, తమంబునందుఁ=తమోగుణమునందు, ఒక్కటి=ఒక్కటి, విశేషాఖ్యఁ=
విశేషమును పేరుచేత, భాసిల్లి=ప్రకాశించి, హృద్గత సంకల్ప జగంబుఁ=హృత్=మన
స్సునందు, గతఁ=పొందిన, సంకల్ప=ప్రకృతిగుణ రూపములయిన శాంత ఘోర, మాధ,
వృత్తులతో కూడినట్టి, జగంబుఁ=ప్రపంచమును, ఒనర్చెఁ = చేసెను. అని=ఇట్లుని,
ఈతఁ=నీవు, వక్తాఙ్గించితి=తెలిపితివి, ఇంకఁ=ఇకమీఁద. దుర్గతిదూరంబుగఁ=
దుర్గతి=జనన మరణ పరీవాహరూపమయిన తప్పత్రోవకు, దూరంబుగఁ = తొలగి
యుండునట్లుగా, ఆగతకాలజ్ఞ = భవిష్యత్కాలకార్యములను తెలిసిన యాచార్యుఁడా,
ఆవరణము=ఆవరణకై, ఏకార్యంబులఁ=ఏకములను, చేసెఁ=ఒనర్చెను, తెల్పుము=
బోధింపుము, అనఁగఁ=అనియడుగఁగానే, కారణ్యము=కరుణారసము, ఏపారఁగఁ
=నర్థింఁగా, పల్కుదొడరెఁ=వచియింపఁబూసెను.

తా. ఓగురుస్వామీ! దూష్యమైన తమోగుణములనఁ బుట్టిన ఆవరణ విశేష
శస్త్రలో విశేషకైవలన కలిగిన మనస్సంకల్పరూపమైన ప్రపంచ విభాగ మిదియును

చెప్పితిరి. ఇంక రెండవదియైన ఆవరణశక్తి యేకార్యములను చేసినో యెఱిగింపుఁ దనిన ఆచార్యుఁడు చెప్పఁబూనె నని తాత్పర్యము.

అవ. — ఖిష్యని ప్రశ్నమునకు గురువులు ప్రశ్న తరమును వాస్తవ్యుచున్నారు.

మ. తనకుం దాన సమాన మైనపరమార్థత్వ స్వాత్మగాఁ జూచున ధ్వనవిజ్ఞానులఁ దక్క రోదసి ఘనోఘం బంధముం జేయున ట్లనఘా నాస్తి నభాతి యం చిల నవిద్యావాదులై యున్నదు ర్జనచిద్భావముఁ గప్పు నావరణ మోజస్త్వద్రుమావాలమై. ౮౧

టీ. అనఘా = కామది దుర్వ్యసనములులేని ఓయికుమారా, తనకుఁ = ఆత్మపదల ఔర్ధ్వమైన తనకు, తాన = తానే, సమానము = సాటి, ఏన పరమార్థత్వ = విపత్తిపరబ్రహ్మమును, స్వాత్మగాఁ = ప్రత్యగాత్మగాను, చూచునట్లున విజ్ఞానుఁడ, చూచు = దర్శించుచుండెడి, సత్ = శ్రేష్ఠమైన, ఘనః = తలుచైన, విజ్ఞానులఁ = బ్రహ్మజ్ఞానముగల వారిని, తక్కఁ = తప్ప, రోదసిఁ = భూమిని ఆకాశమును, ఘనోఘంబు = మేఘ సమూహము, అంధముఁ = కటికిలికటిని, చేయునట్లు = ? నర్చినవిధమున, నాస్తి = నై విములేదు, నభాతి = నై విము ఉన్నయెడల ఏల కనఁబడదు. అంచుఁ = అని, ఇలఁ = భూమి యందు, అవిద్యావాదులై = నై విములేనే లేదని వాదించుచున్నవారై, ఉన్న దుర్జన చిద్భావముఁ - ఉన్న = కలిగినట్టి, దుర్జన = దేహోత్పత్తి బుద్ధిగల బాధ చార్యాక షుపణ బాహిక కార్మిక ద్వైత మూర్త్యంతర మాయావాది దుర్మతములగుల దుష్టజనులయొక్క, చిద్భావముఁ = జ్ఞానప్రకాశమును, ఆవరణము = ఆవరణశక్తి, అజన్మద్రుమావాలమై, అజన్మ = బ్రహ్మసృష్టి మొదలుగాఁ గలిగిన జననమనెడు, ద్రిమ = వృక్షమునకు, ఆవాలమై = పొదియై, కప్పుఁ = చుఱుంగుపఱచును.

తా. ఆవరణశక్తి ఉపమానరహితిమైన పరమార్థను ప్రత్యగాత్మ యగు తన్నుఁ గా శ్రుతి యుక్తి అనుభవములచేత తెలిసికొనిన బ్రహ్మజ్ఞానులను తప్ప బ్రహ్మము లేనే లేదు. ఉండెనేని యేల కనఁబడదు ? అని వాదించు బాధ చార్యాక షుపణ లోకాయతిక లోక కూన్యవాదులు మొదలైన మూఢజనులతెలివిని అహరించి వారిజననమరణాదిదుఃఖములకు మూల మగు నని తాత్పర్యము.

అవ. — మఱి యీయావరణశక్తికృత్యములను విశేషముగ చెప్పుచున్నారు.

ఉ. కేసలుఁ దక్క సృష్టిముఖోకృత్యనియుక్తుల నీకజీవులక
లోకలి నామరూపముల లోకములం బటుకాలభూతది
గ్దేవతలం దదీయగుణోలేజములం బ్రసరింపనీయ కీ
యావరణంబు పెల్లు జననాదులఁ జేయ నభావభూతమై. ౮౨

టీ. ఈయావరణంబు=ఈయావరణశక్తి, కేవలం=ముఖ్యమును పరబ్రహ్మమును, తక్కింక=తప్ప, సృష్టిమాఖ్యత్య నియుక్తులకొక=సృష్టి=పుట్టించుటయే, ముఖంబున లయిన, కృత్య=పనులయందు, నియుక్తులకొక=పరబ్రహ్మముచేత నియమింపబడిన వారిని, అనగా సృష్టి స్థితి సంహారము తిరోధానము అనుగ్రహము అనెడు పనులను చేసెడు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివులు, ఈశజీవులకొక, ఈశ=సర్వసమష్టి స్వరూపుడగు విరాట్పురుషుని, జీవులకొక=సృష్టి స్వరూపులైన నానావిధ ప్రాణులను, లోకాల నామయ పములకొక=లోకంబు=సమస్తజీవుల అంతఃకరణములయందు తోచునట్టి, వెలికొక=వెలుపల తోచునట్టి, నామరూపములకొక=అంతఃకరణచతుష్టయజ్ఞానేంద్రియకర్తృంద్రియములయైన కలిగెడు సన్న్యస్తునామములను రూపములను, లోకములకొక=చతుర్దశభువనములను, పటుకాభూతనిర్దేవతలకొక=పటు=సమర్థములైన, కాలంకల్పితకాలమును, అకల్పిత కాలమును, భూత=పంచభూతములను, లోకంబు=పదిదిక్కులను, దేవతలకొక=దేవేంద్రుడు మొదలగు ముప్పదిమూడుకోట్లదేవతలను, తదీయగుణ తేజములకొక, తదీయంబైనఁ జెప్పిన పంచకర్తలు, సర్వేశ్వరుడు, సకలజీవులు వీరిలోపల వెలుపల తోచెడు సకలస్థనామములు, రూపములు, పదునాలుగులోకములు, కల్పితాకల్పితకాలములు, దశదిశలు, ముప్పదిమూడుకోట్లదేవతలు-వీరియొక్క, గుణం=స్వభావగుణములను, తేజములకొక=ప్రకాశములను, ప్రసరింపనీయక=వ్యాపింపనీయక, జననాదులకొక=పుట్టుకమొదలగు పదార్థాల వికారములను, చేయకొక=జనర్పుటను, అభావభూతమైన=ప్రకారములయందును లేకయే ఉన్నట్లుగా తోచుచున్నట్లే, వెల్లకొక=ప్రకాశించును.

తా. ఓయిశిష్యుడా! యీయావరణశక్తి అద్వితీయపరబ్రహ్మమునుతప్ప బ్రహ్మ విష్ణురుద్రమహేశ్వర సదాశివులను విరాట్పురుషుని స్థావరజంగమరూపములైన సర్వ ప్రాణులను వీరిల అంతరిబహిర్దృశ్యనామరూపములను, పదునాలుగులోకములను తొప్ప పాటు మొదలు బ్రహ్మదిప్రళయములనెఱచిన కల్పితకాలమును, నిమేషాదివిభాగములు లేని అఖండాకార కాలమును, ఆకాశాదిపంచభూతములను, తూర్పు మొదలైన పదిదిక్కులను, ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలను, వీరిస్వభావగుణములను, వివేకములను ప్రకాశింపనీయక పుట్టుట గిట్టుట మొదలగు వికారములను కలుగజేయుటకు ఈస్వరూపము కలదై వెలుగు నని తాత్పర్యము.

అన. — అధిష్ఠానము కనబడినప్పుడును కనబడనప్పుడును ఆలోచించు కనబడదని అధిష్ఠానమునకు సమము విశేషము అనెడు రెండుసంజ్ఞలుగల వని ఆచార్యులు చెప్పుచున్నారు.

ను. ఈమ నారోపము డాగఁ దోచునె యధిస్థానంబు కాకున్న నట్లమలస్వంత వెలుంగునే యదియు నా యాధార మింక స్వీకేషమునాఁ బుత్ర సమంబనా వెలయు సచ్చాస్త్రంబులందుఁ ద్విధేదములకొప్పుముగాఁగఁ దెల్పినఁ దదర్థం బాలింపం దగున్.

టీ. అమలస్వంత = నిర్మలమైన అంతరంగముగల, పుత్ర=పియి కుమారా, తమకొ=భూమియంగు, అధిస్థానంబు=ఆధారపెట్టుకొనెనట్లు, ముత్యపుచిప్ప, మోడు, అనునవి, డాగఁ=మలుగుపడి యుండెనేని, ఆరోపము = ఆకల్పితమయిన పాము, వెండి, దొంగ, అనునవి, తోచునె=కనబడునా, అనగా అధిస్థానము కనబడనప్పుడు ఆరోపమును కనబడ దనుట-అదియు=ఆ యధిస్థానమును, అట్లు గాకున్నకొ=అవిధమున మలుగుపడక కనబడుచుండెనేని, వెలుంగునే=ఆరోపము కనబడునా, అనగా అధిస్థానము కనబడినప్పుడును ఆరోపము కనబడ దనుట. ఇంకొ=ఇంకను, ఆయాధారము=ఆ యధిస్థానము, విశేషమనాకొ=విశేష మని, సమంబనాకొ=సమ మని, ద్విధేదంబుకొ = రెండువిధములచేత, సచ్చాస్త్రంబులందుకొ=వేదాంతశాస్త్రములందు, వెలయుకొ = ప్రకాశించును, తదర్థంబుకొ-తిత్ = అవిశేష సములయొక్క, అర్థంబుకొ = తాత్పర్యమును, స్పష్టముగాఁగొ=తేటగాను, తెల్పినకొ = తెలుపుచున్నాను, అలింపం దగుకొ=నీవు వినఁ దగును.

తా. నిర్మలబాధయముగల పియి కుమారా! ఆధారపెట్టుకొనెనట్లు ముత్యపుచిప్ప మోడు జిప్ప మోడుచెట్టు ఆకాశము సూర్యకిరణము మొదలగునవి కనబడనప్పుడు త్రాడుమొదలగువానియందు కల్పితములైన స్వమును వెండియును చోరుడును నీలవర్ణమును ఎండ మావులును కనబడవు. ఆధారపెట్టుకొనెనట్లు ముత్యపుచిప్ప మోడుచెట్టు ఆకాశము సూర్యకిరణము మొదలగునవి కనబడినప్పుడును పాము వెండి చోరుడు నీలవర్ణము ఎండ మావులు మొదలగునవి కనబడవు. అతరుననే పుత్రహృము కనబడనప్పుడును జగత్తు భ్రమ అని తోచదు. పుత్రహృము కనబడినప్పుడును జగద్భ్రమ తోచదు. కాబట్టి అధిస్థానమైన పుత్రహృము సమ మని విశేష మని రెండుసంజ్ఞలు గలది. వీనియర్థమును తేటపఱచెదను. తెలికికొ న్నుని ఆచార్యుడు ఆనతిచ్చె నని తాత్పర్యము.

అనతారిక. — పుత్రహృమండలి సమము విశేషము అనుచుని భేదములను విశదపఱచుచున్నార.

చ. ఇది యని తెల్పరానినను మీక్షణ మెందది వీడ దెల్లుఁ బెంబొడవ విశేషరూపముల నొప్పినరజ్జ్వహు లేయెడం దగుంగడలుచు గన్పటుండు లగుఁ గల్గున లొటఁ బరాంతరాత్మల

పల్లెదం గన డాంగ రావరణ మే డ్దెట వెల్లెడు నీశశివులక

వదలక మూయు జక్కవడి వత్స వెలుంగరు దాన నజ్ఞులై. ౮౪

టీ. నల్ప=సూక్ష్మ, ఇది యని=ఇటువంటి దని, తెల్సరాని సమము, తెల్సరాని=పలుకఁగొడని, సమము=సమమనునది, ఈక్షణము=దృష్టి, ప్రజ్ఞాన మని భావము. అది=ఆదృష్టి, ఎందుకొ=ఎచ్చటను, ఎప్పుడొ=ఏకాలమందును, ఏదెడు = తొలఁగదు, అనఁగా మఱుగుపడ దనుట. పెంపు=అభివృద్ధి, ఒడవకొ=కలుగునట్లు, విశేషరూపములకొ=విశేషమును దానియొక్క. స్వరూపములచేత, ఒప్పిన = రజ్జ్వములు, ఒప్పిన = లగిన, రజ్జు = త్రొడును, అమాన = స్వమును, కల్పన లుటకొ=కల్పింపఁబడిన పగులచేత, ఏయెడకొ = ఎక్కడను, కడుకొ = మిక్కిలి, కదలుచుకొ = చలించుచు, కన్నులుంగులుకొ = కంటికి కనఁబడకపోవును, పరాంతరాత్మలు = పరమాత్మయును, ప్రత్యగాత్మయును, అట్లు=అవిశేషసంఖ్యలగు రజ్జు స్వములవలెనే, ఎడకొ=మనస్సునందు, కనకొ=విచారింపఁగా, డాంగరు = ఆవరణకొకిచేత మూయుచుండు, ఆవరణము = ఆవరణకొకి, పల్లెటకొ = విభృంభణముతో, పల్లెడు నీశశివులకొ, పల్లెడు = ప్రకాశించువట్టి, ఈశశివులకొ=ఈశ్వరుని, చిదాభాసుని, వదలకొ=విడువక, మూయుకొ=ఆవరణకొకి కప్పసు, దానకొ=అకప్పటచేత, అజ్ఞులై=మూఁడులై, చిక్కువడి=తగులుకొని, వెలుంగరు=తమ్ములై మెట్లెగెడుజ్ఞానము గలవారై ప్రకాశింపరు.

తా. ఓయి శిష్యుడా! సాటిలేక త్రికాలములయందును మఱుగుపడక సమము నెడు పేరుగల దృష్టి వెలుంగుచుండును. విశేషసంఖ్యల త్రొడును పామును భ్రమచేత తోచినవి. కాబట్టి భ్రమ వీడఁగానే కనఁబడకపోవును. ఆతీరుననే పరబ్రహ్మమును ప్రత్యగాత్మను అజ్ఞానము మఱుగు చేయనేరక విశేషములైన జీవేశ్వరులను మఱుగు చేయునని తాత్పర్యము.

అవ. — ఆవరణకొకికంటె విశేషకొక్త ముంచి దని నిరూపించుచున్నారు.

కా. అవిశేషము భేదదం బనఁ దదీయాంగేంద్రియాదు ల్పదా

కై వల్యాప్తికి సాధనంబు లగు లోకోకం బం దహం బేరికి

భావింపక సుహృదంబు గాదె యటులకొ భాసిల్లునే రాత్రి స్వ

రూపాన స్తుత దాచు నావరణ ముదోభం గడుకొ దుష్టమై. ౮౫

టీ. స్వరూపాన స్తుత, స్వర్=స్వర్గలోకమునందు, భూ=భూలోకమునందు, వాస=వసించువాచేత, స్తుత = స్తోత్రముచేయఁ బడుచున్న ఓయి శిష్యుడా, ఇచ్చట త్రిలోకములలో మొదటిది కడపటిది అయిన స్వర్గలోకమును భూలోకమును చెప్పట చేత నడుమనుండు భువర్లోకమునుసహితము గ్రహింపవలెను. అనఁగా స్వర్గలోక వాసులైన పదునొకండుకోట్ల అదిత్యగణమును భువర్లోకవాసులైన పదునొకండుకోట్ల

దుద్రగణమును, భులోకవాసులైన పదునొకండుకోట్ల వసుగణమును, (శ్రు. భూరన్న మున్నయే పృథివ్యైవ మహా రేజసేస్వాహా, భువో వాయవేచాంతరిక్షాయ స్వాహా, సువ రాదిత్యాయ దివే స్వాహా; అను ప్రమాణములైన పేరిపితృ కార్యములగు హవిర్వికన్య ములచేతను తృప్తి నొందించి వారిచేత పొగడఁబడెడివాఁడా యని భావము. ఇట్లునుట చేత వేదాంతజ్ఞానము యజ్ఞాదులచేత పరిశుద్ధమైన అంతఃకరణము గలవానికే కాని యితరులహృదయమునకు అందగు గనుక శిష్యుఁడు యజ్ఞాదులచేత పరిశుద్ధుఁడగుట లేక ముష్పరిమాఁడుకోట్ల దేవతలచేతను మనుష్యులచేతను కొనియాడఁబడుచున్నవాఁడా యని అర్థంతరము. ఆవిశేషము=ఆవిశేషశక్తి, షోడశదంబనఁజగద్బ్రువముగ పరిణమించునది యగుటచేత దుఃఖము నివ్వనది యని అంటివేసి, తదియాంగేంద్రియాదుల్, తదియ=ఆవిశేషశక్తివైన, అంగ=స్థూలనూత్న దేహములును, ఇంద్రియ=అంతరింద్రియ జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములును. ఆగుల్ = మొదలగు జననమరణావస్థాభిమానశీప సంకల్ప వికల్ప నిశ్చయ చలనాభిమాన శ్చస్వరూపాదులును, సదా=ఎప్పుడును, కైవల్యాప్తిక = బీవులమాత్రప్రాప్తికి, సాధనంబులుగు = హేతువు లగును. అనఁగా 'తేరీమాద్యం య ధర్మసాధనమ్' అనువ్యాయముచేత దేహేంద్రియాదులతోఁగూడి సకల ధర్మములును చేసి బ్రహ్మజ్ఞానమును సంపాదించి ముక్తిని పొందవలెను గనుక ఆదే హేంద్రియాదులు ముక్తిసాధనము లగుట. లోకంబందుక = జగత్తునందు, ఏరిక = ఎవ్వరికిని, అహంబు=పగలు, భావింపక = యోచింపఁగా, సుహృదంబు గాడే=హితవైనదే కదా, అబుల = అపగటివలెనే, రాత్రి=రేయి, భాసిల్లునే=ప్రకాశించునా, అనఁగా నరులకు రాత్రిపగళ్లు సమమైనవైనను పగటివలెనే రాత్రిమేనది కాదు కనుక పగటివంటివైన విశేషశక్తి చేయుమేలు రాత్రితో సాటియైన అవరణశక్తి చేయనేర దని భావము. అవరణము=అవరణశక్తి, కడుక దుప్పమై=మిక్కిలి చెడ్డకై, ఉద్బోధక = పర బ్రహ్మవిషయకజ్ఞానమును, దాఁదుక = మఱుఁగుచేయును.

తా. ఓయి శిష్యుఁడా! నీవు విశేషశక్తి దుఃఖమును కలుగఁజేయునది గనుక చెడ్డదనెడుపక్షమున ఆవిశేషశక్తివలనఁ బుట్టిన స్థూలనూత్న దేహములతోడను అంతరింద్రియ జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములతోడను కూడి సకలభృణ్యకర్మములను చేసి చిత్త శుద్ధి గలిగి సాధనవత్కుప్తయంపన్నుఁడై సద్గురువులసన్నిధియందు చేరి వేదాంతకాన్ర శ్రవణమనననిధిధ్యాసములను చేసి బ్రహ్మజ్ఞానమును సంపాదించి ముక్తిని పొందవలెను గనుక సకలజీవులకును పట్లపగలు మనోహరమైన రాత్రి కానట్లు బ్రహ్మజ్ఞానమును ప్రబలింది ముక్తిని లభింపఁజేయుటకు సాధనమైన విశేషశక్తి దొడ్డకై బ్రహ్మజ్ఞాన నాశనకారణమైన అవరణశక్తి చెడ్డదే యగు నని గురువు లానతిచ్చి రని తొత్పర్యము.

అన. — అవరణశక్తి విశేషశక్తికంటె చెడ్డదని మఱియు నిరూపించుచున్నాడు.

మ. పరమేష్ఠి ప్రముఖాఖిల ప్రళయముల్ శ భాసిల్ల నందందులక
బరగణ లోకము లెల్ల డిందినఁ జతుఃస్పంథాంగులం దొక్కఁడై
న రసం బుట్టక ము క్తిఁ జెందెనొకొ ము శ న్నామాట లాలింపు మా
వరణం బప్రతిపత్స్వరూప మయి కై వల్యంబు వంచించెడిన్. ౮౬

టీ. పరమేష్ఠి ప్రముఖాఖిల ప్రళయముల్ = పరమేష్ఠి = సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయే,
ప్రముఖ = మొదలగు, అఖిల = సమస్తప్రాణులయొక్క, ప్రళయముల్ = తురణములను,
అనఁగా వృత్తిప్రళయ అనాప్రాప్తలయ దేహప్రళయ మనుప్రళయ బ్రహ్మప్రళయ
విష్ణుప్రళయ రుద్రప్రళయ మహేశ్వరప్రళయ సదాశివప్రళయ విరాట్పురుషప్రళయ
యములు ననుట, భాసిల్లె = లోచించుండఁగా, అందందులక = ఆయా ప్రళయముల
యందు, పరగణ = ప్రసిద్ధముగ, లోకములెల్ల = పదునాలుగులోకములను, డింది
నక = లయించినను, చతుఃస్పంథాంగులందుక = ఉద్భిజ్జములు జరాయుజములు స్వేదజ
ములు అండజములు అని నాలుగువిధములయిన జీవులయందు, ఒక్కఁడైనక = ఒక ప్రాణి
యైనను, రసక = భూమియందు, పుట్టక = జన్మింపక, ముక = ముందు, ముక్తిక = కై వ
ల్యమును, చెంచనొకొ = పొందెనా, పొందలేదు గదా యనుట, నామాటలు = నావా
క్యములను, ఆలింపుము = వినుము. ఆవరణంబు = ఆవరణకై, అప్రతిపత్స్వరూపమయి =
అజ్ఞానాకారమై, కై వల్యంబుక = ముక్తిని, వంచించెడిక = మోసము చేయుచున్నది.
అనఁగా లభింపకయుండునటులు చేయుచున్న దనుట.

రా. ఓయి శిష్యుడా! వృత్తిప్రళయము అనాప్రాప్తలయము దేహప్రళయము
యంగప్రళయము మనుప్రళయము బ్రహ్మప్రళయము విష్ణుప్రళయము రుద్రప్రళయము
మహేశ్వరప్రళయము సదాశివప్రళయము విరాట్పురుషప్రళయము ప్రకృతిప్రళ
యము అనెడు యీ ప్రళయములయందు పదునాలుగులోకములను లోకాధిపతులను
లోకములయిన సమస్తప్రాణులను గిట్టి అజ్ఞానరూపముగలకై సకలజీవులవిజ్ఞానమును
అపహరించుచున్నట్టి ఆవరణ క్రిమహిమవలన మరల పుట్టుచున్నార గాని వారిలో ఒక్క
ప్రాణియైన ముక్తిని పొందినట్లు కనబడలేదు గనుక విశేషక క్రికంఠె ఆవరణ క్రి
మిక్కిలి చెడ్డ దని తాత్పర్యము.

ఆవరణ క్రిని లయింపుఁజేసినవాడే ముక్తిని పొందు నని ముఖ్యాభిప్రాయము.
అన. — అలోపమును ఆవరణమును విశేషమును సమానగుణములు గలపై యుండ
విశేషము మోక్షకారణ మిట్లుగ ననఁ జెప్పుచున్నారు.

శా. అలోపంబున నుద్ది యావరణ మాత్రునారీతి విశేష ము.
ధారం బేక్రియ ముక్తిక నది యథార్థం బవిధం బం దనం

గారా దింతకు దాన నైనయవి నిక్కంబు ల్లనంబుత్ర సాం
పారక స్వప్నమృగేంద్రుచే మతిప్రబోధావస్థ యొనట్టు లాన్.౮౩

టీ. పుత్ర=కుమారా, ఆరోపంబునకుక=కల్పితమునకు, ఉద్ది=జరయైనది, ఆవరణము=ఆవరణశక్తి, బౌ=అగును, ఆరీతిక=ఆప్రకాశముగానే, విక్షేపము=విక్షేపశక్తియును, బౌ=అగును, అనగా విక్షేపశక్తియును ఆయారోపావరణశక్తులవంటిదే అగు ననట, అది=ఆవిక్షేపశక్తి, ముక్తిక=జీవన్ముక్తికి, ఆధారంబు=ఆశ్రయము, ఏక్రియక=ఎటువలె, బౌ=అగును. అందుక=ఆవిక్షేపశక్తియందు, యథార్థంబు=సత్యమును పరబ్రహ్మము, ఏవిధంబు = ఏప్రకారము, బౌ=అగును. అనగారాద=అనిచెప్పఁ గూడదు, ఇంతకుక=ఇంతటికిని, దానక=ఆవిక్షేపశక్తిలన, ఐనయవి=కలిగినవి, అనగా నైనక జెప్పిన ముక్తియును పరబ్రహ్మమును వీనికి మునుపే విక్షేపశక్తి కార్యములయిన దేహేంద్రియాదులతోఁ గూడి చేసిన తపో యాగ యోగ వ్రత కర్మ భక్తి వైరాగ్యోపశాంతులును తీర్థయాత్రా స్నానదానాదులును ఒకదాని కొకటి తోడుపడి జన్మపరంపరలనుండి విద్రవయివి యనుట. కనక=విచారింపఁగా, నిక్కంబు=సత్యమును, ఏలాగనగా, సాంపారక=రమణీయముగ=స్వప్నమృగేంద్రుచేక, స్వప్న=కలలోకనలబడిన, మృగేంద్రుచేక=సింహముచేత, ప్రబోధావస్థ=మెలఁకువి, ఐన్లులు=కలిగినవిధమున, మతి=తెలివి, బౌ=అవును. అనగా దేహేంద్రియాదులతోఁగూడి హాయిగా ఉన్నపుడు నేను మూఁడుడ నైతి ననెడు విచార ముదయించి ఆచార్యసన్నిధి చేరి వేదాంతశాస్త్రవ్రణమనననిధిధ్యాసములను చేయఁగా బ్రహ్మ సాక్షాత్కార మగు ననుట.

తా. ఓయి శిష్యుడా! లేనిదానిని కలదానిగ తోఁపించి భ్రమపెట్టెడి ఆరోపమువంటిదే ఆవరణశక్తి యగును. ఆయావరణశక్తివంటిదే విక్షేపశక్తియును అగును. అట్లుండఁగా విక్షేపశక్తియత్ర ముక్తిని కలిగింప సాధన మెట్లగును. దానివలన తోచిన పరబ్రహ్మము ఏతీయన సత్య మగును అని పలుకకుము విచారింపఁగా విక్షేపశక్తి వలన కలిగిన శరీరేంద్రియాదులతో గూడి చేసిన పుణ్యకర్మములన స్వర్గ సత్య వైకుంఠ కైలాసాది పుణ్యలోకపదవులన, పాపకర్మములవలన యమలోకాది అధోగతులను, మిశ్రకర్మములన మనుష్యలోకమును పొంది ఆయాలోకములయందుగల సుఖదుఃఖములను అనుభవించుట ప్రసిద్ధ మగుటచేత విక్షేపశక్తివలన కలిగిన వన్నియును సత్యమే యగును. మణియును కలలో సింహమును చూచి భయపడి కలవరించుచు మెలఁకువను పొందినవెనుక ఆకలయును ఆ సింహమును చూయమి బాగ్రత్తి పచ్చి నెమ్మదిగ ఉన్న తీరున విక్షేపశక్తికార్యములన స్థూలదేహముతో గూడి బాగ్రదవస్థయందు బ్రహ్మవిచారమును చేయవలెనని యుద్దేశము.

యవస్థ యగును. అశ్వేచ్ఛ = తానుగాని దేహమే తానను బుద్ధితనము, పరుణ = దేహేంద్రియాదులకు విలక్షణమయిన ప్రత్యగాత్మము, వీడినదలి, వేమలుణ = పలుమాలును, ఏక = నేను, జీవుడ నంచుకొనడమని, ఎడక = ఉల్లముందు, ఎంచి = తలచి, సన్ధానింపక = బహుమానింపకగాను, విశేషము = విశేషమును మూడవ యవస్థయగును. అక్కఱతోడకొనడ = శ్రద్ధతోడ, గురువాక్యపద్ధతికొనడ = కార్యగురువులయొక్క, వాక్య = సమయదేహతా మంత్రోపదేశముయొక్క, పద్ధతికొనడ = మార్గముచేత, పరోక్షంశాకొనడ = పరోక్షజ్ఞానమునెదు నాలుగవ యవస్థ యగును.

తా. ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుడైన తాను తనతెలివికి కనబడక యుండుటే అజ్ఞానము, నాతెలివయందు పరబ్రహ్మము లేదు. ఉన్నపక్షమున కనబడక ఆటలు అనరణము. దేహేంద్రియాదులకు విలక్షణమైన ప్రత్యగాత్మయగు తన్ను మఱి దేహేంద్రియాదులతోఁగూడిన జీవుడ నని పలుమాలును అనుకొనుచు ముఖముఖములనుగించుచుండుటే విశేషము. శ్రద్ధతో కార్యగురువులసమయముంత్రోపదేశపద్ధతిని వదలక నడచుటే పరోక్షజ్ఞాన మని తాత్పర్యము.

మ. తగు నేస్త్రా ద్వరోక్ష మారయుటఁ దత్తత్త్వంపదార్థై క్య మానుగతిఁ దుఃఖనివృత్తి యకాఁ బరమసచ్చిద్ధాత్మ నే నంచు గర్వగతేతాత్మల భేదముల్బాలఁగ శరణం బొఁ గడు న్ధన్యుడై జగతి నిష్ఠ నొనర్ప వీని నీక ద్యోష్టాంతంబుచేఁ దెల్పెనన్. ౯౧

టీ. తత్త్వంపదార్థై క్యముకొనడ = సాక్షాత్కారము అనుభవము ఉపదేశము సంపూర్ణము అనెడు చతుర్వేద మహావాక్యములతో, తత్పదార్థ = తత్త్వమనియను సామవేదోపదేశ మహావాక్యమందలి తత్పద-త్యైర్ధమైన అదియను పరిబ్రహ్మమనకును, త్వం పదార్థ = ముష్కచ్చబులత్యైర్ధమైన నీ ఐనుకూటస్థునకును, విక్యము = అసిపదార్థమైన వికమత్వమును, ఏస్త్రాద్ధ = ఎల్లప్పుడును, ఆరయుటకొనడ = విచారించుటచేత, అపరోక్షము = అపరోక్షమును పంచమావస్థ, తగుకొనడ = ఒప్పును. అనుగతికొనడ = అనుందిమార్గముచేత, పరమసచ్చిద్ధాత్మ - పరమ = నిరతికయమైన, గత్ = శ్రేష్ఠమైన, కుద్ధ = నిర్మలమయిన, ఆత్మ = సర్వబ్రహ్మము, నీ నంచుకొనడ = నేనని, గర్వగతేతాత్మలభేదములు గర్వ = దేహదులు నే ననెడి అహంకారమును, గతి = పొందిన, ఈశ = సమస్తవ్యభిమానియైన యీశ్వరుడ నే ననెడి, ఆత్మ = వ్యవ్యభిమానియైన జీవుడ నే ననెడి, భేదములు = ఈయిరువురు భిన్నానుభవములు, లోలకగత = నడచుకొనడ, దుఃఖనివృత్తి = దుఃఖనివృత్తి యనెడి అజ్ఞానము వద్ద, బొకొనడ = అగును. జగతికొనడ = లోకమందు, కమకొనడ = మిక్కిలి, ధన్యుడై = కృతకృత్యుడై, నిష్ఠకొనడ = నిర్వికల్ప సమాధిని, ఒనర్పకొనడ = చేయకొనడగాను, శరణంబు = ఆనందమునెదు

సప్తమావస్థ, బౌక్ = అగును. వీనిక్ = ఈమాయావస్థ లేడింటిని, ఇంకొక్ = ఇంకొకమీఁదను, దృష్టాంతంబుచేత = నిదర్శనముచేతను, తెల్పదక్ = ఎక్కడించుచున్నాను.

తా. “తత్త్వమసి” యనెడు మహావాక్యమందలి తత్త్వదత్వంపదములకు లక్ష్యైర్థములైన పశుబ్రహ్మ ప్రత్యగాత్మలకు ఎడతెగనిపొందిక కలుగుటయే అపరోక్షమనెడు పంచమావస్థ యగును. శరీరేంద్రియాదులు తా ననెడి అభిమానముతోఁగూడి నే నీశ్వరుఁడను. నేను జీవుఁడను అని అనుకొనక అద్వితీయ అఖండ అపరోక్ష స్వప్రకాశ పరమాత్మయే నేనని అనుకొనుటే దుఃఖనిన్మృత్తి యనెడు అజవయవస్థ యగును. పిమ్మట కృత కృత్యుఁడై నిర్వికల్పనిస్థాయుండు నిల్చుచే ఆనందమనెడు సప్తమావస్థ యగు నని తాత్పర్యము.

మఱి అజ్ఞానమును ఆవరణమును మలిన ప్రకృతిగూఢము లని విక్షేపమును పరోక్షజ్ఞానమును మిశ్రమాయాస్వరూపములని, అపరోక్షమును దుఃఖనిన్మృత్తియను ఆనందమును అనునవి శుద్ధమాయాస్వరూపము లని యెఱుంగవలయును. వీనిలో అపరోక్షజ్ఞానమువలన పరోక్షజ్ఞానమును విక్షేపమును నశించును. దుఃఖనిన్మృత్తివలన ఆవరణము చేడును. ఆనందమువలన అజ్ఞానము తొలగును అని తెలిసికొనవలయును.

అన. — ఆసప్తావస్థలను దృష్టాంతపూర్వకముగా చెప్పచున్నారు.

చ. పదపడి యొక్కచిత్రకథ శ్రీ భాసిలు నిందులకై వచించెదక్

బదుగురు వేడ్క నీది నది శ్రీ బారమునందములో నొకండు సొంపొదవ గణించిత న్నుడిగియొక్కఁడు లెక్కకుఁ దక్కు వంచుఁ దానదఁ దలపోసి విభ్రమత శ్రీ నేడ్వఁ దొడంగెఁ దదర్థ మెట్లనన్. ౯౨

టీ. పదపడి = పిమ్మట, ఇందులకై = ఈమాయావస్థ లేడింటికొఁకు, ఒక్కచిత్రకథ = ఒకవిచిత్రమైన చరిత్ర, భాసిలుక్ = ప్రకాశించును. వచించెదక్ = దానిని చెప్పుచున్నాను, పదుగురు = పదిమంది, వేడ్క = సంతోషముతో, నదిక్ = ఏటిని, ఈడి = దాటి, పారమునక్ = గట్టునందు, తమలోక్ = చేరినతమ పదుగురిలో, ఒకండు = ఒక్కఁడు, సొంపొదవక్ = సంతోషము కలుగఁగా, తన్నుడిగి = తన్ను వదలి, గణించి = లెక్క పెట్టి, లెక్కకుక్ = గణనకు, ఒక్కఁడు = ఒక్కమనుష్యుఁడు, తక్కువంచుక్ = తొలఁతయని, తాక్ = తాను, ఎదక్ = మనస్సునందు, తలపోసి = యోజించి, విభ్రమతక్ = మోహముచేత, ఏడ్వఁదొడంగెక్ = శోకింపసాగెను. తదర్థ మెట్లనక్ = అసంగతియేలా గనఁగా.

తా. ఓయి శిష్యుడా! యీమాయావస్థలను ఏడింటిని దృష్టాంతముగ తెలియఁజేయుటకు ఒకవిచిత్రమయిన చరిత్రము గలదు వినుము. పదుగురు బాటసారులు నిండి

పాటుచున్న ఒక్కయేటిని దాటి గట్టు చేరిరి. వారిలో ఒక్కఁడు పడుగురును గట్టు చేరినో లేక నీటిలో కొట్టుకొనిపోయినో అనెడు అనుమానముచేత తన్ను మాని తక్కినవారిని లెక్కపెట్టి తిక్కఁగొని ఒక్కఁడు లక్కకు తక్కు ఐని లక్కలెగయ వెక్కి వెక్కి పొక్కసాగె నని తాత్పర్యము.

అన.—దృష్టాంతదార్ థ్తాంతములకు నిదర్శనములను రెండుపద్యములచేతఁ జూపుచున్నారు.

మ. తనుఁ దాఁ గాననిమోహ మజ్ఞత తిరోధానంబు లేఁ డీయెడం
గనఁ వాఁ డిట్లనఁ బుత్ర వానికయి దుఃఖం బాత్సలోఁ జెందఁ దా
ఘనవిక్షేపము పాంథుఁ డొక్కరుఁడు దత్తార్థ్యంబు వీక్షించి గ్ర
ద్దన నున్నాఁ డన నొఁ బరోక్షము ప్రశర స్తంబై వెలుంగుఁ దగన్.

టీ. పుత్ర=కుమారా, తన=పదియవవాడయిన తన్ను, తా=తాను, కానని మోహము = తెలిసికొనని చిత్తభ్రమము, అజ్ఞత = అజ్ఞానము, ఈయెడ= ఇచ్చట, కన=చూచుటకు, వాడు=ఆపదియవవాడు, లేడు=కనబడెడు. ఇట్లన=ఈలాగని పలుకఁగా, తిరోధానంబు=ఆవరణము, బే=అగును. వానిక=ఆపదియవవాని కొఱకై, తా=లక్కపెట్టెడుతాను, ఆత్మభ్రా=మనస్సునందు, గుఱింబా=శోకమును, చెంద=పొందఁగా, ఘనవిక్షేపముగ=గొప్పదయిన విక్షేపమును. పాంథుఁడొక్కరుఁడు=ఒకానొకబాటసారి, దత్తార్థ్యంబు=ఆపదియవవాని కృత్యమును, వీక్షించి=చూచి. గ్రద్దన=శిఘ్రిముగ, ఉన్నాఁ డన=పదియవవాఁ డున్నాఁ డని పలుకఁగా, ప్రశస్తంబై = ప్రసిద్ధమై, తగ=లెస్సగా, పరోక్షము=పరోక్షావస్థ, వెలుంగు=ప్రకాశించును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! పదియవవాడయిన తన్ను తా నెఱుంగక పోవుచే అజ్ఞానము. ఇచ్చట చూడ పదియవవాడు లేఁడనుచే ఆవరణము. ఆపదియవవానికొఱకై శోకించుచే విక్షేపము. ఒక్కబాటసారి ఆపదియవవాని చేస్తు ను చూచి పదియవవాఁడు ఉన్నాఁ డని పలుకుచే పరోక్షజ్ఞాన మని తాత్పర్యము.

చ. అగు నపరోక్ష మాతెఱుగు నంత యెఱింగి గణించి వారిలో
దిగు లెడఁబాపి తన్నుఁ గనఁ దెల్పినఁ బూర్ణపథస్థుఁ డొక్కరుం
డొగిఁ గడఁ ద న్నెఱింగి మది న్నెఱింగి దుఃఖినివృత్తి యంతఁ దా
మిగులఁగ నందియం బుడిగిరమేలుఁ గనుంగొనియుంట మోదమా.

టీ. పూర్ణపథస్థుడు=ధర్మమార్గమున సంచరించువాడు, ఒక్కరుండు=ఒకబాటసారి, అతెఱుగు=అరితని, అంత యెఱింగి = సమస్తమును తెలిసికొని, గణించి =

అమనఃస్థులను లెక్కపెట్టి, వారిలోకం=అపదుగురిలోపల, దిగులు=మనోవాక్యకులతను, ఎడఁబాపి = పోగొట్టి, తనక=మఱచినతన్ను, కనక=ఎఱుఁగుటకు, తెల్పినక=బోధింపఁగాను, అపరోక్ష మగుక=అపరోక్షజ్ఞాన మగును ఒగ్గి=క్రమముగా, కడుక=మిక్కిలి, తనక=మఱచినతన్ను, ఎఱింగి = తెలిసికొని, మది=మనస్సు, ఒప్పినక=నిర్మలము కాఁగాను, దుఃఖనివృత్తి = దుఃఖనాశన మగును. అంతక=పిమ్మట, తాక=తాను, మిగులగక=మిక్కుటముగా, అనఁగా బొత్తిగా, సందియం బుడిగి=సందేహ నివారణమై, మేలుక=తాను తానైన మోక్షలాభమును, గనుంగొని, పొంది, ఉంటక=ఉండుటచేతను, మోదమాక=నిరతిశయానందమగును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! ఆబాటసారి ఆపదుగురను వేలువేలుగా లెక్కపెట్టి నీవు పదియవవాఁడని చెప్పి మామఁగా తన్ను తాను తెలియఁటయే అపరోక్షజ్ఞానము. వెనుక తన్ను తా నెఱింగి శోక ముడుగ్గుటయే దుఃఖనివృత్తి. పిమ్మట దృఢప్రజ్ఞచేత సందేహ ముడిగి యూరకుండుటయే ఆనంద మగు నని లాత్పర్యము.

సప్తావస్థలను దృష్టాంతదార్ ప్రాంతములచేత జెప్పట.

భూలోకమందు లోకలోచననిం బోలిన బ్రహ్మనిర్వస్తుచేత మిఱి బ్రహ్మ భావమును పొంద బ్రహ్మాసనమునఁ గూర్చుండ బ్రహ్మవిద్యాతత్పరలగు బ్రాహ్మణబృందంబులు గొలువ బ్రహ్మదులు పొగడునట్టుగ సగుణనిర్గుణాత్మకపరబ్రహ్మారాధనమును విరామము లేక చేయఁపరమానందఁడనెడు పరివ్రాజకశిరోమణి ఒక్కరుఁడు గలఁడు. అతనికి లెక్కకు నెక్కునియై ఉక్కుతునియలఁబోలిన పెక్కువని శిష్యులు గలరు. అపరమానందుఁడు ఒక్కనాఁడు తనప్రక్కలను నిక్కపు లొక్కపు బ్రతిలో చేతు లెత్తి మ్రొక్కుచు చిత్తంబు లిగునొత్తి పరిచర్యలు చేయఁచున్న శిష్యప్రకృత్యగంఢములో గండ్రతనముగల శిష్యులను పదుండ్రను గని తనయుడైతమును వారితో నిద్రేశించి మనవేశంబునకు సదేశంబైన కాశీరదేశంబునకు పొందనిన వారు గురుని నిదేశంబును శిరఃప్రదేశంబున ధరించి కరంబు నయంబును భయంబును హృదయంబునం బొదల దినదినంబును పదలని పయనంబులతో ననయంబు నడచుచు కాశీరదేశపుసదేశమున పోవునపుడు నడుమను ఏకాలంబున నడుగంటని మోఁకాలిఁబంటి నీటిపాటుడుగల యేటిలో హుటాహుటి నడలతో ధాటిగ పోవునపుడు మెల్ల మెల్లగా మై వెల్లువి వెల్లుగా వచ్చినందున తల్లడిల్లక డిల్లపడక కాలినడ తప్పటచేత ముప్పుమ్రిప్పులం బడి యేవొప్పుననో గురుని యాదిచేత ఆనదని ఈఁది గట్టుచేరి ఒకతట్టున మంచిపట్టును మాచి కూర్చుండిరి. వారిలో ఒక్కఁడు మచ్చితో తనతో వచ్చినవాండ్రు పడుండ్రును గట్టు చేరితో పెల్లువెల్లువిలో ఏతట్టుగ నైనకొట్టుకొని పోయిరో యెన్నవలెనన్న యెన్నికచేత లెక్కపెట్టుచున్న తన్ను నిడిదిపెట్టుకొని తక్కినవారిని లెక్కించి, లెక్కకు ఒక్కఁడు తక్కువయ్యెను. అయ్యో

పదియవవాడు పాడయ్యెను. ఇరవు నుండి పదునవము వచ్చితమే" అని వాక్రుచ్చి పాచ్చిన పరితాపముతో పారలిపారలి కన్నీరు మున్నీరై పాఱ మొగంబు చిన్నపోన ఎన్నేనివి, ములనో యేడ్పుచుండెను. తక్కినవారను మొగములు ముడ్చుకొని షక్కులుబ్బు వెక్కిరియేడ్పుచుండిరి. ఈవడువున తుండుడుకు చెందుచు అందఱును రోదనంబు లదనంబుగ చేయుచుండ అబాటను పోవు బాటసారి వీరిరోదనంబులను విని కటకటపడి చేరువకు చేరి వారిరోదనకారణం బెఱిగి మనస్సు కరగి పదియవవాడు చదియకున్నాఁ డని చెవివాట చెప్పెను. వారు బాటసారిమాటను పాటించి గాటమైన అలముటను విడిచి పదియవవాడు చదియక యేడిక్కున నున్నాఁ డని దశదిక్కులను చూచి పిలువగా వాడు పలుకనందున మిగుల దిగులపడుచు యోజించుచుండగా ఒక్కపుణ్యపురుషుఁ డక్కడికి వచ్చి వారివృత్తాంత మంతయు నెఱిగి నగి పొగలకుండు మీమిగులు దిగులును తీర్చెదను. మీసందేహమును పోకార్చెదను. అని వచియించి తనవృత్తాంతంబు నెంచి చూపించి పదియవవాడవు నీవే యని మది కుదురుఁ దెలిపినం దెలిసికొని అలజడి విడిచి యుల్లాసముచేత ఉల్లసిల్లెను. కాబట్టి మొట్టమొదట తన్నెన్నుక నన్నునన్నగ విడిచిపెట్టి మిన్నకుండుటే అజ్ఞానము. పదుగురిలో మొదటివాడైన తన్ను పరిచ్ఛన్నునిగఁ జేసిన మోసపుకారణమే ఆవరణము. తనకు తాను కనబడక డెందమందు కొంతలమం దుటయే ప్రత్యేపమైనవిత్తేపము. దారి నడుచువాడు వారిని వీక్షించి మంచిమాటలు వచియించి మనఃశోభము నివారించి పదియవవాడున్నాఁ డని విదిత పఱచుటే మోక్షకారణమైన పరోక్షజ్ఞానము, దశముఁ డేడ నున్నాఁ డని దశదిశలను కనుగొనుచుండ సద్గుణశరణ్యుడగు నగణ్యపుణ్యపురుషుఁ డొక్కఁడు అక్కడికి వచ్చి మచ్చితో చెచ్చెర వారిసంగతి నెఱిగి లొందర నొందక ఆయందల నెంచి తన్ను కన్నులన పన్నుగ చూపగా తన్ను తా నెఱుంగుటే మోక్షరూపముగ అపరోక్షజ్ఞానము. తన్ను తా నెఱిగినవె నుక బొబ్బలు పెట్టుచు మొగ ముబ్బి ఏడ్చుటను విడిచిపెట్టుటే దుఃఖనివృత్తి. అవ్వల నివ్వటిలు గురునియుద్దేశకార్యమును స్వము నిర్వహించి గురుసన్నిధానమును చేరుటయే ఆనందము.

ఇట్లు ద్వారాంతమందు జీవపాక్షియును ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడగు అయిన తన్ను మఱచుటే అజ్ఞానము.

దేహేంద్రియాదులకు విలక్షణుడయిన పరబ్రహ్మముగ తాను దేహేంద్రియాదులతో కూడిన జీవుడ ననుకొనుటే ఆవరణము.

నేను కర్తను భోక్తను మనుష్యుడను బ్రహ్మజాదిబాతులును బ్రహ్మచర్యద్యక్రములును శైవవైష్ణవాది మతములును ఉపాధ్యాయాదిజీవనోపాయవృత్తులును కల

వాడను. సుఖిని దుఃఖిని దరిద్రుడను ధనికుడను పుత్రులు మిత్రులు శత్రులు కళత్రములు చుట్టములు పక్షములు కలవాడను లేనివాడను చపలవాడను మర్యాదలేనివాడను అన్నుడను పాపిని కృష్ణుడను రాముడను శివుడను శంకరుడను బ్రహ్మయ్యను పౌట్టివాడను పొడుగాటివాడను సన్ననివాడను లావాటివాడను అని యనుకొనుచు భేదమోదములను పొందుచుండుటే విశేషము.

ఓయి మేము మీ కాచార్యులము, సద్గతులు గలుగఁజేయువారము మేముపదేశించినవిషయములను ఎన్వంకిగాని చెప్పకుము. మేము చెప్పిన నియమన ప్రకారము నడుపుము. నడిచితివేని నీకు స్వర్గలోకము నైకుండుము కైలాసము సత్యలోకము మొదలగు పుణ్యలోకముల ప్రాప్తికలుగును. నీతాతతండ్రులు మొదలగువారు మాకు శిష్యులై మేము చెప్పిన వాస్తవ నడిచినంద న ఈలోకమున పుత్రప్రాత్రాభివృద్ధి గలిగి సకలముఖములను భవించి పుణ్యలోకములలో సుఖముగ నున్నారు. ముందు మీవా రందఱు మాకు బహుగ నిచ్చిరి. నీ వేమి యిచ్చినను మాకే యియ్యవలెను. మఱి యెవ్వరి కిచ్చినను నిష్ఫలము. ఇతర మతములవారిలో సంభాషించకుము. వారిని చూడకుము. అని బోధించఁగా వారిది క్కులలో చిక్కి మక్కువతో ఎక్కువగ ఆయా మతాంతరములలోని మూర్ఖత్వంబులను ఆరాధించుచుండుటే పరోక్షజ్ఞానము.

పదియవవాడు పుణ్యపురపునిం గని పదియవవాఁ డిక్కడనే యున్నాఁ డని వింటిని. వాడు పిలిచిన పలుకఁడు వానిం జూపుము. అని వేడఁగా ఆపుణ్యపురపుడు ఒక్కొక్కనిఁగ నించి సంఖ్యచేసి తొమ్మండ్రను కనఁబఱచి పదియవవాడవు నీవే యని చెప్పిన తెలిసికొన్నట్లు సదాచార్యుడు తత్త్వసాధిమహావాక్యార్థములను శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసములను చేయించి నీవే పరబ్రహ్మ మని తెలుపఁగా “బ్రహ్మైవాహమస్మి” అనునీరత గలిగి యుండుటే అపరోక్షజ్ఞానము.

పదియవవాడు తన్ను తా నెఱింగినవెనుక దుఃఖమును విడిచివచ్చి సద్గురుపదేశముచేత తాను శ్రత్యగభిన్న పరబ్రహ్మ మని తెలిసికొనిన రివ్రాత తేను జీవుడను. సుఖిని, దుఃఖిని, కర్తను, భోక్తను, అనుకొనుట మొదలగునవి అజ్ఞానకార్యము లని తెలిసి నిర్వికారుడై యుండుటే దుఃఖినివృత్తి.

పిమ్మట పదియవవాడు తన్ను తా నెఱింగి ఆనందించినట్లు “శ్రు మయ్యేవ సకలం జాతం మయి కర్వం ప్రతిష్ఠితమ్, మయి సర్వం లయం యాతి తద్భ్రహ్మస్మృత్యహ ముద్వయమ్.” అను శ్రుత్యర్థమునబట్టి నాయందే సర్వము పుట్టుచు పేరుగనుచు గిట్టుచున్న దని నిరతిశయానందమును చెందుచుండుటయే ఆనందావాప్తి.

ఈ సప్తావస్థలలో అజ్ఞాన ఆవరణ విశేషములు మూఁడును బంధహేతువు లగును. పరోక్షము బంధస్రాప్తికిని మోక్షస్రాప్తికిని కారణ మగును. అపరోక్షమును అనర్థనివృ

త్రిమును ఆనందావాప్తియును అనెడు మూడవస్థలను మోక్షప్రాప్తికి హేతువులగును. ఇట్లు విచారించి యీయేడవస్థలను ఆశోపితమైన అహంకారమునకే కాని అహంకారాపాక్షిని నిర్వికారుడను అయిన నాకు లేవని యెఱుంగువాడే ముక్తుఁ డని వేదాంతాస్త్రసిద్ధాంతము.

అవ. — దశమపురుషుఁడు తన్ను తా నెఱిగినట్లు నన్ను నే నెఱుంగఁ దెలుపనిలయు నని అడిగినశిష్యునిఁ జూచి మహావాక్యార్థనిరూపణముచేత అద్వితీయస్వరూపుఁడగు త న్నెఱిగించుచున్నారు.

చ. దశమనరుండు త న్నెఱిగి తా నగుభాతి మదీయతత్త్వముక విశదముఁ జేయు మన్న సువివేక తదర్థము నీ వటంచు దుర్దశ లేవఁబాపి జీవశివతత్త్వము లొందుగఁ జెందఁ దెల్పుసంభృతదసమానభావము సరభిన్నమతిం గన వేడ్కఁ దెల్పెదన్.

టీ. దశమనరుండు = పదియవపురుషుఁడు, త న్నెఱిగి = తను తెలిసికొని, తా నగుభాతి = తా నయిన విధమున, మదీయతత్త్వముక = మదీయ = అస్మచ్ఛబ్దార్థ స్వరూపుడనగు నాసంబంధమైన, తత్త్వముక = యథార్థమును, విశదముఁజేయుమన్నక = తెలియఁబఱుకు మనఁగాను, సువివేక = చుంచి వివేకముగల కుమారా, తదర్థము, తతో = సామవేదమందుఁ గల తత్త్వమనియను మహావాక్యమందలి తత్త్వదమునకు కలిగిన వాచ్యార్థనిరసనపూర్వక లత్యార్థమగు ఆపరమాత్మతత్త్వము, నీ వటంచుక = నీవని, అనఁగా, త్వం పద వాచ్యార్థనిరసనపూర్వక లత్యార్థమగు కూటస్థబ్రహ్మము నీవేయని, దుర్దశలు = దుర్దశస్థు గు జాగ్రత్సవ్యవహుప్రాయులను, ఎడఁబాపి = తొలఁగించి, జీవశివతత్త్వములు, జీవఁజీందివ్ జ్ఞత్వానిగుణములుగల జీవునియొక్కయు, శివఁసర్వజ్ఞత్వాదిగుణములుగల యీశ్వరునియొక్కయు, తత్త్వములు = యథార్థస్వరూపములు, ఒందుగక = ఏకముగాను, చెందక = పొందుటకు, తెల్పు...భావముక, తెల్పు = తెలియఁబఱుచున్న, సంభృతతో = మిక్కిలి వెలఁగుచున్న, అగమాన = సాటిలేనట్టి, భావముక = తాత్పర్యమును, అభిన్నమతిక = అద్వితీయ జ్ఞానముచేత, కనక = దర్శించుటకు, శేషక = ఉల్లాసముతోడను, తెల్పెదక = చెప్పుచున్నాను.

తా. ఓగురుస్వామి! దశమపురుషుఁడు తన్ను తాను తెలిసికొన్నట్లు నేను నాస్వరూపమును ఎఱిగెనుమార్గమును నీవు తెల్పవలయు ననఁగా గురుస్వాములు ఓయి కుమారా! అది నీ వైతి వినెడి ఉపదేశమహావాక్యార్థప్రకారము జీవ శివైక్యమును తెలుపుచున్నాను విను మని తాత్పర్యము.

అవ. — ఒక్కటి యైన పరబ్రహ్మమే నాలుగు విధములుగ తోచు వని ఆకాశవృష్టాంతముచేత ఆచార్యులు తెలియించుచున్నారు.

చ. ఘనఘటకంబుల న్వలయుఖంబు లన న్నభ మొందు ధాత్రిఁ ద
 ధ్వ నకనదంబరంబు లనఁ గన్పడు నాల్గుతెఱంగు లట్లు పా
 వననిజచేతనం బొకటి నత్ప మహేశ్వరజీవసంజ్ఞలఁ
 దనరును బ్రహ్మప్రత్యగభీధానములం జతురాత్మలై తగన్. ౯౬

టీ. నస్స=పుత్ర, ధాత్రి=భూమియందు, ఒండు=ఒక్కటియైన, నభము=
 ఆకాశమే, ఘనఘటకంబులఁ, ఘన=మేఘముయొక్కయు, ఘట=కడపలయొక్కయు,
 కంబులఁ=నీళ్లయందు, వెలయుఁగలము లనఁ-వెలయు=విష్పచున్నట్టి, ఖంబు లనఁ=
 ప్రతిబింబాకాశము లనునట్లుగాను, తద్వ నకనదంబరంబులనఁ-త=ఆమేఘమునందును
 కుంలయంగును, ఘన=విక్రుంట్టదై, కనఁ=ప్రకాశించుచున్న, అంబరంబు లనఁ=
 ఆకాశము లనునట్లుగాను, నాల్గుతెఱంగులు = నాలుగు విధములను, కన్పడుఁ=తోఁ
 చును, అల్గు = ఆతోచినవిధముగానే, పావన నిజచేతనంబు - పావన=నిత్యమయిన,
 నిజ=స్వకీయమయిన, చేతనంబు = పరమాత్మస్వరూపము, ఒకటి = ఒక్కటి, మహే
 శ్వర జీవసంజ్ఞలఁ - మహేశ్వర=కచ్చి స్వరూపమును మాయోపాధియందు కూడిన
 యీశ్వరుఁ డనియెడు, జీవ=అవిచ్ఛిన్నవాధిగతుడైన జీవుడనెడు, సంజ్ఞలఁ=అడియా
 కములచేతను, బ్రహ్మ ప్రత్యగభీధానములఁ-బ్రహ్మ = పరమాత్మయనెడు, ప్రత్యక్=
 కూటస్థుఁ డనెడు, అభీధానములఁ = పేళ్లచేతను, చతురాత్మ యి=నాలుగురూపము
 లయి, తగఁ=సాంఘగాను, తనరును=ప్రకాశించును.

తా. ఓయి ఓభ్యంతా! ఒక్క యాకాశమే మేఘావద్విన్నాకాశమని మేఘజల
 ప్రతిబింబాకాశమని ఘటావద్విన్నాకాశమని ఘటజలప్రతిబింబాకాశమని నాలుగువి
 ధములయినట్లు ఒక్కడయిన ఇంద్రహామే మాయాప్రతిబింబితుడైన యీశ్వ
 రుడు. అవిద్యాప్రతిబింబితుడయిన జీవుడు. ఈశ్వరసాక్షియైన పరమాత్మ జీవసాక్షి
 యైన ప్రత్యగాత్మ అని నాలుగువిధములయి ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము.

అన.-అతోపచైతన్యములయిన జీవేశ్వర జగద్భిమలను వదలి అధిష్టానచైత
 న్యమయిన పరబ్రహ్మమును పొందవలె నని వాచ్యమవుచున్నారు.

మ. మహిఁ దత్త్వంచదలక్ష్యవాచ్యములు బ్రహ్మప్రత్యగీశాత్మతా
 రహి దుగ్ధాజ్యము లేక మైనగతిఁ జేరఁ బ్రాకృతం బాత్మఁ ద
 త్సహితక్షీరముల స్పృశించి నవనీతం బెత్తి తత్సారమా
 మహితాజ్యం బొగిఁ గాంచిన ట్లనులసన్నాత్రంబు నొందం దగున్.

టీ. మహి=భూమియందు, రహిన్=మిక్కిలి, దుగ్ధాజ్యములు-దధ్ధ=పాలును,
 ఆజ్యములు=నేయియును, ఏకమయిన గతిఁ=కలసియున్నవిధమున, ఆత్మఁ=అంతఃకర

గమంను, ప్రాకృతంబు = మూలప్రకృతినంబుననున్న త్రిగుణాత్మికయగు మలిన
సత్త్వప్రధానము, చేరే = ప్రవేశించెనేని, తత్త్వంపదలక్ష్యవాచ్యములు - తత్ = తత్త్వ
పదముయొక్కయు, త్వంపద = త్వంపదముయొక్కయు, లక్ష్య = లక్ష్యార్థములను, వాచ్య
ములు = వాచ్యార్థములను, బ్రహ్మప్రత్యగీశాత్మలు, బ్రహ్మ = ఈశ్వరసాక్షియగు పర
బ్రహ్మమును, ప్రత్యక్ = జీవసాక్షియగు కూటస్థబ్రహ్మమును, ఈశ = మాయోపాధిగ
తుడయిన ఈశ్వరుడగు, ఆత్మలు = ఆవిద్యోపాధిగతుడయిన జీవుడును, జే =
జనును, అనగా తత్త్వంపదలక్ష్యము బ్రహ్మమనియును, తత్త్వదవాచ్యార్థము జగత్కా
రణగుతుడయిన యీశ్వరుడనియును త్వంపదలక్ష్యార్థము ప్రత్యగీశాత్మ యనియును
త్వంపదవాచ్యార్థము జీవుడనియును తెలియవలయు ననుట. తత్సహిత స్తీరములకా,
ఆతే = ఆనేతితోడ, సహిత = కూడిన, స్తీరములకా = పాలను, మంచి = చికిరి, ననీతం
= తేనెన్నయెత్తి, తత్సాధియు = తేనెన్నయందలి, సాము = సత్త్వ, జేమహితా
= జే = ఆయునట్టి, సహిత = కూడినదయిన, ఆజ్యంబు = నేతిని, ఒకే =

భాతికా = కాంచినట్లు = పొందినట్లున, అమలసన్మాత్రంబుకా, అమల = నిర్మల
సన్మాత్రంబుకా = సప్రాప్త పరబ్రహ్మమును, పొందం దగుకా = చెందవలయును.
పుడనగు. యి యిహ్యుతా పాలను నేయియును వేలుపాలు లేక కూడి యుండినవిధ
యంబునకు అంతఃకలమందు త్రిగుణాత్మికయగు మలిన సత్త్వప్రకృతి ప్రవేశించెనేని
పదమంద పదములకు వాచ్యార్థములయిన యీశ్వరజీవులను లక్ష్యార్థములయిన పరమా
సనత్కార్యాత్మలును అనెడిభేదము కలుగును. ఆనేతితోఁ గలసిగ పాలను కాచి చేమి
పద వాపెరుంగయినప్పుడు చికిరి మట్లగును వేలుచేసి నెన్నయెత్తి కాచి నేతిని గ్రహిం
చుకొనె మూలప్రకృతినహితమైన పరబ్రహ్మమనెడు పాలను తపోయాగయోగ వ్రత
సాధనలనెడి అగ్నిచేతి మూలప్రకృతియందలి మలినసత్త్వప్రధాన ప్రకృతి యనెడు
నీరింకఁ గాచి పురుషై రాగ్య బోధోపరతి వృత్తులనెడు చేమిరిని బెట్టి సగుణ నిర్గుణా
త్మక పస్తుచింతనమనెడు పెరుగునందు వృత్తిజ్ఞానమనెడు కన్య మంచి శ్రమగమనన
నిదిధ్యానములనెడువానిచేత చికిరి జీవేశ్వరజగత్తులనెడు వజ్జగయందలి పరోక్షాంత
దృబ్రహ్మసాక్షాత్కారార్జునమనెడు నెన్నను బ్రహ్మకారాకారినివృత్తిజ్ఞానమనెడు నిష్క
చేత కాచి అపరోక్షబ్రహ్మ సాక్షాత్కారమొక్షమనెడి నేతిని గ్రహించుట నని
తాత్పర్యము.

అన. తొలిన పరమాత్మను సందర్శించుటకు తన కన్యముగా తోఁచెడిజీవే
శ్వర జగత్తుల మాయములని తెలుచి వానికి తాను వేఱగు విధమును చెప్పుచున్నాను.
మ. అననర్థం బెడఁ బాయు తెట్లన శవం కై బై వీడు దేహంబు భూ
తనముద్భూతము గానఁ గా ననినఁ దాత్కార్యంబు నానంబునం

దను వెవ్వేళల నూడుతిత్తిగతి నభ్యాసంబుగా నాడు రా
జసద్ధర్మం బది నేను గాననిన దత్సర్వంబు వేక్షి చెడున్. ౯౮

టీ. అసద్ధర్మంబు = నశించునదియైన జీవేశ్వర జగద్భ్రమమును, ఎడలఁబోయట = పడలుట, ఎట్లు = ఏప్రకారము, అనన్ = అని యడుగఁగా, శకంబయి = పునఁజేసి, నీడుదేహంబు = ఇదిలిపోవు దేహము, భూతసముద్భుతము = భూతాన్నివారము గనముల నెడు పంచభూతములన పుట్టినది, కానన్ = కాఁబట్టి, తత్కార్యంబు = తన శాసనముయొడి ఆదేశముయొక్క, కార్యంబు = జాగ్రదవస్థ, అన్నమయకోశము, మొదలగువ్యవహార మంతయును, కాననినన్ = నేను కాని నిషేధించఁగాను, ఊడుతిత్తిగతి = కొలిమిని ఊడుతోలు తిత్తివలెను, నాసంబునందున్ = ముక్కునందు, ఎవ్వలన్ = ఎల్లప్పుడును, అసువు = ప్రాణవాయువు, అభ్యాసంబుగాన్ = వాడుకగా, ఉడున్ = ఉచ్చాస్వస నిశ్శ్వాసములచేత తీరుగుచుండును. అది = అట్లు తీరగెడు ప్రాణవాయువు, రాజస ద్ధర్మంబు = రజోగుణ సంబంధమైన కృత్రిమగుణము, కానన్ = కనుక, నేను గాననినన్ = ఆరాజగుణము నేను కానిన తలచెనేని, తత్సర్వంబున్ = ఆనూలశరీరము యొక్కయు, ప్రాణవాయువుయొక్కయు వ్యవహార మంతయునూ, వేక్షి = తనకు భీష్మము, చెడున్ = నశించును.

తా. స్వామి! అసత్యములయిన జీవేశ్వరజగద్భ్రమము తోలఁగడి ఉపాయము ఎట్లుని శిష్యుఁడడుగఁగా కర్మజన్యమైన నూలశరీరము క్రిష్టియమందు తన్ను విడుచువేళను శ్రీతత్త్వమై చెడును. ఆనూలశరీరము తామస పంచభూత వికారమైనది గనుక ఆశరీరకార్యములైన జాగ్రదవస్థయును అన్నమయకోశమును సమష్టివృత్తస్వరూపులైన యీశ్వరజీవులవిరాడ్విశ్వనామములను ఉచ్చాస్వసనిశ్శ్వాసములచేత ముక్కునుండి లోపలికి పోవుచు వెలుపటికి వచ్చుచు నుండెడు ప్రాణవాయువును రజోగుణ వికారము లగుట వలన ఆరజోగుణము నేను గాని నిరాకరించినయెడల ఆనూలశరీర సంబంధములైన సర్వ వ్యవహారములను రజోగుణవికారములైన పాపాది పంచవాయువుకార్యములను తన్నుంటక వేక్షి నశించు నని తాత్పర్యము.

అన. — గురువులు సూక్ష్మకారణ శరీరములను ఆత్మైకంబు చెప్పవచ్చుదు.

మ. కరణాస్పింద్రియవర్గయుక్తనుదశాంగం బందుఁ గోశాదు ల
స్థిరము ల్గుత్త్రవీచయంబు లౌటఁ జెడు యోజింపం దమోక్తత్యమై
వరునన్ జీవయుత ప్రమాదమయహోత్వంగం బచి త్తౌట వీ
నిరహిణ బ్రహ్మమయంబు లందుఁ కలఁప న్నేరంబు గాదే గురూ.

టీ. సుతః=మహర్షి, నరుసః = క్రమముగా, కరణా...గంబు-కరణ = అంతః
 కరణము యొక్క...యు, అసు=ప్రాణవాయువు యొక్క...యు, ఇంద్రయః=జ్ఞాన కర్మేంద్రి
 యములయొక్క...యు, వ్యం = సముదాయముతోడ, యుః=నూడినట్టి, తను = నూత్న
 మైన, దశ=అంగుల, అనగా స్వస్థాస్థుల, అంగంబు=లింగశరీరమును, అందుఁ =
 ఆలింగశరీరమంగుల, కోశాగులు. కోశ = ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయము
 లనెడు కోశములను, ఆగులు=అకోశములయందు అభిమానముగల జీవహిరణ్యగర్భ
 లనెడు జీవులగు జీవేశ్వరులను, సత్త్వమునుంబ. తటః=సత్త్వగుణముతోఁ గూడిన
 అచిత్ప్రకృతి వికారము లగుటవలన, అనితములు=నిత్యములు గావు, యోజింజ = ఆలో
 చనచేయఁగా, జీవ...గంబు = విశిష్టమితోడ, యుః=నూడిన, ప్రమోదమయః=ఆనం
 దమును కోశమును, సోత్వంగంబు=సుఖప్రస్థానముల కారణశరీరమును, అచిత్తటః=
 అవిద్య యగుట వలన, చెడుఁ=నశించును, పినిఁ=పైనఁ జెప్పిన స్థూలసూక్ష్మ కారణో
 పాధులు మూడును, ప్రహ్లామయంబు లందుఁ = పరప్రహ్లాస్వరూపము లని, తిల
 కః=ఆలోచన చేయఁగాను, నేరంబు గాదే=తిప్పిదము గాదా.

తా. ఓయి విభ్యుడా! మనస్సును బుద్ధియును సమానము వ్యాసము ఉత్పాదము
 ప్రాణము అపానము అనెడు పంచప్రాణవాయువులను, సత్త్వము త్వక్కు-చక్షువు అవ్యా
 ఘ్రాణము అనెడు జ్ఞానేంద్రియము వైదును, వాక్కు- పాణి పాదము పాయువు గుప్యాము
 అనెడు కర్మేంద్రియము లుండును గలది సూక్ష్మశరీరము. దాని కివల స్వప్నము. ప్రాణ
 మయము మనోమయము విజ్ఞానమయము అను మూడుకోశములను అనూత్తరీర స్వస్థా
 వస్థలయందును కోశములయందును అభిమానముగల జీవేశ్వరులనే జనహిరణ్యగర్భ నామ
 ములను సత్త్వగుణముతోఁ గూడిన అచిత్ప్రకృతిస్వరూపము లగుటవలన అనిత్యములు.
 మఱి జీవేశ్వరులగు శరీరములను ఆనందమయకోశములను సుఖప్రస్థానములను ప్రాజ్ఞా
 డు అవ్యాకృతుఁడు అనెడి అభిమాననామములను అనిత్యములు కనుక నాస్థూలసూక్ష్మ
 కారణశరీరాదులు పరప్రహ్లాస్వరూపము లనట నేర మని ఆచార్యులు విక్కాఁజించి రని
 తాత్పర్యము.

అన. — సమాధియందు తోచిన శుద్ధచైతన్యము తా నగుటకు పంచకోశ విలక్ష
 ణుఁడు కావలయు నని చెప్పబడుచున్నది.

మ. సమ మానందము సాక్షి కేవలముఁ జిత్తద్రూప మేకంబు ని
 త్యముఁ బూర్ణంబు తిరం బన న్వలుఁగుప్రత్య క్తత్వమే బ్రహ్మమా
 విమలబ్రహ్మము ప్రత్యగాత్మ యని తా ౧ వీక్షించి భేదాన్వతా
 దిమహాత్మకాకకోశము ద్విలంగి సంబంధంబు బాయం దగున్.

టీ. సమము=త్రిగుణములు త్రిధామములు త్రిపదములు త్రికూటములు మొదలగు ప్రయములను మీటిన పుష్పసత్త్వ స్వరూపమును సామ్యావస్థామయ మయినదియును, ఆనందము=నిత్యనిరుపాధక నిరతికయానందరూపమైనదియును, సాక్షి=సర్వవిలక్షణమైనదియును, కేవలమును=ముఖ్యమైనదియును, చిత్=సాధనాంతర నిరపేక్షస్వయం ప్రకాశమానజ్ఞానాకారమైనదియును, సద్బ్రహ్మము=త్రికాలాబ్యాధ్యమైనదియును, ఏకంబు=సజాతీయవిజాతీయ స్వగతభేద గాన్త్యమైనదియును, నిత్యము=ఎల్లప్పుడును ఉండునదియును, పూర్ణంబు=విభాగింపఁగూడ నదియును, తిరంబు=నిలుకడను పొంది యుండునదియును, అశక్=అనునట్లు, వెలుఁగు ప్రత్యక్షత్యమే=ప్రకాశించుచున్న కూటస్థస్వరూపమే, ప్రహ్లాదు=పరమాత్మవస్థువు, ఆవిమలప్రహ్లాదు, అపై నఁ జెప్పఁబడిన, విమల=అణచికాత్మిక మాయిక మాయేయ తిరోధానముల నెడు పంచమలముల లేని, ప్రహ్లాదు=హీనాధిక సమానగతాంత పుష్పహ్లాదు, ప్రత్యేకాత్మ యని = జీవసాక్షియగు కూటస్థుడని, తా=పరమాత్మ ప్రత్యేకాత్మ స్వరూపుడైన తాను, వీక్షించి = అపరోక్షదృష్టిచేత తెలిసికొని, ధేదా .. ములు-ధేద = భిన్నభిన్న స్పృశ్యతతో గూడి యుండు నదియును, అన్యత=అసత్యము లయినవియును, అది=మొదలయిన జడమును దుఃఖమును గలవియును, మహత్=ఎక్కువయిన, కూహక=కహలముగల ప్రకృతిమయము లయినవియును నయిన, కోశములు=పంచకోశములను, తొలఁగి=వదలి, సందేహంబు=శరీరేంద్రియ ప్రాణకోశాదులకు వేఱయిన పరమాత్మ నేనాదునో కానో అనెడి అనుమానమును, పాయందగు=విడువనిలయును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! సత్త్వము చిత్తును ఆనందమును సమమును స్థిరమును సాక్షియును ఏకమును నిత్యమును పూర్ణమును అయి జెలిఁగెడి పరప్రహ్లాదుమే కూటస్థుడను. కూటస్థుడే పరబ్రహ్మ మని తెలిసి అన్యత జడదుఃఖములకు ఆలయములయిన పంచకోశములు నేను గానని వదలి సత్యజ్ఞానానంద నిత్యనిర్మలాదిలక్షణములతోఁ గూడిన పరబ్రహ్మము నే నవుదునో కానో అనెడు సందేహమును విడిచి పరబ్రహ్మమే నేననెడు నిలుకడ గలిగి యుండు మని తాత్పర్యము.

అన. — శిష్యుడు సర్వదృశ్యములును నశించినవెనుక కనఁబడెడు కూన్యమునా నేను పొందుట యనెడిసందేహమును పొంది యున్నాఁడు నడుగుచున్నాఁడు.

ఉ. అన్నమయాదికోశయుతమై తనరారూ దనుత్రయంబు విద్యన్నత దాని వీడి కన శ్చాంతము భాసిలు నిర్విశిష్టమై భిన్నము గాక వేటొకటిర వేర్కొన లేక తదీయశూన్యమే యెన్నఁగ నానిజానుభవ మేమొ యథార్థముఁ దెల్పుఁడీ యవన్.

టీ. విద్యవృత్త = పండితులచేత కొనియాడబడుచున్న గురుమూర్తి, తనమయము = స్థూలసూక్ష్మ కారణదేహములు మూడును, అన్నమయాది కోశములమై, అన్నమయ=అన్నమునుమే, అది=మొదలగు, కోశ=పంచకోశములతోడ, యంతమై = కూడినదము, తనరారు = ఒప్పును, అనగా అన్నమయ కోశముతో కూడినది స్థూలదేహమును, సాగ్రినుయము మనోమయము విజ్ఞానమయము అనెడు మూడుకోశములతో కూడినది సూక్ష్మశరీరమును, ఆనందమయకోశముతో కూడినది కారణశరీరమును అనుట, దానికొక=అశేషప్రయమును, పీడి=తొలగి, కనక=దర్శింపఁగా, ధ్యాంతము = గాఢాంధకారము, నిర్విశిష్టమయి=అన్నియును నశింపఁగా మిగిలినది, భిన్నముగాక = భాగింపఁబడక, పేర్కొనక = పలుకుటకు, వేర్వేరికటిలేక=అచీకటికంటె మటియుక్కటిలేక, భాసింక=ప్రకాశించును, ఎన్నగక=విచారింపఁగా, తదీయశూన్యమే = ఏమియులేని ఆచీకటియే, నానానుభవమేమె = నాయొక్క స్యానుభూతియేమో, యథార్థము = సత్యమును, తెల్పు = తెలియఁజెప్పఁడు, అనక = ఇట్లని శిష్యుఁడు పలుకఁగాను.

తా. ఓగురుస్వామి! అన్నమయకోశముతోఁ గూడిన స్థూలదేహమును ప్రాణమయము మనోమయము విజ్ఞానమయము అనెడు మూడుకోశములతోఁ గూడిన సూక్ష్మశరీరమును ఆనందమయకోశముతోఁ గూడిన కారణదేహమును ఈమూడు శరీరములయందుగల కోశములును తత్త్వములును అవస్థలును అభిమానులును కర్మజ సహజ భ్రాంతిజము లగుటవలన పిన్ని క్రమముగా నేను గానని విడిచినవెనుక అంతట నిండి యేమియునులేక పాడుగానున్న అంధకారమేనా నేను పొందఁ దగినది! నాయందు కనికర ముంది యథార్థమును చెప్పఁ దని శిష్యుఁడడిగ నని తాత్పర్యము.

అవ. — నామరూపాత్మకములయిన అంతర్బహిర్గత్యములను నశింపజేసి శుద్ధమైతన్యమగు తన్ను, దర్శించుటకు దీకటిని జూచువాఁడు శూన్యఁడు కానియట్లు శూన్యమును జూచునీవే సర్వసాక్షి వని చెప్పుచున్నారు.

మ. సుత ము న్నాదశముండు తత్త్వఽచి తా శోకించి యామీఁద స్నేహితవాక్యంబులఁ దన్నెఱింగె నతఁ డూహింప న్నదా శూన్యఁడే మతిచే శూన్యముఖాఖిలంబు గని భ్రామ్యంబు బంచు వర్జించి తద్వ్యతిరిక్తంబుగ నున్న సన్నయము నీరవై యుండవా చూడఁగన్.

టీ. సుత=పుత్రుర, మున్ను=పూర్వము, అదశముండు=అనదినిదాటిన వారిలో పదియవవాఁడు, తన్నుఁచి=తన్నేమఱి, తాక=తాను, శోకించి=ఋషించి, అమీఁదకొ=పిమ్మట, స్నేహితవాక్యంబులకొక=ప్రనిమాటలచేత, తన్నుకొ=చుబదిన తన్ను, ఎఱిం

గౌ=తెలిసి కొనెను, అతడు = ఆతెలిసికొన్నవాడు, ఉహింపగ్ = ఆలోచింపగా,
సదా=కాలత్రయమందును, హన్యదే=లేనివాడ, మచేత్=ప్రజ్ఞచేత, హన్యము
ఖాళింబుగ్, హన్య = హన్యమే, మఖి=మొదలయిన, అఖిలంబుగ్ = సర్వదృశ్య
మును, అనగా హన్యమును అన్యక్తమహదహంకార పంచతన్మాత్ర పంచభూత జగ
జ్జీవేశ్వరులు మొదలగువారిని, కని = చూచి, భ్రామ్యం బంచుగ్ = అచిత్స్వికృతివలన
వయిన దని, నింది=నిదలి, తద్వ్యతిరీక్తంబుగ్-తత్=ఆయచిత్స్వికృతివలన వయిన
అన్యక్తము మొదలగువానికంటె, వ్యతిరీక్తంబుగ్=విలక్షణముగా, ఉన్న=ఉన్నట్టి,
సర్వయము=సర్వావస్థాబ్రహ్మమును, చూడగ్= ఆలోచింపగా, నీవయి యుండ
వా=నీవుగానే ఉండవా, అనగా ఆపరబ్రహ్మము నీవే యగును ఐనట.

తా. ఓయి కిష్కంధా! పూర్వము గురునియానిచేత నది యీచి వచ్చినవారిలో
పదియవవాడు తన్ను లెక్కపెట్టక తొమ్మిదిమందినే పలుమాటును లెక్కపెట్టి పదియ
వవాడు లేడని కోకించి వెనుక స్నేహితునిమాటలచేత ముచ్చిన తన్ను తెలిసికొనెను. పది
యవవాడు లేడని యేడుచునప్పుడు నీడువకమునుపును నీడుపుడిగినతర్కారతను వాడు
హన్యడు కాక ఉన్నట్టుగానే విజ్ఞానముచేతి జగజ్జీవేశ్వరులును పంచభూతములును పం
చతన్మాత్రములును మహదహంకారములును అన్యక్తమును హన్యమును అనిదు దృశ్య
ములను వీక్షించు నీవు కాలత్రయమందును హన్యదేవు కావు గనుక సర్వదృశ్యము
లును పుట్టుటకును గిట్టుటకును కారణమయిన పరబ్రహ్మమును నీవు సందర్శించితివేని ఆ
పరబ్రహ్మము నీవే యగును ని. తాత్పర్యము.

హన్య మనగా అన్యక్తాది స్వయము నశించినవెనుక నుండునది.

ఇది — అట్టి యగ్రస్థాన శత్రుచేతనయగు తనసన్నిధానమందు సమస్తమును పుట్టి
గిట్టుచుండు నని చెప్పచున్నారు.

చ. తనవులు మూడుఁ దద్దళలుఁ దద్దళద్రప్తులుఁ గాలకృత్యముల్
చనుఁ బలుమాటుఁ దోచి యిల సాగరిమం దలలట్లు వాని నే
మని యెఱిఁగింతు మున్నగుడు నేమట్టి మీపమునందు దక్షిణా
ననుఁ డయి తెచ్చుకొనినము నే నమ్మి వెలుంగుము సర్వసాక్షివై .

టీ. ఇలగ్ = పుడమియందు, తనవులు మూడుగ్ = మూ-నూత్తు కాచణ శరీర
ములుమూడును, తద్దళలు-తత్=ఆమూడు శరీరముఁ వియైన, దళలుగ్=జాగ్రత్త్వి
స్పృశుఁడు ప్రభవస్థలు మూడును, తద్దళద్రప్తులుగ్-తత్ = ఆమూడుస్థానును, ద్రప్తు
లును = విలక్షణాలయిన విశ్వ, త్రైజన, ప్రాణులును, విరాట్ హిరణ్యగర్భ, అవ్యాకృతు
లును, కాలకృత్యముల్, కాల=భూతగోవిందవ్యర్తమానకాలమలయండలి, కృత్యముల్ =

సకలజగద్వ్యాపారములును, సాగరమందుకొనుమద్రమందు, అలలట్లు = తరంగములవలెనే, హుమలును=మటిమాటికిని, తోచి=ఆపదబ్రహ్మమందే పుట్టి, చనుకొనశించుచుండును, వానికొకటివేళ్ళరుల దేహములను అనన్తలను, అభిమాననామములను త్రికాలములందును కలుగుచుండిడు సకల జగద్వ్యాపారములను, ఏమని యెఱింగింతుకొని యిన్నియని చెప్పగలగుచును, అనగా సమద్రమందు పుట్టి గిట్టెడి తరంగము లిన్నియని చెప్ప నలవిగానితీరున శరీరములు మొదలగునవి యిన్నియని చెప్ప నశక్యమనుట. ముకొనార్యమందు, హరుడు=శుభ్రుడు, మట్టిసమీపమునందుకొనెటప్పొత్తముచెంత, దక్షిణాననుండఁజుండక్షిణపుముఖముగానున్నవాడఁజుండు, వెలుగుననుకొనెటప్పొత్తముచెంత, సనకసనందన సనత్కుమార సనత్కుబాతాదిమనిషంగులునకు ఉపదేశించినట్టి, శాసనముకొనె మానరూపమైన జ్ఞానముద్రమ, నమ్మి = విశ్వసించి, సర్వసాక్షియై = ముందు చెప్పిన సకలమునకును ద్రుప్తయై, వెలుంగుము = తేజస్వియు.

తా. ఓయి శిష్యుడా! సమద్రమందు అలల మొదలగునవి పుట్టి గిట్టుచున్నట్లుగానే పరబ్రహ్మమందు వ్యప్తి సమప్తి స్వరూపులైన జీవేశ్వరుల మూలనూర్వ కారణదేహములును ఆకీరసంబంధములైన జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యనస్థులను ఆయనస్థలయందుగల జీవుని విశ్వత్రైజగస్సాజ్ఞానామములను ఈశ్వరుని విరాడ్విరాగ్విరాభాన్త్యాకృతనామములను భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములయందు కలిగెడుఉత్పత్తిస్థితిలయాదులనెడి సకలజగద్వ్యాపారములను కలుగుచు మాఁగుచు నుండును. పూర్వము సనకసనందనాదిమనీంద్రబృందములకు దక్షిణామూర్తిలీలను వహించిన పరమశివుడు మట్టిచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి బ్రహ్మతత్వవిషయముల నన్నిటినిబోధించి కడపటకా నమద్రమ పూని జీవభావముగల నీతే పరబ్రహ్మ మనెడి అర్థమును బోధించు చిన్మద్రమ చూసెను గనుక ఆచిన్మద్రమ నమ్మి సర్వసాక్షియై వెలుంగు మని తాత్పర్యము.

పరమశివుఁడు దక్షిణామూర్తియైన చరిత్రము.

బ్రహ్మకు పుత్రుడయిన దత్తుఁడు ఫాలాక్షునితో విరోధించి అరుద్రకముగ యజ్ఞము చేయఁదలచి వేదములయందలి రుద్రసంబంధములయిన మంత్రములను త్రోసి వేసి ముల్లోకములలోగల వారినందఱును తనమందిరమందు సభచేర్చి వేర్చినయుల్లాసముతో వారితో తాను వేదములయందలి రుద్రస్రతిపాదక మంత్రములను నెట్టుటను యజ్ఞముచేయ తలపెట్టెను చెప్పఁగా ఆసభస్థులలో కొందఱు అతని అభిమతము నంగీకరించిరి. వేదపాక్షీకులగు కొందఱు అతనిని నిటలాక్షునియందలి విషమముచేతనైన యాసీపత్తుమును ఒప్పుమని వేదపత్తుముగ వాదించి విషమమునై ఆదత్తునికి ఆసభలో నన్ను ఆతనిపత్తువారిని శాపము లిచ్చి అవ్వట నిలువక స్వేచ్ఛగాఁ బోయిరి. అంతట

దత్తుడు అంతటితో నిలచక తనపక్షమును అంగీకరించినవారిని చెప్పుకొని పెళ్లయిన యాజ్ఞానముతో యజ్ఞమును చేయునపుడు ఆదత్తునకు పుత్రికయును శివునకు భార్యయును అయిన దాక్షయ్యది ద్రవ్యోహమును సహింపక అయికవిహించి కఠిమును తొరగెను. ఆవెనుక ఘోషము దత్తునియకృత్యమునలన దాక్షయ్యగి త్తయించుటను విని అత్తులయందు నిష్ఠలు కుప్పలుగరాలంగా విలయకామందలిజ్వలనునిలీల మందుచు అత్తు ద్రవ్యోహముతో వీరభద్రుని పుట్టింది నీ పితృణముననే హాయి దత్తునిజన్మమును భిన్నము చేసి రమ్మన్న అతడు వేగముగ యాగశాలకునేగి అగ్రవరమును విధ్వంసముచేసి అక్కడి దేవతలను మునులను దత్తునితోడ చక్కాడెను. పిమ్మట నిటాంకుడు ఆగ్రహమును చూసి అనుగ్రహమును పూని వేడుపును దత్తుని బ్రతికించెను. అప్పుడు వీరభద్రుడు రుద్రునకు నమస్కరించి యేమి స్వామి! యిష్టేలయందు నష్టేల పుట్టింది జన్మమును భిన్నము చేయు మంటిరి. ఇప్పుడెనియేల చక్కాడేసితిరి. అని యడుగంగా రుద్రుడు వీరభద్రుని అభిప్రాయమును తెలిసి తండ్రి తండ్రమైన దీర్ఘక్షోభమును పూనడగడు. వామాట దాటుబెట్టి మొదట నిగ్రహమును వెనుక అనుగ్రహమును చూపి వేడుపులను చంపితిని. బ్రతికిందితిని. బ్రతికియున్నగదా నాసామగ్ధ్యమును వేలుపు లెఱుంగుదురు. అని యతనిని కొంత శాంతునిం జేసి అనుగ్రహుని పుత్రికయైన మాయ యనుదానికి శూరపద్మ సింహవక్త్ర తారకాసురు లనెను రాక్షసులును ఆజముఖియనెడు రాక్షసస్త్రీయును పుట్టునట్లుగ వెలిమిచ్చి వారు పుట్టి తన్ను గూర్చి తపస్సు చేసిన ప్రత్యక్షమైన వేయిన్ని నూటయెనిమిది మహాయోగములు జీవించియుండునట్లు గాను వేయిన్ని నూటయెనిమిది బ్రహ్మాంశములు పాలించునట్లుగాను బ్రహ్మాదీదేవతలను నిరంతరము బాధలు పెట్టునట్లుగాను కట్టడజేసి వీరభద్రునకు సంతుష్టిగావించి నిష్క్రమించుండెను అనంతము బ్రహ్మాస్త్రగుఢువులు ఆరక్కసులచేత పెక్కువిధములయిన బాధల ననుభవించుచు ఓర్వజాలక గర్వముడిగి అఖర్వసంకున్విలాసములుగల కైలాసమునకు వచ్చి నందికేశ్వరునికి వందనము లిడి అతనియానతిచేత లోపలఁబోయి ఓచంద్రమోక్షరూ! మేము రక్కసులదిక్కులలో చిక్కుకొని చాల నొచ్చి మీనన్నిధికి వచ్చి మాకట్టుమలను విన్నవించితిమి. మాయుండు అక్కటిక మంచి ఆరక్కసుల నుక్కడంగించి మమ్మును రక్షింపుము. మాదిక్కు లీర్ప వేటోక్కదిక్కు లేక నీవే దిక్కుని యిక్కడికి వచ్చితిమి అని మొలలు పెట్టిన కరుణానిధియైన హరుడు నే నొకకుమారుని పుట్టించి మీయిక్కట్టులను పోగొట్టెద నని అశరీరవాక్కులచేత అందఱు వినఁ బలికెను. అందులకు బృందారకు లందఱు డెందములయందు ఆనందములను పొంది తమతమచంద్రిములు చేరి యెంతోసంతోషముతో నుండిరి. వెనుక లోకేశ్వరుడైన మహేశ్వరుడు మహాకైలాసమునందు ఆక్షిణ్యపతో దక్షిణామూర్తియై మట్టివృక్షముక్రింద నుండఁగా సహకాదిముసింద్రులు మనస్సులు

చిక్క, బట్టి బహుకాయము తపస్సును చేసి అన్యధముగ నొక్కమార్గము తెలియఁగోరి
తైలానమునకు చేరి దక్షిణామూర్తిలిలో నున్న పరమశివునకు నమస్కరించి తత్త్వజ్ఞా
నోపదేశమును పొందు ఉద్దేశముతో మిసదేశమునకు విచ్చితిమి. పూయభీష్టమును నెఱ
వేర్చి సంతుష్టి చేయుఁ దని వేడుకొనఁగా మృదుఁడు ప్రసన్నుచిత్తుడై మన్ననతో
చారితి తత్త్వజ్ఞానమును బోధించి జీవేత్వైక్యమాచక మగు తత్త్వజ్ఞానముద్రను అక్షు
ప్రమైన కటాక్షముతో ఉపదేశించెను. ఇది పరమశివునియిరువదియైదు లీలలలో ఒక్క
టి. దీనిని సంక్షేపముగ వ్యాపితిని. దీని విశేషవినియము దక్కకాంక్షమందు వీక్షింపవలెను.

అను:—తి న్నెఱుంగుటకు సాధనము తనతెలివికక్క వేలొక్కటి లేదని దృఢ
ముగ చక్కాణించుచున్నారు.

మ. అనయం బెల్ల నెఱుంగునన్నుఁ గన నేయర్థంబు భాసిల్లు నం
పనరా దాత్మగుచి న్వేలుంగు రవి నెందైనన్ వెలింగింప నో
పెనె వేటొం డిం దన్నుఁ దాన కనియెం బుత్రా దశప్రాణులం
దన ము న్నాదశముండు వేటొకరుఁ డెందుం గానరాఁడే కనన్.

టీ. పుత్ర=పూతరా ! ఇలన్ = భూమియందు, అనయంబున్ = త్రికాలముల
యందును, ఎల్లన్ = సకలమును, ఎఱుంగునన్నున్ = ఎఱుంగు=తెలిసికొనెడి, నన్నున్ =
కూటస్థుడ నయిననన్ను, కనన్ = దర్శించుటకు, ఏయర్థంబు = ఏనస్తువు, భాసిల్లున్ =
ప్రకాశించును. అనఁగా నన్నెఱుంగ నేకారణము గల దనుట. అంచున్ = అని, అనరా
రు=పలుకకుము, ఆత్మరుచిన్ = ఆత్మ = తనయొక్క, రుచిన్ = కాంతిచేత, వెలుంగుర
చిన్ = ప్రకాశించుసూర్యుని, ఎందైనన్ = ఎచ్చటనయినను, వేటొండు = మఱియొక
వస్తువు, వెలింగింపన్ = ప్రకాశింపఁజేయుటకు, ఓపునె = శక్తిగల దగునా, మున్ = పూర్వ
మందు, దశప్రాణులందున్ = పదిమందిలోపల, ఆదశముండు = ఆపదియవవాడు,
తన్నున్ = తన్ను, తాన=తానే, కనియెన్ = చూచెను, ఎంగున్ = ఎచ్చటకు, కనన్ =
విచారింపఁగా, వేటొకరుండు = ఆపరుగురుగాక మఱియొకపురుషుండు, కానరాఁడే =
కనబడఁడు గదా.

తా. ఓయి శిష్యుడా! అంతర బహిర్దృశ్యముల నెల్ల చూచెడు నన్ను చూచు
టకు వేటొకసాధనము గల్గదని పలుకకుము. లోకమున స్వయంప్రకాశమానుడగు సూ
ర్యుని ప్రకాశింపఁజేయుటకు వేటొక ప్రకాశము కలుగదు. మున్ను పదిమందిలో పదియ
వవాడు తన్ను తాను తెలిసికొనెను గాని వేటొక్కఁడు వానిని తెలిసికొనలేదు గాన
తన్ను తానే తెలిసికొనవలయు నని తాత్పర్యము.

అవః— సర్వభృత్వ కించిత్ భృత్వములను, ఎఱుకమజపులను, తొలగించి భృత్వైతన్యమును దర్శింపించుచున్నారు.

ఉ. స్వప్రభవెల్లుసర్వఘనసాక్షికి వేటొకఁ డుండు నన్న నా
స్వప్రతిపక్షి చెందు ననన్వభృగుత్కమునకా ఫలంబు గా
విప్రవరేణ్య శూన్య మవివేకముచే నగు దాని సర్వదృ
శ్యప్రతతిం దొలంగి కనిసాత్మను దత్తుఖ మొందు మాత్మలోన్.

టీ. విప్రవరేణ్య=తన్నును అన్యుని పాపములనుండి రక్షించువాడిలో ఉత్తముం
పనైన ఓయి శిష్యుడా! స్వప్రభృత్ = తనతేజస్సుచేత, వెల్లుసర్వఘనసాక్షికికా,
వెల్లు=ప్రకాశించుచున్న, స్వ=సకలబాహ్యభ్యంతర దృశ్యములను, ఘన = అధికుఁ
డయిన, సాక్షికికా=ద్రష్టకు, వేటొకఁడు=మఱియొకద్రష్ట, ఉండు ననకా=కలఁడని
సరికితివేని, ఆస్వప్రతిపక్షి-ఆ=అట్టి, స్వ=ప్రస్తాభిన్న కూటస్థుడగు తనకు, ప్రతిప
క్షి=శత్రుత్వముగలవాఁడు, కుత్కమునకా=కుత్సితవాదముచేత, ఫలంబుగాకా=ప్ర
యోజనముగాను, అనన్వభృత్=నిర్విపరేనిదోషమును, చెందుకా=పొందును. శూన్యము=
సకలదృశ్యములు తొలగిన పిమ్మటఁ దోచిన అంధకారరూపమయిన అభావము. అవి
వేకముచేకా=అజ్ఞానముచేత, అగుకా=అపును. దానికా=ఆశూన్యమును, సర్వదృశ్యప్రత
తికా=సమూహమును, తొలంగి=విడిచి, సాత్మకా=తాను, తానయినవస్తువును,
కని = ఆవరోక్షదృష్టిచేత దర్శించి, ఆత్మలోకా = నిర్మలాంతఃకరణముందు, తత్తుఖ
ముకా=అబ్రహ్మనందమును, ఒందుము=చెందుము.

తా. ఓయి శిష్యుడా! స్వయంప్రకాశముచేత వెలిగెడు సర్వసాక్షియగు తా
నయిన ప్రత్యగభిన్న పరబ్రహ్మమునకు సాక్షి మఱియొక్కఁడు కలఁడని వాదించువాఁ
డు తనకు తానే శత్రుస్వయి నిలుకడలేనిదోషమును పొందును. అందున వాఁడు కడలే
అఁడు కనుక సర్వదృశ్యములను అవి నశించినవెనుక తోచెడుశూన్యమును మాయాకల్ప
తము లని అవి తాను గా నని నిరాకరించి తాను తా నయిన పరబ్రహ్మమును అవరోక్షజ్ఞా
నముచేత దర్శించి ఆనందింపు మని ఆచార్యులు పలికి రని తాత్పర్యము.

అవః—తానై వెలిగెడు పరబ్రహ్మమే స్వప్రపంచమై ప్రకాశించు నని చెప్పు
చున్నారు.

చ. మధురతరై త్వంబున నమర్చిన భక్త్యములందుఁ గల్లు త
న్మధురమై తద్గుడస్వగుణమై తగుఁ గాన సమప్తియే సుమీ

బుధనుత వ్యప్తి యాకరణిః బాల్చినయాశ్వరజీవభేదడు
ద్యౌధ లనుపిప్టముం దొలచివ ర్తిలు మాత్మనుహామనీవచేన్.

టీ. బుధనుత = ఆత్మనాత్మవివేకముగల పండితులచేత కొందఱుడఁ బడుచున్న ఓయి శిష్యుఁడా! మధురతవై త్సవంగులకొనుమధురత=మిక్కిలి తియ్యఁదనముగల, విత్సంబునకొ=బెల్లముచేత, అమృ...లందకొ=అమృతన=నిధిపతిచిన, క్షత్వములందుకొ=అతిరసములయందు, కల్లతనృధునమే = కలిగియున్న ఆతియ్యఁదనమే, తద్గుడస్వగుమై=ఆబెల్లపుస్వభావగుణమై, తగుఁ గానకొ = ఒప్పున గనుక, సమష్టియే సుమీ=బెల్లముతోఁ గూడిన అపెద్దపిండిముద్దయే సుమా, వ్యప్తి=చిన్నచిన్నవియైన అతిరసములు, ఆకరణికొ=బెల్లము గలసిన పిండిముద్దయే అతిరసము యివలగుగాను, పాల్చిన... ద్యౌధలు-పాల్చిన = సమష్టివ్యప్తి భేదములచేత వేలువేలుగా ప్రకాశించుచున్న, ఈ శ్వర=మాయాపాదగుండై తారణస్వరూపులైన ఈశ్వరుఁ డనెడు, జీవ = అవిద్యోపాధిగతులయి తార్యస్వరూపులయిన జీవులనెడు, భేద=వ్యక్తత్వము కించిచ్చత్వము అనెడు భిన్నభావములవలన పుట్టిన, దుర్యౌధలు=చెడ్డవ్యాకులములు, అనుపిప్టముకొ=అనెడు పిండిముద్దను, తొలఁచి=విడిచి, ఆత్మకొ=సమప్రహ్లామందు, మహామనీవచేకొ=నిరతిశయమయిన బ్రహ్మజ్ఞానముచేత, సర్వము=వికృతరూపముగ సంచరించును.

తా. ఓయి శిష్యుఁడా! మాధుర్యముగల బెల్లపుపెల్లతోఁ గలసినపిండితో చేసిన అతిరసములయందలి మాధుర్యము బెల్లపునిజగుణమైనట్లు మాయావిద్యోపాధులచేత సమష్టివ్యప్తి భేదములు గలిగి సర్వత్వకించిచ్చత్వములచేత పెరిగిడి యాశ్వరజీవముమైన ప్రపంచమనెడు పిండిని విడిచి తియ్యఁదనమనెడు అఖండకరసమయమైన పరబ్రహ్మమనీవై వెలుగు మని తాత్పర్యము. ఇచ్చట బెల్లపుపెల్లంబిది సచ్చిదానందపరబ్రహ్మ మని ఆబెల్లముతోఁ గలసిన పిండినంటిది సమష్టిరూపుండైన యాశ్వరుఁ డని ఆపిండితో చేసిన అతిరసముల పంటివారు జీవు లని గ్రహింపవలెను.

అనః—అద్వితీయపరబ్రహ్మమందు నిలుకడ సిద్ధించుటకు అధిష్టానములకు వికృతరూపిని ఆపహాసములకు వికృతములేదని చెప్పుచున్నారు.

మ. అరయకొ బ్రహ్మము తత్పదంబునకు లగ్నార్థార్థంబు లీ వైన స
ద్యౌరకూటస్థుఁడు త్వంపదంబునకుఁ ద్రాద్యాచ్యోభయాధంబు లీ
శ్వరజీవాత్మలుగా వెలుంగుచు వినాశం పొదు రై క్యంబు నొం
దరు మాయామయు లొటఁ గాన సుత తరద్భగ్నాత్మ లేకం బగున్.

టీ. సుతమహారా! అరయకొ=విచారించఁగా, బ్రహ్మము=పరమాత్మ, తత్పదంబునకుకొ=తత్త్వమని యను మహావాక్యమందలి తచ్చబ్రహ్మనకును, ఈవు = నీవు,

జన సద్వ్యవహారములును వికారమునట్టి, సత్ = త్రికాలాబాధ్యమైన, ఐతన్యమైన, కూటస్థుడు = ప్రత్యగాత్మ, త్వంపదమునకు = త్వంపదమునకును, లక్ష్యార్థములు = లక్ష్యార్థములు, అనగా విజ్ఞానముచేత తెలిసి పొందఁ దగిన వనట తద్వార్యార్థ యార్థములు - తత్ = ఆతత్త్వదత్త్వం కదములకు, వాచ్య = వాచ్యార్థములైన, అనగా పలు కుటరఁ దగినవి యైన, ఉత్పన్నములు = ద్వివిధములయిన పదార్థములు, ఈశ్వరజీవాత్మలుగాక - ఈశ్వర = సమష్టిస్వరూపుడైన యీశ్వరుడు గాను, జీవాత్మలుగాక = వ్యష్టి స్వరూపుడైన జీవుడునుగాను, వెలుంగుచుం = ప్రకాశించుచు, మాయామయు లౌటక - మాయా = మలినసత్త్వప్రధాన ప్రకృతియొక్క, మయులౌటక = సత్త్వరజస్తమోగుణ వికారస్వరూపు లగుటచేత, వివాళం బొదురు = లయించురు, వికారము నొందరు = ఒక్కటి గానేరు, కానక = కనుక, తద్భూతములు - తత్ = ఆతత్త్వదత్త్వంపద లక్ష్యార్థ స్వరూపుడైన, బ్రహ్మాత్మలు = పరమాత్మయును ప్రత్యగాత్మయును, ఏకం ఒగుం = ఒక్కటే యగును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! తత్త్వదమునకు లక్ష్యార్థము పరమాత్మయును వాచ్యార్థము ఈశ్వరుడును త్వంపదమునకు లక్ష్యార్థము ప్రత్యగాత్మయును వాచ్యార్థము జీవుడును గనుక లక్ష్యార్థములైన పరమాత్మకును ప్రత్యగాత్మకును వికరము గలుగును. వాచ్యార్థములైన యీశ్వరుడును జీవుడును మాయామయు లగుటచేత ఒకరిలో నొకరికి వికరము గలుగక నశించు రని తాత్పర్యము.

అన. - గురువులు జీవేశ్వరులతొరతమ్యములను చెప్పుచున్నారు.

ఉ. భేదము లీశజీవులయభిఖ్యులఁ దన్మహదల్పశక్తిసం

మోద మతిప్రకాశగుణమూర్తులు దోబలిసద్గముల్బలె

మేదిని జెప్ప నొప్పు విను శ మిథ్యలు గానఁ దదైక్య మొప్పు దా

భేదములం దొలంగి మదిఁ శ బెంపు దలిర్ప వెలుంగు మగ్ధకా.౧౦౮

టీ. అగ్ధకా = పుత్ర, వినుము = ఆకర్షింపుము, ఈశజీవులయభిఖ్యులన్, ఈశ = కారణోపాధిగల యీశ్వరునియొక్కయు, జీవుల = కారణోపాధిగల చిదాభానునియొక్కయు, అభిఖ్యులను = విరాట్టు హిరణ్యగర్భుడు అవాక్యకృతుడు విశ్వుడు తైజసుడు ప్రాణుడు అను పేర్లును, తన్మ... ర్తులను - తత్ = ఆయీశ్వరునియొక్కయు జీవునియొక్కయు, మహత్ = అధికములైన, అల్ప = స్వల్పములయిన, శక్తి = సామర్థ్యములును, సంమోద = ఆనందములను, మతి = జ్ఞానములను, ప్రకాశ = తేజస్సులును, గుణ = సద్వర్ణత్వమును కించిద్వర్ణత్వమును, మూర్తులు = దేహములను, మేదిని = భూమియందు, దోబలి సద్గముల్బలె = స్వర్గములైన పాతాళములైన, భేదములు

దత్తుండు = వేదదత్తుడు, అనఁ = అని పలుకఁగా, తదీయమిశ్రము, తదీయ = అజహల్ల
క్షణ అజహల్లక్షణములయొక్క, మిశ్రము = చేరక, అనఁ = అవును, అనఁగా విడిచి
విడువని లక్షణ మగు ననుట, ఉక్త్వా = భూమియందు, విశ్వజ్ఞుల = పండితులు, మన్మ
వాక్యములఁ = సూక్ష్మా ములుగల మాటలయందు, వీరిచే = ఈ మూఁడులక్షణములచేత,
లక్ష్యమా నిజముఁ = కనబడెడి సత్యమైన అర్థమును, రాజింపఁ = స్పష్టమగునట్లుగాను,
కంఠును = ప్రసించుదు.

తా. ఓయి శిష్యుడా! గంగానదియందు గొల్ల పల్లె యున్న దనిన ప్రత్యక్షవిరో
ధము గనుక గంగానదిని ప్రవాహమును విడిచి గంగ నడిమిదిబ్బయందు గొల్ల పల్లె యున్న
దని గ్రహించుట జహ్లాక్షణము. ఎఱ్ఱరి నల్లనిగుడ్డలకట్టిన లెక్కములు పోవుచున్న
వనిన ప్రత్యక్ష విరోధము గావున ఆలెక్కములను విడువకయే వానిని పట్టుకొన్న మను
ష్యులు పోవుచున్నారని యెఱుఁగుట అజహల్లక్షణము బాల్యమునఁ జూచిన ఆదేవి
దత్తుడే ముసలితనమునఁ జూచిన యీదేవదత్తుడు అని గ్రహించుట జహ్లాక్షణము
ము అని పండితులు శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసాదులఁగూడఁగల సూక్ష్మా ములపాతకముల
యందు ఈ మూఁడులక్షణము చేత నిజార్థమున తేలిసికొందు నని తాత్పర్యము.

అవ. — జహదజహల్లక్షణమును దృష్టాంతపూర్వకముగఁ జెప్పవన్నారు.

చ. తగ నెఱింగింప నొప్పినయితం డితఁడౌ ననుశబ్దవాచ్యభి
న్నగతవిదేశకాల దశ నానుముల న్నటి వాఁడు వీఁడటం
చొగి ననుసర్వము నిస్పిచి ర్ యూర్తి తలత్వముఁ బాయకున్నఁ బెం
పున నొక వేనవత్తుఁ డనుఁపూర్వముఁ గన్గొనఁ జూపు వేడుకన్. ౧౧౧

టీ. తగఁ = తగఁగా. ఎఱింగింపఁ = ముందు తెలియఁజూపఁగాను. ఒప్పినయ
తండు = తెలిసికొనబడిన ఆపురుషుడే, ఇతఁడు = ఈపురుషుడు, బొనను... నాను
ములఁ, బొనను = అగున నెడి, శబ్ద = పోయిం వేదత్త యను శబ్దమునందుండెడి, వాచ్య =
వాచ్యార్థ మందలి, భిన్న = చేటుపాటును, గత = పొందిన విదేశ = నేశభేదమును, కాల =
భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములను, దశ = బాల్య కామాన యౌవానాద్యస్థలను, నాను
ములఁ = ఆయాదేశకాలానస్థలయందు కలిగిన వేశ్యను, మఱి = మఱియును, వాఁడు =
వాఁడె, వీఁడు = ఈపురుషుడు, అటుంచుఁ = అని, ఒగిఁ = క్రమముగా, అనుసర్వముఁ =
అనువట్టి గన్నియును. విడిచి = విస్మించి, ట్లితలత్వముఁ = ట్లితమున లక్ష్యార్థమును,
పాటు కున్నఁ = విడువకయుండెనేని, పెంపుగఁ = అతిశయము గాను. ఒక దేవదత్తుడు =
ఒకఁడైన వేదదత్తుడు, అనుపూరుషుఁ = అనెడుమనుజుని, వేడుకఁ = ఉల్లాసముతోడ,
కన్గొనఁ = దర్శించుటకు, మాపుఁ = కనబఱచును.

కా. ఓయి శిష్యుడా! పూర్వము కాశ్మీరదేశమునుండి దేవదత్తుఁ డనువాఁడు ఒకవ్యాపారమున చెన్నపురికి వచ్చెను. రామనాథపురమునుండి యజ్ఞదత్తుఁ డనువాఁడు ఒకవ్యాపారమున ఆచెన్నపురమునకే చేరి ఒకతరగరిద్వారమున నాయుద్దణును కొంతకాలము నిర్తకము చేసి సరకు లైపోగానే వారివారిదేశములకు పోయిరి. పిమ్మట బహుకాలమునకు ఈదేవదత్తుఁడును యజ్ఞదత్తుఁడును మఱియొక వ్యాపారముచేత రాజమహేంద్రపురమందు చేరిరి. అప్పుడు యజ్ఞదత్తుఁడు దేవదత్తునిఁ జూచి అనుమానించి కొంతసేపటికి జ్ఞప్తివెచ్చుకొని ఆదేశమును ఆకాలమును ఆవయస్సును ఆవేషమును ఆవ్యాపారమును ఆశేరును ఆరూపమును ఈదేశమును ఈకాలమును ఈమనుష్యును ఈవేషమును ఈవ్యాపారమును ఈరూపమును ఈశేరును శోధించి వదలి లక్ష్యాధ్యక్షమైన దేవదత్తుని వదలక ఆదేవదత్తుడే యీదేవదత్తుఁ డని గ్రహించి సంభాషించి ఆనందించెను గనుక నితే విడిచి విడువనిలక్ష్య మని తాత్పర్యము.

అవ. — ఈదృష్టాంతమునను మహావాక్యార్థమందు దాహాంతికమును చెప్పవచ్చును.

చ. మతిః తత్త్వంపదవాచ్యముల్ దోఱుగ సోన్మానింప లక్ష్యార్థముల్
తతతల్లక్ష్యయుగంబు నేక మని యాత్మ న్యాసిలం జేసి సం
తత మదైవతముఁ జూపుఁ దా నసిపదార్థం బెంతయుం గాన నా
శ్రుతివాక్యార్థ యథార్థము స్థనుమునీశుద్ధాంతరంగంబునన్. ౧౧౨

టీ. మతిః = తెలివితేటలు, తత్త్వంపదవాచ్యముల్ = తత్త్వం = అది అను తద్వదము యొక్కయు, త్వంపద = నీ పద త్వంపదముయొక్కయు, వాచ్యముల్ = వాచ్యార్థము లయిన యీశ్వరదీవులు ఉపాధులతోఁ గూడి నశించువారగుటను తెలిసి, దోఱుగ = విడువనట్లుగాను, లక్ష్యార్థముల్ = లక్ష్యార్థము లయిన పరమాత్మ ప్రత్యగాత్మలను, సన్మానింప = నశింపనివారిని తెలిసి గౌరవించునట్లుగాను (పిమ్మట) తతతల్లక్ష్యయుగంబు = తత = ఆతః ఆతఃమైన, తత = ఆతత్త్వంపదముల నుండలి, లక్ష్య = లక్ష్యార్థము లయిన పరమాత్మ ప్రత్యగాత్మలయొక్క, యుగంబు = జంటను, ఏక మని = ఒక్కటే యని, అనగా పరమాత్మయే ప్రత్యగాత్మ యని ప్రత్యగాత్మయే పరమాత్మ యని, ఆత్మ = ఉల్లమునందు, భాసిల = వెలుగునట్లుగాను, చేసి = ఒనర్చి, తా = తా నయిన, అసిపదార్థంబు = అసి యనుశబ్దమందలియర్థము, సంతతిము = ఎల్లప్పుడును, అదైవతము = “బ్రహ్మమాత్ర మనన్మహి” యనెడు శ్రుతిచేత అసద్రహితమైన అఖండపరబ్రహ్మమును, ఎంతయుం = మిక్కిలి, చూపు = కనఁబఱచును, కాన = కంటి, ఆశ్రుతివాక్యార్థ యథార్థము = ఆ = ఆప్రసిద్ధమైన, శ్రుతి = సామనేదమందలి, వాక్య = తత్త్వమని యను ఉపదేశమహావాక్యముయొక్క, అర్థ = బ్రహ్మకూటస్థులకు విశ్వరూప మగు అసిపదార్థ

మందలి, యథార్థముకొనక తప్పదును, నీ కుఠారంతరంగంబునకొన బీనిర్మలమైన అంతఃకరణమందు, కనుమఁపఱుగుము.

తా. ఓయి శిష్యుడా! నాచేత ఉపదేశింపఁబడిన సామవేదమహావాక్యమును తత్త్వమనియందలి తత్త్వవిదములకు వాచ్యార్థములై స్థూలశరీరాదులతోఁ గూడిన యీశ్వర జీవభేదములు తొలఁగునట్లు తత్త్వవిదములకు లక్ష్యార్థములగు పరమాత్మ ప్రత్యేకాత్మలు ఉపాధిహీను లగుటవలన వారినివిడువక జహదజహల్లక్షణచేత బ్రహ్మమే మాటఁబడు. మాటఁబడే బ్రహ్మ మనెడు అభివ్యక్తకరణమును అద్వితీయ పరబ్రహ్మమును అని యాధార్థము మానించును గనుక ఆయథార్థమును నీపరికుఠారంతఃకరణమందు తెలిసికొను మని తాత్పర్యము.

చతుర్విధమహావాక్యార్థవివరము.

పరబ్రహ్మమును తెలియఁజేయునవియై పరబ్రహ్మమువలనఁజనినవియై ప్రకారము నాలుగువేదములలోఁ బుష్కలముందు “ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ” అనెడు సాక్షాత్కార మహావాక్యమును, యజుర్వేదముందు “అహం బ్రహ్మస్మి” యను అనుభవమహావాక్యమును, సామవేదముందు “తత్త్వమసి” యను ఉపదేశమహావాక్యమును, అథర్వవేదముందు “అయమాత్మా బ్రహ్మ” యను సమాప్తిమహావాక్యమునుగా నాలుగు మహావాక్యములు గలవు. ఈనాలుగు మహావాక్యములే నాలుగువేదములు గనుక ఆవేదములను ఆధారము చేసికొని యీవాక్యార్థములను విచారించెడు ముముక్షువులకు చిత్తశుద్ధి గలుగుటకు కర్మకాండమును గురువులయందును జ్ఞానకాండములయందును నమృతము గలుగుకొనుటకు ధర్మకాండమును బ్రహ్మసాక్షాత్కారజ్ఞానముకొనుటకు జ్ఞానకాండమును అనెడు మూడుకాండములు ఒక్కొక్కవేదమునకుఁ గలిగిన నాలుగు వేదములును ప్రత్యేకముగా విస్తరింపఁబడిను.

వేదములు నాలుగుగా నుండక ఏదొ ఆరు నూరుగాఁ గాని లేక ఒక్కటిగాఁ గాని ఉండరాదా? అనిన ఒకవాక్యమండే వేదపురుషుని యభిప్రాయ మంతయును ముగియనందున తొలఁత బుష్కలముందు “ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ” యను సాక్షాత్కారవాక్యమును నిరూపించి దానిచేత అనుభవము గలుగనందున యజుర్వేదవాక్యమును “అహం బ్రహ్మస్మి” యను మహావాక్యముచేత అనుభవమును మాపెను. అయ్యుర్థము చక్కఁగా తెలియుటకు మూడవది యగు సామవేదమందలి “తత్త్వమసి” యను మహావాక్యముచేత ఉపదేశక్రమమును తెలిపెను. అదే సంపూర్ణ మని సమాప్తిని పొందుటకు అథర్వవేదముందు “అయమాత్మా బ్రహ్మ” యను మహావాక్యము జనించెను గనుక వేదములు అనేకములు గాక నాలుగే అయ్యెను.

మఱి నాలుగుమహావాక్యములలో ఉపదేశమహావాక్యమైన తత్త్వమసి యను దానియందు తత్పద మని త్వంపద మని అసిపద మని మూడుపదములు గలవు. వీనియందు అని యనెడి అర్థముగల తత్పదమునకు వాచ్యార్థ మని తత్త్వార్థ మని గొండు గలవు. వానిలో వాచ్యార్థ మనగా తూలావిద్యాస్వరూపమును మాయయంగు పుష్కలహృచ్చాయా ప్రతిబింబితుడై యాత్మనుండును, వానిసూక్ష్మాత్వకారణజీవములును జాగ్రత్స్వస్మగుభుప్త్యవిస్థలను, ఆయవస్థలయందుగల అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయ అనందమయ కోశములును, ఆకోశములయందు అభిమానముగల విరాట్టు హిరణ్యగర్భుడు అవ్యాకృతుడు అనెడు నామములును, సత్త్వాత్వాదిగుణములును గూడి తత్పద వాచ్యార్థము. వీని కన్నిటికిని విలక్షణమైన సత్యజ్ఞానానంద నిత్యనిర్మలత్వములు గల పరమాత్మ తత్పదలక్ష్యార్థము. కివలెను అర్థముగల త్వంపదమునకు వాచ్యార్థ మని లక్ష్యార్థ మని గొండు గలవు. వానిలో వాచ్యార్థ మనగా తూలావిద్యాస్వరూపమైన అవిద్యయంగు ప్రతిబింబించిన ప్రహృచ్చాయాస్వరూపుడైన జీవుడును వానిసూక్ష్మాత్వకారణజీవములును ఆశరీరములయందుగల జాగ్రత్స్వస్మగుభుప్త్యవిస్థలను, ఆయవస్థలయందుగల అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయ అనందమయ కోశములును, ఆకోశములయందు అభిమానముగల విశ్వజన ప్రాజ్ఞనామములును, కించి త్జ్ఞత్వాదిగుణములును గూడి త్వంపద వాచ్యార్థము. వీని కన్నిటికిని విలక్షణమైన ప్రత్యేకాత్మ త్వంపదమునకు లక్ష్యార్థము. ఎట్లావునకును నల్లావునకును వికృతము కూడ నట్లు ఉభయవాచ్యార్థములకును వికృతము సంభుత్తింపదు. ఎట్లావునకును నల్లావునకును వికృతము కలుగునట్లు ఉభయలక్ష్యార్థములకును వికృతత్వము కలుగును. పండితులు జహల్లక్షణ అజహల్లక్షణ జహదజహల్లక్షణ అనెడు మూడులక్షణములును గ్రహించి శ్రుతిస్మృతులయందలిశబ్దములకు అర్థములు నిర్ణయించునప్పుడు ఎక్కడ ఏలక్షణ ఉపయోగమో అక్కడ ఆలక్షణను ఉపయోగించి నిజమైన అర్థమును తెలిసికొందురు. వాచ్యార్థమును అంగీకరించినవారే ప్రత్యక్షవిరోధము తోచినపక్షమున అక్కడ లక్ష్యార్థమును అంగీకరింపవలయును. ఎట్లనగా గంగాయాం ఘోషః ప్రతివసతి అనెడువాక్యముందు గంగాజలమందు గొల్లపల్లె ఉన్న దన్నయెడల ప్రత్యక్షవిరోధము గనుక గంగాజల ప్రవాహమును విడిచి తీరమున గొల్లపల్లె యున్న దని యేంచపలేను. ఇదే జహల్లక్షణ.

మించాః శ్రోతంతి, ఘంతాః శ్రవితంతి, శోణో ధావతి, నీలో ధావతి అనువాక్యములయందు మంచములు అటచుచున్నవి. ఈరైలు పొడుచుచున్నవి. నల్లనియెట్టుని టెక్కిములు పోవుచున్నవి అనుటయందు మంచములు అటవనీరవు. ఈరైలు పొడుచినీరవు. ఎట్లనినల్లని టెక్కిములు పోనీరవుగనుక మంచములువిడువకయే మంచములను

విడువకయే మంచముమీఁద నున్నవారు అణచుచున్నారు. ఈఁటెలను విడువకయేయీఁటెలను పట్టుకొన్నవారు పోవుచున్నారు. ఎఱ్ఱనినల్ల నిగ్గజములను విడువకయే వానిని పట్టుకొన్నవారు పోవుచున్నారు అనుట అజహ్లాక్షణ.

..సోఁయం దేవదత్తః" అనెడు వాక్యమునకు ముందు ఒక్కదేశమందు ఒక కాలమున ఒకవయస్సున ఒకరూపమున ఒకవేషమున ఒకవ్యాపారమున ఉన్న ఒకపురుషుని మఱియొకఁడు మాచి పిమ్మట బహుకాలము జరిగినవెనుక ఆపురుషునినే మఱియొకదేశమందు మఱియొకకాలమందు మఱియొకవయస్సున మఱియొకవేషమున మఱియొకరూపమున మఱియొకవ్యాపారమును చేయునపుడు మాచి మనుపు మాచినజ్ఞప్తిచేత అలోచించి వానితో మాటలాడి ఆదేశమును ఆకాలమును ఆవయస్సును ఆవేషమును ఆవ్యాపారమును ఈదేశమును ఈకాలమును ఈవయస్సును ఈవేషమును ఈరూపమును ఈవ్యాపారమును వదలి ఆపురుషుని వదలక ఆపురుషుఁడే యీపురుషుఁడని ప్రత్యక్షముగ తెలియుట జహదజహ్లాక్షణ.

ఇట్లే దార్పణాంతికమందు జహ్లాక్షణ అజహ్లాక్షణ జహద్జహ్లాక్షణ లెట్లనఁగా స్థూలసూక్ష్మకారణదేహములను, వానియందలి జాగ్రత్సవ్వు సుషుప్త్యవస్థలను, వానియందలి అన్నమయాదిపంచకోశములను, విశ్వత్రైజన ప్రాజ్ఞానామములు, అవిద్యాకల్పితము లాటవలన నశించునవి ఆత్మనశింపనిది కనుక దేహేంద్రియాదులే ఆత్మ యనుట ప్రత్యక్షవిరోధము కాబట్టి ఆదేహేంద్రియాదులను వదలి వీనికి విలక్షణముగ పరమాత్మ యున్నాఁ డనుట జహ్లాక్షణ. ఈజహ్లాక్షణను అంగీకరించినయెడల ఉపాసకుఁడును ముముక్షువును లేకపోవుచున్నారు గావున అందునిమిత్తము జహ్లాక్షణను గ్రహింపవలయును.

అజహ్లాక్షణ యనఁగా ఈదేహేంద్రియాదులతో కూడి జీవుఁడైన తాను తనకు ఉపాన్యుఁడైన యీశ్వరుని మాయాకల్పితములైన స్థూలసూక్ష్మకారణ దేహములను, జాగ్రత్సవ్వుసుషుప్త్యవస్థలను, వానిజ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియఅంతరింద్రియములైన సూర్యాదిదేవతలను, అన్నమయాదికోశములను విరాట్ హిరణ్యగర్భ ఆవ్యాకృతనామములను, వాని కిరీట మకర కుండలాది భూషణములను, ఎస్త్రీపుష్పపాత్ర చందనాదులను, వానివిదిత్రములను విడువక ఆపరోక్షజ్ఞానము కలిగియుండు నవివిధములైన అంగములుగల త్రివిధభక్తులచేత ఆరాధించుచు స్తుతించుచు ధ్యానించుచు ఉండుటయే అజహ్లాక్షణ.

జహదజహ్లాక్షణ యనఁగా ఏకమే వా ద్వితీయం బ్రహ్మ, సేహ నానా స్తి కించన, బ్రహ్మమాత్రమనన్మహి, పురుషోన్మ సుం కించితో, పురుష ఏకతగ్ం సర్వం

సద్వింఖ్యదం బ్రహ్మసత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ" అను ప్రతులను పట్టి నిర్మలాం తఃకరణంఁడై పరోక్షజ్ఞానము నశింపఁగా సాధన చతుష్టయ సంపన్నుఁడై సద్గురుని వద్ద చేరి తత్త్వమస్వాది మహావాక్యశ్రవణ మనననిదిధ్యాసములచేరి లభించిన పూర్ణ పరోక్షజ్ఞానముగలవాడగుచు అవిద్యాకల్పితములైన జీవశరీరాదులను మాయాకల్పితము లైన కయ్యాశ్వరశరీరాదులను విడిచి జీవసాక్షియైన ప్రత్యగాత్మను ఈశ్వరసాక్షి యయిన పరమాత్మను విడువక దీపప్రకాశమే దివిటీప్రకాశమైనట్లు త్వంపదలక్ష్యార్థమైన ప్రత్య గాత్మయే తత్పదలక్ష్యార్థమైన పరమాత్మ. అపరమాత్మయే ప్రత్యగాత్మ అని యెఱిగి హాయిగా నుండుటే జహదజహ్లాత్మం.

"ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ" అను ఋగ్వేదమందలి సాక్షాత్కారమహావాక్యమునకు ఆర్థము. ఈవాక్యమందును ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ అని చెందుపదములు గలవు. వానిలో ప్రజ్ఞాన శబ్దమునకు, శ్లో. ఏనేత్యతే శ్రుతీతీదం జిఘ్రతి వ్యాకరోతి చ, స్వాద్వ స్వాయా విజానాతి తత్ప్రజ్ఞానమిత్యేతే" తా. స్వాధ్యాయ చిదాభానుఁడైనజీవుఁడు కన్నులనుండి బయలుదేరిన అంతఃకరణవృత్తితో కూడి ఏజ్ఞానమువలన నలుపు తలుపు మొదలయినవానిని ఎఱుఁగుచున్నాఁడో చేవులనుండి బయలుదేరిన అంతఃకరణవృత్తితో కూడి యేజ్ఞానమువలన సకలశబ్దములను వినుచున్నాఁడో ఘ్రాణేంద్రియమునుండి బయలు దేరిన అంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడికొని యేజ్ఞానమువలన త్రివిధగంధములను ఎఱుఁగు చున్నాఁడో వాక్కునుండి బయలుదేరిన అంతఃకరణ వృత్తితోఁ గూడి యేజ్ఞానమువలన మాటలాడుచున్నాఁడో నాలుకనుండి బయలుదేరిన అంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడి యేజ్ఞా నమువలన ఉప్పు పులుసు ఎగరు కారము మొదలగువానిని ఎఱుఁగుచున్నాఁడో మఱి యనునోరు చేయి మొదలయిన సకలేంద్రియములనుండి బయలుదేరిన అంతఃకరణ వృత్తి తోఁగూడి బాహ్యంతరస్వవిషయములను ఎఱుఁగుచున్నాఁడో అజ్ఞానమే ప్రజ్ఞాన మనుపదమునకు ఆర్థము.

బ్రహ్మపదమునకు ఆర్థము, శ్లో. చతుర్ముఖేంద్రదేవేషు మనుజాశ్వగజాదిషు, చైతన్యమేకం బ్రహ్మత్వా ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మమేద్యవీ" తా. చతుర్ముఖబ్రహ్మమొద లయిన దేవతలందును మనుష్యులయందును గుఱ్ఱములు ఏనుగులు మొదలయినవానియం దును కలసి యేచైతన్య మున్నదో ఆచైతన్యమే బ్రహ్మమనుపదమునకు లక్ష్యార్థము. బ్రహ్మపదమునకు బ్రహ్మమొదలు తనశరీరపర్యంతమైన సకలశరీరములను వాచ్యార్థము గనుక మాయాకార్యమని తోయిఁదగినది. ఓయి శిష్యుడా! వాచ్యార్థమును తోయి యఁగా మిగిలినపరబ్రహ్మస్వరూపమే నాయందును నీయందును స్వప్నమందును ఉండెడి ప్రజ్ఞానమనెడి చైతన్యము అదియే బ్రహ్మస్వరూపము. చైతన్య మని ప్రజ్ఞాన మని బ్రహ్మ మని ఆత్మ యని పేర్లుమాత్రమే వేరు గాని ఐదువు ఒక్కటే కనుక నేనే

బ్రహ్మ మని నిశ్చయించుకొనుము. ఇది బ్రహ్మజ్ఞానము. బ్రహ్మర్షిరూప మని వా క్యాధ్యము.

“అహం బ్రహ్మస్మి” అనెడి యజుర్వేదమందలి అనుభవ మహావాక్యమునకు అర్థము. అహం బ్రహ్మ అస్మి అని మూఁడుపదములు. వీనిలో అహంపదమునకు “శ్లో. పరిపూర్ణ పరాత్పాస్మిక్ దేహేవిద్యాధికారిణి, బుద్ధేస్సాక్షితయా నిత్యా స్ఫుర స్పృహ మితీర్యతే” తా సర్వత్ర పరిపూర్ణమైనపరమాత్మ బ్రహ్మవిద్యకు యోగ్యమైన యేకరీతి మందు బుద్ధికి సాక్షిగా ఉండుకొని స్ఫురించుచున్న అహమనెడి పదము లక్షణాన్వితై చేత చెప్పబడు ననిన అహమనునప్పుడు వైతన్యము నిర్వికారము గనుక అహ మననే తదు. అహంకారము జడము గనుక అహ మని తోచవ నేరదు. పరమాత్మస్వరూపమైన వైతన్యమే అహంకారముతోఁ గూడి అహమని స్ఫురించుచున్నది. కాబట్టి జడమయిన అహంకారమును వదలి వైతన్యమాత్రమే అహ మనెడిపదమునకు అర్థ మని యెఱుఁగుము.

బ్రహ్మ మనెడుపదమునకు అర్థము, “శ్లో. స్వతః పూర్ణపరాత్మాత్మ బ్రహ్మశబ్దన నిర్మితః, అస్మిత్వైకకృపంఘృత్య తేన బ్రహ్మతిదా స్వరూపమ్” తా. తనకు తానే పరి పూర్ణమైన పరమాత్మ యీమహావాక్యములయందు బ్రహ్మమనెడి పదమునకు లక్ష్యార్థము. ఏకారణమునుబట్టి స్వయత్రి పరిపూర్ణుడై ఉండెడి ఆత్మ పరబ్రహ్మజ్ఞానా ఆకారణముల ననే బుద్ధికి సాక్షియై యుండెడి నేనే పరబ్రహ్మమైతి నని అస్మిక్ అనెడుపదముచేత వికృతమును ప్రతిపాదించుచున్నది గనుక నీవును అట్లే బుద్ధికి సాక్షివై యుండుటచేత నేనే పరబ్రహ్మ మని నిశ్చయించుకొనుము.

“అయమాత్మా బ్రహ్మ” మనెడి ఆధర్వణమందలి సంపూర్ణ మహావాక్యమునకు అర్థము. ఈవాక్యమందు అయం అత్మా బ్రహ్మ అని మూఁడుపదములు గలవు. వానిలో అయం అనెడిపదమునకు అర్థము, “శ్లో. స్వప్రకాశాపరోక్షత్వ మయ మిక్యైక్తితో మతమ్, అహంకారాదిదేహంతాత్పీత్యగాత్యేతి గీయతే” తా. అయం అనెడిపదము చేత స్వనకమై నిత్యాపరోక్షమై ఉండునది యాయాత్మయే అని చెప్పబడుచున్నది. అహంకారముమొదలు స్థూలదేహపర్యంతమును నాయహంకారము నాదేహము అని యెఱిఁగెడి వైతన్యమే ప్రత్యగాత్మరూపము. ఇందుకు అర్థము. మాడబడెడిసమస్త మును బ్రహ్మమనెడి శబ్దముచేతను చెప్పబడిన లక్ష్యార్థము. జగదధిస్థానమైన బ్రహ్మమే స్వప్రకాశమైన ఆత్మ. ఆయాత్మస్వరూపమే తాను. ఇట్లని ఈవాచుగుమహావాక్యముల యందును నీవే బ్రహ్మము, బ్రహ్మమే నీవు అని ప్రతిపాదించుచున్నది గనుక నీవే సద్బ్రహ్మ నందస్వరూపమై అద్వితీయమైన ఆత్మస్వరూపుండవు. బ్రహ్మక్షత్రియవై శత్రుహ ద్రవర్ణ ములు నీకు లేవు. బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములును, వానిధర్మములును నీకు లేవు. నీవు

అనునదివ్రాచు కాలత్రయమందును నీవు జీవుడవు కావు గనుక నీకు ఆగామిగుందితస్రాక భక్త్యములు లేవు. అఖండైకరసమై సుఖస్వరూపమైన ఆత్మవు నీవు. ఇట్లు గురువులు వాస్తవస్వరూపు చేసి శిరస్సుపైని ప్రీహస్త మునిచి పూజానుగ్రహము చేసిరి. తర్వాత ఆశ్చర్యము వాహ్యాంతర ప్రసవమును మాచి కొంతసేపు నిద్రికల్పనిత్యయం దుండి వెనుక కన్నులు తెఱచి గురువులను మాచి నిద్రిత సేచి గురుస్వాములకు అనేకసాష్టాంగనమస్కారములు చేసి విజ్ఞాపనము చేయుచున్నాడు; స్వామి! నేను కృతార్థుడనై తిని. నాకు మోహనివృత్తి యయ్యెను అని విజ్ఞాపనము చేసెను. ఈనాలుగు మహావాక్యముల అర్థమును వివరించినను విన్నను చదివినను గ్రాసినను నరుడు కృతార్థుడగును.

అవ. — ఇట్టి అద్వితీయసంబ్రహ్మము తానై వెలుగుటను దృష్టాంతపూర్వకముగ చెప్పచున్నాడు.

చ. కలశఘనాంబుపూరములగ్భంబు లసత్యములై తనర్పుఁ ద
త్కలశఘనాంబరంబులకుఁ గల్గదు భేదము జీవుఁ డీశ్వరుం
డలరు నసత్యుడై యటులై యాత్మజ స్వాత్మపరాత్మ లేక మాఁ
దలఁచ శివోహమం చచలధర్మముఁ జెంది వెలుంగు మెంతయున్.

టీ. ఆత్మజఁమమారా, తలఁపఁజ్ = విచారింపఁగా, కలశఘనాంబుపూరములగ్భంబులు = కలశఁకడవయందలి, ఘన = మేఘమందలి, అంబుపూరములు = నీళ్ళయందు కనఁబడెడు, ఖంబులు = ఆకాశములు, అసత్యములై = వచ్చరలై, తనర్పుఁ = ప్రకాశించును. అనఁగా ప్రతిదింబము లగుటచేత అసత్యము లనుట. తత్కలశఘనాంబరంబులకుఁ - తల్ = ఆ, కలశఁకుండయందలి, ఘన = మేఘమందలి, అంబరంబులకుఁ = ఆకాశములకు, భేదము = నేలుపాటు, కల్గదు = ఉండదు. అనఁగా కుండకు వెలుపల లోపల నున్న ఆకాశమును, మేఘమునకు వెలుపల లోపల నున్న ఆకాశమును, కల్పితములు కానందున ఒక్కటే యనుట. అటులే = ఆప్రకారముగానే, జీవుఁడు = అవిద్యోపాధిగల విదాభాసుఁడును, ఈశ్వరుండు = మాయోపాధిగల యీశ్వరుండును, అసత్యుడై = అసత్యమైనవాడై, అలరుఁ = ఒప్పును. స్వాత్మపరాత్మలు - స్వాత్మ = ప్రత్యగాత్మయును, పరాత్మలు = పరమాత్మయును, ఏకమాఁ = ఒక్కటే యగును, ఎంతయుఁ = మిక్కిలి, శివోహమంచుఁ = నేనే పరబ్రహ్మ మని, అచలధర్మముఁ - అచల = చలంపని, ధర్మముఁ = అభిప్రాయమును, ఒంది = పొంది = వెలుంగును = ప్రకాశించును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! కడవలోని జలమందును మేఘములోని జలమందును ప్రతి విందించిన ఆకాశములు అసత్యము లగును. కుండకును మేఘమునకును వెలుపల లోపల నుండెడి ఆకాశములు రెండును కల్పితములు కానందున ఎల్లప్పుడును ఒక్కటే యగును.

ఆతరుననే ఆవిద్యయందును మాయయందును బ్రహ్మచారిత ప్రతిబింబించబడిన జీవుఁడును ఈశ్వరుఁడును అసత్య మగుదురు. జీవాత్మయైన ప్రత్యగాత్మయును ఈశ్వర సాత్మయైన పరమాత్మయును నిత్యులై వికృత మగుదురు కాబట్టి అట్టి వికృతభావమును పొంది నేనే పరబ్రహ్మ మని నిశ్చయించుకొను యందు మని తాత్పర్యము.

మఱియును ఘటమునంటిది జీవనూలకరీరము. మేఘమునంటిది యీశ్వరనూలకరీరము ఘటమందలిజలమునంటిది జీవాంతరణము. మేఘమందలిజలమునంటిది యీశ్వరాంతరణము. ఘటజలమందలి అడుసునంటిది జీవావిద్య. మేఘజలమందలి అడుసునంటిది యీశ్వరమాయ. ఘటజలమందు ప్రతిబింబించిన ఆకాశమునంటివాఁడు జీవుఁడు. మేఘజలమందు ప్రతిబింబించిన ఆకాశమునంటివాఁడు ఈశ్వరుఁడు. ఘటమందలిజలము చలించునపుడు ఆజలప్రతిబింబమును చలించునటుల జీవాంతరణము చలించునపుడు కించితో జ్ఞత్వాది జీవగుణములును మేఘమందలి జలము చలించునపుడు ఆజలప్రతిబింబమును ఆకాశమును చలించునట్లు ఈశ్వరాంతరణము చలించునపుడు సర్వజ్ఞత్వాదియీశ్వరగుణములును కలుగును. ఎట్లావునకును నల్లావునకును శరీరములును అవయవములును గుణములును భేదములై యుండుటచేత వికృతము కలుగక యెట్లావు నల్లావుపాలు వర్ణములును మాధుర్యములును సమముగఁ గలవి యైనందున వికృతములు కలిగినట్లుగాను జీవేశ్వరులకు శరీరములును గుణములును మొదలగునవి భేదములై యుండుటచేత నైక్యము కలుగక జీవసాత్మియగు త్వందజలత్వార్థమైన ప్రత్యగాత్మ్యమును, తత్త్వార్థసాత్మియగు తత్త్వదలత్వార్థమైన పరమాత్మ్యమును, సద్విదానందనిత్యనిర్మలత్వము లనెడుపంచలక్షణములు సమముగ కలిగియుండుటచేత వికృతము కలిగ నని మహావాక్యార్థ మఖ్యాభిప్రాయము నెఱుంగవలయును.

అవ. — సమాధియందు తన నిజస్వరూపమును దర్శించిన కిష్కినిలక్షణమును చెప్పుచున్నాఁడు.

ఉ. ప్రాణపదాత్మదేశికుఁడు శ్రీపత్మినతత్త్వమసి న్నెలుంగున
దావోలునాణెము లైలిసి శ్రీవానిఁ దొరంగక నిర్వశేషుఁడై
ప్రాణమయాదులం బినచఁ శ్రీబ్రహ్మ నభావముఁ బొసి ముఖ్యని
రావోయె తాన యై వఱలైవై భవ మొప్పుఁగ నదివీరియుఁడై . ౧౧౪

టీ. ప్రాణపదాత్మదేశికుఁడు = ప్రాణప మైనతనగురుస్వామి, పత్మినతత్త్వమసి = పత్మిన్ = ఉపదేశించిన, తత్త్వమసి = తత్త్వమసి యనెడు మహావాక్యమందు, నెలుంగు... నాణెములు = నెలుంగు = ప్రకాశించుచున్న, సత్ = ప్రశస్తములైన, వాణులు = తత్త్వతత్త్వంపదఅసిఁ పములనెడువాక్కులయొక్క, నాణెములు = వాచ్యార్థనిశఁసత్పూర్వక

లక్ష్యార్థములను మేలులను, తెలిసి=ఎఱిగి, వానికొక=అమేలులను, తొరంగక=విడువక, నిర్విశేషుడై=శేతిశేతియను మహావాక్యములచేత మిగిలినవాడై, ప్రాణమయాదులకొక=ప్రాణమయ=ప్రాణమ కుశోశమే, ఆచులకొక=మొదలుగాగల వానినితనగా అన్యమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయ ఆనందమయ శోశములనుట. విద్యకొక=విమృత, అభావముకొక=బహిరంతరదృశ్యముల నెల్ల వనలినతనక శేమియునులేని అభావమున, ప్రజ్ఞకొక=అన్నిటిని విమర్శించి తోయంగా మిగిలి తన్ను కనబడనిదనజ్ఞస్థిని, పాసి=వదలి, అద్వితీయుడై = ఏకస్వరూపుడై, ముఖ్యనిర్వాణియై=ముఖ్య = శేనలమైన, నిర్వాణియై=ముత్తలే, తానయ్యె=తానే అయి, ప్రాణము=సచ్చిదానంద నిత్యపరిపూర్ణ సంపద, బిప్పకొక=అతిశయించుగా, విలలికొక=ప్రకృతించెను.

తా. తనకు ప్రాణపదమైన ఆచార్యునిచేత ఉపదేశించబడిన తత్వతత్వంపదములను శోధించినందుచేత విడువక పంచకోశవిలక్షణుడై వెనుక తన కగపదుమన్నభూస్యము నతిక్రమించి సర్వమును ఎఱుంగుచున్న యెఱుకను చాటి శేష కూటస్థబ్రహ్మమనెడు తలంపును సహితము వీడి అద్వితీయముగ ప్రకాశించు పరిపూర్ణ స్వరూపమును దర్శించె నని తాత్పర్యము.

అవ.---శిష్యుడు దేశమనిచేత ఉపదేశించబడిన మహావాక్యమును పొంది స్వానుభవనిస్థులొ ఉండుట చెప్పబడుచున్నది.

చ. నిరతిశయానుభూతి సుఖసీరధి బూర్ణముగా మునింగి ప్రాకర్మణతనూముఖాఖలవికారము లెల్ల నడంగఁ జత్సుభో త్కరహృదఖండ మైవతనుఁ గల్గొనఁ దత్సోపూర్ణ దేశికుం దురుతరబోధను ప్రేరే గెన నే నూర్జితభావముతోడ నిమ్మలన్. ౧౧౫

టీ. నిర...రధిక, నిరతిశయ=ఇది కాదు ఇది కాదని ప్రోయంగా కడపట నిలిచిన, అనుభూతి = బ్రహ్మాభిన్నప్రత్యగాత్మనుభవముయొక్క, సుఖ=ఆనందమనెడు, సీరధిక=సముద్రమంద, పూర్ణముగాకొక=అంతట నిండియుండునట్లుగాను, మునింగి=మగ్నమయి, ప్రాకర్మణ...ములు, ప్రాకొక=మందటి అజ్ఞానదశయందలి విషయవ్యాపారములతో కూడియుండెడి, కరణ=జ్ఞాన కర్మేంద్రియాంతరికరణములు, తనూ=నూల నూత్న కారణ శరీరములను, ముఖ=మొదలయిన, అఖిల=సమస్తములయొక్క, వికారములు = రాగద్వేషాదిపోషక వికారములు, ఎల్లకొక=అన్నియును, అడంగకొక=నశించుగాను, చిత్సు...దము=చిత్=విజ్ఞానమునలనఁ గలిగిన, సుఖ=విద్యానవేదముయొక్క, ఉత్కర=అతిశయముతోఁగూడిన, సూత్ర=అంతరంగముగలవాడై, అఖండము=ప్రహృతకారపరపూర్ణము, అయినతనుకొక=అయినట్టికన్ను, తత్సరిపూర్ణ దేశికుండు, తతో=

ఆశీర్వాదమునకు, అపహ్లాదమునకు నిందియున్న, కీడుకొడుగురుస్వామి, కష్టనష్టములను దూరము చేయుచున్న, చూడగాను, ప్రాంతభావముతోడక, ప్రాంతములను కడను పొందిన, అనగా ప్రాంతకారముగా చేయించిన, భావముతోడక అంతఃకరణస్థితితోడ, ఇమ్మొక=మఖముగా, అనగా అనాయాసముగా, ఉరుతర బోధ గుర్తించి, ఉరుతర సర్వాధికారమున, బోధ=అపారోక్ష భావస్వరూపమైన, సుప్రీం=అపారోక్షిక భావముగా పుట్టిన నిద్రను, అనగా యోగనిద్రను, కనెక=పొందెను.

తా. శేతి శేతి యనెడు మహావాక్యములచేతి ఇది ప్రహ్లాదులు కాదు ఇది ప్రహ్లాదులు కాదు అని అన్నిటిని త్రోయగా కడపట నిలిచిన ప్రహ్లాధుని ప్రత్యగా తానుగలగి పుట్టిన నిశితయానందసముద్రమందు లెస్సగా మునిగి మునుపు అజ్ఞానదశయందు తనస్వరూపముగానే కనబడుచున్న పరునాలింగియములవికారములైన రాగద్వేషములను భూలనూర్జ్వలకారణచేహముల వికారములయిన జననమరణాదులను నశింపగాను విజ్ఞానములను కలిగినవిద్యానందముతో గూడిన అంతఃకరణము పరబ్రహ్మకారములగు గణించినగాను అఖండపరబ్రహ్మ మయిన నన్ను సచ్చిదానంద స్వరూపుడయిన అచార్యుడు కుతూహలముతో చూడగాను కష్టము నిర్మలము నిష్కయం దుండో నని తాత్పర్యము.

అని ...చూడనుండి బహిర్ముఖుడైన శిష్యునిస్వరూపము చెప్పబడుచున్నది.

మ. పరిపాకస్థితి నుండి కొంతతడ వాపంథానురక్తిక లభ్యు

స్ఫురుణ నేల్లని తన్ననంబు గని యుద్బోధప్రమోదాశ్రయ గవ్వవక్త్రం బిల సోక ప్రుక్తి కరయుగ్మం బెత్తి వే చేర్చి మూర్ధ్వి రహిత్ ధ్యాన మొనర్చి పల్కు దొడరెన్ ధీరస్థితప్రజ్ఞుడై.

అ. ఆపంథానురక్తిక=ముందుచెప్పబడిన నిష్ఠామార్గముందలి ఆశతోగూడిన, పరిపాకస్థితిక, పరిపాక=మిక్కిలి పక్వమైన, స్థితిక=ఉనికిచేతి, కొంతతడవు=కొంతదూరము, ఉండి=విష్కంభించుండి, లఘుస్ఫురణక=నూత్నముయిన జ్ఞప్తిచేతి, మేల్కని=జాగ్రత్త కొందినవాడయి, అనగా ప్రసంగవ్యాప్తగలవాడై యునుట. తన్మనంబుక=సమాధినుండి ప్రసంగవ్యాప్తమగుకారణమున కలహిత బద్ధియైన మనస్సును, కని=చూచి, ఉద్బోధన=విద్యుత్తు, ఉద్బోధ=ప్రభాజ్ఞానముచేతి కలిగిన, ప్రమోదాశ్రయ=ఆనంద భాగ్యముతోడ, యుగ్మ=కలిపి, మూర్ధ్వింబు=ప్రేమైన ముఖమును, ఇలక=భూమిమీదను, సోకెక=తగులవట్టు, మ్రొక్కి=నమస్కరించి, కరయుగ్మంబు=పండు చేతులను, బెత్తి=పైకెత్తి, మూర్ధ్విక=దెప్పునందు, వే=శిశువుముగా, చేర్చి=తోడి

చ, రహితః=మిక్కిలి, ఛాయామయస్య=ఆచార్యుని వాత్సల్యము సాన్నిధ్యము సాహచర్యము సామూహ్యము సామనస్యము చందలగు సుగుణములను బట్టి, ప్రసక్తిప్రసక్తి, సరి= ఆత్మావాత్సల్యముగల పండితులలోను, స్థితః=నిలకడ గలిగియున్న, ప్రజ్ఞాన్తః=మేధా తిర్యయము గలవాడయి, పృథ్వీ-చంద్ర-రేఖ=సంఖ్యాపింఛ ప్రారంభించెను.

తె. ౧౦ పక్షిష్టానమగుల కెప్పుడు గురువులు చేపివిన యోగము ముచేరి కొంత సేపు ప్రహ్వవిష్టయం నుండి వెనుక ప్రసంగించుచు గలిగి సమానుడై లేచి నవ్వువీకరి ములను విడిచి ప్రహ్వకాంక్షలు యున్న తనమనస్సును చూచి సంతోషించి ఆనందములచేత తడిసిన ముఖమును శేలమోచి మౌన గురువులకు నమస్కరించి లేచి చేతులు ముకుళించుకొని మనస్సున గురురు-పమును నిర్మించి నిర్మల-స్థలవాడయి ఆచార్యునితో సంఖ్యలను ఆరంభించ నని తాత్పర్యము.

అ. ఆచార్యుని నమస్కరింప జనకంతు అన్యవశం కెన్నిటియును తనం దన కిప్పుడు స్తుతిపూర్వకముగా తన యభిప్రాయమును ఆచార్యునిని సంతోషించుచున్నాడని.

శా. అయ్యో దేశిక యంతరాప్యైషు నీర్ణయ మదృశానంతిమం
వయో పొందుమఁ బోమచుం బిదప మన్యాకారముం బొనినా
కుయ్యాలించి కృతార్థుఁ జేసితివి చేకూఱం బరాధంబు మీ
కియ్యక వేతొక టిది గాన నిక నెంతే లెంకన్ కౌత్సనన్ ౧౦౨

టీ. ఆయ్య=నాతండ్రియైన, దేశిక=గురుస్వామి, అనగా ౧౦౩. జననీజనకులచే నగు, జననం బాగమును తనువిషయ మని చెప్పనక, విను మాచార్యులన నొంది నతను విజరారుంబు దివ్యంబు నగుకొని అను ప్రమాణముచేతి క్షోదంబులవలన శరీరము జననమహికారణ మయినది, ఆచార్యునివలన జ్ఞానశరీరము మదిమి చావు లేనిది గనుక జ్ఞానీజ్ఞానశరీరమును గలుగజేసిన కురుస్వామి అనుట. అంతెంతవడవు=సకల జీవుల హృదయకమలములయందు నివసించు పద్మప్రహ్వము, నీలయ=ఈ వేయి, అనగా సకలజీవాంతర్యామి ఎగుటచేతి నాయుండును వాసముచేసి నవ్వుతో తల్లి యెండినట్లు నేను జన్మము లెత్తునప్పుడు నీవును జన్మము లెత్తుచును, మదృశానంతిమం=తక్కిలేని నాజన్మములయందు, అయ్యో=అక్కటా, పొందుమఁ=నాతోడ జన్మముల నెత్తుచు, ప్రాచుమక=నన్ను రక్షించుచు, అనగా దేవమన్యూ పశుపక్షి క్రిమి నులచు నృశి పాపాణముల నెదురుపడువిధముల నున బన్మములను నే ధరింపనువుడు నీవును నానుండునదికొని ఆపుల్యమిప్రపాపజన్మములను అప్పుడప్పుడు క్రమక్రమముగ తొలగించుచు యుంటును ఒకదానికంటె మఱియొకటి యెత్తుమయిన జన్మము నెదురుపడు తగిన

సర్వార్థములయందే నాబుద్ధి నిలుచునట్లు చేసి కాపాడుచు, అతఁగా విధిమార్గానుసార మయిన యీపవనాస్త్రవిభావమును కలిగించితి వనుట. పిదపఁ=పిమ్మట, మర్త్యకా రముఁ=మరణ్యశరమును, పూని=ధరించి, నాకుయ్యాలించి=నా మోటును విని, పరా ర్థంబు=సర్వోత్కృష్టమయిన పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారము, చేకూఱుఁ = ఒనగూడు నటులు, కృతార్థుఁ=సమర్థుని చేసితివి, మీకియ్యుఁ=ఇట్టిమహోపకారమును చేసిన మీకు సమర్పించుటకు, వేల్చికట్టి=మక్కియొక పదార్థము, ఏది=ఏదియును, కానఁ= ఎఱుగను, అనఁగా సర్వమును నీవయి నీజే నేనయి ఉండుటలనైన నితరవస్తువు ఒక్కటి యును లేదనుట. ఇకఁ=ఇకమీఁద, ఎం దేఁ = ఎచ్చటను, లెంకనయి=దాసుఁడ నయి, కొల్పెదఁ = పొందించుచున్నాను. అనఁగా నిట్టి పరిపూర్ణభావమును విడిచి జగ ద్వాస్త్రపాదము గలవాడ నయినప్పుడు, “నాస్త్యతం గురుసన్నిః” అను ప్రమాణము చేత చతుర్విధ కుక్రమము చేయుచున్నా ననుట.

రా. నీ యాచార్యుఁడో! సర్వవీణాంతర్యామి వయిన నీవు నాయంతరంగమందు నివసించి యెన్నరాని జన్మములను నేను పొందునపుడు నీవును నాతోడనుండి అనిష్ట జన్మములు తొలఁగుటకు సన్న్యాసున ప్రవర్తించువానిఁగఁ జేసి పిదప కర్మ భక్తిపై రాగ్య భావములలో నాబుద్ధిని ప్రవేశింపఁజేసి నీవు మానుకవేషమున ప్రత్యక్షమయి నామొఱి అలకించి ఆపరోక్షబ్రహ్మసాక్షాత్కారమయిన అభేదముక్తిని ఉపదేశించి తివి. ప్రత్యుపకార మేమియును నేఁ జేయఁజాలను గనుక స్వైచ్ఛికమును నిన్ను విడువక కొల్పెద నని తాత్పర్యము.

అని — ఆచార్యులు సమాధిని చేయుప మూఁడువిధములు గలవు వానిని నఁం పఁజేయు మని శిష్యునితో చెప్పచున్నారు.

శా. అంతేవాసి నుతింప నిక్కరణి సర్వయాచార్యుఁ డేఁజీంచి వే
చెంతం జేరఁగఁ జీరి శిష్యుని సుఖానీనుం దగం జేసి వి
శ్రాంతిం బావుట కంతరాయములు పుత్రా మూఁడు భాసిల్లు ను
స్వాంతం బొప్ప హరింప వాని నదె సత్సర్వోపకారం బగున్. ౧౧౮

టీ. ఇక్కడఁకిఁ=ఈవిధముగాను, అంతేవాసి=శిష్యుఁడు, నుతింపఁ=స్తోత్రము చేయుఁగా, ఆయాచార్యుఁడు = ఆగురుమూర్తి, శిష్యునిఁ = ఛాత్రుని, వే=శిష్యు ముగా, తగఁ=బొగుగా, చెంతఁ=సమీపమునకు, చేరఁగఁజీరి=చేరఁబెరిచి, ఈఁజీంచి= మాచి, సుఖానీనుఁ=సంతోషముతో కూర్చున్నవానిఁగా, చేసి=ఒనరించి, పుత్రా= కుమారా, విశ్రాంతిఁ = నెమ్మదిని, పావుటకుఁ = పోగొట్టుటకు, అంతరాయములు= నిఘ్నములు, మూఁడు = మూఁడు, భాసిల్లుఁ=నెలుఁగును, గుస్వాంతంబు=మంచిమ

నన్ను, ఒప్పుకొనుకొనుటకు, వానికొకటి విన్నములను, హరింపకొనకపోయినాను, అదొకటి విన్నములను నశింపజేయుటే, సత్సర్వకారము - సర్వమేలయిన, సర్వసకారమును అన్నియు సకారములును చేసినట్లు, అగుకొనుట.

తా. శిష్యుడు ఈవిధమున గురువును కొనియాడగాను ఆచార్యుడు శిష్యుని సంతోషముతో మాచి దగ్గరకు రమ్మని పిలిచి కూర్చుండు మని ఓయి పమాధిని భంగము చేయ మోడు విన్నములు గలవు. మనస్సు నిర్మలమయి వెలుగుటకు వానిని నశింపజేయు మని బోధించె నని తాత్పర్యము.

అవ. శిష్యుడు పరిపూర్ణపరబ్రహ్మమైన నన్ను విన్నములు ఏతీరున చెబుచు ననిన గురువులు చెప్పవచ్చును.

మ. భువి నీ వే ననురెండు లేక యొక్కడై పూర్ణాత్మయై వెల్లునకొని సంస్తుత్య కలంచు టెట్టు లన విఘ్నంబు లున్నతా దేశిక ప్రవరామ్నాయ శిరోక్షుల న్వలసినం బ్రజ్ఞాన మావిఘ్నముల్ వ్యవసాయాత్మక నిష్ఠ లేమి చెబుచుకొన వ్యాత్సానుభావం బొగిన్.

బీ. కవిసంస్తుత్య - కవివిద్వాంసులచేత, సంస్తుత్యకొనియాడబడుచున్న పగురుస్వామి, భువి=భూమియందు, ఈవు = నీవు, ఏను = నేను, అనురెండు=అనునట్టివిరెండు, లేక=కలుగక, అనగా ద్వైతసూత్రమై యునుట. ఒకడయి = ఏకపక్షమై, అనగా సూత్రము కానిదయి యునుట. పూర్ణాత్మయై = అంతట నిండిన పరబ్రహ్మమై, వెల్లునకొనుకొనుట=ప్రకాశించునట్టివన్ను, విఘ్నంబులు=అజ్ఞానము సందేహము విపరీతము అనెడు విఘ్నములు, కలంచుట = చంచలింపజేయుట, ఎట్టులు=ఏప్రకారము, అనకొను = అని శిష్యుడు పలుకగాను, సుతా = కుమారా, దేశిక ప్రవరామ్నాయ శిరోక్షులకొని దేశిక ప్రవరాత్మేయమైన గురువులయొక్కయు, ఆమ్నాయశిరోక్షేదాంతములయొక్కయు, ఉక్తులకొని వాక్యములచేత, ప్రజ్ఞానము=ప్రకృష్టజ్ఞానము, వెలసినకొనుకొనించిన దయినను, వ్యవసాయాత్మక నిష్ఠ=కేరేంద్రియ ప్రయాసముతో గూడిన నిర్వికల్పబ్రహ్మనిష్ఠ, లేమికొనునందున, ఆవిఘ్నముల్=అయంతరాయములు, ఒకకొనుచునగా, వ్యాత్సానుభావంబు - స్వప్రత్యగత్వయగు తనయొక్కయు, అత్యంత మాత్మయొక్కయు, అనుభావంబు=వికాశమునను, చెబుచుకొనుననింపజేయును.

తా. ఓయి శిష్యుడా, ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ, అను ముఖ్యప్రమాణము చేత సర్వపరిపూర్ణమై నీవు నేను అనెడు ద్వైతభేదము లేక ఒక్కటియై ప్రకాశించు పరబ్రహ్మము నేనయి యుండగా విఘ్నములు ఎక్కడ వుట్టి యేతీరున నన్ను చెబుచును అని శిష్యుడడుగగా నేదాంతాత్మైకవాక్యములచేతను గురుపదేశమువార్యా

రములచేతను అపరోక్షప్రస్థానామైత్సారజ్ఞానము లభించియున్నను నిర్వికల్పసమాధి లేనందున విఘ్నములు చిత్తవిఘ్నంతిగులుమును చెలుచునని తాత్పర్యము.

అన. — విఘ్నము ప్రహ్లాదస్థాన విరోధము లయిన విఘ్నములనామధేయములను వానిస్వరూపస్వభావములను అవి నశించువిధమును చెప్పఁ జేసి గురువులను ఆడుగు చున్నాఁడు.

మ. జపనిష్ఠాస్థితౌ తేల్పుఁ డెవ్వ యన సజ్జ్ఞానంబు సం దేహమున్
విపరీతం బన ముద్భ్రాంతిగు లగునా విఘ్నంబు లాత్మీయ ని
ష్కపటజ్ఞానము మూయుఁ బాయు నవి యాకాశాభ్రములొల్వె నీ
విపులకసంశ్లేషణదులక సలుప నిరీర్ష్యర్యంబులై త్రుంగెడున్. ౧౨౦

టీ. జపనిష్ఠాస్థితౌ - జపః = జపః. ప్రాణాకోటిసమం ప్రాణాకోటిసమో
జపః, జపకోటిసమం ధ్యానం ధ్యానకోటిసమో లయః. అనుస్మృతిచేత సప్తకోటి
మహామంత్రములను మూలమైనదియును, వేదమాలా చి గాయత్రీ యనునాద్యము
చేత వేదోత్పత్తికి కారణమైనదియును పనిచేచ్ఛుకొనియుండు. అనేకలీలలలో ఒకలీలాస్వ
రూపముగల గాయత్రీ మంత్రజపమందును, నిష్కలై అట్టి జపమువలన కలిగిన మనోలయ
రూపముగు పరబ్రహ్మకారనిర్వికల్పసమాధయందును, స్థితౌ = అట్టి జపమువలన కలిగిన మనోలయ
రూపముగా! అవిఘ్నములు = ముందుచెప్పిన ప్రవృత్తజ్ఞానవిరోధములయిన విఘ్నములు,
ఎవ్వఁవివి, తెల్పుఁడు = తెలియఁజేయుఁడు, అనన్ = విఘ్నోద్దీప్తకారము అడుగఁ
గాను, అజ్ఞానంబును = అజ్ఞానము, సం దేహమును = సం దేహము, విపరీతంబును = విపరీతము,
అనన్ = అనునట్లు, ముద్భ్రాంతిగు = మూఁడువిధములు, అగున్ = అవును. అవి = అమూఁడు
విఘ్నములును, ఆకాశాభ్రములు - ఆకాశ = అంతరిక్షమును, అభ్రములు = మేఘములును,
ప్లోలై = పలెనీ, అనఁగా ఆకాశమును మేఘములు కమ్ముచు విడుచుచున్నట్లుగానీ,
అత్మీయ నిష్కపటజ్ఞానమున్ - అత్మీయ = బ్రహ్మభిన్నకూటస్థసంబంధ మైనదియును,
నిష్కపట = మూలాతూలారూపముయిన ప్రకృతివికారములు లేనిదియును అయిన,
జ్ఞానమున్ = స్వస్వకాశజ్ఞానమును, మూయున్ = ఒకప్పుడు మలుఁగుపడచును, పా
యున్ = ఒకప్పుడువిడుచును, ఈవిపులక = ఈభూమియందు, సంశ్లేషణదులక = సంశ్లే
షణ = అచార్యునివలన సచ్చాస్త్రములను వినుటయే, అదులక = మొదలగు మనన నిదిధ్యా
సములనువానిని, సలుపన్ = ఒనర్పఁగాను, అవి = ఆ అజ్ఞానసం దేహవిపరీతములు, నిర్వి
త్త్యంబులై = బలహీనములయి, త్రుంగెడున్ = నశించును.

తా. ఓయి ఆచార్యుడా! మునుపు తాముచెప్పిన విఘ్నముల నామధేయములను,
వానిస్వరూప స్వభావములను, అవి తొలగువిధములను తెలుపు మని శిష్యుఁ డడు

గంగా గురువులు ఓయి శిష్యుడా! ఆవిఘ్నములు అజ్ఞానము సంకేతము విపరీతము అని మూడుపేర్లు గలవిగును. అవి ఆకాశమున పుట్టిన మబ్బు. ఆకాశమునే కమ్మి ఆయా కాశమునందు పుట్టిన గాలిపల్లనే ఆమబ్బులు ఎగరెగొట్టబడిన తీరున నీకు నవ్వప్పుడు విస్ఫులి కరిగినప్పుడు నీయందఁ పుట్టిన ఆవిఘ్నములు ని న్నానఁచి నీయందే కరిగిన స్పృహనము ప్రబలినప్పుడు ఆవిఘ్నములు నిన్ను విడుచుచున్నవి గుగువులవద్ద సచ్చాస్త్రములను వినుటచేతను ఆవిన్నాస్త్రవిషయములను చింతనచేయుటచేతను అచింతనచేసిన విషయములకు లక్ష్యాస్థమయిన కర్మప్రహమునందు మనస్సును నిష్క్రమముగ నిలుపుటచేతను ఆవిఘ్నములు ఏఘ్నచేడి గూఢపుమాయు నని తాత్పర్యము.

అవ. — గురువులు అసంభావన సంశయభావన విపరీతభావనల నశించుమాగ్ధమును చెప్పుచున్నారు.

ఉ. స్తంభన మైననహ్ని తనశక్తులఁ జూచనిమాహ్ని నొప్పుచి
జ్వంభన మంతరాయములుచేచెద జగం బపుడుండుసంశ్రవా
రంభ మొనర్ప నేఁగుఁ దగఁ త రంగదహంమతి నస్తుచింతనఁ
డింభక సందియం బుడుగుఁ డిందు నసజ్జగ మాత్మనివృతేన్. ౧౨౧

టీ. డింభక = మహా, స్తంభన మైననహ్ని = బాలవిద్యలు గలవానియొక్క మణి మంత్రోపధక్రియలవలన వేడిలేకుండ కట్టబడిన నిప్పు, తనశక్తులఁ = తనవియైన కాల్యుట మండుట మొదలయిన సామర్థ్యములను, చూచని మాహ్ని = కనబడచని యటులు, ఒప్పుచిజ్వంభనము - ఒప్పు = మనోహరమైన, చిజ్వంభనము = జ్ఞానప్రకాశమును, అంతరాయములు = అసంభావన విపరీతభావన సంశయభావన అనెడువిఘ్నములు, చెందఁ = పొందనేని, అపుడు = జ్ఞానప్రకాశము విఘ్నములను చెందియున్న సమయమందు, జగంబు = నామరూపాది సకలదృశ్యములంగల లోకవ్యవహారము, ఉండుఁ = కలుగును, సంశ్రవారంభము = వేదాంతశాస్త్రమును వినుట కారంభము, ఒనర్పఁ = చేయఁగాను, రంగదహంమతి, రంగఁ = చతుర్దశభువనరూపముగ ప్రకాశించుచున్న, అహంమతి = అజ్ఞానము, తగఁ = లేస్సగా, ఏఁగుఁ = విడిచిపోవును, వస్తుచింతనఁ = మరలప్రధ్యానముచేత, సందియంబు = సంశయము, ఉడుగుఁ = నశించును, అసజ్జగము = మాయామయమయిన జగత్తు. ఆత్మనివృతేన్ = మరలప్రహమధిచేతను, డిందుఁ = చెడును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! ప్రకాశశక్తియును ఉష్ణశక్తియునుగల అగ్ని మణి మంత్రోపధములచేత కట్టబడి వెలుగనట్లు విజ్ఞానము అసంభావన విపరీతభావన సంశయభావన అనెడు విఘ్నములను పొందినచేత నామరూపములంగల మాయామయమైన లోకవ్యవహారము కలుగును. వేదాంతశాస్త్రమును వినుటచేత అజ్ఞానరూపమయిన అసంభా

వన నశించును. పరబ్రహ్మస్వరూపచింతనచేత సంకయము చెడును. నిర్వికల్పసమాధిచేత మాయామయ మగువిపరీతభావనాదూషమయిన జగత్తు మాయమై పోవు నని తాత్పర్యము.

అని — అవిఘ్నముల స్వరూపములను తెప్పమన్నారు.

మ. అపిధానం బొనరించి జ్ఞప్తి గడు దృశ్యశ్రేణిఁ గావించు నా
కపటం బైనయవిద్య నమ్మక గుహాక్షం బైనయర్థంబు హృ
చ్చపలం బొందిన సందియంబు దనువేసత్యంబు లోకం బనన్
వివరీతం బని పల్కుచుందురు మహావేదాంతవేద్యుల సుతా. ౧౨౨

టీ. గుఠా=సమరూ, ఆకపటంబు=అంతట మోసము చేయునది, సనయవిద్య= అయినట్టి అజ్ఞానము, జ్ఞప్తి=బ్రహ్మజ్ఞానమును, అపిధానం బొనరించి=మఱుంగుప అది, కడుక్=మిక్కిలి, దృశ్యశ్రేణి=వెలుపలి లోపలి విషయములగుంపును, కావించుక్=కల్పించును, గుహాక్షంబు, గుహ=విహితగురువులచేత, ఉక్తంబు=బోధింపఁబడినది, వనయర్థంబు=అయినట్టి బ్రహ్మాన్ని ప్రత్యగాత్మవస్తువును, నమ్మక=విశ్వసింపక, హృచ్చపలంబుక్, హృత్=మనస్సుయొక్క, చలంబుక్=కదలికను, ఒందినక్=పొందినది, సందియంబు = సందేహము, అనఁగా సంకయము కలుగు నమట. తనువు=దేహము, ఏక్=సేను, లోకంబు = జగము, సత్యంబు=నిజము, అనన్=అని పలుకఁగాను, విపరీతంబు = విపరీత మనునది, అని = ఇట్లు, మహావేదాంతవేద్యుల= ఘనములయిన ఉపనిషద్ధర్మముల నెఱింగినవారు, పలుకుచుందురు=అచింతరు.

తా. ఓయి శిష్యుడా! దృష్టమైన తెలివిన మఱుంగుపఅది దృశ్యసమాహములకు మాపించునది అజ్ఞానము. అచార్యోపదేశవాక్యార్థములను నమ్మక మనస్సున చంచల యగులిగి యుండుట సందేహము. అనిత్యమగు ప్రపంచమును నిత్య మనుటయు దేహము తా ననుటను విపరీత మని తాత్పర్యము.

అసంభావన విపరీతభావన సంకయభావనల వివరము.

అసంభావన యనఁగా కట్టికిచీకటియందు దారినడచువాఁడు పట్ట మిట్ట గుట్ట చెట్టు మొదలగువానిని తెలియక నడచుచుండునటులే అజ్ఞాన మనెడి అధికారముల తగిలినామరూపజగత్తును అజగద్విలక్షణమయిన పరబ్రహ్మమును ఎఱుంగక మాధుఁడై యుండుట అసంభావన.

విపరీతభావన యనఁగా అచీకటిలో నడుచువాఁడు చెట్టు మోడును చూచి చోరుడని భ్రమనీనట్లు జగద్విలక్షణమయిన బ్రహ్మమును తెలియక జగత్తును దానియందు దోచెనునామరూపములతోఁ గూడిన దేవరాసుర తిత్తగాదులను సత్యములుగాఁ దలంచుట విపరీతభావన.

సంశయభావన యనగా ఆప్రకారము చెట్టుమీదును మంచి వోడుడని భీమ పడి నడచుచుండ మఱియొకబాలసారి యెదురుపడి వానిభీమను విని ఓయి పూర్వము నే నిట్లే భీమపడి ఒక్కనివలన మీదుచెట్టటను విని దాపునకు పోయి శోధించినంతట మీదుచెట్టే అయ్యెనని చెప్పగా వినియెను సంశయము తీరనట్లు సద్గురూపదిష్టమయిన ఉపనిషత్ప్రమాణముచేత జగత్తు సత్యము కాదనియెను అపరోక్షజ్ఞానముచేత అవ్యతీయపరబ్రహ్మము తా ననియెను తెలిసియెను ఆబ్రహ్మము నే నాదునో కానో యని సంశయించుట సంశయభావన.

ఈ యజ్ఞానవిపరీతసంశయభావనలను షల్లింగవిచారణచేత విడువవలయును.

అవి.—శ్రవణమనన నిదిధ్యాసముల వివరణమును చెప్పచున్నారు.

మ. తగు షల్లింగవిధిం గనన్ శ్రుతుల కర్థంబు ల్లదై క్యార్థమున్
జగతిన్ శ్రద్ధ వినం గడున్ శ్రవణ మోస్వప్రజ్ఞఁ జింతింపఁగాఁ
దగులన్ సన్మననంబు దాని సునిదీధ్యాసంబు తన్నిష్ఠచే
నగు నీమూఁట విముక్తి యాత్మజ విదేహోత్సాఖ్యులన్ భిన్నమై. ౧౨౩

టీ. ఆత్మజ = కుమారా, శ్రుతులన్ = బుద్ధిజ్ఞానానుభవములనెడు నాలుగు వేదములను, అంగంబులు = తాత్పర్యములు, కనన్ = తెలిసికొనుటను, షల్లింగవిధిన్ = షట్ = ఆఱువిధములయిన, లింగంబులయొక్క, విధి = నిష్ఠయనుచేతను, తగున్ = పండితులకు ఒప్పును, తదై క్యార్థమున్ = తత్ = ఆశబ్దార్థములయొక్క, వికృతవికమత్వముగల, అర్థమున్ = పరబ్రహ్మతత్త్వమును, జగతిన్ = లోకమందు, కడున్ = మిక్కిలి, శ్రద్ధన్ = ఆచార్యాభిమానమునెడు భక్తిచేరిన, వినన్ = ఆకర్షించెనేని, ప్రణామ = అనుభావనా వినాశకరమయిన శ్రవణమనునది, బోన్ = అగును, స్వప్రజ్ఞన్ = స్వ = తనయొక్క, ప్రజ్ఞన్ = బుద్ధిమందు, తగులన్ = అంటునట్లు, దానిన్ = ఆయొక్కార్థమును, చింతింపఁగాన్ = విచారితధ్యానముచేయఁగా, సన్మననంబు = సత్ = శ్రేష్ఠమయిన, మననంబు = మనన మనునది, బోన్ = అగును, తన్నిష్ఠచేన్ = తత్ = ఆశ్రవణ మననములవలన కలిగిన పరబ్రహ్మ మందలి, నిష్ఠచేన్ = పడివిధ సమాధులలో మేలయిన బాహ్యభవంతర నిర్వకల్ప బ్రహ్మ సమాధిచేతను, సునిదిధ్యాసంబు = విపరీతభావనను పోగొట్టుమేలయిన నిదిధ్యాసమనునది, బోన్ = అగును, ఈమూఁటన్ = శ్రవణమనన నిదిధ్యాసములనెడి యీ మూఁటిచేతను, విముక్తి = వైవాఢ్యము, విదేహ = దేహంతమందు కలిగెనునది యనెడు, ఆత్మ = తాను దేహముతో కూడియుండునపుడు కలిగెడు జీవన్ముక్తి యనెడు, ఆఖ్యులన్ = వేళ్ళచేత, భిన్నమై = నేలుపాటుగలవై, అగున్ = కలుగును.

తా. బయి షిష్టాఁడా! సకలవేదవేదాంతములకును ఉపక్రమము ఉపసంహారము మొదలైన షిష్టిధర్మములను గొని పండితులు అభిప్రాయములను గ్రహించుదురు. ఇహదజహజ్జహదఃపల్లక్షణములచేత ఆయభిప్రాయములను పగబ్రహ్మమందు సమన్వయము చేయునగరువులసన్నిధానమందు జీవబ్రహ్మైక్యకాన్యమధనమును వినుటయే క్రమమును, ఆవినినయర్థమును సార్వకాలమును తనమనస్సునందు ఆలోచించుటయే మననమును, ఆమననమువలనఁ గలిగిన ప్రహ్లాదైత్యాదిమును నిష్కలేయటయే నిది ధ్యానమును అగును. సుమాఁడును స్యాదనముగాఁ గలవాఁడు జీవన్ముక్తిని విశేషముక్తిని పొందు నని తాత్పర్యము.

సమస్తవేదాంతశ్రులకును తాత్పర్యమును నిర్ణయించు షిష్టిధర్మముల నిరూపణము.

లింగ మనఁగా ప్రత్యర్థముల తాత్పర్యము తెలియఁజేయు సకలవేదాంతములకును అన్వితీయ పరబ్రహ్మమందు తాత్పర్యమును నిర్ణయించునది లింగము.

తాత్పర్య మనఁగా సమస్తవేదాంతములను ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మపరముగానే బోధించుటకు అనుకూలశక్తి గలది.

ఉపక్రమము, ఉపసంహారము, అభ్యాసము, అపూర్వత, ఫలము, అర్థవాదము, ఉపపత్తి అని లింగములు ఆఱువిధములు. వీనిలో ఉపక్రమమును ఉపసంహారమును కూడి ఒక్కలింగము. తక్కినవి నాలుగును ఒక్కటొక్కటి ఒక్కొక్కలింగ మగును. వీనికి సామాన్యలక్షణము లని విశేషలక్షణము అని రెండు గలవు. అవి యీక్రింద చెప్పబడుచున్నవి.

ఉపక్రమలక్షణము.

ఉపక్రమమునకు సామాన్యలక్షణము ప్రారంభించుట. ఉపసంహారమునకు సామాన్యలక్షణము ముగించుట. సృష్టికిపూర్వమందు ఈజగత్తునామములను, రూపములనులేనివై సత్తామాత్రముగానే ఉన్నదనుట ఉపక్రమము. ఇదే విశేషలక్షణము.

ఉపసంహారలక్షణము.

ఈకనబడెడు నామరూపములుగల జగత్తు ముందుచెప్పబడిన సత్తామాత్రమును ఆపరబ్రహ్మమే స్వరూపముగాఁ గలది. అసత్తే సత్యము. అదే ఆత్మ అని పలుకుటయే ఉపసంహారము. ఈఉపక్రమోపసంహారములు రెండును అన్వితీయబ్రహ్మమునే బోధించుటవలన ఒక్కఁడే లింగము.

అభ్యాసలక్షణము.

అభ్యాసమునకు సామాన్యలక్షణము వాడుకచేసికొనుట. వాచ్యార్థవిలక్షణమును ప్రత్యగాత్మ్యమయిన నీవే సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదసాన్యమైన పరబ్రహ్మమని గురువులు కలమాటును బోధించి విషయము నేనే పుబ్రహ్మ మని యెల్లప్పుడును వాడుకచేసికొనుట అభ్యాసము. ఇదేవిశేషలక్షణము. ఇదియును ప్రత్యగాత్మ్యమగుటచి ప్రత్యగాత్మ్యనే అద్వితీయ పరబ్రహ్మ స్వరూపమును తెలియజేయుటవలన రెండవ లింగము.

అపూర్వతాలక్షణము.

అపూర్వతకు సామాన్యలక్షణము ఇతర ప్రమాణములచేత ఎఱుంగరాకుండుట. ప్రత్యక్షప్రమాణము, అనుమానప్రమాణము, ఉపమానప్రమాణము, ఆగమప్రమాణము, ఆర్థాపత్తిప్రమాణము, అనుపల్లిప్రమాణము, విశీషాప్రమాణము, సంధిప్రమాణము అనేది అష్టప్రమాణములలో ఉపనిషత్ప్రమాణమును పేరుగల ఆగమప్రమాణముచేతనే అద్వితీయపరబ్రహ్మము తెలియబడుచున్నాడు గాని ఇతరప్రమాణములచేత పరబ్రహ్మము తెలియబడదు అని కలకుటయే అపూర్వత. ఇదే విశేషలక్షణము. ఈ అష్టప్రమాణములలో నాత్తికులకు ప్రత్యక్షప్రమాణమును, తార్కికులకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణము మొదలు నాలుగుప్రమాణములను, పౌరాణికులకు ఎనిమిదిప్రమాణములను, పూర్వోత్తరమీమాంసాశాస్త్రానిలంబనలయిన భాట్టియ ప్రాభాకరీయులకు ప్రత్యక్షము మొదలు ఆఱుప్రమాణములను అని యెఱుంగవలయును. ఈ అపూర్వతయును అద్వితీయాత్మనే ప్రతిపాదించుచున్నది గనుక మూడవలింగము. అష్టప్రమాణములలో ఆగమప్రమాణమును తార్కికవైయాకరణములు కాబట్టి ప్రమాణమని తైవవైష్ణవిశాక్తాదులు ఆగమప్రమాణమని వేదాంతులు ఉపనిషత్ప్రమాణమని అందురు.

ఫలలక్షణము.

ఫలమునకు సామాన్యలక్షణము ప్రయోజనము. అద్వితీయాత్మకడైన జ్ఞానికి ప్రార్థకర్తము నశింపక యుండువలకును దేహేంద్రియాదిప్రపంచము అసత్యమై తోచుచుండును. ప్రార్థకర్తము నిశ్చేషముగా నుంచెనేని జగత్తు బాత్తుగా తోచుక అద్వితీయాత్మస్వరూపముగానే ఉండు ననుటయే ఫలము. ఇదే విశేషలక్షణము. ఇదియును అద్వితీయబ్రహ్మనే ప్రతిపాదించుటచేత నాలుగవలింగము.

అర్థవాదలక్షణము.

అర్థవాదమునకు సామాన్యలక్షణము ప్రత్యగాత్మ్యమైన తనవిషయమును పరమ ప్రయోజనమని తెలుపక బ్రహ్మ నిష్ఠురుద్రాదిదేవతాంతర మతాంతర విషయములను

మఖ్యప్రయోజన మని తెలుపుట సామాన్యలక్షణము. ఏవస్తువును వినుటచేత వినఁబడని వస్తువు వినఁబడుచున్నదో ఏవస్తువును మననముచేయుటచేత మననము చేయఁబడని వస్తువు మననము చేయఁబడుచున్నదో, ఏవస్తువును ఎఱుంగుటచేత ఎఱుంగఁబడని వస్తువు ఎఱుంగఁబడుచున్నదో అదే అర్థవాదము. ఈయన వాదమునకు స్వార్థమందు తాత్పర్యము లేక అద్వితీయాత్మస్వరూపమందే తాత్పర్య మగుచున్నది గనుక నిది అయిదవలింగము.

ఉపపత్తిలక్షణము.

ఉపపత్తికి సామాన్యలక్షణము ఏమి క్తి. మట్టిగల్లు పుట్టిన మండలు చట్లు మూ కుళ్లు మొదలగునవియును, బంగారువలన కలిగిన కడియములు కిరీటములు మొదలగునవి యును, ఇనుమువలన కలిగిన ఘట్టము, శంపము, ఈఁటెలు లోనగునవియును, కారణ ములయిన మట్టి, బంగారు, ఇనుము మొదలగువానికంటె వేఱుగా లోచింపను విచారించునపుడు వేఱు కావు గనుక కారణములకు వేఱుగా కార్యములు లేననెడి యుక్తి, ఉపపత్తి యనఁబడును. ప్రసిద్ధముగ కనఁబడుచుండెడు లోకమును ప్రత్యగాత్మస్వ రూపమైన బ్రహ్మమే కాఁబట్టి దృష్టాంతమైన యీగగన్తు ప్రత్యగాత్మయగు పరబ్రహ్మము కంటె భిన్నము కాదనుటను ప్రతిపాదించుచున్నది గనుక నిది ఆఱవలింగము. ఇట్లు పద్వినలింగములచేత శ్రుతులకు తాత్పర్యమును నిర్ణయించువానికి ప్రణామాశ్రమచే తనే అద్వితీయమైన బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును. సందేహము లేదు.

అన. — ముందు చెప్పఁబడిన ప్రమాణ మనన నిదిధ్యాసములు చేయవలసినకాల నిర్ణయమును చెప్పచున్నాడు.

చ. ఎద నుదయించుఁ ద్రిత్రిపుటు ॥ లేందనుకం దగ సంతదాఁక నిం పాదవ నొనర్పఁగావలయు ॥ నూర్జితుఁడై శ్రవణాదు లంత నె మ్మదిఁ గనఁ జేయలే దొకటి ॥ మాయలఁ జెందక నింగిభంగి సం ముదమున నిల్వ ముక్తఁ డగుఁ ॥ బొల్చిన దాన విదేహముక్తఁడౌ.

టీ. ఎందనుక = ఎంతవఱకు, త్రిత్రిపుటులు = అంతరముద్య, బాహ్యములని మూఁడువిధములయిన త్రిపుటులు, ఎద = అంగీకరణముందు, ఉదయించు = పుట్టు యందునో, అంతదాఁక = అదివఱకును, నిర్జితుఁడై = చలనములేనివాడై, ఇంపా దవ = సంతోష మతిశయింపఁగాను, తగ = బాగుగా, ప్రణాదులు = శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసములను, ఒనర్పఁగావలయు = చేయవలయును, అంత = పిమ్మట, నెమ్మది = చిత్తవిశ్రాంతిని, కన = పొందుటకొఱకై, ఒకటి = ఒక్క కార్యమును, చేయ = ఒకదట్టకు, లేదు = కలుగదు, మాయల = ప్రకృతివికారములయిన, రాగద్వేషాది

దుష్టులములవిస్మయమును, చెందక = అంటక, నింగిభంగి = ఆకాశమువలెను, సంముదమునక = నిరతిశయానందమునందు, నిల్వక = నిలిచియుండఁగాను, ముక్తుడగుక = శరీరంద్రియాభిమానము లేని జీవన్ముక్తి గలవాడగును, దానక = ఆజీవన్ముక్తిదశచేత, పొల్పినక = ప్రకాశించినపక్షమున, విదేహముక్తుడౌక = పునర్జన్మ మరణరహితమయిన విదేహముక్తి గలవాడగును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! అంతరత్రిపుటులయిన జ్ఞాతృమనోబుద్ధిచిత్తహంకారములనెడు అంతరింద్రియములవృత్తులను, మధ్యత్రిపుటులయిన శ్రోత్ర త్వక్ చక్షుర్జిహ్వసూక్ష్మములనెడు జ్ఞానేంద్రియముల వృత్తులను, బాహ్యత్రిపుటులయిన వాక్ పాణి పాద పాయు గుహ్యములనెడు కర్మేంద్రియములవృత్తులను సర్వేంద్రియకారణమైన మనస్సునందు ఎంతపర్యంతము పుట్టుచుండునో అంతపర్యంతమును వేదాంతశాస్త్ర శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసములను చేయుచుండవలయును. మనస్సునకు హాయి కలుగజేయుటకు ప్రవణాదులు తిప్ప మఱియొక సాధనము లేదు. నాలుగుభూతములను అంటియును అంటకయున్న మింటివలెను మాయావికారములయిన రాగద్వేష కామక్రోధాది దుర్గుణములను అంటక స్వాక్షభూతికలిగి ప్రారబ్ధనాశపర్యంతమును కాలినగుడ్డవలె లోకవ్యాప్తపరములకు ఉపయోగింపక మహానందమునందు ఓలలాడుచు ఉండెనేని జీవన్ముక్తిని పొందును. ఆజీవన్ముక్తిగుఱుము కలిగి వెలుగుచు మహావాయువుచేత ఆకాలినగుడ్డ యిగిరి హాయి స్వరూపము కనబడనియటులు ప్రారబ్ధము మొదలంట చెడి జనన మరణ కూన్యమయిన విదేహముక్తి గలవాడగు నని తాత్పర్యము.

త్రి త్రిపుటుల వివరము.

అంతరింద్రియములు.	వానివృత్తులు.
జ్ఞాతృ	తెలిసికొనునది, తెలివి, తెలియఁబడునది.
మనస్సు	సంకల్పించునది, సంకల్పము, సంకల్పింపఁబడునది.
బుద్ధి	నిశ్చయించునది, నిశ్చయము, నిశ్చయింపఁబడునది.
చిత్తము	చంచలించునది, చంచలము, చంచలింపఁబడునది.
అహంకారము	అభిమానించునది, అభిమానము, అభిమానింపఁబడునది.
మధ్యేంద్రియములు.	
శ్రోత్రము	వినునది, వినికిడి, వినఁబడునది.
త్వక్ము	స్పృశించునది, స్పృశము, స్పృశింపఁబడునది.
చక్షువు	చూచునది, చూపు, చూడఁబడునది.

జిహ్వ రసముల నెఱుంగునది, రసము, రసముకలది.
 ఘ్రాణము వాసనమాచునది, వాసన, వాసనకలది.
 బాహ్యేంద్రియములు.

వాక్కు	కలుకునది,	పలుకు,	పలుకఁబడినది.
పాణి	ఇచ్చునది,	ఈవి,	ఈయఁబడినది.
పాదము	నడుచునది,	నడక,	నడువఁబడినది.
పాయువు	విడుచునది,	విడుపు,	విడువఁబడినది.
గుహ్యము	ఆనందించునది,	ఆనందము,	ఆనందింపఁజేయునది.

ఈవృత్తు లన్నియును సత్త్వరజస్తమస్సు లనెడు గుణభేదములచేత ఆనంత ములై యుండును. ఆత్మగుణములు కలది మలినసత్త్వప్రకృతి. ఆప్రకృతియొక్క చేరిక కలది మనస్సు కాబట్టి పైని జెప్పఁబడిన వృత్తు లెల్లను మనస్సునఁ బుట్టుచు పెరుగుచు గిట్టుచు నుండును. శ్రీపుటి యనఁగా మూఁడువృత్తులు కలది.

అప—ఆబ్రహ్మవిదాదుల తారతమ్యములను చెప్పుచున్నారు.

ఉ. కామముఖారివర్గ మొక్కకాలమున న్వేలయం దొలంగు ని
 స్కామతే నస్పృహ నిలువ తే సావంతమునం దల మియ్య రప్పులం
 దామరసచ్చనంబుగతిఁ తత్త్వవిదు ల్విహరింతు రెల్లెడం
 బామరమూకులట్ల తమప్రజ్ఞలఁ జూపక కూడి లోకులన్. ౧౨౫

టీ. కామముఖారివర్గము—కామ=కోరికయే, మఖ=మొదలుగాఁగల, అరివర్గము, అరి=అంతశ్శత్రువులయొక్క, వర్గము=సముదాయము, ఒకకాలమున=ఒకానొక వేళ యందు, వెలయె=ప్రకాశించెనేని, నిస్కామతే=వైరాగ్యముచేత, అస్పృహ=తత్ తుణమే, తొలంగు=నదలిపోవును, అనఁగా నిరంతరబ్రహ్మ నిష్ఠయందు సత్త్వరజ స్తమోగుణమయ మగుప్రకృతి నశించియుండును గనుక అట్టి నిష్కల బ్రహ్మవిదులయందు రజోగుణజన్యము లయినకామక్రోధాదులు ప్రకాశించినతొడనే అఱుగునవలె. సావంత మున=మనస్సునందు, నిలువె=నిలుచుటకు, తల మియ్యరు=ఎడ మియ్యరు, తత్త్వ విదుల=బ్రహ్మజ్ఞానులు, అస్వల=జలములయందలి, తామరసచ్చదంబుగతి=తామ రాకువలె, లోకులం గూడి = జనులతోఁ గలసి, పామరమూకులట్ల = అజ్ఞానులవలెను, మూఁగవాండ్రవలెను, తమప్రజ్ఞల=తమమహిమలను, చూపక = లోకులకు కనఁబఱు పక, ఎల్లెడ=అంతటను, విహరింతురు=తిరుగుచుందురు.

తా. ఓయి శిష్యుడా! కామము క్రోధము మోహము లోభము మదము మత్సరము అనెడి అంతశ్శత్రువులు బ్రహ్మనిష్ఠులహృదయములయందు ఒక వేళ ప్రకాశించినను

వారు వైరాగ్యవృత్తి గలవా రగుటచేత ఆకామక్రోధాదులను తమహృదయములయందు నిలువనీయరు. బ్రహ్మచేత్రలు నీటియందు తామరాకున్నవిధమున లోకలలో చేరికొని తమమహిమలను లోకులకు మాపక యేమియును తెలియనివారివలెను మూఁగవారివలెను తిరుగుచుండు చని తాత్పర్యము.

అవ — బ్రహ్మవిదాదుల మనోవృత్తిభేదములను వివరించెద ననుచున్నాడు.

మ. విను మాపూర్ణవివేక మాకసము దా ర వే టై సరికిం లన
స్వచంద్రాగ్రహవిదుండు దద్యురఁడు దద్యుర్యం డనం బుత్ర పా
వనతద్బ్రహ్మవర్ణుఁ డీజనులలో ర వ ర్జిల్లు నీనల్వరం
దునఁ దద్యోత్తకుఁ దద్యురాదులకుఁ జేతో భేదము టైల్వెనన్. ౧౨౬

టీ. పుత్ర=మమారా, ఆపూర్ణ వివేకము=ఆయఖండజ్ఞానము, తా=తానయిన, ఆకామ=ఆకాశము, వే టై సరికిం = పృథివ్యస్త్రోవాయువులలో, కేరియును వే టైన యటులు, లనన్దన సద్బ్రహ్మవిదుండు - లనత్ = మనోహరుడైన, ఘన=శ్రేష్ఠుడైన, సత్ = పూజ్యుడైన. బ్రహ్మవిదుండు=బ్రహ్మచేత్రయును, తద్యురఁడు - తత్=ఆ బ్రహ్మచేత్రలలో, ఐదుఁడు=శ్రేష్ఠుడైన బ్రహ్మవిద్వరుండును, తద్యుర్యండు-తత్=ఆ బ్రహ్మవిద్వరులలో, నర్జుండు=ఉత్తముడైన బ్రహ్మవిద్వరుండును, పావనతద్బ్రహ్మవిధుండు=పావన=పవిత్రుడైన, తత్=ఆ బ్రహ్మవిద్వరీయులలో, వర్ణుఁడు=ఆతిశయఁడయిన బ్రహ్మవిద్వర్ణుండును, అనఁగా బ్రహ్మవిదుండు, బ్రహ్మవిద్వరుండు, బ్రహ్మవిద్వరీయుండు, బ్రహ్మవిద్వర్ణుండు అనుట అనఁ=అని చెప్పబడిన, ఈజనులలో=ఈనలుగురియందును, వర్జిల్లు=ఆయఖండజ్ఞానము ప్రకాశించును, ఈనల్వరండు=బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మవిద్వర బ్రహ్మవిద్వరీయు బ్రహ్మవిద్వర్ణులనెడి యీనలుగురియందును, తద్యోత్తకుఁ=ఆ బ్రహ్మవిదునకును, తద్యురాదులకుఁ - తత్=ఆ బ్రహ్మవిద్వర, బ్రహ్మవిద్వరీయు బ్రహ్మవిద్వర్ణులకును, చేతో భేదముల్ = మనోవాచారభేదములను, తెల్పెదఁ=వికాశించుచున్నాను. వినుము=ఆకర్ణింపుము.

తా. ఓయి శిష్యుడా! భూ జలాగ్ని వాయుభూతములను అంతియును అంటక యున్నవింటివలె తెలిగడి ఆయఖండజ్ఞానము బ్రహ్మవిదుండు బ్రహ్మవిద్వరుండు బ్రహ్మవిద్వరీయుండు బ్రహ్మవిద్వర్ణుండు అనునలుపురయందును సమముగా ప్రకాశించుచున్నను బ్రహ్మవిదునకును కడమునువ్రహ్మకును కలిగినట్టి మనోవృత్తిభేదములను వివరించెదను విను మని తాత్పర్యము.

అవ. — బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మవిద్వర బ్రహ్మవిద్వరీకు బ్రహ్మవిద్వర్ణు లనెడు జీవాన్ముక్తులలో బ్రహ్మవిదునిలక్షణమును చెప్పచున్నాడు.

ను. మతి త న్నాయుతటిం దగం గ్రియల సరన్తానింపుచున్ ధైర్యసం
యుతుడై బ్రహ్మవిదుండు వెండియు స్వవిధ్యుక్తక్రియ ల్లోకసం
హితుడై పాయక తెలివ్ సల్పు దనకున్ శ హేయంబులై నిష్ఠకుం
బ్రతిపతుంబులుగా వెలింగిన సదా శ బ్రహ్మార్పణప్రజ్ఞ చేన్. ౧౨౭

టీ. బ్రహ్మవిదుండు=బ్రహ్మవిద్, బ్రహ్మవిద్యుక్త, బ్రహ్మవిద్యరీయ, బ్రహ్మవి
ద్యవిష్టలలో మొదటివాడైన బ్రహ్మవిదుడు, మతి = అంతర్ముఖమైనతెలివి, తక్=
ప్రజ్ఞగార్మిస్వరూపుడైన తన్ను, పాయతటిక్ = బహిర్ముఖమై విడుచునప్పుడు,
క్రియల్=శాకికవైదికములగు సకలజగత్కార్యములను, తగ్=తెన్నగా, సన్మానిం
పుచున్=విమర్శించి గౌరవించుచు, వెండియున్=పిమ్మట, ధైర్య సంయుక్త డై=బహి
ర్యాపారములను చేయుటచేత తనబ్రహ్మనిష్ఠ చేడుననుదిగులు లేనివాడై, స్వవిధ్యుక్త
క్రియల్-స్వ=తనకు తగిన విద్యాశ్రమములకు, విధి=వేదకాస్త్రములచేత, ఉక్త=చెప్ప
బడిన, క్రియల్=శ్రేతస్సాత్త ధర్మకార్యములను, లోకసంహితుడై, శ్లో. కర్మజ్ఞైవ
హి సంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః, లోకసంగ్రహమేవాపి సంసర్మక్ కర్తృమర్తపీ,
యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తతదేవేతతో జనః, స యత్ప్రమాణం కురుతే లోక స్తదనువ
ర్తతే, అనుగీతాచార్యులవచనప్రమాణములను వట్టి జనకాదులు బ్రహ్మనిష్ఠు లయినను
సత్కర్మాపస్తానపరులయి ముక్తు లయి రనియును పెద్దలు బహిర్ముఖు లయిన సమయ
మందు బ్రహ్మ నుద్దేశించి విధి నిషేధ ప్రాయశ్చిత్త కామ్యక్రియలు తాము చేయనియే
దల వారే చేయలేదే మన కేల యని పామరులు ఆపెద్దలహృదయ నిర్ణయములను తెలి
యక సత్కర్మములు విడిచి భిష్టులగుదు రనియు, తాము చేయుసత్కర్మములను మాచి
భగవదాజ్ఞలగు వేదకాస్త్రములకు భయపడి పామరులు పుణ్యకర్మములను చేసి పిమ్మట చిత్త
శుద్ధిగలిగి బ్రహ్మవేత్తలయి ముక్తులగుదు రని జగద్ధితమును కోరినవాడై, తెలివ్=బ్రహ్మ
జ్ఞానమును, పాయక=విడుదల, తనకున్=ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడైన తనకు, హేయం
బులై=పరోక్షజ్ఞానకారణము లగుటవలన దూష్యములై, నిష్ఠకున్=తాను చేయు నిర్వి
కల్పసమాధికి, ప్రతిపతుంబులుగాన్=విరోధములుగాను, వెలింగినన్=ప్రకాశించినను,
బ్రహ్మార్పణప్రజ్ఞ చేన్=శ్లో. బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవి భృగోహ్వగాన్ బ్రహ్మణా హుతమ్,
బ్రహ్మైవ తేన గంతస్యం బ్రహ్మకర్మసమాధినా, అనున్వాయమువలన పరబ్రహ్మమైన
తనచేత చేయబడిన శ్రేతస్సాత్తాదిక్రియలఫలములను పరబ్రహ్మమునకే సమర్పించుచుండు
టతో కూడిన, ప్రజ్ఞచేన్=వివేకముచేతను, సల్పున్=సత్కర్మములను చేయుచుండును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! బ్రహ్మవిదుడు ప్రపంచజ్ఞానము కలవాడైనప్పుడు
బ్రహ్మజ్ఞానమును విడుదల సకలపుణ్యకర్మములను చేయుటచేత తన బ్రహ్మనిష్ఠ చేడుననెడు

భితిలేక తననిష్ఠకు కర్తములు విఘ్నకరము లని వదలక తనవిజ్ఞానమునులకు తగిన లాభక వైదికపాపములయిన సకలలోకకృత్యములను విమర్శించి లోకోపకారముతోఁజూపుణ్య కర్మములను చేయుచు కర్మఫలములయందు అభిలాష లేక బ్రహ్మార్పణము చేయుచుండు నని తాత్పర్యము.

అవి — బ్రహ్మవేత్తలప్రసర్తనావిశేషములను చెప్పచున్నారు.

మ. అవివేకార్థితకర్మసంచితభవప్రార్థభేదంబులక

భువి మర్త్యు ల్విహరింతు రం దటుల సంగపూర్ణాత్మవేత్తల్ గృహి

స్యవహారాదులనైన సల్పుదురు రాజ్యం బైన బాలింతు రా

ర్జనవృత్తిం దవ మైన సల్పుదురు భీక్షం బైన యుచ్చాంతికై. ౧౨౫

టీ. అవి...బులక అవివేక = అజ్ఞానదశతోడ, అన్విత=కూడిన, కర్మ=పుణ్య పాప మిక్రకర్మములచేత, సంచిత=సంపాదించఁబడిన, భవ=పూర్వజన్మసంబంధమయిన, ప్రార్థ=ఇచ్చ అనిచ్చ పరేచ్చ అని త్రివిధమైన ప్రార్థముయొక్క, భేదంబులక = విశేషములచేతను, మర్త్యుల్ = మనుష్యులు, భువి = భూమియందు, విహరింతురు = సంచరింతురు, అందక = ఆసంచరించేదు మానవులయందు, అటులక = ఆప్రార్థకర్మ భేదములచేత, సంపూర్ణాత్మవేత్తలు = సంపూర్ణ = అంతటనిండియున్న, ఆత్మ = కూటస్థులైన పరమాత్మను, వేత్తలు = తెలిసిన బ్రహ్మజ్ఞానులు, కృషివ్యవహారాదులనైనక = కృషి = దున్నుట, వ్యవహారాదులనైనక = ఉద్యోగము వర్తకము మొదలగువాని నయినను, సలుపుదురు = చేయుదురు, రాజ్యం బయినక = రాజు మంత్రి స్నేహితులు బాక్కసము దేశము దుర్గము శతాంగ మాతంగ తురంగ ధర్మాదులతోకూడిన నైస్యము అనెడి సప్తాంగములతో చేసిన రాజ్యమునయినను, పాలింతురు = పాలుదురు, అర్జనవృత్తిక = శాంతస్వభావముతో, తపమైనక = కాయక వాచిక మానసికరూప తపస్సునయినను, చేయుదురు = సలుపుదురు, యుచ్చాంతికై = ఆకలి తీటుటకయి, భీక్షం బైనక = తిరిపెము నయినను, చేయుదురు = బనరింతురు.

తా. ఓయి శిష్యుడా! అజ్ఞానదశయందు చేయుఁబడిన పూర్వజన్మమందలి ఇచ్చ అనిచ్చ పరేచ్చ అనెడి త్రివిధప్రార్థవిశేషములచేత మనుజులు పుడిమియందు తిరుగుదురు. వారియందు ఆప్రార్థకర్మములచేత బ్రహ్మవేత్తలు దున్నుటను ఉద్యోగముచేయుటను వర్తకముచేయుటను సప్తాంగములతోకూడిన రాజ్య మేలుటను శాంతస్వభావముతోకూడినకాయక వాచిక మానసికరూప తపస్సునుచేయుటను ఆకలి తీటుటకై తిరిపెము నెత్తుటను చేయుదు రని తాత్పర్యము.

ప్రార్థనయనిరూపణము.

ఇచ్చాప్రార్థన మని అనిచ్చాప్రార్థన మని పరేచ్చాప్రార్థన మని ప్రార్థనము మూడువిధములు. ఇవి వివేకులకును అవి కేకులకును, సమానము లయి యున్నను వివేకి ప్రార్థనమునకును అవి వేకి ప్రార్థనమునకును భేదము గలదు. ఎట్లనగా అవివేకి ప్రార్థనము ఆశ్వయుజమాసమందలి మేఘమునంటిది. ఆమేఘము ఆశ్వయుజమాసమందు, స్వల్పముగ నోచి వెనుక అంతటను శ్వేదనమునగులొండములావుగల చిహ్నులతో మండలతోడ ముంచి నుంచినట్లు నిర్మించి పైరులను మరుగజేసి యిండ్లు గోడలు గుదులు గోపురములు చెట్లు మొదలగువాని నేలపాలు కావించి ప్రాణులకు బహువిధదక్షిణములను గలుగజేయుతీరున ఆజ్ఞానిని తొలత స్వల్పముగానే యిచ్చుచుట్టి, ఆమేఘమువలెనే హృదయాకాశమున వ్యాపించి పరులకు బహువిధదక్షిణములను కలిగించి వానిని ఇహపరలోకసుఖములను చేటిచి నరకముపాలు చేయును.

వివేకియిచ్చ పుష్కమాసమందలి మేఘమునంటిది. అది పుష్కమాసమందు మింట నాలుగుప్రక్కలను చుట్టుకొని యున్నను కొంచెముగ వానకుఁని కయిరులు లోనగు వానికి చేటుపాటిల్లనీయక ప్రాణులకును సుఖమునే కలిగించి తానును నశించును. అట్లే వివేకియిచ్చ కర్మవిశమన పుష్కమాసమందలి మబ్బువలెనే జబ్బుగాక హృదయాకాశమున వ్యాపించి యున్నను పరులను బాధింపక తనయిహపరలోకసుఖములకును హానిని సంపాదించక వేపాపాపణ మాత్రమందే యుండును. ఈతీరున వివేకియిచ్చాప్రార్థనకును అవివేకియిచ్చాప్రార్థనమునకు తారతమ్యము తెలియవలెను.

హుక్యును లోకమునందు అవివేకులు అసత్యము చేసి కన్నులు పోయి పచ్చిన వారిని దొంగిలించి తలకొట్టబడినవారిని కులస్త్రీలను చెజబట్టి చాడినెలచేత మేను చెక్కబడినవారిని చూచి మన మీషనులు చేయరాదు. చేసితిమేని మనకును తప్పుక మొప్పుములు నిచ్చునని తెలిసియును వారు చేతకానివారు మనము సర్వసమగ్రులము. అని గర్వించి ఆపనులను తాము చేసి తలకొట్టబడుచున్నారు. వివేకు లయినవారు కోరికలు కలుగుట దుఃఖహేతువు లని యెఱిగి ద్రవ్యాగ్ధకపరులయిన సంసారులు అర్థములను సంపాదించుటయందును వానిని కాపాడుటయందును వానిని నెలవుచేయుటయందును దుఃఖపడుటను చూచి అర్థములు అనర్థహేతువులు వానియందు దానక్రియించరాదు. ఉంచితమేని యితరులకు దుఃఖములు సంభవించినట్లే తమకును దుఃఖములు సంభవించు నని తలచి, సర్వవిషయములయందును ఆసక్తి వదలి ప్రయత్నింపకయే దొరకినంత టితో తృప్తి నొందియుండురు. వారికి శరీరపోషణమాత్రమయిన పనులయందును శౌచాది క్రియలయందును ఇచ్చ పుట్టును గాని ఇతరవిషయములయందు ఇచ్చ పుట్టదు. ఇది వివేకులయిచ్చాప్రార్థనము.

అనిచ్చాప్రార్థ మేది యనగా కోరికయే సంప్రాప్త మగుదుఁబడును. అది వివేకులకును అవివేకులకును ఒక్క-విధముగానే యుండును. తల కాళ్లు చేయి తాఁకుటయును కన్నీరు బొటుటయును వానచీత తడియటయును ఎంపవల్లు కొట్టుపడుటయును కాశము త్రయము గుల్మము మొదలైన వ్యాధులు కలుగుటయును పిడుగులు పడుటయును గుడిగోవురప్రాకార మంపపాదులు పూడఁ బడుటయును మొదలయినవానిచేత వచ్చినదఁబడునులు ఎంప వాన అగ్ని మొదలగువానివలన కలిగినదఁబడునులు వివేకులకును అవివేకులకును సమానమయి యుండును. వీనియనఁగవచ్చును అనిచ్చాప్రార్థము.

పరేచ్ఛాస్మిన్ము అవివేకలకును వివేకలకును సమానమయి యుండును. ఎట్లు
నగా ఒక్కపురుషుడు మానవతో కూర్చుండి యుండగా నుజ్జయొకడు వచ్చి
వానికి ముక్కి నీ వీసని చేయవలె నని మిక్కిలి నేడుకొనగా దాక్షిణ్యముచేరి
ఆసని చేసి దానివలన వచ్చిననుభవ భ్రములన అనుభవించుట ఈ అనుభవము వివేకలకును
అవివేకలకునుసంయుతము ఒక్క విధమ ననే యుండును. ఇట్లు పార్శ్వప్రయోగములను
విచారించి యాస్థానములయనుభవము అహంకారమునకని అహంకారవిలక్షణుడ
సననాకు లేదని యిటులగువాడే ముద్దుడని పేదారతనీ న్నంతము.

అని — బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మవిద్వత్ బ్రహ్మవిద్వదీయ బ్రహ్మవిద్వత్స్థల నవనదులను
మఱియొన వివరించుచున్నారు.

మ. గత మాగామి దలంచి చెందరు వ్యథం శ్రీ గౌతామాలం బాత్తు సం
గత మా దానిపురాకృతం బని నిరూపకాంతుం బరిగ్రహమ్యలై
మృతుం దుడ్డివితుం డయ్యె నుష్ణపుణి భూమికి నత్తుధారాశియై
పతితం బయ్యె ననక విచిత్ర మని స్వస్థజ్ఞావిదు ల్లాంతురే. ౧౨౯

టీ. స్వప్రజ్ఞావిదుల్-స్వ=ప్రత్యగాత్మయైన తనయొక్క, ప్రజ్ఞా=వివేకమును, విదుల్=ఎఱిగినవండుతలు, గతముక్ = కడచినకార్యమును, ఆగామిక్ = కాబోవు కార్యమును, తలంచి=స్మరించి, స్వభక్ = దుఃఖమును, కాతూహలంబుక్ = సంతోషమును, చెందఁ=పొందరు, ఆత్మసంగతము - ఆత్మ=మనస్సునందు, సంగతము=కూడిన ప్రాబ్ధకర్మానుభవమును, నిరాకాంత్య్=అనిచ్ఛచేత, (ప్రాప్తించిన) పురాకృతం బని=పూర్వజన్మసంచితముని, పరగ్రాహ్యులై=గ్రహించినవారయి, మృతుఁడు=పూర్వము చచ్చినవాఁడు, ఉజ్జీవితుఁడయ్యెక్=బ్రతికెను, ఉష్ణఘృణి=నూర్చుఁడు, భూమిక్=పుడమియందు, సతిస్సారాగియై=మేలయిన అమృతసముద్రమై, పతితం బయ్యెక్=పడెను, అనక్=ఇట్లని పలికినను, విచిత్ర మని=అద్భుతముని, కాంతురే=మాతురా.

తా. ప్రత్యాగత్వమును తనవివేకమును ఎఱిగినపండితులు కడచిన కార్యములను కాబోవుకార్యములను తలచి భేదమును మోక్షమును పొందగలరు. అప్పుడు కంప్రాప్త

మైన ప్రార్థకత్తానుభవమును అనిచ్చుచేత ప్రాప్తించిన పూర్వజన్మాంత మని గ్రహించిన వారై, పూర్వము ఎక్కడో చచ్చినవాడు బ్రతికి వచ్చినవాడని పరికినను, సూర్యుడు అమృతసూద్రమువలె చల్లవై భూమిమీదికి వచ్చినవాడని వాస్తుచ్చినను, రాకపోకలు మాయాకార్యము లగుటచేత అమాటలు వింతగా స్వాంతమున తలచు రని తాత్పర్యము.

ఆగామిసంచిత ప్రార్థముల వివరము.

ఒకకాఁపువానికి తామ్రస్థితీరమున పక్షిపాలములు గలవు. ఆపాలములను తానే దున్ని పైరుపెట్టును. ఒక్కొక్కపాలమునకు వేయికలములలెక్కిన ఏడాదికి పదివేలకలములు పండును. వానియందు వేయికలములు తనయింటిగ్రామమునకును ఏనూఁకులములు విత్తనమునకును ఏనూఁకులములు ధన్యమునకును వేయికలములు వ్యవసాయపుకర్వులకును వేయికలములు స్కూరు పన్నులకును పోగా మిగిలిన ఆఱువేలకలములను అమ్ముటకు పదిలపఱచి యుంచును. ఆధాన్యము సంచిత మనఁబడును. ఇంటిగ్రామమునకు నిలిపిన వేయికలములధాన్యము ప్రార్థ మనఁబడును. పెద్దపైరును మొలకపయిరును ఎన్ను విడిచినపయిరును పండినపంటయును ఆగామి యనఁబడును. ఇట్లు ఏడేఁట జరుగుచుండ ఆయురారోగిని ఆకాఁపునకును ప్రయికలహము సంభవించెను. అప్పుడు పగవారు తెగఁబడి యిల్లు దూటి దాచఁచెట్టి నధాన్యమును దోచుకొనిపోయిరి. రాఁబోవు పంటధాన్యమెల్లను కుంటరితనముచేత కడుపుమంట ప్రబల కొల్లగాండ్రు కొల్లగొనిపోయిరి. పైరు నంతయును జంగిలిపశువులు గుఱుములు గాడిదలు మొదలయినవి మేసెను. అంతట కాఁపు ఏపు చెడి మాపును రేపును లోకులు చేసినకులువపనులకు వ్యాకులపడుచు కొల్లపోగా మిగిలినధాన్యమును భుజించుచు సామాన్యముగ కాలము కడపుచుండెను. అట్టిసమయమున తన్ను చుట్టికొనియున్న చుట్టములు మోచ్చినమచ్చితో వచ్చి కాఁపును మాచి గాగ్రమునకు మోసము పోసఁగెనే అందుకు నీ వేమి చేయుచున్నావని యడిగిరి. కాఁపు సంచితధాన్యము లెక్కకు మించి యుండెను. దానిని పగవారు ఆపహరించిరి. రాఁబోవు పంట కొల్లగాండ్రు పాలయ్యెను. పయిరు నెల్ల జంగిలి పశువులు మొదలగునవి మేసెను. ఇంటను పదిలపఱచియున్న ధాన్యమును భుజించుచున్నా ననెను. ఇట్లనుటచేత దృష్టాంతమందు ఆగామిసంచితములు నశించె నని ప్రార్థ మనుభవించి తీఱవలె నని యెఱుంగవలెను. ఇక దార్ఠాంతమందు ఆగామి సంచిత ప్రార్థము లెట్లైన లోకమందె అనాదియైన జీవుఁడు పుణ్యపాప మిత్రకర్మములను చేయుచు రాఁగా ఒక్కదినమందు చేసిన పుణ్యపాపమిత్రకర్మములు పెక్కుజన్మములకు హేతువు లగును. ఇట్లు తన జీవితకాలము ఐదుకు చేయుపుణ్యపాప మిత్రకర్మములు రాసు లగును. వీనికి సంచిత మని పేరు. మరణించినవెనుక మరల పుట్టుటకై ఆసంచితమున పంచికొనఁబడిన కర్మము రాఁబోవుపుట్టుకకు కారణములైన సంచికృత పంచమహాభూతముయ కరణమును గలుగఁజేయును. ఆకరి

రమచేత కొన్నిపుణ్యపాపమిత్రకర్మములను చేసి ఆకర్మములవలన గుణదుఃఖములను కొన్నిటి ననుభవించును. దీనికే సాగ్రభ్యమని పేరు. దీని ననుభవించుచు మరణపర్యంతము చేసిన పుణ్యపాప కర్మములకు ఆగామి యని పేరు. ఇదియును అసంచితములలో చేరుచు వచ్చును. ఇవిస్వగముగ జీవుఁడు అనాదిగ కర్మములను చేయుచు వచ్చుచుండ సంచితము మించి పృథ్విబొందుచు వచ్చును కనుక యీజీవుల జన్మములకు మితము కలంగదు. మితమెప్పుడు కలుగుననగా ఇటులు చటులముగ పుణ్యపాపమిత్రకర్మములను చేయుచు వచ్చుచుండ ఒక్కజన్మముందు ఒక్కపుణ్యకర్మచరపాకమువలన సంసారదుఃఖము నివర్తించుకొనవలయు ననుతెలివి కలిగి సంచితమునకు హేతువులయిన కామ్యకర్మములను చేయుటవలన చిత్తశుద్ధి రానేరదు. సంసారదుఃఖము తీరినందు అని యోజించి కామ్యకర్మములను విడిచి విధివిహితములయిన సత్కర్మములను చేసి ఆకర్మఫలములను భగవదర్పణము చేతు భక్తి కలుగును. అప్రక్షేపలన చిత్తము శుద్ధియగును. దానివలన సద్గురులార్యము కలగును. అగురువునకు చతుర్విధ శుభ్రఫలము చేయుచు సాధనచతుష్టయ సంపన్నుడై వేదాంతశాస్త్రస్థానమున నిదిధ్యాసములను జేసి విజ్ఞానమును తాల్చి అవిజ్ఞానాన్ని పల్ల అజ్ఞానమును తాల్చి సర్వదుఃఖములను ప్రేల్చి రాగద్వేషాదుల చీల్చి జన్మబంధములను కూల్చి వెలుఁగుచుండును గనుక విజ్ఞానము కలిగినవెనుక చేయఁబడిన పుణ్యపాపమిత్రకర్మఫలములు అకర్తవ్యయిన వీనిని అంటనేరవు. మఱి యాపుణ్యపాపములకు గతి యేది యనిన ఈజ్ఞానిని భూషించువారు పుణ్యమును దూషించువారు పాపమును కొనిపోదురు. “శ్లో. సాగ్రభ్యం భోగతో నశ్యేత్తత్త్వజ్ఞానేన సంచితమ్, ఆగామి ద్వివిధం కర్మ తద్వేషిస్త్రయవాదినోః” అని యున్నది కాబట్టి యీ ఆగామిసంచిత ప్రారబ్ధములను తుదముట్ట విచారించి యివి అహంకారము నకుఁగాని అహంకారసాక్షియైన నాకు లేనివి యెఱుఁగువాఁడే ముక్తుఁడని వేదాంత సిద్ధాంతము.

అస. — బ్రహ్మవిద్యో బ్రహ్మవిద్యోయ బ్రహ్మవిద్యోరిష్టులక్షణములను చెప్పుచున్నారు. చ. ఇతరులు మువ్వనగుం దివిరి ౧ యీశ్వరనిష్ఠ వెలుంగ వారిలో నతులవరుండు నిల్వఁ దను ౨ వన్నరసమ్ములఁ గోరు వర్యుఁ డం చితగతిఁ దెల్ప నన్యై తఁద ౩ జితనఁ జేయుఁ దదన్న పానముల సతతసమాధి నట్టులఁ దరలంపక యుండు వరిష్ఠుఁ డెంతయున్. ౧౩౦

టీ. ఇతరులు = మొదటి బ్రహ్మవిదునికంటె, అన్యైలైన = మువ్వనగును, బ్రహ్మవిద్యర, బ్రహ్మవిద్యోయ, బ్రహ్మవిద్యోరిష్టులు మువ్వనగును, ఈశ్వరనిష్ఠ = పరబ్రహ్మ సమాధిని, తివిరి = పూని, వెలుంగ = ప్రకాశింపఁగాను, వారిలో = ఆముగ్ధురిలోపల, అతులవరుండు = సమానరహితుఁడగు బ్రహ్మవిద్యుఁడు, తనువు = శరీరము, నిల్వ = నిలు

చుండు, అన్నరసమ్మలకై=అన్నమును నీళ్ళను, కోరుకై = అభిలషించును, పర్యాయం= బ్రహ్మవిద్యారీయుండు, అన్యాయం=ఇతరులు, అనగా భక్తిజనులు, అంచితగతికై=విష్వ నట్టిరీతివల్ల, తప్పకై = ప్రబోధింపఁగా, తదన్నపానములు = ఆయన్నమును నీళ్ళను, ఎడకై=ఉల్లమునందు, చింతనకైయుకై=తలంచును, సతతసమాధికై=ఎడతెగని బ్రహ్మనిష్ఠ వల్లను, అట్లుకై=ఆ బ్రహ్మవిద్యార బ్రహ్మవిద్యారీయులవలె, నిష్ఠఁడు=బ్రహ్మవిద్యార్థుఁడు, ఎంతయుకై=ఏమాత్రమును, తలంపకయుండకై=అన్నపానములను స్మరింపకయుండును.

తా. బ్రహ్మవిద్యరుండును బ్రహ్మవిద్యారీయుండును బ్రహ్మవిద్యార్థుఁడును పర బ్రహ్మనిష్ఠును పూని వెలుఁగుచుండురు. ఆమువ్వులలో బ్రహ్మవిద్యరుండు శరీరము నిలు చుటకు తానుగానే నిష్ఠనుండి మేల్కొని అన్నపానములను కోరును బ్రహ్మవిద్యారీయుండు శిష్యులు మేల్కొల్పి నిష్ఠనుండి మేల్కొని ఆయన్నపానములను తీసికొనఁదలంచును. బ్రహ్మవిద్యార్థుండు ఎడతెగని బ్రహ్మనిష్ఠలో నుండి తానుగాఁ గాని యితరులవలనఁ గాని మేలుకొనఁటలేనందున అన్నపానముల నెప్పుడును తలంపక యుండునని తాత్పర్యము.

అవ — బ్రహ్మవిద్యరారుల ఫలితస్థితిని జెప్పవచ్చును.

చ. త్రిభువనదుర్లభామృతసుధీయుతు లాగతి నెందఁజైనఁ ద
చుభ్రమగుముక్తి యొందెయగుఁడొకఁడీ సమాధిఁ బ్రయాసభేద మే
విభవ మొసంగు నాఁగ వరవిశ్రుతవర్ణవర్ణు లెందు వా
రభయులు నిష్ఠఁ ద త్వవిదుఁడందుఁగొఱంతయె నంగతాక్యముల్.

టీ. ఆగతికై=పైనఁ జెప్పినట్లు, త్రిభువనదుర్లభామృత సుధీయుతులు - త్రిభు వన=భూలోక భువన్లోక సువన్లోకములచేత, దుర్లభ=పొందశక్యముగాని, అమృత= కైవల్యముయొక్క, సుధీ=జ్ఞానముతోడ, యుతులు=కూడియుండెడు జీవన్ముక్తులు, ఎందఁ జైనకై = ఎంతమందియైనను, తచ్చుభ్రమగుముక్తి=నిత్యమంగళస్వరూప మయినయా మోక్షము, ఒందెయగుకై=ఒక్కఁడే యగును, ఓకొకకై=భూమియందు, సమాధికై = గవికల్పకనిర్వికల్పక నిష్ఠచేత, ప్రయాసభేదము-ప్రయాస = శరీరేంద్రియనిగ్రహము మొదలగు శ్రమములతోకూడిన, భేదము=వేరుపాటు, ఏవిభవముకై = ఏభాగ్యమును, ఒసంగుకై=ఇచ్చును, నాఁగకై=అని యడుగఁగా, వరవిశ్రుతవర్ణవర్ణులు-వర=బ్రహ్మ విద్యరుండు, విశ్రుత=ప్రసిద్ధుఁడయిన, వర్ణు=బ్రహ్మవిద్యారీయుండు, వర్ణులు=బ్రహ్మ విద్యార్థుండు, ఎందుకై=ఎక్కడను, వారు=ఆమువ్వురును, అభయులు=జన్మమృత్యు సుఖదుఃఖాది భయములు లేనివారు, బ్రహ్మవిదుండు = మొదటివాఁడయిన బ్రహ్మ విదుండు, నిష్ఠకై=బ్రహ్మనిష్ఠ యందు, తాక్యముల్=వేదోక్తకులాచారధర్మములయిన స్నానకంధాభరణహారవేషపాత దేహిత్యతత్సంగ వైశ్యవేష కేవలార్చనములు మొదల

యికలోకస్థితిహారములు, ఎసంగకప్రబలగా, కొంతనిష్ఠయందు తక్కువను, అసంగకపాండును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! భూలోక భువన్లోక సువన్లోకములయందలి జనులచేత పొందఁదగదుగాని బ్రహ్మజ్ఞానముగల జీవన్ముక్తులు బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మవిద్వర బ్రహ్మ విద్వర్యబ్రహ్మవిద్వరస్థులనెడు భేదములచేత ఎందఁలైనను మోక్షము ఒక్కటే యగును. అని యాచార్యుఁడు పలుకఁగా విని ఓస్వామి! బ్రహ్మవిదాదులకు దేహేంద్రియనిగ్రహము మొదలగు శ్రమలతోఁ గూడిననిష్ఠాభేదము ఏమిభాగ్యము నిచ్చును? అనగా బ్రహ్మవిద్వర బ్రహ్మవిద్వర్య బ్రహ్మవిద్వరస్థులు కర్మములు చేయుటచేత పుణ్య లోకములు కలుగును చేయనందున పుణ్యలోకములు కలుగవు అనెడు భయము లేక యందురు బ్రహ్మవిదుఁడు ఆధీతిలేకయే లోములు చెడుదు రనెడుభీతి గలిగి లోకోపకారముగ వేదోక్తములయిన కులాచారధర్మములగు స్నానసంధ్యావిధి వ్రత హోమ వేదపాఠ దేవపితృతర్పణ వైశ్వదేవ దేవతార్చనా తిథిపూజలును శిష్యులకు వేదాంతశాస్త్రముల బోధించుటయును కలవాఁడగుటచేత నిష్ఠయందు కొంచెము తక్కువయయి యందుని నని తాత్పర్యము.

అవ. — బ్రహ్మజ్ఞేత్వము మూఢులవిధమున సంచరించుచుండియును విలక్షణులై యందువిధమున దృష్టాంతముతోడ చెప్పచున్నారు.

ఉ. శేముషిశూన్యకర్మములు శ్రీ జీవితం తాగతి నాత్మ వేత్త లీ
భూమిఁ జరించుచున్ స్థిరతః శ్రీ బూని యహమ్మతిఁ బాసి వెన్న నే
నేమమునం జరింపరన శ్రీ నింగి తొలంగినభంగి నన్నిటిక
భూమిజలాదు లై కృష్ణములఁ శ్రీ బొందినమాడ్కి వసింతు రెందులన్.

టీ. శేముషిశూన్యకర్మములు = శేముషిశూన్య = తెలివిలేని, కర్మములు = శ్రోతస్థా రాది నిత్యనైమిత్తక కర్మములయం దాసక్తిగలవారు, జీవితం తాగతి = బ్రతికడు విధమునను, ఆత్మ వేత్తలు = బ్రహ్మవిదాదులు, స్థిరతః = విత్తవిక్రొందిన, పూని = వహించి, అహంమతిః = అజ్ఞానమును, పాసి = విడిచి, భూమి = పుడమియందు, సంచరించుచున్ = తిరుగుచును, వెన్న = పిమ్మట, ఏ నేమమునన్ = ఏనియమముచేతను, చరింపరు = ఇతరశిష్యులహారములయందు సంచరింపరు, అనన్ = అని పలుకఁగాను, నింగి = ఆకాశము, అన్నిటిన్ = భూమి మొదలగు సకలద్రవ్యములనుండి, తొలంగినభంగిన్ = కూడని విధమునను, భూమి = పృథివియు, జలః = ఉదకమును, ఆదులు = మొదలగునవి, వికృష్ణములన్ = వికృతవర్ణములను, పొందినమాడ్కిన్ = చెందిన విధమునను, ఎందున్ = ఎచ్చటను, చరింతురు = సంచరింతురు.

తా. ఓస్వామి! బ్రహ్మజ్ఞానము లేక క్రౌఠస్మార్త నిత్యనైమిత్తిక కర్మములను ఆసక్తితో చేయుచు నిర్లక్ష్యము జ్యోతిషము న్యవసాయము వైద్యము ఉద్యోగము మొదలయిన వృత్తులచేత జీవించుమూఢులవలెనే బ్రహ్మజ్ఞానమందు పూర్ణులయి చిత్తవిక్రాంతి గలిగి యుండు బ్రహ్మవేత్తలును సంచరించుచుందురు. అట్లు సంచరించు బ్రహ్మవేత్తలు ఏమహత్త్వముచేత వెనుక అన్నిపనుల విడిచి మూఢులవలె సంచరింపక యుందురు? అని శిష్యుఁ డడుగఁగా భూమిజలాదులు ఒకటితో ఒకటి కలసి యున్నవిధమున మూఢులతో కూడి తిరుగుచు ఆకాశము భూజలాదులతో కలసియుండియును కలియక యున్న విధమున మూఢులచేరికను విడిచి ఐసింతు రని తాత్పర్యము.

అని.—బ్రహ్మవిద్యరారులను సంవర్తించుచారలకుఁ గలుగుఫలమును వారు పొందు ముక్తి సుఖమును చెప్పుచున్నారు.

శా. జీవన్ముక్తులఁ గాంచువారలు విరించి శ్రీశ్రీపుష్పాస్త్రభి

ద్యేవానీకము మోద మంద బహుసత్కృత్యంబులం దీర్చున

ద్వానశ్రీలఁ జెలంగి యుందు రని వేదంబు ల్లాట లెట్టు నా

జీవన్ముక్తులు పొందుము క్తిసుఖ సంశ్రీఁ దెల్పు నా నేరికిన్. ౧౩౩

టీ. జీవన్ముక్తులఁ—బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మవిద్యర బ్రహ్మవిద్యరీయ బ్రహ్మవిద్యరీయలను, గాంచువారఁ—సంవర్తించువారు, విరించి...కము-విరించి = బ్రహ్మయును, శ్రీశ్రీ=విష్ణువును, పుష్పాస్త్రభితే—రుద్రుఁడును, దేవానీకము=దేవతలసముదాయమును, మోదమందఁ—ఆనందించునటులు, బహుసత్కృత్యంబులఁ—బహు=అనేకవిధములైన, సత్కృత్యంబులఁ=విధినిషేధకామ్యప్రాయశ్చిత్తాది పుణ్యకార్యములను, తీర్చునద్వానశ్రీలఁ—తీర్చు = నెఱవేర్చినట్టి, సద్భావ=మంచిమనస్సుగల వారియొక్క, శ్రీఁ=సంపదలచేత, చెలంగి=అతిశయించి, ఉందు రని=ఐసింతు రని, వేదంబులఁ—శ్రుతులు, మొఱలెట్టుఁ—ఘోషించును, ఆజీవన్ముక్తులఁ=ప్రసిద్ధులయిన బ్రహ్మవిదుఁడు బ్రహ్మవిద్యరుఁడు, బ్రహ్మవిద్యరీయఁడు, బ్రహ్మవిద్యరీయఁడు అనువారు, పొందుముక్తి సుఖ సంశ్రీఁ—పొందు=పొందుచుండెడి, ముక్తి=విదేహ కైవల్యపద ప్రాప్తియందలి, సుఖ సంశ్రీఁ=ఆనందసంపదను, తెల్పు = తెలియఁజేయుటకు, ఏరికి=ఎవరికి, ఔఁ=తరచుగను, అనఁగా బ్రహ్మవిద్యరారులు పొందుసుఖసంపద యిట్టి దని తెలుప బ్రహ్మదులకును శక్యము గాదనుట.

తా. ఓయి శిష్యుడా! జీవన్ముక్తులైన బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మవిద్యర బ్రహ్మవిద్యరీయ బ్రహ్మవిద్యరీయలను ఎల్లప్పుడును అక్కఱగలిగి మక్కువతో దర్శనముచేయు పుణ్యపురుషులు బ్రహ్మ విష్ణురుద్రులును దేవేంద్రుఁడు మొదలగు ముప్పదిముగ్గురి దేవతలను మహా

నందమును చెందునట్లుగ గోదాన భూదానాన్నదానాదిసమస్తజానములను గలగ కాతరి గోదావరి మొదలగు పుణ్యనదీ తీర్థస్నాన తర్పణాదులను ఆయాధ్యక్షభూమి బాధ్యత వతి కాళి కాంచి శ్రీ కాళహస్తి హాలాస్య చిదంబర శ్రీ శైలాది పుణ్యక్షేత్రనివాస మును అగ్నిష్టోమాదిరాత్ర పాండరీకాదియజ్ఞములను అగ్రహణ తటాకదేవాలయ వివాది ప్రతిష్ఠలను నిత్య నైమిత్తిక కర్మమును ఎండ వాన మంచులకు సంవలంపక పంచాగ్ని మధ్యమున నిలిచి తపస్సులు చేయుటయును సప్తకోటిమహామంత్రజపానష్టానములను బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమనియమములను అష్టాంగసహిత మంత్రయము హత రాజయోగము లను శైవి శాక్త గాణాపత్య సౌర కాపాలిక వైష్ణవాదిమతాంతరాగమ దీక్షాచరణములను తర్కవాదకరూ ధర్మశాస్త్ర మీమాంసావేదాధ్యయనములను చేసిన మహానుభావులవలె మహానందమును పొందుమందు రని వేదములు మొఱపెట్టుచుండును. ఇంక ఆ బ్రహ్మ విద్యరాదులు పొందెడు విదేహ కైవల్య పదపాస్త్రి సుఖసంపద వాఙ్మనోతీతమగుటచేత ఇట్టిదని తెలుప నెవ్వరికిని తరము గాదని తాత్పర్యము.

అవ. — ఆగామిసంచితప్రార్థకర్మవిమోచనమును చెప్పుచున్నారు.

శా. భూతానేకభవార్జితక్రియలు నిర్మూలంబు లోఁ దూలసంఘాతం బౌర్వముఁ జేరి కాలుగతిఁ జిద్గాఢాగ్ని నాగామిసంజాతం బందక దానఁ దోడె మయి నాశం జొను బ్రార్థ మా పూతప్రార్థలయందనిచ్చుట జెడుక ౧ భోగింప భోగ్యంబునై. ౧౩౪

టీ. బౌర్వముక్ = బడబాగ్నిని, తూలసంఘాతంబు = దూదిరాళి, చేరి = అంటి, కాలుగతిక్ = మండినవిధమున, చిద్గాఢాగ్నిక్ = విజ్ఞానమ నెడుకార్పిచ్చునందు, భూతానేకభవార్జితక్రియలు = భూత = గతించినకాలమందలి, అనేక = లెక్కలేని, భవ = జన్మముల యందు, అష్టితి = సంపాదించఁబడిన, క్రియలు = పుణ్యపాపమిత్రకర్మములు, నిర్మూలంబులొక్క = మొదలంట చెడును, దానక్ = అట్లుచెడుటచేత, ఆగామి = భవిష్యజ్ఞస్మహేతు విసుకర్మము, సంజాతం బందక = పుట్టక, అనఁగా తలయెత్తక, తోడెమయి = స్వల్పమయి, నాశంబొక్ = చెడును, ప్రార్థము = అప్సరడనుభవించు కర్మము, అపూత ప్రార్థలయందుక్ = ప్రసేధులను పవిత్రమును నిత్యానిత్యవస్తు వితేకముగల పండితులను అయిన ఆ బ్రహ్మవిదాదుల యందు, అనిచ్చులక్ = నిరభిలాషులచేత, భోగింపక్ = అనుభవించుటకు, భోగ్యంబునై = అనుభవీయమైన వస్తువై, చెడుక్ = నశించును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! బడబాసలముచేత దూదికుప్ప బూదియైన మాదిరిగ విజ్ఞాన మనెడుగాఢాగ్నిచేత కడచినకాలమందలి బహుజన్మములలో సంపాదించఁబడిన పుణ్య పాప మిత్ర రూపమైన సంచితకర్మము మొదలంట చెడును. వేగినవిత్తనము మొలక

యొత్తనట్లుగ రాబోవుజన్మములకు కారణమయిన ఆగామికర్మము అజ్ఞానాన్ని సగచేత పగచెడి సగమై తెగటాటును. అనుభవించుచున్న ప్రార్థకర్మము త్రిలోకప్రసిద్ధులును నిత్యనిత్యమును నిత్యానిత్యనిత్యవివేకముగల వారను అయిన ఆ బ్రహ్మవిదుడు మొదలగు వారచేత నింభిలాషముగ అనుభవింపబడి చెడిపోవు నని తాత్పర్యము.

అని. — పుణ్య కర్మములు ఉత్తమజన్మములకును పాప కర్మములు అధమజన్మములకును మిత్ర కర్మములు మధ్యమజన్మములకును కారణము లగుటవలన జన్మరహితులయిన విదేహముత్థలయందు ఆకర్మములు తొలగెట్లకు కారణమును చెప్పచున్నారు.

శా. ఆయా రభముఁ చెందువేళల భవిష్యజ్జన్మ హేతుక్రియల్ చేయం జొత్తురు శాంతులైన నవి సంక్షీణంబు లెట్లా ననన్ శ్రేయస్కాములు సంస్తుతిం గుజను లాక్షేపంబునం దత్త్రియా శ్రేయఃపంకము లంద వారియెడ నిశ్చేజంబులై వీడవే. ౧౩౫

టీ. శాంతులైనన్ = కుద్రసాత్వికవృత్తిగలవారైనను, ఆయా రభమున్ = ఆప్రార్థకర్మమును, చెందువేళల్ = అనుభవించుసమయములందు, భవిష్యజ్జన్మ హేతుక్రియల్ = భవిష్యత్ = రాబోయేదు, జన్మ = పుట్టుకలకు, హేతు = కారణములయిన, క్రియలు = పుణ్యపాపకర్మములు, చేయన్ = ఒనర్చుటకు, చొత్తురు = ప్రవేశింతురు, అవి = ఆపుణ్యపాపకర్మములు, సంక్షీణంబులు = నశించునవి, ఎట్లా ననన్ = ఎవ్వధముగ నగు ననగా, శ్రేయస్కాములు = మేలు గోరువారు, సంస్తుతిన్ = స్తోత్రముచేతను, కుజనులు = కుచ్చితులు, అక్షేపంబునన్ = దూషణముచేతను, తత్త్రియా శ్రేయఃపంకములు = తత్ = ఆ బ్రహ్మశ్రేణులు చేసెను, క్రియా = ఆగామి క్రియలయొక్క, శ్రేయః = పుణ్యములను, పంకములు = పాపములను, అందన్ = చెందగాను, వారియెడన్ = ఆ బ్రహ్మజ్ఞానులయందు, నిశ్చేజంబులై = నాశములై, వీడవే = పుణ్యపాపములను తొలగిపోవా?

తా. ఓగురుస్వామీ! బ్రహ్మవిదుడు మొదలయినవారు శాంతవృత్తిగలిగి అనిచ్ఛచేత ప్రార్థకర్మములను అనుభవించుసమయమందు చేయబడు పుణ్యపాపకర్మములు ముఖ్యజన్మములకు కారణములు గాక యేతీరున నశించు నని శిష్యుఁ డనగా మూఁడులు ఆ బ్రహ్మవిదుడు లోనగువారిని నిందించి వారిపాపములను సజ్జనులు వారిమహిమలను తెలిసి పూజించి పొగడి వారిపుణ్యములను పొందుదురు గనుక వారు పుణ్యములును పాపములును లేక నుఖదుఃఖములు పుణ్యపాపములు మానాపమానములు మొదలయినవానికి విలక్షణ మయినపరబ్రహ్మస్వరూపులయి యుండు రని తాత్పర్యము.

అని. — శరీరత్రయవిమోచనమును చెప్పచున్నారు.

మ. అరయన్ దుర్లభ మైనచిచ్చిని హేతవ్వంగంబు స్థూలంబు దు
స్తరఘోరాన్నిని ప్రేతమై భసిత మోన్వన్నాంగ మంతం జెడుం
బరితప్తాయనపిండ మంబుకణ మేపారం దెగం బీల్చిన
ట్లురుదైర్యస్థితి నుండ వేత్తలు మనోహోన్వన్యవస్థ సుతా. ౧౩౬

జీ. సుతా=సుమారా, ఉరుదైర్యస్థితి - ఉరు=అతిశయమయిన, ధైర్య=రాగ
ద్యేషాదులచేత చలింపఁబడని మనస్సుయొక్క, స్థితి=నిలకడచేత, వేత్తలు=బ్రహ్మ
విద్ బ్రహ్మవిద్వర బ్రహ్మవిద్వరీయ బ్రహ్మవిద్వరీయ, మనోహోన్వన్యవస్థ -
మనోహ=విజ్ఞానస్వరూపమయిన, ఉన్వన్యవస్థ = అమనస్కనిష్ఠయందు, ఉండఁ
ఉండఁగా, అరయన్=విమర్శించుటకు, దుర్లభము = శక్యముగానిది, విసచిచ్చిని=
అయినట్టిజ్ఞానాన్నిచేత, హేతవ్వంగంబు=అవిద్యావయమైనకారణశరీరమును, ప్రేతమై=
పీనుడై, స్థూలాంగంబు=స్థూలశరీరము, దుస్తరఘోరాన్ని=దుస్తర=దాటఁగూడని,
ఘోర=భయంకరమయిన, అన్ని=శ్మశానాన్నిచేత, భసితమోన్=భస్మమైనదగును,
అంతఁ=పీమృట, స్వన్నాంగము = సూక్ష్మశరీరము, పరితప్తాయనపిండము-పరితప్త=
లెస్సగాకాలిన, ఆయనపిండము = ఇనుపముద్ద, అంబుకణము=నీటిబొట్టును, ఏపారన్=
లెస్సగా, తెగన్=నశించులాగున, అనఁగా ఇంపనట్లు, పీల్చినట్లు=అక్కరించువిధమున,
చెడున్ = నశించును.

తా. ఓయి శిష్యుడా! బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మవిద్వర బ్రహ్మవిద్వరీయ బ్రహ్మవి
ద్వరీయ అంతశ్చక్రపులయిన రాగద్యేషాదులచేత చలింపఁబడని మనస్సుయొక్క నిలు
కడచేత విజ్ఞానస్వరూపమయిన అమనస్కనిష్ఠయందు ఉండఁగా విమర్శించి తెలియుటకు
శక్యముగాని జ్ఞానాన్నిచేత కారణశరీరమును పీనుడై భయంకరమయిన శ్మశానాన్ని
చేత స్థూలశరీరమును భస్మమగును. కాలిన యినుపముద్ద నీటిబొట్టును పీల్చినట్లు జ్ఞానా
న్నికిని శ్మశానాన్నికిని నడుమనున్న సూక్ష్మశరీరము ఉండ నెడము లేనందున తనంతటనే
నశించు నని తాత్పర్యము.

అవ. — విదేహము క్రిలక్షణమును జెప్పుచున్నారు.

మ. కలశోపాధులు డింద నందుఁ గలయాకాశంబు లై క్యంబులై
వెలయుం దద్యదుపాధులెల్లఁ జెడ నశవ్వేళన్ వివేకు ల్లునం
బలరన్ లో వెలి నేకమై పరమమై ర యాద్యంతశూన్యంబునై
కలయన్ వెల్లువిదేహముక్తి గని సత్కళ్యాణులై యుండరే. ౧౩౭

జీ. కలశోపాధుల=కలశ = ఘటముయొక్క, ఉపాధులు = నాలుగువిధములైన
భేదోపాధులు, అనఁగా ఘటమును ఘటమందలిఘటజాలియగు ఘటత్వమును ఘటరూప

మును ఘటరూపమందలి రూపజాతియగు రూపత్వమును లేక మృద్వికారమైన ఘట మనుపేరుగల కడప బాస చట్టి బుంగ దుత్తి ముంతి మూడు మొదలయిన ఉపాధిభేద ములును, డిండక్=నకింపఁగానే, అందుక్=అనుండ మొదలగువానియందు, కలయాకా శంబులు = ఉన్నమిన్నులు, ఐక్యంబులయి = మహాకాశమంగుఁగఱచిననై, వెలయుక్= ప్రకాశించును, తద్వత్ = ఆతీరుననే, ఉపాధుల్లెక్=జీవేశ్వర స్థూలనూత్న కారణ మహాకారణముల నెడి చతుర్విధోపాధులన్నియును, చెడక్=క్షీణింపఁగానే, అత్యేర్క్= అనశించినసమయమందు, వివేకుల=బ్రహ్మజ్ఞానులు, మదంబు = అనందము, అలరక్= ప్రకాశింపఁగాను, లోక్=అంతరంగమందును, వెలిక్=బహిరంగమందును, ఏకమై= సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదములు లేనిదై, పరమమై=అన్నిటికంటె నెక్కువయై, అద్యంతకూన్యంబునై = ఉత్పత్తిస్థితి నాశములు లేనిదై, కలకుక్=అంతటను, వెల్లు విడపాముక్తిక్-వెల్లు=ప్రకాశించుచున్న, విడపాముక్తిక్=విడపాకై వెల్లుమును, కని= పొంది, సత్కర్మాణులై=నిత్యమంగళమగు పరబ్రహ్మస్వరూపులై, ఉండలే=ఉండరా- ఉండుతనుట.

తా. ఓయి శిష్యుడా! కుండ ముంతి దుత్తి చట్టి బుంగ మొదలయినవి పగులఁ గానే వానియందలి ఆకాశము మహాకాశమునఁ గఱచినవిధమున స్థూల నూత్న కారణ మహాకారణ శరీరములు నకింపఁగానే బ్రహ్మజ్ఞానులు నిత్యానందస్వరూపమును అన్నిటి కంటె నెక్కువ యైనదియును పుట్టుట పెరుగుట గిట్టుటలు లేనిదియును అంతటను నిండి వెలుఁగుచున్నదియును అయిన విడపాముక్తిని పొంది నిత్యమంగళమయిన పరబ్రహ్మ స్వరూపులై యుందు రని తాత్పర్యము.

అన. ఈయనుభవ మెల్లప్పుడును ఒక్కతీరున ఉండునా యని శిష్యుఁ డడు గఁగా ఆచార్యుల దృష్టాంతముతోడఁ చెలుపుచున్నారు.

తా. ఉక్తస్వానుభవాత్సంభవ నభంభో బుక్కుప్తమై నిండినక్ రక్తిం గూఢముఁ ద్రవ్య నందు దివి వేరీ రాజిల్లున ట్లాత్మ తా ప్రోక్తజ్ఞాననువేద్యమై మఱియు నింపొందక్ సదా వెల్లు న ద్యుక్తిం జూడఁ దదర్థ మీవగుము సోద్యోముక్తిశోభిల్లఁగన్. ౧౩౮

టీ. ఉక్తస్వానుభవాత్త సంభవ-ఉక్త = కాస్తములయందు చెప్పఁబడిన, స్వ= ప్రత్యగాత్మ యొక్క, అనుభవ=అనుభూతిగల, అత్త సంభవ=పుత్ర, నభంబు=ఆకాశము, ఉత్కృష్టమై=పృథివి మొదలగు నాలుగుభూతిములకంటె శ్రేష్ఠమై, నిండినక్=ఆనాలు గుభూతములయందు వ్యాపించియున్నదైనను, రక్తిక్ = ఆసక్తితోడ, కూపముక్ = కావిని, త్రవ్యక్=తవ్యఁగా, అందుక్=అబావియందు, దివి=ఆకాశము, నే=నేగముగ,

రాజ్యం = ప్రకాశించును, ఆనందా పెంపనే కనబడు ననుట అర్థం = ఆప్రకారము,
ఆత్మ = బ్రహ్మభిన్నమౌట్టన స్వరూపము, వాతీయం = తిరుగా, ఇంపాండం = ఆనంద
మతిగయింపగాను, శాస్త్రోక్తజ్ఞాన సువేద్యమై శాస్త్రం = వేదాంతశాస్త్రమందు, ఉక్తం =
చెప్పబడిన, జ్ఞానం = బ్రహ్మజ్ఞానముచేత, సువేద్యమై = స్పష్టగా తెలియదగినదై, సద్య
త్కీ = సత్యం = ప్రకృతమయిన, యుక్తి = హేతుచేత, మాడం = కనుటకు, సదా = ఎల్ల
ప్పుడును, సద్యముక్తి = జీవన్ముక్తి, శోభిల్లంగం = లేజరిల్లునట్లు, వెల్లం = బిచ్చము,
తదర్థము = ఆపరబ్రహ్మము, ఈవు = నీవు, ఆగుము = కమ్ము.

తా. ఓయీ కుమారా! ఆకాశము అంతట నిండి యున్నదైనను బావిని త్రవ్వినేని దానియందు ఆకాశము కనబడును అట్లేయననే పరబ్రహ్మము అంతట నిండి యున్నను వేదాంతశాస్త్రవిచారణచేతఁ గలిగిన ద్వివిజ్ఞానమువలన ఆ పరబ్రహ్మమే కనబడును గనుక నీచేత తెలియఁబడిన పరబ్రహ్మము నీవు కనువి తాత్పర్యము.

అవ. — మఱియు సదసత్తులను తెలుపుచున్నారు.

మ. తగుఁ దైగ్గుణ్యజగంబు నెప్పుడురవంధ్యాపుత్రగంధర్వరా
ణ్ణగరస్థానరాభిపుష్పమృగత్యోష్ణావారిచాళాహిన
ద్దగనశ్యామలశుక్తిరాయకశశ్మంశభాగింతులం బోలి యీ
వగుమా సర్వము వీడి బ్రహ్మము మదీయాజ్ఞన్ నిజప్రజ్ఞచేన్.

టీ. త్రైగుణ్యజగంబు-త్రైగుణ్యంస త్వరజ స్రమోగుణ వికారమైన, జగంబు = లోకము, స్వప్న...రులక్-స్వప్నపుర = క.లో మాచినపట్టణము, సంధ్యాపుత్ర=గి త్రాలికిడుకు, గంధర్వరాజ్ఞగరం=గంధర్వరాజుపురము, స్థాణునర=దారుపురుషుడు, ఆభిపుష్ప=ఆకాశపుష్పము, మృగత్పష్టవాం=ఎండమావులజలము, పాశాహి = త్రాటి పాము, సద్గగనశ్యామల=నిర్మలమగు ఆకాశమందలినలుపు, శుక్తిరౌష్య=యత్రైపుదిష్ట వెండి, శశశృంగ=గుండేటికిమ్ము, (పీనియందుతోచెడు) భాంతులక్ = భీములతో డ, పోలి=సమానమై, తగుక్=దివ్యును. ఈవు = నీవు, మదీయాజ్ఞక్-మదీయ=నా యొక్క, ఆజ్ఞక్=శాసనముచేతను, నిజప్రజ్ఞచేక్=స్వకీయమైన వివేకమువలనను, ఆ సర్వముక్=భీమరూపమయిన ఆసర్వముతోగూడిన జగమును, వీడి=వదిలి, బ్రహ్మ ము=సర్వవిలక్షణమయిన కూటస్థబ్రహ్మము, అగుము=కమ్ము.

తా. ఓయీ కిష్యుడా! సత్త్వరజస్తమోగుణములుగల ప్రకృతిచిహ్నమైన యీ
 లోకము కలలోఁ జూచిన పట్టణమువలెను గొడ్రాలి బిడ్డవలెను గంధర్వరాజులవగరము
 వలెను దారుపురుషునివలెను ఆకాశపుష్పమువలెను ఎండమావుల జలమువలెను త్రాటియం
 దు తోఁచిన సరమువలెను స్వచ్ఛమైన ఆకాశమందలి నలపువలెను ముత్యపుఁ బింఛ

యందలి వెంపిలెను మంచేటికొమ్మువలెను అసత్యమగును గనుక నీవు నాయు త్తరవుచేరే నీవిజ్ఞానమువలన అసత్యమయిన యీలోకమందుఁగల భగ్గిమను వదలి లోకాతీతమై వెలుఁగు సచ్చిదానందకూటస్థుడగు బ్రహ్మము నీ వెగు మని తాత్పర్యము.

అవ. — ప్రకరణాంతమున కృతినాయకయయిన శిష్యామసుందరి స్తోత్రము చేతుఁబడుచున్నది.

పంచచామరవృత్తము.

పరావరప్రధానసత్త్రిపాదభాగహేతుకృ
చ్చరాచరాంచితప్రపంచసాక్షిచిత్స్వరూపిణీ
నరాసురామగార్భితాంఘ్రినారజన్మయ్యగ్ని
పురారివాట్యరంగనీమరపోషిణీ మనోన్మనీ.

గరం

టీ. పరాప...రూపిణీ, పరావరప్రధాన=పరావర యనుపేరుగల పరబ్రహ్మశక్తి యొక్క లీలలలో నొక్కటియైన మూలప్రకృతియగు గాయత్రియందలి, సత్ = శ్రేష్ఠము లయిన, త్రిపాద=త్రిగుణస్వరూపము లయిన అవిద్యాపాద విద్యాపాద ఆనందపాద ములయందలి, భాగ=ఇరువదియేడుభాగములనెడు, హేతు=కారణములచేత, కృత్ = నిర్మింపఁబడిన, చర=తిరుగెడు దేవతలు నరులు పక్షులు క్రిములు జలచరములు మొదలగు జంతువులచేతను, అచర=తిరుగని కొండలు తాళ్లు చెట్లు పాదలు మొదలగు వానిచేతను, అంచిత=ఁబడినదమయిన, ప్రపంచ=సంచభూతములచేరికవలసి శేర్పడినజగత్తు నకు, సాక్షి=విలక్షణుఁడైన పరమాత్మయందలి, చిత్ =నత్తు చిత్తు ఆనందము నిత్యమునిత్య లత్యములనెడు సంచలక్షణములలో చిల్లక్షణమే, స్వరూపిణీ=స్వరూపముగఁగలదానా, నరా...గ్నినీ, నర=మానవులచేతను, అసుర = దైత్యులచేతను, అమర = దేవతలచేతను, అర్చిత = పూజింపఁబడిన, అంఘ్రి = పాదములనెడు, నారజన్మ = పద్యములయొక్క, యగ్నినీ = జంటగలదానా, పురారి...పోషిణీ, పురారి=త్రిపురసంచారుడైన సాంబ మూర్తియొక్క, నాట్యరంగ=నాట్యశాలయందలి, నీమ=చిదంబరస్థలమును, పోషిణీ= రక్షించుదానా, మనోన్మనీ=మనోన్మని యనెడు విశేషనామము గలదానా, అనఁగా బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివులకు పత్నులగు సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వతీ ఉన్మనీ మనోన్మని యనుపేళ్లుగల ఐదగురిలో తురీయ తురీయావస్థాధి దేవతయగు సదాశివ పర బ్రహ్మశక్తి యనుట.

తా. పరావర యనుపేరుగల పరబ్రహ్మ శక్తి స్వరూపమైన గాయత్రియొక్క అవిద్యాపాద విద్యాపాద ఆనందపాదములయందలి యిరువదియేడు భాగములనెడు కారణములచేత నిర్మింపఁబడిన స్థావరజంగమ రూపమయిన లోకమునకు విలక్షణమయిన పర

మాతృజ్ఞానమే రూపముగఁ గలదానవును నరులచేతను అనురులచేతను దేశతలచేతను పూజింపఁబడెను పాదపద్మములగలదానవును శ్రీపురసంహారఁడయిన సాంబమూర్తి యొక్క నాట్యస్థానమయిన చిదంబక స్థలమును రక్షించుదానవును మనోన్మనీ యగుడు విశేషనామము గలదానవును అయిన ఓశికామచందరి యని తాత్పర్యము.

ఇరువదియే శుభాగములవివరమును ఈ ప్రకరణమందలి రెండవపద్యమునఁ జూడఁ దగును.

మాలినీవృత్తము.

తుహినగిరితనూజా శ తోషితామర్త్యరాజా

మహితగిరిశజాయా శ మానినిష్ఠాసహాయా

మిహిరశతసుధామా శ మేరుశృంగాగ్రధామా

సహజనిగమవేద్యా శ సత్యసాభాగ్యవిద్యా.

గరగ

టీ. తుహినగిరితనూజా=మంచుకొండకు మాతలవైనదానా, లేక మంచుకొండ యనఁగా మంచుపై అది శ్లో. ధ్యేయస్సదా సవిత్సమండలమధ్యనిత్రీ నారాయణ స్సరసిజాసనసన్నివిష్టః, కే.మూరవాణ మకరకుండలవాణ కిరీటీ హరీ హిరణ్మయవపు ర్ధృతశంఖచక్రః” అను ప్రమాణములన జరమశివాద్వైతామూర్తలలో మొదటివాఁడును పరమాత్మకు శరీరమైనవాఁడును సృష్టిస్థితిసంహారములకు కారణమైన వర్ష కిరణ హిమకిరణ ఉష్ణకిరణములు గలవాఁడును నైనసూర్యునివలన పుట్టినది. ఆసూర్యుని ఉష్ణకిరణమే అగ్ని. వర్ష కిరణమే మేఘము. హిమకిరణమే చంద్రుఁడు. ఆచంద్రునివలన పుట్టినది మంచు. ఆమంచురాయే హిమవంతము. ఆహిమవంతమువలన పుట్టినదై బ్రహ్మతత్త్రియ వైకృతలచేత ఆరాధింపఁదగినవై స్థితికారణమై వెలుఁగుసావిత్రిస్వరూపిణి యయినదా నా, అనఁగా పరబ్రహ్మమువలనఁ బుట్టిన అవ్యక్తతత్త్వస్వరూపయనుట. “శ్రు. బ్రహ్మణోరవ్యక్తః అవ్యక్తాన్మహతః మహతోఽహంకారః ఆహంకారాత్పంచ తన్మాత్రాణి పంచతన్మాత్రేభ్యః పంచమహాభూతాని పంచమహాభూతేభ్యః ౫౦౦జగత్” అనిశ్రుతి తోషితామర్త్యరాజా-తోషిత=శుండ చండ మండ కుంభ నికుంభ మహిష మధుకైటభ రక్తగీజాది దుష్టవైకృత్యలను సంహరించి సంతోషపెట్టఁబడిన, అమర్త్య = దేశతలకు, రాజా=ప్రభువులయిన హరి బ్రహ్మాండ్రాదులుగలదానా, మహితగిరిశజాయా-మహిత= శ్రోకపూజ్యుఁడైన, గిరిశ = పరమశివునకు, జాయా=పత్ని యగుదానా, మానినిష్ఠా సహాయా-మాని = ఇంద్రియ నిగ్రహమనెడి అక్షమానముతోఁగూడిన బ్రహ్మవేత్తల యొక్క, నిష్ఠా=నిర్వికల్పసమాధికి, సహాయా=తోడుపడుదానా, అనఁగా తాను జ్ఞాన స్వరూపిణి యగుటచేత బ్రహ్మవేత్తల విజ్ఞానమును వృద్ధిబొందించి “బ్రహ్మైవాహం”

మనము స్థితిని కలుగఁజేయునది యనుట. మహిరళత నుధామా=అనేకనూర్వుల ప్రకాశమునంటి ప్రకాశము గలదానా, మేరుశృంగాగ్రధామా=మేరుగిరిశిఖరపుకొనయందు నివసించుదానా, దీనివివరము ఈ ప్రకరణముందలి యిరువదియేనిమిదవ పద్యమున వ్రాఁచబడియున్నది. సహజనిగమవేద్యా=సహజ=స్వభావ నిధములయిన, నిగమ=వేదములచేత, వేద్యా=తెలియఁబడుదానా, సత్యసౌభాగ్యవిద్యా=సత్య, శ్రు. సత్యం జ్ఞానమునంతం బ్రహ్మ" అనుశ్రుతిప్రమాణముచేత సత్యస్వరూపుడైన పరబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించెడు, సౌభాగ్య = పద్మజైకవ్యములతోఁగూడిన, విద్యా = పక్షకాటి మహామంత్రములలో మేలైన పంచదశకలాత్మకపంచదశాక్షరీమంత్రస్వరూపము గలదానా.

తా. మంచుకొండకు కూఁతురైనదానవును, ధండ చండముండ కుంభ నికుంభ మహిష మధుకైటభ రక్తబీజాది దుష్టుడైత్యులను సంహరించి బ్రహ్మాది దేవతలను సంతోషపెట్టినదానవును, త్రిలోకపూజ్యుడైన శివునకు పత్నియైనదానవును, ఇంద్రియ నిగ్రహముగల బ్రహ్మవేత్తల నిర్వికల్పసమాధికి తోడుపడుదానవును, అనేకనూర్వుల ప్రకాశమునంటి ప్రకాశము గలదానవును, మేరుగిరిశిఖరపుకొనయందు నివసించుదానవును, సహజములైన వేదములచేతను ఆగమములచేతను తెలియఁబడుదానవును పరబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించెడి గాయత్రీపంచదశాక్షరీమంత్రస్వరూపము గలదానవును అయిన ఓషణకామసుందరీ అని తాత్పర్యము.

మానత్రయ వివరణము.

వాక్యోనము అక్షహానము కాష్ఠహానము అని మానము త్రివిధము. అందఱరూహకృత పరాపశ్యంతీ మధ్యమా వైఖరీ వాక్కులకు అందని దని తెలిసి ఆపరమాత్మయందే జ్ఞప్తి గలిగి లోకవ్యవహారవిషయక మయినమాట లాడక యుండుట వాక్యోనము.

ఇంద్రియములను నేవచ్చగా పోనియ్యక ఆఁగఁబట్టుట అక్షహానము.

ఇంద్రియచేష్టలు లేక యుండుట కాష్ఠహానము.

గద్యము. ఇది శ్రీపంచదశాక్షరీవిద్యావనద్యస్వరూపశ్రీశివామాసుందరీకృపాకటాక్ష వీక్షాసమాసాదితకవితాకలిత కాశ్యపసగోత్రపవిత్ర వేంకయ మంత్రిపుత్ర నిఖిల నిగమాగమాంతప్రబోధ కనుపర్తి వేంకటరామవిద్యానందనాథ విరచితంబయిన టీకాతాత్పర్యసహిత కైవల్యనవనీతం బను మోక్షకాస్త్రంబునందుఁ దత్త్వబోధం బను ప్రథమప్రకరణము

సంపూర్ణము.

శ్రీ.
శ్రీసద్గురువరప్రహ్లాదే నమః.

* కై వ ల్య న వ నీ త ము

నం దే హ ని వా రణ ప్ర క రణ ము.

అను

రెండవభాగము.

కనుపత్తి - వేంకటరామ శ్రీ విద్యానందనాథ విరచితము.

స్వకృత టీకాతాత్పర్య విశేషార్థనహితము.

బ్రహ్మశ్రీ,

పండిత, పురాణం - సూర్యనారాయణతీర్థలవారిచే

బరిశోధితము.

సాగ్గనకూర్పు.

ఏతద్ద్రంభక రత్నప్రసంగము

శ్రీ కనుపత్తి. మార్కండేయశర్మచేతఁ

బ్రక టీక పం బ డి న డి.

౧౯౨౪.

All Rights Reserved.

చంద్రికా మద్రాసున ముద్రితము, చాకలకేట, చెన్నపురి:—1924.

శ్రీ సద్గురు పరబ్రహ్మజ్ఞానము.

కైవల్యనవనీతము ఉత్తరభాగము.

విషయనూచిక.

పద్యసంఖ్య.

- ౧ ప్రకరణాదిని గృతినాయకయగు ఇష్టదేవతనబ్రాహ్మించుట. 1 వస్తునిర్దేశరూపమంగళము. 2 సర్వసంహారయోగమును కాశిత్రైమాహాత్మ్యము. 3 చిచ్ఛక్తివలన బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాండములయొక్కత్వత్తి. 4 లక్ష్మీగౌరీసకస్వరూపయొక్కత్వత్తి. 5 కాంచీపురమాహాత్మ్యము. 6 బ్రహ్మగర్భమందు విష్ణురుద్రులు ప్రవేశించివచ్చుట. 7 విష్ణుగర్భమందు బ్రహ్మప్రవేశించి నాభినుండివచ్చుట. 8 విష్ణువు హయగ్రీవుడగుట. 9 కామాక్షీదేవిని విష్ణువారాధించుట. 10 లోపాముద్రచరిత్రము. 11 అగస్త్యుడు హయగ్రీవునొద్ద దేవీమాహాత్మ్యముపదేశముగుట.
- ౨, 3 ఒకటి మొదలయిదుతెలుపులు గలప్రాణులు, గ్రంథప్రాకంభము
- ౪ ఆచార్యునొద్ద శిష్యుడగుండువిధము. చతుర్విధశుశ్రావణం
- ౫ శిష్యునకుఁ గలిగిన అనుభవమును జెప్పమని ఆచార్యులడుగుట
- ౬ ఆచార్యులయొక్క త్రివిధప్రశ్నలకు ఉత్తరమిచ్చుట
- ౭ శిష్యుడగు తనసందేహములనివారింపుమని ప్రార్థించుట
- ౮ పరబ్రహ్మము వాక్తానసముల కొకచోటనందుననియు, నొకచోనందదనియు శ్రుతిరెండువిధములుగాఁ జెప్పవచ్చునాయనట
- ౯ అష్టప్రత్యాయముల వివరణము
- ౧౦ వాక్తానసములకు బ్రహ్మము అందును, అందదనువాక్యములలో యేదినిజమని యడుగఁగా రెండును నిజమేయని దృఢపఱుచుట
- ౧౧ పరబ్రహ్మము వాక్కునకు అందును, అందదనెడి సంకయములకు సమాధానము
- ౧౨ బ్రహ్మము మనమున్ననుఅందును, అందదనెడు సందేహములనుగూర్చి చెప్పి అంతఃకరణమునుదానిని సర్వశ్రేష్ఠముగాస్థిపఱిచి దానివ్యాపారములే మనోబుద్ధులని తెలుపుట
- ౧౩ వివేకస్వరూపనిరూపణము
- ౧౪ అంతఃకరణముయొక్క సంచారమైనమనస్సే సకలప్రాణులయినదనుట
- ౧౫ మనమున్నయొక్క స్వరూపము వృత్తిరూపమని, ఫలమని ద్వివిధమనుట
- ౧౬ పరబ్రహ్మము వృత్తిరూపమైనమనమునకు అందునని రూఢిపఱుచుట
- ౧౭ బ్రహ్మనిష్ఠకై చంచలమైన మనము నెట్లునిలువనగునని శిష్యుడడడుగుట
- ౧౮ మనమున్నయొక్కనిలకడను నిస్సందేహముగాఁ జెప్పట
- ౧౯ మనమున్న త్రిగుణములను విడిచినచో బ్రహ్మమందుఁ గలియునని తెలుపుట

- ౨౦ మనస్సు బ్రహ్మమం దైక్యమగువిధమును దృష్టాంతపూర్వకముగాఁ జెప్పట
 ౨౧ మనస్సు బ్రహ్మమందైక్యమైనచో శరీరపోషణ మెట్లనియడుగుట
 ౨౨ మనోలయము స్వరూపలయమని ఆరూపలయమని రెండువిధములనుట
 ౨౩ స్వరూపలయమును బొందిన జీవన్ముక్తుని లక్షణము
 ౨౪ జీవన్ముక్తుని వ్యవహారమెట్లైన దృష్టాంతపూర్వకముగాఁ జెప్పట
 ౨౫ జీవన్ముక్తున కహంభావము కూడునాయన సమాధానము జెప్పట
 ౨౬-౨౮ మహాకర్త, మహాభోగి, మహాత్యాగి యనువారి లక్షణములు
 ౨౯ వ్యవహారిములయందుండెడి జీవన్ముక్తున కాయాధుండున నామందెట్లనుట
 ౩౦ జీవన్ముక్తునకు ఆరూఢుం డననామంబు చెల్లువిధమును దెలుపుట
 ౩౧ జీవన్ముక్తులకు శ్రవణాదులు కావలయునా, అక్కఱలేదా యని యడుగుట
 ౩౨ శ్రవణాదుల నిర్ణయమును వివరితభావనా వివరణమును దెలుపుట
 ౩౩ బ్రహ్మవేత్తయొక్క దేహేంద్రియవ్యాపారముల మేరను దెలుపుట
 ౩౪ నిర్వికల్పనిష్ఠయందున్న బ్రహ్మవేత్త ఎట్లు వ్యాపారహీతుడనట
 ౩౫ నిర్వికల్పసమాధియందుండు బ్రహ్మవేత్తయొక్క లక్షణమును దెలుపుట
 ౩౬ ఆరూఢులలోఁ గొందఱు ధ్యానాదులేల సత్వదగన సమాధానము
 ౩౭ జన్మాదిప్రతిబంధములు బ్రహ్మవేత్తలను పొందవని తెలుపుట
 ౩౮ బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రగులకును బ్రహ్మవేత్తలకును సమత్వము నిరూపించుట
 ౩౯ ప్రాణిసమాహములో నొక్కఁడగుజ్ఞాని యాజగమంతయు నెఱవేరునట.
 ౪౦ జగమంతయు బ్రహ్మభిన్న ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడైన జ్ఞానియేయనుట.
 ౪౧ పరబ్రహ్మమం దైక్యభావమును బొందునా రిట్టివారని దృష్టాంత పూర్వకముగా
 నిరూపించుటయును, ప్రతిబంధక్రయమును వివరించుటయును
 ౪౨ బ్రహ్మవేత్త త్రిమూర్త్యులకు సమానుడైనయెడల వారిమహిమలు ఆ బ్రహ్మవేత్త
 యందేలలేని శిష్యుడగుట
 ౪౩ వారిమహిమలు బ్రహ్మవేత్తయందు లేకుండుటకుఁ గారణము
 ౪౪ నరకును నురకును ఆధారభూతమయిన బ్రహ్మజ్ఞాన మొక్కటియేయనుట
 ౪౫ అజిమాదుల జ్ఞానలకుఁ గలుగువిధమును దెలుపుట
 ౪౬ పూర్వకాలపు జ్ఞానలకులె నిప్పటిజ్ఞానల కజిమాదులేలేవు? అని యడుగుట
 ౪౭ వీరి కజిమాదులు లేకపోవుటకుఁ గారణమును, వానిప్రయోజనములనుదెల్పట
 ౪౮ అజిమాదిసిద్ధులు ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మైక్యమునకు ఆవశ్యకములు కావని తెలుపుట
 ౪౯ యోగజ్ఞానము ముక్తినిచ్చుచుండఁగా వ్రతాదులేలయనుటకుసమాధానము
 ౫౦ శిష్యులు సంకయహీతుడై ఆచార్యులను స్తుతించుట
 ౫౧ నేడను ప్రారబ్ధకర్మము అనుభవించిన నేతిరుననియు, జ్ఞానాగ్నిచేత చెడుననియు
 ద్వివిధముగాఁబలుకుటకు గారణమేమనుట
 ౫౨ నేడము కర్మ భక్తి జ్ఞానములనెడి త్రికాండములచే పూర్వపక్షసిద్ధాంతములను బలు
 కునని దృష్టాంతపూర్వకముగాఁ జెప్పట

- ౫౩ వ్రతాదులను గుఱించియు, జ్ఞానమును గుఱించియు వేదముండుఁ జెప్పబడిన యిరు
తెలుగులయొక్క సంపదమును నివారించుట
- ౫౪ జ్ఞానమొక్కటే అనేకజన్మ సంచితాగామి ప్రార్థనలను దహించుచుండగా కర్మ
కాండముతోఁబడి ముణుగురున్నా కేలయని యడుగుట
- ౫౫ జ్ఞానలగూర్చియు, కర్మలగూర్చియు జెప్పట
- ౫౬ ద్వంద్వములు ఈశ్వరుఁడు కలుగఁజేయుననియే గాని జీవులు కల్పించుకొనుటకు
శక్తులేదురా యని శిష్యుఁడగుగంగా సమాధానము
- ౫౭ శిష్యుఁడడిగిన ఈశ్వరజీవవ్యవహారముల తాంత్ర్యములను దెలియఁజేయుట
- ౫౮ జీవేశ్వరకార్యములు నశించుటయలఁగఁలిగెడి ప్రయోజనములఁ దెల్పట
- ౫౯ జీవేశ్వరకార్యముల వివరణమును ఈశ్వరకృత్రియములయందు జీవకృత్రియముల యిం
చుటచే కలిగెడిఫలమును దెలుపుట
- ౬౦ జీవేశ్వరులస్వరూపములను దృష్టాంతపూర్వకముగా నిరూపించుట
- ౬౧ జీవేశ్వరకృత్రియముల నెఱిగి బ్రహ్మనిష్ఠఁజేయవారు పొందెడి ప్రయోజనము
- ౬౨ ఈశ్వరునియంగు సమత్వమును జూపుట
- ౬౩ ఈశ్వరుఁడు ప్రయత్నముచేయనివాని రక్షింపఁడని తెలుపుట
- ౬౪ ముక్తిహేతువుగు శ్రుతిమార్గమును మఱివరాదని బోధించుట
- ౬౫ జ్ఞానోత్పత్తి కలుగు విధమునుజెప్పట
- ౬౬ విచారమే జ్ఞానోత్పత్తికి కారణమని తెలుపుట
- ౬౭ పుణ్యకార్యములే అన్నింటి నిచ్చుచుండగా విచారమేలయని యడుగుట
- ౬౮, ౬౯ సత్కర్మలకును విచారమునకును గలభేదమును దృష్టాంతముతోఁ దెలుపుట
- ౭౦ అజ్ఞానమును పోగొట్టుటకు సత్కర్మములందఱగా జ్ఞానముచేనేమి?
- ౭౧ అజ్ఞానమును నశింపఁజేయ జ్ఞానమే ముఖ్యమని నిరూపించుట
- ౭౨ పరమార్థయందుఁదోచెడి అన్యరజశదుఃఖములబోగొట్ట జ్ఞానమేచాలును
- ౭౩ విచారణచేత జడభావమైన యజ్ఞానమునశించునని దృష్టాంతముతోఁ జెప్పట
- ౭౪ వేదము బ్రహ్మజ్ఞానమును శ్లాఘించి మఱి కులూక్రమగర్భమే సంతోషమును కలుగఁ
జేయునని చెప్పటకుఁ గారణమును శిష్యుఁడడుగుట
- ౭౫ వేదము ముందుగా కర్మ కాండమునుజెప్పుటకు దృష్టాంతముతోఁ జెప్పట
- ౭౬, ౭౭ భోగాసక్తుల లక్షణములు, వేదముయొక్క ముఖ్యాభిప్రాయము
- ౭౮ విధినిషేధముల విశదీకరించి స్వస్వంగపరిత్యాగులను శ్లాఘించుట
- ౭౯ అజ్ఞానము, జ్ఞానము ఒకటిగాఁగూడి ప్రపంచసృష్టి నెట్లుచేయుననుట
- ౮౦ స్వరూపజ్ఞాన, వృత్తిజ్ఞానములను విభజించిచెప్పుట
- ౮౧ స్వరూపజ్ఞానమే వృత్తిజ్ఞానమై అజ్ఞానమును దహించుననిచెప్పుట
- ౮౨ అంతఃకణోద్భవములైన సత్కర్మములు వృత్తిజ్ఞానము అనునానితో వృత్తిజ్ఞాన
మును పూర్ణజ్ఞానముననుటకుఁ గారణమేమని శిష్యుఁడడుగుట
- ౮౩ జ్ఞానాజ్ఞానములకు విరోధముకలుగుటకుఁ గారణమును దెలుపుట

౮౪ జ్ఞానమును కర్మములను వివరించి నిరూపించుట

౮౫ దేహాగజ్ఞానముల తారతమ్యములఁ దెలియఁజెప్పుట

౮౬ శ్రమముచేసియొనర్చెడి ధ్యానమునకును, అపరోక్ష సాక్షాత్కార జ్ఞానమునకును గల భేదమును బ్రహ్మస్వరూపనిరూపణమును విశదీకరించుట

౮౭ వారివారిజన్మములకుఁ గారణములను తాదాత్మ్యవృత్తయమును జెప్పుట

౮౮ పరోక్షజ్ఞానముచే అపరోక్షజ్ఞానము కలుగువిధమును దెలుపుట

౮౯ వృత్తిజ్ఞానము అజ్ఞానమును నాశనము చేయునీతిని దృష్టాంతముతోఁ దెలుపుట

౯౦, ౯౧ అపరోక్షజ్ఞానము నిర్వికల్పనిష్ఠయందును విధమును జెప్పుట

౯౨ జగమంతయు మిథ్యయని దృష్టాంతపూర్వకముగాఁ జెప్పుట

౯౩ బ్రహ్మమొదలగు సర్వము మాయాకార్యమనదగునాయని శిష్యుఁడడుగుట

౯౪ స్వప్నదృష్టాంతముచేత సమస్తమును మాయాకార్యమేయని తెలుపుట

౯౫ నెడసత్తుల నిర్ణయమును దృష్టాంతపూర్వకముగాఁ దెలుపుట

౯౬-౧౦౦ మాయనుగుఱించి శిష్యుఁడడిగడి యాఱు ప్రశ్నలు, తత్సమాధానములు

౧౦౧ అసద్బ్రాహ్మణ మైన మాయాశక్తియొక్కరూపమును దృష్టాంతపూర్వకముగాఁ దెలిపి

దేశకాలవిమలమైన పరబ్రహ్మమునకు అపరిచ్ఛిన్నత్వమును ప్రతిపాదించుట

౧౦౨ పరబ్రహ్మమందలి చిచ్ఛక్తియే ఆకాశాదికముగా పరిణమించినదనుట

౧౦౩ మిథ్యానరూపమును చిదాభాసకీకార్యములు పరబ్రహ్మమునకు జేయునా లేక ఒక్కటియేయగునాయని శిష్యుఁడు మూఁడువిధముల ప్రశ్నచేయుట

౧౦౪ చిచ్ఛక్తికార్యములగుఱించిన మొదటి రెండు ప్రశ్నలకు సమాధానము

౧౦౫ బ్రహ్మమునకు మాయాశక్తి భిన్నాభిన్నమనెడు ప్రశ్నకు సమాధానము

౧౦౬ మాయాశక్తియనిగినను తత్కార్యములనిగిమినిగూర్చి సంకయనివృత్తిజేయుట

౧౦౭ మాయాకార్యమగు జగద్రూపము నిష్పృహజనముని నిరూపించుట

౧౦౮ పరీక్ష్యులదృష్టినిదలి అంతర్ముఖదృష్టిని గైకొనువిధమును దెలుపుట

౧౦౯ సద్బిల్గుత్వములు గోచరమగునట్లానందలక్షణము వెలుపలఁదోచకుండుట

౧౧౦, ౧౧౧, ౧౧౨ సద్బిదానందములు తేర్చుటగాఁదోచుటకుఁ గారణము

౧౧౩ శిష్యుఁడడిగడి బ్రహ్మలక్షణములను ప్రమాణదృష్టాంతములతోఁ జెప్పుట

౧౧౪ సద్బిదానందలక్షణములను స్పష్టముగాఁ దెలుపుఁడని శిష్యుఁడడుగుట

౧౧౫ ఆత్మ సద్బ్రాహ్మణమగుటకు అనుభవమును దెలుపుటయు, కాయకాదిత్రివిధకరణము లయందలి నవివిధ భేదముల వివరణమును దెలుపుటయును

౧౧౬ చిదానందరూపముల రెంటిని విశదీకరించుట

౧౧౭ ఇహలోకము ఖమునకు భోజనద్రవ్యాదులు కారణమైనట్లు ఆనందస్వరూపుఁడైన పరమాత్మ కేకారణమును లేదని నిరూపించుట

౧౧౮ పరోక్షముగా ననుభవించెడి యానందము బ్రహ్మనందము కానొదనిదెలుపుట

౧౧౯ ఆనందస్వరూపమును ఆత్మయందు అనూయలేదనుటకు అనుభవముచెప్పుట

౧౨౦ ఆత్మ చిద్బ్రాహ్మణుడు ఆనందస్వరూపుఁడననుటకు ననుభవమును జెప్పుట

౧౨౧ గౌరవిభాగ్యకర్తృత్వ వివరణము

౧౨౨ గౌరవి అర్థముల విడిచిన అనందము అర్థమర్థమును చెప్పట

౧౨౩ నిరతికయానంద స్వరూపార్థ అనుభవమునకు ముఖ్యమైన త్రివిధానందములు

౧౨౪ త్రివిధానందములలో అంతర్భూతములైన అష్టవిధానంద భేదముల వివరము

౧౨౫ విషయానందలక్షణమును, అష్టవిధానందముల వివరణము వివరించుట

౧౨౬, ౧౨౭ బ్రహ్మానందమును, త్రిపుటులవివరణమును బోధపఱచుట

౧౨౮ నిద్రయందు ప్రాప్తించిన బ్రహ్మానందము సాక్షాత్తు నిదర్శనముననియడుగుట

౧౨౯ శుష్కప్రియందుఁగలిగిన బ్రహ్మానందమును దృష్టాంతముతో బోధపఱచుట

౧౩౦, ౧౩౧, ౧౩౨ వాసనానంద, నిజానంద, ముఖ్యానందలక్షణములను విశదీకరించుట

౧౩౩ అనందముయొక్క మాహాత్మ్యమును శ్రుతిసమ్మతముగాఁజెప్పట

౧౩౪ శ్రుతిసమ్మతముగాఁజెప్పిన బ్రహ్మానందమును అతితముగాఁ గొనియాడుటయు
సప్తభూమికావివరణమును సంగ్రహముగాఁజెల్పుట

౧౩౫ బ్రహ్మలక్షణత్రయమును సలక్షణముగాఁజెప్పినవిదప శిష్యునకుసందేహమేమైన
కలదాయని ఆచార్యులగుట

౧౩౬ సత్, చిత్, అనందకబ్దములు వికృతముయ్యడిరితిని శిష్యుఁడగుట

౧౩౭ సచ్చిదానందపదార్థముల ప్రారంభకారణాదికమును చెల్పుట

౧౩౮, ౧౩౯, ౧౪౦, ౧౪౧ సచ్చిదానందైక్యము నీరపడుటనుగుఱించి తేడమొకటిగాఁ
జెప్పిన ప్రియములైన నామములలో విధినామములను నిషేధనామములను జెప్పట

౧౪౨ విధినీషేధనామములయొక్క తాత్పర్యైకమత్యమును చెల్పుట

౧౪౩ నిర్గుణఁడైనవత్ బ్రహ్మమునకు ప్రకృతిజన్యములైన గుణములతోఁగూడిననామ
ములను జెప్పనిచ్చనా యనెడుప్రశ్నకు సమాధానముజెప్పట

౧౪౪ సచ్చిదానందతాత్పర్యము లొకటేయని శ్రుతిచూపించునట్లు బుద్ధియందు కనఁ
బఱపవలయునని శిష్యుఁడగుట

౧౪౫, ౧౪౬ సచ్చిదానందతాత్పర్యము లొక్కటియేయని రూఢిపఱచుట

౧౪౭ సచ్చిదానందములమాఁటికిని అప్రమోక్తమేయని అనుభవమునుచెల్పుట

౧౪౮ శ్రుతియుక్తమనుభవప్రకారము శిష్యుఁడు సమాజనిష్ఠుడు పొందుటనుజెప్పట

౧౪౯—౧౫౨ జ్ఞాన, అజ్ఞాన, సప్తవిధ భూమికలను చెల్పుమని శిష్యుఁడగుట

౧౫౩, ౧౫౪, ౧౫౫ జ్ఞానభూముల నేడింటిని తల్లక్షణములను జెప్పట

౧౫౬ సప్తభూమికలను విదవనట్లుగా భాగించుటను తుర్యతీతలక్షణమునుజెప్పట

౧౫౭ తుర్యతీతమనుదానికి అనుభవమును జెప్పట

౧౫౮ జ్ఞానభూములనుపొందిన జీవన్ముక్తులు; ఆహంకారత్రయము

౧౫౯ జ్ఞానభూమలేడింటిలో మొదటి మూఁడుభూములను అభ్యసించుటచేఁగలిగెడి
ప్రయోజనమును మొదటిభూమికలభించుటవలనఁగలిగెడి అతిశయమును చెప్పట

౧౬౦ మొదటి మూఁడుభూములలో దేనిఁబొందినను ముక్తిగలదు

౧౬౧ ముల్లిన బొండుటకు వర్ణాశ్రమభేదము లక్కఱలేదనియుండఁగా జ్ఞానభూమికల
 యొక్క కడపటిచైన తుర్యాతీతము సన్న్యాసిగులకేగాని యితరులకు లభించదని
 చెప్పుటవలనఁగలిగెడి సంజేహమును బోఁగొట్టవలయునని శిష్యుఁడనుగుట

౧౬౨ చతుర్విధసన్న్యాసిగుల నామములను లక్షణములను జెప్పుట

౧౬౩ సన్న్యాసిగులనకు హేతువులైన త్రివిధవైరాగ్యములను గులక్షణముగఁజెబుపుట

౧౬౪ తీవ్రవిరాగమందలి ద్వివిధభేదములను జెప్పుట

౧౬౫ తీవ్రవైరాగ్యమందలి సన్న్యాసిగులభేదములను సప్రయోజనముగఁజెప్పుట

౧౬౬ తీవ్రతరమందలి పరమహంసల యభ్యాసానుభవములయందుఁగల భేదములు

౨౬౭ జిజ్ఞాసులు ఇరులెఱుంగులనందుకని చెప్పుట

౧౬౮ ప్రజ్ఞానఘనమందలి ఫలితార్థమునుచెలుపుట

౧౬౯ కూటస్థుఁడే పరబ్రహ్మమని చెప్పుట

౧౭౦ విద్యానందమందలి జీవేశ్వరైకమత్యమును ప్రమాణములతోఁజెబుపుట

౧౭౧ విద్యానందమేకమైనను స్వానుభూతి వీప్రకారమునకు సమాధానము

౧౭౨ అఖండబ్రహ్మజ్ఞానము కలుగుటకు స్వానుభవమును వక్కాణించుట

౧౭౩ మనోవుత్తీరినదిగుటకు త్రివిధోపాయముల యనుభవములు చెలుపుట

౧౭౪ త్రివిధోపాయములలో సాధకములైన రెండుమార్గములనుచెలుపుట

౧౭౫ అవిద్యనుబోఁగొట్టునుపాయ మెట్లగు ప్రశ్నకు సమాధానము

౧౭౬ సర్వము బ్రహ్మమయమును జ్ఞానమునయించుటకు అనుభవమును జెప్పుట

౧౭౭ అఖండమైనబ్రహ్మము తానేయని స్థిరపఱుచుట

౧౭౮, ౧౭౯ గురుకటాక్షముచేతఁబొందిన సహజానందమును శిష్యుఁడుచెప్పుట

౧౮౦, ౧౮౧ గ్రంథకర్త తనతండ్రులను, గురువును నుతించుట

౧౮౨ ఈ గ్రంథాభ్యాసములు చెందెడి మహాత్మికయమును వర్ణించుట

౧౮౩, ౧౮౪ ఈరెండుపద్యములచేత శ్రీశివకామసుందరీదేవికి నమస్కరించుట

౧౮౫ తత్త్వమనియను మహావాక్యముచే సంపూర్ణులగుచు రిట్టివాకనుట

౧౮౬ గ్రంథకర్త తనదేశికుని నేమియవారికిఁ గలిగెడి ప్రయోజనమునుచెలుపుట

౧౮౭ కైవల్యనవనీతమందలిరెండు ప్రకరణములఫలమును త్రిపుటిప్రమాణములచేదెల్పుట

౧౮౮ గ్రంథకర్త తన యాచార్యులవలనఁగలిగిన యానందసంపదను గొనియాడుట

౧౮౯, ౧౯౦, ౧౯౧ గ్రంథశ్రవణఫలము.

కైవల్యనవనీతోత్తరభాగ (సంజేహానివారణప్రకరణ) విషయసూచి

శ్రీసద్గురుపరబ్రహ్మణేనమః.

కైవల్యనవనీతము-టీకాతాత్పర్యసహితము.

సందేహనివారణప్రకరణము.

అవతారిక. కృతినాయకయగు శ్రీ శివకామనుండరీదేవి, సందేహనివారణమనెడి ఈ ప్రకరణము నిర్విఘ్నముగ నెఱవేఱుటకొఱకు (అశీర్వాదుస్మిన్నయా) వస్తునిర్దేశరూపములగు త్రివిధమంగళములయందు వస్తునిర్దేశరూప మంగళముచేతఁ గొనియాడఁబడుచున్నది.

ఉ. శ్రీమదశేషచేతనవిశేషసమంచితలోకకార్యకృచ్చముషి హేతుభూతపరఃచిన్తయదివ్యశరీరిణీ నువాణీముఖయోగినీనివహానిత్యసమంగళకారిణీ లస

త్సోమకళావిభూషిణి కృశోదరి శ్రీ శివకామనుండరీ. ౧

టీక. శ్రీమద...రీణీ=శ్రీమత్=శోభాయుక్తములైన, అశేష=సమస్తమైన, చేతన=(స్థావరక్రిమి జలచరపక్షి పశు నరగుర లనెడు) ప్రాణులయొక్క, విశేష=(గుణములు రూపములు నామములు ఆహారములు) మొదలగు భేదములచేత, సమంచిత=అందగించుచున్న, లోక=చతుర్దశేంద్రియరూపములైన చతుర్దశలోకములయొక్క, కార్య=(సృష్టిస్థితి సంహారతిరోధానానుగ్రహములనెడు) పంచకృత్యములను, కృత్=చేయుచుండెడి బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివులనెడి పంచకర్తలయొక్క, శేషుషి=ప్రజలకు, హేతుభూత=కారణస్వరూపుడైన, పర=పరబ్రహ్మమునందలి, చిన్తయ=చిత్తన్వయరూపమైన, దివ్య=అప్రాకృతమైన, శరీరిణీ=దేహముగలదానా! గువాణీ...కారిణీ=నుశ్రేష్ఠములగు పర పశ్యంతి మధ్యమ వైఖరీరూపములగులైన, వాణీ = సురస్వరీదేవియే, ముఖ=మొదలగు, యోగినీ=మహాచతుష్టప్పికోటి యోగినులయొక్క, నివహ=సమాహమనకు, నిత్య=కార్యతములయిన, మంగళ=శుభములను, కారిణీ=కలంగఁజేయుదానా! లస...షిణి లగత్=ప్రకాశరూపమైన, సోమ=ఊమ అ గడు పేర్లుగల అశ్వినీమొదలైన యిరుదిదియేడునక్షత్రములతోఁగూడిన చంద్రునియొక్క, కళ=కామేశ్వరి, భగవాలిని, నిత్య

క్లిష్ట, భేరుండ, విహ్వలవానిని, మహావిశ్రేణ్యుని, శివదూతి, త్వరిత, కుశలముందరి, నిత్య, నిలపరాక, విజయ, సర్వమంగళ, జ్వాలామాతలిని, చిత్ర, మహానిత్య అనెడు పది యాఱుకళలను, విభూషితీ-శిరోభూషణముగాఁగలదానా! కృశోదరి-పలుచనికడుపుగల దానా! బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివ విరాట్పురుషాండములగులదైనను, కడుపు పలుచనగానే యున్నదనుట. శ్రీ శివకామసుందరి-త్రిలోకములయందును ప్రకాశించుచున్న శివకామసుందరియను పేరుగలదానా!.

తా. స్థావరములు శ్రీములు జలచరములు పక్షులు పశువులు మనుష్యులు దేవతలు అనెడు ప్రాణులయొక్క, గుణములు రూపములు నామములు శ్రీయలు ఆహారములు మొదలగువాని భేదములగుల పునునాలుగులోకములయొక్క, సృష్టి స్థితి సంహారతొరొ ధానానుగ్రహము లనెడు పంచకృత్యములనుచేయుచున్న, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివులనెడు పంచకర్తలయొక్క ప్రజ్ఞలకు, కారణస్వరూపమై, సచ్చిదానంద నిత్యనిర్మలములనెడు పంచలక్షణములగుల పరబ్రహ్మమనందలి, చిల్లక్షణస్వరూపమై వెలుగుచున్న శరీరముగల దానవును, పరా పశ్యంతి మధ్యమా వైఖరీరూపములు గల దైన సుస్వతీదేవి మొదలగు మహాచతుష్టప్పికొటి యోగినులనెడు పరిచారికా సమానా మునకు నెల్లప్పుడు కుభమునిచ్చుదానవును, పూర్ణచంద్రుడే శరీరముగాఁగలదానవును, పన్నని నడుముగలదానవునైన ఓ శివకామసుందరీదేవి! అని తాత్పర్యము.

ఈ పద్యమునందలి నాలుగు విశేషణములలో మొదటివి శేషణమైన “శ్రీమదశేష చేతన విశేషసమంచితలోకకార్యకృచ్చేముషి హేతుభూతపర చిన్న యదివ్యశరీరీణీ” అను దానియందు కృతినాయుకయైన శివకామసుందరీదేవి బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాది సర్వదేవతల కంటె శ్రేష్ఠురాలగుట యెట్లనఁగా, “నదేవసోమ్యేదమగ్ర అపీత” అను శ్రుతిచేత ప్రపంచసృష్టికి ముందు సర్వాభూతమై నామరూపములులేని దైయుండుపరబ్రహ్మము “ఏక మేవాద్వితీయంబ్రహ్మ” అను శ్రుతిచేత సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేద కూన్యముగ నుండుటవలనను, నిరవయవుండును, నిష్క్రియుండును, నిర్గుణుండును, నిరుపమానుండును అగుటవలనను, ధ్యానించుటకు, స్తుతించుటకు, అనువుపడెడు. బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివాది సకలదేవతలన్ననో “ఆర్వాగ్దోవాః” అను శ్రుతిచేత పరబ్రహ్మమందు అవిసాభావముగనున్న చిచ్ఛక్తిచేత ఈవల కల్పింపఁబడినవారుగనుక, అపరోక్ష సాక్షాత్కారబ్రహ్మచేత్రలచేత ధ్యానింప స్తుతింప నర్హులుగారు. కాబట్టి బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివాండములను వానికి కర్తలను పుట్టింప పెంప త్రుంప నాయుకయు చంద్రునియందలి చంద్రికవిధమున, పరబ్రహ్మమనందే యుండునదియు, పరబ్రహ్మము నెడఁబాఱునిదియు, సచ్చిదానందపరబ్రహ్మస్వరూపముగానె ప్రకాశించి సకలదేవాసుక

నేరులచేత నుపాసింపఁదగినదియు నగుటచేత సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మక్షయమునకు శ్రీ శివ కామసుందరియను పేరుచేత సర్వోత్కృష్టమైయున్నది.

మఱియు పూర్వము భండానురుని విధించుటకై బ్రహ్మాదేవతలు తటస్థులక్షణముగల పరమేశ్వరునిస్తులించి ఆయనచెప్పిన సర్వసంహారయోగమునకు లోబడిరి. అప్పుడా పరమేశ్వరుఁడు బ్రహ్మాదిపీఠీకాంతమైన సర్వభావ్యాద్యకృత్యములను సమిత్తులుగాను, తన దేహమందుఁగల కక్షమాంస నతకల్యాదులనెడు మధ్యద్యకృత్యములను, చరు పురోదాకములుగాను, అంతఃకళణ్యుత్పలైన కామక్రోధాదులనెడి అంతరద్యకృత్యములను ఆజ్యముగాను చేసి మహాశక్త్యానమను పేరుగల, “కాశ్యాంహికాకళేకాశీ కాశీసర్వప్రకాశతే, సా కాశీవిదితాయేన తేన ప్రాప్తాహికాశీకా” అను స్మృతిప్రమాణముచొప్పున పరబ్రహ్మ సర్వరూపమైన కాశీయనెడు హోమమండమందు జాజ్వల్యమానముగ మంచుచున్న చిదగ్నియందు హోమముచేసి ఆ యగ్నికెదుట సర్వసర్వరూపుడైన తా నొక్కఁడే నిలిచి అనందతాండవముసేసెను. అప్పుడు పునస్సృష్టికొఱకు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాండములను మూఁటిని వడియించుచుకొని, “శ్లో. చిదగ్నికుండలసంభూతా దేవకార్యసముద్యతా” అని లలితోపాఖ్యానమున చెప్పినచొప్పున, హోమమండమనఁబుట్టిన చిచ్ఛక్తి ఆయండముల మూఁటిని బయటఁదీసి అవియింపఁగా ఒకదానియందు బ్రహ్మయు లక్ష్మీదేవియును; రెండవయందు విష్ణువును గారీదేవియును; మూడవయందు రుద్రుఁడును సరస్వతీదేవియును ఉండిరి. వెనుక చిచ్ఛక్తి బ్రహ్మతోడఁబుట్టిన లక్ష్మీదేవిని విష్ణువునకును; విష్ణువుతోఁబుట్టువైన గారీదేవిని రుద్రునకును; రుద్రునితోఁబుట్టువైన సరస్వతీదేవిని బ్రహ్మకును యిచ్చి వివాహములుచేసి సృష్టికృత్యము బ్రహ్మకును, స్థితికృత్యము విష్ణువునకును, సంహారకృత్యము రుద్రునకును నియమించి, మీరు నన్ను దేకించి తపస్సులును, యోగయోగములును, జపతపములును, ధ్యానజ్ఞాననిష్ఠలును, పూజలును చేయుచుండవలయును. ఇఁకమీఁదు మీకు నాదర్శనము లభింపదు. నాకళలను ఈ గారీదేవి యిందుంచుచున్నాను. నన్నుఁగూర్చి ఈ విదను ఆరాధించితేని ఈ విదరూపముగా ఇచ్చనీధలనుకలుగఁజేసెదను అని తటస్థేశ్వరుఁడగు పరమేశ్వరునియందు వికృతమయ్యెను. అనంతరము రుద్రుఁడు వైరాగ్యము, బోధము, ఉపదేశ, సహధి కుండలగునవిగలిగి పరబ్రహ్మజీయుఁగ్గ ఆరాధనములచేతను, విష్ణువు యోగని ద్రాతపోనిష్ఠలచేతను, బ్రహ్మ నిత్యమై మిత్రిక ఇష్టాపూర్త యోగాదికర్తములచేతను ఉపాసించుచుండురు.

మఱియు చిచ్ఛక్తి, తోలర కుద్ధసత్త్వప్రధానయు, త్రిగుణసామ్యయు, సమష్టి రూపిణియునై, సతతం బ్రహ్మమందు చిల్లక్షణముచేత అభిన్నయై, విష్ణుట మలిసన త్వప్రధానయై, త్రివల్ల, త్రిగుణ, త్రిపద, త్రిమాట, త్రిపుర, త్రిలోకాత్మికయై, త్రిమూర్తులకును త్రికత్తులకును, కారణమైయుండును. ఇదియే మాయా 2. విద్యానితకార్యకర్త. “క్రు

అజామేకాంఘోహితకుక్షకృష్ణం, బహ్వంప్రజాంజనయంతీగంసహఃపామ్, అజోహ్యో
 శోజనమాణోఽనుశేతే, జహాత్యేనాంభుక్షభోగామజోఽన్యః॥ అని తెల్లరియను.
 శ్లో. ధైవీహ్యేషాగుణమయీ మనుమాయాదురిత్యయా॥ అని భగవద్గీత. కనుక బ్రహ్మ
 విష్ణు రుద్రాదిగురులకును, అనురేంద్ర బలి దానవాదిరాక్షసులకును, పసిష్ఠ శక్తి పరాశర
 వ్యాస కుక వామదేవాది ఋషులకును, శుద్ధా శుద్ధ సత్త్వప్రధానయైన యాచిచ్ఛ
 క్తియే ఉపానింపఁదగినదగును. మఱియు, అతిక్షరములమంత్రము బాలయనియు, పం
 ద్రేంద్రక్షరములమంత్రము కామారియనియు, పదియైదు పదియాతిక్షరములమంత్రములు
 యువతియనియు, ఇరువది నాలుగక్షరములమంత్రము వృద్ధయనియు, వితిలేసిఅక్షర
 ములు మాలామంత్రమనియు, మంత్రకాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడును. కామారి, యువతి,
 అగుదేవతలు చిత్తవలనమానకు కారణలు అగుటచేత వృద్ధయగు గాయత్రి మూడు
 పాదములు గలదియు, త్రిపురనుందరీ దేవి లీలలో నొకలీలయు అగుటచేత ప్రథమా
 పాశ్వగా ఉపనయనకాలమందు దేవాగురులకును బ్రహ్మత్రియవైశ్యులకును ఉపదేశం
 పఁబడెను. ఈ గాయత్రిమంత్రోపాసనముచేతనే బ్రాహ్మణులకు బ్రాహ్మణత్వము, ను,
 కాపానుగ్రహపామర్థ్యమును, అజిమాద్యుప్సద్గుణును, సకలవర్ణగులలో అగ్రగణ్యత్వ
 మును గలుగుటయు, త్రిత్రియత్వము, గుప్తనిగ్రహ శిష్టపరిపాలనత్వమును, అస్త్రశస్త్రాది
 విద్యానిపుణత్వమును, భూపతిత్వమును గలుగుటయు, వైశ్యులకు వైశ్యత్వము మొదలై
 నవియును గలుగుచున్నవిగాని, వైది, వైష్ణవ, సౌర, గాణాపత్య, కాపాలికాది, మతాం
 తర దేవతాంతర మంత్రానుష్ఠానాదులచేత పైనచెప్పిన బ్రాహ్మణత్వము మొదలయినవి
 అభింపవు. ముక్తివిషయమైతే పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారార్జనము లేక కలుగదు. పైనఁ
 జెప్పిన దేవతాంతరనామము లన్నియు పరబ్రహ్మమునే ప్రతిపాదించును. వారిని దేవతాం
 తరముల మీఁద తీసికొనిన సరిపడవు. ఆ యర్థములు పరబ్రహ్మమందు భోల్పికొనిన
 ఆయా మతచిహ్నములు నిలువలేవు. అప్పు డద్వితీయమే యగును. కావున శ్లో.న గా
 యత్రైః పఠం మంత్రం న మాతుః పఠదేవతా, నాన్నోదక సమం దానం న తిథి
 ర్వాదకివ్రతమ్॥ అనియున్నది గావున గాయత్రిమంత్రముకంటె మించినమంచిమంత్ర
 ములేదనిభావము. మఱి బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదులకును, చక్రవర్తులకును లోనగువారు సహీ
 తము సర్వవ్యాపక శక్తి గలిగినప్పుడే పుట్టించుట పెంచుట త్రుంచుట మొదలయిన
 సర్వకార్యములునుచేయ శక్తిగలవారగుదురు. శక్తిలేనప్పుడు ఏపనులు చేయక యూర
 కుందురు. ఇది పురాణములవలన తెలియఁబడుచున్నది. మఱియు శ్రీరామచంద్రునకు
 విశ్వామిత్రుఁడు త్రిపురనుందరీ మంత్రములైన బల, అతిబల అనినది పంచదశాక్షరి,
 షోడశాక్షరియను రెండువిధ్యులనుపదేశించెను. వాని యుపాసనాబలముచేత లోకకంట
 కులయిన తాటకా, హారీచ, మహామాయ మొదలయిన అనురులను సంహరించెను. ఇది

యునుగాక పూర్వము బ్రహ్మగత్యస్థితిచేయఁడని, ఇట్లోక యితి బ్రహ్మణో నామ తేన తత్రాందితో హరిః, తస్మాత్కాంచీతివిఖ్యాతా పురీ పుణ్యవిస్థితిః అను కాంచీ త్కేత్రముందు వేయిమహాయుగములకాలము నొక యశ్వమేధయాగముచేయుచుండగా ఆయజ్ఞమును రక్కసులుచెఱుపకుండుటకై విష్ణుదేవుఁడుబ్రహ్మచేత నర్పితుడై విల్లెక్కు పెట్టుకొని ఆహారనిద్రలుమాని ఆ యజ్ఞమును రక్షించుచుండి, అది నెఱవేఱినవెనుక పట్టజాలని అధికనిద్రచేత విల్లెక్కుదించకయ అట్టె తలక్రిందపెట్టుకొని నిలిచినచో టనే నిద్రపోవుచు నేనూఱు మహాయుగములుదాక లేవకయుండెను. అప్పుడు బ్రహ్మ దులు ఇతఁడు మనయజ్ఞమునకు సాహాయ్యముచేసి ఆహారములేక నిద్రపోవుచు ఇంత మట్టుకు లేవలేకపోయెనే, నిద్రాభంగముచేయుట మేలుకాదే, నిద్రలేపుట యెట్లుని యోజనచేసి చెదలు పుట్టించింపఁగా ఆ చెదలు విష్ణువును కొఱకక వింటినారిని కొఱి కినందున అదితెగి దానివిడిచేత విష్ణుదేవుని శిరముతెగి యెగిరి ఆహవనీయాగ్నిలోఁ బడి మాడిపోయెను. దానినిచూచి బ్రహ్మ హహారమముచేయుచు దుఃఖించి పరాపరబ్రహ్మ శక్తినివేడఁగా ఆమె అశరీరవాక్కుచేత యజ్ఞార్థమై హింసించిన అశ్వశిరస్సును విష్ణు దేవుని ముండెమునకు నకుకఁబెట్టితిరేని ఇతఁడుతేవిందిహయగ్రీవుడనప్రసిద్ధికెక్కునని పలుకఁగా బ్రహ్మ ఆప్రకారముచేసెను. అంతట విష్ణుదేవుఁడు పునర్జీవితుడై తన సొంద ర్యమును నిల్వబద్ధమున చూచుకొని తనతల పోవుటకు దుఃఖించుచుండఁగా ఈరూప ముతో తక్కిన యెనూఱుమహాయుగము లీకామకోటినిలయయైన కామాక్షీదేవిని ఆరా ధించుచు విద్యార్థులకు సకలవిద్యల నిచ్చుచునుంటివేని యుత్తమమైన శిరస్సు నీకు కలు గునని త్రిపురసుందరీదేవి అశరీరవాక్కుతోఁ బలికెను. అంతట విష్ణుదేవుఁడు పరాశక్తి చెప్పిన వామాచారముతో కామాక్షీదేవిని అర్పించుచుండెను. ఆయర్చనయందు నువా సిసీపూజకు అగస్త్యునిభార్యయైన లోపాముద్ర వచ్చుచుండెను.

ఈమె పూర్వముందు బ్రాహ్మణుఁడుగా నుండి త్రిపురసుందరీదేవియొక్క రూప ముంబటిరూపము గలిగినందున పురుషముద్ర లోపించి శివాంశసంభూతుడైన అగ స్త్యుని వివాహముచేసికొని పునస్సంధానమునాడు ఆయన తన్నుంబరూఁగా నీవు నన్నుం బకుము. అంటితివేని భస్మ మారువు. నాశరీరము పుబ్రహ్మిణీమంత్రానుష్ఠానముచేతఁగలిగి నది గమక నీవునన్నుంటి మృతివొందితివేని నేను విధవనగుదును కాబట్టి ఈ ముత్తైదు వతనము నిలిదినఁ జాలవనెను. అందుకు అగస్త్యుఁడు కటకటంబడి నిన్ను పెండ్లాడిన దానికి ప్రయోజన మేమనిన నీవును త్రిపురసుందరీదేవిని ఉపాసించి మంత్రశరీరముచేసి కొంటివేని మనము నుభింపవచ్చుననిన అగస్త్యుఁడు మంచిదని పంచదాక్షిణీమంత్ర మును ఉపదేశింపుమనెను. ఆమెనాకర్పిత చాలదు. కాంచీపురంబున నాయగ్రీవపావమి యున్నవాఁడు. అనిగిగిన్నిధానమునకు పోవునఁగా అగస్త్యుఁడు కాంచీపురీకిఁబోయి

మాడవవిశేషము: ॥లసత్సమకళావిభూషిణి॥ యనుటచేత సోమయనగా చంద్రుడు, చంద్రుడు పదియాలుకళలుగలవాడు. అందమునకు, చంద్రుడైనట్లు పిండమునకు అచంద్రుడే యీమనస్సు. ॥శ్రు. చంద్రమా మనసోజాతః॥ అని యున్నది. ఈకళావిషయము* పూర్వప్రకరణమందు విశదముగాచెప్పబడియున్నది. అకళలే మనః కల్పితములైన జాగ్రదాది మోక్షకావస్థలు. అట్టి అవస్థలను కామేశ్వర్యాది చిత్రాంతములుగా, అను లోమవిలోమములుగా చెప్పబడును. అకళలను వ్యావహారిక పాఠమార్థికములందు పరమాత్మధరించుటవలన అట్టి పరమాత్మయం దవిసాభావసంబంధమై యుండుటచేత తానును సోమకళావిభూషిణియును ఆసోమకళాభూషణుండు కలిగినది యును అని చెప్పబడినది.

నాటకవవిశేషము: ॥కృతోదరి॥ యనుటచేత అఘోషదళము, పాత్తికడుపు, ఊర్ధ్వోదరము మీదికడుపు గావున, ॥అనేకకోటిబ్రహ్మాండ జననీడివ్యవిగ్రహా॥ యని యుండుటవలన బ్రహ్మాండ విష్ణుండ రుద్రాండములు అఘోష దరమందును, ఈశ్వరాండ సదాశివాండ విరాట్పురుషాండములు ఊర్ధ్వోదరమందును కలిగియుండుటవలనను, ఈయంభయోదగములకు ముగ్యభాగము అంటియు అంటకయును కలిగిన నడుముగలదానయని చెప్పబడినది.

వ. అవధరింపు మనంతరంబ సదాచార్యుండు విచయభయభక్తియు క్తుండును, ఫాలతలనన్యస్తహస్తకమలకీలితుండును, సకలనిగమాగమాంత శాస్త్రపురాణేతిహాస పరిజ్ఞాన విచక్షణుండునునై, తనమ్రాల నిలిచియున్న సచ్చిమ్యుని గనుంగొని. ౨

టీ. అవధరింపుము=వినము. (మొదటిదైవతత్త్వబోధప్రకరణముపదేశించిన) అనంతరంబ=పిమ్మట, సదాచార్యుడు=(అష్టవిః గురవులలో మేలైన) కారణాచార్యుండు, విచయభయభక్తియు క్తుండును=వినయ చలిగాఁచుకొనువాడు, అగ్నిసన్నిధానమందువలె వినయమును, అనగా అగ్నిదగ్గఱకు చేరినకరీరముకాదును. దూరముగా నుండినచరీరము అటువలె మనయాచార్యుడేయని నిండాచనుమునకుఁబోక ముడిచిపెట్టుకొనియుండక రాజభ్యుత్థాస్థాయమువలె వినయమును, భయ=సత్వమున జూచినప్పుడు కలిగియు న్నాయమువలె నెవెప్పును, భక్తి=తనకపర పపదార్థము దొరకినప్పుడు తాను భుజింపవలయున నెదుకోఁజికలేక కుమారునకియ్యవలె న నెడివాత్సల్యమువలె విశ్వాసమును, యు క్తుండును=ఇవి మాఁడునుకలవాఁడును, ఫాలతల...కీలితుండును. ఫాలతల=నిలఁపనేతమందు, నన్యస్త=ఁజొంపబడిన, హస్తకమల=కరకముములఁజెందిన, కీలితుండును=చేర్చికొనియుండువాడును,

* ఇదియే తత్త్వబోధ ప్రకరణము. ఈ గ్రంథము ముద్రితమై యున్నది.

సకల...బుండును-సకల=సమస్తములైన, నిగమ=వేదములయొక్కయు, అగమ=శైవి, కాత్త, గాజాపత్య, సౌర, వైష్ణవ, కాపాలికాది మతాచారములను, బోధించెడు ఆయా నిబంధనలయొక్క, అంతఃకరః ప్రాయములైన శాస్త్రములను, పురాణ=మాతృస్మృతి పదు నెనిమిదిపురాణములను, ఇతిహాస=భారతరామాయణాది పురాతన పుణ్యచరిత్రములను, పరిజ్ఞాన=తెలిసికొనుటయంగు, విచక్షణబుండును=నేర్పటియు తెలిసికొనినవాడును, పరమ=సన్నుండును-పరమ=మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైన, వివేక=జ్ఞానము, ఇరాగ్య = ఇహలోక పరలోకప్రాప్తసుఖముల నిశించుటయు, అనఁగా తృణీకృత బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదిలోక సుఖములగలవాడనుట, ఉపశాంతి=ఋజుభావమునుబొందిన సకలశ్రద్ధాయవ్యాపారము లుగల మెత్తనిభావమునెడి ఈగుణములే, సంపన్నుండును=సంపదగాఁగలవాడును, అయిన=ఈవిధముగాఁగలవాడై, తనమోక్ష=ఆచార్యుడైన తనచెంటు, నిలిచియున్న =నిలుచుకొనియున్న సద్భిష్యుని, కనుంగొని=చూచి.

తా. మొదటిదైన తత్త్వబోధప్రకరణము నుపదేశించినవెనుక చలికాయకొను వాడు అగ్నిగన్విధానమంగుండురీతిని, అనఁగా నిఘృతగర్భమచేరిన శరీరముకాఁకును, దూరముగనుండిన చలితీరగు గనుక మన ఆచార్యుండే యని మిక్కిలి చనఁవలయుచోక, భయముతో దూరమున నోసమనాసికొని యుండుక రాజగ్నత్వవ్యాధియునువలె వినయుమును, పామునుగన్నపుడు పొందెడి వ్యాధియునువలె వెఱపును, మిత్రవాత్సల్యమువలె విశ్వాసమును కలవాడై నిటలప్రదేశమంగు కరకములముల రఁజినిచేర్చి యుంచుకొని సమస్తమైన వేదములయొక్కయు, వైవాదిమతాచారములయొక్కయు, సిద్ధాంతములను, పదునెనిమిదిపురాణములను, రామాయణాది పురాతన చరిత్రములను చచ్చి గా తెలిసికొనినవాడును, మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైన జ్ఞానమును, ఇహలోక పరలోకసుఖముల నిశించుటయును, నిర్వాణపారమును అనెడి సంపదగలవాడైన తన చెంటు నిలిచియున్న సాధుగుణములుగల భిష్యునిచూచి అనితాత్పర్యము. అట్లే. ఆచార్యుని హా శాస్త్రాగ్ర మాచారే సాపయత్యపి, ఆచరే త్వయ మశ్యేషాంతస్తాదాచార్య ఉచ్యతే అనఁగా తాను సద్భర్తముల ఆచరించి ఇతరులచే ఆచరింపజేయునట్టివాడు ఆచార్యుడు గావున అట్టి ఆచార్యుల సన్నిధానమందు చేరి యనిభావము.

అనఁ—మొదటిప్రకరణమందు తత్త్వస్వరూపమైన యానందాతిశయమును నిష్ఠానుభవముచేత బ్రకాశింపజేసి ఇతఁ స్వస్వరూపప్రజ్ఞచేత్రవిభకల్పనలఁగాఁదోచెడి జీవేశ్వరజగములఁ జిత్తుభాకారముగా బెలుగుటకొఱకు సంజ్ఞానివారణప్రకరణము వ్రాయఁబడుచున్నది.

మ. పురుషుల్లంబము నాటి నిల్వఁ గడుదోదూర్భాగ ర్తముం గూరురీతి రహితః శాస్త్రునిది త్రమం దమలమై దీపించు చిన్నివృసు

స్థిరతం జెందిన జాతుఁ గల్గ నెవ సందేహంబు దా దానిచే
నురుసం దేహనివారణ ప్రకరణం బుఁహించి వే యిట్లు నన్. 3

టీ. పురుషులు=మనుజులు, కంబము= (యజ్ఞ దేవాలయగృహారీతాకవనప్రతిష్ఠ
లయందు మంత్రపూరముగా నాటెడు) స్తంభమును, నాటి=ప్రతిష్ఠించి, నిర్వృత్=అది
అటునిటుకదలకుండునటులు నిల్చుటకై, కడు=మిక్కిలి, తద్భాగ భ్రము=అనేలపల్ల
మును, కూరురీతి=ఘట్టనచేయునటులు, రహి=అశిశయముతో, ఛాత్రునిచి త్రమం
దు=ఛాత్రుని=శిష్యునియొక్క, చిత్తమందు=నిర్మలాంతఃకరణమందు, అమలమి=
సంచమలరహితమై, దీపించుచిన్నివృత్తి-దీపించు=తేజులైడు, చిన్నివృత్తి=బ్రహ్మనివృత్తి, మస్థిర
తంజెందిన=చక్కగా స్థిరపఱచబడినను, ఎద=హృదయమందు, సందేహంబు=
అనుమానము, కల్గ=లిగినేని, జాతు=అబ్రహ్మనివృత్తిచెడిపోవును, దానిచే=బ్ర
హ్మనివృత్తిచెడిపోవునేమో యనుసంశయముచేత, తా=తానైన గురుమూర్తి, ఉరు...
ణంబు-ఉరు=గొప్పదియైన, సందేహనివారణ ప్రకరణంబు = సందేహనివారణమును ప్రక
రణమును, ఊహించి=యోజించి, వే=శిష్యునిగా నె, ఇట్లు నె=ముందుచెప్పబోయెడి
విధముగాఁ బలికెను.

తా. మనుష్యులు లోకమందు గృహదేవాలయాది ప్రతిష్ఠలయందు మంత్రపూర
ముగా నాటెడి స్తంభము కదలకుండుటకు కూరికూరి ఘట్టనచేయునటులు శిష్యుని నిర్మ
లాంతఃకరణమందు ముందు తా నుపదేశించిన బ్రహ్మనివృత్తిని పఠింపమను, దెందమందు సందే
హముచేందిన ఆ బ్రహ్మనివృత్తిచేమనని గురుస్వామి సందేహనివారణ ప్రకరణమును ఆలో
చించి వెంబడిగా నె చెప్ప నారంభించెనని తాత్పర్యము. అనఁగా శ్రేవ, వైష్ణవ, సౌర, కా
క్తేయ, గాణాపత్యాదిమతావలంబకు లందఱును సాధారణముగ ద్వైతభావముగ నుండు
టవలనను, కొందఱు నాస్తికులై మోహనాది కల్పితాస్త్రముల నవలంబించి కూన్యవా
దలుగా నుండుటవలనను, తనశిష్యుఁడు ముందు తా నుపదేశించిన నిర్మలమైన ఆద్వైత
జ్ఞానమునకు భంగము కలుగఁజేసికొనునేమో యనిపడినదియందు దెందమందు కలుగఁగా
నాయథారవస్తుజ్ఞానము చలింపక స్థిరపడియుండుటకై దేవాలయములలోని ధ్వజ స్తంభ
ములు, యజ్ఞ కాలలయొక్క యూప స్తంభములు మొదలగువానిని వానగాలలచేతను,
ఏటివడలచేతను కదలిపడకుండునటులు తొల్లు మొదలగువానిచేత పక్షిలపఱచుటకుఁగాను
ఘట్టనచేయువిధమున పరమదయాళుండైన గురుమూర్తి వెంటనే సందేహనివారణ ప్రకరణ
మును తేటమాటలతో నూటిపడునటులు ఈదిగువ వివరింపబడురీతిని చెప్పఁ దొడంగ
ననిభావము.

అనఁ—గురుసన్నిధానమందు ఆధికారియగు సచ్చిష్యుఁడు ప్రవర్తించువిధము
చెప్పబడుచున్నది.

ఉ. పూతమనంబునం బరమభోధము వెల్లె గ్రమోక్తసేవల
 న్భూతవికారవిశ్వముఖ భూమివితన్వమృతాంతశాస్త్రసం
 ఘాతములోని సర్వము సుఖంబుగఁ దెల్పిన దేశికేంద్రుఁ డా
 నేతటిఁ బాయకుండెను మహేచ్ఛ వినాకసడింభ కాకృతిన్. ౪

టీ. పూతమనంబున = (బహుజన్మకృత పుణ్యపుంజముచేత) పవిత్రమైన
 యంతఃకరణమందు, పరమ=నిరతిశయమైన, బోధము=అపరోక్షసాక్షాత్కారబ్రహ్మజ్ఞా
 నము, వెల్లె=ప్రకాశింపఁగా, గ్రమోక్తసేవలక్రమ=వరుసగా, ఉక్త=(శాస్త్ర)ము
 లయందుఁ) జెప్పఁబడిన, సేవలక్త=(చతుర్విధ) శుశ్రూషలచేత, భూత...సర్వముక్త-
 భూత=ఆకాశాది పంచభూతములయొక్క, వికార=స్వరూపమైన, విశ్వ=ప్రపంచమే,
 ముఖ=మొదలుగాఁగల, శాస్త్ర=వేదాంతశాస్త్రములయొక్క, సంఘాతములోని = సము
 దాయమందలి, సర్వముక్త=సమస్తమును, సుఖంబుగఁ = ఆనాయాసముగా, తెల్పిన=
 తెలియఁజేసిన, దేశికేంద్రుక్త=కారణాచార్యుని, ఏతటిక్త=ఏసమయమందును, వినాక
 సడింభకాకృతిక్త-వినాకస=వానరముయొక్క, డింభకాకృతిక్త=పిల్లవలె, తాక్త=తా
 నైన సచ్చిఘృడు, మహేచ్ఛక్త = (అచార్యసేవలప్పు మఱియొకదానియందు కోరిక
 లేని) మిక్కుటమైన యభిలాషచేత, పాయకుండెక్త=వదలకుండెను.

తా. పవిత్రాంతఃకరణమందు నిరతిశయమైన బ్రహ్మజ్ఞానము ఒప్పుఁగా, చతుర్విధ
 శుశ్రూషలచేత పంచభూతవికార పంచీకరణమైన దేహేంద్రియాది ప్రపంచముమొదలు
 విదేహకైవల్యపర్యంతము అంతముగాఁగల సకలవేదాంతశాస్త్రములయందలి సర్వమును,
 సులభపాయముగ ఉపదేశించెడి కారణాచార్యుని కోరికపిల్ల తన తల్లికడుపును కలుచు
 కొని తల్లి యెచ్చుటెచ్చటదుమికినను అపట్టినపట్టును విడువకుండునటులు ఆచార్యునిసన్ని
 ధానమును ఆశిఘృడు విడువకుండె నని తాత్పర్యము.

|| గురుబ్రహ్మ గురుర్విష్ణు గురుర్దేవో మహేశ్వరః, గురుస్సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తస్మై
 శ్రీగురవే నమః. గురు శ్చివో గురుర్దేవో గురుర్బంధు శ్చరీరిణామ్, గురు రాత్వా గురు ర్దేవో
 గురో రన్య న్నవిద్యతే. న సుఖం తదకాన్త్రేఘ నసుఖం మంత్రయంత్రకే, గురోఃప్రసా
 దా దన్యత్ర సుఖంనాస్తి మహీతలే. గురు ర్విష్ణు స్సత్త్వమయో రాజస శ్చతురాననః,
 తామసో రుద్రరూపేణ సృజ త్యవతి పాంతి చ. వ్యయంబ్రహ్మమయో భూత్వా తత్సరం
 చావలోకయేత్, పరాత్పరితరం నాన్య తస్యగం తన్నిరామయమ్. కామ్యానాం కామ
 భేనున్యై కల్పితః కల్పపాదపః, చింతామణి శ్చింతితస్య సర్వమంగళకారకమ్. భవ
 మూలవివాహాం చాప్యపాశానిన్యత్రయే, గురుపాదాంభసీ స్నానంత త్త్వజ్ఞః కురుతేనదా.
 నగురోరధికం నగురోరధికం నగురోరధికం నగురోరధిః, శివోనవతశ్చివకాసవతశ్చివకాస

నతశ్చివశాసనతః. ఇదమేవశివంఇదమేవశివం ఇదమేవశివం ఇదమేవశివమ్, మమశాసనతో
 మమశాసనతోమమశాసనతోమమశాసనతః. విదితంవిదితంవిదితంవిదితం విజనంవిజనంవిజ
 నం విజనమ్, హరిశాసనతోహరిశాసనతోహరిశాసనతోహరిశాసనతః. ఏవంవిధంగురుధ్యా
 త్యాజ్ఞానముత్పద్యతేస్వయమ్, తథాగురుపదేశేన ముక్తోఽహమితిభావయేత్” అను
 మొదలుగాఁగల ప్రమాణములరీతిని గురుఁడే బ్రహ్మయ్య, విష్ణువు, కేవుఁడు, మహేశ్వరుడు,
 పరబ్రహ్మము, తల్లియు, తండ్రీయు మొదలుగాఁగలవారలందఱిని మనమున్న తలపోసి ఆ
 గురుఁడే ప్రమేయమని, ఆప్రమేయమే తానని నిర్మలమైన హృదయముతో భేదబుద్ధిలేక
 గురునకు కైంకర్యముచేయుచు ఆత్మ, అంగ, స్థాన, భావ, శుశ్రూషలచేత తనవును, మన
 మును, ధనమును గురువునకర్పించి, గురుపాదోదకం పీత్యా గురో రుచ్చిష్టభోజనమ్, గురు
 మూర్తే స్పదా ధ్యానం గురుమంత్రం సదా జపేత్” అనుక్లోక ప్రమాణముచొప్పున గురు
 ధ్యానము చేయుచు సమానందంబు చెందియుండుట మహేచ్ఛయనంబడును. చతుర్వి
 ధశుశ్రూషుల పుష్కలస్థానమందు ప్రణవమందలి, అ-ఉ-మ-లకు లక్ష్యాన్నిమగు ద్రష్టృ
 స్థానమును ఎఱుకమఱపులలేనియునికిఁగో విచారణచేయుట స్థానశుశ్రూష; సూర్య,
 చంద్ర, బ్రహ్మ, విష్ణు రుద్రాదులే కన్నులమొదలగు అవయవములని విమర్శించియెఱుఁ
 గుట యంగశుశ్రూష; పరిబ్రహ్మము తానని భావించుట భానిశుశ్రూష; “విత్తేత్సుత్రః
 ప్రియఃపుత్రా త్స్వికరీకం తథాప్రియమ్, ఇంద్రియాణి ప్రియాః ప్రాణాః ప్రాణా
 దాత్తా పరప్రియాః” అను ప్రమాణముచొప్పున ఆత్మికాత్మియే ప్రియమైనట్లు కూట
 స్థాభిన్న పరబ్రహ్మమైన తనయంగు తానుతిప్పకయుండుట యాత్మశుశ్రూష యని భావ
 ము. ఈ చతుర్విధశుశ్రూషలవిధము తత్త్వబోధమున పేరుగల మొదటిప్రకరణము
 నందు విశదీకరింపఁబడియున్నది

అనః—ఆచార్యుఁడు శిష్యుని అనుభవ మడుగుచున్నాఁడు.

ఉ. సంతత మాత్మఛాయగతిః శాంతమునం దను నమ్మియున్న ను
 స్వాంతుని శిష్యుఁ గాంచి నుత ! శ సాక్షిగ నిగ్గని చింతలెల్ల వి
 శ్రాంతి వెలుంగ నొప్పితివె శ సంశయ మున్నదె తెల్వ నింక నీ
 కెంతయుఁ దెల్పు మాత్మనుఖ శ మిట్లని కల్గిన మంజులోక్తులన్. ౫

టీ. సంతతము=ఎల్లప్పుడును, ఆత్మఛాయగతిః=తనమేనీడవలె, శాంతమునక=
 శుద్ధసత్త్వస్థితిచేత, తనక=ఆచార్యుఁడైనతన్ను, నమ్మియున్న = విశ్వసించియున్న,
 నుస్వాంతుని=కామక్రోధలోభములలేనిమనస్సుగల, శిష్యుక=శిష్యుని, కాంచి=చూచి,
 సుత=కుమారా, నినక=నిన్ను, సాక్షిగక= (అవస్థాత్మయమునకు) సాక్షిగాను, కని=
 చూచి, చింతలెల్లక= (నీను జననజరామరణాదులగల తీవుఁడను, పాపిని, పాపకర్తఁడను,

ఎట్లు ముక్తిపొందగలను అనునివిమోక్షలైన విచారములన్నియును, విక్రాంతివెలుంగుకొనశంపఁగాను, ఓప్పితికె= (బ్రహ్మైవాహమ నెడ స్థిరత్వముచేరి) ప్రకాశించితివా, నీకుఁ = అవసాత్రయసాక్షిపై న నీకు, ఇంకఁక= ఇంక మీఁద, ఎంతయొక= ఎంతమాత్రమైనను, తెలియక= బుద్ధియందు, సంశయము= స్వేతరముగ జీవేశ్వరజగద్భేదముల గలవనెడిసందేహము, ఉన్నదే= కలదా, మంజులొత్తులకొ= మంజుల= మనోజ్ఞములైన, ఉత్తులకొ= మాటలచేత, ఆత్మస్తుఖము= నీకు స్వానుభవానందము, కల్గినకొ= ఉండెనేని, ఇట్లుని= ఈ ప్రకారమని, తగకొ= బాగుగా, తెల్పుము= తెలియఁజేయుము.

తా. ఎల్లప్పుడును తనమీది నీడవలె శుద్ధసత్త్వవృత్తిచేత తన్నునమ్మికొనియున్న నమ్మిప్పుని కనుగొని, కుమారా! సకలవిలక్షణుడైన పరబ్రహ్మముఁ దేహబుద్ధ్యాఽఽత్మదాసోఽహం జీవబుద్ధ్యాత్వదంశకః, ఆత్మబుద్ధ్యాత్వమేవాహమితిమేనిశ్చితామతిః, అనఁ ప్రృత్యర్థముచొప్పున నీవిని తెలిసికొంటివా? సందేహము లెవ్వయైన నీతెలియించుచున్నవా? మంచిమాటలచేత నీ అనుభవము ఇట్టిదియని లెస్సగా తెలియఁజేయుమని తాత్పర్యము.

అవః--ఆచార్యుఁ డడిగిన మూఁడుప్రశ్నలకు శిష్యుఁడు తన యనుభవముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

చ. పలుకఁ దొడంగె మ్రొక్కి గురురూపదయుగంబున కర్థి జన్మరా
జ్యలఘుతరాటవి న్భ్రమ మహాంధము దాన విభేదభూతము
ల్గులుగ భవత్కృపాచలముఁ గాంచితి నందువదేశభానుమం
డలము వెలింగెఁ దద్ఘృణులభాకకు లోఁగనుదమ్మి భాసిలెన్. ౨

టీ. గురుపాదయుగంబునకుఁ = (అజ్ఞాననివారకుడైన), కారణాచార్యుని అడుగుల జంటకు, అరికొ= ఆసక్తితో, మ్రొక్కి= నమస్కరించి, పలుకఁ దొడంగెఁ = (తనయనుభవమును) చెప్పఁజూసెను, జన్మరా...టవికొ= జన్మ= పుట్టుకలయొక్క, రాజి = వరుసయనెడి, అలఘుత= మిక్కిలిగొప్పదియైన, అటవికొ= అడవియందు, భ్రమమహాంధము= మోహమనెడి కటికచీకటియను, దానకొ= ఆచీకటియందు-విభేద, (తనకునవ్యముగా తోచెడు) జీవేశ్వరజగద్భేదములనెడి, భూతముల= పితృచములు, కలుగకొ= ప్రసరింపఁగా, భవత్కృపాచలము-భవత్= నీయొక్క, కృపా = నిర్వాణజకృపయనెడు, అచలముకొ= పరవ్యతమును, కాంచితికొ= చూచితిని, అందుకొ= అనీకృపయనెడి ఉడయాచలమునందు, ఉపదేశభానుమండలము= నీవే ఆపరబ్రహ్మమని బోధించుటవలనఁగలిగిన అపరోక్షసాక్షాత్కృతమనెడు నూర్మిలింబము, వెలింగెకొ= ప్రకాశించెను, తద్ఘృణులభాకకుకొ= తిత్ = అజ్ఞాననూరునియొక్క, ఘృణుల= (స్వానుభవానందపృథ్వులనెడి) కిరాములు

యొక్క, ధాకకుఁ=అశిశయమునకు, లోఁగనుడమ్మి=అంతరనేత్రమునెడిపద్మము, భాసి
రెఁ=ప్రకాశించెను.

తా. శిష్యుఁడు ఆచార్యుని పాదద్వంద్వమునకు సాష్టాంగ నమస్కారములుచేసి
“పుట్టుకలనెడి గొప్పఅడవియందు, మోహమునెడి గాఢాంధకారమందు, తనకన్యమలైన
జీవేశ్వరజగద్భేదములనెడి పితాచములు సంచరించుచుండఁగా మీయొక్క దయయ నెడు
పర్యతమును, దానియందు మీయుపదేశము నెడి జ్ఞానసూర్యలింబమును, ఆలింబములనకలి
గిన స్వామభవానందపుత్తుల నెడికిరణములచేత నాయొక్క మూఁడవిదియైన అంతర్నేత్ర
మనెడు కమలము వికసించెనని తన యభిప్రాయమును చెప్పెనని తాత్పర్యము.

అవ:—సమాధియందు సలయవిశ్లేషకమయ రసాస్వాద సంకయాసంభావన విప
రీతిభావన లనెడు విఘ్నములు లేకున్నను అవిఘ్నములు తరువాత వచ్చునా? యని
శిష్యుఁ డాచార్యునిఁ బ్రశ్న చేయుచున్నాఁడు.

ఉ. మంత్రజపంబునం దొలఁగి ర మార్కొనుఁ దొల్లిటి సోఁకు డంచువే
యంత్రము గట్టుమాంత్రికునిరయ ట్లవివేకము వాసిన శృవ
న్తంత్రమహోపదేశమున ర మర్తముగా మఱి వచ్చు నంచు దు
స్తంత్రపునందియం బెడదఁ ర దారసిల్లె న్దైగఁ దీర్చవేఁడెదన్. ౨

టీ. మంత్రజపంబునఁ= (దుష్టగ్రహోచ్ఛాటన) మంత్రజపానుష్ఠానమువలన,
తొలఁగి=ఎడఁబాసి, తొల్లిటిసోఁకుడు= మొదటసోఁకినపితాచము, మార్కొనుఁ=ఎది
రించును, అంచుఁ= (మఱలసోఁకును) అని, వే=శిష్యుని, యంత్రముఁ=రక్షకు, కట్టుమాం
త్రికునియట్లు=వ్రాసికట్టెడు మంత్రగానివలెనే, భవన్తంత్రమహోపదేశమునఁ-భవత్=
మీయొక్క, మంత్ర=రహస్యములైన తత్త్వమస్యాదిమహావాక్యములయొక్క, ఉపదేశ
మునఁ=బోధచేతను, అవివేకము=(దేహేంద్రియమనఃప్రాణములు గేన నెడి) అజ్ఞానము,
వాసినఁ=తొలఁగినను, మఱి=మరల, మర్తముగాఁ= అసంభావనాది వృత్తిరూపముగా,
వచ్చునంచుఁ=నన్నుచెందునీమోయని, ఎడదఁ=మనస్సునందు, దుస్తంత్రపునందియం
బు=తెలియనలవిగాని మాయాసంకయము, దారసిల్లెఁ=కలిగెను, దైగఁ=అసందేహము
నిర్దుఃఖమునట్లు, తీర్పఁ=తీర్చుటను, వేఁడెదఁ=ప్రార్థించుచున్నాఁడను.

తా. పితాచము సోఁకిన ఒకానొక మనుష్యునికి లోకమందు మాంత్రికుఁడు మంత్రా
నుష్ఠానముచేయ అపితాచ మతనివిడిచిపోయి ఆ మాంత్రికుఁడు వెల్లిపోయినపిమ్మట తరు
గా అపితాచము ఆతనియందు ప్రవేశించుననెడి యనుమానముచేత యంత్రమువ్రాసి
కట్టునట్లుగాను, మీయొక్క “నేతినేతి” యనెడు మహావాక్యోపదేశముచేత నాయం
జవాదిగా విచువిక వచ్చిన జీవేశ్వర జగద్భ్రాంకులనెడి అజ్ఞానము తొలఁగి భోయినను

కపటముగా దైవభక్తిను మఱలవచ్చునేమోయని తెలియ నశక్తియైన మాయావిద్యా పరణాత్మకమును సందేహము నాయుల్లముండు ప్రాప్తించెను కావున అది నివారణమగునట్లు అనుగ్రహించవలయునని తాత్పర్యము.

అవః—శిష్యుడు తన కనుభవమైన బ్రహ్మస్వరూపము మనోవాక్కులకు గోచరి మని అగోచరమని పలుకుచున్న శ్రుతివాక్యములు రెంటియందలి తాత్పర్యము సీరవడుటకు తన మనస్సునందు తోచిన సందేహములను చూపి అడుగుచున్నాడు.

ఉ. ఆగమవేదము ప్రకమరహానచనామలమానసాలికి

స్వాగత మాను గా దమలసచ్చిదఖండసుఖస్వరూపమీ
లా గని వేదము ల్వలుక శ్రీ లక్ష్మ్యము గామి జనించె శంక మ
చ్చీగురుమూర్తియిమ్మడిగఁ శైవ్యముదాని వారించుమార్గమున్. ౮

టీ. మచ్చీగురుమూర్తి-మల్ = నాయొక్క, శ్రీగురుమూర్తి-శ్రీ = బ్రహ్మవిద్య తోఁగూడిన, గురు = సర్వోత్కృష్టమైన, మూర్తి = ఆకృతిగాఁగలస్వామి, అమలసచ్చిద ఖండసుఖస్వరూపము - అమల = నిర్మలమైన, సచ్చిదఖండసుఖస్వరూపము = సచ్చిదానంద రూపము, ఆగమ... పాలికిఁ - ఆగమ = కామికము మొదలు వాతూలాంతముగాఁగల యిరు వదియొనిమిది శైవాగమములయొక్కయు, వేద = ఋగాది చతుర్వేదములయొక్కయు, మస్తక = శిరస్సులైన చర్య, క్రియ, యోగ, జ్ఞాన, పాదములయందలియు ఈకావాక్య ము మొదలైన యుపనిషత్తులయందలియు, మహావచన = జీవేశ్వరైక్యజ్ఞానమును బోధించెడి పంచపద మహావాక్యములయొక్కయు, తత్త్వమస్యాదిమహావాక్యములయొక్కయు, అమల = పంచమలరహితులైన పెద్దలయొక్క, మానస = మనస్సులయొక్క, ఆలికిఁ = సమూహమునకు, (ఆ సచ్చిదానందపరబ్రహ్మస్వరూపము) స్వాగతమాను = గోచరించును, కాదు = స్వాగతముకాదు, ఈలాగని = ఈ ప్రకారమని, రెండువిధములుగా, వేదమల్ = శ్రుతులు, పలుకఁ = పలుకుచున్నందున (ప్రతిపాదించు చున్నందున), లక్ష్మ్యముగామిఁ = నూటిగానుండమిచే, నామదికిఁ = నామనస్సునకు, ఇమ్మడిగఁ = రెండింతలుగా, శంక = అనుమానము, జనించెఁ = పుట్టెను, దానివారించుమార్గముఁ = ఆశంకను పోగొట్టువిధమును, చెప్పము = వచింపుము.

తా. ఓగురుస్వామి ! నిర్మలమై పరిపూర్ణమై వెలింగడి పరబ్రహ్మము శైవాగమ ములందు చెప్పబడిన సిద్ధాంత విచనములకును సకలోపనిషద్వాక్యములకును పెద్దలయొక్క నిర్మలాంతఃకరణములకును, అందుననియు ఆప్రకారముఅందదనియు రెండువిధములుగా వేదములు పలుకుచున్నందున నామనస్సునకు రెండింతలు సందేహము కలిగినది గావున ఆసందింపము తీరునటులు తెలియఁజెప్పవలయునని తాత్పర్యము.

అపః—గురుస్వామి శిష్యునకు పరబ్రహ్మము వాగగోచర మనునది గోచరమగు ననునది ప్రమాణములచేత నిరపహుచుచున్నాఁడు.

కా. ప్రత్యక్షోభయసంశయంబులు పదార్థజ్ఞానమానంబులై
ప్రత్యగ్వస్తువుఁ దెల్పలేవు విషయప్రత్యక్షసాదృశ్యసాం
గత్యప్రక్రియ లాటఁ బుత్రక సుముఖ్యంబౌ పరావాణికి
స్వీకృత్య సంబుగఁ దేజరిల్లు నని నిరర్వాణేశుఁ బల్కు శ్రుతుల్.

టీ. పుత్రైక—కుమార, ప్రత్యక్షోభయసంశయంబులు—ప్రత్యక్ష= ప్రత్యక్షము, ఉభయ=ఉపమానము, సంశయంబులు= అనుమానములనెడు అష్టప్రమాణములలోఁజేరిన మూఁడుప్రమాణములు, పదార్థజ్ఞానమానంబులై—పద=పదములయొక్కయు, అర్థ=అర్థములయొక్కయు, జ్ఞాన=తెలివీకి, మానంబులై=ప్రమాణములై, విషయ...మల్టాట= విషయ= పదార్థములయొక్క, ప్రత్యక్ష= ఇంద్రియములకు తెలియఁబడునదియు, సాదృశ్య=ఉపమానోపమేయత్వమును, సాంగత్యప్రక్రియలు=ప్రతిజ్ఞ, పశ్యము, సాద్యము, హేతువు, దృష్టాంతములనెడుపంచావయవాక్యములతోడి కూటమియు, అగుట=అగుటచేత, ప్రత్యగ్వస్తువు=నామరూపవిలక్షణమైన పరబ్రహ్మమును, తెల్పలేవు=తెలియఁజేయ నేడవు, శ్రుతులు=వేదములు, నిర్వాణేశు=మోక్షస్వరూపుడైన పరబ్రహ్మమును, ముఖ్యంబౌపరావాణికి=ముఖ్యంబౌ= (పర, పశ్యంతి, మధ్యమ, వైఖరి, అను నాల్గవి ధములుగల వాక్కులందు) మొదటిదగు, పరా=పరయనెడ, వాణికి=వాక్కునకు, స్వీకృత్య=బుగ్గ=అతీతమై, తేజరిల్లునని=ప్రకాశించునని, పల్కు=చెప్పును, కనుక (నీవు దీనిని) తెలిసికొనుము.

తా. కుమారా! ప్రత్యక్షము, ఉపమానము, అనుమానములనెడు అష్టప్రమాణములలోఁజేరిన మూఁడుప్రమాణములయందు విషయమును జూపునది ప్రత్యక్షప్రమాణము. ఒకనిస్తువుమొటిది మఱియొకవస్తువనునట్లు దెల్పనది ఉపమానము. విరువాక్యములతోఁ గూడినది అనుమానము అగుటవలన ఈమూఁడు ప్రమాణములను దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేదకూన్యమగు పరబ్రహ్మమునుదెల్పలేవు. పర, పశ్యంతి, మధ్యమ, వైఖరిఅనెడు నాలుగు వాక్కులలో మొదటిదైన పరావాక్కునకు విలక్షణుడైన మోక్షకర్తను వేదములు చెప్పనని ఆచార్యుఁడు శిష్యునకు వాక్తవ్యుచున్నాడని తాత్పర్యము.

అష్టప్రమాణముల వివరణము.

“ప్రత్యక్షోభయసంశయంబులు పదార్థజ్ఞానమానంబులై ప్రత్యగ్వస్తువుఁదెల్పలేవు” అనుటచేత ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము, అగమము, అర్థాపత్తి, అనుపల్ధి, సంభవము, వితిహ్యము అనునవి అష్టప్రమాణములు ; సుబ్బిదానంద నిత్య నిర్మలములనెడి పంచలక్షణములే స్వరూపముగఁగలిగి అన్యతఃపరమములనెడివి

నెడి సంవలతుల స్వరూపముగా తోచబడెడు ప్రకృతిని మీటికొలుగునది పరబ్రహ్మము. ఆ పరబ్రహ్మమునందు కాలత్రయమునది లేకపోయినను ఉన్నట్టుగా అజ్ఞానులకు తోచబడెడి ప్రకృతివలనఁ గలిగినది ప్రపంచము. అప్రపంచము రూపనామములఁగలది. అందు దశవిధరూపములను గ్రహించునది శీత్రము. అక్షరగుణము, ధ్వనిగుణము, స్వరగుణము, మిశ్రగుణము అనెడు నాల్గువిధములైన శబ్దములను గ్రహించునది శ్రోత్రము. కాంబట్టి యారూపనామములను తెలియఁజేయునవి ప్రత్యక్షము, ఉపమానము, అనుమానము అనెడి ప్రమాణములు. అందు ఇంద్రియములకును ఇంద్రియవిషయములైన శబ్దస్పృహదులకును చేరిక గలుగుట ప్రత్యక్షప్రమాణము. అవి ఘటప్రత్యక్షము, ఘటత్వప్రత్యక్షము, ఘటరూప ప్రత్యక్షము, ఘటరూపత్వ ప్రత్యక్షము అని నాలుగువిధములు. అందు ఘటమునకును శీత్రమునకును చేరికగలుగుట ఘటప్రత్యక్షము. ఇది సంయోగమనఁబడును. పూర్వము ఘటజాతిని మంచియుండుటచేత ఇది ఘటమని యెఱుఁగుట ఘటత్వప్రత్యక్షము. ఇది సమవేతమనఁబడును. కంబుగ్రీవాదిమత్త్యము ఘటరూపప్రత్యక్షము. అనఁగా ఘటము శంఖము మొదలగువానివంటి మెడగలిగియుండుట ఘటరూపప్రత్యక్షమని భావము. ఇదియును సంయోగమనఁబడును. పూర్వము ఘటరూపజాతిని మంచియున్నందున ఇదియును ఘటరూపముగా నెఱుఁగుట ఘటరూపప్రత్యక్షము. ఇది సమవేతము. ఈ ప్రమాణము ఇంద్రియజన్యమగుటచేత అతీంద్రియమైన పరబ్రహ్మమును చూపనేరదు. ఇది దేహోఽత్మవారులయిన జైన, బౌద్ధ, చార్వాక, తిప్పణిక, సౌగత, అర్హత, మాయావాది, దైవత, మూర్త్యంతర, మతాంతర, దేవతాంతర, సైయాయిక, వైశేషిక మతస్థులకు ముఖ్యము. అనుమానప్రమాణమనఁగా యక్షైతేతి సాధింపఁబడునది. ఆయుక్తి, ప్రతిజ్ఞ, పక్షము, సాధ్యము, హేతువు, దృష్టాంతము అనెడు పంచావిమల వాక్యములతోఁగూడినది. అందు (పర్వతో విహితమా) అనఁగా పర్వతము నిష్కలది అనునది ప్రతిజ్ఞ. ఆ యగ్నియుండుటకు సానమైనందున పర్వతము పక్షము. దానియందు సాధింపఁబడునట్టి అగ్ని సాధ్యము. ఆ సాధ్యమునకు పర్వతము మీఁదనుండెడి పొగ కారణమగుటచేత పొగ హేతువు. వంటయింటిమీది పొగనుజూచి అక్కడినుండి నిష్కలైచ్చుటవలన వంటయిల్లు దృష్టాంతము.

ఈ ప్రకారము దార్ధాంతమైన పరబ్రహ్మమును తెలిసికొనుటకు పంచావిమలవాక్యములను, వానియర్థములను, పరబ్రహ్మమునకు ముందేయుండవలసివచ్చును. ఈపరమాత్మనిరాధారఁడును, నిరవయ్యుఁడును, నిష్క్రియుఁడును, నిరంజనుఁడును, జగత్కారణఁడును, అనాదియును అగుటవలన ఈ ప్రమాణముచేత పరబ్రహ్మము సాధింప శక్యముగాదు. ఉపమానప్రమాణము ఇంద్రియములకును, ఇంద్రియ విషయములైన శబ్దస్పృహదులకును చేరికగల ప్రత్యక్ష ప్రమాణముతోడను, యక్షైసాధ్యమైన అనుమానప్రమాణముతో

జను కూడినదిగనుక ఉభయార్తక మనఁబడును. లేక „గోసద్యోగోగశయ్యుగః“ అవునలె నుండునది గయమృగము అనఁగా నొకఁ డిది విని, వాఁడనవిఁజేఱియి దానినికూచి యిది గోవువలెనున్నది గనుక గయ మృగమని యెఱిఁగినట్లు ఉపమానోపమే యార్తక మగుటచేత ఈప్రమాణము ఉభయార్తక మనఁబడును. మఱియును ఇదిగుఱోపమ, కర్మోపమ, ప్రయోజనోపమ అని లోలుత ముఁడు విధములు. మఱియు ఇదియే హీనోపమ, సమానోపమ, గుప్తోపమ, ప్రకటోపమ, విరోధోపమ, నిజోపమ, సంశయోపమ అని బహుభేదములచేత అంకారకా స్త్రమందు చెప్పఁబడియున్నది. పగడమువంటిది పె జదియనుట గుఱోపమ, మినమువంటిది నేత్రము అనుట కర్మోపమ, మేఘమువంటిది హస్తము అనుట ప్రయోజనోపమ, యిట్లన్నియు నూహ్యములు. మఱియు, „శ్రు. ఏక మేవాద్వితీయంబ్రహ్మ నేహనానా స్తికించన, సాక్షీచేతా కేవలోనిర్గుణస్సాన్యత్“ అను శ్రుతులనుపట్టి సర్వము పరమాత్మ యగుటవలన ఈ పరమాత్మకు త్రికాలములయందును పోల్పఁదగినవస్తువు నేతోక్తటిలేకపోవుటచేతను, నిరుపముఁ డగుటచేతను, ఈ ప్రమాణము ఆయననుజెప్పఁ జొప్పడగు. మఱి యీముఁడుప్రమాణములను నేదాంతముల యందు ముఖ్యములుగావు. కబ్జ (అగమ) ప్రత్యక్షోపమానానుమాన ప్రమాణములు నాలుగు నై యాయితై కేషుల మతమందుఁగలవు.

కబ్జప్రమాణమునకే అగమప్రమాణ మని పేరు. అగమములనఁగా నేడలితమునైన యుపనిషత్తులు. అవి నేయున్నుటయెనుబది. వానిలో నిష్పక్షు నిష్పియున్నవి నూట యెనిమిది. వానిలో ముఖ్యములు పది. అవియే దశోపనిషత్తులనఁబడును. అన్ని యుపనిషత్తుల యభిప్రాయము ఈదశోపనిషత్తులందుఁ జెప్పఁబడినది. కాఁబట్టి దీనికి శ్రీకంఠ భగవత్పాదులవారు భాష్యముచేసిరి. అట్టి యుపనిషద్వాక్యములు అవాంతరవాక్యములని మహావాక్యములని ద్వివిధములు. అందు గుణవాక్యములు, క్రియావాక్యములు, జాతివాక్యములు, విధివాక్యములు, నిషేధవాక్యములు అని అవాంతరవాక్యములు అయిదువిధములు. మహావాక్యము లనఁగా జీవేశ్వరులయందు వాక్యార్థములను వదలి లక్ష్యార్థమానుచూపి ఐకమత్యమును నిర్ధారణచేయుతత్త్వ మస్యాది మహావాక్యములు. వీనిని మహావాక్యభర్తానలియందు తెలియనగును. ఈ వాక్యములచేత పరబ్రహ్మము ప్రతిపాదించఁబడును. కాఁబట్టి యీ అగమప్రమాణము బ్రహ్మనేత్రలకు ముఖ్యమగును. ఇదియును కాఖాచంద్రనకుగాను, „కాకవిత్ గృహం“ అనునట్లుగాను బ్రహ్మమునుజూపి దిగువఁబడును గనుక „పరావాణీకౌ వ్యత్యస్తం బగు“నని చెప్పఁబడినది.

అర్థాపత్తియనునది శ్రుతార్థాపత్తి దృష్టార్థాపత్తియని ద్వివిధము. వీనిలో శ్రుతార్థాపత్తి యనఁగా దేదత్తుఁడనువాఁడు గృహములోనున్నాఁడని యొకఁడుచెప్పఁగావిని అచ్చటికిఁజొచ్చి విచారింపినంతట వాఁడచ్చటలేఁడని అయింజిలోనివారు చెప్పినందున

ఇప్పుడక్కడ లేకుండినను మరియొక సమయములో మాడవచ్చునని నిశ్చయించుకొనుట. ఇందువలన దార్ఢాంతముందు బ్రహ్మజ్ఞానము ఇప్పుడు ప్రాప్తించకపోయినను సత్కర్మా నుష్ఠానమువలన క్రమక్రమమునఁ బొందనగునని తెలిసికొనుట. దృష్టాంతమునఁగా ఒకఁడు పగలు భోజనముచేయక సదోపాసినని చెప్పకొనినను వానినిచూచినప్పుడు వాని కరిపినవ్యమునుచూచి రాత్రికాలములయందు ఎవ్వరెఱుంగకుండ భుజించువాఁడని తెలిసి కొనుట దార్ఢాంతముందు వ్యోమాది ప్రపంచమునుచూచి దీనిని నిర్మించినవాఁడు ఒకఁ డుండునని గ్రహించి ఆయనను ఉపాసించి సత్కర్మములచేయుట.

అనుపలభియనఁగా అభావము. అది ప్రాగభావము, ప్రధ్వంసభావము, అన్యో న్యాభావము, అత్యంతభావమని నాలుగువిధములు. ఘటోత్పత్తికి ముందు ఉండిన ఘ టాభావము ప్రాగభావము. దీనికిలక్షణము ఉత్పత్తిలేకయే నాశముకలది. ఎట్లనఁగా, ఘ టోత్పత్తికి పూర్వము ఎంతకాలమునుండి యాఘటాభావముకలిగియున్నదో దానికి ప్రతి యోగియైన ఘటముపుట్టినపుడు ఆ యభావము నాశమగుట. దీనికి దార్ఢాంతముందు జ్ఞానో త్పత్తికి ముందుండిన జ్ఞానాభావమని ఎఱుంగునది. ప్రధ్వంసభావమనఁగా ఘటముపుట్టి యాఘటముపగలినప్పుడు కలిగిన అభావము దీనికిలక్షణము. ఉత్పత్తికలిగి నాశములేనది. ఇది దార్ఢాంతముందు బ్రహ్మజ్ఞానము చెడినప్పుడు పుట్టి నాశములేనది. అన్యోన్యాభావ మనఁగా చీకటియందు ప్రకాశము. ప్రకాశమందు చీకటిలేనట్లు దీనికిలక్షణము. అప్పు డప్పుడే ఉత్పత్తి నాశములు కలుగుటలు. ఇది దార్ఢాంతముందు జ్ఞానాజ్ఞానములవలె ఒకటి కలిగినప్పుడు మఱియొకటి నశించువిధమునఁ జొప్పడును. అత్యంతభావమనఁగా ఎప్పు డును ఘటోత్పత్తిలేకుండుట. దీనికిలక్షణము ఉత్పత్తి నాశములు రెండును లేకపోవుట. దీనిచే దార్ఢాంతమున పరబ్రహ్మమందు అజ్ఞానము ఎప్పుడును లేనందున ఉత్పత్తి నాశ ములు లేవనిఎఱుంగుట. సంభవమనఁగా నూలులలో పదులున్నట్లు, వేలలోనూలున్నట్లు, లక్షలో వేలున్నట్లుగా తెలిసికొనవలయును. దార్ఢాంతమున పరబ్రహ్మమందు జగత్తుకల దిగాఁ దోచుట.

వితివ్యామనఁగా, ఒకచేట్టునందు బ్రహ్మరత్నమున్నదని యొకఁడు ఎప్పుడో చెప్పఁగా ఆమాట నానాట నందఱువిని అవ్వొట్టి విచ్చేయునప్పుడు ఆమాటను జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని భీతిఁజెందుట. మఱియు నొకమనుజుఁడు ఒకవృక్షముమీఁద గుడ్డవేలికల చించి పాతినేసిపోయిన దానినిచూచిన వారందఱు కాకణము విచారించక ఆప్రకారమే జరుపుట. దీనివల్ల దార్ఢాంతముందుమన్తయార్థాధ్యమును తెలుపుట కనేకాస్త్రములందఁగా వానిని చరికిలించక గ్రుడ్డెద్దు చేనిలోఁబడినట్లును, ఒకగొట్టె పల్లములోఁబడిన దానిని పెంబడించిన తక్కిన గొట్టెలన్నియు పడురీతిని భ్రమచేర తిరుగుచుండుటయని తెలిసి

కొనతగ్గది. వైదేబిప్పిన అష్టప్రమాణములలో ఆరొపత్తి మొదలుకొని ఐతిహ్యమువఱకుఁ గల నాలుగు ప్రమాణములు తేదాంతమునకు సామీప్యముగా నున్నను అనుమానములలో అంతర్భూతములు. ఈ ఎనిమిది ప్రమాణములు పారాజీకులకును, మొదటి ఆఱు ప్రమాణములు పూర్వమీమాంసకులకును, ప్రత్యక్షప్రమాణము నాస్తికులకును, ఆగమప్రమాణము ఆస్తికులైన బ్రహ్మతేత్తలకును ముఖ్యము లనిభావము.

పరా పశ్యంతీ మధ్యమా వైఖరీ వాక్కుల వివరణము.

“పరా వృక్షేషు సంజాతా పశ్యంతీ భుజగేషుచ, మధ్యమావై పశుశ్చైవ వైఖరీ వర్ణరూపిణీ” అను శ్లోక ప్రమాణముచొప్పున పరావాక్కునఁగా: చిగుళ్లు, ఆకులు, పూవులు, పిండెలు, కాయలు, పండ్లు మొదలగువానిని పుట్టించుటకు తాను కారణమైయుండియు, దానినిచెట్టు ఎఱుంగనిరీతిని బ్రహ్మకారితవృత్తిరూపిణియై సర్వజగత్కారణమైయుండియు, అట్లగుట తెలియనట్టి బ్రహ్మప్రణవమందలి అర్థమాత్ర తురీయపాదాత్మిక ప్రకృతియనఁబడును.

పశ్యంతీవాక్కునఁగా: పాములవినికికి దూపునకు కన్నీ పేతునై నవిధమున సమస్తముగ్రాహకయోగ్యమై మహత్తత్త్వసంజగల ఆబ్రహ్మప్రణవమందలి మకార మానంద పాదాత్మిక ప్రథమస్ఫురణ యనఁబడును.

మధ్యమవాక్కునఁగా: ఆకార మకారములలోఁగూడిన పురుష ప్రకృత్యాత్మక మగు అహ్మ యను శబ్దమునుపలికడి పశువులు దానిఅర్థమును తెలిసికొననివిధమున బ్రహ్మప్రణవమందలి ఉకారవిద్యాపాదాత్మిక మహదవాంకార రూపవృత్తియనఁబడును. అనఁగా మాటలు వినఁబడినను వానియర్థము తెలియనిదక.

వైఖరీ వాక్కునఁగా: బ్రహ్మప్రణవమందలి ఆకార విద్యాపాదరూపమై ఏఁబది అక్షరములచేత తానుపలికడు సమస్తశబ్దములును వానియొక్క అర్థములును చక్కఁగఁదలయునట్లు బహిర్ముఖమగు వృత్తియనఁబడును. ఇందులకు ద్వారాంతము. ఒకఁడొకకార్యమునుచేయుటకై సంకల్పించుటకు పూర్వమందుఁగల వాక్కు పరావాక్కునియు, సంకల్పము పశ్యంతీవాక్కునియు, ఆ సంకల్పించినకార్యము వెలుపలవచ్చుట వైఖరీవాక్కునియు, ఆకార్యము వెలుపలవచ్చుటకు ముందున్నఉహ మధ్యమవాక్కునియు చెప్పఁబడును. ఎట్లనఁగా: తనయొక్క ప్రార్థనము ఈశ్వరాధిష్ఠితమై అదృష్టమును పేరుచేసుండి అంతఃకరణమందుపడి బృహద్బుద్ధాకారమగునది పరావాక్కునఁబడును. అనఁగా విత్తనముఘామిలోఁబడి వాని మునుపటిరూపుమాపుకొని మొలక వెలుపలికొక ఉనికివుండునట్టిసిరి. అదిత్తునుండి మొలక వెలుపలవచ్చినవిధమున ఆ పరావాక్కునుండి ఒక తలంపు పుట్టుటపశ్యంతి. ఆవెలుపలకనఁబడిన మొలక పేరుఁగుటవలె ఆ తలంపును ఆలోచనకు

తెచ్చుకొనుట మధ్యమ యనబడును. ఆ పెరిగినచేట్టు ఆకులు కొమ్మలు రెమ్మలు ఊడలు మొదలగువానితోఁ బరిపూర్ణ మైనట్లు ఆ తిలంపులు బహిర్వాప్యవాఁమందువ్యాపించి ప్రవర్తించుట వైఖరి యనబడును.

అనఁ—బ్రహ్మము వాక్కునకు అందునని అందదని ద్వివిధముగా శ్రుతి పలుకుచున్నది గాన వానిలో నేదినిక్కముని శిష్యుఁడగుఁగా ఒకటిమాత్రము సత్యమనినవేదమునకు బాధకముగలుగునని ఆరెండువాక్కులు సత్యమేయని రూఢిఁపఱచుచున్నాఁడు.

చ. ఒకతటి వాగతీత మని శ్రయిండ్డాక వేళఁ బరాపరంబు ద

ద్వికటముగాఁగఁ బల్కు శ్రుతి శ్రవీని ప్రమాణము లెట్లెఱుంగనొ
నుకరముగా వచింపుఁ డన శ్రీ సూన్యతవాక్యములొఁ దదుక్తు లూ
రక శ్రుతివిధ్యఁ బల్కునె కరంబు నెఱుంగదె తారతమ్యమున్.

టీ. శ్రుతి=వేదము, పరాపరంబు=పరాప్రక్తికిపరిమైనపరిబ్రహ్మము, ఒకతటికొ=ఒకసమయమందు, వాగతీతమని-వాక్=వాక్కునకు, అతీతమని=అందనిదని, ఒండొకవేళకొ=మఱియొకసమయమందు, తద్వికటముగాఁగకొ=దానికివ్యతిరేకముగాను, (అనఁగావాక్కునకు అందునదియని) పల్కుకొ=చెప్పను, వీని ప్రమాణముల=బ్రహ్మము వాక్కునకు అందును అందదని పలికెడు వేదప్రమాణములు, నుకరముగాఁగకొ=నులభముగా, ఎట్లు=ఏప్రకారము, ఎఱుంగనొకొ=తెలిసికొననాను, వచింపుఁడు=చెప్పఁడు, అనకొ=అనిశిష్యుఁడు ఆచార్యుని ఆడుగఁగా, తదుక్తులు=వాక్కునకు అందునని అందదని చెప్పిన ఆవేదవాక్యములు రెండును, సూన్యతవాక్యములొకొ=సత్యవచనములేయగును, శ్రుతి=వేదము, ఊరక=మిన్నక, మిథ్యకొ=అసత్యమును, పల్కునె=చెప్పనా, కరంబు=మిక్కిలి, తారతమ్యముకొ=సత్యాసత్యముల హెచ్చుతక్కువలను, ఎఱుంగదె=తెలికొనదా.

తా. ఓగురుస్వామి! పరావాక్కునకు పరిమైనపరిబ్రహ్మమును వేదము ఒకసమయమందు వాక్కునకు అందునని మఱియొకసమయమందు అందదనిపలుకుచున్నది. ఇట్లు రెండువిధములఁగఁబలుకవచ్చునా? ఆతిరున ద్వివిధముగాపలికెడు వేదప్రమాణములలో నేదినిజమని అనాయాసముగ తెలిసికొనుటకు నెట్లు సాధ్యమగునని శిష్యుఁడగుఁగా నందులకు గురుస్వామి ఓశిష్యుఁడా! పరిబ్రహ్మము వాక్కునకు అందునని అందదనిచెప్పిన వేదవాక్యములు రెండును సత్యములేయగును. వేదము అసత్యము నెన్నెడును పలుకదు. సత్యాసత్యముల తారతమ్యములను వేదమెఱుంగదాయని శిష్యునితో పలికెనని తాత్పర్యము.

అనఁ—బ్రహ్మము వాక్కునకు అందును అందదను పలుకులను దృష్టాంత పూర్వకముగా గురుండు శిష్యునకు వివరింపుచున్నాఁడు.

చ. తనపతి గానిపూరుషునిఁ శ దార్మిక గడు న్దల యూచి తార్మిక్
పనిత నిజేశుఁ జూపుతటి శ వ్రాల్చి శిరం బలిలజ్జ నున్న పో
ల్కిని నిది కాదు కాదనుచుఁ శ గేవలమై తగు నిర్విశేషముగ
గని శ్రుతి పల్కుక బల్కుక విశకాసముగాఁ గనువారి కింపుగన్.

టీ. పనిత=స్త్రీ, తనపతిగానిపూరుషునిఁ=తనమగఁడుగానిమనుజుని, తార్మిక్=
ఓర్పుచేత, కడుక్=మిక్కిలి, తలయూచియూచి=కాఁడుకాఁడనితలయూడించియాడిం
చి, తాక్=తాను, నిజేశుఁజూపుతటిక్=తనపెనిమిటినిఁజూపునప్పుడు, శిరంబు=తలను,
వ్రాల్చి=నింది, అలిలజ్జనున్నపోల్కి=మిక్కిలిసిగ్గుపడియుండునట్లు, శ్రుతి=వేదము, ఇది
కాదుకాదనుచుఁ=“నేతి నేతి” యనెడి అతద్వ్యవృత్తిలక్షణముచేత పరబ్రహ్మముగాని
నామరూపార్థకముగు దేవ, నర, తిర్వ్యస్సువులను కాదుకాదనిచెప్పుచు, కేవలమై=ము
ఖ్యమై, తగు=ఓప్పుచుండెడు, నిర్విశేషముగ=ఇదిగా దిదిగాదని సర్వమునుద్రోయఁగా
మిగిలినపరబ్రహ్మమును, కని=తెలిసి, కనువారికిఁ=తామేయని చూచుకొను బ్రహ్మవే
త్తలకు, ఇంపుగన్=ఆనందముకలుగునట్లు, విశకముగాఁ=స్పష్టముగా, పల్కుక=చె
ప్పక, పల్కుక్=చెప్పును.

తా. ఒకానొక స్త్రీ తన మగఁడుగాని మనుష్యుని తనపతికాఁడుకాఁడని మిక్కిలి
తలయూడించియాడించి తనపెనిమిటినిఁ జూపునపుడు శివమంచుకొని మిక్కిలి సిగ్గుపడి
యుండునట్లు వేదము “నేతి నేతి” యనెడు అతద్వ్యవృత్తిలక్షణముచేత సురాసుర,
నర, జల, చర, క్రిమి, పక్ష పక్షులను తరుగిరి పాపాణములను ఇదికా దిదికాదనిచెప్పుచు
సర్వోత్కృష్టమైయుండునట్లు పరబ్రహ్మభిన్న కూటస్థులైనతనము తామేయని తెలిసి
కొను బ్రహ్మవేత్తలకు ఆనందము గలుగునట్లుగాను చెప్పక చెప్పనని తాత్పర్యము.

ఇందులకు దృష్టాంతముగ నొక విచిత్రకథ వక్కాణింపబడుచున్నది. దక్షిణదేశ
మునందు భూ పురంధ్రీమణికి మణిసూపుంబైన రామనాథపురంబునందు కాపురంబుచే
యనట్టి లక్ష్మీనారాయణులనెడు దంపతులు అఖండైశ్వర్యమును పొందఁగోరి అఖండగో
చావిగట్టున మాపట్టు నిర్మలయను పట్టణముచేరి అచ్చటవర్తకముచేత జీవించుచుండఁగా
వారికి చందమామయందమును క్రిందుపఱుపఁజాలిన మినాక్షియనుపేరుగల ఒక్కఁగుం
దరిపుట్టి తల్లిదండ్రుల డెందములకు అనుందానందమును పొందఁజేయుచు నానాటపెరిగి
యెల్లజనులయెల్లములకు నుల్లాసమునుగలిగించుచుండిను. అంతకొంతకాలమునకు తల్లిదం
డ్రులు అదిన్నదానికి పెండ్లిచేయఁడలంచి తమకు చుట్టములుగలరేమోయని ఆపట్టణమం
దెల్లవెదకి అక్కడ నెక్కడను ఒక్కఁడైన చక్కనివరుఁడు తమకులమునందు లేకుండుట
నుతెలిసికొని తమదేశమందలి బంధువులకు జాలులువ్రాసిరి. వారు ఆజాబులను చూచుకొ
ని కులమును, కీలమును, రూపమును, ప్రాయమును, కలిమియును, కులక్షణమునుగలిగిన

నుండరేకుండను చిన్న వానినిపంపిరి. వాఁడు అచిన్నదియన్న నిర్లబ్ధునిముచేరి లక్ష్మీకా
రాయణులనెడి అవృద్ధదంపతులనుజూచి తాను ఎచ్చినవేర్తమానమును తెలుపఁగా ఆ దంప
తులు మహాల్లాసముతో సల్లాపములుసలిపి భోజనాదులచే మంచి తమ పురోహితుని
కప్పించి మహారాష్ట్రప్రతికయిప్పించి తమ కులోచితక్రమముగఁ బెండ్లిచేయించి అల్లుని
కిని కూతునకును అరణమిచ్చి వారి కిరవైన రామనాథపురమునకుఁబంపిరి ఆసుండరేకుండ
మీనాక్షియ నెడు తనభార్యతోడఁగూడి తనపట్టణపుదారిపట్టిపోవుచు ఒక గ్రామమందు
తాటసారులకు వాటముగ కట్టియుండెడు సుత్రమునందు దిగెను. వెనుక నాసుండరి జలము
తేఁగోరి చంకయుందు లిందియుం బొందుపఱచి అంచఁగంచులకు సంచలనము కలిగింపఁ
జాలిన నడవతో కొలనికిఁబోయి నీళ్లుమంచుకొనుచుండఁగా అంతకుమందు జలముకొఱకు
అచ్చటికివచ్చియున్నకొందఱుస్త్రీలు కొత్తపెండ్లికూతురయిన మీనాక్షినిజూచి దాని
అందమునకు ఆనందముకెంది కొంతసేపు మాటలాడి ఆపె మగనిని జూడవలయునను ఆత్ర
ము మనస్సున పెనఁగొనఁగా వారు దిగియుండెడు సుత్రమునకుఁబోయి అక్కడికి వానా
దేశముల నుండి వచ్చినపురుషులనుజూచి ఓపడుచా! వీరిలోన నీపురుషుఁడు ఇతఁడా ఇతఁ
డా ఇతఁడాయని యందఱును ప్రేలితోఁజూపి అకుగఁగా కాఁడుకాఁడని తల ఆడించుచు
వచ్చి తనపురుషుని జూపించినప్పుడు లజ్జచేత ఔను కాదనక ఊరకుండెను. అదిచూచి దీని
మగఁడు వీఁడే యని తెలిసికొనిరి. ఆవిధముగ జగత్కారణమైన పరబ్రహ్మమును తెలిసి
కొన నవేక్షించిన ముముక్షువులకు వేదము, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివాది
పర్యంతమైన దేవతలనందఱును పృథివ్యాదిపంచమహాభూతములను, “నేతి నేతి” యను వా
క్యముచేత ఇదికా దిదికాదని నిరసించి మిగిలిన సచ్చిదానందాస్తువునకాపునపుడు అగుఁ
గాదనక యూరకుండును. అనఁగా అంతరదృశ్యములైన సకలేంద్రియములను నిరసించఁ
గా నిలిచినది ప్రత్యగాత్మ. బహిర్దృశ్యములైన స్వయమును నిరసించఁగా నిలిచినది పర
మాత్మ. ఆపరమాత్మయే ప్రత్యగాత్మయని అతద్వాస్థినిత్రి లక్షణముచేత యథార్థవిస్తు
వును వేదముమాహాక మాపునని భావము.

అవతారిక. — బ్రహ్మతత్త్వము మనస్సునకు అందును అందదు అను రెండవప్రశ్న
మనకు త్రతము చెప్పఁబూని తొలుత మనస్సుయొక్కపుట్టుకు కారణమును జెప్ప
చున్నాఁడు.

ఉ. తొల్లిటిశంకలం దొకటి ర దూలఁగఁజేసితివేటొకండు నీ

యుల్లముఁ బాయఁ దెల్పెద సముజ్జ్వలబోధ మొకండు రాజమై

యెల్లహృషీకవంత్రికి నిరజేచ్చగ లో వెలి సంచరించునా

నల్లలితప్రచారములు ర సజ్జన బుద్ధిమనంబులై తగున్.

౧౨

టీ. సజ్జన = బ్రహ్మతత్త్వమునెఱిగిన ఓయిశిష్యుఁడా, తొల్లిటిశంకలండు = వా
క్కునకు అందును అందదు, మనస్సునకు అందును అందదు అనెడి మునుపటిరెండు సందే

మాములము. ఒకటికొకవాక్కునను అందును అందరు అనెడి ఒక్కసందేహమును, తూలగఁజేసితికొనెదలిపోవునట్లుచేసితిని, నివారిందితనట. కేటొకండు = మనమునకు అందును అందరు అనెడి మఱియొకసందేహము, నీయల్లమకొ = నీయంతఃకరణమును, పాయకొనిదిచిహ్నునట్లు, తెన్నెదకొ = తెలియఁజెప్పెదను, ఎల్లప్పుడీకపంక్షికొ = జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియాంతరింద్రియముల కన్నిటికిని, సముజ్జ్వలబోధము-సముజ్జ్వలసాధనాంతరాపేక్షలేక మిగుల వెలుగుచున్న, బోధము = వస్తుతత్త్వజ్ఞానము, అంతర్నృదయమునటు రాజమై శ్రేష్ఠమై, నిజేచ్ఛకొ = సేవ్చగాను, లోవేకొ = లోపముపైన, సంచరించుకొ = తిగుచుండుట, ఆసుల్లతప్రచారములు = ఆమనోజ్ఞములైన సంచారములే, బుద్ధిమనఃబులై = బుద్ధి యని మనస్సుని, తగుకొ = ఒప్పును.

తా. ఓయిశిష్యుడా! వాక్కునకు అందును అందరు అనియు, మనమునకు అందును అందరు అనెడి సందేహముల రెంటిలో వాక్కునకు అందును అందరు అను సంకయమును తీర్చితిని. అనఁగా నిదిగా దిదిగాదని అందనిదానికి తలయూచుటయును అందినదానికి ఊరకయుండుటయు ననట. మనమునకు అందును అందరు అను రెండవ సందేహము నీయంతఃకరణమందు తొలగులాగున తెలియఁజేయఁదలచి ముందుగా మనము యొక్క స్వరూపాత్మత్వినిచెలియుటకుఁగాను జ్ఞానకర్మేంద్రియముల కన్నిటికిని మిక్కుటముగా ప్రకాశించుచున్న తత్త్వజ్ఞానమననది శ్రేష్ఠమై అంతరబాహ్యములయందు దీనిప్రకాశము దీపచుండును దీపమునకు వెలుపలను నిండియుండునటులు అంతర్నృదయమును పేరుచేత ఒప్పియుండును. ఆ ఉభయసంచారములే బుద్ధియనియు, మనస్సునియు చెప్పఁబడునని తాత్పర్యము. ఉభయసంచారములనఁగా, ఒకమనఃస్థానము ఒక కార్యము నుతలచి అక్కార్యార్థమై ఇంటినుండి బయలుపెడఁచుట మనమునకు, ఆ కార్యముతరఁగనే ఇంజితట్టు తిరిగిపోవుట బుద్ధిగాను సామ్యములుగాఁగైకొని బ్రహ్మములోనుండి బహిర్గతమైన జగద్వ్యాపారము మనస్సునియు, తిరుగా బ్రహ్మజ్ఞానముఁజెంది బ్రహ్మములో నైకమగుట బుద్ధియనియు గ్రహింపవగును. అనఁగా జ్ఞానేంద్రియములు, కర్మేంద్రియములు, అంతరింద్రియములు అనెడు పదునాలుగు ఇంద్రియములకంటె బ్రహ్మజ్ఞానము శ్రేష్ఠమై సేవ్చగా ఆత్మకారాకారిత వృత్తిరూపముగాను, ప్రపంచాకార వృత్తిరూపముగాను సంచరించును. ఆ బ్రహ్మజ్ఞానము ఆత్మకారాకారితరూపమైనపుడు బుద్ధి యని ప్రపంచాకార వృత్తిరూపమైనపుడు మనస్సుని పేరు గలదియు నగుననిభావము.

అవతారిక. — ఆచార్యుఁడు శిష్యునికి వివేకస్వరూప మిట్టిదియని తెలియఁజేయుచున్నాఁడు.

చ, ముకురమునందు వెల్లుదన శ మోముగతిన్నదియందుఁ జిన్మయా త్మకమగు ఛాయదోఁచుదగఁ శ తత్స్పృతియొప్పు ప్రసన్నవృత్తిదా

నికీ సువివేక మంచు మహానీయులు శాస్త్రచయంబునందు నా

మకరణ మాచరించిరి కురూరక దాని గ్రహింపు మాత్మలోన్. ౧౩

టీ. కురూరక = కుత్సితములై నకామక్రోధలోభాద్యంతకృత్రువులను నశింపజేసిన ఓశిష్యుఁడా, ముకురమునందున్ = అద్దమునందు, వెల్గు = ప్రకాశించునట్టి, తనహాముగ తిన్ = తనముఖప్రతిబింబమువలెనే, మదియందున్ = అంతఃకరణమందు, చిన్మయాత్మక మగుఛాయ = చిద్రూపమైన పరబ్రహ్మముయొక్కఛాయ, తోచున్ = ప్రతిఫలించును, త త్స్పృతిన్ = ఆ పరబ్రహ్మఛాయపడినమార్గమందు, ప్రసన్నవృత్తి = నిర్మలమైనవృత్తి, ఒప్పున్ = (ఆయంతఃకరణమందు) ప్రకాశించును, దానికే = ఆనిర్మలవృత్తికి, సువివేక మంచున్ = విజ్ఞానమని అపరోక్షజ్ఞానమని, మహానీయులు = బ్రహ్మజేత్రులు, శాస్త్రచయంబు నందున్ = వేదాంతశాస్త్రసమూహమునందు, నామకరణము = పేరుపెట్టుటను, ఆచరించిరి = చేసిరి, ఆత్మలోన్ = నిహృదయమందు, దానికే = ఆయభిప్రాయమును, గ్రహింపుము = తెలిసికొనుము.

తా. ఓ శిష్యుఁడా! అద్దమునందుతోచునట్టి ముఖప్రతిబింబమువలెనే అంతఃకరణమందు చిద్రూపమైన పరబ్రహ్మముయొక్కఛాయ ప్రతిబింబించును. ఆమార్గమందే నిర్మలవృత్తి అంతఃకరణమందు తోచును. దానికి పండితులు వేదాంతశాస్త్రములయందు అపరోక్షజ్ఞానమని పేరుపెట్టిరి. కావున దీనిని నీ అంతఃకరణమందు గ్రహించుకొను మని తాత్పర్యము.

ప్రసన్నవృత్తియనగా అపరోక్షజ్ఞానము. “ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ” “బ్రహ్మమాత్ర మునస్పహి” అను శ్రుత్యగ్రములచొప్పున బ్రహ్మ మొక్కటితప్ప వేరొండులేదని నున్నించుచున్నది గాన అంతఃకరణము వేరుగను, బ్రహ్మమువేరుగను సందేహములఁ జెందక యాండునటులు సూర్యనియందుఁగల ఉష్ణ,వర్ష,హిమకరణముల మాఁటిలో వర్ష కరణము బహిర్గత మైనప్పుడు గుంటలు, బావులు, నదులు, సరస్సులు మొదలైనవిగా నేర్పడి ఆ సూర్యకాంతిచేత వానినిమాపి మరల వానిలో నానూర్విబింబము ప్రతిఫలించి ఉష్ణకరణములచేత నీరు ఇంకఁగనే ఆవింబము సూర్యనియందులీనమైనట్లు పరబ్రహ్మమందలిచిచ్ఛాయ బహిర్గతమై బహుప్రకారములుకాఁగా అవృత్తియందుతోచిన నిర్మలమైన బ్రహ్మచ్ఛాయ సాత్విక, రాజస, తామసాది గుణభేదములవలన సంకయభావన, అసంభావన, విపరీతభావనలనెడి త్రివిధభావనలతోఁగూడి లోకన్యవనోరారులనడపుచు త్రిగుణహాన్యంబై కేవలసత్త్వమైన అపరోక్షజ్ఞానములో సముద్రములో లేచిన అలలు సముద్రములోనే అగఁగిపోయినట్లు లీనమగుచున్నదని భానము. అజ్ఞానమునకు సువివేకమని పేరు.

అనతారిక. — అంతఃకరణవృత్తియే లోకమందలి సకలవస్తుస్వరూపము లని ఆచార్యుఁడు శిష్యునికి లేటూటలతో బోధపఱచుచున్నాఁడు.

చ. కరఁగినసంచలోహమయఁకం బఖిలాకృతులైనమాట్కిగో
చరచుగున్పుత్తిదా వెలయు శ సర్వములైచిదభావభానుచే
సరయ నచింపఁ జూప నగు శ నాయఖిలం బిల నేత్రదీపము
లోనిదిగ లేకయున్నఁగనఁ శ జొప్పడవంధతమోగతార్థములే. ౧౪.

టీ. ఇలఁ=భూమియందు, కర...కంబు-కరఁగిన=నీరుగాఁగాచిన, సంచలోహ
మయఁ=బంగారు, వెండి, రాగి, ఇనుము, తగరము అనెడి సంచలోహములయొక్క, కంబు
=జలము, అఖిలాకృతులైనమాట్కిఁ-అఖిల=సమస్తమైన, ఆకృతుల=విగ్రహములు
మొదలైనరూపములు, వికమాట్కిఁ=అయినవిధమున, తాఁ=తానైన, గోచరమగు
పుత్తి=పుట్టినశుద్ధపుత్తి, (సంకల్పము అనుట) సర్వములై=దేవ తిర్య జ్జనుష్యాదిప్రాణి
సంఘములతోఁగూడిన ప్రపంచమై, వెలయుఁ=ప్రకాశించును, చిదభావభానుచేఁ=
చిదాభానునిచేతను, అనఁగా తీవునిచేత, ఆ యఖిలంబు= (ఆగవి, మాయక, కార్మిక,
ప్రపంచమంతయు, అరయఁ=విచారింపఁగా, విచింపఁ=చెప్పుటకును, చూఁ=చూ
పుటకును, శేత్రదీపముల=కన్ను, దీపము-అగుఁ=అగును, సారిదిగఁ = చక్కఁగా,
లేకయున్నఁ=ఆ శేత్రము దీపము లేనియెడల, అంధతమోగతార్థములే-అంధతమః=
కటికచీఁకటియందు, గతః=పడిన, అర్థములే=పదార్థములు, కనఁ= తెలిసికొనుటకు,
చొప్పడవు=అనుకూలంపవు.

తా. బంగారు, వెండి, రాగి, ఇనుము, తగరము అనెడు సంచలోహములు కరఁగిన
నీరు అమృతయందుఁ బోయఁబడి విగ్రహములు, పూజాపాత్రములు మొదలైనవి ఏర్ప
డినవిధముగనే పరబ్రహ్మచ్ఛాయవలన కలిగిన పుత్తి మలినసత్త్వప్రధానముయొక్క
త్రిగుణవికారిములతోఁ జేరుకొని స్థావరములు, క్రిములు, జూచరములు, షట్పలు, పకు
వులు, నరులు మరలు మొదలైన ప్రాణులతోఁగూడిన ప్రపంచరూపముగఁ బరిణమించె
ను. కటికచీఁకటిలోని వస్తువులను దీపసాహాయ్యమువలన శేత్రము తెలిసికొన్నట్లుగానే
శుద్ధసత్త్వపుత్తి సహాయముగలజీవుఁడు పంచమహాభూతములను వానివలనఁబుట్టిన ఘట
పటాది సకలపదార్థములను తెలిసికొనుచున్నాఁడని తాత్పర్యము. అనఁగా శిల్పి పంచలో
హములను గూర్చి కరఁగిపోసిననీరుచే గావింపఁబడినపీతము, దానిపైని వాహనము, అవా
హనముపైని విగ్రహముచందమున స్థావర, జూచర, క్రిమి, షకు, పక్షి జన్మములే తీత
ముగాను, మానుషశరీరములే దానిపై వాహనముగాను, దేవశరీరములే దానిపై విగ్రహము
గాను, ఆశుద్ధసత్త్వప్రధానపుత్తియే సకలపదార్థములైనవియనియు, ఆశుద్ధసత్త్వస్థాన
పరబ్రహ్మమే శిల్పియనియు గ్రహింపవలయును.

అవః—ఫలరూపముగాను పుత్తిరూపముగాను పరిణమించెడి మనసునొక్క
స్వరూపతనము ఇచ్చట వివరింపఁబడుచున్నది.

ఉ. చేకొన రెండు గావలయుఁ శ జేకటి ద్రవ్యము నేత్రదీపము
 ల్లోకము వెల్లఁజేయు రవి శ లోచన మొక్కటె కానఁ జాలును
 శ్లోక జగంబుఁ జూడ ఫలశుద్ధమనోగతవృత్తు లీగతి
 న్బ్రాహ్మకటవృత్తియొండెదగు శ బ్రహ్మపదంబు నెఱుంగ నంతయున్.

టీ. సుశ్లోక = కీర్తిమంతుఁడవైన కుమారా, చీకటి = కటికచీకటియందు,
 ద్రవ్యము = పదార్థమును, చేకొన = గ్రహించుటకు, నేత్రదీపము = లోచన
 ము దీప్తి, రెండు = రెండువస్తువులును, కావలయు = లిగి మిఁగివలయును, లోక
 ము వెల్లఁజేయురవి = జగత్తును బ్రకాశింపజేసెడి సూర్యుని, కాన = కనుటకు, లోచన
 ము = కన్ను, ఒక్కటె = ఒక్కటియే, చాలు = చాలును, ఈగతి = ఈ ప్రకారము, జ
 గంబు = లోకవ్యవహారమును, చూడ = చూచుటకు, ఫలశుద్ధమనోగతవృత్తులు - ఫల =
 చిదాభానుఁడును, శుద్ధమనోగతవృత్తులు = పరిశుద్ధమైన అంతఃకరణమందలివృత్తియును,
 (కావలయును) బ్రహ్మపదంబు = బ్రహ్మసానమును, ఎఱుంగ = తెలిసికొనుటకు, ఎం
 రియు = మిక్కిలి, ప్రాకట = ప్రసిద్ధమైన, వృత్తి = అంతఃకరణవృత్తి, ఒండె = ఒక్క
 టె, తగు = చాలియుండును.

తా. యశోవంతుఁడవైన కుమారా! కటికచీకటియందున్న పదార్థమును గ్రహిం
 చుటకు కన్ను, దీపము అను రెండువస్తువులు కావలయును. లోకమునంతయు ప్రకా
 శింపజేయునట్టి సూర్యుని చూచుటకు కన్ను ఒక్కటె చాలియుండును గాని దీపముతో
 నక్కఱలేదు. ఆ ప్రకారమే లోకముందు పటాటోపముగా సంచరించవలయునను తలంపు
 గలవానికి ఫలమును పేరుగల చిదాభానుఁడును, అంతఃకరణమందలి ఆలీనోక్షమును విడిచిన
 బహిర్యార్థపారవృత్తియును కావలయును. విష్ణుయాధ్యర్థమును దెలిసికొనుటకు తలంపు
 ఒక్కటియే చాలునని తాత్పర్యము. ఇందుకు దృష్టాంతము. ఒక మనుజుఁ డేదైననొక
 కార్యంబుఁ జేయవలెననెడి కోరికను జెందనేని వానికోరిక కొనసాగించుటకు మనోవృ
 త్తియు ఫలమును కావలయును. ఇచ్చట ఫలమనఁగా ద్రవ్యసాహాయ్యము మనుష్యసాహ
 య్యము దేహబలిమయిన యర్థము. దీనికే చిదాభానుఁడనిపేరు. పరబ్రహ్మమును దెలిసి
 కొనుటకు మనోవృత్తి యొక్కటియే చాలియుండుననిభావము.

అనఁ—మనస్సుయొక్క వృత్తిస్వరూపమునకే పరబ్రహ్మంబు గోచరంబనిగూర్చు
 డురూఢిపఱచుచున్నాఁడు.

మ. ఫలవృత్తిద్వయరూప మంచు మది సంభాషింతు రాత్మజ్ఞులా
 ఫలమజ్ఞానమయంబు తన్ననముచే శ బ్రహ్మంబు రా దండఁ గే

వలవిజ్ఞానమయంబు వృత్తి నుత తరత్సావ్ంతంబుచే నందు నేఁ
దెలియం జెప్పితి నిట్టు లాయుభయసంఘదేహంబులుం దీఁగన్.

టీ. గుర=కుమార, ఆత్మజ్ఞాన=ఆత్మజ్ఞానము, మదిక=మనస్సును, ఫలవృత్తిద్యయ
రూపమంచుక- ఫల=విదాభాసుఁడును, వృత్తి=అంతఃకరణవృత్తియు, ద్యయ=ఈరెం
డువిధములుగల, రూపమంచుక=రూపముకలదియని, సంభాషింతురు=చెప్పుదురు, ఆఫల
ము=విదాభాసస్వరూపమైనమనస్సు, అజ్ఞానమయంబు=అజ్ఞానస్వరూపము, తన్ననము
చేక=ఆవిదాభాసరూపమైనమనస్సుచేత, బ్రహ్మంబు=సర్వబ్రహ్మము, అందక=పొందు
టకు, రాదు=హడదు, వృత్తి=వృత్తిరూపమైనమనస్సు, కేవలవిజ్ఞానమయంబు- కేవల=
ముఖ్యమైన, విజ్ఞానమయంబు=విశేషజ్ఞానస్వరూపము, తత్సావ్ంతంబుచేక=అట్టివృత్తి
రూపమైనమనస్సుచేత, అందక=(సర్వబ్రహ్మతత్త్వము)అందును, ఏక=నేను, ఇట్టులు=
ఈప్రకారము, ఉభయసంఘదేహంబులుక=మనస్సున కందును అందగు అను రెండువి
ధములైనశంకలు, తీఁగక=తీఱునట్లు, తెలియక=తెలిసికొనునటులు, చెప్పితిక=
బోధపఱచితిని.

తా. కుమారా! నిత్యానిత్యవస్తువును తెలిసికొనినపండితులు మనస్సుఫలమనియు,
వృత్తియనియు, రెండువిధములుగ నుండుననియు, వానిలో ఫలరూపమైనమనస్సు అజ్ఞా
నస్వరూపముగటవలన అట్టిమనస్సునకు యథార్థవస్తువు కనబడదు. వృత్తిరూపమైన మ
నస్సు పరోక్షమునువిడిచిన అపరోక్షజ్ఞానస్వరూపము గనుక అట్టివృత్తిరూపమైన మన
స్సునకు బ్రహ్మస్వరూపము అందుననియు వచింతురు. వేదము ఒకస్థలమందు బ్రహ్మస్వ
రూపము మనస్సునకు అందుననియు, మఱియొకస్థలమందు అందదనియు చెప్పిన రెండు
సందేహముల నేను నీకుఁ దెలియఁజేసితినిని తార్కిర్యము.

అనఁ—మందుచెప్పిన ప్రశ్నోత్తరములకు గోచరాగోచరములు లేకయుండుకుద
బ్రహ్మమైన స్వానుభూతి తాననితెలిసి యందుదయించిన మనస్సు దానియందుఁ గలి
యుటకొఱకు శిష్యుండు ప్రశ్నచేయుచున్నాఁడు.

చ. అటమఱ లేనివేడ్కఁ బరమాత్మముఁ దెల్పితి వేను గంటి నా
తెఱుగు నజస్ర మామనము శ దేశిక యుయ్యెలఁ బోలు నింక నా
మొఱ యొక టాలకింపు మది శ మోహముఁ బాసి నివాతదీపము
బ్బెఱుక నఖండమై కలియు శ సున్నఁడొ యప్పుడె నిష్ఠయాఁ గదా.

టీ. దేశిక=గురుస్వామి, అటమఱలేనివేడ్క=భేదములేనియానందముతో,
పరమాత్మముక= సర్వబ్రహ్మస్వరూపమును, తెలిపితిని=ఉపదేశించితిని, ఆ తెఱుగుక=

అహర్మును, ఏను=నేను, కంటికి = తెలిసికొంటిని, అజస్రము=ఎల్లప్పుడు, ఆమనము=ఆమనమును, ఉయ్యోఁబోఁ=ఉయ్యోలవలె ముందు వెనుకకు నూఁగునటుపోలియుండును, ఇంకఁ=ఇంకను, నా మొఱు=నావిన్నపము, ఒకటి=ఒండు, అలకింపుము=వినుము, అది=ఆమనము, నివారించుము=గాలిలేమిచే నాడకుండు దీపక లికవలె, మోహముఁబాసి=జీవేశ్వరజగద్భ్రమమువిడిచి, అఖండమై=పరిపూర్ణమై, ఎఱుకఁ= తెలివియుండు, కలియుట=విద్యమగుట, ఎన్నఁదో=ఎప్పుడో, అప్పుడేగదా=అకాలమందేకదా, నిష్ఠ=సమాధియందలియునికి, బోఁ=అగును.

తా. గురుస్వామి! పలుమాఱు ప్రశ్నఁజేయుచున్నాడనెడు ఆయాసములేక అభేదమైనసంతోషముతో ఐక్యయాథార్థ్యమును తెలియఁజెప్పితివి. నేను మీరుపదేశించిన మార్గమునఁదెలిసికొంటిని. వివసను మనమును ఉయ్యోలవలె ముందునకు వెనకకు ఊఁగుచుండునది గనుక నా విజ్ఞాపన మొకటి అలకింపవలయును. గాలిలేని దీపక లికవలె జీవేశ్వర జగద్భ్రమమువిడిచి పరిపూర్ణమైనఁగదా సమాధి. అట్టిమనముగదా తెలివియుండు వికమత్యమునుబొందును. అది ఎవ్విధముగా నెఱుంగఁదగునో అనుగ్రహింపుమని తాత్పర్యము.

అవః—అచార్యుఁడు మనమునందలి త్రిగుణములను వానిచేతఁగలిగిడిప్రయోజకమును జెప్పచున్నాఁడు.

చ. త్రిగుణము లుల్లమం దెవుడుఁ శ్ర దేజరిలు స్వగ నొందు వానిలో
మిగిలిన రెం డడంగు ననిశమేషవిభూతులఁ గల్గఁ జేయు న
త్త్రైగుణముఁ జెందఁ జేరినఁ ద్రిశ్రవాసన లొప్పు రజోగుణంబు వే
దగులఁ దమంబు గల్గు నుత శ్ర దైత్యవిభూతులు మాను మామనన్.

టీ. సుత=కుమారా, త్రిగుణములు=సత్త్వరజస్తమోగుణములుమాఁడును, ఎల్లడుఁ=ఎల్లప్పుడును, ఉల్లమందుఁ=మనమునందు, తగఁ=తగినట్లు, తేజరిలఁ=ప్రకాశించుచుండును, వానిలోఁ=ఆ మూఁటిలో, ఒండు=ఒక్కటి, మిగిలినఁ=ముందు మించిన, రెండు=రెక్కినరెండు, అవంగుఁ=దిగువనఁగియుండును, సత్త్వగుణముఁజెందఁ=ఆమనమునందు సత్త్వగుణముచెందెనేని, అనిశమేషవిభూతులఁగల్గఁజేయుఁ=దైవి సంపదలఁగలిగించును, రజోగుణంబు=రిజోగుణము, చేరినఁ=(ఆ మనమునందు) కూడ నేని, త్రివాసనలు=(శ్రాస్త్ర)వాసన, లోక వాసన, దేహవాసనలనెడి)మాఁడువాసనలు, ఒప్పును=అమరియుండును, వే=వేగముగా, తమంబు=తమోగుణము, తగులఁ=సోఁక నేని, దైత్యవిభూతులు=అనురసంపదలు, కల్గుఁ=గలిగియుండును, ఆ మనఁ=ఆ మోహమును, మాను=విడుపును.

తా. కుమారా! సత్త్వరజస్తమోగుణములు మూఁడును మనస్సునందు ఎప్పుడును విడువక ఒకదానివెంబడి యొకటిగా ఎక్కుచు దిగుచునుండును. ఆమూఁటిలో నొకటి ముందుమించి చేరినిలిచిన కడమకెందును దిగువ నణగియుండును. కనుక మనస్సు సత్త్వగుణముచేరినప్పుడు శాంతవృత్తిగలదియై దైవసంపదలు కలిగియుండును. రజోగుణము చేరినయెడల ఘోరవృత్తిగలదియై మానుషసంపదలైన కాస్త్రవాసన, లోకవాసన, దేహవాసనల నెదు త్రివాసనలు గలిగియుండును. తమోగుణముచేరినయెడల మూఢవృత్తియై ఆనుకసంపదలైన రాగద్వేషాదులు నిద్రామాంద్యాదులు గలిగియుండును. కాబట్టి మనస్సు శుద్ధసత్త్వస్వరూపమేకాని చపలమైనది కాదని తాత్పర్యము.

విభాకులు అనగా సంపదలు. అవి దైవసంపద, మానుషసంపద, ఆనుకసంపద అని త్రివిధములు. సత్త్వగుణముతోఁగూడిన శాంతము, మర్యాద, ధర్మగుణము, తత్త్వవిచారము, పెద్దలసేవఁజేయుట మొదలగునవి దైవసంపద మానుషసంపద యనగా రజోగుణముతోఁగూడిన పటాటోపము దేహమే తాననుకొని స్నానసంధ్యా జపాద్యనుష్ఠానముల యథాకాలమున తప్పక చేయుటచే గొప్పతనముపొందుటయు, వేదకాస్త్రపురాణాదులనుచదివి నలుగురిలో పెద్దతీకమును సంపాదించుకొనుటయు, లోకము తన్ను పొగడుకొనవలయుననుకొరికతోడంబమునకై చేయుయజ్ఞాదికర్మములవలనగలిగిడి సోమయాజులు మొదలయిన నామములు పెట్టుకొనుటయు లౌకికధిరుదులఁ జెందుటయు మొదలగునవి. ఆనుకసంపదయనగా ఒకరిని హింసించుట, దూషించుట, ముగ్ధులను, వృద్ధులను, ఓర్వలేనితనము, నిద్రామాంద్యములొనగు తమోగుణసంబంధముగల కార్యములు, వీనితోఁగూడిన వాసన ఆనుకవాసన యనఁబడును. ఆనుకవాసనయనగా తాము గొప్పవారగునను, జ్ఞానులుగాను, తపస్వులుగాను, మంత్రజేత్తలుగాను, సర్వకార్యములయందును నిపుణులుగాను ప్రకటనఁజేయుచు ఇతరులను నిర్లక్ష్యముగ చూడఁలాడుచు ఎవ్వరిని సడ్డచేయక తమకుఁగల మహిమలు పూర్వకాలమందును ఎవ్వరికిని లేవనియు తమకెవరు శుభ్రావశేయదురో వారే కృతార్థులనియు, సమస్తమును తమకెవరు గమనింతురో వారికి జన్మములులేవనియు, అట్టివారికి సర్వపాపములు తొలగిపోవుననియు, త్రికరిగకుద్ధిగాఁ దమ్మును ఆరాధించువారికి సకలసంపదలు కలుగుననియు, మొదలగు అనర్థపాపాలతోఁగూడికొనిన చిత్తవృత్తి. ఇది ఆత్మజ్ఞానమునకు ప్రతిబంధముగనుక ముక్తియందు రక్తిగలవారు ఈ అవ్యక్తచిత్తవృత్తిని విడువవలయును. దీనిని విడిచిన నేకాని శ్రవణమననవిదిధ్యాగుణములకు ప్రయోజనములుకలుగదు.

వాసనాశ్రయవివరణము:—వాసన లోకవాసనయని, కాస్త్రవాసనయని, దేహవాసనయని మూఁడువిధములు.

లోకవాసనయనఁగా: లోకులందఱిచేత తాను గదా కొనియాడఁబడవలయును. తా నెవరిచేతను నిందింపఁబడక ఉండువలయును అనిచి చిత్తవృత్తికలిగి దాని కనుగుణము లగు కార్యములు చేయుచుండుట.

దేహవాసనయనఁగా: శరీరమే తాననుకొని ఆ శరీరమునకుంపక చిరకాలము నిల్వ వలయునను అపేక్షకలిగి పుణ్యతీర్థములలో స్నానముచేయుటయుంగనున, ఉపవాసములు చేయుటయుందును, యోగాభ్యాసము మొదలయినవానిని చేయుటయుందును అక్కఱకలి గియుండుట.

కాస్త్రీవాసనయనఁగా: కాస్త్రీమనుచదువుట, దానిఅర్థమును విచారణచేయుట, కాస్త్రీసప్తావసరము సాకల్యముగ ప్రజ్ఞ సంపాదించి ప్రవీణుఁడుగ నుండఁగోరుట, ఈ త్రివిధవాసనలయందలి అపేక్షలు. ముముక్షువులు ఉపేక్షింపవలయును. ఎందుకనఁగా రావణాదిరాక్షసులు చిరకాలము బ్రతుకవలయుననియు, లోకులందఱు తమ్మును పూజించి కొనియాడవలయుననియు, తామే ఆధికులుగ నుండువలయుననియు, ఎన్నరాని లోరిక లఁగోరి వానికై వలయుప్రయత్నిములఁజేసి చిట్టచివరకు మడిసిరి గనుకను వారద భారద్వా జాదిమహర్షులు వేదకాస్త్రీములు సమగ్రముగఁ జదువవలయునని తలఁచి ఉపక్రమించి బహుశ్రమలఁబడి తుదకు సాధ్యముకాదని విడిచిరి గనుకను వేదాంతకాస్త్రీరిక కాస్త్రీ భ్యాసము ఆత్మ విచారణకు అనుకూలముగానందువలనను అవి మోక్షమునకు ప్రతిబంధక ములగుటవలనను అనర్థ హేతువులనితలఁచి వానిని విడవవలయుననిభావము.

అనఁ—చిదంశ మైన సత్త్వగుణముజేషించినను మనస్సు చిత్తనందుకదలక నిల్చు నని ఆచార్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

ఉ. స్వాంతము సత్త్వరూపము రజంబుఁ దమంబును దానియందు సం
క్రాంతము లైనఁ బాయు నొకరకాలమున నెవ్వడిలింపఁ గాన నా
కాంతమనంబున న్దొలఁగు శ చంచలదృశ్యము లంత నాత్మ వి
శ్రాంతిని బొందుఁ దన్మనము శ సజ్జన నిర్మలఖంబుపోలికన్. ౧౯

టీ. సజ్జన=సాధువృత్తిగలిగియుండు! స్వాంతమ=మనస్సు, సత్త్వరూపము=శుద్ధ సత్త్వగుణరూపము (అగును) రజంబు=రజోగుణమును, తమంబు=తిమోగుణమును, దానియందు=ఆమనస్సునందు, సంక్రాంతములైన=కూడిన, వెడలిం= (భక్తివై రాగ్యనిష్ఠలచేత) వెడలఁగొట్టిన, ఒకకాలమున=ఒకసమయమందు, పాయ=విడుచును, కాన=కాబట్టి, ఆకాంతమనంబున=ఆప్రసిద్ధమైన కాంతవృత్తితోఁగూడిన మనస్సునందు, చంచలదృశ్యములు=చలనరూపములైన జీవేశ్వరజగద్రూపదృశ్యములు.

తొలగఁజూపఁజూపును, అంకకఁజూపుదుట, అత్తకఁజూపుగాత్తయందు, తన్నవముఁ
అమనస్సు, నిర్లభములఁజూపుకఁ (మేఘములువిడిచి) స్వచ్ఛముగానుండెడు ఆకాశము
వలె, విశ్రాంతినిబొందుకఁజూపునుమనుబొందును.

తా. సాధువృత్తిగల శిష్యుఁడా! మనస్సు శుద్ధసత్త్వరూపముగలది. అది సత్త్వగుణ
ము, రజోగుణము, తమోగుణము అనెడి ప్రకృతియొక్క త్రిగుణములగుడిన కాంతి,
ఘోర, మూఢవృత్తులు గలదియగును. అమనస్సు కాంతవృత్తి యగు భక్తి, వైరాగ్యము,
ఉపకాంతి మొదలైనవానితోఁ గూడినప్పుడు చలనరూపములైన జీవేశ్వర జగద్రూప
దృశ్యములు తొలగి పిమ్మట ప్రకృతిగాత్తయందు మేఘములువిడిచిన నిర్లలాకాశము
వలె నైశ్వర్యమును పొందునని తాత్పర్యము.

స్వాంతముఅనఁగా శుద్ధసత్త్వస్వరూపమైనమనస్సు అది సత్త్వరజస్తమోగుణము
లయొక్క వికారమనఁజేడి విడుదలఁజేసినది. సత్త్వగుణముననదిఁజేలుపు, రజోగుణము
నునదిఁజేలుపు, తమోగుణముననదిఁజేలుపు, వీనిమూఁటికిని దేహముయొక్క క్రింది
నడిమి వైభాగములరీతిని ఒకదానికీ నొకటి సంబంధము కలిగియుండును. ఈమూఁడును
ఒకదానివెంబడినొకటి మనస్సుపైన తిరుగుచుండును. ఆ మనస్సు శుద్ధస్ఫటికమువంటిది.
దానిపైన ఎఱ్ఱదాలుకొట్టినపుడు ఎఱ్ఱరంగుకలదిగాఁ గనఁబడును. నల్లదాలుతగిలినపుడు
నలుపునల్లముకలదిగాఁజూచును. తెల్లనికాంతిగల తుల్యపదార్థమును నిలువఁజెట్టినపుడు
ఆకాంతి తన స్వభావకాంతియే గనుక దానియందు లీనమగుచున్నది. తెల్లనిరంగువంటి
సత్త్వగుణమును తెల్లని మనస్సుపైన స్ఫటికముపైన తెల్లని పుష్పమును ఉంచినచోఁప్పున
రైవసంపదలచే నిలిపినప్పుడు వరుసగా నొకదానివెంబడినొకటి తిరుగుచునుండెడి రజస్త
మోగుణములు నిలువనీడలేక నశించును ఆరెండుగుణములు నశించఁగానే వానిలో చేరిన
సత్త్వమును నశించును. అప్పుడు శుద్ధసత్త్వమైనమనస్సునిలుచును. అమనస్సు పరబ్రహ్మ
ముతో నైకమగునని భావము.

అనఁ—త్రిగుణరహితమైన శుద్ధసత్త్వస్వరూపమగు మనస్సునకు నామరూపము
లతోఁగూడిన ప్రపంచవికారములు తోచవని శిష్యునకుఁ దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.

ఉ. నిద్రపునిల్వటద్దములసీడలు రెం డొకఁడై తనర్పు న
వ్వాదిక శుద్ధసత్త్వ మగునల్లము బ్రహ్మముతోడఁ గూడి యే
ప్రా దైవఁ బాయకుండి పరిపూర్ణ ము ఖాఖిలచిహ్నయు క్తమై
తద్దయు నొప్ప దృశ్యసముదాయము లెచ్చటఁ దోచుచుండెడిన్.

టీ నిద్ర...సీడలు - నిద్రపుఁచుచున్నప్పుడైన, నిల్వటఁదములుఁజూన్పరములగు గొప్ప
అద్దములయొక్క, సీడలుఁచాయలు, అనఁగా (అనోన్యత్యుత్తరచ్ఛాయలు) రెండుఁరెండును,

ఒక్కఁడై=ఒక్కటియై, తనర్పక=ప్రకాశించును, అట్లు=అప్రకారము, ఒద్దిక=వికమత్యముతోడ, శుద్ధసత్త్వముగు నుల్లము=త్రిగుణరహితమైనపరిశుద్ధస్వరూపముగు మనస్సు, బ్రహ్మముతోడ=పరబ్రహ్మముతో, కూడి=చేరి, ఏప్రాద్ధిక=ఏకాలమందును, ఎడఁబాయకుండి=విడువకయుండి, పరి...యు క్తమై - పరిపూర్ణ=పరిపూర్ణమే, ముఖ=మొండలుగాఁగల, ఆఖిల=సమస్తములైన, చిహ్ను=సద్రూపత్వ చిద్రూపత్వ ఆనందరూపత్వనిత్యత్వ నిర్మలత్వములనెడి పంచలక్షణములతోడ, యు క్తమై=కూడినదై, తద్దముఖ=మిక్కిలి, ఒప్పుక=ప్రకాశింపఁగా, ఎచ్చటక=ఏచోటను?, దృశ్యసమదాయముల=అన్యతజడదుఃఖాత్మకమైన ప్రపంచముయొక్క వికారములు, తోచుచుండెడిక=గుఱిరించెడిని?, అనఁగా తోచవలెను.

తా. కళంకరహితములయిన నిర్విబద్ధములను ఒకదానికొకటి మాపించునపుడు ఆరెండద్దముల ఛాయలును ఒక్కటియై ప్రకాశించెడురీతిగా వికమత్యముతోఁ ద్రిగుణరహితమైన శుద్ధసత్త్వస్వరూపముగు మనస్సు పరబ్రహ్మముతోఁజేరి ఏకాలమందును ఎడఁబాయకుండి బ్రహ్మపంచలక్షణములతో కలసినదై యుండఁగా నామరూపములతోఁగూడిన ప్రపంచవికారములు ఎచ్చటఁదోచునని తాత్పర్యము. అనఁగా—ప్రకాశస్వరూపమైన దీపమునుండి బైలువెడలినకాంతి ఘటపటాదివస్తువులను గనబఱిచి పిదప తన్నుఁజూపి ఆకాంతి తనయందే లీనమైనట్లు సత్తునందున్నచిత్తు మఱల తననిజస్వరూపమును ఎఱిగి నచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమునందు లీనమగుచున్నది. కాన నట్టి శుద్ధసత్త్వమైనమనస్సునకు నీటిలో నీరును, పాలలో పాలును, నేతిలో నేయిని గలిపినను, లేక ఎల్లని, తెల్లని, నల్లని అవులపాలనుకొక్కటిగా కలిపినను, ప్రత్యేకించి ఇవి ఎల్లఅవుపాలు, ఇవి తెల్లఅవుపాలు, ఇవి నల్లఅవుపాలు అనికాని, ఇవి ఈగుంటనీళ్లు, అవి ఆచెఱువునీళ్లుఅనికాని ప్రత్యేకించి నిరూపింప శక్యముకానివిధమున నామరూపాదులతోఁగూడిన అన్యతజడదుఃఖాత్మకమైన ప్రపంచముయొక్క వికారములు తోచవని భావము.

అనంతాః:—ముందు చెప్పినప్రశ్నవలన చిదంశమైనమనస్సు చిద్రూపమే అయినదనితెలిసి జడాంశమైనమనస్సును దానికృత్యమును ఏవిధముగనుండునని తెలిసికొనుటకొఱకు మనస్సుచిత్తునందునశించిన జీవన్ముక్తు లెటులసంచరింతుకనిఅడుగుచున్నాఁడు.

ఉ. డెందము బ్రహ్మమందుఁ దగ १ డిందిన మే నిల నుండుదన్కఁ బెం
పొంద భుజింతు రైన నవు १ డుల్లము గ్రుంకకయుండుఁ గ్రుంకిన
న్తుందటి వెల్లఁ గావు మఱి १ వుట్టిన ముక్తులు గారు వార లీ
సందియమెల్లఁ దీర్చుచుననన్దరుమూర్తిదొడంగెబల్కఁగాన్. ౨౧

టి. ఇలక=భూమియందు, దె దను=శుద్ధకై త్వమైనమనస్సు, బ్రహ్మమందుక= పర బ్రహ్మస్వరూపమందు, తగక=తెన్నగాను, దిందినక=లీనమైనను, మేను=శరీరము, ఉండుదన్కక=ఉండెడుదాక, పెంపొందక=వృద్ధిపొందుటకుఁగాను, భుజింతురు=బ్రహ్మతే త్రలు అన్నపానాదులను పుచ్చుకొందురు, ఐనక=అట్లేన, అపుడు=ఆసమయమందు, ఉల్లము=మనస్సు, క్రంకకయుండుక=ఆ బ్రహ్మమందు లీనముగాక భిన్నమైయుండును. క్రంకినక=లీనమైనయెడల, మందటివ్లక=కావు=మందుచెప్పిన క్రియలుకావు, మఱిపుట్టినక=ఒకసమయమందగఁగియుండి పెండియ పుట్టినయెడల, వారలు=ఆ బ్రహ్మతే త్రలు, ముక్తులుగారు=జీవన్ముక్తులుగారు, ఈసందియమెల్లక=ఈసందేహమంతయు, తీర్చుమనక=తీర్చవలయునని శిష్యుఁడడుగఁగా, సద్గురుమూర్తి=సద్గురుస్వామి, పల్కఁగాక=పలుకుటకు, తొడంగక=ఆరంభించెను.

తా. పుడమియందు శుద్ధకై త్వముగల మనస్సు పర బ్రహ్మస్వరూపమందు నిశ్శేషముగా లీనమైనను శరీరమండునంతదనుక వృద్ధిపొందుటకుఁగాను బ్రహ్మతే త్రలు అన్నపానాదులను పుచ్చుకొందురు గాన నాసమయమున మనస్సు ఆ బ్రహ్మమందు లీనముగాక భిన్నమైయుండును. అట్లు భిన్నముగ నుండనియెడల మందటివలనఁజరుగవు. లేక ఒక సమయమందు లీనమై మఱియొక సమయమున భిన్నమైన పక్షమందు ఆ బ్రహ్మతే త్రలు జీవన్ముక్తులుగారు. కనుక ఈసందేహమంతయు నివృత్తిచేయవలయునని శిష్యుఁడడుగఁగా సద్గురుస్వామి చెప్పనారంభించెనని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—ఆ సంశయమునకు ఉత్తరముచెప్పఁబూని యామనోనాశము ఇరుచెఱుగులుగా నుండునని చెప్పచున్నాఁడు.

తా. రూపరూపముల న్మనోలయము చాగుప్రజ్ఞ ద్వైవిధ్య మా రూపం బందు విముక్తులం దిల మహారూపంబు ముక్తాంగులం దాపాదింతురు శుద్ధన త్వమై తదీయం బైన రూపంబు తద్రూపంబుకైకలింగభంగమునఁదా ౩ దోఁచుక మహారూపమై.

టి. చాదుప్రజ్ఞ=మనోహతమైనబుద్ధిగలశిష్యుఁడా, ఇలక=భూమియందు, మనోలయము=మనోనాశము, ద్వైవిధ్యమాక=రెండువిధములగును, అందక=అందు, రూపంబు=రూపముపేరుగలమనోలయమును, విముక్తులందుక=జీవన్ముక్తులయంగును, మహత్=అతిశయమగు, అరూపంబు=అరూపముపేరుగలమనోలయమును, ముక్తాంగులందక=నిదేహము క్తులయందును, ఆపాదింతురు=పెద్దలుచెప్పుదురు, శుద్ధన త్వమై=త్రిగుణరహితమైన సామ్యావస్థయే, తదీయంబైన=ఆ జీవన్ముక్తులయందలి మనోలయమైన, రూపము=స్వరూపమును పేరుగలది, లింగభంగమునక=నూత్తశరీరనాశమందు, తద్రూపంబుకైక=ఆ

శుద్ధస్ త్త్వమునశంపఁగా, మహాపాపమై-మహత్ = గొప్పయగు, అపరాపమై = రాపములే నిదై, తాత్ = తాను, తో = తుల్యము = బిచ్చము.

తా. మంచిబుద్ధిగలశిష్యుఁడా! భూమియందు మనోనాశముస్వరూపమని అపరాప మని రెండువిధములు. అందు స్వరూపమనోనాశము జీవన్ముక్తలయందును, అపరాపమ నోనాశము విదేహముక్తలయందును ఒప్పునని పెద్దలు చెప్పుదురు. ఆత్మిగుణహితమైన సామ్యావస్థయే ఆ జీవన్ముక్తలయందలి మనోలయమయిన స్వరూపమున పేరుగలది. నూత్న శరీరనాశమందు ఆశుద్ధస్ త్త్వమునశించి రూపములేనిదై కనబడునని తాత్పర్యము.

స్వరూపమనోనాశమనఁగా:—రూపముచెడక నాశముఁజెందుట. అగ్నిదగ్ధమైన బట్టమదర చూపునకు రూపము చెడనదిగా కనబడుచుండినను ఉపయోగమునకురాదు. కనుక అతీరుననే త్రిగుణరహితమైన మనస్సుతోఁగూడిన బ్రహ్మవేత్తలు లోకవ్యవహారములోనున్నను స్వరూపమనోనాశమును పొందుదురు. అపరాప మనోనాశము అనఁగా చూపునకు రూపముకలదిగా తోచినను స్వరూపము కనబడకపోవుట. ముందుచెప్పిన తీరున కాలిన బట్టమదర రూపముకలదిగా కనబడినను, గాలికొట్టినపుడు ఎగిరిపోయి అపరాపము కూడ కనబడక పోయినవిధమున బ్రహ్మవేత్తలు ప్రాకృతకర్మజమైన నూలశరీరముతోఁ గూడియుండినపుడు భ్రాంతిజమైన కారణశరీరమును జ్ఞానాగ్నిచేర దగ్ధముచేసి నందున ప్రాకృతక్షయకాలమందు నూలశరీరము శ్మశానాగ్నిచే కాల్చబడఁగా నూత్నశరీరమునకు ప్రవేశింప వోటులేక కట్టలేని నిప్పు షీటిందిషీటింది భస్మమైనలాగున పర బ్రహ్మనుండు అపారలయమై లీనమగుచున్నారు. దీనికి లింగభంగమనిపేరు. ఈలింగ శరీరము అను నూత్నశరీరము. నూలకారణశరీరములకు నడుమసంచరించునది. ఎట్లనఁగా— నూలదేహము నాశనముకాఁగానే అందుండి కారణదేహములో దాఁగుచున్నది. మరల ప్రారబ్ధమును అనుభవించుకాలము సంప్రాప్తమయ్యేసేని ఈశ్వరుని నియమముచొప్పున నూలశరీరములో ప్రవేశింపఁజేయఁబడి కర్మానుసారిగా ముఖిఃఖిముల ననుభవించుచుండును. కాఁబట్టి యా లింగశరీరమునకు దాఁగ వోటులేకుండునటులు బ్రహ్మవిచారముచేసి కారణశరీరమును నశింపఁజేసికొనినవాఁడు నూలశరీరముచెడఁగానే, “భిద్యతే హృదయ గ్రంథి భిద్యంతే న్యసంకయాః, షీయంతే చాన్యకర్మాణి తస్మిన్కాద్యప్యే పరావరే” అను శ్రుతిప్రమాణము ననుసరించి హృదయ గ్రంథియైన లింగశరీరమునశింపఁగానే సకలసంకయములు నివారణమై బ్రహ్మసందర్శనమై “బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మైవభివతి” బ్రహ్మమును తెలిసినవాఁడు బ్రహ్మమే అగునను శ్రుతిప్రమాణముచొప్పున బ్రహ్మములో విశ్వమగుచు న్నాడు. ఇట్లు విచారించి శరీరత్రయవిలక్షణుడైన ప్రత్యగాత్మ తానని తెలిసికొనిన వాఁడు ముక్తఁడని నేదాంతసిద్ధాంతము.

అవ:—రూపమువీడి అరూపమైన తెలివియందు రూపమైన మనశ్శునిలన సర్వము ననుభవించుచున్నని చెప్పుచున్నాడు.

మ. ఋత మానిర్మలస త్వమైనమన మోహృన్నాచుముం బాయులో హితకృష్ణ ద్విగుణంబు లూన మయినక १ హేలాగతిం జెందఁ డా తతభూత ప్రభవివ్యదర్థములకై २ తాత్కాలికం బందుచుక హతయుగ్మం డయి ముక్తుడై వెలయు నేరీయాతంకము న్లేకిలన్.

టీ. నిర్మలసత్వమైనమనము-నిర్మల=ఆత్మిగుణవిహితమైన, సత్వము=ఆశుద్ధసత్వము, విన మనము=విన అంతఃకరణము, ఋతమాక= (శ్రుతి. ఋతగోంసత్యంపరంబ్రహ్మ) సత్యమగును, లోహితకృష్ణద్విగుణంబులు-లోహిత=రక్తవర్ణముగల, కృష్ణ=నీలవర్ణముగల, ద్విగుణంబులు-ద్వి=రెండైన, గుణంబులు=రజస్తమోగుణంబులు, దోనమైనక=లోపింపఁగా, అహృన్నాచుముక=ఆయంతఃకరణమును పేరును, పాయుక=పోవును, అనఁగా, (అమనస్కుమనబు) ఆత...లకై-ఆతత=విశేషములైన, భూత=కడదినకాలమందలి, ప్రభవివ్యత=రాగలకాలమందలి, అర్థములకై=ప్రాప్తాప్రాప్తప్రయోజనములనుగూర్చి, హేలాగతింజెందఁడు=అవమానవిలాసములబొందఁడు, తాత్కాలికంబందుచుక-తాత్కాలికంబు=తత్కాలప్రయోజనమును, అందుచుక=బొందుచు, హతయుగ్మండయి=కొట్టబడినద్వంద్వములు గలవాడై, ముక్తుడై=జీవన్ముక్తుడై, ఏయాతంకము న్లేకిలక-ఇలక=భూమియందు, ఏయాతంకముక=ఏయడ్డియు, లేక=లేక, వెలయుక=ఆబ్రహ్మవేత్త ప్రకాశించును.

తా. ఆత్మిగుణవిహితమైన శుద్ధసత్వమను పేరుగల అంతఃకరణము సత్యమగును. ఎఱుపు, నలుపు రంగులుగల రజస్తమోగుణంబులు చెడినను ఆయంతఃకరణమును పేరును పోవును. కడదిన కాలమందలి రాగలకాలమందలి ప్రాప్తాప్రాప్తప్రయోజనములనుగూర్చి భేదమోడములఁజెందక తత్కాలప్రయోజనములఁ బొందుచు ఏయడ్డియులేక ద్వంద్వతహీతుడై జీవన్ముక్తుడగుగా ఆ బ్రహ్మవేత్త ప్రకాశించునని తాత్పర్యము.

అవ:—మనశ్శు శుద్ధసత్వస్వరూపముగా వ్యవహరించినయెడల సమాధి యెట్లు నగుడుననెడు సంకయమునకు గురుండు సమాధానముఁ జెప్పుచున్నాడు.

మ. వ్యవహారానివృతకాల మెల్ల స్వనమోహృవాన మానన్నఁ ద ద్వ్యవసాయంబులు వేటుగావె మది తత్త్వం బమ్మెయి న్నిల్పునే వివరింపుం డన నారి నూత్నవిటుతో १ వేడ్కం బ్రవర్తించి తా భవనోద్యోగినియై తదుత్సవము సంభాషించు నట్లు నెదన్. ౨౪

టీ. వ్యవ... మెల్లకొనె-వ్యవహారముతో, అన్యతః కూడుకొనిన, కాలమెల్లకొనె=కాలమంతయు, స్వస...నన్నకొనె=స్వప్రత్యగత్యసంబంధమును, సమాధి= నిర్వికల్పసమాధియొక్క, అవాసము=ఉనికి, ఔనన్నకొనె=ఔననిన, తద్వ్యవసాయంబు లు= ఆ వ్యవహార ప్రయత్నములు, వేటుగావె=భిన్నములుగావా, మదికొనె=అంతఃకరణ మందు, తత్త్వంబు=శుభారము, అమ్యయికొనె=అదే ప్రకారము, నిలుచునే? నిలుచు నా?, వివరింపుండనకొనె=ఈ సం దేహములు దెలియఁజేయఁడనఁగా, నారి = ఒకానొక కామిని, నూత్నవిల్లుతోకొనె = నవీనపురుషునితో, వేడ్కకొనె = సంతోషముగా, ప్రవ ర్తించి=కలసి, తాకొనె=తాను, భవనోద్యోగినియొ=ఇంటిపనులతోఁగూడినదైనను, ఎడకొనె=మనస్సునందు, తదుత్పన్నముకొనె=ఆ యనుభవించిన శుభమును, సంభావించునట్లు=చిం తించునట్లు, ఔకొనె=అగును.

తా. లోకవ్యవహారముతోఁ గూడికొనిన కాల మంతయు బ్రహ్మభిన్న కూటస్థ చైతన్యసంబంధ మగు నిర్వికల్పసమాధియొక్క స్థానము ఔననఁగా, అవ్యవహారప్రయ త్నములు భిన్నములుగావా? అట్లుకాఁగా మనస్సునందు యథార్థము అదే ప్రకారము నిలుచునా? ఈసం దేహము తెలియఁజేయవలయునని శిష్యుఁడడుగఁగా ఒకశ్రీ పత పురుషునితో అజ్ఞానముచేత సంతోషముగా ప్రవర్తించి అనుభవించిన శుభమును, వెనుక తెలివి గలిగినందున ఇంటిపనులతోఁగూడినదై క్రమముగానున్నను మనస్సునందు మును పు తా ననుభవించినశుభమును చింతించినట్లు అగునని ఆచార్యుఁడు చెప్పెనని తాత్ప ర్యము. ఇట్లనుటచే బ్రహ్మనిష్ఠయందున్నవారికి లోకవ్యవహారములు జ్ఞప్తికివచ్చినట్లగు నని భావము. అనఁగా లోకమందుఁగల చీకటిని సూర్యునివలనను సగముతీసివేయఁగా తక్కినసగములో సగము చంద్రుఁడు దొలఁగఁజేయఁగా మిగిలినభాగము అగ్నిచేబోఁ గొట్టఁబడినను, కొలఁదిభాగము దీపముయొక్క అడుగున నణఁగియున్నరీతిని, బ్రహ్మ వేత్తలయందుఁగల అజ్ఞానమనెడి చీకటిని కర్మకాండముచేత సగముభాగమును, భక్తి చేత తక్కినసగములో సగమును, జ్ఞానముచేత మిగిలినభాగమును హరింపఁజేసినను, దీప ముక్రింద అణఁగియుండు కొలఁదిభాగమువలె జగద్భ్రాంతిరూపమైన అజ్ఞానము అణఁగి యుండునని గ్రహింపవలయును.

అవతారిక.—వ్యవహారమందు అహంభావము తొలఁగుటకు చిత్తుఖస్వరూపుఁడైన జీవన్ముక్తునియొక్క శుద్ధసత్త్వస్వరూపమైన మనస్సునందు అహంభావము కూడునా యను శిష్యునిశంకకు ప్రత్యుత్తరముగా ప్రత్యక్షయలక్షణమును ఆచార్యుఁడు చెప్పు చున్నాడు.

ఉ. ఆ రక్షరణ్య విన్నపము శిష్యప్రేమవ్యభిమాని గాక తా
గ రయఁగాక బ్రహ్మమయి శ్రీ క్రాంతిముక్తుఁడుభోక్తయాననం

గర్త యగుం జమి యన విశ్వాసముతో భువి నాతడే మహా

కర్త సుభోగి హంసుడనఁగా వెలయున్విన నుత్సహత్త్వముల్. ౨౫

టీ. ఆ ర్తశత్యా-ఆ ర్త=జననమరణరూపదుఃఖపీడితులైనవారికి, శరణ్య=రక్షకుఁడనైన మధురస్వామి, విన్నపము=విజ్ఞాపనము, పుడమి=భూమియందు, తా=ప్రత్యగభిన్న పరమాత్మయైన తాను, వ్యష్టిసమష్టిభిమానిగాక-వ్యష్టి=జీవన్ములనూత్మకారణశరీరములయందును, గమప్తి=ఈశ్వర స్థూలనూత్మకారణశరీరములయందును, అభిమానిగాక=విశ్వత్రైజసప్రాజ్ఞాద్యభిమానములును, విరాడ్ధిరణ్య గర్భావ్యాకృతాద్యభిమానములును, లేనివాడై, కర్తయఁగాక, (కుటుంబభరణమునకును, వ్యోమాదిప్రపంచసృష్టిని) కర్తగాక, బ్రహ్మమయి=పరిపూర్ణుడై, క్రాలు=ప్రకాశించుచుండెడి, విమన్తఁడు=జీవన్ముత్తఁడు, భోక్తయౌనన=భుజించువాడౌననిన, కర్తయగుంజామి=కర్తయగుఁగదా, అన=అని శిష్యుఁడగుఁగా, భువి=పుడమియందు, అతడే=అజీవన్ముత్తఁడే, మహాకర్త=మహాకర్త, మహాభోగి=మహాభోగి, హంసుడు=మహాత్యాగి, అనగా=అనునట్లుగాను, వెలయు=ప్రకాశించును, విశ్వాసముతో=విశదముగా, తస్మహత్త్వముల్-తల్=ఆత్రివిధనామముల, మహత్త్వముల్=మహిమలు, విన=అలకింపుము.

తా. జననమరణదుఃఖపీడితులైనవారికి రక్షకుడనైన మధురస్వామి! విజ్ఞాపన మొకటివినుడు. భూమియందు ప్రత్యగభిన్న పరబ్రహ్మమైన తాను, జీవన్ములనూత్మకారణశరీరములయందును, ఈశ్వర స్థూలనూత్మకారణశరీరములయందును, విశ్వత్రైజసప్రాజ్ఞాద్యభిమానములును విరాడ్ధిరణ్యగర్భావ్యాకృతాద్యభిమానములును లేనివాడై కుటుంబభరణముందును, గగనాది ప్రపంచసృష్టియందును, నేను గర్త ననెడి తలంపులేక అంతట నిండియుండెడువాడై ప్రకాశించుచుండెడు జీవన్ముత్తఁడు సమస్తభోగములును అనుభవించుచుండెడి వాడౌననిన కర్తయగుఁగదా అని శిష్యుఁడగుఁగా నిరభిమానియైన అజీవన్ముత్తఁడే మహాకర్త యనియు, మహాభోగియనియు, మహాత్యాగియనియు ఈసంక్షిప్తచేత ఒప్పడగిన వాడౌనని ఆచార్యుడు అనతిచ్చి ఆ జీవన్ముత్తనికే దగిన పైనిజెప్పిన త్రివిధనామములచేత ఒప్పడగిన మహాత్మ్యములను తెలియఁబఱచెదను విను మని తాత్పర్యము. అనగా ఈశ్వరస్థూలనూత్మకారణ మహాకారణ దేహాద్యభిమానము విరాట్టు, హిరణ్యగర్భ, అవ్యాకృత, పరమాత్మలనెడి నామచతుష్టయమునందును, జీవన్ములనూత్మకారణ మహాకారణ దేహాద్యభిమానము విశ్వ, త్రైజస, ప్రాజ్ఞ, ప్రత్యగకర్త లనెడి నామచతుష్టయమునందును గల సర్వజ్ఞత్వ కింబిత్ జ్ఞత్వా ద్యభిమానరహితుడైన నిరభిమానియగు బ్రహ్మవేత్త స్థూల నూత్మ కారణ మహాకారణ దేహాద్యభిమానములయందు ఓత, అనుజ్ఞాత, అనుజ్ఞేరస, అనికల్పడను నామచతుష్టయము

కలిగి ప్రసరించెడి ఈమహాపురుషుఁడు మహాకర్త మనియు, మహాభోగియనియు, మహాత్యాగియనియు చెప్పఁబడును.

అపతారిక. — మహాకర్తలక్షణము ఈ దిగువ వచ్చెడి లెండుపద్యములచేతఁ జెప్పఁబడుచున్నది.

మ. కదలింపక గదలంగ నోపనియయగ్నాంతాచలాగ్రస్థలిక
సవయఃపిండనిషండము ల్గదలు నాచందంబున నైవుల

స్త్రుదయప్రేరకప్రేర్యమాణముల నూహింప న్నదా లేనిచి
త్పదమందెల్ల జగచ్చయంబుభ్రమచేత న్నంచలించుక రహిన్.

టీ. కద...పని-కదలింపక=కదలింపఁజేయుటకును, కదలంగ=తా గదలఁటకును, ఓపని=కూడని, అయస్కాంతాచలాగ్రస్థలిక=అయస్కాంతాచల=నూదంటుకాతికొండయొక్క, అగ్రస్థలిక=ముందటిభూమియందు, సవయఃపిండనిషండముల్=సత్=శ్రేష్ఠములైన, అయఃపిండ=ఇనుపముద్దలయొక్క, నిషండముల్=సమాహములు, కదలుక=కదలును, అచందంబునక=అతీరున, నైవులక=చేష్టలను, హృదయప్రేరకప్రేర్యమాణములక=హృదయ=మనస్సునందలి, ప్రేరక=ప్రేరేపువాఁడును, ప్రేర్యమాణములక=ప్రేరేపింపఁబడినకార్యములను, అహింపక=అలోచింపఁగా, సదా=ఎప్పుడును, లేని=లేనట్టి, చిత్పదమందుక=చిత్తక్షణముగల పరబ్రహ్మమందు, ఎల్లజగచ్చయంబు=సమస్తలోకసమాహము, భ్రమచేత=భ్రాంతిచేత, రహిన్=మిక్కిలి, సంచలించుక=చలించును.

తా. కదలఁజేయుటకును, తాను కదలఁటకును, కూడని నూదంటుకాతికొండయొక్క ముందటిభూమియందు శ్రేష్ఠములైన ఇనుపముద్దలయొక్క సమాహములు కదలెడి తీరున చేష్టలను, మనస్సునందలి ప్రేరేపువాఁడును, ప్రేరేపింపఁబడినకార్యములను అలోచింపఁగా నెప్పుడునులేనట్టి పరబ్రహ్మమందు సమస్తలోకసమాహము భ్రాంతిచేత మిక్కిలి చలించునని తాత్పర్యము. ఇచ్చట నూదంటుకాతికొండ పరబ్రహ్మమనకును, అయఃపిండములు లోకవ్యాపారములకును ఉపమానములుగాఁ జెప్పఁబడినవి. ఎట్లనఁగా: నూదంటు రాతికొండయను, ఇనుపముద్దలను అచేతనములు. అట్టి అచేతనపదార్థమైన కొండయొక్క క్తిచేత దాని సాన్నిధ్యమందుండి ఇనుపముద్దలు కదలఁగా నిరాకారుఁడును, నికవయపుఁడును, నిర్గుణుఁడును అయియుండియు ఆపరబ్రహ్మము చేతనుఁడుగా నుండుటవలన ఆయనసాన్నిధ్యమందుండెడి సకలేంద్రియములు చలించుట ఆశ్చర్యము కాదని భావము.

చ. తనుకరణప్రభిన్నమయగత త్పదశేషవివర్తనాలికి

న్విసు నుత ప్రేరకాద్యఖిలవృత్తులకు ఘనవృత్తి తాన యై

యినకరణంబుమాట్టి భుజియించినఁ దా విభువై యకర్తయై
యనయము భోగము ల్లగ మగహామహిమ న్ముననై కకర్తయౌన్.

టీ. సుత=సుమార, విన=ఆకర్షింపుము, తనక...నిక=తన = దేహశ్రయము
యొక్కయు, కరణ=జ్ఞానేంద్రియకర్తేంద్రియ అంతఃకరణములయొక్కయు, ప్రభిన్న
మయ=భిన్నస్వరూపమయమైన, తిత్తతే=ఆయా, అశేష=సమస్తములైన, వివర్తనా
లిక=వ్యాపార సమదాయములకును, ప్రేరకాద్యభిలవృత్తులకు=ప్రేరక = ప్రేరకత్వ
ము మొదలుగాఁగల, అభిల=సమస్తములైన,వృత్తులకు=సమలకును,ఘనవృత్తితానయై
=తానే ఘనమైనవృత్తియై, ఇనకరణంబుమాట్టిక = నూర్యకరణమువలె, అనయము=
ఎల్లప్పుడు, భుజియించినక = భోగములను అనుభవించినను, తాక=తాను, విభువై =
సర్వవ్యాపకుడై, అకర్తయై=అట్టికర్తృత్వములేనివాడై, తగక=లేస్సగా, మహామ
హిమక=అతిశయమయినప్రభావముచేత, భువనైకకర్తయౌక = భువన=చతుర్దశభువన
ములకును, ఏక=ముఖ్యమయిన, కర్త=మహాకర్త, టౌక=అగును.

తా. కుమారా! నూలనూత్నకారణదేహములయొక్కయును, జ్ఞానేంద్రియ కర్తేం
ద్రియ అంతఃకరణములయొక్కయును, భిన్నస్వరూపములైన ఆయాసమస్తములను వ్యా
పారసమదాయములకును, ప్రేరకత్వము మొదలగునన్నిపనులకును తానే ఘనమయినవృత్తి
యై, నూర్యకరణములు (శుద్ధాశుద్ధములనెడి తారతమ్యములేక) అంతలను ప్రకాశం
చువిధమున ఎల్లప్పుడు భోగములను అనుభవించినను తాను సర్వవ్యాపకుడై అట్టికర్తృ
త్వములేనివాడై మిక్కిలి శ్రేష్ఠమయినప్రభావముచేతపదునాలుగుభువనములకును ముఖ్య
మయిన మహాకర్తయగును విచమని తార్కికము. క॥ ౧౪౮ల పనుల విద్యవం, బరయక
గతమత్సరఁ డయి యచలుండై తన్నొరసినక్రియలం జేసి యలరును మహాకర్త ప్రవి
మం బగుతెలివిన్॥

అవ. — మహాభోగి మహాత్మాగి యనెడివారియొక్కలక్షణములఁ జెప్పచున్నాఁడు.

మ. రససంమిత్రపదార్థదోషగుణము శ్రీ ల్రాణింపనీ కాత్మలో
వెన దావాగ్నిగతి న్భుజింప నతఁ డెర వ్యేళ స్వహాభోగి యౌ
వనులోష్ఠాదినమస్తయగ్గతతుల శ్రీ న్వర్జించి న్వప్రజ్ఞ సం
తనమందన్నటికాకృతిక వెలయు నాతం డే మహాత్మాగియౌన్.

టీ. అతఁడు=జీవన్ముక్తుడైన ఆపురుషుఁడు, ఎవ్వరక=ఏకాలమందైనను, ఆ
త్మలోక=అంతఃకరణమందు, రస...నిక=రస = పక్షసములచేత, సంమిత్ర=కూడిన,
పదార్థ=భోజనవస్తువులయందలి, దోష=జైత్యాదిదోషములను లేక అచారానాచారదోష
ములను, గుణముల్ = దేహమునకు ఇది చెఱుపుచేయును ఇది మేలుచేయు ననెడి గుణ

ములును, లేక ఉప్పునగా చప్పనగా నున్నదనుగుణములను, రాజింపనిక = రానియ్యక, పెసక = శిశువునగా, (అది నిమ్మచెట్టు ఇది మామిడిచెట్టు ఇది రావిచెట్టు అను గుణ గణముల యోజింపక అన్నిటిని) దావాన్నిగతిక = దహించెడికార్చిచ్చువలె, భుజిం పక = భుజింపఁగా, మహాభోగియాక = మహాభోగి అను మాహాత్మ్యము గలవాఁడగును, ఆతండ్రి = ఆజీవన్ముక్తఁడే, స్వప్రజ్ఞక = ప్రత్యగాత్మస్వరూపమైన తనయొక్క అఁతో త్సాక్షాత్కారజ్ఞానమచేత, సంతకమందక = కలిగిన ఆనందమునుచెందఁగా, వసు... తులక = వసు = బంగారు, లోఁత్ర = మట్టిపెళ్ళ, ఆది = మొదలగు, సమస్త = సకలములను, యుగ్మ = ద్వంద్వములయొక్క, తతులక = సమాహములను, వర్జించి = విడిచి, స్ఫటికా కృతిక = ఇతరవర్ణముల తనయందు ఆరోపింపబడినను అవి తనవిగాక నేఱుగానందు స్ఫటికపుటాయవలె, మహాత్మాగి = అన్నిటిని విడిచినవాఁడు, జ్ఞే = అవును.

తా. జీవన్ముక్తఁడైన పురుషుఁడు ఏ సమయములయందును మనస్సునందు ఆఱు తనములచేతఁ గూడిన భోజనద్రవ్యములయందలి వారపితృశ్రేష్ఠాదిదోషములును లేక మడు గు మయిల అను దోషములను, దేహమునకు ఇది జబ్బుచేయును ఇది మేలుచేయును అనెను రెండుగుఱములను రానియ్యక కేగముగా నిది నిమ్మచెట్టు, ఇది తుమ్మచెట్టు, ఇది మామిడిచెట్టు, ఇది రావిచెట్టు అనెడి గుణగణములయోజింపక అన్నిటిని కార్చెడి కార్చి చ్చువలె భజింప మహాభోగి అనుమాహాత్మ్యముగలవాఁడగును. ||౧|| సమభావన నెంగు విశో, ధము వదయక శోగుల్లెఁ దా వీడ్చొని ప్రా, ప్రము ననుభవించు నెవ్వం, డమఃవతీ యతఁడహో మహాభోక్తీ సరస్" ఆ బ్రహ్మకేత్రయే బ్రహ్మభిన్న కూస్థుఁడై తన్యస్వరూపమయిన తనయొక్క దివ్యజ్ఞానమచేత కలిగిడి ఆనందమతో ఇది బంగా రము, ఇది మట్టిపెళ్ళ మొదలగు సకలమైనద్వివిధముల సమాహములను వదలి ఇతరవర్ణ ముల తనయందు ఆరోపింపబడినను అవి తనవిగాక నేఱుగానందెడి స్ఫటికపు టాయవలె అన్నిటినివిడిచి మహాత్మాగియై ప్రకాశించునని తాత్పర్యము. ||౨|| సకలేచ్ఛావిష యంబుల, సకలకుఠాకుభేదముల సంకయతతులక, సకలనియమనిశ్చయముల, నకలం కుఁ డనిచ్చుఁడే మహాత్మాగి యగున్ "

అతాతరిక. — జీవన్ముక్తఁడు వ్యవహరింపఁబడియు, ఆరూఢుండనుట యేలాగని యడుగునూనఁడు.

తా. ఆరభ్యప్రద ముర్వి దై వగతి యోయారభ్యభోగార్హమా
కారం బందు వసించి యిష్టుఁడయి తీర్త్కార్యాలి కాధారఁడై
సారాసారవివేకము న్దలియ సోచ్ఛాస్త్రంబు లాలించువాఁ
డారూఢుం డని పల్క నెట్లుగు మదీరయాచార్య తెల్ప వ్వగున్. ౨౯

టి. మదీయాచార్య=నా గురుమూర్తి, ఉర్విక=పుడమియందు, దైవగతి=జన్మ
 వరంపతగా వచ్చుచుండెడి విధిమార్గము, అభ్యుప్రదము=ప్రాశ్నమునిచ్చునది, ఆయాభ్య
 భోగార్హమాకాశంబు-ఆయాభ్య=ఆప్రాశ్నమును, భోగ=అనుభవించుటకు, అర్హము=
 తగినది, ఆకారంబు=శరీరము, అందుక=అట్టిదేహమందు, వసించి=ఉండుకొని, తత్కా
 ర్యాభిక్ష=ఆకాశ్యముల సమాహమునకు, ఇష్టుడై=ప్రియుడై, ఆధారండై=దానికి
 కారణభూతుడై యుండి, సారాసారవివేకమునైలియక-సారసార = అత్యానాత్మలను
 రెండువస్తువులయొక్క, వివేకముక=పరిశోధించెడి జ్ఞానమును, తెలియక = తెలియు
 టకుగాను, సచ్చాస్రయింబులు=వేదాంతశాస్త్రములను, అలించుక=(పిచ్చుట ఆచార్యము
 ఖముగా) వినును, వాడు=అట్టిపురుషుడు, ఆరు ధుండని=కృతకృత్యుడని, ఎట్లు=
 ఏప్రకారము, పలుకక=చెప్పటకు, అగుక=అవును, తెల్పివర్ణక=ఈయర్థమును స్పష్ట
 ముగా అనుగ్రహింపదగును.

తా. నాగురుమూర్తి! పుడమియందు జన్మపరంపతగా వచ్చుచుండెడి విధిమార్గము
 ప్రాశ్నము నిచ్చునది, ఆప్రాశ్నమును అనుభవించుటకుతగినది శరీరము, అట్టిదేహమందు
 ఆకార్యముల గమాహమునకు ప్రియుడై వానికి కారణభూతుడై అత్యానాత్మలను
 రెండువస్తువులను పరిశోధించెడి జ్ఞానమును తెలియుటకుగాను వేదాంతశాస్త్రములను ఆ
 చార్యముఖముగా వినును. అట్టిపురుషుడు కృతకృత్యుడని యేప్రకారము చెప్పవగును.
 ఈయర్థము స్పష్టముగా ననుగ్రహింపవలయు నని తాత్పర్యము.

అస:-ఆచార్యుడు శిష్యుడడిగినప్రశ్నకు ఉత్తరము చెప్పచున్నాడు.

చ. మమత యహంత యాషణసమాజము మానుషజాతిలీల తాఁ

గ్రమముగఁ దత్త్రియం బిహపరంబుల కాశ్రయ మానరాళికి

శమదమశాస్త్రచింతనలు సాధనము ల్గుముముక్షుపంక్తికి

సమరసభావపూర్ణులకు సాధనసాధ్యములున్నవే కనన్. 30

టి. మమత=ఇది నాది పీరు నావారసుటయు, అహంత=నేనితడనుటయు, ఈషణ
 సమాజము=దారేషణ పుత్రేషణ ధనేషణములయొక్క సమాహము, మానుషజాతిలీలలు-
 మానుషజాతి=మనుష్యస్వభావముగల, లీలలు=కార్యములు, బౌక=అగును, అనరాళికి=
 అట్టిమనుష్యసమాహమునకు, క్రమముగక=వరుసగా, తత్త్రియంబు-తత్=అమమత,
 ఆ యహంత ఆ యాషణసమాజము అనెడి, త్రియంబు=యూడును, ఇహపరంబులకుక=
 ఇహపరలోకములకు, ఆశ్రయము = ఆధారము అగును, గుముముక్షుపంక్తికి-ను=
 నుపై, ముముక్షు=మోక్షేచ్ఛగల, పంక్తికి = జనసమాహమునకు, శమదమశాస్త్ర

చింతనలు, శమ=అంతరింద్రియనిగ్రహము, దమ=బాహ్యేంద్రియనిగ్రహము, కాస్త్ర=వేదాంతకాస్త్రమందలి, చింతనలు=మననములు, సాధనములు=ఉపకరణములు, కనక=చూడఁగా, సమకసభావపూర్ణులకు= సర్వపరిపూర్ణ మయినయానందభావము లన్నియుఁగలవారలకు, సాధనసాధ్యములు = కరణకార్యములు, ఉన్నజేత యారూఢులకు నున్నవా, అనఁగా లేవనుట.

తా. ఇది నాని, వీరు నావారు, నే నితఁడను అనుటయు దారేషణ ధనేషణముల యొక్క సమాహము మనుష్యస్వభావముగల కార్యములు అగును. అట్టి మనుష్యసమాహమునకు వరుసగా ఆ మమత, యహంత, యీషణసమాజము లనెడిమూఁడును ఇహపరలోకములకు ఆధారము అగును. మోక్షేచ్ఛగల జనసమాహమునకు అంతరింద్రియనిగ్రహము, బాహ్యేంద్రియనిగ్రహము, వేదాంతకాస్త్రమందలి మననము ఉపకరణములుగా నున్నవి. అయితే సర్వపరిపూర్ణమయిన యానందభావము గలవారలకు కరణకార్యములు లేవని తాత్పర్యము.

అవ. -- జీవన్ముక్తులకు లోకన్యవహారిము లేకుండినను శ్రేణబాధివ్యవహారములు కావలయునా? అక్కఱలేదా? యని శిష్యుఁడడుగుచున్నాఁడు.

మ. గురుచూడామణి యొప్పిదంబులు త్వదురక్షు ల్సత్పరేహేచ్ఛలం దరయ న్నూడని మోక్షకాంక్షులు సమోధ్యభ్యాసులై యుందు రిద్ధరఁ దద్యత్నము వీడిన స్వరలఁ దత్కాంత ల్వేస న్లోరణో స్థిర మొంద న్బని లేదో శాస్త్రమువినరన్జింతింప డెందంబొగిన్. ౩౧

టీ గురుచూడామణి=గురుశిరోరత్నమూ, ధరణ్=భూమియందు, త్వదురక్షులు=దేవరవా రాసతిచ్చినవాక్కులు, ఒప్పిదంబులు=సరియైనవే, సత్ = విద్యమానములైన, పర=పరలోకముయొక్కయు, ఇహ=ఇహలోకముయొక్కయు, ఇచ్ఛలందుక = కోరికలయందు, అరయక=విచారింపఁగా, కూడనిమోక్షకాంక్షులు=చెదనిముముత్తువులు, సమాధ్యభ్యాసులై యుందురు = సత్విజ్ఞానానందస్వరూపనిష్ఠ చేయుచుందురు, ఇద్ధరక=ఈ భూమియందు, తద్యత్నము = ఆ యభ్యాసప్రయత్నము, వీడినక = వదిలినను, మరలక = తిరుగా, తత్కాంతలు=ఆ యహపరేచ్ఛలు, వెనక=వెంటడిగా, లోరణో=అపేక్షించులో, అనఁగా కోరుదుతనుట. డెందంబు = మనస్సు, ఒగిన్ = క్రమముగా, స్థిరమొందక = నిలకడపొందుటకు, కాస్త్రము = వేదాంతకాస్త్రము, వినక = శ్రవణముచేయుటకును, చింతింపక = మననముచేయుటకును, పనిలేదో = అక్కఱలేదా.

తా. గురుశిరోరత్నమా ! భూమియందు దేవరవారానతిచ్చినవాక్కులు సరియైనవే, విద్యమానములైన పరలోకముయొక్కయు, ఇహలోకముయొక్కయు, శోరికలయందు చేరని ముముక్షువులు సత్యజ్ఞానానందస్వరూప నిష్ఠచేయుచుండును. ఆయుభ్యాసప్రయత్నమును విడలిపి తిరుగా ఆయిహపరేచ్ఛలు కెంబడిగా కోరుదురు. అప్పుడు మనస్సు క్రమముగా నిలకడపొందుటకు వేదాంతశాస్త్రప్రణామననములు అక్కఱలేదాయని శిష్యుడడిగినని తాత్పర్యము.

అప — ఆప్రశ్నకు అచార్యుడు ఉత్తరము చెప్పుచున్నాఁడు.

మ. శ్రవణం బజ్జితం బాంధవ జేయం దగునిస్సం దేహమాదాకం దా
నవలంబింపఁ దగు న్నదామనన మాయజ్ఞానసం దేహసం

భవనానావిపరీతము నైఋత సదృశ్యంబు చిన్నివృత్తి

భువి దత్తామ్యము లేవియైనఁగలవో శ్రీ పూర్ణాత్మలొవారికిన్. 39

టీ. శ్రవణంబు = వేదాంతశ్రవణము, అజ్ఞాత = అవివేకమును, పాంశ్ = విడుటకుఁగాను, చేయఁదగు = చేయవలయును, తా = తాను, నిస్సందేహమాదాకం = సందియముతీరదువలన, సదా = ఎల్లప్పుడు, మననము = విన్నయర్థమును స్మరించుట, అవలంబింపఁదగు = పూనఁదగును, ఆయుజ్ఞానసందేహసంభవ నానావిపరీతము = అయొక్క, అజ్ఞాన = అవివేకమువలన, సంభవ = పుట్టినటువంటి, నానా = బహువిధమయిన, విపరీతము = విపరీతభావనను, అనఁగా అస్థిరములైన దేహమే నేను జగమే సత్యము అనుట. చెఱుప = పోగొట్టుటకు, చిన్నివృత్తి = నిది ధ్యాసము, సదృశ్యంబు = భావింపఁదగినది యగును, ఈభువి = ఈలోకమందు, పూర్ణాత్మలొవారికిన్ = సర్వపరిపూర్ణమే స్వరూపముగాఁగల బ్రహ్మవేత్తలకు, తత్తామ్యములు = ఆ చిన్నివృత్తితో సమమయినవి, ఏవియైనఁగలవో = ఏవియైననున్నవా, అనఁగా ఏవియులేవనుట.

తా. వేదాంతశ్రవణము అవివేకమును విడుటకుఁగాను చేయవలయును. సందియముతీరదువలన ఎల్లప్పుడు విన్నయర్థమును స్మరించుచుండువలయును. అయొక్క అవివేకమువలనను, సంకయమువలనను పుట్టినటువంటి బహువిధమయిన విపరీతభావనను అనఁగా అస్థిరమయిన దేహమే నేను జగమే సత్యము అనుటను పోగొట్టుటకు నిదిధ్యాసము భావింపఁదగినది యగును. ఈలోకమందు సర్వపరిపూర్ణమే స్వరూపముగాఁగల బ్రహ్మవేత్తలకు ఈచిన్నివృత్తితో సమమయినది యేదియులేదని తాత్పర్యము. విపరీతభావనవివరణము: ఒకపదార్థమునందుఁగల నైజమును వేరొకవిధముగాఁ దలఁచుట విప

రీతభావన. ఇది ప్రమాణగత విపరీతభావన, ప్రమాణగత విపరీతభావన అని ఇరుతెఱుంగులు. బ్రహ్మము శుద్ధవస్తువు గనుక శ్రుతులకు శుద్ధబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించుటయందు తాత్పర్యము కలిగియుండును గనుక శ్రుతులు పరిబ్రహ్మమునే ప్రతిపాదించెనేని పురుషునకు వృత్తినివృత్తులులేవు గాన వ్యర్థమగును అనితలంచుట ప్రమాణగత విపరీతభావన. లోకమందు ప్రసృతిపూర్వకముగానే పురుషార్థమును చూచితిమి. అపరిశుద్ధము, వికారము మొదలగువానితోఁ గూడియుండు జగత్తునకుఁ గారణమైన బ్రహ్మము, అపరిశుద్ధాదులతోఁ గూడియుండక ప్రధానాదులే జగత్తునకు కారణమని బుద్ధియందు తోచుట ప్రమాణగత వి.రీతభావన. ఇట్లు తానే కర్తయయ్యెనేని ఈకార్యమును చేయుము చేయకుము, దీనిని ఎదలుము ఎదలకుము, దీనిని తెలిసికొనుము తెలిసికొనకుము, దీనిని తినుము తినకుము, లోనగు ధర్మములను శ్రుతులు తన్నుఁగూర్చి ఏప్రకారము చెలుపును గనుక నేనే కర్తను. ఇందుకు సందేహము లేదనెడి కర్తృత్వాదులకు ఉపయోగ్యమయిన అభిమానాదులకు స్వార్థప్రతీతిలక్షణమైనది విపరీతభావన. ఇట్లు న్యాయమందు సంశయములను విచారించి త్యజించి అస్థిమగు జగత్తు మిథ్యయని దేహము నేను గాదని నిస్సందేహముగఁ జెలిసికొని జాగ్రదాది అవస్థలకు సాక్షియైన ఆత్మ నేనని ఎఱిగి విజ్ఞానము నాధిపించిన బ్రహ్మవేత్తలకు నిదిధ్యాసాదులతో నావశ్యకము లేదని భావము.

అవతారిక. — బ్రహ్మవేత్త దేహమందువలకు చేపొందియవ్యాపారములతోఁ గూడియుండునని ఆచార్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

మ. కలలోఁ దోచిన. దెల్లఁ దెల్పుగతి జాగ్రంబందు విజ్ఞానియై
వలుక స్తీవుఁడు గాఁడు లాకికము సంభాషింతు రంగంబు ప్ర
జ్వలనహ్ని స్మృతినొంది కాలువనుక శ్రవ్యత్వా నరుం డంచు లో
కులు వాని నివహించుచుండు రటు లీగోత్ర నివేకు ల్గదా. 33

టీ. వత్స=కుమారా, కలలోఁదోచినదెల్లఁ-కలలోఁ=(సకలేంద్రియవ్యాపారములు షీఁచిననను) స్వప్నమందు, తోచినదెల్లఁ = కల్పితముగా కనుపడినదంతయును, జాగ్రంబందుఁ = జాగ్రదవస్థయందు, తెల్పుగతిఁ = తెలియఁజెప్పునట్లు, విజ్ఞానియై = (ఒకఁడు) బ్రహ్మవేత్తయై, లాకికము = లోకవ్యవహారమును, పలుకఁ = వాక్రుచ్చినను, శీవుఁడుగాఁడు = చిదాభానుఁడుగాఁడు, మృతినొంది = ఒకఁడు చచ్చి, ప్రజ్వలనహ్నిఁ = మందుచుండెడి శ్మశానాగ్నియందు, అంగంబు=శరీరము, కాలువనుక = దహించెడివర్తంతము, వానిఁ = ఆచచ్చినవానిని, వరుండంచుఁ = మనుష్యుఁడని, లోకుఁ = ప్రజలు, సంభాషింతురు = చెప్పుదురు, అటులు=అరీతిని, ఈ

గోత్రక=ఈభూమియందు, విశేషులు=జీవన్ముక్తులైన బ్రహ్మవేత్తలు, విహరించుచుండురుగదా= (ప్రాగభ్యక్షుమై విదేహకైవల్యమును పొందెడివలకు దేశేంద్రియవ్యాపారములతోఁ గూడి) సంచరించుచుండురు గుమీ.

తా. కుమారా! స్వస్మమందుఁ దోచిన కథయంతయును జాగ్రదవస్థయందు లోకులు చెప్పుకొనునట్లు బ్రహ్మవేత్తయు లోకవ్యవహారములను పలికినను చిదాభానుఁడు గాఁడు. ఒకఁడుచచ్చి వానిశరీరము శృకానాగ్నియందు కాలెడివలను వాఁడు వెల్లిపోయినను వాని నామరూపములు చెప్పఁబడునట్లు బ్రహ్మవేత్త విదేహము క్రిని పొందెడివలకు దేహముండుటవలన నతఁడును దేశేంద్రియవ్యాపారములతో సంచరించునని తాత్పర్యము.

అవతారిక.—నిర్వికల్పసమాధియందుండు బ్రహ్మవేత్త యెవ్విధముగా నిర్వాణ పారి యగునని శిష్యుఁ డడుగుచున్నాఁడు.

మ. అటు లావశ్యకమైన దృశ్యచయ మరధ్యాసంబ యౌ ధాత్రి సంకటదంబై యది గల్గినీయదు లసత్కౌతూహలం బాత్మకెప్పటి కద్దానిఁ దొలంగ మేలు చుమి తరద్భంగంబు చిన్నిష్ఠయాఁబటుతన్నిష్ఠ యొనర్చు వాఁ డెటులునిరర్వాప్యపారియైరంజిలున్. 3౪

టీ. ధాత్రిక=పుడమియందు, అటులు=పైనఁజెప్పినప్రకారము, దృశ్యచయము = నామరూపములతోఁగూడిన సకలవిషయములయొక్క సమదాయము, అవశ్యకమయినక = బ్రహ్మవేత్తకు తగినదైనను, అధ్యాసంబయౌక=కల్పితమేయగును, అది=ఆకల్పితమయినది, సంకటదంబై-సంకట=కష్టములను, దంబై=ఇచ్చునదియై, లసత్కౌతూహలంబుక-లసత్=ఒప్పిదమైన, కౌతూహలంబుక = బ్రహ్మనందమును, కల్గినీయదు=ప్రాప్తముగానీయదు, ఆత్మకుక=ప్రత్యగాత్మస్వరూపుఁడైన తనకు, అద్దానిక=అదృశ్యచయమును, తొలంగక=విడుచుటకు, ఎప్పటికిక=ఎన్నటికిని, మేలుచుమి=మంచిదిగదా, తద్భంగంబు-తత్=ఆకల్పనముయొక్క, భంగంబు = నాశమే, చిన్నిష్ఠయౌక = నిర్వికల్పసమాధి యగును, పటుతన్నిష్ఠ-పటు = సమర్థమయిన, తన్నిష్ఠ = ఆ బ్రహ్మనిష్ఠ, ఒనర్చువాఁడు=చేయువాఁడు, ఎటులు = ఏప్రకారముగాను, నిర్వాప్యపారియై=ఏకాగ్రములులేనివాఁడై, రంజిలుక=ఒప్పును.

తా. పుడమియందు పైనఁజెప్పినప్రకారము నామరూపములతోఁ గూడిన సకల విషయములయొక్క సమదాయము ఆ బ్రహ్మవేత్తకు తగినదే యనిన నది అధ్యాసమునను, ఆయాధ్యాసము దుఃఖములను ఇచ్చునదియై బ్రహ్మనందమును గలుగనీయదు. ప్రత్య

గాత్య స్వరూపుడైన తనకు ఆద్యకృతమును విడుదుట యొన్నటికిని మంచిదేగదా, ఆకల్పనముయొక్క నాకమే నిర్వికల్పసమాధి యగును. సర్వకర్తవేదమైన బ్రహ్మనిష్ఠచే యువాడు ఏప్రకారముగాను, ఏకార్యములేనివాడై ఒప్పునని తాత్పర్యము. అధ్యాసమునగా ఒకవస్తువును జూచి వేటొకవస్తువు అగుట. ఆయధ్యాసము దేహేంద్రియాదులయందు భ్రాంతివలనఁ గలుగుచున్నది గనుక ఆత్మకర్తవలెఁ దోచినను విచారించి నంతట అపరిచ్ఛిన్నుడై యుండుటవలన ఆయాత్మకర్తగాదని గ్రహించునది „ఆత స్మిక్ తద్భూతిః అధ్యాసః“ అనఁగా అనికానిదనియందు అదే యనెడి బుద్ధిలుగుట అధ్యాస మని భావము.

అవతారిక.—పైనఁ జెప్పినప్రశ్నకుఁ బ్రత్యుత్తరము ఇచ్చుచున్నాఁడు.

మ. వ్యవహారక్రియ లాత్మనిష్ఠయు మనోవాగ్దేహము ల్బుత్త న
 చ్ఛ్చనజారంభముఁ జేయఁ దీలు నవి తరవాత్తర బరాత్తాపరో
 త్తవిభూతిః పరిపూర్ణనస్తువయి తా సాధింప సాధ్యంబు లు
 న్నవె యాయాధుఁ డనంగ వచ్చునొకా విన్నాణంబుగా కుండిన్. 37

టీ. పుత్ర=కుమారా, వ్యవహారక్రియలు=లోకవ్యవహారకార్యములును, ఆత్మనిష్ఠ యుక్=నిర్వికల్పసమాధియును, మనోవాగ్దేహములు=మనస్సుచేత చేయఁబడెడు కార్యములె యగును, అవి=ఆయుధయ వ్యాపారములు, సచ్ఛ్చనజారంభముఁజేయఁ-సత్=శ్రేష్ఠమైన, శ్రవణ = వేదాంతకాస్త్రములనువినుటకు, ఆరంభముక్=ప్రయత్నమును, చేయఁ=ఒనర్చఁగా, తీరఁ= విడుచును, తర్వాతఁ= (శ్రవణముచేసిన) పిమ్మట, పరాత్మాపరోత్తవిభూతిః-పరాత్మ = ఆవినినయర్థమును మననముచేసి అటపిమ్మట తత్త్వమస్వాదిమహావాక్యార్థములైన జీవేశ్వరైక్యభావమును తెలిసి అపరోత్తవిభూతిః=తనకంటె అన్యములేక తానే తానైన పరబ్రహ్మైశ్వర్యముచేతను, పరిపూర్ణనస్తువయి=అంతటనిండిన అఖండచైతన్యమైన, తా=తాను, సాధింపఁ= సాధించుటకు, సాధ్యంబులు=కార్యంబులు, ఉన్న=కలవా, విన్నాణంబుగా=చుండటి మనోవాగ్దేహములందు ఒప్పునట్లుగాను, ఉండిన=కూడియుండెనని, ఆయాధుఁడనంగవచ్చునొకా=అట్టిపురుషుని బ్రహ్మతత్త్వముని చెప్పవచ్చునా (అనఁగాఁ జెప్పఁగూడదనుట)

తా. కుమారా! లోకవ్యవహారములను నిర్వికల్పసమాధియును మనస్సుచేత చేయఁ బడెడుకార్యము లగును. ఆయుధయవ్యాపారములు శ్రేష్ఠముయైన వేదాంతకాస్త్రములను వినుటవలన విడుచును. ఆ వినిన అర్థమును మననముచేసి పిమ్మట తత్త్వమస్వాది మహావాక్యములయైన జీవేశ్వరైక్యభావమునే తెలిసి తా నె తానైన పరబ్రహ్మైశ్వర్యము

చేతను అంతటనిండిన అఖండచైతన్యమై తాను సాధించుటకు కావ్యముల కలవా? ముం దటి మనోవ్యాపారములయందు కూడియుండనేని అట్టిపురుషుని బ్రహ్మచేత్రయని చెప్ప వచ్చునా యని తాత్పర్యము.

అతావిక. — ఆరూఢులయందు కొండలు సమాధి మొదలైనవిచేయుట యెందు కని శిష్యుడగుగ నాప్రశ్నకు ఆచార్యుఁ డుత్తరమిచ్చుచున్నాఁడు

తా. ఆరూఢు ల్లురుమూర్తి యే యన హృద్ధ్యానాదుల జ్ఞేయుట లాప్రబంధములందునో యటులు పుత్రాకొండలుందున్నమీ యారబంబులరీతిఁ జెల్పితిని యారూఢుల జ్ఞాంతయు న్నీతోదాత్త యెఱుంగవా మఱియు సంరదేహంబు లింకేటికిన్. 3౬

టీ. గురుమూర్తి=ఆచార్యుఁడా, ఆరూఢుఁ=బ్రహ్మచేత్రుఁ, హృద్ధ్యానాదుల జ్ఞేయుట=హృత్=మనస్సునందు, ధ్యానాదుల=ధ్యానము మొదలైనకావ్యములను, చేయుటలు=సంపుటలు, ఏల=ఎందుకు, అనక=ఈ ప్రకారము శిష్యుడగుగఁగా, పు త్రాకమహారా, కొండలు=(ఆరూఢులలో) కొండలు, ప్రాబంబు = జన్మాంతర కర్మసంచితము, ఎటులు=ఏ ప్రకారము, ఉండునో=ఉంటున్నదో, అటుల=ఆ ప్రకారము, ఉండురు చుమీ=ఉంటున్నారగదా, ఆరూఢులందుక=ఆ బ్రహ్మచేత్రులయందు, ఆర్థబురీతిక=ఆర్థంబుల=వారువారు జన్మాంతరములందు చేసిన కర్మసంచితముల యొక్క, రీతిక=క్రమమును, ఎంతయుక=అంతయును, తెలిపితిక=తెలియఁజేసితిని, ధీతోదాత్త = గంభీరమున ధైర్యముగల కుమార, ఎఱుంగవా = తెలిసికొనవా, మఱి యుక=తిరుగాను, సంరదేహంబు=సంరయములు, ఇంకక=ఇంకమీఁదు, ఏటికిక=? ఎందుకు? ప్రయోజనములేదనుట.

తా. ఆచార్యుడా! బ్రహ్మచేత్రులు మనస్సునందు ధ్యానాదులను చేయుట యెందు కని శిష్యుడగుగఁగా కుమార! వారివారిప్రాబంబు లేలాగున్నవో ఆలా గేయుందురు. ముందే యీ ప్రార్థనలేదములను తెలియఁజేసియుంటినిగదా తిరుగా ఎందుకు ఈసందేహముల బొందుచున్నావని ఆచార్యుఁడు పలికెనని తాత్పర్యము.

అని — జన్మాదిప్రతిబంధములు తత్త్వజ్ఞులను చేసని తెలుపుచున్నాఁడు.

చ. జగదుపకారమై వెలయు ర సాధుజనవ్యవహార ముద్వీలోఁ దగులము లంటఁబోవు పరితత్త్వము తామయి యుంట లోకుల న్నిగులఁగఁ బుణ్యపాపముల ర మేలు కనుంగొని ప్రాచు నీకునిం దగులునె యెవ్వయైన నుత ర తత్త్వవిచక్షణు లుండు రట్టులన్. 37

టీ. ఉర్విలోకం = భూమియందు, సాధుజనవ్యవహారము - సాధు = సత్పురుషులైన, జనం = బ్రహ్మజ్ఞులయొక్క, వ్యవహారము = (శరీరేంద్రియ) వ్యాపారము, జగదుపకారమై - జగత్ = సకలలోకములకు, ఉపకారమై = సాహాయ్యభూతమై, వెలయుట = బిచ్చము, పరతత్త్వము = పత్రబ్రహ్మస్వరూపము, తామయి = తామేఅయి, ఉంటు = ఉండుటచేతను, తగులములు = జన్మాదిప్రతిబంధములు, అంటబోవు = చేరనేరవు, లోకులక = జనులను, పుణ్యపాపములమేలుగనంగొని - పుణ్యం = ధర్మములయొక్కయు, పాపములు = అధర్మములయొక్కయు, మేలు = ఘనమును, కనుంగొని = మాచి, మిగులగలక = మిక్కుటముగాను, ప్రాను = రక్షించుచున్న, ఈశునిక = పరశివమూర్తిని, ఎవ్వియైనక = ఎవ్విధములైన చెలుములును, తగులునె = అంటునా, అటులక = ఆ ఈశ్వరునివలెనే, తత్త్వవిచక్షణులు = తత్త్వజ్ఞానమును పరిపోధించి తెలిసికొనిన మహాత్ములు, ఉందురు = ప్రవర్తించుచుందురు.

తా. భూమియందు బ్రహ్మజానులయొక్క వ్యవహారములు సకలలోకములకు సాహాయ్యభూతమై ఒకపక్షము. పరబ్రహ్మవ్యవహారము తామి ఉండుటచేత నొకవేళ లోకవ్యవహారములలో ప్రవేశించినను జన్మాది ప్రతీతిబంధములు ఆ బ్రహ్మతే తలినను చేరనేరవు. జనులయొక్క పుణ్యాపాపముల యందలి ఆత్మికయములను మిక్కుటముగ తెలిసి రక్షించుచున్న ఈశ్వరుని మేలుకీడుల అంబునీతిని ఆఈశ్వరునివలెనే తత్వజ్ఞానులు ప్రసర్తించుచుందురని వాత్సర్థ్యము.

అవతారము:—౧౫ వ పద్యము మొదలకొని ఇదివఱకు చిత్తునందుడయ్యమైన మన
కుచిత్తుగానే బొంగునని తెలిపించి ఇత చిద్వాక్యపరమేశ్వరము క్రిత్యంతము నీశ్వ
రామరనములు కావలయునని ఆచార్యుడు చెప్పచున్నాడు.

ఉ. మూర్తులు మువ్వ రాదిశివ మూర్తులు నొందుగఁ గూడి యొప్పుడి
యొక్క హరింప దేశికుండ శ్రవై భువి దోచితి వీవేవి కా
మూర్తుల కుద్ది యెట్టులన శ్రీమాహ నుహంకృతి గూఢకాదిదు
ర్వర్ణన లేవి లేవి సగు శ్రీవారల కా దఖలాత్ము డీతడొక్క. 3౮

టీ. మూర్తుల = బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులు, మవ్యన = మగ్గురన, ఆదిశివమూర్తులు - ఆదిశివ = తటస్త్వపనియొక్క, మూర్తుల = అష్టమూర్తులన, ఒండుగఁ = ఒక్కటిగాను, కూడి = చేరి, అస్మదీయ = నాయొక్క, ఆర్తి = జన్మపకంపరాదికాశమును, హరింపఁ = హఁగొట్టుటను, దేశముడపై = గురుస్వామిపై, భువిఁ = భూమియందు, తోచితివి = ఆవతరించితివి, ఈవిశేషఁ = ఈజ్ఞానిని, ఆమూర్తులకుఁ = ఆబ్రహ్మవిష్ణు రుద్రాదులకును, ఉద్ది = జత, ఎట్టులనఁ = ఏలాగన, మోహము = మమకారము,

అహంకృతి—అహంకారము, ఈమహానిద్రాస్వప్నము—సమీప దారేపణ భ్రాతృమణములు మొదలుగాఁగల చెడునడచుడికలు, ఏమిఁనీవి, లేమిఁ—లేమందులచేత, అగుఁ = జర యగును, వారలెకాదు—అమాన్తలెకాగు, అభిలాష్యుఁడు—సమ స్తచరాచరప్రాణిస్వరూ పుఁడును, ఈతఁడు—ఈజ్ఞానియే, బౌఁ = అవును.

తా. బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులు ముగ్ధులను తటస్థేశ్వరార్హమూర్తులను, ఒక్కటిగాఁ గూడి నాయొక్క జననమౌతాది దుఃఖమును బోగొట్టుటకు అవతరించిన నాగురుస్వా మీ! యీజ్ఞానికిని ఆ బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రానులకును సమ మేలాగని శిష్యుఁడడుగఁగా మమ కారము అహంకారము ఈమహానిద్రాస్వప్నము లేనప్పుడు సమానమగును. ఈమూర్తులు మాత్రమేకాకుండ సమ స్తచరాచరప్రాణికోట్లను ఈజ్ఞానియే అవునని తాత్పర్యము. “సృ. ఏకోదేవో బహుధాసం నివిష్టః, ఏకం సంశం బహుధా కల్పయంతి” “ఏకవిజ్ఞా నేనసర్వం విజ్ఞాతంభవతి, నాచారంభణం వికారోనామధేయం, మృత్తికేత్యేవ కర్తవ్యం” “శ్లో. చతుర్ముఖేంద్రచేషేష మహస్వాశ్వగవాదిషు, చైతన్య మేకం బ్రహ్మాత్మా ప్రజ్ఞా సం బ్రహ్మమయ్యపి” “యేనేక్షతే శృణోతీదం జిఘ్రితి వ్యాకరోతిచ, స్వాద్యస్వా దూ విజానాతి తత్ప్రసిద్ధాన మదీరితం” అను శ్రుతిస్మృతిప్రమాణముల ననుసరించి ఈ జ్ఞానికిని ఆమూర్తులకును భేదములేదని యెఱుఁగునది.

అనతారిక.—పెఁజెప్పినవొప్పున ఆజ్ఞాని ప్రాణిసమాహములో నొక్కఁడగును గనక జగమంతయు ఆజ్ఞానియేయని యెట్లుచెప్పిననునని శిష్యుఁడు ఆచార్యులను అడుగు చున్నాఁడు.

మ. సకలప్రాణిసమాజ మితఁ డన శ్రీ సాక్షాన్తుక్తుఁ డీజ్ఞాని యౌ
నకలంకస్థితి నాసమ స్త మిల నశన్యప్రాకృతప్రజ్ఞల
న్వికలత్వంబులఁ బొందుచుండు వెలయు శ్రీ న్వేద్యేణుగా నాతఁ డ
ద్వోకఁడౌ సర్వముఁగాఁడు తెల్పు మెకయందొల్లస మింపొందఁగన్.

టీ. ఇలఁ = భూమియగును, సకలప్రాణిసమాజము—సకల=సమ స్తమైన, ప్రాణి= జీవులయొక్క, సమాజము=సమాహము, ఈతఁడనఁ = ఈతఁడగుననిన, ఈజ్ఞాని=ఈ బ్రహ్మచేత్ర, అకలంకస్థితిఁ = నిష్కళంకమయిన బ్రహ్మస్థితిచేత, సాక్షాన్తుక్తుఁడు = అసరోక్షప్రత్యగభిన్న పాబ్రహ్మరూపుఁడు, బౌఁ = అగును, అసమ స్తము = అయీ జగము, అన్యప్రాకృతప్రజ్ఞలఁ = అన్య=తనకంటె భిన్నమై మిథ్యాభూతిమయిన, ప్రా కృత=ప్రకృతిసంబంధమయిన, ప్రజ్ఞలఁ = అంతఃకరణములచేత, వికలత్వంబులఁ = వ్యత్యాసములను, వేద్యేణుగాఁ = వెలయుఁ = ప్రకాశించులాగున, పొందుచుండుఁ = పొందుచుండును, ఆతఁడు = ఆజ్ఞాని, అందుఁ = అనేత్యైరుగాఁదోచెడి ప్రాణిసమా

హమందు, ఒక్కడొక్కడగును, సర్వముఁగాఁడు=ఇతఁడు జగత్తంతయుఁగాఁడు, ఎదయందుఁ=మనస్సునందు, ఉల్లాసము=ఁంతోషము, ఇంపొందఁగఁ=పెంపొందగాను, తెలుపుము=ఈసం దేహము తెలియఁజెప్పుము.

తా. భూమియందు సమస్తమైన జీవులయొక్క సమూహము ఈతనికి ఈదగునని న నీబ్రహ్మవేత్త నిష్కళంకమైన పరబ్రహ్మస్థితచేత అపరోక్ష ప్రత్యక్షభిన్న పుబ్రహ్మ స్వరూపుఁడు అగును. ఆ యీజగము తనకంటె భిన్నమై ప్రకృతిసంబంధమైన అంతఃకరణములచేత వ్యత్యాసములను వెవ్వేఱుగా ప్రకాశించులాగున చెందుచుండును. అజ్ఞాని ఆ వేర్వేఱుగాఁదోచెడి ప్రాణీసమూహమందు ఒక్కడగును. అందువలన ఇతఁడు జగమంతయుఁగాఁడు గనుక మనస్సునందు సంతోషము వృద్ధిపొందులాగున ఈసం దేహమును దెలియఁజెప్పుమని తాత్పర్యము.

అవ. — శిష్యుడడిగిన ప్రైప్రశ్నకు ఉత్తరము చెప్పచున్నాఁడు.

మ. పరిపూర్ణుం డగుఁ దా నొకండు కరణోపాధు ల్పయోరాశిశీ
కరముల్పలు నిశాకరుం డొకఁడు లోకంబంతట న్వేల్లువు
మృరకూపాదులసంఖ్యలట్టులగుత్రత్యాండంబుల స్తోమచం
దురుల ట్టిశుఁ డుపాధులందు వెలయు శ్లోమఁ జిదాభాసులై. ౪౦

టీ. పరిపూర్ణుండు=అంతటనిండినవాఁడు, తా=ప్రహ్మభిన్నప్రత్యగాత్మస్వరూపుఁడైన) తాను, ఒకండు=ఒక్కఁడు, అగు=అగును, కరణోపాధుల=కరణ=ప్రకృతిసంబంధములైన అంతఃకరణమందలి, ఉపాధులు=మాయోపాధులు, పయోరాశి శీకరముల్పలు=పయోరాశి=సముద్రమందలి, శీకరముల్పలు=తుంపురులవలె నగును, నిశాకరుండు=చంద్రుండు, ఒక్కఁడు=ఒకఁడే, లోకంబంతట=జగమంతటను, వెల్లు=ప్రకాశించును, పుష్కరకూపాదులు-పుష్కర = తటాకము, కూప=బావి, ఆదులు=ఇవి మొదలుగాఁగలవి, అసంఖ్యలు = లెక్కలేనివి, అట్టులు = ఆప్రకారమే, అగు=అగును, తత్కాండంబుల=ఆచెఱుపుబావి మొదలైనవనియందుండెడి నీళ్లయందు, తోమ=ప్రతిబింబించుచుండెడి, చందురులట్లు=చంద్రులవలెనే, ఈశుండు=పరబ్రహ్మము, ఉపాధులందు=అంతఃకరణోపాధులందు, చిదాభాసులై=వాస్తవపారిక జీవులై, తోమ=అనేకములుగా తోమను.

తా. ప్రత్యగాత్మయైన తాను ఒక్కఁడే అంతట వ్యాపించినవాఁడైయుండును. సముద్రమందలి నీటిచినుకులవలె అంతఃకరణోపాధులు అనేకములుగును. ఆకాశమందుండు చంద్రుండు ఒక్కఁడైనను తటాకములు బావులు మొదలైన అనేకపాత్ర భేదములయందు నిండియుండెడి నీళ్లలో ప్రతిబింబించి అనేకచంద్రులై నట్లు ఆపరబ్రహ్మము అనేకాం

ఈకరణోపాధులయందు ప్రతిబింబాది వ్యాపహారిక జీవులైన తాత్పర్యము. (శ్లో. ఏక ఏవ పరోహ్యత్వా భూతే భూతే న్యవస్థితః, ఏకధా బహుధాచైవ దృశ్యతే జల చంద్రవత్) అనగా ఒక్కడైన చంద్రుడు గుంట, బావి, మడుగు, సముద్రము మొదలగువానియందు ప్రతిబింబించి వాని అన్నిటియందున వెవ్వేటుగా కనుపడినలాగు న ఒక్కడైన ఈశ్వరుడు పదార్థంబులఁ గూడి రాముఁడని, సాంబుఁడని, లక్ష్మీయని, సావిత్రియని, చిలుకయని, హంసయని, ఎద్దని, గుఱ్ఱమని అనేకనామరూపాదులను జేంచుచున్నాఁడని భావము.

అపారాధిక. — పరబ్రహ్మమందు ఐక్యభావమును పొందునట్టివారిట్టివారని శిష్యునికిఁ దెలియజేయుచున్నాఁడు.

మ. కలశతటాకకూపముఖరీకల్పితమృణ్మయకాండమం దిల
న్వీలయమునొంద నొండుప్రతిబింబము తచ్చళియందు డిందువే
వెలసిన వెల్లఁ జేరునె వివేకముచేత నుపాధిఁ బాసి కే
వలుఁడొకఁడొగుమార పెఱవారలు బ్రహ్మము నందనేర్తురే. ౪౧

టీ. కుమార=పుత్రుఁడా, ఇలక = పుడమియందు, కలశ...దమందు-కలశ= భాండము, తటాక=చెఱువు, కూప=బావి, ముఖ=మొదలుగాఁగల, కల్పిత=కల్పింపఁ బడిన, మృణ్మయ=మంటివికారములైనవానియొక్క, కాండమందుక=జలములయందు, ఒండు=ఏదయైననొక్కటి, విలయమునొండక=నశించినను, ప్రతిబింబము=తెజ్జలమున ప్రతిబింబించిన చంద్రప్రతిబింబము, తచ్చళియందుక=బింబభూతుఁడైన యధిష్ఠానచంద్రునియందు, డిందుక=కలియును, వే=శీఘ్రముగా; వెలసినవెల్లక=ప్రకాశించెడి మిగిలినవానియందలి ప్రతిబింబచంద్రులు, చేరునే=అధిష్ఠానచంద్రునియందుకలియునా, చేవనట; ఒకఁడు=ఒకపురుషుఁడు, వివేకముచేతక=బ్రహ్మసాక్షాత్కారజ్ఞానముచేత, ఉపాధిఁపాసి=త్రివిధ ప్రతిబంధములమాని, కేవలుఁడు=బ్రహ్మస్వరూపుఁడు, ఒకఁ=అగును, పెఱవారలు=తక్కినవారు, బ్రహ్మముక=త్రివిధపరిచ్ఛేదకూన్యమైన పరబ్రహ్మమును, అందనేర్తురే=అందుదురా.

తా. పుత్రుఁడా పుడమియందు కడప ముంత చెఱువు బావి మొదలయినవనున్న చేతనేర్పడిన పాత్రభేదములయందు నిండింపఁబడిన జలములయందలి ప్రతిబింబించిన చంద్రులనేకులలో ఏదైననొకటి నశించినను ఆప్రతిబింబచంద్రుఁడు అధిష్ఠానచంద్రునిలో కలియును. భిన్నములుగాక నిలిచియుండిన తటాకకూపఘటాదులయందలి ప్రతిబింబచంద్రులు అధిష్ఠానచంద్రునిలోఁజేరుదురా? అటువలెనే శ్లో. ఆత్మానాత్మవివేకేన పుంసస్సంపాదనీకృతిః, తద్విదా జన్మకోట్యాపి బంధచ్ఛేదో న సిద్ధ్యతి" అను ప్రమా

ఁగిరిని, ఆత్మానాత్మవిచారణచేత ప్రతిబంధత్రయమునువీడి బ్రహ్మస్వరూపుఁడుఅగును. తక్కిన బ్రహ్మజ్ఞానములేని మూఁఁడు అందఱును దేశకాలబద్ధులగుచున్నందునను మత బ్రహ్మమందు విశ్వభావమును పొందలేరని తాత్పర్యము.

ప్రతిబంధత్రయవివరణము.— ప్రతిబంధము ఐదవమానమని, భూతమని భవిష్యత్తమని మూఁడుతేజఃగులు: అందు ఐదవమాన ప్రతిబంధము-విషయాసక్తిలక్షణమని, ప్రజ్ఞానమాంద్యమని కుతర్కమని, విపర్యయదురాగ్రహమని నాల్గువిధములు. విషయములయందు విక్లిల మక్కువకలిగియుండుట విషయాసక్తిలక్షణము. ఆచార్యుఁడు బోధించిన పరిమార్థము బుద్ధియందు బోధకముకాక పోవుట ప్రజ్ఞామాంద్యమనఁబడును. దేశకుఁడుపడేశించిన పరిమార్థమునకు విపరీతార్థముల కలుగఁజేసికొనుట కుతర్కమనఁబడును. నేను శ్రోత్రియుఁడను, విద్యాంనుఁడను, నిరాశకుఁడను అనిచెప్పవచ్చునని యింద్రియాదులందు ఆత్మత్వబుద్ధికలిగియుండుట విపర్యయదురాగ్రహమనఁబడును. దీనికి వివాదము, శమ, దమ, ఉపరితి, తితిక్ష, శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసలయల కలుగుచున్నది (ఈశమదమాదుల వివరము, ప్రథమభాగమైన తత్త్వబోధప్రకరణమున చక్కఁగ వ్రాయఁబడియున్నది.) భూతప్రతిబంధమునకు దృష్టాంతము. గొప్పపంటుంబము గల విప్రఁడొకఁడు ఉడదపోవుకొరము ఒక బట్టెను సంపాదించి దాని పాలు పెరుగు మొదలయినవానిని అమ్ముకొని ఆద్రవ్యముచేతఁ దనదారపుత్రాదులను పోషించుచు ఆయెనుమును గడ్డి మొదలయినవానిచే సంతుష్టిగా మేపుచు దానియందే జ్ఞాపకముగానుండెను. ఇట్లు జరుగుచుండఁగా కొంతకాలమునకుఁ బ్రార్థనావశ్యమున నతని దారపుత్రాదులు గతించిరి. ఆ బట్టెయును జచ్చెను. అంతట ఆ బ్రాహ్మణుఁడు ఒంటరిగా నిలిచినందున మిక్కిలి దుఃఖపడి ఆయ్యా యీ సంసారము శాశ్వతమని నమ్మి పడరాని పాటుపడితిని. ఇప్పుడిది అంతయు స్వప్నమునంటిది ఆయెను. సంసారమం దవేక్షకలిగిన మనుష్యునికంటె తెలివిహీనుఁడు ఎవ్వఁడునులేడని మనస్సున విచారమునొంది శ్లో. ఆదిమధ్యానసానేషు దుఃఖం సర్వమిదంయతః, స్త్రీయంత్యక్త్వా జగత్త్యక్తం జగత్త్యక్త్వా కుశీభవేత్ ” అను శ్రుత్యర్థముచొప్పున సంసారమునందు విరక్తికలిగి సద్గురుని సన్నిధానమందు ప్రవేశించి శ్రవణమననాదులను చేయుచుండెను. అంత నొకనాఁడు అగురువు ఆతనితో అన్నా నీవు అనేకదినములనుండి శ్రవణాదులను చేయుచున్నావే నీకు కృతకృత్యతకనఁబడినదాయని యడుగఁగా అయ్యా పూర్వమం దొకయెనుమును బెంచితిని. ఆయెనుముకొన్నిదినముల క్రిందట చచ్చెను. ఐనను నాయొక్క శ్రవణమనన నిదిధ్యాసకాలములయందు ఆయెనుమే తోచుచున్నది గాని మఱిమియుఁగాన నని వాస్తవమును విన్నవించెను. ఈ ప్రతిబంధమునకు భూతప్రతిబంధమనిపేరు. అప్పుడా యాచార్యుఁడు ఇది భూతప్రతిబంధమని తెలిసికొని దానిని బోఁగొట్టుటకై ఆపకునందలి ప్రేమను అనున

రించి తత్వోపదేశము చేయఁగోరి శిష్యునిఁజూచి నీకు సాక్షాత్కారమైన పశువు అస్తీ భాతి ప్రీయ నామరూపముల నెడి విదులవయవములతోఁ గూడుకొనియున్నది గనుక నామము రూపము అనెడి రంధ్రవయవములనువదిలి మిగిలిన అస్తీభాతిప్రియములను నేను అని చింతింపుమని యుపదేశించెను ఆప్రకార మతిఁడు చింతనచేయుచు రాఁగా ఆనామ రూపములు తోచక అద్వితీయఁడై పరిపూర్ణుఁడైనఆత్మ నేనను నిశ్చయముకలిగి కృత కృత్యుఁడాయెను. భవిష్యత్ప్రీతిబంధ మనఁగాఁక సీతమైన పాపకర్మము ముముక్షువు నకు ఒకవిధమునందు రూఢముగాఁదోచి దయాహాసమయిన ఆసక్తిని బుట్టించునది. ముముక్షువైనవాఁడు ఆయాసక్తిని భవిష్యత్ప్రీతిబంధమని తెలిసికొనక ఆసంగుఁడును అకర్తయును అయిన నన్ను నేమిసేయఁగలదని దానిని లక్ష్యమునేయకుండినయెడల వానికి అది కొన్నిజన్మములను కలిగింపక మానదు. ఇందుకు దృష్టాంతముగా శ్రుతిస్మృతి పురాణములందు వామదేవునికి ఒక్కజన్మము కలిగిననియు, భరతునకు మూడుజన్మ ములు కలిగిననియు, మఱి కొందఱు పెక్కుజన్మము లెత్తిననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. కనుక నీ త్రివిధప్రతిబంధముల నెవ్వఁడు నశింపఁజేసికొనుచున్నాఁడో వానికి ముక్తి సిద్ధమని వేదాంతసిద్ధాంతము.

అవతారిక. — ముందుచెప్పిన జ్ఞాని ఆత్రిమూర్తులకు సముడనిన ఆమహిమలు అజ్ఞానియందు వీలలేవిని శిష్యుఁ డెడుగుచున్నాఁడు.

ఉ. ఈతని కాత్రిమూర్తులకు శ నెవ్విధ మీ డగు వారు లోకమం
డాతతసర్వశక్తియుతు శ లాగమవేద్య లభిజ్ఞు లంచుఁ బ్ర
ఖ్యాతిగ నెందు విందు మితఁ శ డాజగదాదిసమ స్తకృత్యసం
ఘాతమునందు నొక్కటియుఁ శ గల్గినవాఁ డని చెప్పవంటిమే. ౪౨

టీ. ఈతనికిఁ=ఈ బ్రహ్మవేదకు, ఆత్రిమూర్తులకుఁ=ఆ బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రు లకును, ఎవ్విధము=ఏలాగు, ఈడు=సమానము, అగును. వారు=ఆత్రిమూర్తులు, లోక మందుఁ=జగత్తునందు, ఆతత=అతితయ మైన, సర్వశక్తియుతులు=స్వప్రీతిసంహారక తు లతోఁగూడినవారు, లేక సర్వజ్ఞ నిర్మల్యులై అనాదిబోధ సర్వస్వరింత్ర నిర్మములుప్ర అనంతము లనెడి పద్వీధసామ్య యములతోఁగూడినవారు, ఆగమవేద్యులు = వేదాగమ కాస్త్రపురాణాదులచేరి తెలియఁబడువారు, అభిజ్ఞులు=పండితులు, అంచుఁ=అనుచు, ఎందుఁ=ఎచ్చటను, ప్రఖ్యాతిగఁ=ప్రసిద్ధిగ, విందుము. ఇతఁడు=ఈజ్ఞాని, ఆజగ... మునందు-ఆ=వారిసంబంధమైన, జగత్ = ప్రపంచముయొక్క, అది=మొదలగు, సమస్తం = సమస్తములైన, కృత్యముస్వప్రీతిసంహారాదికార్యములయొక్క, సంఘాతమునందుఁ=

సమాహుతుండు, ఒక్కటియుకొకటియునను, కల్గిరవాడనికలవాడని, చెప్పకొనవలసినదెప్పగా, వింటిమేవింటిమా. అలాగా వివరణనుట.

తా. ఈ బ్రహ్మవేత్తకును, ఆ బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాగలకును కవిగ్రముగ సమానమాను. ఆత్రిమూర్తులు జగత్సృష్టినిసంహారములఁ జేయుచుందురు ఇవిగాక సృష్టిత్యము నిత్యత్యక్తత్యము అనాదిబోధత్యము సత్యస్వతంత్రత్యము నిత్యములు పుత్యము అనంతసామర్థ్యత్యము అనెడి ఆజుసామగ్ధ్యములు గలవారనియును, వేదాగమ పురాణాదులచేతఁ దెలియఁబడువా తనియును, మహాప్రవీణు లనియును ఎప్పుటను వినుచున్నాము. వారిచేత నిర్మింపఁబడినవస్తువులలో నితఁడు ఒకఁడై యుండియు, వారుచేయుచుండెడికార్యములలో నొక్కటియైనఁ జేయఁగలవాడని యెవరైనఁ జెప్పఁగా వింటిమాయని శిష్యుడడిగెనని తాత్పర్యము.

అనతారిక. — శిష్యుడడిగిన ఆప్రశ్నకు ఉత్తరముఁ జెప్పచున్నారు.

చ. ఘటజలదీపము ల్లహముఁ గాచుఁ దటాకజలప్రదీపము
లబ్ధువులుభేదనం బటులు శ్రీ బ్రహ్మవిదుండు శివుండు విద్య నొక్కటి యగుఁగాన బ్రహ్మహవీరకారపుమాయ నవిద్య వారు సంకటములఁ దారతమ్యములుగా వెలుఁగొందుదు రెంచియాడఁగన్.

టీ. ఘటజలదీపములు—మండనీరును దీపమును, గృహముకొకటియింటిని, తటాకజలప్రదీపముల—తటాకజలచెఱువునీరును, ప్రదీపముల—దివిటియును, పటు=పెద్దదైన, పుటభేదనంబుకొనటగామును, కాచుకొనకాపాడును, అటులు = ఆప్రకారము, బ్రహ్మవిదుండు=బ్రహ్మవేత్త శివుండు=శివుఁడు, విద్యకొజ్ఞానముచేత, ఒక్కటియగుకొకటికేయగును, కానకొనకాబట్టి, బ్రహ్మహవీరకారపుమాయకొనబ్రహ్మహ=బ్రహ్మహత్యాస్వరూపమైన, వీరకారపుమాయకొనవీరకారమాయచేతను, అవిద్యకొనజ్ఞానముచేతను, వారు=ఆశివబ్రహ్మవిదులు, సంకటములకొనకష్టములయందు, తారతమ్యములుగాకొనపొచ్చుతక్కువలుగాను, ఎంచియాడఁగకొనయోజింపఁగా, వెలుగొందుదురు=ప్రకాశించుచుందురు.

తా. ఒకడవజలమును దీపమును ఇంటినిగాపాడును. చెఱువునీరును పెద్దదివిటియును ఒకపట్టగామునుగాపాడును. ఆప్రకారమే బ్రహ్మవేత్తయును శివుఁడను వివేకముచేత ఒక్కటేయగును. బ్రహ్మహత్యాస్వరూపమైన వీరకారపుమాయచేతను, అజ్ఞానముచేతను ఆశివబ్రహ్మవిదులు కష్టసుఖములయందు తారతమ్యము గలవారై యుండురని తాత్పర్యము.

అన. — దేవతలకును నరలకును వృశ్చులచేత తారతమ్యములు వెల్వెలుగానందెనను అందఱకు ఆధారభూతమైన బ్రహ్మజ్ఞానము ఒక్కటియేయని శిష్యునకుఁ జెప్పచున్నారు.

మ. నరవారంబున భూపసిద్ధులక్రియ శ్రీ న్నారాయణాజేతు లా
నురలం దప్తవిభూతిక క్రియుతులై శ్రీ శోభింతు రాలీల లీ

నరులం దొక్కటియైన లేక నుత హీన ప్రాణులై యున్న ను
ర్యర విజ్ఞానముచేత నొండె యగు సర్వప్రాణుల ట్టగృతా. రర

టీ. అర్థకాపుత్రుడా, ఉత్పత్తిభూమియందు, సర... క్రియక-సరవారం
బునక-మనవ్యసమాహమనగు, భూపస్థిక్రియక-భూప = రాజా, సిద్ధులసిద్ధ
పురుషులు, క్రియక=వలెను, అ=ప్రసిద్ధులయిన, నుకలందుక=దేవతలయందును, నా
రాయణాశేషులు-నారాయణ=విష్ణువు, అజ=బ్రహ్మ, ఈశులు=రుద్రుడు, అష్టవిధా
తికక్రియకులై = అణిమాద్యష్టవిధసామగ్ధ్యములతోఁ గూడినవారై, శోభింతురు=ప్ర
కాశింపుదురు, ఆలీలలు=అక్రీపలు, ఈనరులందుక=ఈమనుష్యులయందు, ఒక్కటియై
నక=ఒక్కటియైనను, లేక=లేక, హీనప్రాణులై = నశించెడు జీవులై, ఉన్నక=
ఉండినను, సర్వప్రాణులు=సమస్తజీవులు, విజ్ఞానముచేతక = వివేకముచేత, ఒండె
యగుక=ఒక్కండెయగును.

తా. సర్వమును గ్రహింపవలయునను ఆసక్తిగల కుమారా! భూమియందుండెడి
మనుష్యసమాహమలో రాజువలెను, తపస్సులచేత మణిమంత్రోపధములను సంపాదించు
కొని మాయాజాలములఁజూపెడి సిద్ధపురుషులవలెను, దేవలోకమందుండెడి అనేక భేదము
లుగల దేవతలలో నారాయణుడు, బ్రహ్మదేవుడు, రుద్రుడు మొదలైనవారు గొప్ప
వారగుదురు. ఆరాజసిద్ధపురుషులకార్యములును, ఈమనుష్యులందఱయందును, బ్రహ్మవిష్ణు
రుద్రాదులకార్యములు ఆదేవత లందఱయందును లేనిరీతిని ఈమనుష్యులు నశించువారై
నను, ఆదేవతలు కొంతకాలము జీవించువారైనను, వారికిని వీరికిని అధాః భూతమైన పర
బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానము ఒక్కటేయగునుగాని వేఱొకవిధములేదని తాత్పర్యము.

“శ్రు. అత్తావా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్, సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్, అజామీ
కాంఠోహితీశ్చక్ల స్థామ” అనెడి మొదలైన శ్రుతిప్రమాణములచొప్పున నామరూపా
దివికారములైక దేవకాలంపు పరిచ్ఛేదరహితమై ప్రకాశించెడిపరబ్రహ్మమనందు ప్రకృ
తియొక్క కూడినచేత అవ్యక్తాదిసామములుగలిగి, తలైత్తతరబహుస్యాంప్రజాయేయః,
యను శ్రుత్యర్థముచొప్పున అనేకవిధములగు కామనారూపములుదోచెను. “ద్వయాహ
ప్రాజాపత్యా దేవాశ్చ సురాశ్చరీతః, కానీయసా ఏవదేవాజ్ఞాయసా అనురాః త్రయే
భులోకేవ్య స్సద్ధస్తతే హదేవాణోయన్తా నూరాన్యజ్ఞ ఉద్ధిగ్దేవాత్వ మామేతి” అను బృ
హదారణ్యక శ్రుత్యర్థమురీతిని ఆపరబ్రహ్మయొక్క వాగాదీంద్రియములే శమాది
నైవసంపదతోఁగూడి దేవతలుగాను, కామక్రోధాద్యాదురసంపదతోఁగూడి రాక్షసులు
గాను, ఆదైవాదురసంపదలు సమానమునపుడు మనుష్యులుగాను అగుననియు, “స త్వం
రజస్తను ఇతి నిర్గుణస్యగుణాస్తయః, సితిస్స నిరోధేషు గృహీతామాయయావిధోః”
అనుగ్లోకప్రమాణముచేత నిర్గుణస్యరూపమైన పరబ్రహ్మమనకు కృష్టిసిద్ధి సంహారములకొ

అకు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరరూపములు కలుగుటయేగాక అందఱయందును అన్నిటియందును వ్యాపించియుండెడి ఆత్మయొక్క టేయనియు బ్రహ్మజ్ఞానము అందఱకు సమానమనియు భావము.

అవతారిక:—అజీమాదురీశ్వరునివై నను జ్ఞానులకేలాగునఁగల్గునన ఆ ఈశ్వరునిఁ గూర్చి యుపాసించినఁగల్గునని ఆచార్యులు చెప్పచున్నారు.

మ. అజీమాద్యష్ట విభూతులందు మహనీయస్రాజ్ఞులై యుండ ధా
రుణీయం దెందఱు తన్మహత్త్వములు శ్రీరుద్రస్వభావంబులై
గణుతింపంబడు నంటి రెట్లనఁగ నాకామారి నర్పించి త
త్ప్రణతిస్తోత్రముఖాఖ్యక్రియలచే ర దత్తిధ్యలై రెంతయున్. ౪౫

టీ. ధారుణీయందుఁ=పుడమియందు, ఎందఱు=ఎందఱు, అజీమాద్యష్ట విభూతు
లందుఁ=అజీమాది అష్ట విధసిద్ధులయందు, మహనీయస్రాజ్ఞులై=పిప్పిదముగల ప్రజ్ఞగలవారై,
ఊండఁ=ఊండఁగా, తన్మహత్త్వములు=ఆ ప్రభావములు, శ్రీరుద్రస్వభావంబులై-
శ్రీ=కోభా.ము క్ష మైన, రుద్ర=ఈశ్వరునియొక్క, స్వభావంబులై=నైజములై, గణుతిం
పంబడునంటిరి=లోకమందెన్నఁబడునంటిరి, ఎట్లు=అదెట్లు, అనఁగఁ=అనియడుగఁగా,
ఆకామారిఁ=ఆ ఈశ్వరుని, తత్ప్రణతి=తత్=ఆనందంధమైన, ప్రణతి=నమస్కారములు,
స్తోత్ర=స్తుతులు, మఖ=మొదలగు, అఖిల=సమస్తములైన, క్రియలచేఁ=పనులచే
త, అర్పించి=పూజించి, ఎంతయుఁ=తద్దయును, తత్సిద్ధిలై=అట్టిసిద్ధులుపొందినవారైరి.

తా. పుడమియందుండఁగో అజీమాద్యష్టమహాదైశ్వర్యములను పొందినవారై యుం
డఁగా ఆసామ్యమును సర్వప్రకాశముగల తటస్థేశ్వరునియొక్క ధర్మములై జగత్తునం
దులెక్కింపఁబడుచున్నవని యానతిచ్చితిరి. అవి వీరికెట్లు ప్రాప్తించినవని యడుగఁగా ఆ
తటస్థేశ్వరుని అర్పించుట మొదలైన కార్యములచేతిమెప్పించి ఆయనవలన పొందినవారై
రిని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—ముందుండిన జ్ఞానులై ఇప్పుడుండెడి జ్ఞానులకు అజీమాదులు ఏల
లేవని శిష్యుఁ డడుగుచున్నాడు.

చ. శివగురుమూర్తి ముక్తిఘనసిద్ధులు తాపసపంక్తికన్న వా
రివలె సమస్తతాపములు రీరితగఁ బొందుదురొక్కొ యట్టివా
రవని వెలుంగఁ దన్మహిమ రీ లాదిని విందుము వీరి కేల లే
వని యిపు డావివేక మిది రీ యందు నచించితిరేల యిట్లునన్. ౪౬

టీ. శివగురుమూర్తి=శివస్వరూపుడైన గురుస్వామి, అనికఁ=భూమియందు,
ముక్తిఘనసిద్ధులు=ముక్తి=జీవన్ముక్తియు, ఘనసిద్ధులు=అతిశయములైన అప్రసిద్ధులును,

తాపసుం క్రికా-తపోనిగలవారిని, అన్యకా-అనినను, వారివలెకా-అతపస్కులవలెనే, రీతికా-క్రమముగా, సమస్తతపోమలు-జీవన్ముక్తులందఱు, పొందుదురాకొను-పొందుదురాదుమి, అట్టివార-అజిమాదిసిద్ధులనుపొందినవారు, అదికా-ముందు, వెలుంగకా-ప్రకాశింపగా, తన్మహిమలు-ఆ మానవారిప్రభావములు, విందుము-అలరింపుదుము, ఇప్పుడు-ఇప్పుడు, అవి-ఆమహిమలు, వీరికేకా-ఈకాలమందలి బ్రహ్మజ్ఞానులకు, ఏలలేవు-ఎందుకులేవు, అవివేకము-ఆపెద్దలుపొందినజ్ఞానమే, ఇదియంచుకా-ఇప్పుడుందువారు పొందినదని, ఏల-ఎందుకు, వచించితిరి-ఎక్కా-ణించితిరి, ఇట్లనకా-ఇట్లనిచెప్పగా, ముందరికన్వయము.

తా. గురుస్వామి! ధూమియందు జీవన్ముక్తియు అజిమాద్యప్తసిద్ధులను తపోమహిమగలవారలకు లభించుననిచెప్పినవత్సమున వారివలెనే యీజీవన్ముక్తులు పొందుదురాదుమి? ఆయజిమాదిసిద్ధులను పొందినవారిని వినియున్నాముగాని యిప్పుడుండెడి యీ బ్రహ్మజ్ఞానులయందు అసిద్ధులు కనబడలే; ఏల అట్టిజ్ఞానమే ఇప్పుడుండెడివారు పొందినదని ఎక్కా-ణించితిరిని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—కీర్త్యుడెడిగిన ఆప్తశక్తు ఉత్తరము చెప్పుచున్నారు.

శా. కామ్యాకామ్యములందపంబుభయమై కన్పట్టునందొండుప్రాకామ్యాద్యప్తకమిచ్చువేటొకటి సత్తైవల్య మొందించుము న్నామ్యగ్రామణి రెండు నొండు మది కీర్తనలైన సాధించి తద్భావ్యాభ్యామ్యఫలంబు లొందుదురు మరద్భావించి దేవుత్తరకా.

టీ. పుత్రకామమారా! తపంబు-తపస్సు, కామ్యాకామ్యములకా-కామసారపమనిష్కామసారపమని, ఉభయమై-రెండువిధములగలదై, కన్పట్టుకా-మాపట్టును, అందుకా-అరెంటిలోపల, ఒండు-ఒకతపస్సు, ప్రాకామ్యాద్యప్తకము-ప్రాకామ్యముమొదలగు నెనిమిదిసిద్ధులను, ఇచ్చుకా-ఒసగును, వేటొకటి-మఱియొకటియైనవిష్కామసారపము, సత్-శ్రేష్ఠమైన, కైవల్యము-మోక్షమును, పొందించుకా-పొందులాగునఁజేయును, మదికిష్టంబైన-మనస్సునకిష్టమైన, రెండుకా-రెంటిని, ఒండుకా-ఒకటిని, సాధించి-తపస్సులచేసాధించి, తద్భా...దురు-తత్ అట్టి, భ్యామ్య-భ్యామతో-గూడినసిద్ధియొక్కగాని, అభ్యామ్య-భ్యామరహితమైనమోక్షముయొక్కగాని, ఫలంబులు-ఫలములు, ఒందుదురు-చెందుదురు, మద్భావంబు-నాయభిప్రాయము, ఇదే-ఇదియని తెలిసికొనుము.

తా. మమారా! కిరవాతోష్ణములకు సహించుకొనిచేయునట్టితపము తనయిష్టములనుఁగూర్చిచేయునదియును, ఈశ్వరార్పణబుద్ధితేజఃజేయునదియును అనిరెండువిధములగును. అందొకటి ఈశ్వరునిసగుణోపాన్తిచేతనారాధించుటవలన అజిమాద్యప్తైశ్వర్యములనిచ్చును. వేటొకటి ఒకకోరికయులేక ఆఈశ్వరుని ఆపకోక్షజ్ఞానముచేత నిర్గుణునిగా ఉపా

సిందినవారికి మోక్షము గలుగజేయును. మంచివివేకముకలిగినవారిలో శ్రేష్ఠుడవైన శిష్యుడా? ముందుండినఋషులలో కొందఱు కామనాతపస్సు నిష్కామనాతపస్సులను రెంటిని మఱికొందఱు కేవల కామనాతపస్సుమాత్రమును, మఱికొందఱు నిష్కామనాతపస్సుమాత్రమును, వారివారిమనస్సుల కిష్టమైనట్లులు చేసి భగవతోగూడిన అల్పవిశ్వత్వములను భగవద్దాహితమైన పునరావృత్తిలేని కేవల మోక్షఫలమును పొందిరి నాయభిప్రాయబిదియని తెలిసికొనుమని తాత్పర్యము. ఒందుదురు అను తద్రారకాల క్రియాపదప్రయోగముచేత ఈకాలమందును ఇతరమోక్షరూపబోయెడికాలమందును ఈప్రకారమేపొందుచుందురు అని భావము.

“శ్రు. యథామృతేనశ్చిత్తప్రసవమునా కింప్రయోజనమ్, ఏవంస్వాత్మానందజ్ఞాత్వా వేదైః కిం ప్రయోజనంభవతి, వేదకాస్త్యపురాణాని పదపాంసుమివ త్యజేత్” అనగా అమృతపానముచేసి తనివించెందినవానికి నీళ్లతో నక్కఱలేనివిధమున బ్రహ్మజ్ఞానమును జెందినవానికి వేదముతోనక్కఱలేనిచందమున భగవతోగూడిన అల్పమహాసిద్ధులు మొదలయిన అల్పవిశ్వత్వములు బ్రహ్మవేత్తలకు ఎందుకునిభావము. “త్రైగుణ్యవివయా వేదానిస్త్రైగుణ్యోభవాన్లు” అని భగవద్గీత. అనగా త్రిగుణములతోగూడినవి విషయాదులు త్రిగుణరహితమైనవి వేదములు గనుక నిర్విషయానంతరికల బ్రహ్మవేత్తలకు త్రిగుణసంబంధములగు కోరికలు ఉండవని భావము.

అవతారిక:—అణిమాదిసిద్ధులు ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మైక్యమునకు అనావశ్యకములని నిరూపించుచున్నారు.

మ. బలివై దేహభగీరథాదులు చిదభ్యాసంబున స్తుక్తిను జ్వలకామ్యక్రియలం గృశించి మహిమ ల్సర్వజ్ఞులై మాను ల న్యులు తన్నిష్ఠల రెంటినిం గనిరి చిద్యోగా ప్రికాసిద్ధు లెట్టులనీడెనువిసేదమాత్రములె యోటోపంబె తామొందినన్. ౪౮

టీ. బలి...దులు-బలి=బలివక్రవర్తియు, వై దేహ=జనకమహారాజు, భగీరథ=భగీరథమహారాజు, ఆదులు=పీరు మొదలగురాజులు, చిదభ్యాసంబున= చిత్ = ఆపరోక్ష సాక్షాత్కార బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క, అభ్యాసంబున= ఎడతెగనియలవాటుచేత, ముక్తి=జీవన్ముక్తిని, మానులు=మునులు, కామ్యక్రియలం=కామనాతపస్సులచేత, గృశించి=కృశించిచాంద్రాయణ నిత్యనైమిత్తికవ్రతోపనానాదులచేత బడలికనొంది, సర్వజ్ఞులై=విశేషజ్ఞులై, మహిమలు=అణిమాద్యష్టైశ్వర్యప్రభావములను, అన్యులు=మఱికొందఱు, తన్నిష్ఠల=ఆకామ్యకామ్యతపములచేత, రెంటింక=అరెంటిని, గనిరి=కాంచిరి, చిద్యోగా ప్రికా- చిత్ = జ్ఞానముచేత, యోగ=ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మైక్యముయొక్క.

అప్రికా=ప్రాప్తికి, అసిద్ధుఁ=అయ్యదిమాదిసిద్ధులు, ఎట్టుఁ=ఏప్రకారముగాను, ఈదౌ
ను=జరయగును, వినోదమాత్రములే=వేడుకలకొఱకే (అగును) తాము=ఆకామ్యపరులు,
పొందినకా=అసిద్ధులనుపొందినను, అటోపంబె=అపొంబరమే (అగును.)

తా. బ్రహ్మకృతి, జనకమహారాజా, భగీరథమహారాజా మొదలగు రాజులు బ్ర
హ్మజ్ఞానముందు ఎడతెగనియలవాటుచేత జీవిదేహముఘటించిరి. కొందఱుముసలు శరీ
రేంద్రియాదులను ప్రత్యోపవాసాదులచేత కృశింపజేసి విశేషజ్ఞులై అచిమాద్యపైకవ్యర్థ
ములఁబొందిరి. మఱికొందఱు కామ్యాకామ్యతిపస్సులచేత చండినిఁబొందిరి. కాబట్టి
జ్ఞానముచేత ప్రత్యగభిన్న బ్రహ్మైక్యమునకు అసిద్ధులు సమానములు కావనియు వారు
పొందినసిద్ధులు వేడుకలు అపొంబరములుకాని ప్రయోజనములుకావనియు తాత్పర్యము.
శ్లో. అస్తిభాతిప్రియంనామరూపంచేత్యంశపంచకమ్, అద్యత్రియంబ్రహ్మరూపం మా
యరూపంతతోద్యయమ్, (అత్తానాత్మివివేకంతు కృత్వాత్మిత్వియోభుమాకా, జటిమం
డీభివాపి ముచ్యతేనాత్ర సంతయః) అనఁగా ఎఁడైతే అత్తానాత్మజ్ఞానముచేత ప్రత్య
గాత్మతానని ఎఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడు యోగిగానుండినను, సన్న్యాసిగా నుండిన
ను, గృహస్థుఁడుగానుండినను, నిస్సందేహముగా ముక్తినిఁ జెందుచున్నాఁడని భావము.
అస్తిఅనఁగా సత్తు, భాతిఅనఁగా చిత్తు, ప్రియమనఁగా ఆనందము, నామరూపములు
అనాత్మ కాబట్టి అత్యధ్యరూపమైన అస్తిభాతిప్రియములనుగ్రహించి మాయరూప
మగు నామరూపములను విడువవలయునని భావము.

అవతారిక:—అజిమాదిసిద్ధులచేతఁ బ్రయోజనములలేవిని తెలిసిన కొందఱు జ్ఞా
నములు ఏల వానిఁగోరుచున్నారని శిష్యుఁడడుగఁగా దానికి ఉత్తరముచెప్పచున్నాడు.

తా. యోగజ్ఞానము ముక్తినియఁ గని తరద్యోగంబు చాలించి ము
క్తాగాన క్తమనస్కులై మహిమల ర్ నాధింప శారీరస
ద్యోగంబు ల్పొఱఁగంగ నేల యనఁ దా ర్ భోగించిన న్సందిత
త్యాగంబౌ సుతకానఁబూనుదురు తరత్కామ్యక్రియ ల్గుఁగాన్.

టీ. ముక్=ముందు, యోగ=జీవేశ్వరైక్యరూపమైన, జ్ఞానము=బ్రహ్మజ్ఞానము,
ముక్తికా=జీవన్ముక్తిని, ఈయకా=ఇచ్చుచుండఁగా, కని=చూచి, తద్యోగంబు=అట్టి
యోగము, చాలించి=విడిచి, రాగాసక్తమనస్కులై, రాగ=కోరికలయందు, అసక్త=
కూడిన, మనస్కులై = అంతఃకరణములుగలవారై, మహిమల= మహాత్మ్యములను,
సాధింపకా=సాధించుటకుగాను, శారీరద్యోగంబులు-శారీర=శరీరసంబంధములైన, సత్=
శ్రేష్ఠములైన, భోగంబులు=ఆహారనిద్రాదులు, లోఱగంగనేలయనకా=విడుచువలయు
నిశిష్యుఁడడుగఁగా, సుత=కుమారా, తాభోగించినకా-తాకా=తానైనపురుషుఁడు, భో
గించినకా=అనుభవించినను, సందితత్యాగంబు = ప్రాశ్నరూపమైనజన్మార్థము, త్యా

గంబాక=విడుచును, కానక=కాబట్టి, తత్కామ్యక్రియలు=ఆకామనాకర్తృములు, సంపాదకాక=చేయుటకుగాను, పూనదురు=కొందఱుయత్నించుదు.

తా. ముందు జీవేశ్వరైక్యరూపమైన బ్రహ్మజ్ఞానము మోక్షము నిచ్చుచుండగా అట్టియొకమను తోసిముండియు వ్యర్థమైన నరాగాదులతోఁగూడిన అంతఃకరణములు గలవాడై దానినివిడిచి తరీరేంద్రియప్రయాసములతోఁగూడి ఆహారవిద్రులుమాని యుండుట యేలయని శిష్యుఁడగుఁగా ఆచార్యులు ఓశిష్యుఁడ! జన్మాంతర సంచితకర్మానుభవము అనుభవించినఁగాని తీరదు. కాబట్టి ఆకామనాక్రియలనుగుఱించి కొందఱు ప్రయత్నపడుదురని తాత్పర్యము.

అంతరిక: —సం దేహమునఁబోఁగొట్టిన యాచార్యులను శిష్యుఁడు భక్తివలన విశేషము స్తుతించుచున్నాఁడు.

మ. సకలోపాయసమస్తవేదవిధుల శ్చ న్నాన్వంతస్థిరప్రాప్తికై
యశలంకార్థ మనుగ్రహించిననుదీయాచార్య భాగ్నితు టైగ
స్మృతికటజ్ఞానము గంటి దుమ్ముతుడువక శ్చ బల్కాటు భాసిల్లున
న్మృకురంబట్లుభవన్మహోక్త్యమృతమా మోదంబగున్గోలిసన్. ౫౦
టీ. సకలో...విధులక=సకల=సమస్తములైన, ఉపాయ=తిక్కములచేత, సమస్తవేదవిధులక, సమస్త=అనేకములైన, వేద=ఋగ్యజుహుధర్మములయందలి, విధులక=విధానములచే, న్నాన్వంత=నామనస్సుయొక్క, స్థిర=నిర్యమయొక్క, ప్రాప్తికై=పొందుటకై, అశలంకార్థము=నిష్కళంకమైనపరబ్రహ్మజ్ఞానమును, అనుగ్రహించిన=కటాక్షించిన, మదీయాచార్య=మగ్గురుస్వామి, భాగ్నితు=జీవేశ్వరజగద్భ్రమలు, టైగ=వీధునలులు, ప్రకటజ్ఞానము=ప్రకట=ప్రసిద్ధమైన, జ్ఞానముక=నిర్మలజ్ఞానమును, కంటిక=పొందితిని, పల్కాటు=మాటిమాటికిని, దుమ్ముతుడువక=దుమ్ము=ధూళి, తుడువక=తుడువఁగా, భాసిల్లు=ప్రకాశించు, సమృకురంబట్లు=కుంఠమైనయద్దమువలె, భవన్మహోక్త్యమృతము, భవత్=నీయొక్క, మహోక్తి=జీవబ్రహ్మైక్యరూపమైనమహావాక్యార్థములనెడి, అమృతము=అమృతమును, గోలిసన్=పానముచేయుచుండిన, ఆమోదంబగుక=ఆనందము కలుగును.

తా. సమస్తములైన తత్కర్యములచేతను వేదవిధులచేతను నాయొక్క చిత్తసైర్యముకొఱకు నిష్కళంకమైన పరబ్రహ్మజ్ఞానమును ఉపదేశించితిని. గురుస్వామి! నాయందు బహుకాలముగానుండిన జీవేశ్వరజగద్భ్రమలు మూఁడునువీడెను. నిర్మలమైనవిజ్ఞానమును పొందితిని. నిత్యలమగు అద్వైతమును అప్పుడప్పుడుదానియందు తగిలినదుమ్మును తుడిచిననుగదా ప్రకాశించును. అటువలెనే మీయొక్క ఉపదేశమహావాక్యార్థ మనెడియమృతమును పానముచేయచేయ ఆనందముకలుగుచుండునని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—ప్రథమశ్లోకమున జగద్వ్యవహారములు ప్రారబ్ధమని తెలిసికొనినశిష్యుడు దానికికారణమైన జగత్సృష్టియందు సందియున్న ప్రారబ్ధసంచితము అనుభవించుననియు జ్ఞానాన్ని చే నశించుననియు అను రెండువిధముల వేదముపల్కుచున్నందున వానిలో యథార్థమేదియని శిష్యుడడుగుచున్నాడు.

మ. కపటోక్తుల్ శ్రుతి పల్కునే యెచరికి శస్త్రానుబంధంబు లీ
వివుల సృక్తములైనఁగాక చెడునా శ విజ్ఞానదానాన్ని శు
ష్కపలాశంబులమాడ్కి నేర్చునని పోల్క నైంట మచ్చిత్రము
చృపలంబందె నిజంబు దెల్పు మొద నిరస్సందేహము న్నందఁగన్.

టీ. శ్రుతి=వేదము, కపటోక్తుల=నించకములైనపలుకులు, పల్కునే=వదించునా, ఎవరికొ=ఎంతవారికిని, కర్మానుబంధంబులు=కర్మప్రతిబంధములు, ఈవివులకొ=భూమియందు, భుక్తములైనఁగాక=అనుభవించకగాని, చెడవు=నశింపవు, అవిజ్ఞానదానాన్నికొ=జ్ఞానమనెడికార్పిచ్చునందు, శుష్కపలాశంబులమాడ్కికొ=ఎందుటాకులరీతిని, ఏర్చుకొ=కాల్చును, అనిపల్కుకొ=అనిపల్కుఁగాను, రెంటికొ=ఈరెండువిధములైనవాక్యములచేతను, మచ్చిత్రము=నామనన్ను, ఉచ్చపలంబు=అతిచపలభావమును, అందెకొ=సాందెను, ఎడకొ=మనస్సునందు, నిస్సందేహముకొ=అనుమానములేకుండుటను, చెందకొ=సాంకుటకుఁగాను, తెల్పుము=ఆనతిమ్ము.

తా. వేదము నించకములైనమాటలు వదించునా? యెంతవారికిని జన్మాంతరమందార్జింపఁబడిన కర్మప్రతిబంధములు ఈభూమియందుపుట్టి అనుభవించకగాని తీరవనియొకచోటను, అచార్యునినిధానమందు వేదాంతశ్రవణముచేయఁగాఁగలిగినబ్రహ్మజ్ఞానినందు కార్పిచ్చునందు ఎందుటాకులుకావలయులు ఆప్రతిబంధములునుకావలసని మఱియొకచోటను ఈప్రకారము రెండువిధములుగా వేదము వాక్రుచ్చుటవలన నాయుల్లమురల్లడిల్లుచున్నది గాన యీసందేహము తీరునటులు దెలియఁజేయవలయునని తార్కర్యము.

అవతారిక:—వేదము త్రివిధకాండములచే పూర్వపక్షసిద్ధాంతములఁదెల్పునని ఆచార్యులు శిష్యునకు దృష్టాంతపూర్వకముగాఁ జెప్పుచున్నారు.

మ. అరయ స్తీవులు తద్గుణక్రియ లసంఖ్యాతంబు లౌ వారిహృ
త్పరిపాకంబు లెఱింగి ప్రోవ మముఁ బుష్పంబై ఫలం బిచ్చునా
సరణి నేదము కర్మభక్తివిలసత్సంచిత్ప్రకాండంబుల
స్థరణి నెట్లుముఁ బూర్వపక్షముల నీర్థాతంబులందెల్పెడిన్. ౫౨

టీ. ధరికొ=భూమియందు, అరయకొ=విచారింపఁగా, తీవులు=ప్రాణులు, తద్గుణక్రియలు. తత్=ఆతీవులయొక్క, గుణ = గుణములును, క్రియలు = పనులును, అసంఖ్యాతంబులు=తెక్కలేనివి, బోకొ=అవును, వారిహృత్పరిపాకంబులు = వారి

ఆశీవులయొక్క, హృత్ = హృదయము యొక్క, పరిపాకంబులు = పరిపక్వములును, ఎఱింగి = తెలిసికొని, మమక = మమ్ము, ప్రక్షింతులకుగాను, ఘృష్ణంబై = (వ్రాసిత) పువ్వుపూచి, ఫలంబు = ప్రయోజనము, ఇచ్ఛుక్ = ఒసంగునట్టి, ఆసృణీక్ = ఆరితని, వేదము = అమ్మాయము, కర్త...డంబులక్ = కర్త కాండము, భక్తి = భక్తికాండము, విలసత్ = ఒప్పుచుండెడి, సంవిత్ప్రకాండంబులక్ = జ్ఞానకాండమును, (అను త్రివిధకాండములచేత) వెల్లుచుక్ = ప్రకాశింపుచును, పూర్వపక్షములక్ = పూర్వపక్షములను సిద్ధాంతంబులక్ = సిద్ధాంతములను, తెల్పెడిక్ = తెలియఁజేసెడిది.

తా. భూమియందు విచారింపఁగా శీవుల గుణములును పనులును లెక్కలేనివగును. ఆ శీవుల హృదయములయొక్క పరిపక్వముల నెఱింగి ఆస్తిమలై న మమ్మ రక్షించుటకుగాను ముందుగా బువ్వుపూచి విదప కాయయై ఆనెనుక ఘృమునిచ్చునట్లులు వేదము కర్త కాండము, భక్తికాండము, జ్ఞానకాండము అనెడి త్రివిధకాండములచేత ప్రకాశించుచు పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములచేతఁ దెలియఁజేయునని తాత్పర్యము. అనఁగా వేదము చెప్పెడివొప్పున కర్త కాండమును అనన్తివి క్రమముగ శ్రద్ధగ జగవునురాఁగా సత్త్వ గుణముప్రబలి తమారజస్సులు క్షీణింప మొదలుపెట్టును. ఆనెనుక తనకట్టమైన యొక స్వరూపమునందు భక్తికుదురుచున్నది. అభక్తి శ్రద్ధలచేత తన ఇష్టదేవతను నానాట నెడతెగనిధ్యానముచేయఁగాఁ జేయఁగా మనస్సు నెక్కడనిలినీతే అక్కడనిలుచును. అప్పుడు కర్మంబులవెల్ల నిష్కామనాపదముగ (అనఁగా ఈశ్వరార్పణముగాఁ) జేయుచు రాఁగా చిత్తము పరిపక్వమగును. ఆచిత్తము పరిపక్వముకాఁగానే యెద్దప్రహ్లాదిపరేపాక్షా త్సర్వకర్మపమర్శణమ్, మనోవాక్తనుభిషార్థ క్రియాద్వైతం తదచ్యుతే అను శ్లోక ప్రమాణమువొప్పున నుష్టేగుతాయను స్వంతము తనయాపందియక్రియలును బ్రహ్మర్షిముగా భావించును అట్టివారికి శ్లో. కర్మజాంపరిణామత్వా దావిరించ్యాదమంగళమ్, అవశ్యమనుభోక్తవ్యం కృతంకర్మకుభాకుభమ్ అనురితని బ్రహ్మలోకత్యజీకారంబు పుట్టుచున్నది. దీనినే వైరాగ్యమందును. ఆవైరాగ్యముకలవానిమనస్సును దేనియందు నిలిపినను చంచలంహిమనఃకృష్ణ ప్రమాధిబలదృఢమ్, తస్యాహంనిగ్రహంమన్యేనాచారోపగురుష్కరమ్, అధిపానాదవిహతః నుమేలోన్మూలనాదపి, అపివర్ణ్యాననాత్సాధో విదుషశ్చిత్తనిగ్రహః అను ప్రమాణశ్లోకంబులరితని చంచలమలేక నిలుచును. అందులకు దృష్టాంతము. మనస్సు పాఱుగొడ్డువంటిది. అట్టిపక్షు వెల్లప్పుడు చేలలోబడి మేయుచుండును. దానినిపట్టుట కడుప్రయాసము కాబట్టి దానినిఁ దిన్నఁగఁబట్టుకొని వచ్చి ఇంటిలోఁ గట్టిపెట్టి కసపువేసినను ఆకసపును అఘోరించి చేనిమీఁదనే చింతగా నుండును. ఈ ప్రకారము కట్టిపెట్టినతర్వాత దానినివదిలిరెని మఱల నాపైరునుఁ గూర్చి పోవును. తిరుగా మనుపటివలెనే పట్టుకొనివచ్చి తవును, కసపు మొదలగువానిని వేసిరెని కొంతసేపు వానినితని మఱల నాచేనినే ధ్యానముచేయుచుండును. కొంతకాల మీ

తీరున కనుపెట్టియుండి పట్టుకొనివచ్చి కట్టివేయుచు రానురాను ఇంటినినమటికి వెలుపలి కిందొలినప్పటికిని మలుల నింటికివచ్చును. చేలమీదిభగ్గిమనదలి తనఇరవునందే స్థిరముగ నుండును. ఈవిధముననే మనమున్ను, కర్మ, భక్తి, జ్ఞాన వైరాగ్యములచేత సరిపక్వసతి పరిపూర్ణుడని వేదాంతపారాంశము.

అనః--అచార్యులు శిష్యునకు నిత్యనైమిత్తికాదిక్రియలకును అత్రజ్ఞానమునకును వేదములలోఁజెప్పిన ఇరుతెలుగులగుటచేంచి కలిగెడిసందేహము నిన్పత్తిచేయుచున్నాడు.

మ. నిజమై దుర్గతి చెందఁ బాపుల కిల న్నిత్యవ్రతేష్వన్నదా
నజహాక్రియల న్దొలంగు ననునామామయం బసత్యంబకో
నుజనస్తుత్య నిజాత్మచిచ్చుచి దహించుక బూర్వహీనార్జిత
వృజినార్థముహాననం బనెమతోద్వేదంబు నిక్కంబెయా. ౪౩

టీ. సుజనస్తుత్య=సమర్థులగుటచేత స్తోత్రముచేయఁదగినశిష్యుఁడా, ఇల=ఇటు
మియును, పాపులకు=(కూర్గసవభావముగల) పాపాత్ములకు దుర్గతి=నరకము, నిజమై=
యథార్థమై, చెందఁ=చెందఁగా, నిత్య...యల=నిత్య=(నిరంతరముచేయఁదగిన స్నాన
సంధ్యాది) నిత్యకర్మములును, ప్రశ=నైమిత్తికముమొదలైన ఏకాదశ్యాది మహావ్రత
ములును, ఇన్ద=దత్తపార్థమాసప్రతిపదస్థానీహాకీర్త్యలును, అన్నదాన=అన్నదానములు
ను, జప=గాయత్రాదిజపములును, ఆది=మొదలు, క్రియల=సత్క్రియలచేతను, తొ
లంగునను=హావుననిచెప్ప, అమ్మయంబు=వేదము, అసత్యంబకో=అన్యధా(నిజమేయ
గుననుట.) నిజ=స్వకీయమైన, ఆత్మచిచ్చుచి=ఆత్మజ్ఞానమునెడు అగ్ని, పూర్వహీనార్జిత
వృజినార్థ మహానంబు=పూర్వ=ముందటి, హీన=హీనములైన జన్మములచేత అర్జిత=
సంపాదించబడిన, వృజిన=పాపములతోఁగూడిన, ఆర్థ=ప్రాప్తమునెడి, మహతో=అధిక
మైన, ననంబు=అడవిని, దహించుక=కాల్చును, అనెడు=అనిచెప్పెడి, తద్వేదంబు
=అవేదము, నిక్కంబెయా=అప్రకారమై యథార్థముగును.

తా. మంచివివేకముగలిగిన శిష్యుఁడా? అనినియందు పాపాత్ములగువారికి రారవా
దినరకవాసము నిత్యనైమిత్తిక వ్రతపూర్వకాదిక్రియలచేతఁ బోవుననిచెప్పిన వేదవా
క్యము అసత్యముకాదు. ఆత్మజ్ఞానమునెడి అగ్ని ముందు హీనజన్మములెత్తి సంపాదించు
బడి పాపముతోఁగూడిన ప్రాప్తమునెడి గొప్పఅడవినికాల్చుననిచెప్పిన ఆ వేదవాక్యము
సత్యమేయగునని తాత్పర్యము.

అనంతరికః--సంచితమును చేటిపెడి జ్ఞానముండఁగా కర్మమార్గము నవేక్షించుటేల
యని శిష్యుఁడగుచున్నాడు

ఉ. మన్తన మాత్మగేహమున శ మానకనిల్పు గురూగ్రమూర్తియీ
జన్మకుజాంఘ్రి దుంపఁ బటుశక్తుడ వీవ భవన్తహోక్తిచే

నూర్చుని గంటి నేల కడుగి సూక్ష్మములైన ననరానురామరు
లన్నియునివని మాని పడిన చత్తురు కర్మపుపాదునూతిలోన్. ౫౪

టీ. మన్మథము=నామనన్ను, ఆత్మగేహమునక=ఆత్మ = స్వకీయమైన, గేహము
నక=ఇంటియందు, (అనగా దేవాలయమునట.) మానక=విడువక, నిల్పి=నింపెడి,
గురుగ్రమూర్తి=గురుశిష్యమూర్తి, ఈజన్మకుజాంఘ్రిక=ఈజన్మ=ఈజన్మమనెడు, కుజ
=వృక్షముయొక్క, అంఘ్రిక=(కుంకటి) చేరును, త్రుంపక=ఖండించుటకు, పటుక
త్తుండపు=మంచిసామర్థ్యముగలవాడవు, ఈవేసినే, భవన్మహాక్తిచేక=భవత్=నీ
యొక్క, మహత్=గొప్పదను, ఉక్తిచేక=వాక్కుచేత, ఉన్ననిగంటిక=ఉన్ననిక=
తుర్యాతీతావస్థయందు లోచెడివర్తమానువును, కంటిక=పొందితిని, కడుక=మిక్కి
లి, ఊర్జితులైన=మన్మథవిషయములయందు సామర్థ్యముగలవారైన, నర=మనుష్యులు,
అనుక=రైతులు, ఆరురు=దేవతలు, సన్మయనిష్ఠమాని=పరబ్రహ్మవిష్ణుకవిడిచి, కర్మ
పుపాదునూతిలోక=కర్మమయమైన పాదుబావిలో, ఏల=ఎందుకు, పడిచత్తురు=కూలి
నశించెదరు.

తా. నాయులమనెడి దేవాలయమందు నివసించిన గురులింగమూర్తి! సృష్టి మొద
లకొనివచ్చిన ఈ నాఫుట్టుకయ నెడి చెట్టుయొక్క నడిమిచేరును త్రుంచుటయందు గొప్ప
సామర్థ్యముగలవాడవు నీవే కాబట్టి మీరుపదేశించిన జీవబ్రహ్మకన్యవస్తురూపమును
కనుగొంటిని. ఇట్లుండగా తెలిసికొనగ సామర్థ్యముగలవారైన దేవతలు, అనురులు,
మనుష్యులు మొదలగువారు అజ్ఞానమునకు జేటుగాని కర్మమనెడి పాదుబావిలో వ్యర్థ
ముగాపడి మామన్నారే యేలయని శిష్యుడడిగినని తాత్పర్యము.

ఆపతారిక.—ఆప్రశ్నకు ఉత్తరము చెప్పుచున్నాడు.

మ. వికతాంతర్ముఖు లొందజాలుదురు సంవిత్సూర్ణతోషంబు వి
స్తృతనేత్రంబులు గల్గి పాంథు లవటశ్రేణి నృపార్థప్రిచే
బతితుల్లారె కుమార యాపగిదిఁ బాశం బిచ్చుజన్మాభిలో
హితకామ్యక్రియల నైలంగుదురు ధీహీను బృహిర్యక్తులై. ౫౫

టీ. కుమార=పుత్ర, వికతాంతర్ముఖులు=వికత=అతిశయమైన, అంతర్ముఖులు=
అంతర్దృష్టిగల బ్రహ్మజ్ఞానులు, సంవిత్సూర్ణతోషంబుక=సంవిత్=జ్ఞానముచేత, సూర్ణ=
పరిపూర్ణమైన, తోషంబుక=ఆనందమును, ఒండజాలుదురు=పొందుదురు, పాంథులు=
చారినడచువారు, విస్తృతనేత్రంబులు=వికాలమైనకన్నులుగల్గి, పరార్థప్రిచేక=ఇంకొ
కదానిమీఁదహాయి న దృష్టిచేత, అవటశ్రేణిక=పల్లములయందు, పతితుల్లారె=పదరా
ఆపగిదిక=అరీతిగా, ధీహీనులు=జ్ఞానహీనులు, బహిర్యక్తులై = జగద్వ్యవహారము

గలవారై, పాపవిచ్చుజన్మాభిలోకపాపములనిచ్చెడి జన్మరముద్రములయందు, హిత
అతులిప్రములైన, కామ్యక్రియలకాకామనాకర్మములచే, మెలంగుదురుఁగంచరింతురు.

తా. ఓప్రియమైనశిష్యుడా? అతిశయమైన యంతర్దృష్టిగల బ్రహ్మజ్ఞులు అప
రోక్షజ్ఞానముచేత అఖండాకారమైన పరబ్రహ్మనందమునుపొందుదురు. దారినడచువారు
వికాలములైన కన్నులుగలవారైనను దృష్టిపరాబ్జులుమైనయెడల పల్లములలోపడుదురు.
అటువలెనే జ్ఞానకూన్మ్యులైనవారు జగద్వాస్తిపారదృష్టిగలవారైనను కర్మాసక్తులై పాప
ములను గలుగఁజేసెను జన్మరముద్రములోపడుదురని తాత్పర్యము. శ్లో. కురుతేఁగా
సాకరగమనం ప్రతపరిపాలన మథవాదానమ్, జ్ఞానవిహీనస్సర్వమతేన ముక్తిర్భవతిజ
న్మకతేన, అనప్రమాణమచోష్ఠన తీర్థాటనము, ప్రతములు, దానము, యజ్ఞము తపస్సు
లోనుగాఁగల కర్మములై సలిపినను జ్ఞానములేకుండినయెడల నూఱుజన్మములకైన ముక్తి
లేదు గనుక జన్మములచుకలిగించెడి కామనాకర్మములను అపేక్షింపక శ్లో. నిష్కర్మైక
ర్షనేతత ప్రస్ఫుత్తిమత్పర్యజేతీ, జిజ్ఞాసాయాం సంప్రవృత్తో నాద్రియేతాత్పర్యవో
దవామ్, అనెడి కాస్త్రమునఁబట్టి ప్రస్ఫుత్తిమాగ్ధమునువదిలి నిష్కర్మైకమును అవః
లించి బ్రహ్మవిచారముచేయుచు, (వ్యవహారియేవికల్పవిషయః) అను రీతిని వ్యవహారము
నకుఁగూడ బ్రహ్మవిచారమని అర్థమగుచున్నది గనుక బ్రహ్మజ్ఞోన్యన్మగించన, అను
వేదప్రమాణమై కొని సర్వేంద్రియవ్యవహారములు బ్రహ్మవిచారమే యని తెలిసికొని
“తత్ప్రేతేనగుణేనదోషేణవా అబుమాప్రేతాపినసంబధ్యతే” అనునట్లు ఆరూఢజ్ఞాన
ముకలవాఁడే ముక్తుడని భావము.

అనః—జీవకృత్యమిది ఈశ్వరకృత్యమిదియని తెలిపెడికొఱకు జీవుఁడుబహిర్బా
హుగుట ఈశ్వరుఁడుచేయుకార్యమేకాని జీవుఁడుచేసేది ఏమియున్నది అనుటకు త్రతము.

మ. శివకృత్యం బాగిఁ గాదె ద్వంద్వచయ మోజీవాళి కాజోకఁ జ
ల్పవశంబే యతిచంద్ర దాని వనిన న న్నాసంబు గాదె తగ
న్వీవరం బెమ్మయిఁ దెల్పు మివ్విధమున నేవ్విధప్రమాణార్థమా
గ్గవిధి న్బాసిన జాల్పు లందురు క్రిను న స్వర్గాహితే దష్టలై. ౫౬

టీ యతిచంద్రమునివాఘా, ద్వంద్వచయముమంచిచేడుగులు మొదలయిన న
కలద్వంద్వసముదాయము, ఒకఁక్రమముగా, శివకృత్యంబుగాదె ఈశ్వరకార్యము
గాదా, ఈజీవాళికఁఈజీవసమూహమునకు, ఆజోకఁ అవిధముగా, చల్పకఁ చే
యుటకు, వశంబేశక్యమా, దానివనినకఁఅజీవాళివనిన, పాపంబుగాదే పాపంబుగా
దా, తగఁలేస్సగా, ఎమ్మయిఁకఁ ఎల్లైనను, తెల్పుము=తెలియఁజేయుము, ఇవివిధ
ముఁఈప్రకారము, అనకఁఅనఁగా, వేదప్రమాణార్థమార్థవిధిక. వేద = వేదముల

నెడి, ప్రమాణ=ప్రమాణములయొక్క, అర్థ=తాత్పర్యముల, మార్గ=పథములయొక్క, విధి=నిర్ణయమును, పాసిన=విడిచిన, జాబ్బులు=అల్పములు, కర్తాహిచేక=కర్తమనెడిపాముచే, దష్టులై=కలవబడినవారై, భగ్నిమక=భగ్నిమచేత, అందురు=అలాగనిచెప్పదురు.

తా. మునివాదా! మంచిచెడుగులు మొదలయిన సకలద్వంద్వములను పుమేశ్వరనిర్మితములుగావా? ఆఈశ్వరుడు చేయుపనులు ఈజీవులుచేయుపనులుగా? ఈద్వంద్వసమాహమ జీవులదనినబాపముగాదా? దీనినివిశదముగాఁ దెలియఁజేయుమని శిష్యుడొడుగఁగా ఆచార్యుడు ఉపనిషత్పితృమాణనిర్ణయమునువిడిచిన అల్పముల కర్తమనెడి పాముచేకలవబడిన మయికముగలవారై ఇవిభగ్నిమగాఁబలుగురుని తాత్పర్యము.

విశే — ఇచ్చట పాముఅనఁగాకర్తము. ఆకర్తము ప్రథమసృష్టి మొదలుకొని ప్రతి కల్పములయందు ఈశ్వరునియందు, కోడి తనపిల్లలను తనతొక్కలక్రింద సాద్గురుంకఁగానే చేర్చుకొనియుండుచందమునఁ అణఁగియుండి మరల సృష్టిసమయమున బహిర్గతమగుచున్నది. ఈకర్తము కామక్రోధాదులు అధిన్యాదులు మొదలగు దుర్గుణములతోఁగూడి హెచ్చినప్పుడు ఇంద్రియములు, ఇంద్రియధిష్ఠానదేవతలు, ఇంద్రియవృత్తులు లోనుగాఁగలవన్నియు ప్రబలి అహంకారముతోఁగూడి మత్తునకలుగఁజేయును. అట్టిఅహంకారముగలవారికి జీవేశ్వరతాతమ్యము కనబడదు. కాబట్టి అహంకారమును అణఁగఁద్రొక్కకగాని సుజ్ఞానముపుట్టదు. సుజ్ఞానము కలిగిననేగాని శరీరేంద్రియాదులు నేననెడి అహంకారమువీడి ఆనందానుభవము కలుగదు.

అనఁతారిక:— శిష్యుడడిగిన ఈశ్వర జీవవ్యవహారములయొక్క తాతమ్యములను ఆచార్యులు తెలియఁజేయుచున్నారు.

మ. శివజీవవ్యవహారము ద్వివిధమై 1 చెన్నొంద నం దాశివ
వ్యవహారం బగు భూతభౌతికజగద్రాష్ట్రపార మాజీవ కృ
ద్వ్యవహారం బభిమాన మోహముఖ సర్వప్రాకృతం బంచ ము
న్విపరింపంబడఁ గావు శైవములు భావింప నృజై వంబులౌ. ౫౭

టీ. శివజీవవ్యవహారములు - శివ=శివునియొక్క, జీవ=జీవునియొక్క, వ్యవహారములు=కార్యములు, ద్వివిధమై=రెండై, చెన్నొందుకొ=ఒప్పును, అందుకొ=అవ్యవహారద్వయమందు, భూత...పారము-భూత=సంచభూతములు, భౌతిక=భూతవికారములైన జీవులును, జగత్=లోకములయొక్క, వ్యాపారము=వ్యవహారము, అశివవ్యవహారంబగుకొ=అశివునిపనియగును, అభిమా...తంబు-అభిమాన=అహంకారము, మోహ=మమకారము, ముఖ=మొదలగు, సర్వ=సమస్తమైన, ప్రాకృతంబు=ప్రకృతిసంబంధమైనది, జీవకృద్వ్యవహారంబు=జీవునిచేఁజేయబడినకార్యము, అంచుకొ=అని, ముకొ=మందు, వివరిం

పంబడె—చెప్పబడిన, శైవములు=శివునిచేతయబడినవి, కావు=అవికాశేరవు, భావింపక—అలోచింపకగా, ప్రజైవంబులొక=జీవునిచేతయబడినవేయగును.

తా. శివజీవ్యవహారములు కెండయియుండును. అరెంటిలో శివ్యవహారములు అకాకాది పంచభూతములు భౌతికములైన బ్రహ్మాదిపీఠికమువలనను తృణము మొదలు మహామేరుపర్యంతమును ఈశ్వరకార్యమగును. జీవ్యవహారమనగా అహంకారముమొదలగు సర్వద్యంధ్యములు జీవకార్యములని ముందచెప్పబడిన. కాబట్టి శివకార్యములు జీవకార్యములకావు. జీవకార్యములు శివకార్యములుగావని తాత్పర్యము. ఇందులకు దృష్టాంతములు. ఘటోత్పత్తికి ఉపాదానకారణము మృత్తిక నిమిత్తకారణము కులాలవ్యాపారము మృత్తికకు కులాలవ్యాపారమువలన కార్యమందునిచిత్రముకలుగురితని దార్ద్రాంతమున కరీతమునిమిత్తకారణమైనకర్మతో గూడికొనిన పంచీకృతపంచమహాభూతంబులవలనఁబుట్టుచున్నది గనుక ననభూతపంచకాన్నాపి కర్తణికవలదపి, ఉభాభ్యాం మిళితాభ్యాం తచ్చరీరమపజాయతే, తచ్చరీరానవాప్తిశ్చ జ్ఞానాదేవనాన్యతః, అతస్సర్వప్రయత్నేన జ్ఞానాభ్యాసరితోభవేత్” అను స్మృత్యర్థములచొప్పున నెఱఁడు ఈశ్వోస్సప్తంబగు పంచమహాభూతంబులను కార్యంబగు భౌతికప్రపంచంబును సాయిగానుండినను ననుష్ఠింపవచ్చునాచార్యులసూక్ష్మతబాధ్యాదిలక్షణమ్, జీవేశయోరుపాధిశ్చ నాతృత్వమన్యగ్వివేచితః, మయిజీవత్వమిశత్వం కల్పితంవైమతోనపి, ఇత్యస్తునకానాతి సమక్షోనాత్ర సంశయః” అనురితని ఈశ్వరునికిని జీవునికిని విరుద్ధాంశములయిన సర్వజ్ఞత్వ కించిద్ జ్ఞత్వాదులను ఎదలి అత్యున్నతము నిశ్చయజ్ఞానముకలవానికి ముక్తిసాధ్యమని భావము.

అవ:—ఈశ్వరకార్యములు ఇవియనియు అవి నకెంచుటవలన కలిగడిపలాఫలము లివియనియు తెలియఁజేయుచున్నారు.

చ. కమలభవాద్యశేషలయకాలముల న్నివజీవకృత్యముల్
సమముగ డిందిన న్నిదపరజన్మము లొందవె తల్లయావధిక
బ్రమభపతిక్రియల్ చెడక ర భాసిలువేళల జీవకృత్యముల్
క్రమముగఁ జెల్వించేజెడినఁ గారెవిముక్తు లెఱుంగు మీసృతుల్.

టీ. కమల...ములక-కమలభవ=బ్రహ్మదేవుడే, అది=మొదలుగాఁగల, అశేష=సమస్తమైనవారియొక్క, లయకాలముల=నిర్మాణకాలములయందు, శివజీవకృత్యములు=శివతటస్థేశ్వరునియొక్క, జీవజీవులయొక్క, కృత్యములు=కార్యములు, సమముగ=సమానముగ, డిందిన=నకెంచినను, పిదపక=పిమ్మట, జన్మములు=పుట్టుకలు, ఒంద=పొందవ, (అనగా పొందుననుట) తల్లయావధిక=ఆప్రళయకాలముయొక్క నాశములయందును, (అనగా జగత్తునందు) ప్రమథపతిక్రియలు=తటస్థేశ్వరునియొక్క-పను

లు, చెడక = నశించక, భాసిలు వేళలక = ప్రకాశించుకాలములయందు, జీవకృత్యములు = జీవకార్యములు, క్రిమముగక = గురుకులవాసము, రిత్తిమస్యాదిమహావాక్యవిచారణము మొదలగునవి ఎరుసగాక ర్థిన, తెలివితేక = అపరోక్షసాక్షాత్కారజ్ఞానముచే, చెడినక = నశించిన, విముక్తులుగారే = జీవన్ముక్తులుగారా, ఈశ్వరులు = ఈమార్గములు, ఎఱుంగుము = తెలిసికొనుము.

తా. బ్రహ్మదేవుడు మొదలుగాగల సమస్తమైనవారియొక్క సాశములయందును (అనగా దేశవిధప్రళయములయందు) మాయాప్రతిబింబితుడైన పరిబ్రహ్మముయొక్క కార్యములనశించినను తిరుగా సృష్టికాలములయందు ఎవరు పుట్టుకలు లేకయున్నారు. ఆరటస్థేయరుని పనులుచెడక ప్రకాశించుకాలములయందు జీవకార్యములైన అహంకార మమకారాది సకలద్వంద్వములు గురుకులవాసమందు శీతీనేలియనెడు మహావాక్యోపదేశముచేతనశించిన జీవన్ముక్తులు అగుదురని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—ఈశ్వరకృత్యము లుండగా జీవకృత్యములైన కామాదిదుర్బృత్తులు నశించిన ముక్తినిొందుదురని తెలియజేయుచున్నారు.

మ. శివకృత్యంబులు కల్పవేళలఁ జెడక శ్రీశీరించెరే జీవులు
దృవము లెందక దేశకాలతనువుల భాసిల్లు శ్రీరుద్రస
ద్వ్యవహారంబులుగాన నుండ నవి జైవంబుల మమోహదులౌ
నవి శ్రీశీరించిన ముక్తినిొందరె యవీరద్వం బాసి చిన్నివృచేన్. ౫౯

టీ. శివకృత్యంబులు = తటస్థేయరునికార్యములు, కల్పవేళలక = ప్రళయకాలములయందు, చెడక = నశించినను, జీవులు = ప్రాణులు, ఉద్భవములు = పుట్టుకలు, చెందక = పొందక, శ్రీశీరించెరే = నశించిరా, (అనగా నశించలేదనుట.) దేశకాలతనువులు = దేశము, కాలము, తనువులు, శ్రీరుద్రసద్వ్యవహారంబులుగానక = శ్రీశోభాయుక్తమైన, రుద్ర = తటస్థేయరునియొక్క, సత్ = శ్రేష్ఠములయిన, వ్యవహారములు = కృత్యములు, కానక = కాబట్టి, భాసిల్లుక = ప్రకాశించును, అవి = ఆశివకృత్యములు, ఉండక = ఉండగా, మమోహదులు = లెస్సయిన మోహము మొదలయినవి, జైవంబులు = జీవకృత్యములు, ఔక = అగును, అవి = ఆజీవకృత్యములు, శ్రీశీరించినక = నశించినను, అవిద్వంబాసి = అజ్ఞానమును విడిచి, చిన్నివృచేక = అజ్ఞాననిష్ఠచేత, ముక్తినిొందరె = ముక్తిని పొందరా, (అనగా పొందుదురనుట.)

తా. తటస్థేయరునికార్యములు ప్రళయకాలములయందు నశించినను జీవులు పుట్టుకలుచెందక కల్పాంతములయందు పుట్టుచునేయుదురు. దేశములు, కాలములు, దేహములు మొదలగునవియన్నియు శివకృత్యములు. అవియుండగా జీవకృత్యములైన కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, రాగము, ద్వేషము, ఈర్ష్య, అనాద్య, సంభము,

మదము, మాత్సర్యము, ద్వేషము, అహంకారము మొదలయినవిన్నియు నశించినయెడల అజ్ఞానముతోఁగి ముక్తికొందుడనని తాత్పర్యము.

అవతారిక:— జీవేశ్వరస్మత్తును ఉపమానపూర్వకముగాఁ దలియఁజేయుచున్నారు.

శా. అశ్వత్థం బనుభూరుహంబు గల దం १ దండోద్భవదవంద్వమా
శశ్వచ్ఛాఖి ఫలాళి మంచి దని యాశ నైక్కు వెఱొందు ని
ద్విత్వాసంబున మాని యుండు నని యాశీర్వాద శ్రుతు ల్వల్యు స
ద్విత్వస్మత్త్య యేఱుంగు మీపదముల २ న్వేర్వేట జీవేశులన్. ౬౦

టీ. సద్విత్వస్మత్త్య-సత్ = ఒప్పుమండెడి, విత్వ = ప్రపంచముచేత, స్మత్త్య = కొని
యాడఁదగిన శిష్యుఁడా, అశ్వత్థంబనుభూరుహంబు = రావిచెట్టుఅను నొక చెట్టు, కలదు =
(లోకమందు) కలదు, అందుకే = అచ్చెల్లనందు, అందోద్భవదవంద్వమా = పక్షులజంట,
(కలదు = కలిగియుండును.) అశ్వచ్ఛాఖికే = ప్రకాశమయిన అచ్చెల్లనందలి, ఫలాళి =
పండ్లయొక్క సమాహము, మంచిదని = బాగుబాగిని, (ఒందు = ఒకపక్షి) అశక = మిక్కి
లి అసక్తితో, మెక్కుకే = తినును, వేఱొందు = మఱియొక్క టి, నిర్విత్వాసంబునకే =
దానియందలి ప్రేమవిడిచి, మానియుండుకే = తినకయుండును, అని = అని, ఈశీరికే =
ఈప్రకారముగా, శ్రుతుల్ = వేదములు, జీవేశులకే = జీవి శివులను, వేత్వేటకే = వేఱు
వేఱుగాను, పక్షులకే = చెప్పును, ఈపదములకే = ఈద్వివిధస్థానములను, ఎఱుంగుము =
తెలిసికొనుము.

శా. లోకమందుఁ గొనియాడఁదగిన శిష్యుఁడా! లోకమందు శరీరమనెడి యొక
రావిచెట్టుగలదు, అచ్చెల్లనందు రెండుపక్షులు వాసముచేయుచుండును. అందులో నొక
పక్షి అచ్చెల్లుపండ్ల ను మంచివి మంచివిని తినుచుండును. మఱియొకపక్షి అపండ్లయందు
విత్వాసములేనిదై తినకయుండును. అని యీ ప్రకారముగా వేదము తినిపక్షిని జీవుని
గాను, తిననిపక్షిని ఈశ్వరునిగాను వాప్రచ్ఛన్నని తాత్పర్యము. శరీరము రావిచెట్టు అను
టకు ప్రమాణము. “శ్రు. ద్వానుపర్ణాసముజాసఖాయ స్సమానంవృక్షంపరిషస్వజాతే,
తయోతన్యఃపిప్పలంస్వా ద్వత్త్యనక్సన్నస్యోఅభిచాకశితి” “శ్లో. ఉర్ధ్వమాలముఖ్యా
ఖ మశ్వత్థం ప్రాచురవ్యయమ్, ఛందానీయవ్యపర్ణాని యస్తం వేదసవేదవిత్, అధశ్శ్చ
ర్ధ్వంచప్రసృతా స్తస్యకాఖా గురప్రవృద్ధావిషయప్రవాళాః, అథక్సమాలానన్యమంత
తాని కర్తానుబంధీనిమనుష్యలోకే” అని భగవద్గీత. ఈచెట్టుయొక్క వేళ్లు ఉర్ధ్వముఖము
గాను కొప్పులు అధోముఖముగాను వ్యాపింపఁబడియున్నవి. వేళ్లు అనగా పెండ్లుకలం,
కొప్పులనగా చేతులు కాళ్లు మొదలగునవి. దీనియందలి రెండుపక్షులు ఎఱవనగా

జీవుఁడు ఈశ్వరుఁడు. ఫలములనఁగా సుఖదుఃఖములు. జీవకార్యములయిన కామాదిజగదవ్యాపారములయందు బుద్ధినిపొనియ్యక ఈశ్వరకార్యములయిన శమాదిసంకలతోఁ గూడికొని యథార్థసమస్తజ్ఞానము పొందవలయునని భావము.

అవతారిక:—ఈశ్వరజీవకార్యములఁ దెలిసికొని జీవకార్యములవదలి ఈశ్వరనిష్ఠ యందుండువారు చెందెడిఫలమును జెప్పుచున్నారు.

శా. కామక్రోధముఖారిషట్కము నహంకారంబు జీవక్రియా
గ్రామంబై తగు మూఢుల లాక్రియల నాకామారి సంఘృష్టా
తామిప్రం బగుదుర్గతిం బడుదు రీతాత్పర్యభావేతరు
లృభమానందవిముక్తి నొందెదరు సంపూర్ణాత్మచిన్నిష్ఠచేన్. ౬౧

టీ కామ...ట్కమునకామ=కామము, క్రోధ=క్రోధము, మఖ=మొదలు
గాఁగల, అరిషట్కము=అరిషడ్వర్గమును, అహంకారంబు=అహంకారము, జీవక్రియా
గ్రామంబై=జీవ=జీవులయొక్క, క్రియా=పనులయొక్క, గ్రామంబై=సమూహమై,
తగు=ఒప్పును, మూఢులు=అజ్ఞానులు, అక్రియలకా=అజీవకార్యములను, అకామారి
సంఘృష్ట=ఆతటస్థేశ్వరునివిని, పృథా=వర్ధ మైన, తామిప్రంబు = అంధకారబంధురము,
అగుదుర్గతి=అగునట్టి నరకమంసు, పడుదురు=పూలుదురు, ఈతాత్పర్యభావేతరుల్=
ఈతాత్పర్యమునకు వేరైనబ్రహ్మజ్ఞానులు, సంపూర్ణాత్మచిన్నిష్ఠచేన్=సమస్తమునందు
బ్రహ్మభావముగల జ్ఞాననిష్ఠచే, భూమానందవిముక్తి నొందెదరు-భూమ = నిరతిశయ
మయిన, ఆనంద = సంతోషముతోఁగూడిన, విముక్తి=మోక్షమును, ఒందెదరు=
పొందెదరు.

తా. కామక్రోధాది అరిషడ్వర్గమును నేననెడు అభిమానమును జీవకార్యము
దాయమైయున్నను. ఈజీవకార్యములను ఈశ్వరకార్యములని చెప్పుచుండువారు వ్యర్థ
మైన అంధకారమును నరకములోఁబడుదురు. ఈకార్యములు జీవకార్యములేకాని ఈశ్వ
రకార్యములుగావని వానినివిడిచి ఈశ్వరనిష్ఠచేయుచుండెడి పెద్దలు నిరతిశయానందమైన
మోక్షమును బొందుదురని తాత్పర్యము. అదిమొట్టనఁగా ఒక ప్రభువు తనవద్ద ఒక పురు
షుని కొలువునకుంచుకొని వానితో నీవు ప్రతిదినము చేయవలసినపనులు ఇవియని స్పష్ట
ముగాఁ దెలియఁజేసి ఆతనినడువడిని కనిపెట్టియుండెను. అంత కొంతకాలమునకు ఆపని
వాఁడు తనకునియమించినపనిని జాగ్రత్తగాచేయక ఇతరులతోఁగూడికొని బాదమాడు
ట, మ్రచ్చిలింతుట, వ్యభిచరించుట మొదలగుదుష్కార్యములయందు ప్రవేశించెను. ఆ
ప్రభువు వానినడువడిని విచారించి దానికిఁ దగినదండెను పాత్రునిగాఁజేయునగదా ?
అయినవాఁడు తననొకరుచేసిన దుష్కార్యములకు దండనవిధించి తాను ఆపనులను

చేయునా? అటువలెనే ఈశ్వరుడుకలుగజేసిన వేదముచెప్పెడిచోప్పున నడచుట ఈశ్వర కార్యమనియు, వేదవిరుద్ధముగ నడచుట జీవకార్యమనియు ఎఱుంగఁదగ్గది. కనుక ఈశ్వర రాజ్య లగు వేదములు పరికడిరితిని నడుచుకొనెడివారు నిరతికాయనందమైన మోక్షపథవిని జెందుదురనియు వేదవిరోధముగ ప్రసరించువారు దుర్గతిఁబొందుదురనియు భావము.

అవతారిక:— ఈశ్వరుడు సకలజీవులయందు సమానభావముగ నుండక పక్షపాత ముగ నుండఁదగునాయని శిష్యుఁడడిగెడిప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

మ సముదై యీశ్వరుఁడుండ నందఱ కింక ర నత్యాత్మ భేదంబు మో దము వేర్వేఱుగఁ జేయ నేల యది భేదం బేకదా యిట్లన న్నమ్ర మొప్పనినుపు శ్రుతం ద్రినుతులక ర గాపాడు బాధించువా రిమనంబుల్లనికాదెయీశుఁడటుల ర స్పృశిన్వ్యథత్యేయుటల్. ౬౨

టీ. సత్యాత్మకాలత్రయాభాధ్యమయిన బ్రహ్మసూపుడగు పుత్రా, ధా త్రిక=పుడమియందు, ఈశ్వరుడు=సర్వనియామకుడైన భగవంతుఁడు, అందఱుక= ఎల్లప్రాణులకు, ఒకక=క్రమముగా, సముదై = సమభావముగలవాడై, అందఁక= అందఁగా, భేదంబు=దుఃఖము, మోదము=సుఖము, వేర్వేఱుగఁ=వారివారికి భిన్న భిన్నములుగా, చేయనేల=ఒనర్పనేల, అది=అట్లుచేయుట, భేదం బేకదా = పక్షపాత బుద్ధియేకదా, ఇట్లనక=ఈ ప్రకారము శిష్యుఁడగుగఁగా, విను=వినుము, తండ్రి=తం డ్రియైనవాఁడు, నుతులక=బిడ్డలను, వారిమనంబులు=వారియంతఃకరణములను, కని కాడే=తెలిసికొనిగదా, (మంచినగుములుగల కొందఱిని) కాపాడుకొనించును, బా ధించుక=చెడుగుగుములుగల కొందఱిని) శిక్షించును, అటులక=పగలేని ఆతండ్రివలె నె, ఈశుడు = భగవంతుఁడు, ప్రితిక=ప్రేమచేత, వ్యథలు=బాధలు, చేయుటలు= ఒనర్చుటలు అగును.

తా. త్రికాలజ్ఞానముగల శిష్యుఁడా! లోకమందు సమస్తమయిన మంచికార్య ముల నియమించునట్టి భగవంతుఁడు సకలజీవులకు సమభావముగలవాడై యుండఁగా దుఃఖమును, సుఖమును భిన్నభిన్నములుగా చేయనేల? ఆ ప్రకారముచేయుట పక్షపాత మానుగదాయని శిష్యుఁడగుగఁగా బిడ్డలను వారివారియుల్లములను తెలిసి కాపాడుట కను కష్టపెట్టుటకును కొడుకులయందు ఆ యీశ్వరుడు పగలేనితండ్రివలె నగునని తాత్పర్యము.

విశే.—అనఁగా తండ్రియైనవాఁడు తనబిడ్డలను వృద్ధికిఁదెచ్చుటకై వలయుప్రయ త్నములుచేయఁగా వారు తండ్రి చిత్రానుసారముగ నడచుకొనినయెడల కొందఱకు సులభ మైనపనులను కొందఱకు కష్టములగుపనులను వారివారికిఁదగినట్లు నియమించి ఆర్థిగా

నైన బ్రతుకుమని నిష్కర్షపారముగఁ దలఁచువటుల ఆ ఈశ్వరుఁడును నీవులయందు సమభావనకలవాఁడేయని భావము.

అవతారిక:—ఈశ్వరుడు ఎల్లవారిని రక్షింపలేదనెడి శంకకు ఈ త్రయము చెప్పఁబడుచున్నది.

మ. తృటితారభవిశృంఖలా యదువునేఁ తృష్ణాపిపాసాదిదు
ర్భటశైత్ర్యంబులుఁ జేగున్న దరికిఁ న్నలూపగావహము లెం
తటివై న న్నద మీశ్వరుం దలంచి యోత్సం బెమ్మెయి ప్తేయమి
ష్టలంబాన న్నమాద మెవ్వరిది లోకంబందు విడింపగన్. ౬౩

టీ. తృటితాతృభవత్సంఖలా-తృటిత-తెంపబడిన, ఆతృభ-ప్రాతృభమనడి, విశ్వం
ఖలా-సంకీర్ణకలపుత్రుడా, కల్యాపగనమ్మలు-కల్య-కల్యవృత్తము, ఆహా-నది,
వమ్మ-అగ్ని, ఎంతటివైన-ఎంతమామర్థ్యముకలిగియున్నను, దరిక-వానిసమీ
పమునకు, చేతకున్న, తృష్ణావిపాసాతి-స్థుటకైత్యంబుల-తృష్ణ-ఆశ, విపాసా-
దాహము, అతిస్థుటకైత్యంబుల-అతిస్థుట-మిక్కిలిపొందశక్యముగాని, తైత్యం
బుల-చరిని, ఉనుపు-హోగొప్పనా, ఈశ్వర-స్వరూపతటస్థుత్తణలక్షణు-
డైన భగవంతుని, తలచి-వరోక్షావరోక్షజ్ఞానముచేత) స్మరించి, (యత్నంబు) కర్మ
భక్తిజ్ఞానముచేత ప్రాశస్త్యము, ఎన్నెయి-ఏవిధముగానైనను, చేయమి-చేయ
కుండెనని, మాదము-ఆనందము, ఘటనంబాసె-కల్గనా, లోకంబందు-జగత్తునందు,
వీక్షింపగ-మాడగా, ప్రమాదము-బుద్ధిమాంద్యము, ఎప్పురి-ఏవారిదియగును.

కా. ప్రార్థనకర్తయును విడిచినశిష్యుడా! కల్పవృక్షము, నీరుగలపాము, అగ్ని, ఎంతసామర్థ్యముగలవియైనను వానిదగ్గఱను చేరకుండిన వారియొక్క ఆకాంక్షాత్తియు కామము సహించగూడని చరియు తీగునా? (తీరపు) అటునలెనే భగవంతుని యుద్దేశించి ముఖమును పొందవలెననువారు ఏప్రయత్నముఁ జేయునుండిలేని ఈశ్వరుఁడు కల్గఁజేయునా? ఆతప్పితము చేరకుండినవారిదా? లేక ఈశ్వరునిదా? అనఁగా ఈశ్వరునిదికాదని తాత్పర్యము.

అవతారిక: — జ్ఞానముకలుగుటకు చేయవలసిన ప్రయత్నమును మఱచుటనుగూఁచి
ఆచార్యులు చెప్పుచున్నారు.

చ. విను మొకమాట యత్నమున ర విశ్వజనీనుడు మేలు నేయఁ జె
 ప్పినశ్రుతిమార్గ మేమటక ర ప్రేగుప్రియోక్తుల నన్ని దుష్టవా
 ననలఁ దొఱంగి వేత్త యయి ర సంస్కృతిఁ బాసి వెలింగిన న్నదా
 జననము వీడి ముక్కుఁ దగు ర నజ్ఞవంతుల విమృశ్యుగన్.

టీ. సజ్జనసంస్తుత-సజ్జన=సత్పురుషుఁడేత, సంస్తుత=కొనియాడఁదగినవాఁడా!
ఒకమాట=ఒకపదము, (నీవు ఆలకింపుము.) యిత్తుమునక=ప్రయత్నపూర్వకముగా,
విశ్వజనీనుఁడు=ప్రణవార్థప్రతిపాదకుఁడైన పరబ్రహ్మము, మేలునేయక= (తనయందు
కల్పితులయిన చిదాభానులకు) మంచిచేయను, చెప్పిన=వాక్రుచ్చిన, శ్రుతిమార్గము=
ఉపనిషద్ధర్మవిధిని, ఏమఱక=ఏమఱిపోక, ప్రేమకరుణతోఁగూడిన, ప్రియ=ప్రియుఁ
డైన ఆచార్యులయొక్క, ఉత్పలక=వాక్కులను, నమ్మి=విశ్వసించి, దుష్టవాసనలక
=మనోమలినసంకల్పములను, తొలంగి=విడిచి, సంస్కృతిక=అహంకారాది దేహాంతరసం
సారమును, పాసి=(దానియందలి ఆశను) వదలి, వేత్తయయి=బ్రహ్మవినుఁడయి, వెలిం
గినదా=ప్రకాశించిననుగదా, జననమువీడి=(స్పృష్టిమొదలు ఏతత్ తూపర్యంతమువచ్చి
న) పుట్టుకవదలి, తగ్గ=ఒప్పునట్లు, పిమ్మట=పిదప, ముక్తుఁడగుక=జీవన్ముక్తుఁడగును.

తా. మంచిపుత్రుఁడా! నేనుచెప్పెడి యొకమాటవినుము. ప్రయత్నపూర్వకము
గా ప్రణవార్థప్రతిపాదకుఁడైన పరబ్రహ్మము ఎల్లవారికి మంచిచేయను వాక్రుచ్చిన
భగవదాజ్ఞాపూర్వకమైన ఉపనిషద్ధర్మవిధిని ఏమఱిపోక కరుణతోఁగూడిన ఆచార్యుని
యొక్క మాటలనునమ్మి మనోమత్తులను వదలి అహంకారాదులను బాసి బ్రహ్మవేత్త
యయి ప్రకాశించిననుగదా పుట్టుకవదలి పిమ్మట జీవన్ముక్తుఁడగును.

అవతారిక:—దేనిచేత ఈజానోత్పత్తి కలుగుననుప్రశ్నకు ఉత్తరము.

ఉ. ఏగతి నీవివేక ముద్రయించు ననక నువిచారదృష్టి నౌ
జాగౌనరింపకున్న నది నల్పుట యెట్లన నే ననండ నీ
భోగమయాంగమం దెది నుబుద్ధి జడం బెది రెండుగూడి యే
లాగిలఁ జల్లుబంధము చోలంబున ముక్తి వెలుంగు పెట్టుటొన్.౨౫

టీ. ఇలక=భూమియందు, ఏగతిక=ఏప్రకారముగా, ఈవివేకము=ఈ
యపరోక్షసాక్షాత్కారిము, ఉదయించుక=బభించును, అనక=ఆచార్యునిఁగూర్చి
శిష్యుఁడడుగఁగా, నువిచారదృష్టిక=ను=లేస్సయను, విచార= (జన్మాంతరముకృత
దుష్కృతరూప ప్రారబ్ధములను దుఃఖముప్రాప్తించి అందులను వైరాగ్యము జనించుటచే
కలిగిన) చర్చయొక్క, దృష్టిక=వీక్షణమునందు, జాగౌనరింపకున్నక= (పరిపక్వాం
తఃకరణముగల యొకానొకపురుషుఁడు) ఆలస్యముచేయకుండినను, బొక= (అజ్ఞానము)
ఉదయించును, అది=అవిచారదృష్టి, చల్లుట=ఒనర్చుట, ఎట్లనక=ఎవిధముగా
ననఁగా, ఈభోగమయాంగమందుక=ఈ=ఈపరిదృశ్యమానమై ప్రాప్తించిన, భోగమ
యాంగమందుక= (ప్రారబ్ధరూపమై పాంచభౌతికవికారమయిన) స్థూలదేహమందు,
నేను=(బ్రహ్మభిన్నప్రత్యగాత్మస్వరూపుఁడనైన) నేను, ఎవండను=ఎవ్వఁడను, ను

బుద్ధి=మంచిజ్ఞానము, ఎది=ఎద్ది, జడంబు = (ఎస్తుయాథార్థమును విడిచి జగద్భాగం) తో (గూడిన) అజ్ఞానము. ఎది=ఎద్ది, రండు=ఈదిజడములు రండును, కూడి=ఒక్కటియై, చలంబున=మోక్షవివాళికరమయివి యాగ్రహముచేత, బంధము=సంస్కృతిని, ఏలాగు=ఎట్లు, చలు=చేయును, ముక్తి=జీవన్ముక్తి, వెలుంగుట = ప్రకాశించుట, ఎట్టులొ=ఏలాగుకూడును.

తా. భూమియందు ఎవ్విధముగా ఈ యపరోక్షజ్ఞానము కలుగునని ఆచార్యులను శిష్యుడడుగఁగా ఆచార్యులుచేయక మంచివిచారముచేయుటచేత ఆజ్ఞాన ముదయించును (అనిన నుచితముచేత కలుగును) ఆచారము ఏవిధమున కలుగునని యడుగఁగా ఈ అగపడకుండనుండిన నేనెఁబడు? అట్టి నన్నుఁజెరిసికొను జ్ఞానమెద్ది? ఈ చిజ్జడములు రండును ఒకటియైకలసి మోక్షమునకు వ్యతిరేక్తమైన సంసారబంధమును ఏప్రకారముచేయును. ఇదితొలగి జీవన్ముక్తి యెట్లుగలుగునని యోచించుటవలన నని తాత్పర్యము. భావ, తచ్ఛబ్దము, యచ్ఛబ్దము, ఏతిచ్ఛబ్దము, యన్మచ్ఛబ్దము అనెడి నాలుగు శబ్దములలో నొకటియున్నది. తచ్ఛబ్దమనఁగా అది. యచ్ఛబ్దమనఁగా ఎది. ఏతిచ్ఛబ్దమనఁగా ఇది. యన్మచ్ఛబ్దమనఁగా నీవు. అన్మచ్ఛబ్దనామ్యుఁడైన తానే యీశబ్దముల యందు ప్రవర్తించుచున్నాడని ఎఱుంగవలయును.

అవతారిక:—జ్ఞానముకలుగుటకు సర్వైశ్వర్యములుండఁగా విచార మెందుకని శిష్యుడడిగిప్రశ్నకు ఆచార్యులు ఉత్తరము చెప్పచున్నారు.

మ. గతజన్మార్జితపుణ్యకృత్యములచే గల్గు నివేకం బనక
వితతం బైనవిచార మేల యన శ్రీ విశ్వేశ్వరప్రీతిఁ ద
త్కృతము లుల్ల మనంబు శుద్ధమగుఁ డరద్యోత్తి నివచారంబుసో
ద్ధతమా దాన వివేక మబ్బు నదె విరద్యాకారణంబౌ గనన్. ౬౬

టీ. గతజన్మార్జితపుణ్యకృత్యములచే-గత= (సృష్టిమొదలుకొని) కడదిన, జన్మ= (పుణ్యపాపమిత్రములగు పుట్టువులలో మేలైన) మానుషజన్మములచేత, ఆర్జిత= (కాయక, వాచిక, మానసిక, సాధనములచే) సంపాదించబడిన, పుణ్యకృత్యములచే-యొగయొగతపఃక్రియాద్యనుష్ఠానములచేత, వివేకంబు = బ్రహ్మజ్ఞానము, కల్గె=కలుగును, అనక=అనఁగా, వితరంబైనవిచారము-వితరంబైన=కోరింపదని, విచారము=చర్చ, ఏలయనక=ఎందుకని శిష్యుడడుగఁగా, శ్రీ విశ్వేశ్వరప్రీతి-శ్రీ=శోభాయుక్తమైన, విశ్వ=నామరూపార్థకమయిన జగత్తునకు, ఈశ్వర=నియామకుఁడైన భగవంతునికి, ప్రీతి=ప్రియమగునట్లు, తత్కృతములు=ఆయొగయొగానుష్ఠానములు, చల్పక= (ఫలాశేషలేక) చేయఁగా, మనంబు=అంతఃకరణము, శుద్ధమగుక= (ఘోర,

మూఢ, వృత్తులవిడిచి) పరిశుద్ధమగును, తద్వృత్తిక=ఆ నిర్మలాంతఃకరణవృత్తియందు, విచారంబు=ఆలోచన, సోపానతమాక=అస్సగాఁబుట్టును, దానక=ఆవిచారమువలన, విశేషము=జ్ఞానము, అబ్బుక=కలుగును, అదే=ఆవిచారమే, కనక=చూడఁగా, విద్యా కారణంబొక-విద్యా=బ్రహ్మవిద్యకు, కారణంబు=మొట్టమొదటిది, ఔక=అగును.

తా. గతించిపోయిన జన్మములచే సంపాదించబడిన యాగయోగ తపఃక్రియ ద్యునుష్ఠానములచేత బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగుచుండఁగా విచార మెందుకని శిష్యుఁడడుగఁగా ఆ యాగయోగ తపోనిష్ఠులచేత అంతఃకరణము శుద్ధమగు నేగాని జ్ఞానముపుట్టదు. ఆ యంతఃకరణవృత్తియందు విచార ముదయించిన, ఆచారమువలన జ్ఞానము కలుగును. ఆ జ్ఞానమే మోక్షమునకు కారణమగునని ఆచార్యులు చెప్పిన తాత్పర్యము.

అనంతాక:—సమస్తమును ఇయ్యఁదగిన శక్తిగల సత్కర్మము జ్ఞానమును ఇయ్యదా? విచార మెందుకని శిష్యుఁడడుగుచున్నాఁడు.

తా. వైరాగ్యంబు తపంబు భక్తిమతి నిర్యాణంబు యోగాంగముల్ సారూప్యాదిచతుష్టయంబు సకలైశ్వర్యలబ్ధి నాకంబు ధర్మారాధాత్మ యొసంగ సత్క్రియలు నామిర్భగ్యంబులై యుండు నిస్సారం బైన విచారమేల తెలివొక సాధింపలేవా క్రియల్. ౬౭

టీ. ధర్మారాధాత్మ=పుణ్యస్వరూపుఁడవయిన యాచార్యుఁడా, సత్క్రియలు=పుణ్యకర్మములు, వైరాగ్యంబుక=సకలభోగపరిత్యాగమును, తపంబుక=శరీరేంద్రియాదుల తపింపఁజేయుటయును, భక్తిక=ఏకాంతానన్యభావ్యాపిపభక్తిని, మతిక=మంచిబుద్ధిని, నిర్యాణంబుక=మోక్షమును, యోగ=మంత్రలయ హత రాజముల నెడి చతుర్విధయోగములను, అంగములు=వానికి పూర్వోత్తరాంగములయిన యమాద్యష్టాంగములను, సారూప్యాది చతుష్టయంబుక= (వారివారి యుపాసనామూర్తుల సంబంధములయిన, సాలోక్య సామీప్య సారూప్య సాయుజ్యములనెడు) చతుష్పదపులను, సకలైశ్వర్యంబుక=అణిమాద్యష్టైశ్వర్యమును, నాకంబుక=స్వర్గమును, ఒసంగక=ఇచ్చుటకును, సామర్థ్యంబులైయుండక=శక్తములైయుండఁగా, నిస్సారంబైనవిచారము=సారములేనివిచారము, ఏల=యేమి ప్రయోజనము, క్రియలు = ఆపుణ్యకర్మములు, తెలివొక=బ్రహ్మజ్ఞానమును, సాధింపలేవా=సాధింపఁజాలవా.

తా. పుణ్యస్వరూపుఁడైన నా యాచార్యుఁడా! పుణ్యకర్మములను, సకలభోగపరిత్యాగమును శరీరేంద్రియాదులు తపింపఁజేయుటయును, ఏకాంతానన్యభావ్యాపిలనెడి భక్తిత్రయమును, మంచిబుద్ధిని, ముక్తిని, మంత్రలయ హతరాజయోగములను పూర్వోత్తర యోగాంగములైన యమా, నియమా, అసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార,

ధ్యాన, ధారణ, సమాధులను, ప్రైవ, శాక్త, గాణపత్య, సౌర, కాపాలిక, వైష్ణవముల యొక్క సమయవాదుల దేవతయొక్క చతుష్పదపులను, అజిమాద్యప్రైశ్వర్యములను, స్వర్గమును ఇచ్చుటకు శక్తిగల్గుచుండగా పానమైనవిచారము ఏమిప్రయోజనము. ఆసత్కిర్తనములు బ్రహ్మజ్ఞానమును తెలియజేయనేరవాయని శిష్యుడడిగినంతాత్మర్యము.

అంతరిక : — ఆ ప్రశ్నకు దృష్టాంతపూర్వకముగా నుత్తరము చెప్పచున్నారు.

మ. మదగినవానిరూపమును శ్రీ మర్త్యము నున్మిగుణంబు వేషము
మొదలగు చిహ్నము లైలిసి శ్రీ మోహము నొందకమాడఁ జిక్కువాఁ
డద నెఱిగిల్లు గానక ప్రయాసముతోఁ గడ నెక్కి యాడిన
బదయుగ మెత్తిన నృపులు శ్రీ ప్రాచీనఁ జిక్కునె సాముఁ జేసినన్.

టీ. మదగినవానిరూపము = మాటు వేషము వేసికొని దాఁగియుండు పురుషునియొక్క యాకారమును, మర్త్యము = గుట్టును, ఉన్మి = వాసస్థలమును, గుణంబు = గుణమును, వేషము = వాడు సరియించియుండు వేషమును, మొదలగు = మొదలుగాఁగల, చిహ్నములు = గురువులను, అదను = సమయమును, ఎఱిగి = తెలిసి, మోహమునొందక = విభ్రాంతిచెందక, చూడక = చూడఁగా, వాడు = ఆపురుషుండు, చిక్కు = చిక్కును, ఇట్లు = ఈ ప్రకారము, కానక = చూడక, ప్రయాసముతో = కష్టముతో, గడనెక్కి యాడిన = గడవించిన నెక్కి యాడినను, పదయుగ మెత్తిన = తలక్రిందుగానుండి చెండుపాదములు పైకిఁజూచినను, బయలుప్రాచీన = ఆకాశమునందు బ్రొమ్ముతోఁజాతినను, సాముఁజేసిన = గర్హిసాధనముఁజేసినను, చిక్కునె = ఆపురుషుండుదొరకునా.

తా. మాటు వేషము వేసికొని దాఁగియుండు ఒకానొకపురుషుని వెదకిపట్టవలెనను వారు ఆపురుషుని యాకారమును గుట్టును వాడుండుస్థలమును గుణమును వానివేషమును ఇవి మొదలగు గుణులను సమయమునెఱిగి తాము భ్రమపడక చూడఁగా ఆపురుషుండు చిక్కును. ఈ ప్రకారము చూడక కష్టముతో గడవించిన నెక్కి యాడినను, కాళ్లుపైకెత్తి తలక్రిందుగా రిచిన్నుచేసినను, ఆకాశగమనముచేసినను, గరడిఁజేసినను అదొరపురుషునివలె దాఁగియున్న పరబ్రహ్మము దొరకునా యని తాత్పర్యము.

శ్రు. “యోవేదనిహితంగుహాయాం పరమేవ్యోమకా” “పరణానాకంనిహితం గుహాయాం విభ్రాజదేతద్యతయోవికంతి” “అంతస్థమాత్మానమజంనదృష్ట్యా భ్రమంతిమూఢాగిరిగవ్యారేఘు” “శ్లో. తిర్థధానేజపేయజ్ఞే కాపేపాషణకేనదా, శివంపశ్యతిమూఢాత్మాశివోదేహీప్రతిస్థితః, స్వప్రైవస్థితంకాంతం నపశ్యంతిచకంకమ్, జ్ఞానచక్షుర్విహీనత్వా దహోమాయాబలంమునీ, శివమాత్మని పశ్యంతి ప్రతిమాను నయోగినః, అజ్ఞానాం భావనార్థాదు ప్రతిమాపరిశిల్పితాః” అని కూరినపీఠ. ఈ మొదలైన శ్రుతిస్మృతి

వాక్యములచొప్పున ఆపద బ్రహ్మముతనయందేయున్నదని తెలిసికొనవలయుననిభావము.

అవతారక:---పైనజెప్పిన దృష్టాంతమును దారప్టాంతికపూర్వకముగా విడిచి
రించుచున్నాడు.

కా. ఈరీతి న్భరమాత్మ చిన్మ ముల నూహించి స్ఫరిమాణోక్తులకై
సారాసాంమతి స్థూపా న్వలయుసతస్సంవిత్సుఖం బబ్బు నా
తీరుంగాక శ్రుతిస్మృతు లన్నివిధ ౩ ద్వేవార్చన లన్నివిధ
భూరితోణిముఖాన్నదానములచేత ౩ బొల్పొందినం జిక్కునే. ౬౯

టీ. ఈరీతిగఁ=ఈపైనఁజెప్పినవిధముగా, పరమాత్మ చిన్మములకై=పరమాత్మను
తెలియఁజేసెడిస్వరూప తటస్థ అతిద్వావ్యవృత్తిలక్షణముచే లేక సల్లక్షణము, చిల్లక్షణ
ము, అనందలక్షణము, నిర్వికలక్షణము, నిర్మలక్షణము లనువానిచేతను, ప్రమాణోక్తు
లకై=ప్రమాణ = ప్రత్యక్షాది అష్టప్రమాణములలోపల బ్రహ్మప్రతిపాదక మైన ఉపనిష
త్ప్రమాణమందలి, ఉత్పత్తికై=అవాంతరవాక్యములు మహావాక్యములు అనిదేవనముల
చేరి, సారాసాంమతికై=సదసఁద్యవేషయొక్తిమగుబుద్ధిచేత, ఉహించి=అలోచించఁ
గా, గుహకై=అంతఃకరణము నడిగి వియందు, వలయు=ప్రకాశించెడు, సంస్సంవిత్సుఖం
బు=సచ్చిదానందస్వరూపము, అబ్బుకై=లభించును, అతిరుగాక=అవిధముగాక, శ్రుతి
స్మృతుల్చదివినకై=శ్రుతి = ఋగాది వేదములు, స్మృతులు=మానవాదిపరత్తకాస్త్రములు,
చదివినకై=(క్రిమముగా పదక్రమజటాఘనములచేతను, ధర్మవిధానములచేతను) పఠించి
నను, దేవార్చనలన్నివిధకై=దేవ=ఆదిత్యుంబికాగణనాథ విష్ణు మహేశ్వరుల, అర్చనలు=
(తత్త్వతాంతరివిధములుగా) జపతిపఃపూజావిధానములు, సత్సనకై=చేసినను, భూరి
తోణి ముఖాన్నదానములచేత=భూరి=స్వర్ణము, తోణి=ధూమి, ముఖ=మొదలుగాఁగ
ల, అన్న=అన్నముయొక్కయు, దానములచేత=హోదకమహాదానములచేతను, పొల్పొం
దినకై=ప్రకాశించినను, చిక్కునే=స్పృహనందములభించునా (లభించదనుట.)

కా. పైనఁజెప్పినవిధముగా పరిబ్రహ్మమును తెలియఁజేసెడి స్వరూప, తటస్థ, అత
ద్వావ్యవృత్తుల నడిగి త్రివిధలక్షణములచేతను లేక సద్రూప, చిద్రూప, అనందరూప, ని
ర్వికస్వరూప నిర్మలరూపముల నడిగి పంచలక్షణములచేతను అష్టప్రమాణములలో మేలైన
ఉపనిషత్ప్రమాణమందలి దేవతాంతర జీవబ్రహ్మముల ప్రతిపాదించెడి అవాంతరవాక్య
ములచేతను జీవేశ్వరేశ్వరమును ప్రతిపాదించెడి మహావాక్యములచేతను అనఁగా విధిని
మేళికాతిగుణ క్రియావాక్యములచేతను, దేశకాలవస్తు విచ్ఛేదహాస్యమును సద్వివేకము
చేతను అలోచించఁగా మనస్సు నడిగి గుహలో దాగియుండిడి పరిబ్రహ్మస్వరూపముప్రా
ప్తించును. అటులుగాక అన్యరిజుడొకభార్యకొక ముగ అసద్వివేకముతోఁగూడి వేదములు

కాస్త్రములు పురాణములు ఇతిహాసములు మొదలయినవి క్రమముగా నేర్పినను పరబ్రహ్మ స్వరూపము చిక్కదని తాత్పర్యము. పోడకదానములు చేసినను పరబ్రహ్మ స్వరూపము చిక్కదని తాత్పర్యము.

అవతారిక:— సత్కర్మములు అజ్ఞానమును పోగొట్టజాలవా? తోవియే అజ్ఞానమును పోగొట్టునని చెప్పెదరే ఆసంశయమును నివర్తింపజేయుమని శిష్యుఁడడుగుచున్నాఁడు.

శా. తామ్రాదగ్ధకలంక మెల్లఁ జెడుఁ జేరఁ న్దోసు నట్లాత్మచి
త్సమ్రాడ్డేశిక యెవ్వరైన మతిచేరఁ న్దోమిరే యజ్ఞత
న్నప్రత్యంబునఁ జేయునత్క్రియలు నిర్ణాశంబు నొందింపవో
కమ్రజ్ఞాన మవిద్యఁ బాపు నన నిక్కం బెట్టుటొఁ దెల్పుమా. 20

టీ. చిత్సమ్రాడ్డేశిక—జ్ఞానరాజ్యపరిపాలనఁ జేసెడు ఆచార్యుఁడా! తామ్రాదగ్ధకలంక మెల్లఁ—రాగియద్దమందలి చిలుమంతయును, చేరఁ దోమఁ—సాధనముల గ్రహించి చేరితోఁ దోమినఁగదా, చెడుఁ—నశించున. అన్య—ఆప్రకారము, ఆత్మఁ—అంతఃకరణమును, మతిచేరఁ—తెలివిచేరను, ఎవ్వరైన—ఏవారైనను, తోమిరే—రుద్ధిరా, నప్రత్యంబునఁ—అణఁకునచేతను, చేయు—చేసెడి, సత్క్రియలు—శ్రాతస్మార్తాది పుణ్యకర్మములు, అజ్ఞాతఁ—అజ్ఞానమును, నిర్ణాశంబుఁ—మిగ్గుటమైన నాశమును, ఒందింపవో—చేయవా, కమ్రజ్ఞానము—కమ్ర—మనోహరమైన, జ్ఞానము—తెలివి, అవిద్యఁ—అజ్ఞానమును, పాపుననఁ—పోగొట్టుననఁగా, నిక్కంబు—యథార్థము, ఎట్టుటొ—ఏప్రకారమగును, తెల్పుమా—తెలియజేయుమా.

తా. జ్ఞానధూముల నేడింటిని పరిపాలించెడి యాచార్యుఁడా! రాగియద్దమునందుండెడి చిలుమంతయు చింతపండు బూడిద మొదలయినసాధనములచేత నోమినను దాని చిలుమపావును. ఆప్రకారమే అంతఃకరణమందుండెడి అజ్ఞానమును మంచి తెలివిచేత నెవరైనను తోమినారా? అణఁకునచేత చేయునట్టి పుణ్యకర్మములు అజ్ఞానమును పోగొట్టజాలవా? తెలివియైనది అజ్ఞానమును పోగొట్టునని చెప్పఁగా ఆయథార్థము నాకటికింపుమని శిష్యుఁడడిగినని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—పైసత్కర్మకు సమాధానము చెప్పుచున్నాఁడు.

చ. మలినము రాగియద్దమున శ్రీ మానక దోచ హరింప హేతువుల్
గల వొగిఁ గొన్నిధాత్రిఁ బటిరకం బతినిర్మల మాట దానికిఁ
వలయు నె యట్టిహేతువు లనవశ్యము నొక్కతటి న్వేలుంగఁ ద
త్కలుషము నెల్ల మాన్పు నది శ్రీ కల్పితమాట మనంబు చాలదే 21

టీ. ధాత్రిక్=ధూమియంగు, రాగియద్దమునక=తామ్రపుటద్దమునందు, మలి నము=చిలుము, మానక=విడువక, తోచక=తోచినను, హరింపక=దానిని బోగొట్టుటకు, హేతువుల=ఉపకరణములు, ఒక్క=మరుసగా, కొన్ని=కొన్ని, కలవు=ఉన్నవి, పటికంబు=పటికపువ్విళ్ళ, అతినిర్మలమాటక=మిక్కిలి స్వచ్ఛమగుటచేత, దానికో=అస్పటికమునకు, అట్టిహేతువులు=సయింజెప్పిన యుపకరణములు, అవశ్యము=ముఖ్యముగా, వలయునే=కావలయునా, ఒక్కతటిక=ఒకకాలమందు, వెలంగక=కలిగినది, తత్కలుషమునెల్లక=అకల్మషమంతయు, మాన్వక=పోగొట్టుటకు, అది=అది, కల్పితమాటక=కల్పింపఁబడిన దగుటచేత, మనంబు=మనస్సు, చాలదా=చాలదా, (చాలననుట)

తా. పుడమిలో తామ్రపుటద్దమునందు చిలుము ఎప్పుడును దోచుచుండును. దానిమాన్యుటకు కొన్నియుపకరణములు కలిగియున్నవి. స్పటికపువ్విళ్ళ యతినిర్మల మగుటచేత దానియంగు కలిగిన కళంకమును పోగొట్టుటకు పయింజెప్పిన యుపకరణములు అవశ్యముగా కావలయునే (అక్కఱలేదనుట) ఒకానొకసమయమందు కలుగునేని ఆ కల్మషము పోగొట్టుటకు మనస్సేచాలనని తాత్పర్యము. అనగా రాగి మొదలగువానికి చిలుముపట్టినపుడు ఆచిలుమును పోగొట్టుటకు చింతపండు, ఇటికీరాయిపొడి, బూడిద మొదలగునన్నియులతో దోమి కుభ్రముచేసిననేగాని ప్రకాశము కలుగదు. ఆచిలుము దానియందుకలుగుట నైజము. స్పటిక పాత్రత్రుల్యపదార్థము. దానియందు అగపడెడి నానావిధములైనవరంగులు మొదలగునవి విచారింపఁగా దానివి కావు గనుక దానినిదోమి కుభ్రముచేయ నక్కఱలేదు. అటువలెనే అంతఃకరణము స్పటికపాత్రవంటిది. దాని యందుదోచిన అజ్ఞానమనెడి కళంకమును బ్రహ్మవిచారముచేత దొలఁగుననిభావము.

అవతారిక:—అజ్ఞానోన్మూలనమునకు సుజ్ఞానమే ముఖ్యముగాని కర్మమువల్లఁ గాదని ఆచార్యులు శిష్యునకు రూఢిపఱచుచున్నారు.

మ. ఘనసచ్చిత్సుఖమం దనశ్శృంఖలదూఃఖంబు లుదా దోచుఁ జె
వినసామ్యక్రియఁ గర్మసంచయ మనంబిత్సేహ మాఁగాన నా
శన మొందించునె దాని జ్ఞానశుచి లేశం బంటిన నీటుగా
నొనరింపందగుఁ గాని యొంట నగునే యూహింపు మాశ్చంద్రగన్.

టీ. చెప్పినసామ్యక్రియక=మంగుచెప్పిన దృష్టాంతమువలె, ఘనసచ్చిత్సుఖ మందుక=దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేదసాన్యమును, ప్రకాశశ్రయమును నితీతయానంద మును వివరబ్రహ్మమందు, అసత్యజడదూఃఖంబులు=అసత్యజడకాలవస్తువికారమును, జడ=అధ్యానమగు అనితేకమును, దూఃఖంబులు=బ్రహ్మగుభాభావమును, (ఇదిమాఁడును)

సదా ఎల్లప్పుడు, తోచుకో = (విన్యత్రోపాదానకారణముగా) కానబడును, కర్మసం
చయము = సత్క్రియలయొక్క సమాహము, అసంవిత్ = అజ్ఞానమునకు, స్నేహము =
మైత్రి, బోకో = అగును, కానకో = కనుక, దానికో = అయజ్ఞానమును, నాశనమొందిం
చుకో = పోగొట్టునా, జ్ఞానశుచి = జ్ఞానాన్ని, లేకంబు = కొంచెము, అంటినకో = తగిలిన,
నీటుగాకో = భస్మముగా, ఒనరింపందగుఁగాని = చేయుటకు తగినదానుగాని, ఒంటకో =
వేటొకసాధనముచేతను, అగునే = బోనా, (కాదనుట.) తగకో = బిప్పునట్లు, ఆత్మకో =
బుద్ధియందున, ఈహింపుము = తెలిసికొనుము.

తా. ముందుచెప్పిన దృష్టాంతమువలె సచ్చిదానందస్వరూపమయిన పరమాత్మ
యందు అన్యతజడదుఃఖములు ఎల్లప్పుడు విన్యత్రోపాదానకారణముగాఁ గనబడుచుం
డును. శ్రోతస్మార్తాది సత్క్రియాసమాహము అయజ్ఞానమునకు స్నేహముగనుక దానిని
నాశనమొందించునా? జ్ఞానాన్ని కొంచెముసోఁకినయెడల ఆ అయజ్ఞానమును భస్మము
చేయునుగాని కర్మములు మొదలుపెట్టినసాధనములచేత ఆ అయజ్ఞానము తొలఁగునా? నీ
బుద్ధియందు దీనిని చక్కఁగాఁ దెలిసికొనుమని తాత్పర్యము. “యథాపంకేన పంకాంభోః
సురయావాసురావృతః, భూరతపాత్యాం తవైకై కాం నయశ్చైర్నాస్తిత్వమ్” అను భాగ
వల్క్యోక్తార్థముచొప్పున అడుగుచేత అడుగును కడిగిన నాముటికి పోనిచందమున కల్లు
కుండను కల్లుతోఁ దోమికడిగిన దానికంపు పెదలనివిధమన కర్మముచేత నజ్ఞానము వశించ
దని భావము. “శ్లో. జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి భస్మసాత్ కురుతేతథా, యథైథాంసీపమి
ద్ధోగ్ని భస్మసాత్కురుతేతథా” అను భగవద్గీతావాక్యముచొప్పున అగ్నిచేత కట్టెలు
భస్మమైనలాగున జ్ఞానాగ్నిసోఁకినయెడల సర్వకర్మములను భస్మమానని తెలియునది.
ఉపాదానము పరిణామోపాదానమని విన్యత్రోపాదానమని ద్వివిధము. పరిణామోపా
దానము పాలు పెట్టునట్లు గనుక వానిని ఈశ్వరునికిఁ జెప్పరాదు. అట్లు చెప్పినపక్ష
మున పాలుచెడి పెట్టునట్లుల ఈశ్వరుఁడును చెడును. కొందఱు ప్రకృతిని ఉపాదా
నమందురు. ప్రకృతి ఉపాదానమయినయెడల కుమ్మరవానికి ముందే మన్నుకలిగి యుం
డినట్లు ఈశ్వరునికి ముందే ప్రకృతియుండవలెను. అట్లు చెప్పినయెడల ఈశ్వరుఁడు మొ
దటివాఁడు కాకపోవును. లేక ఇందును వేఱనిన దైత్రమాను. “ఏకమేవాద్విలియం,
“శ్లో. బ్రహ్మైవాహ మిదంజగచ్చసకలం, బహూనిమేవ్యంతరీతాని జన్మానితరవచార్థన,
తాన్యహంవేద్యిసర్వాణి నర్వంవేతథరంతః” అనఁగా సమస్తజాతులయందుపుట్టుచు ఆ
నేకనామరూపముల జెందియుండునది పరబ్రహ్మమేయనియు సర్వము బ్రహ్మమేయనియు
రెండవదిలేదనియు నిర్ధారణమగుచున్నది కాబట్టి యీ ప్రమాణములకువిరోధముకలుగును.
అందుచేత అట్లుచెప్ప చొప్పుడదు. విన్యత్రోపాదానమనఁగా రజ్జునందు సన్నముగాఁ దోచి
నట్లులు కారణమందుఁ గార్యముకనబడి విచారించినపిమ్మట సర్వములేక రజ్జువేయైనట్లు

విష్ణుదివేషలోకవాసులైన ముప్పదిముక్కటిదేవతలును, నుమిశ్రమములకును = లెక్కయైన, మిశ్రమములకు = పుణ్యపాపసంకలితకర్మములచేత, నరులు = నాలుగులక్షల భేదములుగల మనుష్యులును, బేదురండు = బేదురని, చాటి = ప్రసిద్ధపఱచి, కులాశ్రమసర్వమార్గమే = కుల = బ్రాహ్మణాది చాతుర్వర్ణ్యమునకును, ఆశ్రమ = బ్రహ్మచర్యాది చతురాశ్రమములకును, ధర్మ = తగిన నడవడికయొక్క, మార్గమే = అనుసరియే, క్రమముగక = ఎరుగుగా, మోదము = ఆనందమును, ఇచ్చునని = సింగునని, కర్మవిధి = కర్మవిధాయకమును, వివిధింపనేలకో = పలుకనేల.

తా. వేదము బ్రహ్మజ్ఞానమైన నిరతికాయానందమును నిచ్చునని చెప్పియు దాని విడిది పాపకర్మములచేత తరు, పాపాలు, జలచర, క్రిమి, పశు, పక్షులును, పుణ్యకర్మములచేత బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదిదేవతలును, మిశ్రకర్మములచేత మనుష్యులును వినారనియు చెప్పి బ్రాహ్మణత్వత్రవైశ్యశూద్రాదులకును, బ్రహ్మచారి, గృహస్థ, వానప్రస్థ, సన్న్యాసులకును నిర్ణయింపబడిన కర్మముల చేయుటవలన ఆనందము కలుగునని ఆవేదము యేలచెప్పెనని తాత్పర్యము. పశుపక్షివృక్షాదుల సంఖ్యలకు ప్రమాణము. వృక్షము లిటునదిలక్షలు, పక్షులు పదిలక్షలుదకభవనవలక్షల, లక్షత్రైదశము పశుక్రిమి, లక్షలపదియొండు నాలు లక్షలు మనుజుల.

అవ:— శిష్యుడడిగిన పై ప్రశ్నకు ఆచార్యులు సమాధానము చెప్పచున్నారు.

శా. మ న్నెవు డజ్జతక్ దినుకుమాదునిమాంద్యము మాన్పు దల్లి విద్యన్నత దాచి యావధము వత్సలతక్ మధురోపహారము మాన్పనఁ జూపి పిల్చుగతి మర్కముతో శ్రుతికర్మకాండము బన్నుగఁ జూపుఁ దత్త్రియలఁ బాయక చేతురు స్వర్గకాములై.

టీ. విద్యన్నత = విద్యాంసులచేత స్తోత్రములుచేయబడిన శిష్యుడా! ఎపుడు = ఎప్పుడు, అజ్ఞతక్ = తెలివితేమిచేత, మన్ను = మన్ను, తిను = భక్షించెడు, కుమారుని = విడ్డయొక్క, మాంద్యము = అల్పబలమును, వత్సలతక్ = ప్రేమాతికారత్వముచేత, మాన్పుక = నివారించుటకు, తల్లిజనని, బేషధము = నూటినమందును, దాచి = మఱుగుపెట్టి, మన్ననక = లాలనచేత, మధురోపహారము = మాధుర్యయుక్తమైన భక్ష్యమును, చూపి = కనుపఱచి, పిల్చుగతి = పిలుచువిధముగానే, శ్రుతి = వేదము, మర్కముతో = బాగుచేయవలెనను స్వాభిప్రాయమును మఱుగుపెట్టినతలంపుతో, కర్మకాండము = యాగాదికర్మములను దెలిపెడిభాగమును, చూపుక = కనుపఱచును, తత్త్రియలక్ = ఆ కర్మకాండమందుఁ దెప్పిన తపోయాగయోగ్యచ్ఛ్రీవాద్రాయణాదిపుణ్యకర్మములను,

స్వర్గకాములై = దేహలోకభోగాభిలాషగలవారై, పాయక=విడువక, చేతురు=(పామర కర్మతులు) ఒనరింతురు.

తా. ఆత్మానాత్మవివేకముకల పండితులవల్ల స్తోత్రముచేయుబడిన శిష్యుడా! ఎల్లప్పుడును వివేకములేనందున మన్నుతినెడు బిడ్డయొక్క మాంద్యవ్యాధిని పోగొట్టుటకు దయగల తల్లి కారముగా నుండెడి మందుననూరి ఆమందును వానికిఁ దెలియకుండు నటులు దాచిపెట్టి తీపుగల అతిరసమునుజూపి దగ్గఱకు తీసికొని యేమటపాటుచేసి ఆ యతిరసమును పాటజేసి మందును పోసినటులు వేదము స్వర్గఫలము మీకుఁ గలుగును. సత్కర్మములు చేయుఁడనిచూపి బ్రహ్మకాండమును మఱుఁగుచేయ అది తెలియని కర్మతులు బ్రహ్మకాండమును విడిచి “జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామోయజేత” అనురీతిని స్వర్గఫలాపేక్షలుగలవారై విధి నిషేధప్రాయశ్చిత్తకామ్యములైన శ్రోతస్సార్థ నిర్ణయై మిత్రిక కర్మములు చేయుచుండురిని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—భోగచ్ఛగలవారలకు స్వేచ్ఛావిహరించులు స్వాభావికములని ఆచార్యుల చెప్పుచున్నారు.

తా. భోగాసక్తుల కెద్ది యైన దిన సంభోగింప న్వాభావ్య మా
రాగం బొప్ప విధించు నాశ్రుతి కుమారా వారి కాకృత్యము
త్వేగ న్దూరుత వీచు మేర్పుము శిఖిర వేమా విసం బందుమా
బాగా కాకమ నల్పు గవ్వునిరె యోవ్వారై న నూహింపుమా. ౭౬

టీ. కుమారా=పుత్ర, భోగాసక్తులకు=భోగమునం దిచ్ఛగలవారలకు, ఎద్దియైనక=దేనినైనను, తినక=భుజించుటకును, సంభోగింపక= ఏస్త్రీనైన అనుభవించుటకును, స్వాభావ్యమాక= నై సర్గిక మాను, శ్రుతి= వేదము, వారికిక=ఆ భోగాసక్తులకు, రాగంబొప్పక= అనురాగ మొప్పునటులు, అకృత్యములు= ఆపనులు, విధించునా= నిర్ణయించునా, ఎవ్వారైనక=ఎవ్వరైనను, వేగక=శిఖిరిముగా, దూరుత = దూరువా, వీచుము=విసరుము, శిఖి=అగ్ని, ఏర్పుము=దహింపుము, వేమా=వేపచెట్టా, విసంబు=చేదును, అందుమా=పొందుమా, బాగాకాకమ = మంచిదైన వాయసమా, నల్పుగవ్వు=నల్లరంగు గలదిగానుండుము, అనిరె=అని విధించిరా, యోహింపుము=నీవు దెలిసికొనుము.

తా. పుత్ర! భోగమునం దిచ్ఛగలవారలకు విధినిషేధములను యోజింపక యేవ్వువులనైన భుజించుటయును, ఏజాతిస్త్రీలనైనను పొందుటకును వారికి స్వభావములేకొను. వేదము ఆభోగాసక్తులకు ఇప్తము వచ్చినటులు ఆపనులనుజేయుమని విధించునా? ఎవ్వరైనను, వేగముగా గాఢనివిసరుమని అగ్నినిదహింపుమని వేపచెట్టును విసము

కమ్మనికాకమున నల్లకంగుగలదిగానుండుమని విధియించిరా? గనుక
స్వాభావికమునైన నట్లు భోగాసక్తులకు “కామాతురాణాం వభయన్త్రాని వానివానికి
నట్లు స్వేచ్ఛగాఠినుటయు అనుభవించుటయు స్వభావములని నీవు తెల్పిల్చా” అను
తాత్పర్యము. విధి మనఁగా వేదముచెప్పెడి చొప్పున నడుచుట నివేదమునగా నివేదవిరో
ధముగఁ బ్రవర్తించుట.

అవతారిక:—సత్యసంగపరిత్యాగమే వేదము యొక్క ముఖ్యాభిప్రాయమని ఆ గ్రంథము
దర్శించుచున్నది.

మ. మధుమాంసేచ్ఛలు యాగకార్యములఁ గాఁగనుక్రీడలు ద్వాహన
ద్వధువందు స్తగఁ దీర్చుకొ మ్మనుచు వేదంబుల తదన్యక్రియ
విస్థియించు ద్రోలఁగ న్నగద్ధితిముకై వేడ్క న్నదీయేచ్ఛలు
బుధసంస్తుత్య సమస్తము నివ్విడుచుటేముఖ్యంబె యా వానికిన్.

టీ. బుధసంస్తుత్య-బుధ=సంఘటితులచేత, సంస్తుత్య=కొనియాడఁదగిన శిష్యుఁడా,
మధుమాంసేచ్ఛలు-మధు=సురాపానమందును, మాంస=పలమందును, ఇచ్ఛలు=అభిలా
షలు, యాగకార్యముల=యజ్ఞకార్యములయందును, కానుక్రీడలు=మనస్ఫురకశులయం
దభిలాషలు, ఉద్వాహనద్వధువందు-ఉద్వాహ=పెండ్లిచేసికొన్న, సత=శ్రేష్ఠమైన,
బుధపందు=మలస్త్రీయందును, తగి=విప్రువటులు, తీర్చుకొమ్మ=నెఱవేర్చుకొమ్మ,
అనుచు=అనుచు, తదన్యక్రియ=యజ్ఞశిష్టములగాక స్వేచ్ఛగాఠినుట అన్యస్త్రీల
యందు భోగించుట మొదలగుపనులను, ద్రోలఁగ=విడుచుటకుఁగాను, వేదంబుల=
శ్రుతులు, వేడ్క=సంతోషముతో, నగద్ధితిముకై=జగత్తులోని వారిఇష్టమునకై,
విధియించుకొ=నిర్ణయముచేయును. వానికి=వేదములకు, సమస్తము=సర్వాభిలా
షలను, విడుచుటే=పరిత్యాగమునేయుటే, ముఖ్యంబెయ్యకొ=శ్రేష్ఠమగును.

తా. విద్వాంసులవల్లఁ గొనియాడఁదగినశిష్యుఁడా? మధుమాంసములయందు దిచ్ఛగ
లిగియుండిన యజ్ఞములుచేసి భుజించుము. భోగములయందు దిచ్ఛగలిగియుండిన విధ్యుక్తము
గా వివాహముచేసికొని అస్త్రీయందు భోగించుమనిచెప్పుచు యజ్ఞశిష్టములుగానికార్య
ములనువిడుచుటకై జనులహితమునుగుఱించి వేదములుచెప్పునగాని ఇష్టమువచ్చినటుల తిను
మని అనుభవింపుమని చెప్పలేదు. అవేదమునకు సర్వమును పరిత్యాగముచేయుటే ముఖ్యా
భిప్రాయమని తాత్పర్యము. “నిస్సంగత్యేనిహిత్యం, నిర్హాసత్యేనిశ్చలత త్వం నిశ్చ
లత త్యేచివన్ముక్తిః” అను ఆచార్యోక్తిచొప్పున జాతపుత్రాదులయందు దభిలాషవదలగా
నే భోగేచ్ఛలయందుఁగల మోహమువిడుచున్నది. అమోహమువదలగానే విషయరహితుఁ
డగుటలన నిర్మలజ్ఞానము కలుగుచున్నది. అట్టిజ్ఞానముకలవాఁడు జీవన్ముక్తుఁడనిభావము.

అవతారిక:—విధి నిషేధములను గుఱించి వివరించుచున్నాడు.

మ. క్రతుశేషమిషమద్యసంగ్రహణ మారఘ్నిణింపఁ బుత్రార్థమై
ఋతువేళక సతిఁ జేరఁజాలు నివి సత్కృత్యంబు లంచు స్త్రీనూ
హితమై వేదము పల్కుఁ జూడు మిలయం ర దిచ్చ లెస్స వ్రోది స
ద్యోతికర్మందివటుల్ చరింతు రటుల ర న్వ ర్విల్లు మామోదివై. ౭౮

టీ. ఇలయందుక = భూమియందు, క్రతుశేషమిషమద్యసంగ్రహణ = క్రతుశే
ష = యజ్ఞశిష్టములైన, ఆమిష = మాంసము, మద్య = కల్లుకు ప్రతినీధియైన సోమలతరప
మును, సంగ్రహణము = పరిగ్రహణము, ఆఘ్నిణింపక = నాసన మాయుటయును, పుత్ర
ార్థమై = నుతోర్పత్తికై, ఋతువేళక = ఋతుకాలములయందు, సతిక = భార్యను, చే
తక = కలియుటయును, చాలక = చాలును, ఇవి = ఈకార్యములు, సత్కృత్యములం
దుక = మంచికార్యములని, క్రియాహితమై = కర్మకాండమున కొప్పిదముగా, వేదము =
శ్రుతి, పల్కుక = వచించును, సద్యోతికర్మందివటుల = సత్ = శ్రేష్ఠములైన, స్రుతి = కృచ్ఛ
చాంద్రాయణాది ప్రతములు సగిపెడువారును, కర్మంది = ఓటివక బహూదకాది సన్న్యా
సులును, పలులు = బ్రహ్మచారులును, ఇచ్చుక = (మందుచెప్పఁబడిన మధుమాంస భక్షణ
భోగములయందలి) కోరికలను, వెనక = శిఘ్రిముగా, వ్రోది = విడిచి, చరింతురు = ప్రవ
ర్తింతురు, మాడుము = (వారు గృహము చేత పూజ్యులై యుండుటను) నీవుకనుము, అటు
ల = ఆప్రకారము ఆమోదివై = బ్రహ్మనందముగలవాడవై, ఎర్తుము = ప్రవర్తించుము.

తా. వేదము భూమియందు కల్లుకు ప్రతినీధియైన సోమపానమును సకుశురో
దాశమును ఆఘ్నిణింపుమనియు, ధర్మప్రజ్ఞామై ఋతువె న విదవదినముందు తనసతిని
కూడుమనియు, ఈకార్యముల కర్మకాండమునకు ఒప్పిదముగా జెప్పెనుగాని సవ్యము
త్యజించిన స్రుతనిష్ఠులు సన్న్యాసులను బ్రహ్మచారులనుమాచి మందుచెప్పిన మధు
మాంసభక్షణ భోగములయందలి కోరికలను పరిత్యజించి బ్రహ్మనందము గలవాడవై
యుండుమని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—పరస్పరవిరోధముగల జ్ఞానాజ్ఞానములు రెండును ఏకమై జగత్సృష్టి
యొట్ల నరించునని శిష్యుఁ డడుగుచున్నాడు.

మ. జగదాకారజడంబు కర్మతతికిఁ ర నఖ్యం బగు న్దానికిఁ
బగయా నొండగుజ్ఞాన మిందుకళతోఁ ర బ్రచ్చన్నమై కందుసో
యగమై కూడినజోకఁ జేరి యవి వ్యోమాదిప్రపంచం బహో
తగుగాఁ జేయగురూ త్రమా తెలుపుమీ ర తాత్పర్యమింపొందఁగాన్.

టీ. గురూత్తమా = గురుశ్రేష్ఠఁడైన నాయచార్యుఁడా, ఒకదాకాజడంబు-
 ఒకతో = (పుట్టుచు గిట్టుచునుండు నామరూపాత్మకమయిన) లోకముయొక్క, ఆకార-
 స్వరూపముగల, జడంబు=అజ్ఞానము, కర్మతతికిఁ = విధినిషేధకామ్యప్రాయశ్చిత్తముల
 తోఁగూడిన సత్కిర్యాయమునకు, సఖ్యంబు=మైత్రి, అగుఁ = అగును, దాని
 కిఁ=అజ్ఞానమునకు, ఒండగు=ఏకస్వరూపమైన, జ్ఞానము=యథార్థనిస్సపరిజ్ఞానము,
 సగయాఁ=విరోధమగును, అవి=అజ్ఞానాజ్ఞానములు రెండును, ఇందుకిళతోఁ=ఇందు
 =చంద్రునియందలి, కళతోఁ=కలతో, కందు=నలుపు, ప్రచ్ఛన్నమై = మాటుపడి,
 సోయగమై=సాగనుగలదై, కూడినబోకఁ=చేరినరీతిగానే, చేరి=కలసి, వ్యోమాదిప్ర
 పంచంబు=ఆకాశము మొదలైన జగమును, చేయఁ = చేయుటకు, తగునా = చెల్లునా,
 అహో=ఆశ్చర్యము, ఇంపొందఁగాఁ=అనందముపొందులాగున, ఈతాత్పర్యముఁ=ఈ
 తాత్పర్యమందలి యర్థమును, తెలియఁజేయుము.

తా. గురుశ్రేష్ఠఁడైన నాయచార్యుఁడా! పుట్టుట గిట్టుటలు గలజగము అజ్ఞానస్వ
 రూపము. కర్మమునకును అజ్ఞానమునకును స్నేహముకలిగియున్నది. జ్ఞానమునకును అజ్ఞాన
 మునకును విరోధమగునుగాన చంద్రునియందలి చంద్రికతో కళంకముచేరియుండునటుల
 జ్ఞానాజ్ఞానములు రెండునుజరగాఁగూడి ఆకాశము మొదలైన జగమునుచేయుటకుఁ దగు
 నా? ఇది ఆశ్చర్యముగదా? యీయర్థమును స్పష్టముగాఁ దెలియఁజేయుమని తాత్పర్య
 ము. అనఁగా అస్థిరమైనప్రపంచము అజ్ఞానస్వరూపము. ఆ యజ్ఞానమునకును కర్మమున
 కును చుట్టటికము కలిగియుండుటవలన జ్ఞానమునకును అజ్ఞానమునకును మైత్రి పొసగును.
 కావున కర్మమజ్ఞానమును పోఁగొట్టఁజాలదు. ఆరెండును ఒక్కటిగాఁగూడి జగత్సృష్టిచే
 యుట ఆశ్చర్యముగనుక నీసంచేహము నివరించేయుమని శిష్యుఁడడుగుచున్నాఁడు.

అవతారిక:—శిష్యుఁడడిగిన పైప్రశ్నకు నుత్తరము చెప్పచున్నారు.

ను. పరఁగుఁ న్యప్రభఁ జేతనం బదె న్వరూపప్రజ్ఞానా వృత్తినా
 స్థిరతత్త్విజ్ఞయై వృత్తియా నితరమైఁ చెన్నొందలే దెందులఁ
 పరతత్త్విజ్ఞయవిద్యకుం బగ యగుఁ న్నతాన తగఁ నుప్తియం
 దరయ న్నూడమె వృత్తియై యది యవీద్యం బావు నిష్ఠ న్జుమీ. ౮౦

టీ. పరఁ=కుమారా, చేతనంబు=ఆ బ్రహ్మజ్ఞానమే, న్యప్రభఁ = తనప్రకాశ
 ముచేత, స్వరూపప్రజ్ఞానాఁ=స్వరూపజ్ఞానమనియు, వృత్తినాఁ=వృత్తిజ్ఞానమనియు,
 పరఁగుఁ=ఒప్పును, తత్త్విజ్ఞయే=ఆస్వరూపజ్ఞానమే=వృత్తియాన = వృత్తిజ్ఞానమును
 నదియాను, ఎందులఁ=ఏకాప్రములయందును, ఇతరమై=ఇంకొకటియై, చెన్నొందలేదు
 =ప్రకాశించలేదు, పరతత్త్విజ్ఞ-పర=శ్రేష్ఠమైన, తత్త్విజ్ఞ= ఆస్వరూపజ్ఞానమే, అని

వ్యక్తుఁ—అజ్ఞానమునకు, సగయగుఁ—నైకముకలదియగును, అరయఁ—అలోచింపఁగా, ను ప్రియందుఁ—కారణశరీరకార్యమైన నుషు ప్రియవస్థయందు, తగఁ—ఒప్పునట్లుగా, చూడమే—కనమా, అది—ఆస్వరూపజ్ఞానము, వృత్తియై—వృత్తిజ్ఞానమై, నిష్ఠఁ—నిర్వికల్ప సమాధిచేత, అవిద్యఁ—అజ్ఞానమును, పాపుఁ—పోగొట్టును.

తా. కుమారా! భూమియందు బ్రహ్మజ్ఞానమే తన ప్రకాశముచేత వృత్తిజ్ఞానమని యు స్వరూపజ్ఞానమనియు చెందువిధములుగా నుండును. ఆస్వరూపజ్ఞానమే వృత్తిజ్ఞాన మాను. ఏకాస్త్రములయందును ఒకటిగాఁ జెప్పెనుగాని భిన్నములుగాఁ జెప్పలేదు. ఆస్వ రూపజ్ఞానమే అజ్ఞానమునకుఁ బగయగును. యోజింపఁగా కారణశరీర కార్యమైన నుషు ప్రి యంగు ఒప్పియున్నట్లులు తెలిసికొనుము. ఆస్వరూపజ్ఞానమే వృత్తిజ్ఞానమై నిర్వికల్ప సమాధిచేత అజ్ఞానమును పోగొట్టునని తాత్పర్యము. „అవిరోధితయాకర్మ నావిద్యాః వినివర్తయేత్, విద్యాఽవిద్యాం నిహంత్యేవ తేజస్విమిః సంఘవత్“ అను శ్లోకార్థము చొప్పున కర్మకును అజ్ఞానమునకును విరోధము లేనందున కర్మ అజ్ఞానమును పోగొట్టఁ జాలదు. జ్ఞానము అజ్ఞానమును గొట్టివేయుచున్నది. ఇందులకు దృష్టాంతము. పటము ప టాంతరంబునకు విరోధికాదు గాన దాని నెటువలెచెవక బలపటచుచున్నదో అతీతన కర్మ అజ్ఞానమునకు విరోధికాదు గనుక దానింబోగొట్టక వృద్ధిపటచుచున్నది. మఱియు అమావాస్యనాఁటిరాత్రియందు కలిగిన మేఘావరణము ఆ యమావాస్యచీఁకటిని పోగొ ట్టక వృద్ధిచేసినతెలుగున కర్మం బజ్ఞానమును ప్రబలింపుచున్నది. ఎట్లనఁగా ఆచీఁకటి యందు దారెబట్టిపోయెడి మనుజునకు పశువు లేదుగానచ్చిన వానిలో ఎద్దని, అవని తెలియక సాధారణముగ మృగములనియు, మనుష్యు లేదులైన బ్రాహ్మణుడని కూర్చు డని తెలియక సాధారణముగ మనుష్యులనియుఁ దోచును. ఆచీఁకటిలో మబ్బుకూడా చేరిన సామాన్యముగాఁ దోచిన పక్ష్యాదులుసహా తెలియకపోవును. అదీతీయ కర్మ అజ్ఞానమును వృద్ధిచేయును. ఆత్మయందు అవిద్యయును అజ్ఞానంబును కూడియుండుట వలన ముందు చెప్పినచొప్పున దానిచే అపంచీకృత పంచమహాభూతములవలనఁ గల్పిం పఁబడిన సూక్ష్మశరీరము సూలశరీరంబుతోఁగూడి సర్వకర్మములను జేయుచున్నది. ఇట్లు శరీరత్రయంబు కార్యమై పృథివీక్షేజోవాయుకాశములు కారణములై ప్రత్యక్షముగఁ గనుపడుచుండ వేదాదులయందు వక్కాణింపఁబడిన అద్వితీయపరబ్రహ్మము తానని యె ట్లు చెప్పఁదగుననఁగా వ్యప్తిపమప్రార్థితమగు శరీరత్రయమునెడి ప్రసంగము ఆయాత్మ యం దారోపింపఁబడియున్నందున రజ్జుస్వరూపం బెటులనిలిచెనో అవిధమున ఆత్మయం దారోపింపఁబడిన జగత్తునకు ఆత్మతప్ప వేటొకపస్తువులేదు గాన ఆయాత్మ యద్వితీ యుఁ డగుచున్నాఁడు. కాబట్టి అద్వితీయపరిపూర్ణ సద్విదానందస్వరూపుడైన ఆత్మ

తానయ్య తనకంటె భిన్నముగ భ్రాంతిచేడోచెడిజగత్తు మిథ్యయనియు సెవ్వఁడెఱుఁగుచున్నాడో వాడే జీవన్ముక్తుడని వేదాంతసిద్ధాంతము.

మిథ్యయనగా రజ్జుపందలి సత్వమువలెను, ముఱుప్తియందలి స్వప్నమువలెను, ఎండమావులయందలి నీళ్ళవలెను, కాలిన వస్త్రమువలెను తోచెడి భృశు. ఇది పంచవిగంబులు. చింబప్రతిచింబదృష్టాంతముచేత నొక్కటియని తెలిసికొనక తటస్థత్వరనిశిని ప్రత్యగాత్మకును భేదబుద్ధిగలుగుట మొదటిభృశు. సుటికలోహి-తోపమానముచేత ఆత్మయందుఁడోచెడి కర్తృత్వాద్యభిమానములు అబద్ధమని యెఱుఁగక యథార్థమనినమ్ముట రెండవభృశు. ఘటమతాకాశముల దృష్టాంతమావలన శరీరత్రయమున భిన్నభావము వదలకయుండుట మూడవభృశు. కజ్జ సర్వోదాహరిణముచే జగత్కర్తయగు పరబ్రహ్మము తొనని యెఱుఁగక వికారత్వముఁజెందుట నాల్గవభృశు. స్వర్గలోకదృష్టాంతముచేత కాకాదభిన్నప్రపంచము భిన్నముగా నున్నదనియెంచుట ఐదవభృశు. ఈభృశులు అభావంబువలనఁ గలుగునవిగనుక వానిని నిర్వికల్పసమాధిచే నశింపఁజేయవలయునని భావము. శ్లో. అంతఃపూర్ణోబహిఃపూర్ణః పూర్ణమంభ ఇవాంబరే, అంతఃకూన్యో బహిఃకూన్యః కూన్యమంభ ఇవాంబరే॥ ఆను స్మృతిస్మరణమునందలి భావన కలిగియుండుట నిర్వికల్ప సమాధియనఁబడును.

అవతారిక:—వృత్తిరూపజ్ఞానము జగత్ప్రపమగు అజ్ఞానమును నశింపఁజేయు విధమును దృష్టాంతపూర్వకముగఁ చెలియఁజేయుచున్నారు.

మ. పగయై నుత్తి దహింప కజ్జత స్వరూపప్రజ్ఞ తా వృత్తియై మిగుల న్దాని దహించు తెట్టులన సోన్మిత్రితోష్ణద్యుతుల్ జగతి న్నాల్పక తచ్చిలం దగిలి భాస్వదవస్మియై కాల్పు నా పగిది న్వృత్తి దహించు దృశ్యమయమై భాసిల్లు నజ్ఞానమున్. ౮౧

టీ. స్వరూపప్రజ్ఞ=స్వరూపజ్ఞానము, పగయై=విరోధముకలదై, నుత్తి=మత్స్యవస్థయందు, అజ్ఞ తిక=అజ్ఞానమును, దహింపక=కాల్పక, తాక=తాను, వృత్తియై=వృత్తిజ్ఞానరూపమై, దానిక=అజగద్రూపమైన అజ్ఞానమును, మిగుల=మిక్కిలి, దహించుట=కాల్పుట, ఎట్టులనక=ఏలాగనఁగా, సన్నిత్ర...స్థితుల్-సత్=శ్రేష్ఠమైన, మిత్ర=మూర్ఖునియందు, నిత=ఈన్నటి, ఉష్ణద్యుతులు=తీక్షణికణములు, జగతిక=లోకమును, కాల్పక=దహింపక, తచ్చిలక= ఆ మూర్ఖకాంతపు తాఱియందు, తగిలి=పడి, భాస్వత్వస్మియై-భాస్వత్=ప్రకాశించుచుండెడి, వస్మియై=అగ్నియై, కాల్పుక=ఏర్చును, అపగిదిక=అలాగున, వృత్తి=వృత్తిరూపజ్ఞానము, దృశ్యమయమై=నామ రూపాత్మకజగద్రూపమై, భాసిల్లు=వెలిగెడి, అజ్ఞానముక=అవివేకమును, దహించుక=నశింపఁజేయును.

తా. స్వరూపజ్ఞానము విశోధముగలదైయుండియూ నుషుప్త్యవస్థయందు అజ్ఞానమునుకాల్చక తానువృత్తిజ్ఞానరూపమై ఆ జగద్రూపమైన యజ్ఞానమునుదహించుట యెట్లుచనఁగా నూర్యనియందుండు ఉష్ణకిరణములు లోకమునుగాల్చుక నూర్యకాంతపు తాతీయందుఁదగిలి అగ్నియై జగత్తునుగాల్చును. ఆప్రకారమే వృత్తిరూపజ్ఞానము జగద్రూపమైన అజ్ఞానమును నశింపఁజేయునని తాత్పర్యము.

అనంతరిక:—అంతఃకరణమందుఁబుట్టిన సత్కర్తములు వృత్తిజ్ఞానము అనువాని లో వృత్తిజ్ఞానమునకు శ్రేష్ఠమైన పూర్ణజ్ఞానమని యేల పేరుపెట్టఁబడెనని శిష్యుఁడడుగుచున్నాఁడు.

మ. కరణప్రత్యయ జన్య కార్యములు సత్కర్తంబులౌ వృత్తియుఁ

స్థిర నంతఃకరణోద్భవంబె కద సాచివ్యంబె యౌ వానికీ

హరియింప న్దగవో యవిద్య నవి సత్త్యాచార్య యావృత్తికీ

వరవిజ్ఞాన మటంచుఁ బేరిడినభావం బేమి తెల్ప న్దగున్. ౮౨

టీ. సత్త్యాచార్య=త్రిపురీచ్ఛేదమైన త్రిపురహృద్భువన దలిసి శిష్యప్రశిష్యులకు బోధించెడి శర్దిగల గురుమూర్తి, సింహ=భూమియందు, కరణప్రత్యయ=(కాయక వాచిక మానసికములనెడి) త్రివిధసాధనములవలన, జన్మ=పుట్టిన, కార్యములు=(వేద విహితములైన) పనులు, సత్కర్తంబులౌ=సత్=శ్రేష్ఠములగున, కర్తంబులు=క్రియలు, బౌ=అగును, వృత్తియుఁ=వృత్తిజ్ఞానమును, అంతఃకరణోద్భవంబెకద=అంతఃకరణ=మనమునందు, ఉద్భవంబేకద=పుట్టినదేకదా, వానికీ=అసత్కర్తములకు, సాచివ్యంబెయౌ=మిత్రత్వంబుగలదియేయగును, అవి=అసత్కర్మములు, అవిద్యక=అజ్ఞానమును, హరియింపక=హోఁగొట్టుటకు, తగవో=చాలినవిగావా, ఆవృత్తికీ=ఆ అంతఃకరణోద్భవమైనవృత్తి, వరవిజ్ఞానమటంచు=వర=శ్రేష్ఠమైన, విజ్ఞానమటంచు=పూర్ణజ్ఞానమని, పేరు=నామము, ఇడిన=ఉంచినట్టి, భావంబు=అభిప్రాయము, ఏమి=ఏమి, తెల్పనగ్న=తెలియఁబడచలననది.

తా. సద్గురుమూర్తి! భూమియందు కాయక, వాచిక, మానసికములనెడి సాధనముల మూర్తివలనఁబుట్టిన సత్క్రియలును వృత్తిజ్ఞానమును అంతఃకరణమునందుపుట్టినవియోగముక అసత్కర్తములకును వృత్తిజ్ఞానమునకును మిత్రత్వముకలదియగును. అసత్కర్మములు అజ్ఞానమును నశింపఁజేయుటకు చాలినవిగావా? అట్టి అంతఃకరణమునకు శ్రేష్ఠమైనజ్ఞానమని పేరిడిన అభిప్రాయమును దెలియఁజేయవలయునని తాత్పర్యము.

అనంతరిక:—ముందడిగిన ప్రశ్నకు ఉత్తరముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

మ. వితతాంతఃకరణంబున స్వధము సంవిద్యూపము న్నల్లె సం

తత నూరెంటికి వైరి మేల యునఁ బుత్రా మాడమే సోదరు

ల్లుతులై యుండఁగ నొక్కరుం షొకనిచేర నట్లా జడోద్భూతక
ర్తతుల్లానువతం త్రములునుతి యోత్మప్రక్రియారూపమై. ౮౩

టీ. పుత్రాఁ=సమారా, వితతాంతఃకరణంబునకొ-వితత = అతిశయమైన, అం
తఃకరణంబునకొ=మనస్సునందు, జడము= (కర్త రూపమైన) యజ్ఞానమును, సంవిద్రూ
పముకొ=బ్రహ్మజ్ఞానమును, కర్తకొ=పుట్టెను, సంతతము=ఎల్లప్పుడు, ఆ రెంటికొకొ=అయ
జ్ఞానమజ్ఞానములకు, వైరము=పగ, ఏలయనకొ=ఎందుకనఁగా, సోదరులు=ఏకగర్భసం
భూతులైనయన్నదమ్ములు, ఒకనిచేకొ=వారిలో నొకనిచేత, ఒక్కరుండు=మఱియొ
క్కఁడు, హతులై యుండఁగకొ = చంపబడినవారై యుండఁగాను, మాడమే=మనము
చూడమా, అట్లు = ఆప్రకారము, అజడోద్భూత కర్త తతులు-అ=అయొక్క, జడ=అ
జ్ఞానముచేత, ఉద్భూత=పుట్టిన, కర్త తతులు=క్రియారూపమైన, మానువతం త్రము
లు=మనుష్యులచేతఁజేయబడినవిధములు, సు=లెస్సయగు, మతి=జ్ఞానము, అత్తిక్రి
యారూపము=ఆత్మతంత్రము, బొకొ=బొను.

తా. కుమారా! అతిశయమయిన మనస్సునందు అజ్ఞానము జ్ఞానముపుట్టెను. ఎ
ప్పుడు ఆ రెంటికొకొయొందుకుఁ గలిగిననఁగా, ఒక గర్భమందుఁబుట్టిన అన్నదమ్ములు
ఒకనిచే నొకఁడు చంపబడియుండుటను మనము చూడలేదా? ఆప్రకారమే అజ్ఞానము
చేత నేర్పడుకర్త తతులు, మానువతం త్రములు, జ్ఞానము, అత్తివస్తుతంత్రము ఈ రెండు
ను ఎటులనానని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—యోగజ్ఞానముల తారతమ్యములను దిగువవచ్చెడు రెండుపద్యములచే
త వివరింపఁ దలయుఁజేయుచున్నాడు.

మ. తగుఁ గర్తంబులు సేయఁ బాయ మతివ్యోత్యాసంబుగాఁ జల్పన
ట్లుగునో జ్ఞానము పూర్ణమై నెగడు సత్యంబౌటఁ దదజ్ఞాన మి
జ్జగతికొయోగము లాతియానొకటి వ్యాసంబౌవ వేటొందుగా
నొగి భావించుట ధ్యాన మందు రదియేర యోగం బగుకొ జ్ఞానమా
త్మగుహాద్వోది వెలుంగుఁ గాన ఋతమరధ్యాసంబు గా దెంతయున్.

టీ. ఇజ్జగతికొ=ఈ భూమియందు, కర్తంబులు = (వేదోక్తమలాచార) సత్కర్మ
ములు, చేయకొ=ఒనర్చుటకును, పాయకొ=విడుచుటకును, మఱి=వెండియు, వ్యత్యా
సంబుగాకొ=వ్యత్యక్త ప్రమాగా, చల్పకొ=చేయుటకును, తగుకొ=ఒప్పును, జ్ఞానము=బ్ర
హ్మసూరూపమైనజ్ఞానము, అట్లుగునో=ఆప్రకారముచేయుటకును తారుమాటుగాచేయుట
కును విడుచుటకును తగునా, సత్యంబౌటకొ=దేశకాలనిస్తుపరిచ్ఛేదకూన్య మగుటచేత,
పూర్ణమై=అంతటనిండినదై, నెగడుకొ=లేచిరిల్లును, తదజ్ఞానము = ఆబ్రహ్మజ్ఞానమును

నది, యోగముకర్మయోగమనునది, లాఁతియాకొనెవేవ్యజును, ఒకటికొకపదా
రమును, వేటిందుగాకొనుటయొకటిగాను, ఒకకొకముగా, భావించుటభావ
నచేయుట, ధ్యానమందురుధ్యానమనిచెప్పుదురు, అదియేఅధ్యానమే, యోగంబగు
యోగమును పేరుగలదియగును, జ్ఞానముజ్ఞానమనునది, ఆత్మగుహకొంతఃకరణమ
ను గవియంగు, తోచిచెప్పుటి, వెలుంగుకొప్రకాశించును, కానకొకబట్టి, ఎంత
యొకొకద్వయు, అధ్యాసముగాదుకల్పితముగాదు, ఋతముయథార్థమగును.

తా. లోకమందు పుణ్యకార్యములు చేయుటకును, చేయకుండుటకును, మఱియొ
కవిధముగాఁజేయుటకును తగినవగును. జ్ఞానము అప్రకారమే చేయుటకును, విడుచుటకు
ను, తొరుమాటుగాఁజేయుటకునుతగదు. దేకకాలవస్తు పరిచ్ఛేదశాస్త్రమయిన పరిబ్రహ్మ
జ్ఞానము అంతటనిండి ప్రకాశించుచుండును. యోగమనునది వేలైనదగును. అదియొట్లనఁ
గా ఒకనివలన వినినపదార్థమును మనసున ఊహించుట ధ్యానము. అధ్యానమే యోగ
మనునది యగును. కాఁబట్టి ఆయోగము కల్పింపఁబడునది. జ్ఞానమనునది “అంతర్కర్పరి
భూతేషు గుహాయాం విశ్వమూర్తిషు” అనునట్లు విశ్వస్వరూపులయిన బ్రహ్మవిష్ణుది
వేతనావేతనప్రాణులయొక్క అంతఃకరణమనెడు గుహాయందుండునదిగాన అదినిచారణ
చేత ఉదయించి ప్రకాశించునది యగును. కనుక జ్ఞానము మంచి పొందినదగుటవలన
యథార్థమైన దని తాత్పర్యము. “కర్మ, కర్తృ, కర్తృం, అకర్తృం, అన్యథాకర్తృం, కర్తృం, జ్ఞా
నం తదైవన, కర్మఫలమత్పన్నం, నోత్పన్నం, జ్ఞానఫలం” అని మహాభాష్యము అనఁ
గా, కర్మము చేయవచ్చును, చేయక యుండవచ్చును, మఱియొకవిధముగాఁ జేయవ
చ్చును. జ్ఞానమనునది అట్లుగాదు. కర్మఫలము పుట్టునది, జ్ఞానఫలము పుట్టునదిగాదు అని
భావము.

చ. అనుభవవేద్యపూర్ణ పరమాత్మము చేతన మాటకించి భా

వన మొనరింప యోగ మగు వాస్తవ మెమ్మెయి విన్నమాటయాఁ
గనుమఱుఁ గొనుగాక నుత కన్పడఁ జూచిన దట్లుగాదు గా

వున నవివేకము నైలువనోవు వివేకము కర్మ మోవునే. ౮౫

టీక. అనుభవవేద్యపూర్ణ పరమాత్మము-అనుభవస్వానుభావముచేత, వేద్యతలి
నికొనఁదగిన, పూర్ణపరిపూర్ణమైన, సమూర్థము-అద్వితీయము, చేతనము-జ్ఞానము,
(అగును) అలించి-ఒకరుచెప్పఁగా విని, భావనమొనరింపకొ భావింపఁగా, యోగ
మగుకొయోగమనునదియను, విన్నమాట - వినినపలుకులు, కనుమఱుఁగొనుగాక-
మఱిగిపోనేగాని, ఎమ్మెయికొప్రకారము, వాస్తవము-యథార్థము, ఔకొ-అగు
ను, కన్పడకొఅగుపడ, చూచినది-విమర్శించినది, అట్లుకాదు - అప్రకారము కను
మఱుఁగుకాదు, కావునకొకొకటి, వివేకము-జ్ఞానము, అవివేకముకొఅజ్ఞానమును,

చెఱుపనోపుకొ = చెఱుపఁజాలఁను, కర్మము = అసక్త్యర్మానుష్ఠానము, చెఱుపనోపునే = ఆయజ్ఞానమును పోగొట్టుటకుఁదగునా.

తా. స్వానుభవముచేత పూర్ణమైన అద్వితీయము జ్ఞానమగును. ఒకరు చెప్పఁగా విని యోజింపఁగాఁ దోచినది యోగమగును. వినినమాట కనుమఱుఁగెనుగాని కనినది కనుమఱుఁగుకాదు కాఁబట్టి జ్ఞానము ఆజ్ఞానమును చెఱుపఁజాలఁను. సత్కర్మము అజ్ఞానమును పోగొట్టుఁజాలదని తాత్పర్యము. “కర్మచిత్లోకః క్షీయతేవ, అముత్ర పుణ్యచిత్లోకః క్షీయతేవ కర్మజా కృప్యదినా, చిత్తసంపాదితః, పదార్థః యథాక్షీయతేవ తదైవ అముత్ర పుణ్యచిత్లోకః క్షీయతేవ” అని షష్ఠాభాష్యమందుఁ జెప్పినట్లు కర్మచేత సంపాదింపఁబడిన పదార్థము నశించునది. ఆప్రకారమే వ్యవసాయముచేత సంపాదింపఁబడిన పదార్థము మఱుసటిసంపత్సరమునకు నెలఁబయినట్లుల నశించునని భావము.

అవతారకః = అపరోక్షసాక్షాత్కార జ్ఞానమునకును శ్రవణమువలనఁ గలుగునట్టి ధ్యానమునకును గల తంత్రమ్యములఁ దెలియఁజేయుచున్నారు.

మ. సకలం బాత్మమయంబనన్ నిమిత్తమోక్షంబబ్బుఁదద్ధ్యానమున్
వికలం బౌనన దానిన్వాసుభవ మురీర్విని ధ్యగాఁ జూడఁబో
కు కుమారా విని చేయుచింతమృష తిన్దోష్యస్థితార్థం బమో
ఘకలాంచత్పరిపూర్ణమై వెలయుఁదాఁ ౩ గల్పాంతమునన్సీత్యమై. ౮౭

టీక. కుమారా = పుత్రా, ఉర్వీ = భూమియందు, కుమరీ = అపరోక్షసాక్షాత్కార జ్ఞానముచేత, సకలంబు = సమస్తమును, అత్మమయంబనన్ = పరబ్రహ్మస్వరూపమేయనిన, మోక్షంబు = కైవల్యము, అబ్బు = దొంకును, తద్ధ్యానము = తత్ = ఆప్రాప్తించిన వస్తువుయొక్క, ధ్యానము = నిదిధ్యానమును, వికలంబౌననన్ = చెడుననిన, దాని స్వానుభవము = (ఆచెడిన ధ్యానమువలనకలిగిన) స్వానుభూతి, మిథ్యగా = అబద్ధముగా, చూడఁబోకు = ఎంచుము, విని = శ్రవణముచేసి, చేయుచింత = ఒనర్చునట్టి ధ్యానము, మృష = అబద్ధము, (అగును) తత్ = ఆధ్యానమువలనఁదోచిన, గోప్య = అవాక్యమనగోచరమై, సిద్ధి = ఉన్నట్టి, అర్థంబు = పరబ్రహ్మము, కల్పాంతము = వృత్తిప్రళయము మొదలు తిలస్తేవరప్రళయమువఱకు, అమోఘ = వ్యర్థముకాని, కలా = కలంబులగుత్యమును పేరుగల అవికల్పావికల్పకలచేత, అంచత్ = ఒప్పునట్లుగా, పరిపూర్ణమై = అంతట నిండినదై, సత్యమై = త్రిపదచ్ఛేద కూన్యమై, వెలయు = ప్రకాశించును.

తా. కుమారా! పుడిమియందు అపరోక్షజ్ఞానముచేత సమస్తమును “పు. వాచా కంఠంబం వికారోనానుభేయం మృతీకేత్యేవసత్యం” అను ప్రమాణము ననుసరించి సర్వము బ్రహ్మస్వరూపమేయనిన కైవల్యము దొంకును. ఆధ్యానమువలన లభించినవస్తువు

నిష్ఠచేత చెడుననిన ఆధ్యానముచెడునేకాని ఆప్రాప్తిచింత యథార్థమగుచు చెడదు. శ్రవణముచేసి ఒకర్చునట్టిధ్యానము అసత్యమగును. దానివలన కలిగిన పరిబ్రహ్మమగుచు వృత్తి ప్రశయముమొదలు తటస్థకర్మ ప్రశయమనఁబడు విధ్యమగునట్టి తుర్య సుర్యమగు అవి కల్పావికల్పముగా నొప్పి అంతట వ్యాపించునదియై త్రిపరిచ్ఛేదకూన్యమై ప్రకాశించునని తాత్పర్యము. “ఏకోదేవ స్సర్వభూతేషుగూఢ స్వ్యావ్యాపీ స్వభూతాంతరాత్మా, కర్మాగ్ర్యక్షస్సర్వభూతాధివాస స్సాక్షీచేతాకేవలో నిర్గుణస్సాన్యత్, యోనేద నిహితం గుహాయాం పరమేవోమకా, సయోహ వై తత్పరమం, బ్రహ్మేద బ్రహ్మైవభవతి, బ్రహ్మవిదాప్రాప్తిపరం, నజాయేతే మిరియతే వావిసశ్చిత్, నిత్యంవిధం సర్వకరం నూత్నమ్. ఆకాశవిర్యవ్య గతశ్చనిత్యం, నిత్యో నిత్యానాంచేతనశ్చేతనానాం, ఇదం సర్వం యదయమాత్మా సర్వం హైతద్భిన్నవేద సర్వమ్” అనెడి శ్రుతి ప్రమాణంబుల ప్రకారము ఆత్మ యొక్క టియేయనియు, ఆ పరమాత్మకంటె నన్యముగ కర్తయు భోక్తయు లేదనియు, ఆత్మకు సంసారంబు భాగింతిమాత్రమే యనియు, సంచకోకాత్మకమైన గుహాయందుండు ఆత్మయే పరిబ్రహ్మంబనియు, అట్టి బ్రహ్మమును ఏపురుషుడు తనకంటె నేలుగాదని తలంచుకొనుచున్నాడో వాడే బ్రహ్మంబగుననియు, అట్టి బ్రహ్మ తేత్తకు జననమరణాదిదుఃఖంబులు కలుగక పరమానందభరితుఁ డగుచున్నాడనియు, మఱియు ఆపరిబ్రహ్మంబు సర్వవ్యాపకమైన దగుటచేసి దేవమచేతను, నిత్యం బగుటచేసి కాలంబుచేతను, సర్వస్వరూపుఁ డగుటనుబట్టి నస్తువుచేతను, పరిచ్ఛేదంబుఁ జెందకుండుటవలన వ్యాపకత్వ, నిత్యత్వ, సర్వాత్మకత్వంబులు ఆయాత్మకు ప్రతిపాదించుచున్నందున మోక్షాపేక్షగలవాడు ఆత్మయైన తనకును ఆబ్రహ్మమునకును శబ్దమాత్రమే భేదంబుకాని నస్తుస్వరూపభేదంబు కొంచెమైనను ఎప్పుటికైనను కలుగదని దృఢచిత్తుఁడై యుండవలయును. మఱియు ఉప్పు నీటియందుఁగలనీ నీరై నటుల మనమును బ్రహ్మముందుఁ గలనీసంతట బ్రహ్మమయంబగును. అమనమును బ్రహ్మమయముకాఁగానే మనోమయమైన ప్రపంచమంతయును బ్రహ్మస్వరూపమేయగును. కాబట్టి సకలమును బ్రహ్మమని ధ్యానించిన కైవల్యప్రాప్తియగునని భావము.

అవతారిక:—వారివారితలంపులే వారివారిపుట్టువులకు కారణములని ఆచార్యులు చెప్పుచున్నారు.

శా. మిథ్యాధ్యాన మొసంగు పెట్టులగు నామేలై ననిర్వాణసాన్నిధ్యం బన్న నెరండ్రెనండ్రతలపురల్నే బాఁ దదుత్పత్తికిఁ దధ్యంబాఁ దనుధారు లౌట తనువారత్వవృద్ధి భావింపఁ దత్పథ్యాటంకమొనర్పఁ గ్రాలుదురు ప్రత్యక్షింతఁదాదాత్మ్యలై .౮౭

టి. మిథ్యాధ్యానము-మిథ్యా-అబద్ధమయ్యెడిది, ధ్యానము-చింతనము, ఆ మే
లైన నిర్వాణసాన్నిధ్యంబుక-ఆ-అట్టి, మేలైన-శ్రేష్ఠమును, నిర్వాణ-మోక్షమయ్యె
క్క, సాన్నిధ్యంబుక-సన్నిధానమును, ఒకండుట-కలగఁజేయుట, ఎటులనక-ఏ
ప్రకారమును, అనక-అనఁగా, ఎఁడైవం ద్రశిలంపులు-ఎవ్వరెవ్వరి చింతనములు,
(అనఁగా వారివారిసంకల్పములు) తదుత్పత్తిక-వారివారిపుట్టుకలకు, నేటక-ఒప్పి
తములగును, తనువు-కరీరమందు, ఆత్మప్రజ్ఞ-ఆత్మబుద్ధిగా, భావింపక-ధ్యానింపఁ
గా, తనుధారులట-దేహధారణముకలవారుగా నగుట, తత్త్వంబుక-యథార్థమును,
ప్రత్యక్షింతక-నిర్వచయవస్తుధ్యానముచేత, తత్పథ్యాటంక మొనర్పక-తత్-ఆ వెంబ
డించిన జన్మపరంపరయొక్క, పథ్యా-మార్గమును, ఆటంక మొనర్పక-అడ్డగించిన,
తాదాత్మ్యవై-బ్రహ్మస్వరూపులై, క్రాంతిగురు-ప్రకాశింతురు.

తా. అసత్యమునట్టిధ్యానము మేలయినవస్తువుయొక్క సన్నిధానమును ఏప్ర
కారము కలగఁజేయునని శిష్యుఁడగుఁగా వారివారి ధ్యానములు వారివారి యుత్పత్తు
లకు కారణములగును. దేహమే ఆత్మగాభావించఁగా అట్టి దేహధారులే యగుదురు.
నిర్వచయవస్తు ధ్యానముచేత ఆ జన్మపరంపరలను గలగఁజేయు మార్గమును నిరాకరించి
నవారు బ్రహ్మస్వరూపులై ప్రకాశింతురని తాత్పర్యము. (బ్రహ్మజేతబ్రహ్మైవధవతి)
అను శ్రుత్యర్థముచొప్పున బ్రహ్మమును తెలిసికొనినవాఁడు బ్రహ్మమే యగుచున్నాఁ
డని భావము. తాదాత్మ్యమనఁగా తత్స్వరూపము. ఈతాదాత్మ్యము త్రివిధమనుటకు
ప్రమాణము. ॥అహంకారస్యతాదాత్మ్యం చిచ్ఛాయాదేహసాక్షిభిః, సహజంకర్మజం
భ్రాంతిజన్యంచ త్రివిధంక్రమాత్॥ అనఁగా తాదాత్మ్యము సహజవ్యమని కర్మజన్య
మని భ్రాంతిజన్యమని త్రివిధము. అందు సహజవ్యతాదాత్మ్య మనఁగా అహంకార
మందు చిత్తు ప్రతిబింబించి ఆప్రతిబింబముతో నహంకారముగూడి కాల్యబడిన యను
పముద్దలై నేకమై చిత్తువలెఁ గనఁబడిన చిత్ప్రతిబింబమునఁగూడిన యహంకారమునకు
ఆ ప్రతిబింబముతోడి తాదాత్మ్యము. కర్మజన్య తాదాత్మ్యమనగా ఆ చిత్ప్రతిబింబ
ముతోఁగూడి చిత్తువలెఁదోచిన యహంకారము. స్థూలదేహముతోఁజేరినప్పుడు దానికి
స్థూలదేహముతోడి తాదాత్మ్యము. భ్రాంతిజన్య తాదాత్మ్యమనఁగా నేను ద్విజాఁ
డను, శూద్రుఁడను, వైశ్యుఁడను, కూద్రుఁడను, బ్రహ్మచారిని, సన్న్యాసిని లోనుగాఁ
గల చిత్తపుత్తులతోఁ జేరియుండెడి అహంకారబాధమైన సాక్షితోఁగల్గెడి తాదాత్మ్యము.
మఱియు చిత్ప్రతిబింబమును నహంకారమును ఒక్కచోటనే పుట్టినవిగాన సహజవ్య
మనఁబడును. జాగ్రదవస్థయందు భోగ్యమైన కర్మముపుట్టినపుడు పుట్టి ఆకర్మము నశిం
చెనేని తానును నశింపును గాన కర్మజన్యమనఁబడును. అనఁగా కర్మముగలిగిన తాదా
త్మ్యము గలగుననియు కర్మము లేకుండిన తాదాత్మ్యములేదనియు భావము. ఇందుక

దృష్టాంతము లాగ్రత్యస్పష్టములు. సర్వాధిష్ఠానమైన ఆత్మస్వరూపము తానని యెఱుంగుటంకులవలనఁ గలిగినది గాన భ్రాంతిజన్య మనఁబడును. ఈ తాదాత్మ్యత్రయము నకు నిష్పత్తి యెట్లు గలుగుననఁగా పైనఁజెప్పినవానిని విచారణచేసి అహంకారమున నశింపఁజేసికొని స్వానుభవ సిద్ధమైన సుషుప్తివలె కర్తృప్రదమైన కర్మమువలన జనించిన కర్మమునకు నాశనము నిశ్చయమని యెఱిఁగి (అహం బ్రహ్మాస్మి) అను విశ్వానముఁ జెందుటవలన నని తేదాంతనిరూపణము. (శ్లో. అహమాదిశ్చమధ్యంచ భూతౌనామంతవి చ) అనఁగా సమస్తప్రాణులయందును ఆ పరబ్రహ్మమేయున్నదని భావము. (నైతన్యంయదధిష్ఠానం లింగదేహంచ యా పునః, చిచ్ఛాయాలింగదేహస్థా తత్సంగో జీవఉచ్యతే. విదానందమయీ బ్రహ్మ ప్రతిలింబ సమన్వితా, తమారజస్సత్త్వగుణా ప్రకృతిర్వివిధాచసా. శుద్ధసత్త్వవిశుద్ధాభ్యాం మాయావిద్యావలేమతే, మాయాలింబం ఐశ్వర్య తాంసాభ్యతస్త్వైతశ్చరః) అని విద్యాగుణస్వాములవారు చెప్పిన శ్లోకార్థముల చొప్పున ఆ జీవేశ్వరులు మాయాకల్పితులని నిశ్చయించి ఆ జీవేశ్వరులకు అధిష్ఠానభూతుఁడై నిర్వికారుఁడును సర్వసాక్షియునైన ప్రత్యగాత్మ తానని యెఱుంగవలయునని భావము. (శ్రు. సవేవ మాయాపరిమేహితాత్మా శరీరమాస్థాయ కరోతి సర్వమ్, సత్త్వైన్మపానాదివిచిత్రభోగైః సవేవజాగ్రత్సర్వకృష్టిమేతి. స్వప్నపిజీవ సుఖదుఃఖభోక్తా స్వమాయయాకల్పిత విశ్వలోకే, గుఱుప్తికాలే సకలేవలీనే తమోభి భూత సుఖగుణమేతి. పునశ్చజన్మాంతరకర్మయోగాత్ సవేవజీవ స్వపితిప్రబుధః, పునత్రయైక్రీడతియశ్చజీవః తతస్తజాతం సకలంవిచిత్రమ్) అను ప్రమాణము చొప్పున జీవునకు సంసారమందు ఆభిమానము గలిగియుండుటచేత పూర్వజన్మ కర్మమునకుఁదగిన జన్మము మరల సంప్రాప్తమగుచున్నదని ముఖ్యతాత్పర్యము. (ఎవం ద్రైనింధ్రతలపుల్ గేఁబొందదుత్పత్తికా) అనుటచే వారివారితలంపులే వారివారిజన్మములకుఁ గారణములగునని యర్థము. ఈవిషయము పురాణప్రసిద్ధము. ఇందులకు దృష్టాంతము. పూర్వకాలమందు వ్యుత్పదరాజున వానికి మాగ్గురు పుత్రులొందిరి. వారిలో పెనుబదియొకండుగురు బ్రహ్మకర్మ ననుసరించుటచేత బ్రాహ్మణులై రనియు, తొమ్మిందుగురు నవఖండాధిపతులై రనియు, మిగిలొమ్మిందుగురు యోగసిద్ధులచేత సిద్ధపురుషులై రనియు, అందొక్కఁడు పూర్వజన్మ పుణ్యముచేత భరితచక్రవర్తియయ్యెననియు, భాగవతమందు ఏకాదశస్కంధమున (విదేహార్షభ సంవాదముని) ప్రసిద్ధము. ఆ భరతచక్రవర్తి కొంతకాలము రాజ్యపరిపాలనముఁజేసి అలుపిమ్మట వైరాగ్యోపశాంతి వివేకవృత్తులకలిగి అవణ్యావాసముచేయుచుఁ దపము సల్పుతఱి యొకనాఁడు స్నానార్థము నదికిఁబోయి యా నదీతీరంబున నిలిచియుండఁగ నచ్చేరువనుండు పుష్పగ్రామం దొకజింక గగ్గ భేదనఁబడుచు నక్కడకుఁ గొంతదూరమున నొకసింహ గర్జనముననిని దిగులుచెంది తటాలంబ నెగిరి

యానదీతరమునఁబడి గర్భము భిన్నమై పిల్ల తల్లడించుచు బయటరాఁగానే తల్లి నిలవిలఁ
దన్నుకొని ప్రాణములు విడుచుటనుజూచి యా భరతవక్త్రుని వ్యాకులపడి జంక పిల్ల
నెత్తికొని తన యాశ్రమముచేరి దానిని మిక్కిలి గాఢముతోఁ జెంచుచుండెను.
ఇట్లుండఁ గొంతకాలమునకు దానికి యుక్తవయస్సురాఁగానే దానిజాతి జంకలనుజూచి
వానితోఁగూడి పరుగెత్తిపోయెను. పిమ్మట ఆ హరిణము గనఁబడకపోయినందున దాని
యందుఁగల ప్రేమచేత దానినే స్వరణముఁజేయుచు ఆతలంపుతోనే యా భరతుఁడు మఱ
ణముఁజెంది జంకయైపుట్టి ఆజంక జన్మముతోఁ గొంతకాలముండి ఆజన్మమును బోఁగా
ట్టుకొని పూర్వజన్మనుకృతముచేత నొకవిప్రునియింట జడభరతుఁడను శేతఃబుట్టి రసం
బుగావింపుచుండ నొక కిరాతకపురాజు పుత్రునియై దుష్టగుర్ని ఆరాధనఁజేయఁగా
నరబలికిఁగాను బంటులవలనఁ బంపినధనముచే నొకవిప్రుఁడు విక్రయింపఁబడి
శేఁబడుచుండఁగ వారిలో నా బ్రాహ్మణకుమారుఁడు ఏమటుపాటుఁజేసి పాఠిపోయెను.
అవల నాకిరాతకపురాజయొక్కదూతలు నావిప్రుకుమారునికానక పోవుటవలన వెదకివెదకి
చిట్టచివరకు ఆజడభరతుని పట్టుకొనివచ్చి రాజునకు నొప్పించిరి. అప్పుడారాజు ఆజడ
భరతుని బలియిచ్చెడితరుణుండు అచ్చటనుండు దుర్గాదేవి బయలువెడలి యా కిరాతకపు
రాజును సమీపారముగా భక్షించి జడభరతుని స్తుతించెను. తరువాత నా జడభరతుఁడు
అవ్వొట్టువడలి యొక కాంతారమార్గమునఁ బోవుచుండఁగా నక్కడకు జనకమహారాజు
వేదాంతశ్రవణార్థమై వచ్చుచుండఁగా నాతనిసమీపారములో కొండలు ఏదో యొక
యువక్రమముచేత మఱణముఁజెందినందున నతనిపల్లకి నిలపఁబడెను. అట్టి సమయమున
తటస్థించిన జడభరతుఁడు ఆజనకునితో కొంతతడవు సంవాదముచేసి పిదప నాతనికి
తత్త్వోపదేశముఁజేసి విదేహముక్తిని జెందెను. కాఁబట్టి వారివారితలఁపులే వారివారిజన్మ
ములకుఁ గారణములు. (అంతకాలేచమామేవ సృతస్మక్క్వాకేశబరమ్, యః ప్రయాతి
స మద్భావం యాతినాస్త్యత్రసంశయః) అనుభగవద్గీతావచనముచొప్పున మఱణము
నందు సర్వవ్యాపకుఁడగు నేనను పరబ్రహ్మవస్తువును సృరించెడినాతలకు ముక్తికలుగుట
సిద్ధమని భావము.

అవతారిక:—బ్రహ్మధ్యానముఁ జేయువారికి ఆధ్యానము పరోక్షమైనను పిమ్మట
అపరోక్షజ్ఞానము లభించుటకు సంకయములేదని యాచార్యులుతెలియఁబఱచుచున్నారు.

ఉ. ధ్యానము సల్పువారు పరతత్త్వముఁ దన్వయు లౌదు రిట్లున
న్బూని విచారశేముషులఁ శ్రీ బొల్పొనరింపఁగ నేల దెల్పు మో
మానుష వేష యం చనకు శ్రీ భావననేయఁ బరోక్షమాఁ దుదిగ
దా నపరోక్షమా నిదియె శ్రీ తన్వయమై వెలుఁ గొందు నాత్మజా. ౧౮

టీక. అత్మజాఁకుమారా! పరతత్వముఁపరబ్రహ్మస్వరూపమును, ధ్యానము సంపాదించుననుననునవారు, తన్మయముఁజేసి బ్రహ్మస్వరూపులే, ఔదురుఁ అగుదురు, ఇట్లుఁఈ ప్రకారము, అనఁజేయుచు, పూనిఁఅవలంబించి, విచారశేషములఁవిచారజ్ఞానములను, పొల్పొరినంపఁగ నేలఁవృద్ధిపొందింప నేల, ఓమానుషశేషమనువ్యరూపమును ధరించియుండు నాచార్యుఁడా, తెల్పుముఁతెలియఁజెప్పుము, అంచుఁఅనుచు, అనకుముఁచెప్పకుము, భావనసేయఁజేయుచు, బ్రహ్మధ్యానముసేయఁగా, పరోక్షమాఁపరోక్షజ్ఞానమగును, తాఁఅపరోక్షజ్ఞానము, కుదిఁపిమ్మట, అపరోక్షమాఁఅపరోక్షజ్ఞానమగును, ఇదియేఁఈయపరోక్షజ్ఞానమే, తన్మయమైఁబ్రహ్మస్వరూపమై, వెలుఁగొందుఁజేయుచును.

తా. కుమారా! బ్రహ్మస్వరూపమును ధ్యానించువారు బ్రహ్మస్వరూపులే యగుదురనిచెప్పఁగా ఆ ప్రకారముచేయక విచారమనియు, విచారమువల్ల జ్ఞానము కలుగుననియు, వీనిని వృద్ధిఁజేయ నేల? మానుషశరీరమును ధరించిన ఆచార్యుఁడా! యీమర్తమను తెలియఁజెప్పుమని యడుగఁకుము. తొలుతను బ్రహ్మధ్యానము చేయఁచేయ అని పరోక్షజ్ఞానమై పిమ్మట బ్రహ్మైవాహమను అపరోక్షజ్ఞానమై ప్రకాశించునని తాత్పర్యము. “శ్రు. నాన్యదతో స్తిద్రష్టృ, నాన్యదతో స్తిశ్రోతృ, నాన్యదతో స్తిమంతృ, నాన్యదతో స్తి విజ్ఞాతృ. ఇంద్రియేభ్యః పరావ్యాధౌ అనేభ్యశ్చ పరమనః, మనసస్తపరాబుద్ధిః బుద్ధేరాత్మామహాన్వరః, మహతఃపరమన్యక్తం అవ్యాక్తాత్మపరమఃపరః, పురుషాన్నపరంఠించిత్ సాకాంతాసాపరాగతిః” ఇత్యాది శ్రుత్యర్థములచొప్పున బ్రహ్మమునకంటె నన్యంబుగాఁజూచునదియు, వినునదియు, యోజించునదియు, నెఱుంగునదియు, లేదనియు, ఆ పరబ్రహ్మస్వరూపునికంటె పరంబగువస్తువు కొంచెమైనను లేదనియు భావమగుచున్నది. మరియు శ్రీయజ్ఞవల్క్యరాహ భగవద్గీతయందు, “శ్లో. స్యాత్మనోన్యతయా భారం చరాచరమిదంజగత్, స్యాత్మమాత్రతయా బుద్ధ్యా తదస్మీతి విభావయః” అనఁగా ఆత్మయగు నీకంటె నేఱుగాని జంగమస్థావరస్వరూపంబగు నీ ప్రపంచమంతయు ఆత్మయగు నీస్వరూపమాత్రమని తెలిసి ఆజగమంతయు నీవేయైతివని భావింపుమని తా. “యస్మిన్మేష భూతేమతిష్ఠత్ యస్య సర్వాణి భూతానికరీరం యస్సర్వాణి భూతాన్యంతరోయమితి” అను శ్రుతులచేత సర్వరూపములయందును ఈశ్వరుఁ డొకఁడున్నాఁడని నిర్ణయించుకొని ఆ యంతర్యామికి సర్వము కరీరమేయని యెఱింగి పృథివ్యాఘటతఁజిపాదానకారణమును ఆ యంతర్యామి అప్పుడప్పుడు ఘటపటాదులవలె వికారమును జెందుచున్నాఁడని భావించుకొని, “జానామిధర్మం నచమే ప్రవృత్తిః జానామ్యధర్మం నచమేనివృత్తిః, కేనాపిదేవేన నృదిస్థితేన యథానియుఁజొస్మి తథాకరోమి” యను స్తోత్రార్థముచొప్పున నేను ధర్మాధర్మంబుల గుఱియెఱిగినవాఁడనైనను ప్రవృత్తినివృత్తు

అ నాకులేవినియు నాహృదయస్థితం దగునట్టి యొకానొకజేవుడను నా కాజ్ఞాపించు నటులనే కేసెదననియు భావించుకొనుటవలన స్వయము ఈశ్వరాధీన మగుచున్నది ఆ యాశ్వరబోధవలన ఆత్మ ఆనందగుడ నెడి అపరోక్షజ్ఞానముకలిగి దానివలన ముక్తికలుగు నని సిద్ధాంతము.

అవతారిక:—వృత్తిజ్ఞానము అజ్ఞానమును ఎవ్వరముగా నశింపజేయునని శిష్యుఁ డడుగఁగా దానిని దృష్టాంతపూర్వకముగఁ దెలియజేయుచున్నారు.

మ. పరిపూర్ణం బగుచిత్తస్వరూపమున సంబంధించి వృత్తాత్మక వి
స్తరమై పరివస నద్వితీయనుఖల్బనూర్తి యె ఘ్లాననక
స్థిరభాండోదకపంకిలం బణచి తా న్ జీర్ణం బగు న్నిల్లగిం
జరజం బట్లు జడంబుఁ బాపమటిన్ శంబందుఁదదవృత్తియున్. ౮౯

టీక. వృత్తాత్మక=వృత్తిజ్ఞానము, పరిపూర్ణంబగు చిత్తస్వరూపమునక - పరిపూర్ణంబగు=అఖండాకారమయిన, చిత్తస్వరూపమునక = పరబ్రహ్మస్వరూపజ్ఞానమందు, సంబంధించి=కలసి, విస్తరమై=విశేషమై, పర్వినక=వ్యాపించినను, అద్వితీయనుఖల్బనూర్తి=స్వేతతపస్సురహితమగు మోక్షప్రాప్తియొక్క వికసనము, ఎట్లు=ఏప్రకారము, ఘ్లాననక=కలుగుననఁగా, స్థిర...లంబుక=స్థిరక=ధూమియందు, భాండోదకపంకిలంబు=కుండనీటియందలి అడుగును, అణచి=క్రిందికి అణగఁద్రొక్కి, చిల్లగింజరజంబు=కఠకఠేబువు, తా=తాను, జీర్ణంబగుక=నశించును, అట్లు=ఏప్రకారము, తదవృత్తియుక=అవృత్తిజ్ఞానమును, జడంబుక=అజ్ఞానమును, పాపి=పోగొట్టి, మరయుక=వెండియు, నాశంబందుక=తానునుచెడును. (వృత్తాత్మకమను పదమునకు) వృత్తిజ్ఞానమనుటయందు, (ని. ఆత్మాయత్నోద్భవద్విజ్ఞానం ప్రమాణమునట్టి ఆత్మశబ్దమునకు నిచ్చుట జ్ఞానమని యర్థము.

తా. వృత్తిజ్ఞానము అఖండాకారమై పరబ్రహ్మస్వరూపజ్ఞానమందు విశేషముగ వ్యాపించినను తనకంటె అన్యములేని మోక్షప్రాప్తి యొవిధముగఁ గలుగుననఁగా, “జ్ఞో. అజ్ఞానకలుషంజీవం జ్ఞానాభ్యాసాద్వినిర్మలం, కృత్వాజ్ఞానంస్వయంనశ్యేత్ జలం కఠకఠేణువత్” అనునట్లు ఘటజలమందలి బురదను చిల్లగింజరగంధము క్రిందికి అణగఁద్రొక్కి నిర్మలాదకమును నైకియిచ్చి తానును అడుగుతోఁగూడ చెడినతెలుగున ఆ వృత్తిజ్ఞానము స్వరూపజ్ఞానమునకలుగజేసి అజ్ఞానమును నశింపజేసి తానును దానితోఁగూడ నాశమానని తాత్పర్యము.

అనఁగా శరీరము మొదలుకొని సచరాచరరూపముగ నగపడిడి బ్రహ్మాండమంతయు కంచఘాతములనియు నానిలో పృథివ్యప్రేతోవాయువులు ఆకాశమేయనియు నిచ్చ

యమనకుఁ దెచ్చుకొనిచూచి ఆచూచినది చతువుగానిలిచి బైలువలెనుండి చతువుల గుండా పంచీకృత అపంచీకృతములయిన భూతాదులవల్ల చతుర్దశకరణముల కధిదేవత లను ఆయధిదేవతలనుండి మనోవృత్తులును ఇవిఅన్నియుఁగూడి వృత్తిజ్ఞానమై అవృత్తి జ్ఞానమే అఖండాకార బ్రహ్మస్వరూపమందు శుద్ధసత్త్వమై పరిణమించునని అనుభవ మునకుఁ దెచ్చుకొఁగా బాహ్యప్రపంచమంతయు బయలెను. అట్లుబయలెట దేహభా వానుభవము. ఆబయలెతో అధిదేవతాస్వరూపమయిన చతుర్దశకరణము లనెడివృత్తు లన్నియు అఖండాకారవృత్తియైనను. ఇదియే మనోభావానుభవము. అవృత్తియులేక ఏక మాత్రమైయుండుట ఆత్మభావానుభవము. ఈభావేత్రయ నివృత్తిరూపమును దెలిసికొ నినవానికి “ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ బ్రహ్మైవాహ మిదంజగచ్చుకలమ్” అనెడి వాక్యములగుట్టు గురితప్పక పట్టుపడునని భావము. మఱియును మనస్సంకల్పమాత్రిము చేతనే యీజగంబంతయును దానివిలాసమును చూడఁబడుచున్నందున సంకల్పమాత్ర మునునమనస్సును (ఐశ్వర్యంబు మురికిగుడ్డలను మురికిగానుండు చవిటిమట్టితో నుడికించి వానిమురికిఁ బోఁగొట్టి తుల్యమగునటులఁ జేసినరీతిని) మనస్సుచేతనే ఎదలి అమనస్కు యోగము నవలంబించినవానికి నామరూపాదులు కనఁబడక తత్కారణంబగు బ్రహ్మను భవము కలుగుచున్నది. అట్టివానికి పాధాశీలమైనచీఁటిలోఁ ద్రాడునుచూచి పామని భ్రాంతిఁజెంది దీపమును వెలిగించి పరిశోధించగా పాముగాక ప్రాడేయని నిశ్చయము గాఁ దెలిసినపిదప సర్వమనెడుభ్రాంతి తొలఁగువిధమున భ్రాంతియనెడు అజ్ఞానాంధ కాశంబువలన జనించినయే కర్తృకరణక్రియాకారకములుగలవో వానివలన నుత్పన్న మైన క్రియారూపకర్మముచేత వేదాంతప్రమాణమువలనఁ గల్గిన బ్రహ్మజ్ఞానమనెడి దీప ముచేత అఖండపరిపూర్ణ సచ్చిదానంద పరిబ్రహ్మసందర్భనము దొరకనేని కల్పితమగు మనస్సుతోఁచక లయించిన పరిబ్రహ్మమే కనఁబడును. ఇదియునుఁగాక చెట్టునందుఁ బుట్టిన అగ్నిచెట్టును తెగఁగాల్చి తానును చల్లారినట్లు స్వరూపజ్ఞానమే వృత్తిజ్ఞానమై అజ్ఞానరూపంబగు ప్రపంచమునుఁగాల్చి స్వరూపజ్ఞానమందుఁ గలియును.

అవతారిక:—బ్రహ్మవేత్తలు నిర్వికల్పసమాధియందు నుఖానుభవులై యెట్లుం దురని కిమ్యుఁడడుగఁగా ఆచార్యులు సమాధానముచెప్పుచున్నారు.

మ. ఇల నీనిల్కడచే నుఖానుభవులై యెట్లుందు రాచార్యము
క్తులన న్మాత్రవదింత లేనియభిషిక్తు న్బాలుర నోబ్బలి ని
ర్మలులై యుందురు పాయుబంధ మగునిర్వాణం బన న్నవ్వోరే
కలయ న్దోమ మెసంగి క్రక్కెనిదె యాకాశంబన న్ముత్ర కా. ౯౦
టీ. ఆచార్యుఁగరుమూర్తి, ఇలకాఁభూమియందు, ముక్తులు—బ్రహ్మవేత్తలు,
ఈనిల్కడచేకాఁమైనదెప్పిన నిర్వికల్పనిష్ఠచేత, నుఖానుభవులై నిరతికయానందాను

ట్టుకున్నారనుకథను ఎవరు విని సత్యముగా నెంచుదురని తాత్పర్యము. అనగా కల్పిత ములగుట్టున పట్టువదలక తలసికొనినవాడు దానియందు భ్రమపడక నిశ్చలచిత్తుడై యుండునని భావము.

అవతారిక:—కాశ్యోపాధి యగు అవిద్యులనపైన భ్రమనుతోలగించి పైనకె పైనకాశ్యోపాధియైన మాయవలనఁగలిగిన ప్రయోజనములన్నియు మిథ్యయనిత్రోసి నీవుస్వానుభూతితోనుండి ప్రకాశింపుమని ఆచార్యులు చెప్పుచున్నారు.

ఉ. మాయ యసత్యమైన మఱి శ్రీ మాయ జనించిన వెల్ల మిథ్యలౌఁ గాయముఁ బ్రాయము స్థలము శ్రీ గల్లునె తల్లివినా నుతాళికి న్మేయము స్వర్గదుర్గతులఁ శ్రీ జిత లొనర్చక మేలు గీల్లెడ జ్ఞేయక యుండు మేనుఱక శ్రీ చిత్సుఖసంపదఁ జెంది నిత్యమున్. ౯౨

టీ. మాయ=మాయాశక్తి, అసత్యమైన=అబద్ధమగుటచేత, మఱి=వెండి యు, మాయ=మిథ్యాభూతమైన) ఆమాయవలన, జనించినవెల్ల=బుట్టినవన్నియు, మిథ్యలౌ=అబద్ధములగును, నుతాళికి=చిడ్డలను, తల్లివినా=తల్లిలేకుండిన, కాయమ= శరీరమును, ప్రాయము=వియస్సును, స్థలము=నింశమును, కల్లునె=కల్లునా, (అనగా కలుగవనట.) శ్రేయము=మోక్షమును, స్వర్గదుర్గతుల=స్వర్గ=దేవలోకమును, దుర్గతుల=నరకవాసమును, చింతలొనర్చక=ఆలోచింపక, చిత్సుఖసంపద=బ్రహ్మ సంపదమును, చెంది=పొంది. నిత్యము=ఎల్లప్పుడు, ఎడ=మనస్సునందు, మేలుగీల్లు=మంచిచేడుగులను, చేయకయుండుము=ఒనర్చకయుండుము.

తా. చిడ్డలకు తల్లిలేనియెడల శరీరమున్ను, వియస్సున్ను, కులమున్ను లేనిరీతిని మాయాశక్తి అబద్ధమయ్యేసేని మిథ్యాభూతములైన ఆమాయవలనఁబుట్టినవన్నియు అబద్ధములేయగును. మోక్షమును, దేవలోకమును, నరకవాసమును ఆలోచింపక ఎల్లప్పుడును బ్రహ్మసంపదమునుజెంది మనస్సునందు మేలుగీల్లును ఒనర్చకయుండుమని తా.

“యామాసామయా” ఏదిలేనిదో అదిమాయ అనగా ఇంద్రజాలముమొదలైన విద్యలయందు నిర్ధాకణచేయుటకు సాధ్యముగానిదై ఏది స్పష్టముగాఁ దోచుచున్నదో అదియే మాయయని భావము. ఇందుచేత శరీరేంద్రియాది జగంబంతయు మాయయని స్పష్టమగుచున్నది.

అవతారిక:—సత్యము మాయాకార్యమైనయెడల బ్రహ్మము మొదలయినవన్నియు మిథ్యలగునీ ఆప్రకారము చెప్పినటుయిన తప్పిదము లేదాయని శిష్యుడుప్రశ్న చేయుచున్నాడు.

మ. సరమేష్ఠి ప్రముఖాఖిలామరుల సర్వద్యాగీరథీముఖ్యపు మృగిణీతీర్థములక శ్రుతిస్మృతుల శ్రీంకారాదిమంత్రంబులక

వరనర్తాశ్రమదేశకాలదిశల ౧ న్యాయసాదిపుణ్యర్థుల

ధర నీసర్వ మసత్య మన్న సవరార్థం బొందజే యొక్కయిన్. ౯౩

టీ. పరమేష్ఠి ప్రమాఖాఖిలానురులక-పరమేష్ఠి=బ్రహ్మయే, ప్రమాఖ=మొదలుగాఁగల, అఖిల=సమస్తమైన, అనురులక=దేవతలను, సద్భాగీ...ర్థ ములక - సత్-శ్రేష్ఠములైన, భాగీరథి=గంగానదియే, ముఖ్య=మొదలుగాఁగల, పుష్కరిణి=చంద్రపుష్కరిణి, పంపానతోవరము యివి మొదలైనవానియందలి, తీర్థములక = జలములను, శ్రుతిస్మృతులక-శ్రుతి=ఋగదివేదములను, స్మృతులక=మానవాది ధర్మశాస్త్రములను, ఓంకారాది మంత్రంబులక=ప్రణవాది సుక్తోటి మహామంత్రములను, వర...దిశలక-వర=శ్రేష్ఠములైన, వర్ణ=బ్రాహ్మణాదివర్ణములను, ఆశ్రమ = బ్రహ్మచర్యాది ఆశ్రమములను, దేశ=కాశీ, కాంచ్యాది పుణ్యదేశములను, కాల=గ్రహణసంక్రాంత్యాది పుణ్యకాలములను, దిశలక = తూర్పు మొదలుగు దశదిశలను, వ్యాసాదిపుణ్యర్థులక-వ్యాస=వ్యాసుఁడు, ఆది=మొదలుగాఁగల, పుణ్యస్థలక=పుణ్యాత్ములైన పెద్దలను, ఈ సర్వముక=ఈ చెప్పబడినవిన్నియు, అసత్యమన్నక=అబద్ధమనినను, ఎమ్మియిక=ఏలానైనను, అపరాధంబు=తప్పిదము, పొందజే=పొందదా.

తా. బ్రహ్మ మొదలుగు సకలదేవతలను, శ్రేష్ఠములైన గంగాది పుణ్యనదులను, పుణ్య పుష్కరిణీర్థములను, పుణ్యతీర్థములను, వేదములను, శాస్త్రములను, ప్రణవాది మంత్రములను, బ్రాహ్మణాది వర్ణములను, బ్రహ్మచర్యాది ఆశ్రమములను, గ్రహణ సంక్రాంత్యాది పుణ్యకాలములను, దశదిశలను, వ్యాసాది మహర్షులను, ఈ సర్వమును అసత్యమనినను తప్పిదముగాదా యని తాత్పర్యము.

అవతాంక:—తైవజెప్పిన ప్రశ్నకు ఉత్తరము.

మ. కలలోఁ దోచిన వెల్ల మిథ్యలన నారగించెన నారీల దు

ర్చలమాయాజగ మెల్లమిథ్యయని సంభావించు దప్పాజమీ

కలలోఁ దోచినవెల్ల మిథ్యలని నిఁమ్మర్చించితే నీవు దు

ర్చలమాయాకలిత స్వనంచ మటులనాభివించు దప్పేలయాన్. ౯౪

టీ. కలలోఁదోచినవెల్లక-కలలోక=స్వప్నమందు, తోచినవెల్లక=కనబడినవిన్నియు, మిథ్యలనక = (బ్రాహ్మదనస్థయందు వచ్చినప్పుడు) అబద్ధము లనినచో, ,,అగోపరాధోమంతుశ్చ,, ఆగంచైనక=అపరాధమయ్యేనని, అరీలక=ఆప్రకారముగా, దుర్బలమాయాజగమెల్లక=దుర్బల=బలహీనమైన, మాయాజగమెల్లక=మాయయందుఁదోచిన లోకమంతయు, మిథ్యయని=అసత్యమని, సంభావించుక=ఊహించినను, తప్పాజమీ=అపరాధమగునుమ, ఈవు = నీవు, కలలోక = స్వప్నవస్థయందు,

దోచినవెల్లకనబడినవన్నియు, మిథ్యలనిఅసత్యములని, మిక్కిలి చిత్తేకానిధా
తనచేసినవాడవైతివని, అటులకాక ప్రకారము, దుర్బలమాయాకలితప్రసవముకా-
దుర్బలబలహీనమైన, మాయామాయయందు, కలితమాడిన, ప్రసవముకావోయ్యి
మాది సమస్తలోకమును, భావింపకయోజింపగాను, తప్పేలయాకాఅపరాధమేల
యగును.

తా. స్వప్నమందుఁ దోచినవన్నియు అబద్ధములనిన అపరాధము కలిగినయెడల
దుర్బలమైన మాయలోఁగలిగిన జగత్తు అబద్ధమని చెప్పటవలన యేమితిప్పిదము. నీవు
స్వప్నావస్థయందు కనబడినవన్నియు అసత్యములని నిష్కరించితివని మాయలో కల్గిన
వన్నియు అసత్యమని చెప్పటకు సందేహమేలయని తాత్పర్యము.

అనగా: స్వప్నమందుఁ గనబడిన సకలమువలె జాగ్రత్తనందుఁదోచిన బలహీ
నమైన మాయాకార్యములగు తేనేత్యర జగములను వానిమహిమలను అసత్యమనినన దప్పి
దములేదని ముఖ్యాభిప్రాయము.

అట్లే. సంసారః స్వప్నతుల్యోహి రాగద్వేషాది సంకులః, స్వకాలే సత్యవద్యాతి
ప్రబోధేన సత్యవద్యతే. సంసారనూపమైన యీలోకము స్వప్నమనకు సమము.
అది అప్పుడు సత్యముగఁదోచుచున్నది. వెనుక నీ జాగ్రత్తమైన సంసారము స్మ
ప్నములోలేదు. కాబట్టి యీకందును ముఖ్యముగా లోకభావమున్నది. ఈయర్థమును
అచార్యులు ఆత్మబోధ ప్రకాశికయందు విశదముగఁ జెప్పియున్నారు.

అవతారిక:—సదసత్తులయొక్క నిజము లీవిమని చెప్పుచున్నారు.

ఉ. మిథ్యను సత్పదార్థ మని మెప్పుగనాడడి మూఁడున్నచో
రాధ్యులుపుణ్యలం చోగిబురరాణమువే మొఱవెట్టిన న్నుతా
తథ్యముఁదథ్య మంచనడు త తత్త్వవిధిజ్ఞుల దూఱునే శ్రుతు
త్తిథ్య జగంబెయో నిజము మేదినిఁ బ్రత్యగభిన్నవస్తువా. ౯౫

టీక. నుతా=మరార, మేదినికా=భూమియందు, పురాణము=పురాణాది పురా
తనచరిత్రములు, మిథ్యను=అసత్తును, సత్పదార్థమని=నిత్యనస్తువని, మెప్పుగకా=ప్ర
తిష్ఠగాను, ఒగికా=వరుసగా, అడడి=చెప్పెడి, మూఁడులకా=సామరజనలను, మహా...
లంచుకా=మహారాధ్యులు=గొప్పయైన పూజనీయులని, పుణ్యులు = సత్కర్మానుష్ఠానపరు
లని, అంచుకా=అనుచు, నే = ఎడిగా, మొఱవెట్టినకా = కూరవెట్టినను, శ్రుతులు=
తేదములు, తథ్యముకా=నిత్యవస్తువును, తథ్యమంచుకా=సత్యమని, అనెడు=సంభాషిం
చెడు, తత్త్వవిధిజ్ఞులకా=బ్రహ్మతత్త్వలను, దూఱునే=నిందించునా, మిథ్య=అబద్ధము,
జగంబే=(వామనసూక్తిఁగూడిన) ప్రసవమే, బోకా=అనున, నిజము = యథార్థ

ము, ప్రత్యగభిన్నవస్తువు-ప్రత్యక్=దేహేంద్రియవిలక్షణమైన కూటసునికంటె, అభి
న్న=వేరుగాని, వస్తువు=పరబ్రహ్మము, బోక్=అగును.

తా. భూమియందు పురాతనచరిత్రములు అసత్తును సత్తనిచెప్పెడి పామరజనులను
గొప్పగా పూజనియులని మొఱుఁబెట్టినను వేదము నిత్యవస్తువును సత్యమని భాషించెడు
బ్రహ్మజేత్తలను పాపులనియాఱునా నామరూపప్రపంచమే అబద్ధమగును. యథార్థము
కూటసునికంటె వేరుగాని పరబ్రహ్మమే అగునని తాత్పర్యము.

విశే.—అనఁగా సమష్టివ్యష్టి శరీరత్రయావస్థాత్రియ పంచకోశవిలక్షణుఁడు
ఆత్మ తద్వ్యతిరీక్తమైన శరీరత్రయావస్థాత్రియ పంచకోశములలేని నాఁడాత్మ శరీర
త్రయమన స్థూలసూక్ష్మకాయాదేహములు. “శివ్యత ఇతిశరీరమ్” శరీరము అనఁగా అన్న
ములేకున్నను, రోగములుకలిగినను, మదిమచేతను జీర్ణించునుగాన దానికి శరీరమనుపేరు
కలెను. “దహ్యాతఇతిదేహః” ఇది దహింపఁబడుటచే దేహమనునామాంతరమునుబొందెను.

అల్లో. అనేకావయవగుల శుక్లశోణిసంఘః, దేహస్సూక్ష్మస్థానప్రదకా
వయవలక్షణః, కారణంచాజ్ఞానసంక్షోన్వతీదుఃఖాత్మకా అమీ, తేభ్యోవిలక్షణకౌత్సా
సత్యజ్ఞానాదిలక్షణః” అనఁగా పైఁజెప్పిన త్రివిధశరీరములలో కాళ్లు, చేతులు, మొద
లయిన అవయవాకారమై స్తంభమువలెఁ దోచునది స్థూలమనియు, పదియేడుఅవయవ
ములతోఁ గూడికొనియుండునది సూక్ష్మశరీరమనియు, అజ్ఞానముతోఁగూడినది కారణ
మనియు భావము. సమష్టియనఁగా ఈశ్వరుఁడు. వ్యష్టియనఁగా జీవుఁడు. అవస్థాత్ర
యమనఁగా జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులు. పంచకోశములనఁగా అన్నమయ, ప్రాణమ
య, మనోమయ, విజ్ఞానమయ, అనందమయకోశములు. వీనివివరణములు ప్రథమభాగం
బునఁ జక్కఁగ వక్కాఁడింపఁబడియున్నవి. మఱియును బంగారమువలన నిల్పింపఁబడిన
కంకణాది అభరణములను విచారణచేయఁగా అవియన్నియు నామరూపంబు లగుటంజేసి
మిథ్యయగును. కాఁబట్టి మిథ్యయగు కంకణాది నామరూపంబులనువిడిచిన యథార్థవస్తు
విగు బంగారము ఎటులునిలుచునో అటువలెనే ఆత్మానాత్మవిచారముచేత యథార్థవస్తు
విగు పరబ్రహ్మమును దెలియవలయునని ఎఱుఁగునది.

అవ:—శిష్యుఁడు ఆచార్యులతో మాయయొక్క స్వభావము ఇట్టిదియని తనకుఁ
దోచినవిధమునుజెప్పి తనకుఁగలిగిన సందేహమును బోగొట్టుమని యడుగుచున్నాడు.

కా. మాయామేఘసమీర యెద్దియగునీ १ మాయాఖ్య యేకార్యము
తేయ న్వచ్చెఁబనేమి రా నెవఁడు యోజింప న్ధర నీనికి
న్నాయంకుండగునాత్మకంటె నిది భిన్నంబన్న దైవతంబగు
శ్రీయోహని యభిన్నమన్న నెనగు २ సిద్ధాంత మెద్దాననో. ౧౩

టీక. మాయామేఘసమీక-మాయా=మాయయనెడి, మేఘ=మబ్బునకు, సమీక=వాయువగు గురుమాత్రి, ఇల=భూమియందు, ఈమాయాభ్యు=ఈమాయ యనుపేరు గలది, ఎద్దియగు=ఏదియగును, ఏకార్యములు=ఏకములు, చేయ=జనర్చుటకు, ఎచ్చె=అదివచ్చెను, రా=వచ్చుటకు, పశేమి=కారణమేమి, యోజింప=ఆలోచింపగా, దీనికి=ఈమాయకు, ఎవండు=ఏపురుషుడు, నాయంకుండు=కర్త, అగు=అగును, ఇది=ఈమాయ, ఆత్మకంబె=కూటస్థబ్రహ్మముకంబె, భిన్నంబు=అన్యము, అన్న=అనినను, దైవతంబు=పదార్థద్వయము, అగు=అగును, అభిన్నము=అన్యము కానిది, అన్న=అనినను, శ్రేయోహాని=మోక్షమునకు మోసము, ఎసగు=కలుగును, ఎద్దాన=ఏదానిచేత, సిద్ధాంతము=తేరుగడ, బే=అగును.

తా. మాయయనెడు మేఘమునకు వాయువువంటి గురుస్వామి! ఈమాయయను పేరుగలది యెద్ది? ఏకార్యములు చేయవచ్చెను? అదివచ్చుటకు కారణమేమి? దానికి కర్త యెవ్వరు? ఈమాయపరబ్రహ్మముకంబె అన్యముఅనిన రెండువస్తువులగును. అపుడు ఆ దైవతమునకు విరుద్ధముకలుగును. అన్యముకానిది యనిన మోక్షమునకు మోసముకల్గునీ, దీనికి సిద్ధాంత మెట్లుగలుగునని శిష్యుడడిగినని తాత్పర్యము.

అనగా మాయయొక్క స్వరూపమును దానిపుట్టుకయును అది పుట్టినదానికి కారణమును ఎఱిగింపుడు. అది బ్రహ్మమునకు తేటైనను రెండువస్తువులను. బ్రహ్మకు అభిన్నమనిన బ్రహ్మ మగత్యమాను. కాబట్టి దానినిజమును దెలియుటకు అడుగుచున్నాడు అనుట.

అవతారిక:—మాయయొక్క మొదటి నాలుగు ప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరము చెప్పుచున్నారు.

తా. అట్టిటంచనగూడకుండుట నవార్య్యంబందు రీమాయ నే

పట్ల న్నోకము సత్య మేను దను వీరభాగ్యంబు నాదన్నవాఁ
డెట్లనన్బ్రభుడొను దాని కిల నిశ్చేతుత్వమిథ్యాత్వము

లక్ష్మణై దీని నెఱుంగరేరుగనఁజ్రోతౌహీనతన్దోచెడిన్.

౯౭

టీ. ఇల=భూమియందు, మాయను, అట్టిటంచన=ఆప్రకారమిప్రకారమని, అనగూడకుండుట=అనుటకు విలుగానిదగుటచేత, అవార్య్యంబందురు=అనిర్వాచ్యమని (నెద్దలు) చెప్పుదురు, దానికి=ఆ మిథ్యారూపమునమాయకు, ఏపట్ల=ఏవిధముననైనను, లోకము=జగము, సత్యము=నిజము, ఏను=నేను, ఈతనువు = (ఈ పంచభూతవికారమైన) శరీరము, ఈభాగ్యంబు = ఈసంపద, నాది=నాయది, అన్న నాడు=అనిననుడువాడు, ఎట్లన=ఎవ్వధముగానైనను, ప్రభుడు=నాయకుడు,

అపుడు=అగును, నిర్జేతుత్వమిథ్యాత్వములు=నిర్జేతుత్వ=కారణములేని భావమును, మిథ్యాత్వములు=అన్యథిభావములు, కల్లెక=బంధములగును, దీనిక=ఈమాయను, కనక=మాచుటకు, ఏరుక=ఎవ్వరును, ఎఱుంగరు = తెలియరు, ప్రేక్షాహీనతక=బ్రహ్మజ్ఞానములేమిచే, తోచెడిక=స్ఫురించెడిని.

తా. భూమియందు మాయను అనిర్వాచ్యమని పెద్దలుచెప్పదురు. ఆ యగత్యమయినమాయకు యేవిధమున నైన జగము సత్యమనియు, ఈశ్వరము నేను, ఈ సంపత్తినాది అనువాడు నాయకుడౌను. కారణములేనిమాయకు అన్యతభావములు బంధములౌను. ఈమాయనుమాచుటకు నెవ్వరు నెఱిగినవారులేరు. బ్రహ్మజ్ఞానములేమిచే నిటులదోచుచున్నదని తాత్పర్యము.

“నేనానానా స్థితిచన, నానదానీత్, అయ్యుక్తం, తుచ్ఛమిదంరూపస్య”అనెడి శ్రుతిర్థప్రమాణములచొప్పున మాయ నిషేధింపఁబడినదైనందున దానిని సత్తిని చెప్పఁగూడదనియు, కాలశ్రయబునందును తుల్యముగాఁ గనఁబడుచున్నందున అసత్తనరూపనియు, అట్లు రెండునుగాని దానిని నోటఁజెప్పఁ దరముగానందున అనిర్వాచ్యమనియు, తుచ్ఛమనియు భావము.

సప్తావరణములలో కడపటిఅవరణము మాయ, ఆమాయ భ్రమరూపముగనుక దానివలన తక్కిన అవరణములన్నియుఁ గలిగినవి. ఎట్లనఁగా లోకమందు శుఖదుఃఖముల రెండును ప్రసిద్ధముగదా, నానిలో శుఖమనఁగామోక్షము, దుఃఖమనఁగా మరణదుఃఖము. ఈరెంటికిమించిన శుఖదుఃఖములులేని అందఱకును తెలిసినవిషయమేగదా. దుఃఖములేకుంటే శుఖమేగనుక దుఃఖము మొదటిఅవరణము. జన్మమువలన దుఃఖము సంప్రాప్తమగుచున్నదిగాన జన్మము రెండవఅవరణము. జన్మమునకు కర్మము కారణమగుటండేసి యాకర్మము మూడవఅవరణము. అభిమానమువలన కర్మముకలిగిది కాఁబట్టి అభిమానము నాల్గవ అవరణము. ఆయభిమానము విఠేపమైన అవిద్యవలన పుట్టినదిగాన ఆ యవిద్య విదవ అవరణమయ్యెను. ఆ యవిద్యచే అజ్ఞానమువచ్చెను గనుక అయజ్ఞానము ఆఱవ అవరణము. అయజ్ఞానము మాయవల్లకలిగినది యైనందున మాయ ఏడవ అవరణము. మొదటి ఆఱు అవరణములు మాయనుండియే మ్యవదించినవి గనుక ఆయావరణములకు మాయయే మూలకారణము అని తెలియవలయును. మఱియు, “శ్లో. ఏతస్మాత్క్రిమి కేంద్రజాల మపరం యద్గర్భవాగేన్ద్రియం, రేత శ్చేతతి హస్తమస్తకపద ప్రోద్భూత నానాంకుః, పర్యాయేణ శిశుత్వయావనజరా వృద్ధిరనేకైర్వృతం, పశ్యత్తి త్కళోతిజఘ్రితియథా గచ్ఛత్రథాగచ్ఛతి” అనఁగా నఖిళమువలెను గల సర్వావయవములయందు వ్యాపించి యుండెడి రేతను సంద్రాగఘర్నణమువలన బయలుపడెడి పాదములు, హస్తములు, శిరము లోనుగాఁగల అయావయవములుగా నేర్పడి పిచ్చుట కాల్యము, యావనము, కామా

రము, వాగ్దేవతలను జేసములతోఁగూడి శబ్ద స్పర్శ రూప తనగంధములు కల్గి మఱి
మఱిగిపోవుచున్నది గనుక దీనికిమించిన ఇంద్రజాలవిద్య జేతొందులేదని భావము.
దీనినిలన దేహేంద్రియాదిప్రపంచము అనిర్వాచ్య మగుచున్నది. అట్టి ప్రపంచమును
వటబీజన్యామములన అనఁగా మిక్కిలి సూక్ష్మమైన మట్టివి త్రవమును నాటివ అది
కొమ్మలు, రమ్మలు, ఊడలు, కాండలు, ఆకులు, పిందెలు మొదలగువానితోఁగలసి గొప్ప
వృక్ష మైనచోప్పున విచారణచేత మాయయని నిశ్చయించుకొని బుద్ధిమంతుఁడగువాఁడు
ఈ సప్తావరణములను జ్ఞానముచేత దాటి కాలవంచకుడై యుండవలయును. కాలవంచ
నయనఁగా నేపథ బ్రహ్మము అవాఙ్మానసగోచరంబై, ఆశ్రుతార్థమై, అమనస్కుమై యు
న్నదో ఆ బ్రహ్మసాక్షాత్కారనిష్ఠచేత దేహాదిప్రపంచంబంతయు మఱచియుండుట. ఈ
కాలవంచనయే మాయనుదాటుట. ఇది యెట్లనఁగా పెద్దనుదంచి దానిలోని పాట్లుఁ
బాటఁబోసి మిగిలినవియ్యమును దాచిపెట్టి దానితోఁ గలసినపెద్దను మాటను మఱచినవా
రిని మీపద్ద పెద్దనువాఁడని యడిగిన వియ్యమున్న పెన్నట్లు “వెపునుపాదిభిఃకోశై ర్యు
క్తయ్యుక్త్యవహతః” అనురీతిని కోశములనుమఱచి స్వరూపముగానుండుట. దీనికి
స్వాభావిక సచ్చిదానందాద్యయ బ్రహ్మసాక్షాత్కారనిష్ఠజ్ఞానమని పరమసీద్ధాంతము.
“శ్లో. స్థూలసూక్ష్మాదిదేహానా మార్మిన్యాలోప వివచ, అపవాద ప్రతోపేక్షాం సమ్య
గక్ర ప్రదర్శితః” అనురీతిని కారణములేక కార్యముండనుగాన మృత్తిక చేఁగిలిన కుం
డచట్లు మృద్యుతిరిక్తముగానట్లు ఆత్మయందు కలిగిన స్థూలసూక్ష్మాది సర్వప్రపంచ
మును ఆత్మ వ్యుతిరిక్తముగాదని భావించవలయును.

అవతారిక:—విదవప్రశ్నకు ఉత్తరము.

చ. విపుల మహేంద్రజాలముఖ శ్ర విద్యలఁజూపకమున్న వానిత
న్నిపుణము లెట్లెఱుంగ నగు శ్ర నేర్పరియౌ నవిచూపమిథ్యతౌ
విపుల ననంతశక్తిగల శ్ర విశ్వజనీనునివిద్య లట్టులా
కపట మతకన్యమాటఁగనఁ శ్ర గాంక్షియైన రురుశంకసజ్జనుల్. ౯౮
టీ. విపులక=భూమియందు, విపుల...విద్యలక=విపుల=విస్తారములయిన, మ
హేంద్రజాలముఖ=మహేంద్రజాలమే మొదలుగాఁగల, విద్యలక=(టక్కు, తమర,
గజకర్ణ, గోకర్ణ, ఆక్వకర్ణ, అగ్ని, సుంభన, వాయు సుంభన, హస్తలాఘవి, అదృశ్యకర
ణి అసేద) విద్యలను, మాపకమున్న = చూపుటకుమునుపే, వానిక=ఆ యింద్రజాల
కుని, తన్నిపుణములు=వానిసామర్థ్యములను, ఎట్లెఱుంగనగుక = ఎవ్వధముగాఁ దలి
యనగును, అవి చూపక=అవిద్యలను జూపినను, నేర్పరియౌక=సమర్థుఁడగును, మిథ్య
తౌక=అకార్యములు అబద్ధములగును, అట్టులు=ఆ ప్రకారము, అనంతశక్తిగల విశ్వజని
నునివిద్యలు, అనంతశక్తిగల=అపారసామర్థ్యముగల, విశ్వజనినుని = రిటశక్తిగలనియె.

క్క, విద్యలు—సృష్టినితి సంహారతితోధానానుగ్రహము లనువిద్యలు, అట్లును—అతిరున అగును, ఆకపటము—అజగన్నిర్మాణతంత్రము, అశక్యమాటక—అసాధ్యముగుటచేత, సజ్జములు—సత్పురుషులు, శంక—అనుమాన ప్రమాణముచేత, కనక—మాచుటకు, కాంక్ష—కోరికను, ఒనర్తున—చేయుదురు.

తా. ఘడమియందు ఇంద్రబాలకుడు కాఁ విద్యలు అడకముందు వాఁడు వాని విద్యలు నెవిధముగా తెలియనగును. వాఁడు మాపినకార్యములు అబద్ధములగును. ఆ ప్రకారమే అనంతశక్తిగల పరబ్రహ్మముయొక్క సృష్టినితి సంహార తితోధానానుగ్రహములను విద్యలను అగును. అజగన్నిర్మాణతంత్రములు అసాధ్యము లగుటచేత సత్పురుషులు అనుమాన ప్రమాణములన ఆతటస్థేశ్వరుని మాచుటకు కోరికనుచేయుదురని తాత్పర్యము.

ఇట్లుగుటచేత అసత్యమైన జగము అలాగుదోచుటయందు మానూశక్తి యిటు గుంటిదని తెలిసికోఁదగినది. అపరమాత్మయొక్క శక్తి అపారమునట యందెవ్వరు నెఱుంగరు. తేడములకును తెలియదు. విష్ణునిదేవతలు ఈమఱిగిలినవా రగుటవలన వారికిని తెలియదు. అయితే ఆయనకు తనమహిమలు తెలియునోయనిన ఆయన పరిచ్ఛిన్నుడే కాబట్టి యెఱుంగఁడని భావము. ఎఱుంగకపోయినను సృష్టిజ్ఞత్వమునకు లోపముకలుగు ననిన దానికి బాధకములేదు. అదెట్లునఁగా వింధ్యాపుత్రుని కులగోత్రన్యవహారములు తెలియకపోయినయెడల బాధకములేనిరీతిని మాయాకాశ్యము తెలియకపోయినను దోషములేదని అభిప్రాయము.

అనంతరక:—పరబ్రహ్మముయొక్క శక్తి తటస్థేశ్వరునకును మిథ్యాభూతములైన జగజ్జీవులకును నడుమ అగోచరముగ నుండునని తెలుపుచున్నారు.

ఉ. శక్తి యథార్థవస్తువు నసత్యజగన్నిచయేశజీవుల

ప్రక్షిగఁ జూపి కన్పొఱుగు రంజిలుఁ దత్కృతమెల్లమాయయా

సక్తులచే నెఱుంగఁబడు ర్జాలకుఁ డాతనిజాల మమ్యియి

న్మక్తివరేశమాయలకు ర్ సందుననుండు నదృశ్యమై నుతా. ౯౯

టీ. నుతా—నుమారా, శక్తి—పరబ్రహ్మసామర్థ్యమునునది, యథార్థవిస్తువుక—నిజమయిన పరబ్రహ్మమును, (తానతనిచేత కల్పింపఁబడిన) అసత్యజగన్నిచయేశజీవులక—అసత్య=అబద్ధములగు, జగన్నిచయ=లోకసమాహములను, ఈశ=సమష్టిస్వరూపుడై, మాయాకల్పితుడైన తటస్థేశ్వరుని, జీవులక—(అవిద్యాకల్పితులైన) జీవులను, రక్షిగక—అసక్తిగో కనువారలకు ప్రేమ అతిశయించునటుల, మాపి=కనుపఱచి, కన్పొఱుగక=కనఁగూడనిదగును, రంజిలు రత్నకృతమెల్లక—రంజిలు =నెలుపల ప్రకాశించుచుండెడి, తత్=ఆశక్తిచేతను, కృతమెల్లక—చేయఁబడిన కాశ్యములన్నియు, మాయయాక—అబద్ధమగును, సక్తులచేక—మాడవలయుననెడి ఆసక్తిగలవారిచేతను, జాల

మః=అయింద్రజాలమును చూపించువాడును, ఆతనిజాలము=వాఁడాడిన జాలవిద్యలును, నెఱుంగఁబడును=తెలియఁబడును. అమ్యైయి=అవిధముగాను, పరః=(జగన్నిర్మాణమునకుగాను తోచిన) తటస్థశ్వరునకును, మాకులకు=మిథ్యాభూతములైన జగజ్జీవులకును, సంగున=వదుచును, శక్తి=పరబ్రహ్మముయొక్క సామర్థ్యము, అదృశ్యమై=తెలియఁగూడనిదై, ఉండు=ఉండును.

తా. మహారా! పరబ్రహ్మముయొక్క సామర్థ్యము నిజమైన పరబ్రహ్మమును అబద్ధములగు లోకసమానామును తటస్థశ్వరుని అవిద్యాకల్పితులయిన జీవులను ఆపక్తులతో కనువారలకుఁ జూపి అది ఆతనియందు మఱుఁగైయుండును. వెలఁపల ప్రకాశించుచుండెడి ఆశక్తిచేత జేయఁబడిన కార్యములన్నియు అబద్ధములగును. చూడవలయున నెదితఁపులు గలవారలకు ఆయింద్రజాలమును చూపించువాఁడును, వాఁడాడిన జాలవిద్యలును తెలియఁబడును. ఆప్రకాశమే పరబ్రహ్మముయొక్క సామర్థ్యము తటస్థశ్వరునకును మిథ్యాభూతములైన జగజ్జీవులకును నడుమనుండునని తాత్పర్యము.

అనఁగా ఆపరబ్రహ్మమందుండు శక్తి సూర్యునకును ఎండమావులకును మధ్యగు ప్రసరించిన కిరణములవంటిది. అదెల్లనిన సూర్యునియందుగల ఉష్ణప్రకాశశక్తివలన నెండమావులు కలుగుచున్నవి. విచారింపఁగా నీటివలెఁదోచిన యెండమావులు అబద్ధములై మధ్యను ప్రకాశించిన ఉష్ణకిరణములు అనెడిశక్తి సూర్యునియందు లీనమయిన చందమున తటస్థశ్వరునకును జగజ్జీవులకును నడుమనుండెడిశక్తి లీనమగుచున్నదని భావము. (అస్తి భౌతి ప్రియం రూపం నామచేత్యంశపంచకమ్, ఆద్యక్రియం బ్రహ్మరూపం మాయారూపం తతోద్వయమ్) అను శ్లోకార్థముచొప్పున నామరూపాత్మక ప్రకృతిజన్యములయిన ప్రపంచమునందు బ్రహ్మస్వరూపమైన అస్తిభౌతిప్రియములు గూడియుండును. అది సమస్తమందును గలిసియుండినను వానివికారములతోఁ గలయక మిన్నువలె నిర్వికారమై, అసంగమై, విలక్షణమై ప్రకాశించుచున్నదని భావము.

అవతారిక:—అజనప్రశ్నకు నుత్తరము చెప్పఁబడుచున్నది.

మ. నుమతీ శక్తివినా సమర్థుఁ డెటులఁనొసంపాండుఁ దచ్చశక్తిను ర్విమహాత్వంబులుగానుపించి పిదప శీర్షిద్వాంసుఁడౌ నట్లుపూర్ణమనీమాత్మకశక్తి దా వెలయు నిర్రావణేశునం దాస్వరూపమునీనామ్యముచే నెఱుంగుము భవ శీర్షిద్వాపంబునన్బుత్త్రికా.

టీ. సుమతీ=మంచివివేకముగల, పుత్త్రకా=మహారా, ఉర్వికా=భూమియందు, శక్తివినా=సామర్థ్యములేకు, సమర్థుఁడు=కార్యములనుచేయఁ బూనుకొనినవాఁడు, ఎటులకా సాంపాండుకా-ఎటులకా=ఏప్రకారము, సాంపాండుకా=ప్రకాశించును, తచ్చశక్తికా=ఆసామర్థ్యముచేత, మహాత్వంబులు = తనయందుగల జాలవిద్యలను, కాను

పించి-మాపి, పిదప-పిమ్మట, విద్యాంగుడౌ-విద్యులగలవాడగును, అట్లు-అప్రకారము, పూర్ణమనీపాత్మకశక్తి-పూర్ణ-అంతటనిండినదగు, మనీపాత్మకశక్తి-వివేకమే స్వరూపముగాఁగల సామర్థ్యము, తా-తాను, నిర్వాణేకునందు-మోక్షనాయకుడయిన భగవంతునియందు, వెలయు-ప్రకాశించును. ఈసామర్థ్యముచే-ఈ సాదృశ్యముచేతను, భవద్భావంబున-భవత్-నీయొక్క, భావంబున- అంతఃకరణమందు, ఎఱుంగుము-తెలిసికొనుము.

తా. మంచివివేకముగల పుత్రుడా! పుడమియందు సామర్థ్యముతప్ప కాశ్యములనుచేయఁ బూనుకొనినవాడు ఏప్రకారము ప్రకాశించును. ఆసామర్థ్యముచేత తనయందుఁగల జాలవిద్యలను చూపి పిమ్మట ఆయావిద్యలలో నేర్పరియగును. ఆప్రకారము అంతటనిండినదగు వివేకస్వరూపమయినశక్తి మోక్షనాయకుడైన భగవంతునియందు ప్రకాశించును. ఈ సాదృశ్యముచేత నీయొక్క అంతఃకరణమందు తెలిసికొనుమని తాత్పర్యము.

అనగా లోకమందు శక్తికిమించిన సామర్థ్యముగఁది వేటొందుగానము. ఎందుకనగా విద్యాంగుడని తెలియక ముందుండిన యొకానొకమనుజునివలె స్వరూపలక్షణముతోనున్న పరబ్రహ్మము తనశక్తివలననైన మూలాస్వరూపమును మాయలో ప్రవేశించి తిలసేశ్వరుడై ఇంద్రజాలకునిపగిది కనబడి తూలారూప మాయాస్వరూపులైన యిష్టిజీవులచేత నుపాస్యఁడై పిమ్మట మూలాత్మలలు ఇంద్రజాలకునివిద్యల మఱుగైన తెఱఁగున విధ్యలై యావిద్యలశక్తి ఇంద్రజాలకునియందున్నట్లు దానికి కారణమయిన చిచ్ఛక్తి పరబ్రహ్మమందు ప్రకాశించునని భావము. శ్రు. మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినంతు మహేశ్వః. తదాత్మావగ్ం స్వయమకురుత, సచ్చత్యచ్ఛాభవత్, తస్మిష్టైతదేవానస్తావితత్, అనేనజీవేనాత్మనానప్రవిశ్య, అనెడి శ్రుత్యరములరీతిని ఆపరబ్రహ్మము తనయందుండెడి శక్తిచేత తానే ప్రపంచాకారమునఁబొంది ఆవల జీవరూపముగా ప్రవేశించినాడని యర్థము శ్రు. సభూమింవిశ్వతోవృత్వా వ్యత్యతిస్థద్దకాంగులం నూ. వికారావర్తిత తథాహిస్థితిమాహ-అనగా బ్రహ్మమందుండు మాయాశక్తి బాత్తిగా నాశనమై చిరకాలమునకు తిరుగా నెప్పటియట్లునే యైనదగుచు అయ్యెజీవులను ప్రపంచమును వారివారికర్మములకు తగినసాధనములను కలుగునని భావము. మఱియు అగ్నియందు ఉష్ణతక్తియు, ఇంద్రజాలకునియందు మాయాశక్తియు, తాశ్శయందు కఠినశక్తియు, నీటియందు ద్రవశక్తియు, గాలియందు చలించునట్టిశక్తియు, విత్తునందు గొప్పవృక్షమును గలిగించుశక్తియు, రేతస్సునందు శరీరకల్పనాశక్తియును, శరీరములయందు కదలమెదలఁజేయు శక్తియును వానివానియందు ఆధాక

ముగనుండి వానికంటె జేటుగానియట్లు అపరబ్రహ్మనుండుండుకొకటి అపరబ్రహ్మనున కంటె భిన్నముగఁదోచక జేటుగాఁగనఁబడుచు ప్రసవోత్పాదనాదికార్యముఁకుఁ గారగమై యుండునని యెఱుంగవలయును.

అపరాధః—మిథ్యాహాపమయిన మాయాశక్తిని చెలియుట ఎట్లని శిష్యుఁడడిగడి ప్రశ్నకు దృష్టాంతపూర్వకముగ సమాధానముఁ జెప్పచున్నాడు.

మ అనదాకారము మాయ దాని సదుపాయం బెట్లన న్నాన నీ
నమధ స్థాడఁ దృణాద్యచేతనతతు ల్ లవ్యోపయు క్తంబు లా
ప్రసవస్వాదుఫలాదులిచ్చు నటుల శి న్నాసిల్లుఁ దచ్చుక్తి దా
వెన జీవాళినిఁ జేరకున్నఁ జరిత శ్చేదనంబు లై యుండవే. ౧౧౧

టీక. మాయ=మిథ్యాహాపమయినమాయ, అసదాకారము = అసద్రూపము, దానిక=అమాయను, కానక=తెలిసికొనుటకు, సదుపాయంబు=మంచియుపాయము, ఎట్లు=ఏప్రకారము, అనక=ఇట్లని శిష్యుఁడడుగఁగా, ఈవనుధక=భూమియందు, తృణాద్యచేతనతతుల్-తృణఁగరికపోచ మొదలుగాఁగల, అచేతన=తెలివిలేని పసన మమిడి మొదలగుచెల్లయొక్క, తతులు=నమదాయములు, వల్లొపయుక్తంబులై=నీల పీఠ శ్వేత రక్తవర్ణములతోడఁ గూడుకొనియుండునటువంటి, ప్రసవస్వాదుఫలాదులు-ప్రసవ=పుష్పములను, స్వాదు = మధురములైన, ఫలాదులు=పండ్లు మొదలైనవానిని, ఇచ్చుక=ఇచ్చును, అటులక=అప్రకారము, మాడక=అలోచింపఁగాను, తచ్చుక్తి=అపరబ్రహ్మ శక్తి, భాసిల్లుక=ప్రకాశించును, లొక=తొనైన ఆశక్తి, వెనక=మిక్కిలి, జీవాళిక=జీవనముదాయమందు, చేరకున్నక=చేరియుండినను, చరితిల్=వారివారివడవల్లు, శ్చేదనంబులైయుండవే=భిన్నములైయుండవా.

తా. మిథ్యాహాపమయినమాయ అసద్రూపముగనుక అమాయనుతెలిసికొనుట యేప్రకారమని శిష్యుఁడడుగఁగా భూమియందు గఠికపోచ మొదలుగాఁగల నానావిధ వృక్షములు చిత్రవిచిత్రములైన పుష్పములను మంచుమధురములైనపండ్లను ఇచ్చుచుండఁగా మనము మాచుచున్నారముగదా. అప్రకారము అటుభేదములుగా నొప్పుచుండెడి అపరబ్రహ్మశక్తి ప్రకాశించును. తొనైన ఆశక్తి మిక్కిలి జీవనముదాయమందు చేరికుండిన యెడల వారివారివడవల్లు భిన్నములుగాఁదోచనా యని తాత్పర్యము.

లోకమంగు చెట్టుచేములు నానావిధములగు రంగులుగల పుష్పములను మధుర్యము లగు ఫలములను పలు తెఱఁగులపనుల కుపయోగమగువస్తువులను కలగఁజేయునట్టి శక్తిగలిగియున్నదిని యందఱుపను చెలియును. ఆశక్తి అటువిధములుగ నుండును. అపట్టుకుల

తోగూడిన పరబ్రహ్మము ఆపరిచ్ఛిన్నము. ఆపరిచ్ఛిన్నత్వమనగా త్రివిధపరిచ్ఛేద కూన్యముగ పరిపూర్ణత్వము. త్రిపరిచ్ఛేదమనగా దేశకాల వస్తువులచేత అఖండత్వము నకు లోపముకలుగుట. అసదాకారమైనది మాయ. సదాకారమైనది ఆత్మ. ఆయాత్మకు సజాతీయ, విజాతీయ స్వగతభేదములులేవు గాన అద్వితీయము శ్రుతియందు ప్రతిపాదించుచున్నది. మఱియు సమస్తవస్తువులు సత్తునందే ఆరోపించబడి యున్నందువలన ఆసత్తును చిత్తనబడును. ఆ చిద్రూపముగ సత్తును ఆవరించుకొని యుండునది ఆసత్తు. దానియందు రెండువస్తువులు లేనందున ఆసత్తేచిత్తయి ఆనందస్వరూపమయ్యెను. ఇందుకు దృష్టాంతము. నిద్రలో తనకంటే నన్యముగ రెండవదిలేదు గాన నది యానందమగును. మెలసవయిండును స్వప్నమందును రెండవవస్తువు కలిగియుండుటచే దుఃఖము సంప్రాప్తమగును కాబట్టి ఆత్మకు ఆపరిచ్ఛిన్నత్వము చెప్పబడినది.

“శ్లో. భూతభౌతికభావేషు స్వకార్యేషు సదాత్మనా, వ్యాపిదృష్టస్తతోహ్యత్మా దేశాన్నాన్య పరిచ్ఛిదిః” అనగా పంచభూతములను వానికార్యములతోఁ గూడిన సమస్త జగంబునందును సద్రూపుడగు ఆత్మకు అనువృత్తికలిగి యున్నందునను, వ్యాపకత్వము కలిగియున్నందునను, దేశముచేత పరిచ్ఛిన్నత్వములేదు. “శ్లో. అదేహిత్యాద నాదిత్వా దబాఽత్యత్వాన్నవిద్యతే, వర్తమానాకాకామి కార్యభ్యోన పరిచ్ఛిదిః” ఆత్మ అనాది గనుక భూతకాలముచేతను, నిత్యుడు గాన భవిష్యత్కాలముచేతను, దేహవ్యతిరిక్తుడుగా నుండుటవలన వర్తమానకాలముచేతను, ఆత్మకు పరిచ్ఛిన్నత్వములేదు. “శ్లో. సర్వభిన్న స్వరూపేన సర్వాత్మత్వా త్సదాత్మతః, సర్వేభ్యో వస్తుజాతేభ్యః పరిచ్ఛి త్తిర్నవిద్యతే” ఆత్మ సర్వాత్మకుఁడైయుండుట వలనను, అసద్రూపుడైన ఆత్మ ఆకాశదులు కానివానివలె కనబడినను, ఆ యాకాశదులు ఆత్మస్వరూపమైన సత్తును, ఉపతీవించుకొని యుష్మవిగాన మృత్తికయందుఁ దోచుఘటము మొదలయినవి యా మృత్తికకంటెఁ బరిచ్ఛిన్నముగా నేప్రకారముగావో ఆరితని ఆ యాత్మస్వరూపమైన సత్తుకంటె అన్యముగా మఱేదియులేదు గావున ఆత్మకు వస్తువువలనను బరిచ్ఛిన్నత్వము లేదు. “శ్లో. నవ్యాపిత్యా ద్దేశతోంతో నిత్యత్వాన్నాపికాలతః, నవస్తుతోయం సర్వాత్మా ధావత్వం బ్రహ్మజీత్రిధా, అఖండాత్మానమేనాయ మిత్యేవం యోవిజ్ఞానాః, ససర్వసంస్కరేద్యుక్తో బ్రహ్మనందం సమక్నులే” అనిది స్మృత్యర్థములచొప్పున ఆత్మ సర్వాత్మకుఁడై యుండుటవలన సజాతీయ విజాతీయ స్వగతరూపముగ వస్తువులచేతను, విభుఁడైయుండుటవలన దేశముచేతను నిత్యుఁడైయున్నందువలన కాలముచేతను పరిచ్ఛేదకూన్యఁడైయున్నాఁడు. ఈవిషయములను ముక్తియందు రక్షిగలవారు చక్కఁగఁజెలిసికొని అఖండస్వరూపమైన ఆత్మయే తామని దృఢనిశ్చయమునుజెందిన బ్రహ్మనంద మున్ను లగుదురని భావము.

అవతారిక:—పరబ్రహ్మమందుండెడి చిచ్ఛక్తియే వ్యోమాదిసర్వప్రపంచమని నిరూపించుచున్నాడు.

కా. అండాంతర్జలశక్తిః గానమే విహంగగానంతవర్ణంబులై
యుండు స్వీయశక్తి యట్లఖిల మార్మనర్వీశహీనాచలా
ఖండంబట్లది లేకయున్న జలమహా గాఢాగ్ని వారాశి మృ
త్యుండంబౌ శ్రుతిసీచునొందు నుధలోకంబందుఁజే దౌ జమీ.

టీ. అండాంతర్జలశక్తిః-అండ=(మయూరము మొదలయిన పక్షులయొక్క) గ్రు
డ్డయందలి, జల=కరువునీటియందలి, శక్తిః=సామర్థ్యమును, గానమే=మాడమా,
విహంగ=నెమిలి మొదలయిన పక్షులయందలి, అనంతవర్ణంబులు=అఁగిమితములైనవరంగు
లు, విప్రుండు=కలిగివుండునుగదా, చిన్మయశక్తి=పరబ్రహ్మమందుండెడి చిన్మయ ము
నెడిసామర్థ్యము, అల్లు=ఆప్రకారము, అఖిలము=వ్యోమాదిసర్వప్రపంచము, బౌ=అవును,
అల్లు=ఆప్రకారము, అదిలేకయున్న=అపరబ్రహ్మమందు చిన్మయశక్తి లేక
యుండినను, ఉర్వీశహీనాచలాఖండంబౌ=ఉర్వీశహీన=రాజలేని, అచలాఖండము =
భూమిఖండము, బౌ=అగును, జ.మాగాఢాగ్ని=గొప్పనిప్పునీరాసు, వారాశిమృత్యు
ండంబౌ=వారాశి=సముద్రము, మృత్యుండంబౌ=మంటిగడ్డయవును, శ్రుతిసీచునొం
దు=శ్రుతి=వేదము, సీచు=చండాలుని, ఒందు=పొందును, లోకంబందు =
జగత్తునందు, నుధ=అమృతము, చేదౌ=జమీ=విషమానుగదా.

తా. మయూరము మొదలైన పక్షులయొక్క వానివానిరంగులు ఆయాగ్రుడ్డుల
లోనుండెడి సీతకదా. ఆప్రకారమే పరబ్రహ్మమందలి చిచ్ఛక్తి వ్యోమాది సర్వప్రపంచము
అవును. ఆ చిచ్ఛక్తి పరబ్రహ్మమందు లేకయుండెనేని నిప్పు సీతగును. సముద్ర
ము మంటిపెల్లయవును. రాజలేని రాజ్యమువలెనవును. వేదము చండాలునియందుఁజే
రును. అమృతము చేదౌనుగదాయని తాత్పర్యము. లోకమందు పక్షులలో అనేకజాతు
లుగలవు. వానిలో ఒక్కొక్కజాతియందు పోలికలయందును, రంగులయందును, అనేక
భేదములుగలవు. అట్టి చిత్తములగు రంగులకును భేదములకును కారణము, వానివానిగ్రు
డ్డలోని సీతనందే మిలితములైయున్నట్లు జగత్సృష్టి పరబ్రహ్మమందలి చిచ్ఛక్తియం
దుఁ గలిగియున్నదని భావము. నిప్పు రంగులుటకును, గాలి విసరుటకును, మనుష్యుఁడు
రాజ్యమేలుటకును, యక్షులు పన్నుటకును, కుముక్షులు చేయుటకును, చెఱువుచేయుట
కును, బాగుచేయుటకును, ఇంద్రబాలాదివిద్యలు చూపుటకును, శక్తియే ప్రధానమని
గ్రాహ్యంబు. శక్తిలేకున్న గడ్డిపోచైనను కదలదు. కాబట్టి బ్రహ్మవిష్ణుదివేవరలకును,
మనుష్యులకును, అపరబ్రహ్మమందలి అనంతశక్తియే ముఖ్యమని తెలిసికొనవలయును.

అవతారిక:—మిథ్యారూపమును చిచ్చుక్తికార్యములు పరబ్రహ్మమునకు వేఱనిన ద్వైతముగాన అఖండాకారమైన పరబ్రహ్మజ్ఞాన మెట్లు సిద్ధించునని శిష్యుఁడచార్యులతో ప్రశ్న చేయుచున్నాఁడు.

మ. కన నూహించ నశ క్తమై కడు నిరుక్తంబై జగద్బీజమై
తనరు జ్జిన్మయ శ క్తికార్య మదసత్త్వంబై నదా దాని న
ట్లసఘా దాటుట లన్యమన్న ద్వివిధంబౌ గాన నదైవత మె
ట్లొనగూడు న్నైఘ నేకమన్న మహనీయుల్గాన రా రెండులన్. ౧౦౩

టీ. చిన్మయశ క్తి-చిన్మయఃజ్ఞానవికారమైన, శ క్తిఃజడశ క్తియొక్క, కార్యము = (నామరూపాత్మక ప్రపంచ) వ్యాపారము, అది=అది, కనక=చూచుటకును, ఊహించుటకు = (తెలిసి) అలోచించుటకును, అశ క్తమై = ఏవారికిని సమర్థముగానిదై, కడుక=మిక్కిలి, నిరుక్తంబై=(వచించుటకు అయోగ్యమవుటవలన) అవాచ్యవస్తువై, జగద్బీజమై=(చచ్చుచు పుట్టుచునుండెడి నామరూప) ప్రపంచమనెడి సస్యములకు విత్తనమై, సదా=ఎల్లప్పుడును, తనరుక=ఒప్పుడు, దానిక=ఆమిథ్యారూపమైన చిచ్చుక్తికార్యమును, దాటుటలు=అతిక్రమించుటలు, ఎట్లు = ఏప్రకారము, (అనున) అసఘా=నిష్కల్మషుఁడైన నాయాచార్యుఁడా, అన్యమన్న=ఈ బ్రహ్మమునకు వేఱనినను, ద్వివిధంబౌక=రెండువస్తువులను, కానక=కాబట్టి, అదైవతము=అఖండాకారమైన బ్రహ్మజ్ఞానము, ఎట్లొనగూడుక=ఏప్రకారము ప్రాప్తించును, ఏకమన్నక=(ఆ బ్రహ్మమును, మాయయును) ఒకటే అనినను, చెడుక=ఆ బ్రహ్మము చెడునీ, ఎందుక = ఎచ్చటను, మహనీయులు=బ్రహ్మవేత్తలు, కానరారు=కనబడరుగదా.

తా. నిష్కల్మషుఁడైన నాయాచార్యుఁడా! జ్ఞానవికారమైన జడశ క్తియొక్క వ్యాపారములు క్రమముగా కనుటకును కని అలోచించుటకును ఎవ్వరికిని సమర్థముగా నిదై వచించుటను మిక్కిలి అయోగ్యమౌటవలన అవాచ్యవస్తువై గిట్టుచు పుట్టుచునుండెడి నామరూపప్రపంచమనెడి సస్యములకు బీజమై అసత్త్వంబై సర్వదాఒప్పుడు. ఇట్టి మిథ్యారూపమైన చిచ్చుక్తికార్యమును దాటుట యెట్లగును. ఆకార్యము యా బ్రహ్మమునకు వేఱనిన రెండువస్తువులను. కాబట్టి అఖండాకారమైన పరబ్రహ్మజ్ఞానము ఏప్రకారముగల్గును? ఆ బ్రహ్మమును మాయయును ఒకటేయనిన ఆ బ్రహ్మము చెడునీ? అట్లయిన ఏవిధమునను బ్రహ్మవేత్తలు కనబడరుగదా యని శిష్యుఁడడిగినని తాత్పర్యము.

“శ్రు. ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ” అనుటచేత అదైవతము సిద్ధమగును. రెండు వస్తువులైతే అదైవతముకానీరదు. కాబట్టి శ్రుతి బాధకమునగును. ఆ బ్రహ్మము మాయయు ఏకమనిన నూర్వ్యుడు చీకటి అనినట్లుగా బ్రహ్మముచెడును. “శ్రు. బ్రహ్మ

మాత్రమనన్నహి" అను స్రుతిని అపదబ్రహ్మములేషు జటాకవస్తువు లేనేలేదు. నూర్వ్యకిణముఁ యొడఁచి యొండమావులకు వస్తుత్వములేదు గనుక భిమమాత్రముఅని ముఖ్యాభిప్రాయము.

అవతారిక:—మొదటి రెండు ప్రశ్నలకు ఈ తరమా చెప్పబడుచున్నది.

శా. పానీయాశుగ నహ్ని శక్తు లెచటగ్నాసిల్లు మంత్రైషధ
జ్ఞానుల్ స్తంభన కృత్యముల్ సలుపవద్ జ్ఞానప్రమాదుండువై
నూనానూనము లెన్నకున్నగడుఁ జీన్మలప్రధానంబు నీ
లోనంజెంది యడంగు వేటొకటి యాలోచింప లేదెందులన్.

టీ. మంత్రోపధజ్ఞానుల్ = మణిమంత్రోపధములను తెలిసినవారు, స్తంభనకృత్తి
 ముల్ = జల స్తంభన వాయు స్తంభన అగ్ని స్తంభనములు, చలఃపక్ష = చేసినను, పానీయ =
 జముయొక్కయు, ఆనఃగ = వాయువుయొక్కయు, విహ్ని = అగ్నియొక్కయు, శక్తులు
 = సామర్థ్యములు, అనఃగా జలమునందుజాలుటయు, పిండినిముద్దచేయుటయు, చల్లఁద
 నము గలిగియుండుటయు, వాయువునందు విసరుటయు, అగ్నియందుకొల్పుటయు ఇవి
 మొదలైనవనుట. ఎచట = ఏస్థలమందు, భాసిల్లుక = ప్రకాశించును, (అనఃగా ప్రకా
 శించవలె) సద్జ్ఞానప్రమోదుండవై సతీ = త్రివిధ్చైద్రూపాన్యమును, జ్ఞాన = జడహింస
 మును, ప్రమోదుండివు = దుఃఖహింసయును, వి = ఆయినవాడవై, అనఃగా సచ్చిదా
 నందస్వరూపుడవై, నూనానూనములు = తక్కువలెవలెను, ఎన్నకున్నక = ఎంచ
 కుండినవాడవై తిలకింప, కడుక = మిక్కిలి, చిత్ = జ్ఞానమనెడి, మూలప్రధానంబు = మూ
 లప్రకృతి, నీలోనక = నీయందే, చెంది = ప్రవేశించి, అవంగుక = ఆరాగియుండును, వే
 తోకడి = వేతోకవిధము, ఆలోచింపక = ఆలోచించుటకు, ఎందుక = ఎచ్చటను, లేదు
 = కలంగదు.

తా. మణిమంత్రోపధములను తెలిసిన యోగసిద్ధులు జలమును వాయువును అగ్నిని
స్తంభనములను చేసినను, వానివానిసామర్థ్యములు ఎక్కడ అణిపోయెను. నీవు సచ్చి
దానందస్వరూపుడవై తక్కువయొక్కవలను ఎంచకయుంటివేని మూలప్రకృతి నీలో
చేరి అంగీయించును. ఆలోచింపగా నేటికొ విధములేదనితాత్పర్యము. అనగా సద్గురు
వాక్యముచొప్పున యథార్థమైన సచ్చిదానందస్వరూపమే తానైయుండునట్టి తన్మయ
స్వరూపముచేతి నుండినవాడైతివేని మాయాశక్తి లేనందున దానిని విడువవలయునని
భావము. తన్మయమనగా చక్రాకారమును ఇనుమును కాలివనగ్నినివలె కొంతసేపు కనఁ
బడినను దానిరూపము చెడిక చక్రాకారముగానే యుండును. ఆప్రకారమే మాయాశక్తి
జలన కలిగినవోజాదిప్రపంచం బంతయొను. . . నేతి నీటి. యను మహావాక్యముచే నిరసిత

వఁగా మిగిలికది యథార్థమువైగాన నదియేరక్కయమని యెఱుఁగునది. వఱియు నొక పురుషుఁడు నీచఁటియందు కొమ్ములు ఆకులలేని యొకచెట్టును మోచి మనుష్యుఁడని భ్రమసి పిమ్మట పరిశీలనజేయఁగా మనుజుఁడుగాక చెట్టయైనట్టు తన్మయస్వరూపము. మూలప్రధానముగా అనఁగా మూలప్రకృతి ఆమూలప్రకృతి మాయయని, అవిద్య యని ద్వివిధము. అందు మాయ సత్త్వగుణమే స్వరూపముగఁదియగును. అవిద్య రక్షోగుణమే స్వరూపముగఁదియగును ఆమాయయందు ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మచ్ఛాయయు, మాయాధిష్ఠానమైన పరబ్రహ్మయను మాయయునుగూడి ఈశ్వరకార్యములు చేయును. ఆ యీశ్వరుఁడు పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడయినందున మాయారహితుఁడై తన్మయఁడుగా నేయుంచును. మఱియు ఆబ్రహ్మచ్ఛాయ రక్షోగుణప్రధానమయిన అవిద్య తోగూడి జీవకార్యములుచేయును. ఈ జీవేశ్వరకార్యములకు కారణము మూలప్రకృతి యేగనుక ఆ మూలప్రకృతి నీయందే అఁగియున్నదని గ్రహింపవలయునని భావము. ॥ ప్రానంభఃక్రియతే అనయేతి ప్రకృతిః ॥ అని వ్యుత్పత్తి. ప్రకృతిలన జగత్తు ఆరంభింపఁబడుచున్నదని మోచింపఁబడుచున్నది.

అవతారిక:—మూఁడం ప్రశ్నకు ఉత్తరమునఁ జెప్పచున్నారు.

చ. కనుమఱుఁగై వెలుంగు నొక ర కాలమున ఘటశక్తి మృత్తిక
గనఁబడ దాని మృత్తనక ర కల్పితనామముఁ బల్కు జిహ్వ తాఁ
గని చెడ దాని మన్ననిన ర కైవడిఁ గల్పన లై నదృశ్యము
ల్పనమున నెంచమింజెడు సమస్తమునీవుగ వెల్గుమంతటన్. ౧౦౫

టీ. మృత్తిక—మంటియందు, ఘటశక్తి—కుండలయ్యెడు సామర్థ్యము, ఒక కాలమునకొక గమయమందు, కనుమఱుఁగై—కంటికిఁగనఁబడనిదై, వెలుంగుకొని పుకాళించును, కనఁబడక—అది కనఁబడనేని, దానికొక ఆఘటమును, మృత్తనక—మన్ననిచెప్పక, కల్పితనామముకొక—మృత్తికయందు కల్పితమైనపేరును, జిహ్వ—నాలుక, పలుకుకొకచెప్పను, చెడకొక—ఆఘటము చెడినను, తాకొక—అజిహ్వయైనది, కని—మోచి, మన్ననినకైవడికొక—మన్నని పక్కినటులు, కల్పనలై నదృశ్యములు—నీయందు నామరూపములుగా కల్పితమలై నదృశ్యములను, మనమునకొక—మనస్సునందు, ఎంచమికొక—ఎంచకుండినను, సమస్తము—సర్వప్రపంచము, చెమకొక—చెడును, అంతటకొక—అటుపిమ్మట, నీవుగకొక—నీవుగానే, వెల్గుము—ప్రకాశింపుము.

తా. మంటియందు కుండలయ్యెడుసామర్థ్యము ఒక గమయమందు కనుమఱుఁగై అఁగియుండును. అది కనఁబడనేని ఆఘటమును మన్ననిచెప్పక యిది తాన అని చట్టియని కల్పితనామములను ఈనాలుక చెప్పను. అజిహ్వయైనది ఆఘటము చెడినయెడల

మన్నని చెప్పుచుండెడివిధమున నీయందు కల్పితములైన దృశ్యములను మనమునునం దెంచు
కుండితి కని సర్వప్రసంచముచేడి అంతట నీవుగానే ప్రకాశింపుదుని తాత్పర్యము.

ఇట్లునుటచేత మన్ను సత్తు. ఆమంటియందు చల్లుదానలు అయ్యెడిక కై. ఆచిత్తు
బహిర్గతమై సత్తై నమంటిని ఘటము మొదలగు నామరూపములుగాఁ దోపింపఁజేసినది
చిత్తు చెసినమాయ. శాంతకాలమునకు ఆమాయవలనఁదోచెడి రూపనామములుచేసిన అది
చిత్తై ఆచిత్తు సద్రూపమగుమంటిలో ఆఁగియుండును. ఆప్రకారమే సత్తునుండి బహి
ర్గతమైనచిత్తు ప్రకాశమై దేవమనుష్యతిర్యగాది నామరూపాత్మక ప్రసంచముగాఁ దో
పింపఁజేసినది మాయ. ఆమాయను గురుశ్రుతియు క్త్యనుభవములచేతఁ జక్కఁగాఁ దెలిసి
శానిన బ్రహ్మతేత్తకు దృశ్యమగు నామరూపాత్మక ప్రసంచము కూనవ్యమై చిన్మాత్ర
ముగా సద్రూపమందు నిలుచుచున్నది. అనఁగా ప్రసంచోత్పత్తికి పూర్వము అద్వితీ
యుఁడై ప్రకాశించుచుండిన సద్రూపుఁడైన పరమాత్మయొక్క చిచ్ఛక్తియే, శ్లో.
జాగ్రత్స్విప్ను శుషుప్తిశుశుటతరా యా సంవిదుజ్జ్వంభతే, యా బ్రహ్మది పిపీలికాంత
తనుషు ప్రోతా జగత్సాక్షిణీ, నైవాహంనచదృశ్యవస్త్వితి దృఢప్రజ్ఞాపీయస్యాస్తీదే,
చ్ఛందాలోస్తు సతుద్విజ్ఞోస్తుగురు రిత్యేషామనీషామమ|| అను శ్రీశంకరాచార్యవాక్యము
చొప్పున మొలకువాయుండును, స్వప్నమందును, నిద్రయందును జక్కఁగఁ బ్రకాశించు
చున్నదియు, బ్రహ్మమొదలుకొని పిపీలికవఱకు అంతముగాఁగల కలకలరీతములయందును,
సమస్తమైనవానియందును ప్రకాశించుచున్నది గావున ఆయాప్రాణిచేయు ఇంద్రియ
వ్యాపారములన్నియు ఆపరబ్రహ్మమయొక్క శక్తియేయని తెలిసికొని వాచ్యార్థము
లగు శరీరాదులు మాయాకార్యములని ప్రోసిన లక్ష్యార్థమగు స్వప్రకాశమైన చైతన్యమే
నీవిగుచున్నావని భావము.

అవతారిక:—ఆక కై ఆఁగినను దానికార్యములైన దృశ్యసముదాయము ఆఁగ
గకతోచుచున్నది గాన అది నివర్తింపెడియుపాయమును అనుగ్రహింపుఁడని శిష్యుఁ
డనుగఁగా ఆచార్యులు దృష్టాంతపూర్వకముగ సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

మ. ఘనసచ్చిత్సుఖమంద నత్యజడదుఃఖంబు ల్లన న్లేక నోఁ
చిననానా విపరీత మెట్లఁగఁగుఁ దరణేయంబు నిద్రించు టె
ట్లన నీరంబునఁ దోచునీడ తలక్రిం దై నం జలింపంగఁ దాఁ
గన నూహింపక తన్నుఁ గాన నిజమై కన్పట్టు నట్లాఁజూమీ. ౧౦౬

టీ. ఘనసచ్చిత్సుఖమందఁ - ఘన=అతిశయమైన, సచ్చిత్సుఖమందుఁ=సచ్చి
దానందమబ్రహ్మమందు, అసత్యజడదుఃఖంబుల్=అసత్య=లస్యతమును, జడ=అజ్ఞాన
మును, దుఃఖంబుల్=సుఖభావమును, కనక=మామటకు, లేక=లేకయే, తోచిన

నానావిపరీతము—ఈ కనబడుచుండెడి అనేకవిధములుగాఁ దోచెడి ప్రసవము, ఎట్లు
డగుట—ఎట్లు అంగిప్రాపును, తక్షణమును—ఆ బ్రహ్మానందము, సిద్ధియైట్లు—కలుగు
నది యే ప్రకారము, అనక—ఇట్లుని శిష్యుడగుగాను, నీరంబునక—జలమందు, తోఁ
చునీడ—కనబడెడి తనయొక్క, నీడ, తలక్రిందనక—తలక్రిందుగానుండినదైనను, చలిం
పంగక—కడలనదియైనను, తాక—తాను, కనక—దానిమాచుటకు, ఊహింపక—తలం
చక, తన్నుక—గట్టుననుండినతన్ను, కానక—చూచికొనగా, నిజమైకన్నట్లుక—
తాను నిజమై కనబడును, అట్లొకామి—ఆ ప్రకార మగుదా.

తా. అతిశయమైన సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మనుండు అన్యతమును, దుఃఖమును
మాచుటకులేకయే ఈ కనబడుచుండెడి అనేకవిధములుగాఁ దోచెడి ప్రసవము ఎట్లు
అంగిప్రాపును. ఆ బ్రహ్మానందము సిద్ధియైట్లుని శిష్యుడగుగాను జలమందుఁ గడ
బడెడి తనఛాయ తలక్రిందైనను, కడలనదియైనను, తాను దానిమాచుటకు గట్టుననుం
డిన తన్నుచూచుకొనగా తాను నిజమై కనబడునట్లు జెనుగదా యని తాత్పర్యము.

అనగా తననుగఁగినినీడను తనకుంటె నన్యమనియించక తానుగా భావించు
కొనవలయును సచ్చిత్సుఖముఁ దపత్యజడదుఃఖంబులు అనగా త్రివిధపరిచ్ఛేదకూన్యఁ
డగు పరబ్రహ్మంబునందు అన్యతము, అజ్ఞానము, దుఃఖము వీరితోఁగూడిన బుద్ధిని
ప్రయోగించుట. ఇందుకు దృష్టాంతము ఒకమనుష్యుడు గోదావరిగట్టున నొకశునకము
నీళ్ళను ముట్టెనని దఃఖించి ప్రయాగకువెళ్ళి అందుండి గంగాజలమునుకొనివచ్చి గోదా
వరినీళ్ళను కడుగఁడలంచినట్లును, మఱియొకఁడు గాలివీచుటచే నగ్నిజ్వాల కడలగాఁ
జూచి అయ్యయ్యో అగ్నిహోత్రునికి చలియొక్కువాయెనే జన్నిమంచుకొనెనే
నే నీమిసేయుదునని పరితపించి తనపైనున్న కాలవను గప్పి జేషధప్రయోగమునకై
యత్నించినటులును, ఇంకొకఁడు దారినడుచుచుండఁగా తననీడ తా నెటులుదిరిగిన నటులు
దిగుగుటనుజూచి మిగుల కోపగించుకొని ఇంక నెన్నటికిని తన వెంటనంటి రాకుండునట్లు
చేయుటకై ఒక పెద్దగోయిత్రవ్వి దానియందు పాతిపెట్టబోవునటులును, వీనినన్ని
టిని విచారణచేయఁగా నివియన్నియు అజ్ఞానముచేత కలుగుటంజేసి మిథ్యయని యెఱింగి
నీటియందు తలక్రిందుగాను, చునముగాను దోచెడి తన నీడనుజూచి విచారపడక
ఒడ్డున నిలుచుకొనిన తనుఁ జూచుకొనఁగా నది యబద్ధమై తానెట్లు నిజమగుచున్నాఁ
డో అతిరుననే అఖండసచ్చిదానంద స్వరూపుడగు ఆత్మ తానని యెఱుంగుటయే ప్ర
యోజనమని భావము.

అనఁ—జగత్పరిశీలన నిష్ఫలమై యోజకమని ఆచార్యులు బోధించుచున్నారు.

ఉ. కారణ మైనబోధ గనక ౧ గారణ మా నది నామరూప వి
స్తారణంబు కార్య మగు ౨ దానివిచారము నిష్ఫలం బగుక

సారవివేక స్వప్నజనజన్మవినాశము లాత్మ గానఁ దాఁ

గోరినమాట్టి నెద్దియిలఁగోరక యుండుము పూర్ణబోధచేన్. ౧౦౨

టీ సారవివేక-సార-యథార్థవస్తువిందు, వివేక-తెలివిగల కుమారా, కారణమై నబోధ-కారణము-సకలవ్యవహారకారణమును, వినబోధ-వినట్టి తెలివి, కనక-విచారింపఁగా, కారణమాక-జగత్తునకు హేతువును, అది-అబోధ, నామరూపవిస్తారజగంబు-నామ-నానావిధమైన పేళ్ళచేతను, రూప-రూపములచేతను, విస్తార-అతీతముమైన, జగంబు-లోకము, కార్యమగుక-క్రియయగును. దానివిచారము-ఈ కారణకార్యవిచారము, నిష్ఫలంబు-ప్రయోజనములేనిది, అగుక-అగును, స్వప్నజనజన్మవినాశములు-స్వప్న-కలయందలి, జన-కనబడిన జనులయొక్క, జన్మ-పుట్టుకయు, వినాశములు-చావును, ఆత్మక-అంతఃకరణమందు, తాక-తాను, కానక-తెలిసికొనుటకు, గోరినమాట్టిక-ఇచ్చయించినటులఁజేసు, అగుక-అగును, ఇలక-భూమియందు, ఎద్ది-ఎద్దానిని, గోరక-ఇచ్చయించక, పూర్ణబోధచేక-సంపూర్ణమైన వివేకముచేతను, ఉండుము-నివసించుము.

తా. యథార్థవస్తువిందు తెలివిగలకుమారా! సకల వ్యవహారములకును కారణమైనది బుద్ధి. ఆబుద్ధివలన కలిగిన నామరూపములుగాఁదోచెడి సమస్తజగము కార్యమగును. ఆ జగత్తుయొక్క పరిశీలన స్వప్నమందుఁదోచిన జనులయొక్క చావుపుట్టుకలు మొదలగునవి తెలిసికొనఁ గోరినటులు నిష్ప్రయోజనమగును. కాఁబట్టి యేదియునుగోరక సంపూర్ణజ్ఞానముచేత ప్రకాశింపుచుండుమని తాత్పర్యము.

అనఁగా రూపనామములుగాఁదోచెడి సర్వప్రపంచము మాయాకార్యంబగుట వలన స్వప్నతుల్యమగుచున్నది. ఎందుకనఁగా: స్వప్నమందు ఒక దేశమునకు పోయినటులును, ఒక కన్యాలలామను వివాహముచేసికొనినటులును, ఆ చిన్నదానితోఁగలసి యనేకపుత్రులను పుత్రికలను బడసినటులును, వారిలోఁగొందఱకు వ్యాధులుగలిగినటులును, బోషధములు ఇచ్చినటులును, గొందఱు చచ్చినటులును, కాటకము సంభవించినటులును, రాజ్యాధిపతులయినటులును, సంభవించుటలు విని కనియున్నారము. జాగ్రత్తమందు వీనిలో నెద్దియైనను యథార్థముగఁనుండుటఁ గానము. కనుక అట్టి మిథ్యాస్వరూపమగు వానినిగుఱించి తేమలాభములు విచారించుటవలన నిష్ప్రయోజనము కాఁబట్టి జగదాభ్యాస తినివదలి ఆత్మస్వరూపుఁడైన నీయందే పరమస్మృతి నుంచి కారణమైన చిత్స్వరూపమే తానుగా ప్రకాశించెడి కార్యమైన సకలమును పరబ్రహ్మ స్వరూపమయొక్క ప్రకాశమే యనితెలిసి నిరంతరము ఆత్మనిష్ఠయందుండుమని భావము.

అవతారిక:- చింతనచేయుటవలన అద్వైతానందము కలుగునని ఆచార్యులు చెప్పుచున్నారు.

మ. అసదావాసమున స్పృహజ్ఞుఖత నీరకబృన్లదా యింక నీ
యసమానాంతరవక్రదృష్టి నిరతం ర బభ్యాసముం జేయ దు
ర్వ్యసనాయ త్తముగాక మానసము దానీస్వాయ త్తముం జెంది నీ
కు నహాయం బగు నోలలాడుము సుఖాకూపారమం దెల్లెడన్.

టీ అసదావాసమునక - అసత్ = నశించుటకు యోగ్యమైన నామరూపాత్మక
జగత్తునందు, ఆవాసమునక = నివసించియున్నవాడె యగుటచేత, నీకు = నీకు, పరాజ్ఞు
ఖత = (నిన్ను నీవు తెలిసికొనుట యనుదాని విడిచిపెట్టి) వెలుపలమాచెడిదృష్టి, అబ్బె
గదా = కలిగెనుగదా, ఇంక = ఇంకను, ఈ యసమానాంతరవక్రదృష్టి - ఈ = ఇప్పుడు
నాచే ఉపదేశింపబడిన, అసమాన = సమానరహితమైన, అంతరవక్ర = నిన్ను నీవు తెలిసి
కొనుటకుఁ దిరిగిన, దృష్టి = మాత్రు, నిరంతరంబు = ఎల్లప్పుడును, అభ్యాసముంజేయక =
అలవాటుచేయఁగా, మానసము = మనస్సెన్నది, దర్శ్యవస్వాయ త్తముగాక = కామాది
దుష్టస్వత్తులతోఁగూడినదిగాక, తా = తాను, స్వాయ త్తముంజెంది = తనయందే తాను
పొంది, నీకు = నీకు, సహాయంబగు = తోడగును, ఎల్లెడ = అంతటను, సుఖాకూపా
రమందక - సుఖ = బ్రహ్మనందమునెడి, ఆకూపారమందు = సముద్రమందు, ఓలలాడు
ము = ఈఁదులాడుము.

తా. చెడుటకు కారణమైన జగమందు నివసించియుండెడి నీకు బహిర్ముఖదృష్టిక
లిగెనుగదా! ఇంకమీఁద నాచే నుపదేశింపబడిన నిరుపమానమగు అంతర్యుఖమైన దృ
ష్టిని ఎడతెగక వాడుకచేసెదనని మనస్సెన్నది కామాది దుర్వాస్వాపారములయందుఁజేరిక
నీకు తోడయుండుఁగావున బ్రహ్మనంద సముద్రమందు నోలలాడుమని తాత్పర్యము.

పరాజ్ఞుఖత అనఁగా చతుర్దశేంద్రియవ్యాపారములు బ్రహ్మాతరములు గావని
తెలిసికొనక వెలుపలజూచెడిదృష్టి అంతరవక్రదృష్టియనఁగా ధారణాయోగముచేత
,,స్లో. యద్యత్పశ్యతిచతుర్భాస్యం తత్తదాత్మేతిభావయేత్, యద్యచ్ఛృణోతికర్ణా
భాస్యం తత్తదాత్మేతిభావయేత్. అను ఉపనిషద్వాక్యాన్తర్థముచొప్పున చతుర్దశేంద్రి
య వ్యవహారములు బ్రహ్మాతరములుగావని రూఢిగాఁదెలిసికొని నిశ్చలచిత్తుడై పర
బ్రహ్మమును చింతనజేయుచుండుట. అనఁగా జాగ్రదాది సర్వావస్థలయందుఁదోచెడి
సకలంబును పరమాత్మయేయని యెల్లప్పుడు దర్శించుట. ఇట్లు దర్శించువాడు పాము
తనచే విడువబడిన కుటుసముపై ప్రీతియుంచక యుండినట్లు నాది నేను అను మమతా
హంకారములతో చిత్తవిక్రాంతికలిగి నిద్రించువానిచందమున మైమఱచి బ్రహ్మనంద
మనెడు సాగరింబున నోలలాడుచుండును. స్వాయ త్తముంజెంది అనఁగా మనస్సును
అంటియుండెడి అన్నికోరికలను యరుగుగావదలి పరమాత్మయందే మనస్సంతుష్టిగలవాడై
యూండటకు మనస్సే తార్కాణము గనుక ఆమనస్సును అంతర్యుఖదృష్టివలన నిర్మోకబు

సమాధినిష్ఠుడును నిలిపియుంచుట. అంతఃకరణము పరావృత్తిమైనపుడు మనస్సుని అంతర్ముఖమైనపుడు బుద్ధియనిపేరు. ఇంటికిని ఆ పరమాత్మయేసాక్షి గనుక, “తత్త్వమసి” యను మహావాక్యార్థము చొప్పున మాయయంగు ప్రకృతినిబించి మాయోపాధికమై జగత్కారణమైన సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మము నీవైతివని తెలియుట. కాబట్టి అంతర్ముఖ దృష్టిచేత బ్రహ్మమునకును, కూటస్థునకును, ఉపాధులగు మాయను, అవిద్యను, వాని సంబంధములగు సకలవ్యవహారములను విడిచి కేవల సైతన్యస్వరూపమాత్రమునకు ఐక్యంబుచెలిసికొని యెడతెగక మననముచేయఁగా తన్మయుఁడగును అతన్మయమైన అనంద స్వరూపమే తానానని భావము.

అనంతరంక:—త్రివిధములగు సచ్చిదానంద స్వరూపలక్షణములు అన్నిటియందును నిండియున్నవిని తెలియఁబఱచినను వెలుపలఁదోచలేదు గాన వానిని నిస్సందేహముగఁ దెలుపలయునని శిష్యుఁ డాచార్యులను అడుగుచున్నాఁడు.

మ. స్వగతాదిభిరు శూన్యపూర్ణభునసోత్పన్నంవిత్సంఖం బెల్ల దే
మాగతప్రాణుల కేక మానన యథార్థాపత్తియాఁ గాన న
త్తగు నేనే యన జీవులెల్ల నిఁకఁ జిత్రై దత్ప్రకాశంబు చ
క్కఁగనానందము గల్గ దెలవెలిఁ దత్కార్యంబు దెల్పవగున్.౧౦౯

టీ. స్వగత...తున్నఁబు - స్వగత=తనయందుఁగలిగిడి దేహేంద్రియ వికార భేదమే, అది=మొదలుగాఁగల; భిరు=త్రివిధమోహములు, (అనఁగా సజాతీయ విజాతీయ స్వగతములనెడి త్రివిధభేదములనుట) శూన్య=లేక, పూర్ణ=అంతట నిండియుండెడి, భున=అతిశయమైన, సోత్పన్నంవిత్సంఖంబు = సచ్చిదానంద స్వరూపమును పరబ్రహ్మము, ఎల్ల దేహగతప్రాణులకుఁ-ఎల్లఁగమత్తములైన, దేహ=నర, నుర, చైతన్య, తరు, పాషణ, జలచర, క్రిమి, పక్షు, పక్షి మొదలగు శరీరములయందు, గత=పొందియుండెడి, ప్రాణులకుఁజీవులకు, ఏకము=ఒక్కటిగానే, బౌ=అగును, అన=ఈ ప్రకారమునను, యథార్థాపత్తినిశ్చయమునకు దోషము, బౌ=అగును, కాన=కనుక, జీవులెల్లఁ-ప్రాణులందఱును, నేనేయన= నేనేయనెడి యేకవాక్యము చేత, సత్తగుఁ-సద్రూపమును, ఇంక=ఇంకమీఁదు, తత్ప్రకాశంబు.తత్=నేనను జీవులయొక్క, ప్రకాశంబు=వ్యాపకమంతయు, చిత్రై=చిత్రరూపమును, చక్కఁగఁ-లెస్సగాను, వెలి=వెలుపల, అనందము=హృదయము, కల్గదెల = ఎందుకు కనఁబడలేదు, తత్కార్యంబు=అయానంద స్వరూపమైనవని, తెల్పకదగుక = తెలియఁజెప్పవలయును.

తా. తనయందుఁదోచెడి సజాతీయ, విజాతీయ, స్వగతములనెడి మూఁడువిధములైన భేదములులేక అంతట నిండియుండెడి సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మము, ఎల్లప్రా

జలయందు ఒకటిగానుండుననిన యథార్థమునకు లోపమువచ్చును. కాబట్టి ప్రాణులన్నిటియందు నేను నేననుటయే సద్బ్రహ్మమగును. ఆ నేననేది ఎఱ్ఱపుయొక్క వ్యాపకము చిద్రూపమగును. అట్లైనయెడల చక్కగా ఆ యానందము వెలుగుదోచలేదే ఆయానంద స్వరూపమును దెలియజెప్పవలయునని తాత్పర్యము.

స్వగతాదిభ్యిమహాన్య పూర్ణమన సత్సంవిత్సుఖంబు అనుటయందు స్వగతము, సజాతీయము, విజాతీయము అను మూడుభ్యములు శూన్యమైన పరిపూర్ణ సచ్చిదానంద స్వరూప పరబ్రహ్మమని తాత్పర్యము. స్వగతమనగా నఖిళిపర్యంతములైన సకలావయవములు స్వగతములు. ఇవి శూన్యమనుటవలన ఈ పరబ్రహ్మమునకు మార్కపీఠలు లేదనుభావము స్ఫురించుచున్నది. ఈయనకు మార్కపీఠ లున్నట్లైతే జగమంతయు నీయనకుముందే యుండవలయును. అప్పుడు ఈయన అదిపురషుడు గాక పోవుచున్నాడు. గనుక, “స్తోమ్యేభక్త్యా విష్ణుమనాదిం జగదాదిమ్” అని హరిమీదే స్తవమందు చెప్పబడియున్నట్లు జగమునకుముందు ఈయన యుండవలయును, ఈయనకుముందు ఎవరును లేరనియు స్ఫురించుచున్నది. సజాతీయ, విజాతీయ, భేదశూన్యమనుటయందు సత్వకార్య నిర్వాహకుడుగా నీపరబ్రహ్మమే యున్నాడని ముఖ్యాభిప్రాయము. ఎల్లదేహగత ప్రాణులకు నేకమాననుటచేత భాండములకు భేదములకలిగి తిండోపతిండములైనను మృత్తిక యేకమైనట్లు ఆ పరబ్రహ్మమే సమస్తప్రాణులయందును ఏకమగా నిండియున్నాడని భావము.

అవతారిక:—పైప్రశ్నకు సమాధానమును ఈదిగువవచ్చెడి మూడుపద్యములచే జెప్పచున్నారు.

చ. ఒకసుమమందు నొక్కటిగ నుండు రసాదులు వానిలోనఁ దా
నొకఁడొకఁడే గ్రహింపఁబడి నొక్కటి నొక్కటి కింద్రియాభిలో
బ్రతుము లై నభాతిఁ బరభావము లై తగు సచ్చిదాదు లా
త్మకునవి వేలు వేలుగఁ బ్రమాదముచేఁ గనఁదోచు నెంతయున్.

టీ. ఒకసుమమందు—ఒకపుష్పమందు, రసాదులు - రసము (మధురాది) రసమే, అరులు—యెడలగునవి, అనగా, (వాసనయు, రూపము, రుచియు, మార్దవముఅనుట) ఒక్కటిగనుండు—అయిదుగుణములను ఒకటిగానే కూడియుండును, వానిలోన—అదిగుణములలోపలను, ఇంద్రియాభిలో—జ్ఞానకర్మింద్రియ సముదాయములోపలను, తా—తానైన, ఒకఁడొకఁడే—ఒక్కొక్కయింద్రియమే, ఒక్కటికి—ఒకదానికి, ఒక్కటి—ఒకటే, గ్రహింపఁబడి—తెలిసికొనఁబడి, ప్రకటములైనభాతి—విత్కట ప్రసిద్ధములైనట్లు, సచ్చిదాదులు—సచ్చిదానందములుమూడును, పరభావములై -

పర=పరబ్రహ్మమందలి, భావములై=స్వభావములై, తగు= ఒప్పును, ఆత్మకు= అంతఃకరణమునకు, అచి=ఆ సచ్చిదానందములు, వేఱు వేఱుగా= భిన్నభిన్నములుగాను, ప్రమాదముచేత=చిత్తభ్రమచేతను, ఎంతయు=మిక్కుటముగా, కన=తెలిసికొనుటకు, తోచు=కనబడును.

తా. ఒకభుష్పచుండుండెడి రూపరసగంధాదులు అయిదును పంచేంద్రియములలో ఒక్కొక్కదానినే గ్రహించును. అలాగుననే సచ్చిదానందములు స్వభావములై కూడియుండినను బుద్ధిభ్రమచేత వేఱువేఱుగాఁ దోచునని తాత్పర్యము. అనఁగా పువ్వు ఒక్కటియేయైనను దానియొక్క ఆకారమును కన్పించేతను, రుచిని నాలుకచేతను, వాసనను ముక్కుచేతను, స్పర్శమును హస్తముచేతను, యిది పుష్పమును పేరును వాక్కుచేతను అనఁగా పంచభూత సంబంధములైన జ్ఞానకర్మేంద్రియముల అన్యోన్యమేకనములుగలిగిన అయిదింటిచేతను తెలిసికొనినటులు పరబ్రహ్మమందలి అభిన్నములైన సచ్చిదానందములు మూఁడును అంతఃకరణమందలి త్రిగుణభేదములచే వెవ్వేఱుగాఁ దోచబడుచున్నవని భావము. మఱియు వాక్కునకు, శ్రోత్రేంద్రియమునకు, త్వగింద్రియమునకు, హస్తమునకు, చక్షురింద్రియమునకు, పాదమునకు, జీవేంద్రియమునకు, గుప్యామునకు, వాసనకు, ఆసనమునకు సమ్మేళనములని గ్రహించవలయును. బుద్ధిభ్రమలనుటచేత సత్తును అన్యతములైన బ్రహ్మవిపరీతికాంతము వస్తువులుగాను, చిత్తును ఆయావస్తువుల నామములుగాను, అనందము ఆయావస్తువులవలనకలిగెడి గుణములుగాను, నిత్యమును అనిత్యవస్తువులుగాను, నిత్యమును అనిత్యములయైన ఆణవాది పంచమములుగాను, భిన్నభిన్నములుగా ఆసచ్చిదాదులు బుద్ధిభ్రమచేతఁ దోచుననిభావము.

మ. గుణభేదంబుల వృత్తి శాంతము మహాఃసహారంబు మూఁఢం బనఁ

గణుతింప ద్వివిధంబు లౌ దనయ నాత్మత్కారభావాదు లే

క్షణముం దొక్కటిగా వెలింగినలసత్సచ్చిత్సుఖంబు ల్బది

స్వగ్నితంప న్నుచుదు క్తవృత్తిగతుల ర న్నాసిల్లు భిన్నంబులై.

టీ. తనయ=మహతా, వృత్తి=అంతఃకరణవృత్తి, గుణభేదంబుల=గుణ=సత్త్వ రజస్తమోగుణములయొక్క, భేదంబుల=వేఱుపాటులచేతను, శాంతము=శాంతవృత్తి యనియు, మహాఃసహారంబు=మహత్=అతిశయమైన, సహారంబు=సహారవృత్తియనియు, మూఁఢంబు=మూఁఢవృత్తియనియు, అనఁ=అనునట్లుగాను, గణుతింపఁ=అలోచింపఁగా, త్రివిధంబులు=మూఁడువిధములు, ఒక=ఒకగును, సాత్త్వికభావాదులు=సాత్త్వికత్వంబు=అసోక్షురబ్రహ్మమందలి, భావాదులు (సచ్చిదానందములనెడి) స్వభావములు, ఏక్షణమందుకొ=ఏసమయమందును, ఒకటిగా=ఒకటిగా, వెలింగిన=ప్రకాశించినను, లసత్సచ్చిత్సుఖంబులనత్=ఒప్పుచుండెడి, సచ్చిత్సుఖంబులు = అసత్సచ్చిత్సుఖంబులు

జుండలి సద్విదానందములు మూడును, సుమన కన్య త్రిగతులకొనులెగ్గగా, మతే =
 కాచేతను, ఉక్తచెప్పబడిన, వృత్తికాంత ఘోర మూఢ పృథ్వియొక్క, గతు
 లకాహూయములచేతను, మదికామనశ్చనందు, ప్రబుధింపక = స్తోత్రముచేయునట్లు
 గాను, భిన్నంబులై = వేరు వేరు, భాస్విత్ = ప్రకాశించును.

తా. కుమారా! ప్రకృతిసంబంధములైన సత్త్వరజస్తమోగుణభేదములచేత అంతఃకరణవృత్తులైన కాంతఃసూక్ష్మాధములనియెడి వృత్తులు మూడువిధములగును. పరబ్రహ్మమందు సచ్చిదానందముఁజూచుచు ఒక్కపేష్వభావముగా ఎల్లప్పుడు ప్రకాశించినను పైన నాచేతెప్పబడిన వృత్తిభేదములచేత భిన్నములై ప్రకాశించునని తాత్పర్యము. ప్రకృతిఅనగా త్రిగుణములకూటమి. అది తెలుపు, ఎఱుపు, నలుపురంగులుగల మూడు దాతములను కలిపివేసిన లాఠువంటిది. ఆలాఠు నిలువెల్ల మూడువిధములగు రంగులచే భేదపడి ఏరంగుతట్టుతిరిగినపుడు ఆరంగు ప్రకాశించినట్లు ప్రకృతియు సత్త్వరజస్తమోగుణభేదములచే అంతఃకరణమగు పెనవేసికొని కాంత, ఘోష, మూఢవృత్తులతోఁగూడి ఆయావృత్తులతట్టుతిరిగినప్పుడు ఆయాగుణములు ప్రకాశించుచున్నవి. ఆ త్రిగుణభేదములను తీసివేసిన నిర్మలమైన అంతఃకరణము నిలుచుచున్నది. ఆనిలిచిన అంతఃకరణము పరబ్రహ్మమందు లీనమగుచున్నదని భావము. అనగా మూలప్రకృతి పరబ్రహ్మమందు చంద్రునియందలి చంద్రికవలె అభిన్నముగనుండి మలినసత్త్వస్వభావముచేత సత్త్వరజస్తమోగుణములే స్వరూపముగఁగలపై సత్త్వగుణమునందు కాంతవృత్తియు, రజోగుణమునందు ఘోషవృత్తియు, తమోగుణమునందు మూఢవృత్తియుఁగఁగి వృద్ధిచేయుచు పుట్టించుచు నశించుచేయుచు నుండునని భావము. ఈవృత్తిభేదములు మొదటిప్రకరణమందు జక్కఁగ వ్రాయఁబడినవి.

మ. జడసాలోపలమృత్యుఁ నవ్వోయఁ దగ్గిఁ ద్రూఁ మామూఁథత
 న్నడుఁ గామాదివికారఘోరమున మోఁదింబొప్ప దట్టాటఁ జొ
 ప్పడునచ్చిత్తుఖము ల్పొకాంతమున నీభావంబు వాటిల్ల న
 ప్పడుఘోరంబతిమూఁథముందొలఁగఁదాఁబొల్పునఖం బాత్తలోన్.

టీ. ఆమాధతక్ = ఆమాధస్యత్రిగల, జడ = అజానస్వరూపములయిన, సాల-
వృక్షములయందును, ఉపలతాశ్చయందును, మృత్తులక్ = మట్టియందును, తత్ = ఆ
పత్రబ్రహ్మమందలి, సద్రూపము = సల్లక్షణము, వెలయుక్ = ప్రకాశించును, కడుక్ = మిక్కి-
లి, కామక్ = కామమే, ఆది = మొదలుగాఁగల, ఘోరమునక్ = ఘోరస్వత్రియందు, మోద-
ము = ఆనందస్వరూపము, ఒప్పదు = ప్రకాశింపదు, అప్లోటక్ = ఆప్రకాశమవుటచేతను,
చొప్పదు = వెలుఁగుచుండెడి, సచ్చిత్తుఖములు = సల్లక్షణ చిల్లక్షణ ఆనందలక్షణములు
అను మాఁడును, ప్రకాంతమునక్ = శాంతస్వత్రియందు, (అగునని) అధ్యాహారము ఈ

భావించు—ఈ సద్విదానందస్వరూపము భావించు, పాటిల్ల—ప్రకాశించినను, ఎప్పుడు
—ఏకాలమందు, ఘోరము—ఘోరమున నుండును, అతి—మిక్కిలమున, మూఢభావము
—మూఢభావమున, తొలగు—విడుచునో, తా—(అప్పుడు) తాను, అత్మలో—
—అంతఃకరణమందు, గుఱించు—సద్విదానందస్వరూపము, పొల్పు—ప్రకాశించును.

తా. అజ్ఞానస్వరూపములయిన మూఢభావము త్రిగలవృత్తులయందును, తాత్పర్యము
దును, మంత్రములను అపకృష్టమందలి సమ్రాసము ప్రకాశించును. కామాది ఘోర
భృత్తియందు ఆయానందస్వరూపము ఒప్పును. (అనగా సత్తుచిత్తులు రెండేముందును)
గతుక వెలుగుచుండెడి సద్విదానందస్వరూపములు మూడును కాంతివృత్తియందు ప్రకా
శించునని భావించు. ఈసద్విదానందస్వరూపస్వభావము ప్రకాశించినను ఘోరమూఢ
భృత్తులు విడిచినప్పుడు ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడైన తాను అంతఃకరణమందు ఆనందస్వ
రూపముచే ప్రకాశించునని తాత్పర్యము.

శ్లో. వికారాభ్యామనోఽపి ప్రత్యగాత్మాన మంతరా, ననిరూపాభ్యాః
క్షయణుపి స్యాచ్చే చ్చిత్తమతత్త్వత్. అను స్త్యుత్త్యమనోపపన్న ప్రపంచ మెంత
వికారముగాఁ గనబడినను ఆప్రపంచము నేనే యనెడు ప్రత్యగాత్మకు అణుమాత్ర
మైనను వేఱుకాదు గనుక అది వేఱు నీవు వేఱు అను భేదబుద్ధిని జెందక కర్మము నీచే
యని తెలిసికొనుమని భావించు.

అవతారిక:—సద్విదానందలక్షణములు ఎట్టివియని శిష్యుడడిగిడి ప్రశ్నకు ఉత్త
రము చెప్పబడుచున్నది.

మ. నరరూపంబునఁ జూడఁగల్గె నిను విరన్నాణంబుగా మానములే
కర మేలా గనఁ దత్సదాదుల కగు శ్చలత్రయాబాధ్యమై
పరఁగు న్నత్రగుఁ జిత్తు చిజ్జడముల శ్చ న్నావింపఁ ద్వీచ్ఛేధచే
ధరఁ గామానుభవప్రమోదముగతి శ్చ ద్వీచ్ఛియనందమా. ౧౧౩

టీ. ధర—భూమియందు, నిజ—నిన్నును, విన్నాణంబుగా—తెన్నగా, నర
రూపంబున—మనుష్యకృతిగాను, చూడఁగల్గె—చూచుటకు ప్రాప్తించెను, తత్సదా
దులకు—తత్—అతః ప్రవృత్తులక్షణములైన, సత్—సమ్రాసమే అనుటకు—మొదలుగాగ
లచి ద్రూపతనందరూపములను మూఁటికిని, కరము—మిక్కిలి, మానములు—ప్రమాణములు,
ఏలాగు—ఎవ్విధము, అన—ఈ ప్రకారము శిష్యుడడుగఁగా, కాలత్రయాబాధ్యమై—
కాలత్రయ—భూతభవిష్యద్వర్తమానములగు మూడుకాలములయందును, అబాధ్యమై—
బాధలేనిదై, సత్తు—సమ్రాసము, పరఁగు—ఒప్పును, త్వశ్చేధచే—త్వత్—నీయు
క్క, మేధచే—తెలివించెర, చిజ్జడములు—చిత్—జ్ఞానమును, జడములు—అజ్ఞానమును,
భావింపక—పరిశోధించుచిన, చిత్తగు—చిద్రూపమును, తత్త్వమును తెలిసిన

శిష్యుడా, కామానుభవప్రమాదముగతిక - కామానుభవః=స్త్రీపురుషసంయోగసమయమునకలిగిడి, ప్రమాదముగతిక = గొప్పసంతోషమువలె, ఆనందము = (సర్వదచిత్సద సమస్తైక్యమున) బ్రహ్మానందము, అనుక = అగును.

తా. పరబ్రహ్మస్వరూపముచేత కర్తృచక్షుస్సులకు అగోచరమైనవాడవై నాయందు ప్రేమచేత కృతార్థునిచేయవలయునని మనుష్యరూపమును ధరించిచ్చిన నిన్ను మాయటకులభించెను. పరబ్రహ్మమందలి స్వల్పక్షణ చిల్లక్షణ ఆనందఃక్షణములను మూటిని తెలియజేసెడి ప్రమాణములేలాగని శిష్యుడడుగఁగా, త్రికాలాబాధ్యమైనదే సద్రూపము. బుద్ధిచేత జ్ఞానాజ్ఞానముల పరిశోధించఁగా తెలియఁబడునదే చిద్రూపము. స్త్రీ సంభోగ కాలమునందుఁ దోచినసుఖమువలె సచ్చిత్తుల వికమత్యమందుఁగలిగిన సంతోషమే బ్రహ్మానందమని తాత్పర్యము.

నరరూపంబునక అనుటచేత బ్రహ్మస్వరూపముచేత నని యర్థము. ॥రివ్యలేక్షీ యత ఇతి రః. రిశోక్షయే ధాతుః, సనభవతీతివరః॥ అనివ్యుత్పత్తి. ॥అవివాకాత్మా॥ యని శ్రుతి గమక నరరూపఁగా నాకములేని పరబ్రహ్మమని భావము. కాలత్రయాబాధ్యమైయనుటకు న అస నిర్రూపుడగు ఆత్మకు మందుచేప్పిన తెలియఁగన అనాదిత్వ, నిత్యత్వ, ఆదేహీత్వములు కలిగి యుండుటంజేసి భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములచేత బాధలేనిదై యని యర్థము. మేధయనఁగా విన్నవానినన్నిటిని మఱివకయుండుబుద్ధి. ధరఁగామానుభవప్రమాదముగతిక అనుటవల్ల లోకమందు పురుషులకు స్త్రీల సంభోగసమయమునఁ గలిగిడి ఆనందముకలెనె టేటొందులేదని అనుభవసిద్ధము. గమక అట్టి ఆనందము నంది దని చెప్పఁబడెను. స్త్రీపురుషులు వెన్నెమైనప్పుడు ఆనందముకలుగనిరితిని సత్తుచిత్తులు వేరైనప్పుడు ఆనందము ఉదయించదనియు, వారు కలసినకాలమందు కలిగిన సుఖము వలె సత్తుచిత్తులగుడిన ఆనందము కలుగుననియు ఉపమానముగాఁ జెప్పఁబడినది. భూత కాలమనఁగా ॥సృష్టేఃపూర్వాయఃకాలోవర్తతేసభూతకాలః॥ అనఁగా సృష్టికిముందే కాలమున్నదో ఆదేభూతకాలము. సృష్టినిరసనమంగు భవిష్యత్కాలము. సృష్టిఉండునప్పుడు వర్తమానకాలము. ఈమూడుకాలములచేత బాధ్యబాధకములలేక ప్రసర్తించునది కల్పదారమని యెఱుంగునది.

అవః—ఆత్మ సచ్చిదానందమనుటకు అనుభవమును శిష్యుడడుగుచున్నాఁడు.

మ అనందంగానివోతుఁడైనదేహి గురువేదాంతైక్యవాక్యాధ్యము
త్యైవ సచ్చిత్సుఖచిహ్నానస్తులొగి నీరవే యంచ బోధించిన
స్థసిఁ గోశాంగనికుంజము బైఱువునాగంబట్లు లీవైతి వీ
రసఁదచ్చిహ్మము తెల్లుఁగాత్రునియొడ १ న్రాణిండుఁడెల్పొందగుక.

టీ అస...దేహిక-అసత్ = నశించుటకుఁదగిన, అంగ = (మూలసూక్ష్మకారణ) శరీరముతో, అనివోతుఁడు=పూడియుండువాఁడు, అయినదేహిక=అయినట్టి విదాభాసు

ని, గురు...ములు-గురు-అచార్యునియొక్క, వేదాంత-ఉపనిషత్తులయొక్క, విద్యవా
 క్య-ఉపదేశమహావాక్యములయొక్క, అర్థములు-తాత్పర్యములు, వెనక్ = మిక్కిలి,
 గుచ్చి...తువు-సత్ = త్రిషరిచ్చేదహాన్యమగు సమ్రాసముయొక్కయు, దుఃఖ-దుఃఖ
 హితమగు ఆనందముయొక్కయు, చిహ్న-లక్షణములతోఁగూడిన, వస్తువు-పరబ్రహ్మ
 ము, ఒగ్గి=క్రమముగా, నీవేయంచుకొనివేయని, బోధించినకొ-తెలియఁబడిచినను,
 కని...జములు-కనికొ = కొఁపముచేతఁ, కొర = పంచకొరములతోఁగూడిన, అంగ=
 (స్థూల సూక్ష్మకారణ) శరీరములనెదు, నికుంజములు = పొదరిండ్లను, చెఱువు-నాశము
 చేయు, నాగంబట్టులు=ఏనుగువలె, ఈవు = సమానమైననీవు, ఈర...చిహ్నములు-ఈ
 రసకొ-ఈభూమియందు, తచ్చిహ్నములు-తత్=అపరబ్రహ్మముయొక్క, చిహ్నములు
 =లక్షణములు, ఛాత్రునియొడకొ = శిష్యునియందు, ఎట్లు=ఏప్రకారము, రాజించుకొ=
 ప్రకాశించును, తెల్పందగుకొ=తెలియఁజేయవగును.

తా. కొఁపముచే పంచకొనివ్యక్తమగు స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరము లనెడి పొదరిం
 డలను నాశముఁజేయునట్టి మదపుటేనుగువంటివాడవగు గురుస్వామి? నాశకరఁబగు
 దేహావ్రయముతోఁ గూడియుండునట్టి చిదాభాసుని, అచార్యునియొక్కయు, ఉపనిష
 త్తులయొక్కయు, ఉపదేశ మహావాక్యముల తాత్పర్యములు. త్రిషరిచ్చేదహాన్యమగు
 సమ్రాసముయొక్కయు, జడరహితమగు చిద్రూపముయొక్కయు, దుఃఖహితమగు ఆనం
 దముయొక్కయు, లక్షణములతోఁగూడిన పరబ్రహ్మము నీవేయైతిని బోధించినను ఈ
 భూమియందు అపరబ్రహ్మముయొక్క లక్షణములు శిష్యుడవైన నాయందు యేప్రకార
 ము ప్రకాశించునో తెలియఁజేయవలయునని తాత్పర్యము.

అవః—ఆత్మ సమ్రాసమునటకు అనుభవమును జెప్పచున్నాఁడు.

చ. గతభవసంచిత త్రివిధకర్మములకొ ద్రివదత్రికాలయో
 గ్యతలకునైనకాయముల నందుచుఁ బాయుచునుండుదేహి నం
 తతము నతండ్రి నత్తగు నుగతా కను మాత్మవిచారదృష్టిసం
 గతమతి స్వానుభూతిని బ్రకాశము నొందుచు నిర్వికారతన్.

టీ. గుతా=కుమారా, గతభవసంచిత త్రివిధకర్మములకొ-గత=జరిగిపోయిన, భవ=
 పుట్టువులయందు, సంచిత=సంపాదించిచేర్చబడిన, త్రివిధ=(పుణ్యమిత్రసాపమలనెడు)
 మూడువిధములైన, కర్మములకొ=కర్మములచేతను, త్రివద = (స్వర్గమర్త్యనరకముల
 నెడు) మూడువిధములైన స్థానములయందును, త్రికాల=భూతవర్తమాన భవిష్యత్కా
 లములయొక్క, యోగ్యతలకుకొ=తగిననడకలకు, ఐనకాయములకొ-ఐన=తగిన, కాయ
 ములకొ=(దేవమనుష్యయౌతనముల నెడి త్రివిధ) శరీరములను, అందుచుకొ=పొందుచును,

పాయువు = విడుచుచును, సంకతము = ఎల్లప్పుడును, దేహి = అట్టిదేహములను పొందుచుండెడి చేతనుఁడు, ఉంతు = నివసించియుండును, అతందే = అన్యాయహరికతీవుడే, సత్తుగు = సమ్రాసమగును, అత్త విచారదృష్టిసంగతమతి = అత్త విచారదృష్టి - అత్త విచార = బ్రహ్మవిచారమందలి, దృష్టి = ఆలోచనచేతను, సంగతి = కూడిన, మతి = తెలివివలనఁగలిగిన, స్వానుభూతి = అనుభవమందు, నిర్వికారత = పద్వీకారభూత్యత్వముచేతను, ప్రకాశమునొందుచు = వికాసము పొందుచును, కనుము = నీవు చూడుము.

తా. పుణ్యుడా? ముందుజన్మ ములయందు ఆర్జితమైన పుణ్యపాప మిశ్రముల నెకు త్రివిధకర్మములచేతను, స్వర్గము భగవదకములనెడు మూడు లోకములయందలి త్రికాలములను తగినవధివల్లగల మూడుకరీరములను పొందుచును విడుచును ఈ దేహి యెల్లప్పుడు నుండును గనుక నితఁడే సమ్రాసమగును. బ్రహ్మవిచారమందలి ఆలోచనతోఁగూడిన తెలివివలనఁగలిగిన నీ అనుభవమందు పద్వీకార భూత్యత్వముచేత వికాసముండుచునుండెడి సమ్రాసమును నీవు కనుమని తాత్పర్యము.

పద్వీకారములనఁగా గర్భములోనుండుట, పుట్టుట, పెరుగుట, ముదియుట, చిక్కుట, చచ్చుట, అనెడు ఆఱువికారములు. అట్టివికారములలేక ప్రకాశించెడి సత్తే నీవిని తెలియుము. శ్లో. యతస్సర్వాణి భూతాని ప్రతిభాంతిసితానిచ, యత్రైవోపశమంత్యంతి తస్మై సత్యాత్మనేనమః॥ అనఁగా ఏసత్తునుండి సమస్తప్రాణులు అయినట్లుగాను, వృద్ధిపొందినట్లుగాను, లయించినట్లుగాను తోచుచున్నవో అసద్రూపమునకు నమస్కారమని వాల్మీకిలవారు బృహద్వాసిష్ఠమందు చెప్పియున్నారు. దేహియనఁగా దేహాత్రయవిలక్షణుడైన అత్త. అట్టి అత్త అపస్థాత్రయములకుసాక్షియై పుణ్యపాప మిశ్రకర్మములచేత స్పృశింపఁబడనివాడై కాలత్రయాభాద్యుడైయుండి ప్రకాశించుచున్నాఁడు. గతభవసంచిత అనుటచేత శ్లో. పంచీకృతమహాభూత సంభవం కర్మసంచితమ్, కరీం నుఖదుఃఖానాం భోగాయతనముచ్యతే॥ అనునట్లు పంచీకృత భూతకార్యమై పూర్వజన్మములయందు ప్రారబ్ధకర్మములచేత సంభవించిన నుఖదుఃఖముల కర్మములైన కరీంములనుపొందును. త్రివిధకర్మముల, అనఁగా త్రివిధైరేవకరణైః పుణ్యం పాపంచమిశ్రకమ్, క్రియతేనమయాకర్తే త్యేవంబుద్ధిర్వి్యమచ్యతే॥ యను శ్లోకార్థము చొప్పున మూడువిధములయిన కాయక వాచిక మానసికములనెడి కరణములచేతఁ జేయఁబడిన కార్యములు పుణ్యకర్మములని, పాపకర్మములని, మిశ్రకర్మములని మూడు విధములు. ఈమూడువిధములగు కర్మములచేత దేవ యాతన మనుష్యకరీరములు సంప్రాప్తమగును. కాబట్టి కర్మఫలముల తాతమ్యములను విచారణముచేసినంతట ఈ త్రివిధ కర్మములను తాదాత్మ్యసంబంధముల త్రివిధకరణములే చేయుచున్నవని తెలియును. అప్పుడు ఏనిర్వికారమైన సాక్షిస్వరూపము కేషింపుచున్నదో అదియే సమ్రాసము. ఆ

సద్రూపమే ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడైన నీవని నిశ్చయించుకొనుమనిభావము. కాయ కపుణ్యము, కాయకపాపము, కాయకమిశ్రమము, వాచికపుణ్యము, వాచికపాపము, వాచికమిశ్రమము, మానసికపుణ్యము, మానసికపాపము, మానసికమిశ్రమము అని ఆ త్రివిధకరణములయందు లోమిడ్డితెలుగులుకలవని ఎఱుంగునది.

కాయకపుణ్యమనఁగా: దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, గురువును, పండితులను, పూజించుటయును. వృత్తిక, జలము మొదలగువానిచేత బాహ్యశౌచములఁ జేసికొనుట యును. ఇంద్రియములను స్వేచ్ఛగాపోనియ్యక ఋజుభావముగా నిలుపుకొనుటయును. కృత్రిమాంద్రాయణాది నిత్యవైమిత్తిక ప్రతీపవాసాచలచేత ఈశ్వరభక్తిలిగియుండుటయును మొదలగునవి. కాయకపాపమనఁగా: తటస్థేశ్వరుఁ డొకఁడున్నాడని తెలియక పైనిజెప్పిన పుణ్యకార్యములవిడిచి పంచమహాపాతకములను పంచోపపాతకములను పంచనూనలను జేయుటయును ఎల్లప్పుడు జీవహింససలపుచు పరాన్నముభుజింపుచు పరిదాహసంగమముచేయుచు దాత్యము జూడము మొదలైన సకల దుష్కార్యములయందు ప్రవర్తించుటయును. కాయకమిశ్రమమనఁగా: మంచిననులు గొన్నిటిని జేయువానివలె వెలుచలికిఁ దోపింపఁచేయుచు కపటజేషములను ధరించుకొని సంచరించుట వాచికపుణ్యమనఁగా: విధ్యుక్తవేదకాస్త్రాధ్యయనములను గాయత్యాద్రి మంత్రజపములను జేయుచుండుట. వాచికపాపమనఁగా: పైని జెప్పినవానినివదలి శ్రుతిగర్హితములైన నీచభాషల నభ్యసించుట దుర్భాషలాడుట మొదలగునవి. వాచికమిశ్రమమనఁగా: అవిధ్యుక్తిములుగాఁజరుపుట విధ్యుక్తములవిడుచుట. మానసికపుణ్యమనఁగా: మనస్సునందు సగుణ నిర్గుణ చింతనములఁజేయుచుండుట. మానసికపాపమనఁగా: రాగద్వేషాది దుర్వృత్తులను కూరితచింతనలను చెడుతలంపులను గలిగియుండుట. మానసికమిశ్రమమనఁగా: పైని జెప్పిన మానసికపుణ్యపాపముల రెంటిని తెలిసినవానివలె నటించుట.

అవతారిక:—ఆత్మచిద్రూపమునుటకును, అనందస్వరూపమునుటకును అనుభవమును జెప్పుచున్నాడు.

ఉ. ధ్యాంతసుషుప్తులందు శుచిరధామము లేనితటి స్వహాభిమ
సాన్వీతుఁడుగాక వస్త్రపుల ౩ సంతమసంబు నెఱుంగుచున్నవాఁ
డంతయుఁ జిత్స్వరూప మగు ౩ నిచ్చకుమీఱిన లాను దానయ్యె
సంతసమందియేమిటక ౩ సాన్వీతుభవంబుననున్నదోషమా. ౧౧౮

టీ. ధ్యాంతసుషుప్తులందుకొ-ధ్యాంత = కాలుచీకటితోఁగూడిన, సుషుప్తులందుకొ-నిద్రించునపుడుముందును, శుచిధామములేనితటికొ-అగ్గి వెలుఁగులేనివేళను, మహాభిమసాన్వీతుఁడుగాక-శుభాత్ = గొప్పయగు, భిమ = మోహముతోఁగూడిన, సాన్వీ

కుండు = మనస్సుగలవాఁడు, కాక = కానివాఁడై, వస్తువుల = ఇంటఁగలిగినవస్తువుల నన్నిటిని, సంతమసంబు = కటికచీకటిని, ఎఱుంగుదున్నవాఁడు = తెలిసికొనినపుడు ఘండు, ఎంతయు = మిక్కిలి, చిత్స్వరూపమగు = చిత్స్వరూపమగును, ఇచ్చునుమీతిన తాను = కోరిక అతీతమయినతాను, తానయై = తానేఅయి, సంతమమంది = సంతోషమును పొంది, ఏమఱక = దానినివిడువక, స్వానుభవంబుననున్న - స్వానుభవంబున = తన అనుభవమందు, ఉన్న = తానుండినను, తోషమా = ఆనందమగును.

తా. కటికచీకటిలో నిద్రించుకాలమందును దీపములేనికాలమందును గొప్ప భ్రమనుపొందక యింటఁగలిగినవస్తువులను చీకటిని ఈరంటిని తెలిసికొనినపుడుఘండు చిత్స్వరూపమగును. కోరికకు అతీతమయిన తాను తానై సంతోషమునుపొంది దానినివిడువక తన అనుభవమందు తానుండినసంతోషమే ఆనందమగునని తాత్పర్యము.

చిత్స్వరూపమనఁగా:—చిత్తునకు వస్తువంతిరములేని చిత్తాత్మస్వరూపము. అనఁగా జ్ఞానస్వరూపము. ఒకమనుష్యుఁడు గాఢాంధకారములో నిద్రించుకంటే మఱి యొకఁడువచ్చి నిదురలేపి వానివద్దనిచ్చియుండిన యొకవస్తువునుఅడిగితే యాచీకటిలోని వాఁడు భ్రమఁజెందక యావస్తువును పెట్టినచోటికిపోయి గురుతుగా నావస్తువునుతెలిసికొని తెచ్చియచ్చినట్లు చీకటిని వస్తువును తెలిసికొనినవాఁడే చిత్స్వరూపఁడు. అనఁగా జగద్వ్యాపారములయందుఁ బ్రవేశించినపుడుఘండు వానియందుభ్రమపడక బ్రహ్మజ్ఞాన నిష్ఠయందు బుద్ధిని స్థిరపఱచువాఁడనిభావము. ఆ చిత్స్వరూపఁడే సత్త్వగుణయోగము, ఆసత్త్వగుణయోగఁడే ఆత్మయనియు, ఆ యాత్మయే తాననియు ఎఱుంగవలయును.

తోషమా అనఁగా ప్రమాదముకలుగుననిభావము. ప్రమాదమనఁగా తనకు లభించిన బ్రహ్మజ్ఞానమును అనుభవమునకుఁ దెచ్చుకొనినపిదప కలిగినసంతోషము ఇదియేఆనందము. ఇట్లనుటచేత ప్రత్యేకాత్మస్వరూపుడైన తానే ఆపరమాత్మయనిఎఱిగి దేశకాలవస్తువులచేతను అపరిచ్ఛిన్నుఁడుగాఁ నిర్వికారుడై సత్తునకు ఉపాధిరప్ప సదతములేదు. గాన రజ్జునస్వయంబలెర విపర్యయచేత సర్వభృమలొలగి రజ్జు నిలిచినట్లు సత్యే చిత్తై ఆసత్తు చిత్తుల వికమత్యమే ఆనందమగును. అవి తెలిసినవాఁడే బ్రహ్మనందమును పొందినవాఁడని భావము. „ఆనందో బ్రహ్మేతి“ అను శ్రుత్యర్థప్రకారము అట్టి ఆనందమే బ్రహ్మమని తెలియవలయును. „ఘో. సుఖంతి కికరాయస్తాదానందస్యాంబరే షా, సర్వహంజీవనంతస్మై బ్రహ్మనందాత్మనేనమః, జ్ఞాతాజ్ఞానంతిభాక్ష్యం ద్రష్టాదర్శనదృశ్యభూః, కర్తాహేతుః క్రియా యస్తా తస్మై జ్ఞప్త్యాత్మనేనమః“ అనఁగా జ్ఞాతృజ్ఞానక్షేయములు ద్రష్టృదర్శనదృశ్యములు కర్తృహేతుక్రియలు ఇవియన్నియు చిత్తువలన నయినందున కార్యకారణము లభిన్నములగుచున్నవి. గనుక చిద్రూపమేయని భావము. ఏ ఆనందసముద్రమువలన ఉదకకణములుకొన్ని ఉద్భవములుగా అతా

మూమిడికి కొన్ని అధోమఖముగా భూమిమిడికి మఱికొన్ని పార్శ్వములయందును పడుచున్నవో అనే దేవముచ్యక్తిమిడికాది సమస్తప్రాణులుగా నగుచున్నవి. గాన నన్నిటికిని ఆయానందమే ఆధారమని భావము.

అవతారిక:—సఖసాధనములయందు ప్రియమందీనట్లు ఆత్మయందు ప్రియ ముండినను అది ఆనందమునకు సాధనముకాదా అనినను ఆప్రకారమగుటకు అనుభవము చెప్పుచున్నారు

ఉ. హేతువు లంద నందఱకు శ నిష్ఠము లన్నరసాదు లాత్ము డా
రీతిఁ బ్రమోదహేతు వన శ రిత్త త్వదు క్తి కుమార కాన ని
ర్హేతుక మైనయాత్మ లొక శ హేతువు గల్గునె త్వత్సుఖంబు నీ
కేతటి భిన్నమా వెనుక శ నెవ్వఁడువేటొకఁ డుండు దానికిక. ౧౧౭

టీ. కుమారాశిష్యుఁడా, అందఱకు = ఎల్లవారికిని, అందఁ = పొందుటకు, అన్నరసాదులు-అన్న=అన్నమును, రస=రసమును, అదులు = ఇవి మొదలుగాఁగల, ఇష్టములు=ఇష్టములైనభోజనద్రవ్యాదులు, హేతువులు = ఆనందమునకు కారణములు, ఆత్ముడు=పరమాత్మ, అరీతిక=ఆప్రకారముగాను, ప్రమోదహేతువు-ప్రమోద=బ్రహ్మ నందమునకు, హేతువు=కారణము, అనక = ఇట్లని శిష్యుఁడడుగఁగాను, త్వనుక్తి= నీవుచెప్పెడిమాట, రిత్త=వ్యర్థము, కానక=కాబట్టి, నిర్హేతుకమైనయాత్మకుక = ఒక హేతువులేని పురుషాత్మకు, ఒక హేతువుగల్గునె = ఏయొక్క కారణమైననుండునా, (అనఁగా లేదగుట) త్వత్సుఖంబు-త్వత్=నీయొక్క, సుఖంబు = ఆనందము, సీకుక = ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడవైననీకు, ఏతటిక=ఏకాలమందు, భిన్నమాక = నిన్నువిడిచి వేరైనదగును. వెనుకక=పిమ్మటను, వేటొకఁడు = ఇతరుఁడైన మఱియొకఁడు, దానికిక = ఆయానందమునకు, ఎవ్వఁడు = ఎవఁడు, ఉండుక = ఉండును, (అనఁగా లేదగుట)

తా. శిష్యుఁడా! ఎల్లవారికిని ఇహలోకసుఖమును పొందుటకు అన్నరసాదులు మొదలగునవి కారణములుగదా; అరీతికే బ్రహ్మనందమునకు కారణముండునన అది అసత్యము. హేతువులేని అనందరూపమైన పరబ్రహ్మవస్తువున మఱియొకకారణముండునా? (లేదగుట) ప్రత్యగాత్ముడవైన నీకు నీసంతోషము వేరయినదగునా? కాదు. పిమ్మట నీసుఖమునకు నెవఁడున్నాఁడు? నీవేయని తాత్పర్యము. అనఁగా శ్లో. ప్రత్యగాత్మస్వరూపేణ దృశ్యరూపేణచస్వయమ్, వ్యాప్యవ్యాపకనిర్దేశ్యో వ్యానిర్దేశ్యో వికల్పితః; అనఁడు భాగవత్శ్లోకార్థముచొప్పున ప్రత్యగాత్ముడవైన నీవును నీచేయాడఁబడుదృశ్యప్రపంచమును రెండును ప్రత్యగాత్ముడవైన నీవేగాని వేఱుగాదని దృఢముగా తెలిసికొంటివేని అయానందస్వరూపము నీవేయని భావము.

అవతారిక:—అత్త ఆనందస్వరూపమైనను పరోక్షముగా అనుభవించెడి ఆనందము అది కాదనిచెప్పుటకు అనుభవమును చెప్పుచున్నారు.

మ. విషయానందము తోచిలోచి చనునుఁబ్రవృత్తార స్వల్పంబునై
మిషచేదాని గ్రహింపమానఁడగు నాత్మీయంబుగా దట్టబ్రీ
సుషమాత్మీయము మానఁబూన నెవరీ ట్లోణిన్సగుగు ల్పుతా
విషయానందము మానికొంచు మెద నావిజ్ఞానసమ్మోదమున్.

టీ. సుతా=కుమారా, విషయానందము = ఇంద్రియేచ్ఛలవలనఁగలిగిన సంతోషము, ఉద్విగ్లాహ=ఆయాకాలములకు ఒప్పినదొనట్టుగాను, మిషచే=నెపముచేతను, స్వల్పంబునై=కొంచమై, తోచిలోచి=వినిపించుచు, చను=హావన, దాని=ఆ విషయానందమును, గ్రహింప=తీసికొనుటకును, మాన=విడుచుటకును, తగు=ఒప్పును, ఆత్మీయంబు = బ్రహ్మానందమైనది, అట్టులు=ఆప్రకారము, కాదు=కాదు, ఈ సుషమాత్మీయము-ఈ ఇట్టి సుషమా=శోభాయుక్తమైన, ఆత్మీయము=ప్రత్యేకతాభిన్నబ్రహ్మానందము, మాన=విడుచుటకును, పూన=గ్రహించుటకును, ఈ ట్లోణి=ఈ భూమి యందు, సమర్థులు=శక్తిమంతులు, ఎవరు=ఎవరున్నారు, ఎద=మనస్సునందు, విషయ నందముమాని-విషయానందము = విషయానందమును, మాని = విడిచి, అవిజ్ఞాన సమ్మోదము=ఆ=అట్టి, విజ్ఞాన=బ్రహ్మజ్ఞానమువలన కలిగిన, సమ్మోదము=ఆనందమును, కాంచు=చూడుము.

తా. కుమారా! జ్ఞానకర్మేంద్రియములవలన కలిగిన సంతోషము (వ్యాజముగా) ఆయాకాలములయందు ఎచ్చుచుఁ బోవుచు నుండును. ఆవిషయానందమును గ్రహించుటకును విడుచుటకును తగును. బ్రహ్మానందమైనది ఆప్రకారముకాదు. ఈ శోభాయుక్తమైన బ్రహ్మానందము లోకమందు విడుచుటకును గ్రహించుటకును ఎవరు సమర్థులున్నారు. మనస్సునందు ఈ విషయానందమును విడిచి బ్రహ్మజ్ఞానస్వరూపమైన ఆనందమును చూడుమని తాత్పర్యము.

ఈభూస్వానంతరం ది యిం దుభూస్వానంతరం నుభుమ్, చక్రవర్త పరివర్తంతే దుభూనిచనుభూనిచు, అననట్లు నుభుఁగుభుములు ఒకదాని వెంబడి నొకటి చక్రమువలె తిరుగుచుండును. కాబట్టి వానియందు బుద్ధిని ఊననియ్యక ప్రపంచవిషయమైన అనాత్మభావమునువిడలి లోకవ్యవహారవికారశూన్యమైన సముద్రమందుండు నీటిబుగ్గలను తత్కారణంబగు జంబునుగాఁ జూచినట్లు కార్యణములగు ప్రపంచవిషయములను తత్కారణంబగు పరబ్రహ్మమేయని తెలిసి బ్రహ్మానందమును జెందుమని భావము.

అవతారిక:—అత్త ఆనందస్వరూపమే దాని యందు అనూయ యన్నదనినను అట్లు లేదనుటకు అనుభవమును చెప్పుచున్నారు.

కా. కోపాగ్నిం దముఁ జంపుకొందు మని లోకుల చత్తు రీదేహీ త
త్తాపజ్వల మృతంబు నొందెనవఁ దాత్పర్యంబుగా దాత్త దు
ర్వాప్యపారంబున డిందె బొందినుత దేహంబాన తద్దేహి యా
కోపంబింతకు దేహమందె చుమి తోత్కూటస్థుని డైందునే. ౧౧౯

టీ. నుతా=కుమారా, లోకులు=జనులు, కోపాగ్ని = కోపమునెడినిప్పుచేతను,
తముక=తమ్మును, చంపుకొందుమని=నాశముచేసికొందుమని, చత్తురు=గిట్టుదురు, ఈ
దేహి=ఈ జీవుడు, తత్తాపజ్వల=తత్=ఆ, తాప = కోపమువలనఁగలిగిన సంతాపము
నెడి అగ్నియొక్కనుంట్లచేతను, మృతంబు=చావును, ఒందెనవఁ = పొందెనవఁగాను,
తాత్పర్యంబుగాదు=అది అర్థముగాదు, అత్త = అంతఃకర్మముయొక్క, దుర్వాప్యపారం
బునఁ=దుష్టవృత్తిచేత, బొంది=శరీరము, డిందెఁ=చచ్చెను, తద్దేహి=ఆదేహమందుం
డినజీవుడు, దేహంబాని=శరీరమానా, ఆకోపంబు=ఆ ప్రసిద్ధమైన, కోపంబు=క్రో
ధము, ఇంతకుక=ఇంతకును, దేహమందెనుమీ = శరీరమందేగదా, తత్కూటస్థునిక-
తత్=ఆదేహమందువ్యాపించిన, కూటస్థునిక=బ్రహ్మభిన్న ప్రత్యగాత్ముని, చెందునే=
పొందునా.

తా. కుమారా! కోపమునెడి నిప్పుచేతను తమ్మును తామే చంపుకొందుమని లోకులు
చచ్చెదరు. ఆకోపమునెడి అగ్నిజ్వాలచేత జీవుడు చచ్చెననునది అర్థముకాదు. మానవ
దుర్వాప్యపారముచేత శరీరము చచ్చెనుగాని ఆదేహమందుండిన ప్రత్యగాత్మచచ్చెనా?
ఆకోపము దేహమందేకలిగెనుగాని దేహియందుకలంగలేదు అని తాత్పర్యము.

“తమేవభాంత మనుభాతీసర్వం, తస్యభానాసర్వమిదంపిభాతి” అను శ్రుత్యర్థము
చొప్పున దేహి తనంతటతానే ప్రకాశింపును తనయంగు ఆరోపింపఁబడిన సర్వజగత్తును
తానే లోపింపఁజేయుచున్నాడని తాత్పర్యము. గనుక మూఢవృత్తిచే నుత్పన్నమైన
కోపగుణము దేహమందే పుట్టినందున “దహ్యత ఇతి దేహః” అనునట్లు దేహముదహింపఁ
బడుకదిగావున నది నశించునేగాని దేహమునకు విలక్షణంబుడైన దేహి యొక్కాలమం
దును నశింపక “నిత్యంవిభుం సర్వోతంసునూత్మం ఆకాశవత్సర్వగతశ్చనిత్యః, నిత్యో
నిత్యానాం చేతనశ్చేతనానాం” అను మొదలయిన శ్రుత్యర్థముల ప్రకారము సర్వవ్యాపి
గాను, నిత్యుడుగాను, సర్వస్వరూపుడుగాను ప్రకాశించుచున్నాడని భావము.

అవతారిక:—ఆత్మచిత్త్వరూప ముటకును ఆనందస్వరూపమునుటకును అనుభవ
మును చెప్పుచున్నారు.

మ. అనుతుల్యార్థము కంటె మేలు సుతుఁడొ శ్రీ నారీతిహింఁదొడికం

టె సుతా కాయము ప్రాణ ముక్షయమునైందంబు ధీజీవముక

దేవముఖ్యాత్మ భునంబులై వెలయు నుత్తరీ స్వీనిలో మిథ్య పెం
పెనఁగ న్నోణము ముఖ్యమెక్కుడులు సర్వేశ్వరుండు తన్నుభ్యమాన్.

టీ. ఉద్వీక్-భూమియందు, నుతా-కుమారా, అనుకుల్యాధర ముకంబెక్-అను
-ప్రాణమతోడను, కుల్య-సమానమైన, అర్థముకంబెక్-ధనముకన్న, నుతుఁడు-
కుమారుఁడు, మేలు - అతిశయఁడగును, ఆరీతిక్-అప్రకారముగానె, ఒండొంటికం
బెక్-ఒకదానికంటె నొకటి, కాయము-శరీరము, ప్రాణము - దానికంటె ప్రాణమును,
అక్షచపముక్-ఆప్రాణనాయువుకంటెను, అక్ష-జ్ఞానకర్తృత్వం ద్రియములయొక్క, చ
యము-సముదాయమును (ఆసమాహముకంటెను) డెందంబు-చునగును, (ఆమనస్సు
కంటెను) ధీ-బుద్ధియు, జీవముక్- (దానికంటెను) జీవమును, వెనక్-మిక్కుటముగా,
ముఖ్యాత్మ- (ముఖ్యమైన) ప్రత్యగాత్మయు, భునంబులై - అతిశయములై, వెలయుక్
-ప్రకాశించును, వీనిలో-ఈ చెప్పబడిన ఒకదానికంటె నొకటొకటివొప్పన గొ
ప్పలైన వీనియందు, మిథ్య-మిథ్యాత్మయు, పెంపెనఁగ - అతిశయించునట్లుగాను,
గోణము-గోణాత్మయు, ముఖ్యము-ముఖ్యాత్మయు, ఎక్కుడులు-భునములు, సర్వేశ్వరుం
డు-పరబ్రహ్మము, తన్నుభ్యమాన్, రత్-అమగ్న-కంటె, ముఖ్యమాన్-అతిశయమగును.

తా. శ్రుదమియందు ప్రాణమతో కుల్యమైనది ద్రవ్యము, ద్రవ్యముకంటె మేలైన
వాఁడు కుమారుఁడు, కుమారునికంటె భునమైనది దేహము, దానికంటె ప్రియమైనది
ప్రాణము, దానికంటె ప్రియమైనది యింద్రియసమాహము, దానికంటె ముఖ్యమైనది
మనస్సు, దానికంటె ప్రియమైనది బుద్ధి, దానికంటె ప్రియమైనది జీవము, దానికంటె
ముఖ్యమైనది ప్రత్యగాత్మ, దానికంటె ప్రియమైనది పరబ్రహ్మము, ఇన్నింటిలో మిథ్యా
త్మయు గోణాత్మయు ముఖ్యాత్మయు నతిశయములు. ఈ మూఁటికంటెను పరబ్రహ్మము
సర్వోత్కృష్టమని తాత్పర్యము.

|| శ్లో. విత్తాత్మతః ప్రియః పుత్రాగ్ని త్వన్వశరీరం తథాప్రియం, ప్రియాః శరీరాత్
స్వప్రాణాః ప్రాణాదాత్మ పరప్రియాః || శ్రు. ఇంద్రియేధ్యుపరావ్యాధ్యా అర్థభ్యశ్చ
పఠంతునః, మనసస్తుపరాబుద్ధి ర్బుద్ధేరాత్మామహాః || పఠ. మహాః పరమవ్యక్త మవ్యక్తా
కురుమాపః, పురుషాన్నపఠంకించి త్యాకాస్తాసాపరాగతిః || అను స్పృశి స్తత్త్వరస
రీతిని లోకములో ప్రాణసమానమైనది అర్థము. వానికంటె ప్రియమైనవాఁడు పుత్రుఁ
డు. వానికంటె ప్రియమైనది మనస్సు. వానికంటె ప్రియమైనది బుద్ధి. బుద్ధికంటె మేలై
నది ఆత్మ. వానికంటె శ్రేష్ఠమైనది అవ్యక్తము. అవ్యక్తముకంటె ఎక్కువైనవాఁడు పు
రుషుఁడు. ఆపురుషునికంటె గొప్పయైనది కొంచెమైనను ఎదియులేదని గుఱించుచున్నది.

ఆత్మయే అన్నిటికంటె ప్రియమనుటకు దృష్టాంతము. లోకములో కుమారుఁడైన
నవాఁడు ఏదైన నొకవేరనును చేసినట్లు రాజ్యాంగమువారికి రజాన్వై నయడఁ అశేరగుని

భైదులోనుంచి కఠినశిక్షకుపాత్రునిగాఁజేయ యత్నించిరేని వాని కల్గిదండ్రు లదిమాది సహింపక వారికిఁగల ద్రవ్యమంతయును రాజ్యాంగముతోఁజేరిన వారికి లంచములిచ్చి పడరాని పాట్లుపడి కుమారుని విడిపించుచున్నారు. దీనిచే ధనముకంటె తనయుండుతద్ద యు ప్రియుఁడని స్పష్టమగుచున్నది. ఒకవేళ ఆశేకముని లంచములు పుచ్చుకొని విడు వక వానికి విధించినదండనకు వానితండ్రి లోబడిన పదలదునునీరేని అందు కారఁడు ఒడబడక అధికారములతోఁ దనకును ఆచిన్నవానికిని నేవిధమైన సంబంధమును లేదని వాదించి తాను తప్పించుకొనుటకు యత్నించును. గనుక నుతునికంటె పెక్కువై నది దే హమగుచున్నది. ఇదిగాక చేడ్తపిత్తమును గావించిన యొకమనుష్యుని నగరివారు శిక్షిం చునప్పుడు ఆ శేకముని నేత్రములను తీసివేయుమని ఆజ్ఞాపించినయెడల వాఁడు కఠినదండ నకు ఒప్పుకొని ఇంద్రియములకు లోపముకల్గునని పరితపించుచున్నాఁడు. గనుక దేహము కంటె ఇంద్రియములు గొప్పవగుచున్నవి. ఒకవేళ అంతర్జితోపదలక కరకృష్టముచేయు నట్లు విధించిరేని ప్రాణమునుగూర్చి దుఃఖించుచున్నాఁడు. కాబట్టి ఇంద్రియములకంటె ప్రాణములు ప్రియమైనవి అగుచున్నవి అట్లు విధితక ప్రాణములవిడువనివలసినప్పుడు తన కు పరమందు నుఖముగలగ నవేషించును. గాన ప్రాణములకంటె ఆత్మ ప్రియుఁడగుచు న్నాఁడు. ఇవిధముగ విచారించిన ద్రవ్య భుక్త కఠిరేంద్రియదారులెల్ల దుఃఖపాతువులని స్పష్టమగుచున్నవి. కాబట్టి వానియందెవ్విధమయిన అభిమానమునుబట్టిక త్రికాలా బాధ్యమైన ఆత్మయే తాననిభావించి తనయందుఁ దానతప్పక యుండవలయుననిభావము.

అవతారిక:—ఆత్మానందమే ముఖ్యమనినను పుత్రుఁడు మొదలైనవిఆత్మయనియు అనేముఖ్యమనియు చెప్పినదేమనిన దానికి ఉత్తరము చేప్పుచున్నారు.

మ. తనకాలావధి సర్వోకర్త సుతుఁ డాతం డుర్వి గాణాత్మఁడౌఁ
దనుఁగాలాంతము దాఁకఁదాల్చుఁ దనునత్యంతంబుమిథ్యాత్మయాఁ
దనకంతంబున సద్గతులుగుఁదా ర్థ్యానింపఁ గర్తాత్మయాఁ
ఘనుఁడౌవీనికి గర్తవీనికగు ముఖ్యంబాత్మ తోషంబగున్.

టీ. ఉర్వికా=పుడమియందు, తన=తనయొక్క, కాల=జీవించుకాలముయొక్క, అనిధికా=అంతమందు, (అనఁగా) మరణకాలమందు, నుతుఁడు=కుమారుఁడు, సర్వోకర్త= సర్వోత్తమయొక్క సర్వవిస్తువులకు, కర్త=అధికారి, అతండు = ఆకాఁడుకు, గాణాత్మఁ డౌను=తనగుణమువలనకలిగినవాఁడౌను, తనుఁగాలాంతముదాఁకక- తనకాంతమును, కాలాంతముదాఁకను=ఉజ్జీవించియుండెడి అంత్యమువలన, తాల్చుకా=మోసికొనియుం డునట్టి తనపు=కఠినము, అత్యంతంబు=మిక్కుటముగా, మిథ్యాత్మ=మిథ్యయనుపేరు గలది, ఘా=అగును, తనకంతంబునక- తనకుకా = తానైనదీవునకు, అంతంబునక=

తుడము పైడికాలమందు, సద్గుణులగుగౌతమచిగురుగలుగుటకు, తాక=తాను, ధ్యానింపక=చింతించుటకు, కర్తృత్వయాక=చేయఁదగిన స్వరూపుడగును, వీనికి=ఈ మూఁటికిని, కర్తృకర్తయైనజీవాత్మ, ఘనఁడౌ=గొప్పవాడగును, వీనికి=ఈ జీవునకు, ఆత్మతోపంబు = బ్రహ్మనందము, ముఖ్యంబు=శ్రేష్ఠమయినది, అగుక=ఁటను.

తా. పుడమియందు తానుజీవించుకాలముయొక్క అంతమందు సర్వమునకు కర్తగుతుఁడౌను వాఁడెగొణాత్మి. తాను మృతినొందెడువఱకును తన్ను మోసికొనియుండెడి దేహము మిథ్యాత్మయవును. తనయొక్క చావునందు మంచితగులుగలుగుటకుగాను చింతించునట్టి జీవుఁడు కర్తాత్మయాను. ఈ మూఁడాత్మలకుఁ గర్తాత్మయే ముఖ్యుడగును. వీనికి తన్నుఁదానుగాఁ దలసికొనిన బ్రహ్మనందము ముఖ్యమని తాత్పర్యము.

పుత్తుఁడను మొదలైన మూఁడును ముఖ్యాత్మలు. తక్కినవి ఒక్కొక్కసమయమందు ఒక్కొక్కకారణమునుబట్టి అయినందున పూర్వపక్షములగుచున్నవి. ఆత్మయే ముఖ్యమయినందున పంచకోశములను త్రోసినను త్రోయఁబడకయుండు ఆత్మనందమే శ్రేష్ఠమగునని భావము.

అవతారిక:—పైనఁజెప్పినమూఁటిని విడిచిన అనందమే ఆత్మ స్వరూపమాననుట.

య. హితమావ్యాఘ్రిము మైత్రిసల్పఁగడుఁదా న నిష్ఠుండుగాకున్న న
తున్నతుడైన నృగవాఁడుగాఁడె జగతి న్సొంపొందుఘాసాదులే
హితవైరంబులు లేకయుండునటుల నే స్తేయంబుల న్బాసి న
మృతుడై జ్ఞాని వెలుంగు నీవవియు సన్న్యానింపు మాత్మన్దగన్.

టీ. వ్యాఘ్రిము=పులి, మైత్రిసల్పక=స్నేహముచేయఁగానే, కడుక=మిక్కిలి, హితమాక=మంచిదాను, తాక=తాను, ఇష్టుండుగాకున్నక=ఇష్టముగానివాడై యుండినేని, సత్కుతుడైనక=మంచికొడుకైనను, పగవాడు = విరోధియైనవాడు, కాఁడె=కాఁడా, (అవుననుట) జగతిక=భూమియందు, సొంపొందుఘాసాదులు=సొంపొందు=ఒప్పుచుండెడి, ఘాసాదులు = తృణము మొదలైనవి, ఏహితవైరంబులులేక=ఎవ్విధములైనవిమిత్రత్వ, కరుత్వములులేక, ఉండుక=ఉండును, అటులక=ఆప్రకారముగానే, హేయంబులన్బాసి=హీనవృత్తుల నన్నిటినివిడిచి, సమృతుడై=అందఱకు సమభావముగలవాడై, జ్ఞాని=బ్రహ్మజ్ఞులై, వెలుంగుక=ప్రకాశించును, ఈవు=నీవు, అవియుక=పైనఁజెప్పిన హితవైరములను, ఆత్మక=అంతఃకరణమందు, తగక=లేస్సగాను, సన్న్యానింపుము=బాగుగాయోజింపుము.

తా. పులితో మైత్రిచేసినయెడలఁ దనతోడలమోదఁ గూర్చుండును. మంచికొడుకైనను నానితో విరోధించినయెడల చంపును. పగచెలములులేని తృణము మొదలైన

సస్యవృక్షాదులు ఎవ్విధములైన కళుగ్రీవ మిత్రత్వములులేకయుండును. ఆ ప్రకారమే హిసవృత్తుల నన్నిటిని విడిచి అందఱుండును సమభావముగలవాడనై యుండుమనితా.

హేయంబులన్నాసి అనుటచే కామాదిదుష్టత్తులను విడిచి యని యర్థము. సప్త తుండై యనఁగా సప్త ప్రాణులయందును సమభావనగలవాడని భావము. అట్టివాఁడు నిత్యానందుడై విహికాముష్మికసుఖములం దిచ్చలేనివాడై ధనవంతులను బీడలను సమ ముగా నాలోకించుచు సర్వకాలములయందును తానైన బ్రహ్మాభిన్న ప్రత్యగ్జునువును తానే యని చూచుచు భేదవాదములులేనివాడై “శ్లో. మనసావచసాదృష్ట్యా గృహ్య తేఽన్యైః పీండియైః, అహమేవనమత్రోన్య దితిబుధ్యభ్యమంజసా” అను శ్లోకార్థము చొప్పున మనస్సుచేతను, వాక్కుచేతను, చూపుచేతను, చతుర్థకేంద్రియ వ్యాపారముల చేతను తలఁచినది, పలికినది, చూచినది లోనుగాఁగలవన్నియు పరబ్రహ్మమేయనియు ఆ పరబ్రహ్మము తానేయనియు దర్శించునని శుద్ధించుచున్నది. “ద్రష్టృదశ్యన దృశ్యా నాం విరామాయత్ర వాధవేత్, దృష్టిస్తత్రైవక ర్తవ్యం ననాసా గ్రావలోకనం” అనఁ గా ద్రష్టృ, చూచువాఁడు. దర్శన, చూపు. దృశ్య, చూడఁబడినరూపము. విరామాయత్ర వాధవేత్. ఎచటఁ బైని జెప్పఁబడిన చూచువాఁడును చూపును చూడఁబడినస్వ రూపములయింపుచున్నదో ఆ పరబ్రహ్మమందే “దృష్టిస్తత్రైవక ర్తవ్యం” దృష్టిని నిలుప వలయును. (అట్లుగాక) “ననాసా గ్రావలోకనం” భూమిమధ్యమందు దృష్టిని నిలుప రాదనిభావము. ఇట్లుటచేత సమభావనగలవాఁడు తానైన తనయందే దృష్టిని నిలుప వలెనుట. అట్టి భేదస్థితోడఁబ్రకాశించెడి బ్రహ్మతత్త్వ కామక్రోధాది గుర్వాసనలవీడి స్నేహవిరోధములులేక అందఱయెడల సమభావనతో ప్రవర్తించునని యెఱుఁగఁదగ్గది. మైత్రియును, పగయును, ఉదాసీనతయును, ఆర్ష శుఖమునకు వేఱుపడుటచేత వీటిని విడి చిన ఆనందమే ఆత్మస్వరూపమునుట. అట్టి ఆనందస్వరూపమును తెలిసికొనిన తత్క్షణ ముగలపాపములను సందేహములును నశింపఁబడిన తానే బ్రహ్మమగుననిభావము. అప్త విధానందములయందును ఆత్మనందము ఒక్కటియని గ్రహింపవలయును.

అపతారిక:— ఆత్మ నికలికయానందమనునది అనుభవమయ్యెడికొఱకు ఆలికయ మైన ఆనందమును చెప్పఁబూనిన, ఆనందము ఎన్ని విధములని అడిగిన ప్రశ్నకు క్షతమును జెప్పచున్నాడు.

మ. అనఘా యెట్లునఁ ద్రిప్రకారముల బ్రహ్మానందమా దాని ముగ తనయా యుష్టవిధాఖ్యలందు రవి తత్తత్త్వైవిధ్యమందై క్యమా ననఁగా బ్రహ్మనవాసనావిషయమోదాభిఖ్య లీమూఁడు గా వుననానర్హముదంబులంగనుము నీరయుల్లంబునందెల్పెదఁగ.

టీ. అనఘా = నిష్కల్మషుడైన నాయాచార్యుడా, ఎట్లనఁగ = (అనందవిభాగముల) ఏప్రకారములని అడిగితివని, బ్రహ్మనందము = బ్రహ్మనందము అననది, త్రిప్రకారములక = మూడువిధములుగాను, ఔక = అగును, తనయా = కుమారా, ముక = పూర్వమందు, దానిక = ఆ బ్రహ్మనందమును, అష్టవిధాఖ్యలక = (ఆత్మనందము, అద్వైతానందము, విద్యానందము, యోగానందము, నిజానందము ముందటిమాఁటిలోఁ గూడ) ఎనిమిదివిధములైన పేళ్లను, అందురు = (కొందఱు) చెప్పుదురు, అవి = అవియైనదను, తత్త్రైవిధ్యమందుక = తొలఁతఁజెప్పిన మాఁటియందు, ఏకమాక = కలియును, అనగా = ఈ ప్రకారమనగాను, బ్రహ్మనువాసనావిషయమోదాభిఖ్యల = బ్రహ్మ = బ్రహ్మ సంబంధమైనదియు, నువాసనా = ను = నుష్టైన, వాసనా = పూర్వవాసనయొక్కయు, విషయ = (జ్ఞానకర్తృత్వవిద్యపాఠములైన) విషయములయొక్కయు, మోద = ఆనందములయందలి, అభిఖ్యల = నామధేయములు, ఈమాఁడే = ఈ త్రివిధములే, కావునక = కాబట్టి, ఆసవ్యమదంబులక = ఆ = ఆట్టి, సవ్యమదంబులక = సమస్తానందములను, తెల్పదక = తెలియఁజేయుచున్నాను, నీయల్లంబునక = నీ అంతఃకరణమందు, కనుము = తెలిసికొనుము.

తా. నిష్కల్మషుడైన నాయాచార్యుడా? అనందవిభాగములు ఏప్రకారమని అడిగితివని బ్రహ్మనందమునది మూడువిధములుగాను అగును. కుమారా! పూర్వమందు ఆ బ్రహ్మనందమును ఎనిమిదివిధములుగానుండునని కొందఱు చెప్పుదురు. వారు హెచ్చుగాచెప్పిన అయిదును ఈమాఁటిలో కలిసియుండును. ఆమూడు విషయనగా బ్రహ్మనందమని, వాసనానందమని, విషయానందమని మూడువిధములు గనుక అన్ని ఆనందములను వాసిలక్షణములను చెలియఁజెప్పుచున్నాను. నీమనస్సునందుఁజెలిసికొనుము. ఆనందముయొక్క భేదములు మూడైన ముఖ్యపక్షము.

అవః — అష్టవిధానందముల వేఱుపాటులను చెప్పుచున్నారు.

మ. తనరు నృసింహముదంబును పిగతి బోధ న్నాసనానందమా ననుభోగంబుల గోచరప్రమద మాత్రానంద మెల్ల ప్రియం బునవిద్యాసుఖ మాగమోక్తగరిమక శ బూర్ణార్థమం దద్యయ మ్ము నుదాసీనతచే నిజప్రమదమా శ ముఖ్యాభ్యయోనిష్ఠచేన్.

టీ. బ్రహ్మమదంబు = బ్రహ్మనందము, ను పిగతిక = నిద్రనెరిను, తనరుక = ఒప్పును, బోధక = నిద్రలేనపుడు, వాసనానందము = వాసనానందముననది, ఔక = అవును, అనుభోగంబులక = అనుభవయోగములైన విస్తువులయందు, గోచరప్రమదము = విషయానందము, ఔక = అగును, అత్తేనందము = ఆత్మనందముననది, ఎల్ల ప్రియంబు

నక=అన్నివస్తువులు తనకు ప్రాప్తమయియుండిన, (అయితానందము) అగమోక్తగరిమతో-
అగమ=ఉపనిషత్తులయందు, ఉక్త=చెప్పబడిన తత్వమస్వాది మహావాక్యార్థవిచారణ
మునఁగలిగిన, గరిమ=మహిమచేతన, విద్యాసుఖము=విద్యానందము, జ్ఞా=అగును,
పూర్ణమందు=అన్నిపదార్థములు తనకుఁ గలిగియుండినను, అద్యయమ్మ=అద్యై
తానందము, ఉదాసీనత=సకలవస్తువులయందు తిరస్కరించెడు బుద్ధికలుగుటచేత,
నిజప్రమదము=నిజానందము, జ్ఞా=అవును, నిష్ఠచేత= (పైనిజెప్పిన ఆవిద్యానంద
మును నిరంతరము) నిష్ఠచేత, ముఖ్యాఖ్యాయా=ముఖ్యానందమాను.

తా. నిద్రవలెనుండునని బ్రహ్మానందము. నిద్రలోనుండి జగద్వాసనచేత మెల
కువగలుగుట వాసనానందము. తాను లేచినపిమ్మట తనకుఁగలిగిన వస్తువులన్నియు తనకం
టికిగోచరించిన సుఖము విషయానందము. అన్నివస్తువులు తనయింట కలిగియుండుట
ఆత్మానందము. అందఱకంటె దాను అన్నివస్తువులయందు నెక్కుడుగా నుండునట్టి సు
ఖము అద్యైతానందము. ఇవి విద్యను స్వభావసుఖములు. ఇవిగాక గురుముఖముగా నేరి
నేరియినెడు మహావాక్యార్థ విచారణలన కలిగిడి సుఖము విద్యానందము. దానినే
ముఖ్యముగా ధ్యానించుట యోగానందము. పిమ్మట చేయవలసినది లేక అది అదిగానే
యుండునని సహజానందము. ఇదే నిజానందమని తాత్పర్యము.

సమాధియందు అంతర్ముఖమై తెలిసికొనుటవలన కలిగినది బ్రహ్మానందమయి
నను బహిర్ముఖముగాఁ జెలిసికొనుటవలన మనస్సంతోషము గలిగిన ఆసుఖము విషయా
నందమగును.

అనః—అష్టవిధానందములలో విషయానందలక్షణమును గుఱించి చెప్పుచున్నాడు.

మ. విను మీమోదనిజస్థితం లైలిపద సీవీతానుమోదంబుచే
దనయా జాగ్రతనుండువాఁ డఖిల బోధలవ్యాయ నిద్రింప నా
మన మగతర్జుఖ మందుఁదాననగు బ్రహ్మానంద మాజాడ నా
తనిచిత్రేస్సఖ్యమే ధాత్రిలో విషయమోదంబౌఁజామీ యారయన్.

టీ. తనయా=మమరా, ధాత్రిలో=పుడమియందు, ఈమోదనిజస్థితం=ఈ-
తాప్రకారములయిన, మోద=(పైనిజెప్పిన) అష్టవిధానందములయందలి, నిజ=స్వభావ
ముగానుండెడి, స్థితం=కార్యములు, తెల్పెద=తెలియఁజెప్పెదను, వినుము=అలీం
త్రము, వీతానుమోదంబుచే=వీత=పోఁగొట్టబడిన, అనుమోదంబుచే=సంతోషము
చేతను, జాగ్రతనుండువాఁడు = జాగ్రదవస్థనుండుండెడి పురుషుఁడు, అఖిలబాధలవ్య
య=అఖిలబాధలు (తనకుఁగలిగిన) సమస్తదుఃఖములు, పాయ=పోవుటకుఁగాను,
నిద్రింప= (తయనముండు) నిద్రించఁగాను, ఆనునము = అబహిర్ముఖమైనమనస్సు,

అంతర్ముఖము—తనతల్లుతిరిగినముఖమును, అంధక—పొందును, దానక—అపొందినదానియందు, బ్రహ్మానందము—బ్రహ్మానందముఖము, అగుక—అగును, అజాదక—అహర్ముందు, ఆతని—అపురుషునియొక్క, శిశ్నము—చిదానందమే, అరయక—విచారింపగాను, విషయమోదంబు—విషయానందము, అగుజామి—అగునుగదా.

తా. కుమారా! పుడమియందు ఈ ప్రకారముగాఁ జెప్పిన అష్టవిధానందములయందలి స్వభావములుగానుండెడి కార్యములను తెలియఁజెప్పెదను ఆకర్ణింపుము. పోగొట్టబడిన సంతోషముతోఁగూడిన జాగ్రదవస్థయందుండెడి పురుషుడు తనకుఁ గలిగిన సమస్తదుఃఖములు నశించుటకుఁగాను కయనమందు నిద్రపోవునప్పుడు ముందుజాగ్రత్తలో బహిర్ముఖమైనమనస్సు తానైన కూటస్థబ్రహ్మమందు తిరిగినముఖమైనదగును. అవిధముగా అంతర్ముఖమైనదానియందు కలిగినపురుషుని మానసోల్లాసమే విషయానందమని తాత్పర్యము.

అష్టవిధానందములనఁగా బ్రహ్మానందము, వాసనానందము, విషయానందము, అశ్మీనందము, అద్వైతానందము, విద్యానందము, యోగానందము, సహజానందము అనునవి. బ్రహ్మానందమనఁగా నిద్రలో నిద్రించునట్లు బ్రహ్మములోఁజేరి తానే బ్రహ్మమైయుండుట. వాసనానందమనఁగా తాను అంతఃకరణముతోఁజేరి బహిర్వాసనవలన వెలుపల తిరిగినట్లు బ్రహ్మములోనుండివీలట. విషయానందమనఁగా నిద్రలోనుండి జాగ్రదవస్థకు తిరిగినప్పుడు సమస్తవిషయములు తనకు దృశ్యములగుట. అత్తానందమనఁగా ఇతరులకంటె పెక్కువకలిమిని తానుచెంది తనకంటె పెద్దవరును అధికులుగా నుండక యుండుట. విద్యానందమనఁగా తత్త్వమస్యాది మహావాక్యవిచారణచేసి అందువలన తనకు లభించిన ఆనందముతోఁ గూడియుండుట. యోగానందమనఁగా ఆయానందమును తాను సర్వావస్థలయందును నిష్ఠచేయుచుండుట. సహజానందమనఁగా లోకవ్యవహారాదులయందు ఆయాకాలములయందు ఆయాకార్యములు సహజమైనట్లు బ్రహ్మనిష్ఠయందు సహజముగానుండుట. వీనిలో విషయానందమునగుతించి యీశదృశ్యమఁ జెప్పఁబడుచున్నది. విషయానందమనఁగా వృత్తియందు ప్రతిబింబించిన ఆనందము. అది అంతర్విషయానందమని బహిర్విషయానందమని ఇరుతెఱుంగులు. వానిలో అంతఃకరణము ఇంద్రియాదులతోఁజేరి విషయముఖాపేక్షను జెందినపుడు వలయుపదార్థము లభింపఁగాఁ గలిగిన మోదమే బహిర్విషయానందము. ఆయంతఃకరణము ఇంద్రియాదులతోఁగూడక వాని నుండి మఱి బ్రహ్మవిషయకమందు దృష్టినినిలిపి ఆపరోక్ష సాక్షాత్కారప్రాప్తి లభించెడిసత్యంతము కలిగెడిసంతోషమే అంతర్విషయానందము. అట్టి యపరోక్షజ్ఞానములభించినను బ్రహ్మానందస్వరూపుఁడగుచున్నాఁడని భావము. మఱియు సుఖమైనది జాగ్రదవస్థకు మళ్ళినప్పుడు శరీరజ్ఞప్తికలుగుచున్నది. అందుచేత దుఃఖము సంప్రాప్తమగుచున్నది.

ప్రభువులు మొదలగువారు సౌఖ్యమునీ సదా యనుభవించెదరే; శరీరపరిగ్రహము గలవోట్లెల్ల దుఃఖముకలుగునని చెప్పరాదనిన అట్టివారికిఁగూడ జాడ్యముకలిగినను విడ్డ బలేకుండినను, కలిగి గిట్టినను, జీవించియుండియు లోబడి నడవకుండినను, నీతికప్పి ప్రవర్తించినను, భార్యలు గుణభూషణలుగాకుండినను, కత్తువులు ప్రబలై యుండినను దేశమందు అనావుష్టిగలిగినను దుఃఖము సంభవించుచున్నది గావున సౌఖ్యవంతులని చెప్పరాదు. అట్లుపలుకుట మోహముచేతనని ఎఱుఁగఁదగ్గది మోహములన కష్టములుగుఃఖములు గాఁదోచుటెట్లనఁగా, భారమును మోయువానికి నిర్జీతమునకంటె కొంచెమధికముగా కూలిదొరికినయెడల ఆబరువునుమోసినకష్టమును లక్ష్యముచేయక ఆనందించుచున్నాఁడు. అట్లుగాక సహజముగదొకకడి కూలికంటె తక్కువదిక్కఱేని దుఃఖపడుచున్నాఁడు. పనివాండు తమకు పనిలేకపోయిన పరితపించుచున్నారు. కాఁబట్టి ఈ కష్టకార్యములన్నియు వీరలకట్లు సౌఖ్యహేతువులగాఁ దోచుచున్నవో అట్లే ప్రభువులు మొదలగువారికిని మోహముచేత సుఖములుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. జ్ఞానులకుఁగూడ దుఃఖముకలదాయనిన కలదనియే చెప్పవలయును. ఎందుకనఁగా జ్ఞానికిని దేహముకలదు. విలే జ్ఞానికిని అజ్ఞానికిని భేదమేమనఁగా: జ్ఞాని సమస్తదుఃఖములను అంతఃకరణము ఇంద్రియాదులతోఁ జేరుటవలన కలిగినవేకాని సర్వసాక్షియైన తనకు లేవని తెలిసికొనును. జ్ఞానవిహీనుఁడు అన్యనిష్ఠమైన ఆదుఃఖములను తనయందే ఆరోపించుకొని పరితపించుచున్నాఁడు. మఱియు దేవతలకూడ ఒండొరులు యుద్ధముచేయుటచేతను, ఒకరినొకరు శపించుకొనుటచేతను, పుణ్యకర్తము నశించుటచేత వాశముకలుగుటవల్లను, ఇంక ననేక సంకటములు కలుగుటచేతను, దుఃఖపడినట్లు శ్రుతిస్మృతులయందును పురాణములందును చెప్పఁబడియున్నది గాన, శరీరస్ఫురణ యెచ్చటెచ్చటఁగలదో అచ్చటచ్చట దుఃఖములే కనఁబడుచున్నవి. అయితే దేవతలను ఆనందస్వరూపులని చెప్పటకు కారణమేమనఁగా బ్రహ్మచేత్ర తనకు సంప్రాప్తమయినదుఃఖములను అంతఃకరణిష్ఠముగా నెల్లుకనుఁగొనుచున్నాఁడో ఆతీరుననే అమరులను జూచుటవలన వారిని ఆనందస్వరూపులని కాస్త్రములు వెల్లెచున్నవి. గనుక శ్లో. సశరీరస్యసదుఃఖత్వా దాస్త్రి ప్రిత్ వ్యాహతాయతః, అతఃశరీరము క్తగ్ధం యత్సంకుర్యాదతంద్రితః॥ అను శ్లోకార్థము చొప్పున హిరణ్యగర్భశరీరపర్యంతమును దుఃఖముతోఁ గూడికొనియున్నందున శరీరముతోఁగూడిన ముక్తివిషయమయి ప్రయత్నపడక ఆశరీరము క్తగ్ధము ప్రయత్నపడవలెను. ఎందుకనఁగా? నిద్రయందు శరీరపరిగ్రహంబులేదు గావున దుఃఖంబులేదు. మెలకువయందును స్వప్నమందునును శరీరపరిగ్రహంబు కలదు గావున దుఃఖంబు కలదు. ఈతీరున ఆత్మకు శరీరపరిగ్రహముననే దుఃఖము సంప్రాప్తమగుచున్నందున దుఃఖము అగంఠకమేగాని స్వాభావికముగాదని స్పష్టమగుచున్నది. శ్లో. వభూతపంచకాస్మాపి కర్తాః

కేవలకపి, ఉభాభ్యాంమిలితాభ్యాం తచ్చరీతమపజాయతే" అనునట్లు కర్తృబుత్వోఽగూఢిణిన పంచీకృత పంచమహాభూతంబులవలననే శరీరంబు కలిగినని సూఢిపడుచున్నది. ఇందుకు దృష్టాంతము ఘటము పుట్టుటకు ఉపాదానకారణముగు మృత్తికచేతనే కార్యముగలుగక నిమిత్తకారణముగు కులాలన్యాపారము మృత్తికకు మఖ్యకార్యంబైన టువలె కేవల పంచమహాభూతంబులవలనను గాని కేవల కర్తృవలనంగాని శరీరము గలుగక ఆరెంటియొక్క కూటుమిచ్చే బుట్టుచున్నదని తెలియుచున్నది. ఘటమునకు నిమిత్తోపాదానకారణములగు కులాలన్యాపారమును మృత్తికయును లేనియెడల ఘటంబును నాను సూపంబులు ఎన్నిధమునకలుగవో ఆతీరుననే దాకర్షణాత్మకమందు ఉపాదానకారణముగు భూతంబులను ఛాతికప్రపంచంబును స్థాయిగానుండినను అద్వితీయుండగు పరబ్రహ్మమును బహిర్విషయానందమనందుండినది అపరోక్షజ్ఞానముచేత తానే యని యెఱింగినేని నిమిత్తకారణంబగు కర్తృబునశించుచున్నది. అట్లు కర్తృబు నశింపగానే శరీరము కలుగదు. ఎప్పుడు శరీరములేదో అప్పుడు జన్మములేదని సుప్రసిద్ధము. మెలకువయందును స్వప్నమందును కర్మమున్నందున శరీరంబుకలదనియు నిద్రయందు భోగప్రదంబగు కర్మములేనందున శరీరంబులేదనియు భావము.

అవతారిక :—బ్రహ్మనందలక్షణముగుఱించి దిగువనచ్చేడి రెండుపద్యమాలచే తెలియఁబఱచుచున్నారు.

ఉ. తక్కువ నిచ్చుగోచరమునదం బింక గత్తిపుటివ్యభాళికి

నొక్కకు మీపు గృధ్రము సభోగతి నీడముఁ జేరుఁగాన న

ల్లిక్కుల కాత్మచేరక యుడిర్లనుషు ప్రిని జెంద జీవుఁడా

మక్కువఁ దన్నయుండగు సమమ్ముగ నత్తటిబ్రహ్మమోదమాన్.

టీ. ఇలక్ష=భూమియందు, తక్కువనిచ్చుగోచరముదంబుల=తక్కువలక్ష=సీనమును, ఇచ్చు = కలుగఁజేయుచుండెడి, గోచరముదంబుల=విషయసుఖమును, తత్త్రిపుటివ్యభాళికి=తత్=అదివిషయసుఖమునుగూర్చి, త్రిపుటి= (అంతరమధ్యబాహ్య) త్రిపుటులయందలి, వ్యభా=గుఱుములయొక్క, ఆలికి= సమాహవనకు, ఈవు=నీవు, పొక్కకుము = (మనశ్చలనముచేత) వ్యాకులపడకుము, గృధ్రము=గద్ద, సభోగతి=అకాశసంచారముచేత, నీడము=తనగూఁటిని, చేరుఁగాన= చేరును కాఁబట్టి, నల్లిక్కులకు= నాలుగుదిక్కులయందండిన పదార్థములనుగుఱించి, ఆత్మ=పోవుచుండెడి యింద్రియములతోఁగూడిన అంతఃకరణము, చేరక = అదిక్కులకుపోక, ఉద్ధిగ=అలికయమైన, నుషుప్రిని=నిద్రయందు, చెంద=చెందఁగాను, జీవుడు = చిదాభాసుడు, సమమ్ముగ=సమముగాను, అమక్కువ=అట్టి ప్రేమతోడను, తన్మయాండగు

—(అంతఃకరణములయొక్క తాదాత్మ్యమును) సాచినవాడగును, అక్షరీ—అసమయమందు, బ్రహ్మమోదము—బ్రహ్మనందము, బో—అవును.

తా. భూమియందు హీనమును కలుగజేయుచుండెడి విషయసుఖములైన అంతఃకరణమనగ బాహ్య శ్రీపుటలయందలి సుఖసమాహములకు న్యానులపడకుము. గడ్డ ఆకాశ సంచారముచేత తనకూడిలో చేరునటువలె నాలుగుదిక్కుల సంచరించెడి ఇంద్రియములతోగూడిన అంతఃకరణము అవిషయసుఖములనుపొంద అశయమైననిద్రయందుచెందగాను చిదాభానుడు సమముగా విశ్వాసముతో అంతఃకరణముయొక్క తాదాత్మ్యమునుసాచినవాడగును. అసమయమందు బ్రహ్మనందము కలుగునని తాత్పర్యము.

శ్రీపుటలనఁగా: జ్ఞాన జ్ఞాన క్షేయములు అంతఃకరణమిది. ద్రవ్యదత్తవద్యత్వములు మనశ్శ్రీపుటి. కర్మ కారణ కార్యములు బాహ్యశ్రీపుటి. ఈ శ్రీపుటలు అంతరింద్రియ, జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియములవలన కలిగిన ఒక్కొక్క ఇంద్రియమునకు మూడేసిగాకలుగుచున్నవి వీనివివిధము మొదటి ప్రకరణమందు వ్రాయబడియున్నది. ఈ శ్రీపుటిలోఁ గలగు విషయసుఖములు పెక్కుదశములతోఁ గలిసియున్నందువలన సుఖములేదు, గమక సుఖ స్థితి సమాధిస్థితియందు అత్యవధి బ్రహ్మమందున్న తన్నయమై సుఖమును అనుభవించుటయే బ్రహ్మనందమని భావము. గృహము నభ్యంతరికముఁ జేరుఁగానక అనుటవలన గడ్డ ఆకాశమార్గమునఁగించుచు తనకూడికివచ్చునపుడు మిక్కిలివేగముగా నేలెంచుచందమున బీపుడును దేనిచేతను అడ్డబడక సుఖ ప్రియును అపేక్షించుటచేత నదియు బ్రహ్మనందమగును. కాఁబట్టి విషయానులయందు బుద్ధిని నాటనియ్యక బ్రహ్మతాదాత్మ్యమును పొందుటే బ్రహ్మనందమని తెలియవలెను.

మ. అరుదైయొప్పు సుఖ ప్రితోష మగు నాత్మానంద మద్దానికై
ధరఁ బుష్పాదులఁ జేర్చి నిద్దురఁ గొనక శ్లాఘనప్రమోదం బగున్
వరుసక శ్రీపురుషాదిగౌరవ మగు నిర్యావ్యపారి నిద్రాప్తి యు
ట్టరయనాన్వీనుభవానుమోదమదె బ్రహ్మనందమకా నర్భకా.

టీ. అర్థకా=పుష్పఁగా, అరుదై=(వేదాంతమహాకావ్యమందు) అనుభవమై, ఒప్పు=ఒప్పుచుండెడి, సుప్తితోషము = నిద్రాసుఖము, అత్తనందము = బ్రహ్మనందము, అగున్=అగును, అద్దానికై = అనుభవమునకై, ధరన్=భూమియందు, పుష్పాదున్=పుష్పములు మొదలైనవానిని, చేర్చు=చేర్చి, నిద్దురన్=సుఖమైన, కొనక=గ్రహించెనేని, శ్లాఘనప్రమోదంబగున్=శ్లాససుఖమగును, వరుసక=క్రమముగాను, శ్రీపురుషాదిగౌరవము-శ్రీ=ఇది ఆడుది, పురుష=వీడుమగవాడు, అది=ఇదిమంచిది ఇదిచెడ్డది అను మొదలగునవి, భూవ్యమగు=ఏమియులేనిదైన, నిర్యావ్యపారి = ఏప్రయత్నము

లేని, నిద్ర=నిద్రయొక్క, ఆప్తి=ప్రాప్తి, అట్లు=ఆప్రకారము, ఆర్యుక్ = విచారింపగా, స్వానుభవానుమోదము=తనయందు తానుగా తెలిసికొనినసంతోషము, అదే=ఆ స్వానుభవానుమోదమే, బ్రహ్మానందము=బ్రహ్మజ్ఞానమువలన కలిగినసుఖము, ఔక్ = అవును.

తా. పుత్రా! వేదాంతమగు ఆహుషమై ఒప్పుచుండెడి నిద్రానుభవము అత్యు నందమగును, అనుభవమునకై భూమియందు పువ్వులు వాంసతూలికాశల్పములు మొదలైనవానినిజేర్చి అనిద్రాసుయమునకై నిద్రించెనేని సాననుభవమున, క్రమముగా అడు ది మగవాడను భేదముచేరియక ఏకయత్నమునాచేయక నిద్రాప్రాప్తికామువలె తన్ను దాడెలిసికొనిన సుఖము ప్రహ్లాదమగునని తాత్పర్యము. అనగా నొకమనఃస్వరూ పుగాఢనిద్రలోనున్నతఱి స్త్రీలని, పురుషుని, తనవలన అన్యలని భేదములేక యం దురీతిని సుఖప్రాప్తినందమగు మగ్గుడైనవానికి బ్రాప్తిత్వస్వప్నప్రసంగములు తెలియ వు గావున ఆస్పృహ కలిగిన స్వానుభవానందమే బ్రహ్మానందమనుచున్నది.

అవతారి :—నిద్రయందులభించిన అనందము నాకెట్లు నిద్రనమగునని శిష్యుఁ డడుగుచున్నాఁడు.

మ. అమరస్తుత్య విముక్తి కీరస సహాయం బౌప్రియం బెల్లెడన్
సమమైయుండదు బోధహీననిజసాక్షాద్యోగనుప్తుండు తో
మమయుండై వెలయుండె వానిమదితోరపం బంత ధీరూపమై
యమర నృసిలునంచుఁ గాంతునది ప్రత్యక్షంబు నాకెట్లగున్.

టీ. అమరస్తుత్య-అమర=దేవతలచేతను, స్తుత్య=కొనియాడఁదగిన యాచార్యుఁ డా, విముక్తికీ=మోక్షమునకు, ఈరసన్=ఈభూమియందు, సహాయంబు=ఉపకార ము, బౌప్రియంబు=అగునట్టిప్రియమైనది, ఎల్లెడన్=ఎచ్చోటను, సమమై = సమాన మై, ఉండదు=ఉండదు, (అనగా నొకరిహృదయమందున్నట్టింకొకరిహృదయమందుం డడనుట) బోధహీననిజసాక్షాద్యోగనుప్తుండు-బోధహీన = తెలివితేని, నిజ=స్వకీయ మైన, సాక్షాద్యోగ-సాక్షాత్=అనుభవమైన, యోగ=ప్రాప్తిమైన, సుప్తుండు=నిద్రఁ బోవువాఁడు, తోషమయుండై=అనందస్వరూపుడై, వెలయుండె=ప్రకాశింపఁడా, వా ని=అట్టిపురుషునియొక్క, మది=మనస్సునందలి, తోషంబు=అనందము, ధీరూపమై= విజ్ఞానస్వరూపమై, అమరన్=ఒప్పునట్లుగాను, భాసిల్లునంచున్=ప్రకాశించునని, కాం తున్=మాచెడను, అంతన్=పిమ్మట, అది=ఆయానందము, ప్రత్యక్షంబు=నిదర్శనము, నాకున్=నాకు, ఎట్లు=ఏప్రకారము, అగున్=అగును.

తా. దేవతలచేత కొనియాడబడిన నాయాచార్యుడా! ఈ భూమియందు మోక్షమునకు సహాయమైన అనందము ఒకరి హృదయమందున్నట్లు ఇంకొకరి హృదయమందుండదు. తెలివిలేక తనకు అనుభవముగాని ద్రవ్యపునాడు అనందస్వరూపుడై ప్రకాశించువాడా? అట్టివానియొక్క మనస్సంతోషము విజ్ఞానస్వరూపమై ప్రకాశించునని చూచెదను. అయానందము ప్రత్యక్షముగా నాకే ప్రకారముగా నగునని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—పై ప్రశ్నకు ఈ తైత్రీయము చెప్పుచున్నది.

మ. నవనీతాజ్యము లొక్కటయ్యరుచుల శ్చ న్నామసప్తరూపంబులకా
భవి వెవ్వేటగురితి జాగ్రమున సంపూర్ణస్థితిసావంతనం
భవవిజ్ఞాని వెలుంగు దుఃఖగతహృద్భంగంబునం గంకణాం
బువులబ్జాకరనేతువులగిది దోద్వేధాత్మఁ డొక్కండగున్.

టీ. నవనీతాజ్యము-నవనీత=వెన్నయ, ఆజ్యములు = నెయ్యియు, ఒక్కటయ్యు=ఒకటివివన, రుచుల=రుచులచేతను, నామసప్తరూపంబుల=నామ=వేర్వేర్చేతను, స్వరూపంబుల=రూపములచేతను, భువిక=భూమియందు, వెవ్వేటగురితిక=వెవ్వేటగానయినట్లు, జాగ్రమున=జాగ్రదవస్థయందు, సంపూర్ణ=సంతోష, స్థితి=నిలబడచేతను, సావంత=మనస్సునందు, సంభవ=పుట్టిన, విజ్ఞాని=బ్రహ్మజ్ఞాని, వెలుంగుక=ప్రకాశించును, దుఃఖగతహృద్భంగంబున=దుఃఖ = (అధివ్యాధిరూప) దుఃఖములచేతను, గత=పొందబడిన, హృత్=మనస్సుయొక్క, భంగంబున=నాశనమునందు, గంకణాంబువులు=గంకణ=నీటిబిందువు, అంబువులు=ఉదకమును, అబ్జాకరనేతువులు=అబ్జాకర=తటాకము, నేతువులు=కట్టయు, పగిదిక=వలెను, తద్దోద్వేధాత్మఁడు=అవిజ్ఞానస్వరూపుఁడు, ఒక్కండగుక=ఒక్కఁడేయగును.

తా. వెన్నయు నెయ్యియు ఒక్కటియే అయినను రుచులచేతను నామరూపంబులచేతను వేర్వేర్చైనట్లు జాగ్రదవస్థయందు సంపూర్ణ స్థితితో గూడిన మనస్సువలనఁబుట్టిన విజ్ఞానముగలయొగి ప్రకాశించును. దుఃఖముతో గూడిన మనోనాశనమందు నీటిచినుకు నీరే అయినటువలెను, చేరువు కట్టవినటువలెను, ఆ విజ్ఞానస్వరూపుఁడు ఒక్కఁడేయగునని తాత్పర్యము.

అడఁగా: పాలుగాంచి పేటబెట్టివిలుకగా వెన్నవుట్టుచున్నది, అవెన్నను గాఁచఁగా నెయ్యి అగుచున్నది. అఒక్క పాలవలనఁగలిగిన వెన్న నెయ్యి అనువానియొక్క రుచులును రూపనామములును ఒక్కటిగానుండక భేదించినట్లు బ్రహ్మజ్ఞానియు మొత్తవయందు ప్రకాశించినను విచారణచేత పయనికెప్పినజన్నియు ఒక్కటియేయైనట్లు గళలమైన నాచ్యపదార్థములను వర్ణించినవాడగుటవలన ||నవ్యత్రయోగ్నూపాత్మా నవ్యత్ర

తావశేషకః, శుద్ధచైతన్యరూపాత్మా సర్వసిద్ధివినిర్దితః” అను ఉపనిషద్వాక్యముచో
 పైన అంతటను నిండినదగు సముగలవాఁడును, అంతటను మిగిలినవాఁడును, శుద్ధచైతన్య
 స్వరూపుఁడును, తనకంటె భిన్నములగు సకలసిద్ధులను లేనివాఁడును ఆ పుమాత్మయే
 గనుక ఆ పుమాత్మయే తానై యుండునని భావము. “స్వయంబ్రహ్మస్వయంవిష్ణుః స్వ
 యంమింద్రః స్వయంశివః, స్వయంవిశ్వమిదంసర్వం స్వస్మాద్దన్యన్నకించనః” అని మహా
 వాక్యరత్నావళి. గనుక ఆ బ్రహ్మజ్ఞునియే బ్రహ్మయ్యను, విష్ణువును, ఇంద్రుఁడును, శివుఁ
 ఁడును ఈకవలెబడుచుండెడి సర్వప్రపంచమనియు అతనికింటె వేరేకొంచెమైనను లేద
 నియు స్ఫురించుచున్నది. కావట్టి గురువు ఖముగా విచారణచేసినయెడల జరిగినది జరగఁ
 బోవునది జరుగుచుండునది తెలిసికొనువాఁడు, సమీపమున నుండునది దూరముననుండు
 నది మొదలైన సర్వము చిన్మాత్రస్వరూపమేయగును. “ఆత్మనోశ్యస్తుమనాస్తి సత్త్వ
 మాత్త మయంజగత్” అను ప్రమాణముచో పైన ఆత్మకంటె వేరొకఁడు పొట్టు అంతమా
 త్రమైనను లేదనియు సర్వప్రపంచము ఆత్మ మయమేయనియు ఎఱిగి “స్వయంనాహం
 నచాన్యంనా సత్త్వంబ్రహ్మైవకేవలం” అనురీతిని నీవు, నేను, అన్యము అను భేదబుద్ధిలేక
 సర్వము బ్రహ్మస్వరూపమేయని భావించువాఁడె విజ్ఞానస్వరూపుఁడు.

అపతారః :—వాసనానందమును గుఱించి వివరించుచున్నారు.

శా. ఆనందం బెవఁ బాసి రా నిలఁ బనేమయ్యా యతం డిట్లన
 న్నానాభూతభవార్జితక్రియలు విన్నాణంబుగాఁదెచ్చు స
 న్నానింపంబడుచుండును ప్రిగుఱు మాత్రన్యాసివీతెంచు నా
 యానందంబగు వాసనామయము నీరవానింపు మెంతేనియున్.

టీ. అతండు—(ఏకమైన బ్రహ్మనందముఖమునబొందిన) ఆపురుషుఁడు, ఆనం
 దంబుకొంతన బ్రహ్మనందమును, ఎవఁబాసి—విడిచిపెట్టి, ఇలక—భూమినిగూర్చి, రాక
 —వచ్చుటకు, పనేమి—ఏమిపని, అయ్యా—గురుస్వామి, ఇట్లనకొక ప్రకారముశిష్యుఁ
 ఁడగుఁగాను, నానాభూతభవార్జితక్రియలు—నానా—బహువిధములైన, భూతభవ—హా
 యినజన్మములయందు, అర్జిత—సంపాదించబడిన, క్రియలు—ప్రార్థకర్తములు, విన్నా
 ణంబుగాక—విశేషముగాను, తెచ్చుకొనెలపలికితీసికొనివచ్చును, సన్మానింపంబడుచుం
 ఁడును ప్రిగుఱుమకొనసన్మానింపంబడుచుండు—గుఱుగా నిర్దించితి నని అనిద్రాగుఱుమును
 మఱవక కొనియాడఁబడుచుండునట్టి, సుప్రిగుఱుమకొనిద్రాగుఱుమును, ఆత్మకొ—అం
 తఃకరణముందు, పాసి—విడిచి, వీతెంచుకొ—జగద్వాసనచేత వెలుపలికివచ్చును, అయా
 నందము—అగుఱు ప్రిగుఱుమునునది, వాసనామయము—వాసనానందము, అగుకొ—అగును,
 ఈవు—నీవు, ఎంతేనియుకొ—అగుఱుమునంతయును, అనింపుము—(తెలియ) వినుము.

తా. ఏకమైన బ్రహ్మనందమునుపొందినవాఁడు జగద్విషయములను విడిచినవాఁడైనను ఘోషినిగూర్చినప్పుడు మిఁది అయ్యో అని అడిగితేని అనేక ప్రకారములుగా జ్ఞానోత్పత్తికి పూర్వజన్మములగుండు సంపాదించుచున్న ప్రాబ్ధికర్మములైనవి బ్రహ్మనందమునువిడిచిచి మాటిమాటికి వెలుపఁగితినికొనివచ్చుచుండును. నిద్రనుండిలేచి అని ద్రాసుఖమును గొనియాడు గుండువాఁడు దానివిడిచి వెలుపఁగి వచ్చుచున్నాఁడు. అవెలుపఁగివచ్చినవాఁడు బ్రహ్మనందమును పవించుటే వాసనానందముని తాత్పర్యము.

అకర్మజాలద్వ్యతేజంతు ర్విద్యయాచరిమచ్యతే, స్వరూపావస్థితిర్భక్తి సద్భక్తిం శోహంత్యతదనమ, చిత్తేచలతిసంసారో నిశ్చలేమోక్షక్షయ్యతే, అను వాక్యార్థములచొప్పున జంతువు కర్మములచేత బద్ధమౌచున్నదనియు, జ్ఞానముచేతఁ దెలియఁబడుచున్నదనియు, స్వరూపమగుండుంటున్న మోక్షమనియు, అట్లుండెనుంటున్న దుఃఖమనియు, చిత్తచలనమే సంసారమనియు, నిశ్చలచిత్తమే మోక్షమనియు స్ఫురించుచున్నది. కాఁబట్టి వాసనలచేతిఁగట్టఁబడఁగఁ మోక్షస్వాద్యావసనాక్షయః, అనువాక్య వాసనలనునశింపఁజేయుటే మోక్షమగుచున్నందున విషయచింతనములయందు బుద్ధిని ఊననిచ్చిన బంధమగును. గాన సకలమైనకారకములను క్షయింపఁజేసికొని బంధములనువిడచి, యాజాగ్రతినుమిప్తిస్థాయస్య జాగ్రన్నవిద్యతే, యస్యనిర్వాసనోబోధఃసజీవన్ముక్తఃచ్యతే, అను ప్రమాణవాక్యములరీతిని ఎఁడు దృశ్యగుణదార్థములయందు నిద్రఁజేందినవానివలెనే తెలియఁజుండి ముఖభాగస్వరూపమైన నిజరూపమగుజాగ్రతుఁడైయుండి విషయానందములయందు జాగ్రత్తలేక వాసనావిహీనమైన పూర్ణజ్ఞానముగలవాఁడో అట్టి పురుషుఁడే జీనన్ముక్తుఁడు అట్టివాఁడు పూర్వజన్మగుంచిత ప్రాబ్ధికర్మములచేత బ్రహ్మనందమునుండి మఱి ప్రపంచముతట్టుతిరిగినను నిద్రించినవాఁడు నిద్రనువదలి మెలకువకువచ్చినప్పుడు నిద్రయొక్కనుఖమును గొనియాడినట్లు ఆబ్రహ్మనందమును గొనియాడుట వాసనానందమని భావము.

అవతారిక:—నిజానందలక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.

చ. తలఁపు జనింప దేహముని తా నిజమోదము డాఁగ స్వాత్మదుర్మలభవవార్ధిలోఁ బడుఁ బూరకృతకృత్యము చేత వారికిఁ గలుగుట యెల్లఁ దత్కృతమే తావున మధ్యమకాల మిచ్చునిర్మలమునివృత్తిదానఁ జెడఁగమానసవృత్తినిజప్రమోదమాన్.

టీ. తలఁపు=మనస్సంకల్పము, జనింప=పుట్టినను, తా=తాను, దేహము=దేహమునైనని, నిజమోదము=దాఁగ-నిజ=తనయొక్క, మోదము = సహజానందము, డాఁగ=మళ్లం గుఁగాను, స్వాత్మదుర్మలభవవార్ధిలో-స్వ=తానైన, అత్త=కూటస్థులైనవారము, దుర్మల=దుష్టములములతోఁగూడిన, భవవార్ధిలో=జన్మసముద్రము

దు, పడుకొ=పరనమను, వానికికొ=అట్లుగనువానికి, పురాకృతకృత్యముచేతకొ=పూ
ర్యజన్మకృతకర్తృములచేత, కలుగుటయొక్కొ=కలిగిడినద్యము, తత్కృతమి=అజన్మసం
చితమి, కావునకొ=కనుక, మధ్యమకాలము = (భూతభవిష్యత్కాలముల చెట్టినడుము
నుండి) పర్వమానకాలము, నిర్మలమునిప్పుత్తికొ-నిర్మల=అతిస్వచ్ఛమైన, మునిప్పుత్తికొ
=నిస్సంకల్పపుత్తిని, ఇచ్చుకొ=ఇచ్చును, దానకొ=అప్పుత్తిచేతను, మానకప్పుత్తి=అంతః
కరణవ్యాపారము, చెడకొ=నశించినచో, నిజప్రమాదము=నిజానందము, బొకొ=అగును.

తా. మనస్సంకల్పముపుట్టినను తాను దేహమునుతలంపుతోచఁగానే తనయొక్క
సహజానందము మఱుంగుచి తనయొక్క మాటసచ్చైతన్యము దుష్టములములతోఁగూడిన
జన్మవార్తిలోబడును. అప్రకారముగాబుడెనువానికిఁగలిగిడి నుఖదుఃఖములుఅన్నియు
అకర్తమేగనుక వృత్తిసూత్రమైన మానముచేత మానస్సృత్తిచెడినయెడల నిజానందము
కలుగునని తాత్పర్యము.

తలఁపుజనింపఁదాదేహముని అనుటచేత ఏపురఘండు తానేదేహమునుతలంపునుగలి
గియున్నాడో అపురఘండు ప్రకృతివల్లపుట్టిన గుణములను అనుభవించుచున్నాఁడు.
అట్టివానికి నుఖదుఃఖరూపములైన గుణములయొద్దా సక్తికలిగియుండుటందేని పంచమల
ములతోఁగూడిన జన్మసాగరమందుబడి పుణ్యాపుణ్యరూపములయిన త్రేత్రములయం
దు పుట్టుచుగిట్టుచునుండును. గనుక అట్టి మిథ్యాస్వరూపంబును దుఃఖపాతువులగుజన్మ
ములకు కారణంబును కర్తస్వరూపంబును నగు శరీరహరిగ్రహణమునువిడిచి దానియందుం
డెడి దేహి సకలేంద్రియవ్యాపారములచేత ప్రకాశించువానివలెఁగనబడియు అవ్యాపా
రములతో సంబంధములేక మిక్కిలి నూత్నరూపముగలిగి త్రేత్రమనెడిదేహమందు సర్వ
వ్యాపారములకు ఉపద్రవ్యమై ||ఉపద్రవ్యమనునంతాచ ధర్మాభోక్తామహేశ్వరః, పరమా
త్మేతిచాఘృతో దేహేస్త్రికొపురుషః|| అను భగవద్వాక్యముచొప్పున అనుమోదిం
చువాఁడును, భరించువాఁడును, భుజించువాఁడును, నియామకుఁడును, ఉత్కృష్టుఁడు
ను పరమాత్ముఁడునుగా నున్నాడని తెలిసికొనినవాడే నిజానందస్వరూపుఁడనిభావము.

మానస్సృత్తిచెడికొ అనుటచే బ్రహ్మ సాక్షాత్కారమువచ్చినవానికి విషయాపేక్ష
తోలఁగుచున్నది. అందుచే దేహమే తానను అభిమానమునశించుచున్నది. ఆ యభిమాన
ముతోఁగానే జగము భ్రాంతియను దృఢజ్ఞానముకలుగుచున్నది అట్టివానికి సంకల్పము
చేయనేరదు గనుక నుఖదుఃఖములు జగన్మత్త స్వప్నమువలెను ఇంద్రజాలమువలెను తోచి
నశించుటవల్ల మాయామయంబని స్ఫురించును. అట్టి స్ఫురింపగలవానికి అంతఃకరణవ్యాపా
రములన్నియు నశించిపోయి మనస్సు నిలుకడిగానుండును అనిభావము. శబ్దాలనువిడిచి
మనస్సును నియమములో నిలిపినవాఁడు అట్లు ||బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మః|| నశించిన

కాంతరి, సమస్యోపాధులేషు మద్భక్తింబరలేపరామ్ అను గీతోక్తిచోప్పుక నష్టమైనవస్తువులకు దుఃఖాదక రానివస్తువులనుకోరక సమస్తస్థానిలకుండు సమభావనగలిగి సర్వోత్కృష్టమైన సచ్చిదానందస్వరూపమందే భక్తిజేయుమందును కాబట్టి అహంకారంబలందర్పం కామక్రోధంశుగ్రహమ్, విమచ్యనిర్మమత్వాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే అనునట్లు అహంకారము, సామర్థ్యము, దర్పము, కామము మొదలయినవానిని విడిచివారకు బ్రహ్మభావమును పొందుటకు సమర్థుడు.

అనంతరికః— ముఖ్యానందలక్షణమునుగుఱించి చెప్పుచున్నారు.

మ. నిజమోదం బగు ముఖ్య మన్న నుఖలో నీరంబె పై చెప్పుయై
సుజన సుత్యక్త వెంగుమాడ్కి నులుంగై సొంపొందుగర్వంబెయా
నిజనుం దొందినముఖ్యమావిషయము నీ ల్నిద్రొంప నిర్నిద్రలో
ధ్వజదండాకృతి దేహమైచుత సావంతంబొప్పందస్సుఖ్యమాన్.

టీ. సుజనస్తుత్య = కత్తురుపుచే గొనియాడఁదగిన శిష్యుఁడా, నిజమోదంబు = నిజానందము, ముఖ్యమన్న = ముఖ్యమని చెప్పితివేని, ఉఖలోనీరంబె = కుండలోనిజలమే, పైచెప్పుయై = కుండపైనవచ్చిన ఉబయై, వెంగుమాడ్కి = ప్రకాశించునటులు, అనుక = దేహము, సొంపొందుగర్వంబె = (వెలుపల) ప్రకాశించెడి అహంకారమే, మలుంగై = దాఁగినదై, ఆ నిజనుండుక = (లోపలనుండుతానైన) అనిజానందస్వరూపమందు, ఒందినక = పొందినను, ముఖ్యమాక = ముఖ్యానందమగును, విషయములు = నలుదిక్కుల సంచరించెడివ్యాపారములు, నిర్నిద్రలోక = సమాధిస్థాయందు, నిద్రొంపక = నశించినను, దేహము = శరీరము, ధ్వజదండాకృతిక = దేవాలయధ్వజ స్తంభమువలె, ఐ = అయియుండి, స్వాంతంబు = అంతఃకరణము, సమరక = సమభావముచేత, ఒప్పక = ఒప్పినను, తస్మ ఖ్యమాక-కతో = ఆ, ముఖ్యమాక = ముఖ్యానందమగును.

తా. కత్తురుపుచే గొనియాడఁదగిన శిష్యుఁడా? నిజానందము ముఖ్యమని చెప్పితివేని భాండములోనియాదకమే నయిన చెప్పగిల్ల ప్రకాశించినటులు వెలుపల ప్రకాశించెడి అహంకారమేదాఁగినదై లోపలనుండి నిజానందస్వరూపమందు చేరినయెడల ముఖ్యమవును. నలుదిక్కులయందు వ్యాపించెడి ఇంద్రియవ్యాపారములు సమాధిస్థాయందు నశించినను దేహము దేవాలయధ్వజ స్తంభమువలె కదలక అంతఃకరణము సమభావము చేతనుండినను ఆ ముఖ్యానందమే యగునని తాత్పర్యము.

ఉఖలో నీరంబె పుచ్చెప్పుయై వెంగుమాడ్కి ననుటచే కుండలో నీర్లుపోసిపెట్టిలే ఆర్గిలే చెప్పి అను పేరుతో వెలుపల కనబడినట్లు అంతఃకరణము విషయములనుగూడినను దేహమందుండు నిజానందస్వరూపమే అహంకారమను పేరుచే వెలుపలదోచుచున్నది

అట్లు అశుద్ధములగు విషయములనుగూడక పరబ్రహ్మమందు లీనమయ్యేనేని అహంకారమునశించును. అది నశించగానే ప్రపంచవృత్తిమణి చిత్తురనేనదీపమువలె అంతఃకరణము చిహ్నాత్మమగును. చిత్రే కర్తృత్వమునకు కారణమైనందువలన అది త్రమును శోధింపఁగా సకలకర్తృములు వీడిపోవును. చిత్రశోధనయనఁగా: బ్రహ్మనిష్ఠయందు నిలకడగానుండుట. అట్టివానికి ముక్తిసాధ్యమని భావము. ధ్వజదండాకృతి దేహమైయునుటవలన గుడిలోని ధ్వజస్తంభము చక్కఁగ గట్టనచేయుటచేత గాలి మొదలయినవానికి కదలకయు ఇతరులచే కదలింపఁబడకయు నెట్లు స్థిరముగానుంచున్నదో అట్లేరుననే నలుదిక్కుల సంచరించెడి ఇంద్రియవ్యాపారములను సమాధినిష్ఠయందు నశింపజేసిన దేహమును స్థిరముగానుండునని ఉపమానముగఁ జెప్పఁబడిను. ఇట్లునుటవలన మనస్సును ప్రపంచవిషయములయందుఁ బోషియ్యక దృఢపటముకొని బ్రహ్మమందు కదలకఁగంచేసేని ఉడకపండు ఉప్పు ఏప్రకారముగ సంయోగమువల్ల సమత్వమునుపొందునో ఆప్రకారమే మనస్సు బ్రహ్మమందు విశ్రమమగుచున్నది. “ప్రభాకూన్యం మనశ్శూన్యం బుద్ధిశూన్యం నిరామయమ్, సర్వశూన్యం నిరాభాసం సమాధిరభిధీయతే” అను మహావాక్య కత్వానభిచోప్పున అహంకారములేక, మనస్సులేక, బుద్ధిలేక, విషయవ్యాపారములేక, సకలమైన వృత్తులులేక, వాసనలులేక యుండునది సమాధిగావున అట్టి సమాధినిష్ఠయందు పట్టుపడలకయుండువాఁడు కర్మబంధములచేత కదలఁడని అభిప్రాయము.

అనఁ—ఆనందమయొక్క మహాత్మ్యమును శ్రుతికమతముగాఁ జెప్పుచున్నారు. మ. తనరు స్నేహములై స్వముల్లయమహాత్మాభోధి నాండాంటికిఁ
ఘనమై నూఱుమడుంగుల స్పృహతీర్థద్గంధర్వ గంధర్వ పా
వనభాస్వత్ప్రిత్యయుగ్గకర్తసుర గీర్వాణేంద్ర తన్మంత్రి త
జ్జనలోకేళ విరాజపూరుషుల సత్త్వస్వస్థో దరానందముల్. ౧౩౩

టీ. స్వముల్లయమహాత్మాభోధి-స్వ = (అపరోక్షసాక్షాత్కార బ్రహ్మజ్ఞానము చేత ప్రకాశించుచుండెడి జీవాత్మ మండైన) తనయొక్క, మత్ = అనందమనెడి, లయఁ = ప్రశయకాలములయందలి, మహత్ = గొప్పదియగు, పాథోధి = సముద్రమందు, ఒండొంటికి = ఒకదానికంటె నొకటి, నూఱుమడుంగుల = నూఱుపాల్లధికముగాను, ఘనమై = గొప్పదియై, మహిమ = (అయున్నచేతను, శరీరదార్ధ్యముచేతను, సకలభూమి తోఁగూడిన భోగభాగ్యములఁగల) రాజులయొక్కయు, తద్గంధర్వ = మనుష్యగంధర్వనియొక్కయు, గంధర్వ = దేవగంధర్వనియొక్కయు, పావన = పవిత్రులయిన, పితృయుగ్మ = పితృదేవతలయొక్కయు, ఆజానజాన దేవతలయొక్కయు, కర్మసుర = కర్మదేవతలయొక్కయు, గీర్వాణ = దేవతలయొక్కయు, ఇంద్ర = ఇంద్రునియొక్కయు, తన్మంత్రి - తత్ = అయింద్రునిదేవతలను, మంత్రి = గురుడైన బృహస్పతి

యొక్కయు, తజ్జనలోకక - తత్ - శ్రేష్ఠమైన, జనలోకక - (జనలోకమునకు అధిపతి యగు) చతుర్ముఖులయొక్కయు, విరాజపూరుష - తటస్థత్వముడైన వైరాజనుడగు శేరుగల విరాట్పురుషునియొక్కయు, సత్త్వగ్లోదరానందములు - లసత్ - ప్రకాశించుచుండెడి, స్వగ్లోదక - హిరణ్యగర్భునియొక్కయు, ఆనందములు - సుఖములు, ఫేనములై - సురుగులై, తనరుక - బిప్పును.

తా. తనయొక్క ఆనందమునెడి ప్రశంసకాలసముద్రమందు సాత్త్విభౌముడైన చక్రవర్తియొక్కయు, మనుష్యలోకమందు శ్రేష్ఠుడైన మనుష్యగంధర్వునియొక్కయు, దేవగంధర్వునియొక్కయు, ద్వివిధములై పితృ దేవతలయొక్కయు, అనగా ఆజానజాన దేవతలయొక్కయు, అగ్నిష్వాత్మాది దేవతలయొక్కయు, కర్త దేవతలయొక్కయు, దేవతలయొక్కయు, ఇంద్రునియొక్కయు, బృహస్పతియొక్కయు, చతుర్ముఖునియొక్కయు, విరాట్పురుషుడైన తటస్థత్వగునియొక్కయు, హిరణ్యగర్భునియొక్కయు, సంధ్రెండు ఆనందములు, సురుగులు, నీటిచినుకులు, నీటిబుగ్గలు, అలలు మొదలైన భేదములుగాను బుట్టుచు వృద్ధిబొందుచు అణగుచునుండునని తాత్పర్యము.

ప్ర. ఆశిష్టో ద్రధిష్ఠోబలిస్థః, తస్యేయంపుణివీ సర్వావిత్తస్య పూర్ణాస్యాత్. సువీకో మానుష ఆనందః, సువీకో మనుష్య గంధర్వాణామానందః, సువీకో గంధర్వాణామానందః, సువీకో దేవగంధర్వాణామానందః, సువీకః పితృణాంచిత్రలోకలోకానామానందః, సువీక ఆజానజానదేవానామానందః, సువీకః కర్తదేవానామానందః, సువీకో దేవానామానందః, సువీక ఇంద్రస్యానందః, సువీకో బృహస్పతేరానందః, సువీకః ప్రజాపతేరానందః, సువీకో బ్రహ్మణానందః. ఈ పదునొకండు ఆనందములు తై త్తిరీయోపనిషత్తునందుఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఆనందములు పదునొకండు అని వేదమందుఁ జెప్పియుండఁగా సంధ్రెండు నియోల చెప్పఁబడిననఁగాః తై త్తిరీయోపనిషత్తునందు విరాట్ హిరణ్యగర్భులనిద్వయ నొక్కనిగానేవల్గుఁబడినది. మనుష్యానందము మొదలుకొని హిరణ్యగర్భానందమువఱకుఁ గల ఆనందములన్నియు జ్ఞానియొక్క ఆనందబిందువులే వారిదేహములుగా భావించవలయును. ఈపదునొకండు కామ్యానందములు పదునొకండు తెలుగులుగానున్నవి. వానిలో రూపలావణ్యాదులంగడిగి యావనిజ్ఞులందఱు భూలోకమంతయును ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగా పరిపాలించి భోగించునది మనుష్యానందము. ఈఃల్పముందు పుణ్యకర్మ ఫలమువలన గంధర్వలోకమునుపొందిన మనుష్యగంధర్వునియొక్క ఆనందము మనుష్యానందముకంటె నూఱుమడుగులు అధికము. పూర్వకల్పమునందొనర్చిన పుణ్యముచేత గంధర్వపదప్రాప్తినిచెందిన దేవగంధర్వునియొక్క ఆనందము మనుష్యగంధర్వుని ఆనందముకంటె నూఱు పాళ్లు అధికము. పితృలోకమునుపొందినవాని ఆనందము దేవగంధర్వుని ఆనందముకంటె నూఱు పాళ్లు అధికము. కల్పాదియందు పితృ దేవతగాఁబుట్టిన ఆజానజాన దేవానందము

అంతకంటె నూలుభాగములు అధికము. పాఠశాల గరుడశయన ఆశ్రమేధాదియాగములచేత ఉన్నతపదవినిపొందినవాఁడు కర్త దేవత. ఇట్టివానిఆనందము ఆజానజానదేవానందముకంటె నూలుపాళ్లుఅధికము. కర్త దేవతానందముకంటె దేవతానందము నూటింశలు ఎక్కుదు. అంతకంటె నూటింశలు అధికము. దేశేంద్రునిఆనందము ఆ ఇంద్రానందముకంటె నూటింశలుఅధికము. బృహస్పతియానందము దానికంటెనూటింశలధికము. ప్రజాపతియొక్కఆనందము అంతకంటెనూటింశలు అధికము. విరాట్పురుషుని ఆనందము ఇంతమట్టునకుచెప్పిన పదునొండుఆనందములు మనోవాక్కులకుఅందినవి అవాక్షానగోచరంబైనది బ్రహ్మానందము. అట్టి యానందసాగరమందు మగ్నుడైన బ్రహ్మజ్ఞాని రాగాదివిషయములతో సంబంధించియుండు పైనిజెప్పిన ఏకాదశానందములను కునకము క్రశ్మీన అశనమువలెభావించి వానియందుఇచ్చలేక ఆభోగములన్నిటిని ఇంద్రజాలములుగా నెందులువలనను వానినన్నింటిని అన్నిభోగస్వయాంతులుగానుండి భోగించువాఁడు తానేగదాయను అనుసంధానముచేతను వానినెల్లను అనుభవించువాఁడవలె సకలభోగములను పొందినవాఁడనిభావము. కాఁబట్టి ఆపరోక్షజ్ఞానముచేత బ్రహ్మమునపొంది ప్రపంచజ్ఞప్తిని విడిచినవాఁడు పరబ్రహ్మమేయగును. అట్టివానిని తామరాకుపైనిశ్లవలె ఆగామి కర్మము అంటనందుచేత నిష్పపైనుంచిన తూలమరీతిని సంచితకర్మము దగ్ధమైపోవుచున్నది యని ఎఱుంగవలయును.

అపతారిక:—ముందుచెప్పిన ఆనందమే అతీతమని చెప్పవచ్చును.

మ. ఎవఁ డీన ప్రమథూమిఁ గన్గొనిన వాఁ యీ డీశాచ్యుతబ్రహ్మ వా
సవదేవర్షి శుకాదుల న్నిగిలి సతస్సంవిత్సుఖప్రాప్తుఁడై
వ్యవహారంబుల దృశ్యదృష్టి చెడఁగా నీ వర్తించు వాఁడంచుము
న్వివరింపంబడె వానిపాదరజమే నీ వేమాటు దాల్తున్దలన్. ౧౩౪

టీ. ఎవఁడు—ఏపురుషుఁడైనను, ఈ స ప్రమథూమిక—(జ్ఞానథూమలేడింటిలో కడపటిదైన తుశ్యమనుపేరుగల) ప్రమథూమిని, కన్గొనిన—తెలిసిపొందినని, వాఁడు—అపొందిన బ్రహ్మవిద్యరిష్ఠుఁడైనవాఁడు, ఈశాచ్యుత బ్రహ్మవాసవదేవర్షి శుకాదుల—ఈశ—యద్రుఁడు, అచ్యుత—విష్ణువు, బ్రహ్మ—చతురుక్షుఁడు, వాసవ—దేశేంద్రుఁడు, దేవర్షి—సాక్షాదనుకూదిదేవయులు, కుక—కుకుఁడే, ఆదుల—మొదలగు ఎన్నెవ్వరాళక వ్యాపాది బ్రహ్మయులును, మిగిలి—పిరంకటినిచాటి, సతస్సంవిత్సుఖప్రాప్తుఁడై—సద్విదానందమునుపొందినవాఁడై, వ్యవహారంబుల—ఆ బ్రహ్మనే త్రపుట్టి సంచరించెడి కాలమందు, దృశ్యదృష్టిచెడఁగా—తోచెడి బహిర్యార్థప్రియందలి నామరూపప్రపంచమంతయు వివర్తొపాదనకారణముచేత నశింపఁగాను, వాఁడు—ఆ బ్రహ్మవిద్యరిష్ఠుఁడు, వర్తించు—(వినిదముగా) ప్రవర్తించుచుండును, అంచు—ఈ ప్రకారమని, ముక—ముందే,

వివరింపబడెకా - చెప్పబడెను, ఏకా-నేను, వేమాలు=పయమాలు, వానిపాదకళము
-వానిపాదధూనిని, తలకా-నాశిరమునందు, తొట్టుకా-ధరించుచున్నాను.

తా. ఏపురుఁడుడైనను తుక్కమనుపేరుగల యేడవభూమినిబొందినవాడైనను ఆపు
రుఁడుడు బ్రహ్మ విష్ణు శుక్రేంద్రుని దేవతలను దేవర్షులను శుకాది బ్రహ్మబుద్ధులను అతి
క్రమించినవాడై లోకమును సంచరించును. ఆపురుఁడునియొక్క పాదధూని నా శిర
మునందు ధరించుచున్నానని తాత్పర్యము.

సప్తభూమిక లనఁగా: శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసి, సత్త్వపత్తి, ఆసంకర్తి,
పదార్థాభావన, తురీయము అననవి. వీనిలో ఏడవభూమిని బొందినవాడు అంబరమున
మునిగిన భాండమువలె బాహ్యభ్యంతరదృశ్యరూపములు లేనివాడై సముద్రమందుము
నిగినకుండవలె లోపల వెలుపల పరిపూర్ణుడైయుండియు కొంచెమైనను విశేషపాత్రంబు
దెలియక విదేహము క్షినిజెందును. కనుక ఈతుక్కభూమియనునది వాక్కునకును మనఁగు
నకును అందనిదియు సకలభూమికలకును శ్రేష్ఠమైనదియనగును. సప్తభూమికలవివరణము.
శుభేచ్ఛయనఁగా: సాగరమువంటి సంసారము నిస్సామనియొక్కది దాని నే నెటులుదా
టంగలనని దుఃఖించి సద్గురుచేరఁడేరి దుర్రాసులును తోపంబుఁబోగొట్టుకొని మోక్ష
పేఁతుఁడైయుండుట. విచారణయనఁగా: శ్రుతి స్మృతి ధ్యానధారణయొగ తత్త్వగోష్ఠి
వ్యాఖ్యానములుసేయు పండితులవలన వలయుకొద్దయింబులదెలిసికొనుచు పాము తనపై
నుండు కుబుసమునూడ్చిన తేజఁగున కామక్రోధాదులను విసర్జించి తత్త్వవిచారముందు
బుద్ధిని ఊపనిచ్చుట. తనుమానసియనఁగా: మనఁగును కషయేంద్రియ వ్యాపారముల
యందుఁ దగులనియ్యక ఆసంగవిత్తుడై ఉపనిషద్గత తత్త్వములయందును తపంబులయం
దును శిలారంబుల విశ్రమించుటలయందును పువ్వులపాన్డుపైఁ బడఁగించి కుఖంపుయం
దెడి పురుషునిచందమున మిక్కిలి సంతోషముతోఁ గాలము గడపుట. ఈ తనుమానసి
యనుటకు ఆసంగమమనికూడ పేరుగలదు. ఆయసంగమును సామాన్యంబు విశేషంబునన
ద్వివిధంబైయుండును. సామాన్యసంగమనఁగా: కబ్బాదివిషయములందుఁ గర్తయు
బాధ్యుండును బాధకుండును నేఁగానని నిశ్చయించుకొని సుఖదుఃఖంబులుదై వాధీనంబు
లనిభావింపుచు భోగసంయోగములు రోగవియోగంబులనియెంచి సర్వంబును గాలవశం
బగుటవలన దేనియందును నాశపడకయుండునట్టిసిలి. విశేషసంగమమనఁగా: పైనిజెప్ప
ిన క్రమనియోగంబువలనను, దుర్జనవియోగంబువలనను, అత్రజ్ఞానప్రయోగంబువలనను,
పురుషప్రయత్నంబువలనను సంతతాభ్యాసముచేయుటచేత పరమవస్తువు కరతలామలకం
బైతోఁచుచుండ సంసారపారావారంబునకుఁ బాపంబునకు పరతత్త్వస్థితినిజెంది మునియై
పరమకాంతినిబొందుట. ఇట్టి తృతీయభూమికన్న మహాపురుషుండు సర్వసంకల్పములు
దీగి బ్రహ్మనిష్ఠుడందు మనఁగును లయింపఁజేయును. మఱియు నీమాఁడు భూమికలలో

దేని నైననొక్కటినిపొంది న్యుతుండగువాఁడు దేవయానము లందు దేతాత్మ్యో తోఁగూడి అమరలోకంబున అపరిమితభోగంబులందును పుణ్యపాపనివయంబుడిగిపోవఁగా నుచు నాంత్రిమతాంగేహ యోగభివృద్ధిహిజాయతే, అభవాయోగినామేవకులేభవతిధీమతా మ్, అను గీతావచనమురీతిని భూమియందు శ్రీమంతులును ధీమంతులును ఆచారవంతులును అగు వారి యింద్రియందుఁబుట్టి ముందు తానువదలికభూమికకుఁజేరి అందుండి క్రమముగా పైభూమికకు నెక్కి స్వాంతముఁజేంది అంతములేని పరమాత్మయే తానగునని భావము. మొదటి మూఁడుభూమికలయందును జన్మముగలదు. తక్కినవానియందు జన్మములేదు. సత్త్వసత్రియనఁగాః పైమూఁటిని అభ్యసించి యింద్రియార్థములందిచ్చుమాని దైవ్యతభావములేక ప్రపంచమును స్వప్నతుల్యముగా తలఁచుచు నిర్మలఁడై ఆత్మనిష్ఠగలిగి ప్రకాశించుట. అసంసక్తియనఁగాః పైనాలగు భూమికలయందు అభ్యాసమువలన త్రిగుణముల యొక్కయు విషయముఁయొక్కయు సంగమంబులేక సత్తామాత్రమైనిలచి అనఁగా నిద్రలోవలెనుండి బ్రహ్మనిష్ఠయందు గుఱితప్పకయుండుట. పదార్థాభావన అనఁగాః అభ్యాసముచేత విదవభూమికక్కినవాఁడు వాఁనాసంచయకూన్యఁడై ఘనభావమునొంది సకృద్భక్త్యములలేక అదైవ్యతభావము గలిగియుండుట. అనఁగా బ్రహ్మము తానేయనుజ్ఞపిచిడువనుండుట తురియమనఁగాః పై ఆఱుభూమికలయందలి భేదాభేదములఁజెక్కఁగాఁచెలిసికొని పరబ్రహ్మాత్రముగానుండుట. దానిని కొందఱు బ్రహ్మయనియు కొందఱు విష్ణువనియు, కొందఱు రుద్రుఁడనియు, కొందఱు జీవుఁడనియు, కొందఱుకూన్యమనియు, కొందఱు కాలమనియు, కొందఱు ప్రధానము మొదలయినవనియు ఇట్లనేకులు అనేకరీతులవక్కాఁచింతురు కాఁబట్టి దానికి నామరూపంబులులేకుండినను గల్పితనామంబులచెప్పవచ్చును. ఈ సప్తభూమికలను అభ్యాసముచేయువాఁడు బ్రహ్మవిద్యరీప్తుఁడై విదేహముక్తిఁజేందుననిభావము. వీనిలో మొదటిభూమికాత్రయము ప్రపంచవ్యవహారముగలది గనుక జాగ్రదవస్థయగును. చతుర్థభూమికయందు రూపనామములతోఁగూడిన ప్రపంచము స్వప్నమురీతిగాఁగనవచ్చును గావున స్వప్నావస్థయగును. పంచమవస్థభూమికలయందు సకలసంకల్పములు కూన్యమై నిదురవలె ప్రపంచముతోఁచుటచేత సకలమైనవాసనలు క్షీణమై పరిపూర్ణమైనప్రపంచము లేజోమయమైన పరమాత్మగాఁగనవచ్చుచున్నందువలన గుఱుప్తవిస్థయనవచ్చును. సప్తభూమిక అవాక్ష్యానసగోచరము కాఁబట్టి దానిని తుర్యమని తుర్యాతీతావస్థయనిచెప్పదురు. వీనిలో తుర్యమును పొందినవాఁడు జీవన్ముక్తుఁడని తుర్యాతీతమునుపొందినవాఁడు విదేహముక్తుఁడని గ్రహింపఁదగును.

అనఁ—సచ్చిదానందలక్షణమును గుఱించి గలక్షణముగఁ జెప్పితిఁగాన ఇంకనే దైన సందేహముండినయెడల అడుగుమని ఆచార్యులు చెప్పచున్నారు.

మ. తగ బోధించితి మోదపంచకము చిత్సంతోష మూలింపు మొ
ప్పుగ వాక్రుచ్చెద మాయఁ దెలుతటియూరన్బోధించితిన్గాదె యి
ప్పుగ సచ్చిత్సుఖశబ్దభావముల నామోదించు మంచు స్థగిమం
బుగనాత్మాద్యయ తోషయగ్గమఱసి ర్ బుద్ధిద్వైగ న్వేడుమా. ౧౪౫

టీ. (ద్వంద్వహితుఁడనై నశిష్యుఁడా) తగ్గ=లేన్నగాను, మోదపంచకముక
=అ ముదువిధములై నఆనందములను, బోధించితి=తెలియఁజేసితిని, చిత్సంతోషముక=
జ్ఞానానందమును, ఒప్పుగ్గ=ప్రకాశించునటులు, వాక్రుచ్చెద=తెలియఁజెప్పుచున్నా
ను, ఆలింపుము=వినుము, మాయక=మాయాస్వరూపమును, తెల్వశబ్దక= తెలియఁజే
యునమయమందు, ఇమ్మగ్గ=బాగుగాను, సచ్చిత్సుఖశబ్దభావములక=సత్=(సతబ్రహ్మ
మందలి ఒప్పుచుండెడి) సల్లక్షణము, చిత్=చిల్లక్షణము, సుఖ=ఆనందలక్షణముఅనెడి,
శబ్ద=శబ్దములమూఁటియొక్క, భావముక=తాత్పర్యములను, అత్తైద్యయతోషయగ్గ
ము=అర్థము=అత్తైనందము, అద్యయతోష=అద్యవీయానందము, యగ్గము=అనెడి యీ
రెంటిని, క్రమంబుగక=వరుసగాను, ఆమోదించుమంచుక=వినుమనిచెప్పుచు, ముక=
మందు, బోధించితిగాదె=తెలియఁజెప్పితినిగదా, అఱ=కొఱతను (అనఁగాగుడేహ
మును), నీబుద్ధికతగ న్వేడుమా=నీనీయొక్క, బుద్ధిక=అంతఃకరణమందు, (ఉండె
నేని) తగ్గ=నశించునటులు, వేడుమా=అడిగిరానుమా.

తా. ద్వంద్వహితుఁడనై నశిష్యుఁడా! వరుసగా అయిదువిధములై నఆనందముల
నుతెలియఁజేసితిని. జ్ఞానానందమును ఇకఁజెప్పఁబోవుచున్నాను వినుము. ముందుమాయా
స్వరూపమును తెలియఁబఱచెడు సమయమందుఁ జక్కఁగా పతబ్రహ్మమందలి సల్లక్షణ
చిల్లక్షణ ఆనందలక్షణములను శబ్దములమూఁటియొక్క తాత్పర్యముఁను అత్తైనందాద్యై
తానందములరెంటిని తెలియఁబఱచితినిగదా? ఇక నీఅంతఃకరణమందుఁ గొఱతయొం
డనెని అదినశించుటకుఁగాను వేడుకొనుమని తాత్పర్యము.

అవతారకః—అత్త సచ్చిదానందమని తెలిసియును దానినిజమైన స్వానుభూతి
వెలపలవచ్చునిమి త్తమ శ్రుతియు క్త్యనుభవములనుచేరియుండెడి కూడికను తెలియనడుగు
చున్నాఁడు.

మ. శరసంజన్తు జగంబు న న్దనిన యాచార్యేంద్ర వేత్తెన త
ద్వరసద్విత్సుఖ శబ్దభావములు మరతాన్విత స్థిరంబెట్లగు
స్థరఁ బర్యాయ పదాళిరేఖననుబంధంబొప్పమింజేసి యే
కరసాఖండము నొమధుక్రియ నెఱుం ర్ గంబల్కు మాయర్థమున్.

టీ. శరసంజన్మజగంబునన్దనిన యాచార్యేంద్ర-శర=రెల్లదప్పుయందు, సంజన్మక
=ఉద్భవించినపుమాసాన్నిధి, జగంబుక=నామరూపార్థకమైనప్రపంచమును, వక=

కన్నును, కనిన=పుట్టించిన, ఆచార్యేంద్ర=గురుశ్రేష్ఠుడవైన గుడాశివమూర్తి, తద్వలన
సద్విత్సుఖశబ్దభావములు-తత్=ముందుచెప్పిన, ఐ=శ్రేష్ఠమైన, సత్=(జీవకాలవస్తు
పరిచ్ఛేదశూన్యమైన) సత్తనడి, చిత్=(జడరహితమైన) చిత్తనడి, సుఖ=(దుఃఖరహితమైన)
సుఖమనెడి, శబ్ద=(మూఁడు) శబ్దములయందలి, భావములు=తాత్పర్యములు, తే
తైనక=తేలుతేలుగానుండినను, మత్స్వంధిశింబు=మత్=నాయొక్క, స్వాంత=
(విషయములయందు ప్రవర్తించెడి) మనస్సునకు, నీరంబు=నిల్చెడి, ఎట్లగుక=ఏప్రకార
ముకలుగును, ధరక=భూమియందు, పర్యాయపదాధిభక్త=పర్యాయనామములయొక్క
సమాహూయవలెనే, అనుబంధంబు=సంబంధము, ఒప్పమిక=కూడకుండుటవలన,
ఏకరసాంధముక=ఏక=ఒక్కటిగానైన, తస=మధురాదిరసములతోఁగూడిన, అఖండ
ముక=పరిపూర్ణమును, జ్ఞ=అగునట్టి, మధుక్రియక=(తేనెటీగలను నానావిధపుష్ప
ములయందలి మకరందముఁచెచ్చి ఒకటిగాఁచేచ్చుచు) తేనెవలె, ఆయత్థముక=(ఆస
చ్చిదానందాది పదత్రయమందలి) భావమును, ఎటుంగక=తెలియులాగున, పల్క
ము=వచింపుము.

తా. కుమారస్వామిని జగత్తును నమ్మునకనిన గురుస్వామివైన గుడాశివమూర్తి!
ముందుచెప్పిన శ్రేష్ఠములైన సచ్చబ్ద చిచ్ఛబ్ద ఆనందశబ్దములనెడి మూఁటియొక్కతాత్ప
ర్యములు తేతైనను నాయొక్క విషయములయందు ప్రవర్తించెడిమనస్సునకు నిల్చెడియే
ప్రకారముగాకలుగును. భూమియందుపర్యాయనామములవలెనే సంబంధము కూడకుండు
టచేత ఒకటిగానైన మధురాదిరసములతోఁగూడి పరిపూర్ణముగు తేనెటీగలచేతఁ జేర్చు
బడిన తేనెవలె ఆసచ్చిదానందాది పదత్రయమందలి భావము తెలియులాగున వచింపుమని
తాత్పర్యము.

అః=సచ్చిదానందపదార్థములయొక్క విశ్వమును శ్రుతిప్రమాణములచేత
చెప్పఁదొడఁగి ప్రాకంభకావగామును ఒడ్దికగా శిష్యునకుఁ జెప్పవచ్చును.

తా. శీతస్యందశుచిత్వము ల్జలము శోరచిష్కేశ మార క్తరు
జ్ఞాతోష్ణత్వము లంచు బల్కు నొకఁ డౌచందంబున న్భూతసం
జాతంబం దన్మతాదుల స్వదుప నాసచ్చిత్సుఖధావన సం
భూతార్థంబులు బ్రహ్మమందొకటిగాఁ గ బొల్పందభేదంబులై.

టీ. శీతస్యందశుచిత్వము-శీత=చల్లఁదనము, స్యంద=పల్చనగాజరుగుట, శు
చిత్వములు=శుభ్రత, జలము=ఈ (మూఁడును) నీరే, అరక్తరుజ్ఞాతోష్ణత్వములు-అరక్త
=అంతటను నిండినయేలుపును, రుజ్జాత=ప్రకాశమును పుట్టించుటయును, ఉష్ణత్వము=
తేఁడిమియును, శోచిష్కేశము=ఈ (మూఁడును) అగ్నియే, అంచుక=ఈ ప్రకారమని,
పల్క=పలికినను, ఒకఁడౌచందంబునక=ఒకటియే వివట్లు, భూతసంజాతంబందుక=

భూత-అకాశాదిపంచభూతములను, సంజారంబందుకొని పుట్టినటువంటిలోకమందు, అన్యతాదులకొని అన్యత-అసత్యమే, అదులకొని మొదలుగా గలవానిని, అనఁగా: సత్తు విత్తు అనందము అనెడి మూఁటియందుగల అన్యత జడ దుఃఖములను, చదుపకొని నాశముచేయఁగాను, అసద్విత్తుస్థుభ్యానసంభూతార్థంబులు-అ-అట్టి, సత్-సద్భూతముయొక్కయూ, విత్-విద్భూతముయొక్కయూ, ముఖ-అనందరూపముయొక్కయూ, ధ్యాన-శబ్దములచేతను, సంభూత-పుట్టిన, అర్థంబులు-భావములు, బ్రహ్మమందుకొని పరబ్రహ్మమందు, ఒకటిగాకొని ఒకటిగానే, అభేదంబులై = భేదములేనివై, పాల్పొందుకొని ప్రకాశించును.

తా. చల్లదనమును పల్పనగా జరుగుటయును శుభ్రీతయును అనెడు పేళ్లచేత జలము ఒక్కటియైనట్లును, ఎఱుపును ప్రకాశమును ఉష్ణమును అనెడి నామములచేత అగ్ని ఒక్కటియైనట్లును అకాశాది పంచభూతవికారమైన ప్రపంచమందు అన్యతజడ దుఃఖాదులు నిరసించినను సద్విదానంద శబ్దార్థములు పరబ్రహ్మమందు ఒకటిగానే భేదములేనివై ప్రకాశించునని తాత్పర్యము.

అనఁగా నిష్కవసంకుచు నీటియందును కలిగిన గుణములగు వేడిమి, ఎఱుపు, తైత్త్యము, శుభ్రీత మొదలయినవానిని విచారింపఁగా వేటుగాక వానియొక్క స్వరూపములే చివట్లు అసత్యరూపమై జడరూపమై దుఃఖరూపమైయుండునట్టి ప్రపంచసమూహములయొక్క పరిహారమువల్ల సద్విదానందస్వరూపమైనది ఒక్కటిగా ప్రకాశించునని తెలియవలెను.

అనఁ:-సద్విదానందైకమత్యము స్థిరపడుటనుగూర్చి వేద మొకటిగాఁజెప్పిన ప్రియమైనపేళ్లలో విధి నామములను కొందుపద్యములచేతఁ జెప్పచున్నాడు.

మ పరమార్థంబు నిదాన మేకము పరబ్రహ్మంబు సత్యంబు సత్పరివార్తంబు సనాతనంబు నిజ మార్తంత్ర బోధంబు సస్థిర మాద్యంబు శమంబు శాంతము మహోజీవంబు తుర్యంబు పుష్కరమాలక్యము దృక్కుతత్త్వము ప్రకృష్టజ్యోతి యంచున్దగన్.

మ పరమేశాంతము సర్వశక్తము చతుర్మాదంబు సత్యంబు దుస్తరమోంకారము జ్యోతిపావనము హృద్యంబు త్రయం శాధ్యమం బర మాధారము సాక్షి కేవలము సంప్రజ్ఞాన భూతం బనావరుస సన్నిధి నామము లైలియు ము సన్వాక్రుచ్చి వేదం బిలన్.

టీ. పరమార్థంబు-పరమ = ఆతిశయమైన, అర్థంబు=నమస్కర్యమైనదియు, నిదానము=జగత్తునకు అధికారగమైనదియు, ఏకము=మఖ్యమైనదియు, పర=ఆతిశయమైన,

బ్రహ్మంబు=గొప్పదియు, నిర్వ్యంబు=కాశ్యతమైనదియు, సత్సరిపూర్ణము=సత్=శ్రేష్ఠముగా, పరిపూర్ణము=అంతటనిండియుండునదియు, సనాతనంబు=అనాదిఅయినదియు, నిజము=యథార్థమైనదియు, ఆ పుంబు=అంతటమైత్రిగలిగియుండునదియు, ఆత్మ=స్వస్వరూపమైనదియు, బోధంబు=జ్ఞానస్వరూపమైనదియు, సుసీతము=కదలనిదియు, అద్యంబు=మొదటిదియు, సమంబు=సమభావమైనదియు, కాంతము=కాంతస్వరూపమైనదియు, మహాజీవంబు=సకలజీవులకు జీవమైనదియు, తుల్యంబు=పదియొకవభాగమైనదియు, పుష్కరము=సమృద్ధిగా నుండునదియు, అలత్యము=అత్యుముచేత అంతటయాడబడునదియు, దృక్కు=దృష్టరూపమైనదియు, తత్త్వము=తత్త్వస్వరూపమైనదియు, ప్రకృప్తజ్యోతి=ప్రకృప్త=అత్యుత్కృష్టమైనదియు, జ్యోతి=ప్రకాశమైనదియు, తగ్గ=తెన్నగాను, అంచుక=ఈ ప్రకారమనియు, క్రిందిపద్యముతో నన్వయము.

టీ. ఇలక=భూమియందు, సతము=అంతటికి పరమైనదియు, ఏకాంతము=ఏకాంతముగానుండునదియు, కర్వశక్తము=సకలసామర్థ్యములగలదియు, చతుష్పదంబు=నాలుగుపాదములగలదియు, సత్యంబు=సత్యస్వరూపమైనదియు, దుస్తరము=దుర్లభమైనదియు, ఓంకారము=ప్రణవస్వరూపమైనదియు, జ్యోతి=జ్యోతిస్వరూపమయినదియు, పావనము=ఽవిత్రిమైనదియు, హృద్యంబు=మనోజ్ఞమయినదియు, ఉత్తమంబు=శ్రేష్ఠమయినదియు, అభ్యమ=ప్రభువైనదియు, అంబరము=ఆకాశస్వరూపమయినదియు, ఆధారము=అన్నిటికి ఆధారమయినదియు, సాక్షి=మధ్యస్థమైనదియు, కేవలము=మఖ్యమయినదియు, సంప్రజ్ఞానభూతంబు=జ్ఞానస్వరూపమయినదియు, అనక=అనునట్లుగాను, ఐరుసక=క్రమముగాను, సద్విధినామములు=గత్=శ్రేష్ఠములైన, విధినామములు=నిర్ణయములైనపేర్లు, తెలియక=తెలియునట్లుగాను, ముక=పూర్వమందు, వేదంబు=శ్రుతి, వాక్తుచ్చేక=వినించెను.

కా. అతిశయమైన వస్తువు యమయినదియు, జగత్తునకు అధికారగమయినదియు, అతిశయమైన గొప్పదియు, కాశ్యతమయినదియు, శ్రేష్ఠముగా అంతటనునిండియుండునదియు, అనాదిఅయినదియు, యథార్థమయినదియు, అంతటమైత్రిగలిగియుండునదియు, స్వస్వరూపమయినదియు, మొదటిదియు, సమభావమయినదియు, కాంతస్వరూపమయినదియు, సకలజీవులకు జీవనమయినదియు, పదియొకవభాగమయినదియు, సమృద్ధిగా నుండునదియు, అత్యుముచేత అంతటను యాడబడునదియు, దృక్కు=దృష్టమయినదియు, తత్త్వస్వరూపమయినదియు, అత్యుత్కృష్టమైనదియు, ప్రకాశమయినదియు, భూమియందు అన్నిటికిని పరమయినదియు, నేకాంతముగానుండునదియు, సకలసామర్థ్యములుగలదియు, నాలుగుపాదములుగలదియు, సత్యస్వరూపమయినదియు, దుర్లభమయినదియు, ప్రణవస్వరూపమయినదియు, జ్యోతిస్వరూపమయినదియు, ఽవిత్రిమైనదియు,

మనోజ్ఞమయినదియు, శ్రేష్ఠమయినదియు, ప్రభువైనదియు, ఆకాశస్వరూపమయినదియు, అన్నిటికిని ఆధారమయినదియు, మధ్యస్థమయినదియు, ముఖ్యమయినదియు, జ్ఞానస్వరూపమయినదియు అనునట్లుగా క్రమముగా శ్రేష్ఠములగు నిర్ణయములైనవేట్లు తెలియునట్లుగాను పూర్వవంతు శ్రుతి వచించెనని తాత్పర్యము.

ఈకావాస్యము మొదలయిన ఉపనిషత్తులయందుఁ జెప్పబడిన నామములు త్రయోదశవిధములు. వానిలో విధి నామములు నిషేధనామములు ముఖ్యములు. వేదమందు బ్రహ్మస్వరూపమునకు నిర్ణయములైనవేట్లు విధి నామములనబడును. అనఁగా వానికంటె నుత్కృష్టమయినది లేవని భావము. ((సర్వంభువ్యిదంబ్రహ్మ తజ్జలానీతికాంతఉపాసీతః, ((ఆత్మానమేవతేదాహంబ్రహ్మసీతి, ((ఆత్మావారేద్రప్రవ్యః శ్రోతవ్యోమంతవ్యో నిదిధ్యాసీతవ్యః)) అను మొదలైనవాక్యములయందు చెప్పబడ్డట్లు సర్వముబ్రహ్మమనియు ఆబ్రహ్మమందుండియే సర్వముకలగుచు ఉజ్జీవింపుచు లయించుచు ఉన్నదని కాంతవిత్తుఁడై ఉపాసించి తన్నుఁజిగి తానే బ్రహ్మమనియు ఒకరివలనమాడఁబడకువాఁడు, వివఁబడెడువాఁడు, మననముఁ జేయఁబడెడువాఁడు, నిదిధ్యాసముఁ జేయఁబడెడువాఁడు అర్థస్వరూపుఁడైన తానేగదాయనియు, అనఁగా, ఏవేది కండ్లమఁగనబడుచు కర్ణములకు వివఁబడుచున్నవో అవియన్నియు ఆర్థస్వరూపమని భావించవలయునని తేదాభిప్రాయము.

అవి:—నిషేధనామములను రెండుపద్యములచేతఁ జెప్పుచున్నారు.

మ. అవి నాశం బతులం బనామయ మవార్యం బద్వితీయం బభావవిహీనం బచలం బఖండ మజ మరవ్యక్తం బనంతంబు సంభవదోషాదివివర్జితం బమల మరస్పర్శం బచింత్యం బహేతు వమూర్తంబవికారమవ్యయమునిర్దుష్టంబనాఁ బేల్లగున్. ౧౪౦

చ. నిరవయవంబు నిష్కళము నీ నిర్గుణ మచ్యుత మప్రమేయ మక్షరము నిరంజనం బనద్యోతం బమృతంబు నిరంతరం బగోచర మశరీర మద్వయ మసాధ్య మతీంద్రియ మప్రతర్క్య మిట్టరయ నిషేధనామముల నీ నాడు శ్రుతుల్బహుభంగుల న్నుతా.

టీ. అవి నాశంబు=నశించనిదియు, అతులంబు=ఈడులేనిదియు, అనామయము=(దేహేంద్రియవ్యాపారములలేకుండుటంజేసి)వ్యాధులులేనిదియు, అవాచ్యంబు=చెప్పుటకునలవిగానిదియు, అద్వితీయంబు=ఆర్థస్వరూపమునకంటె రెండవదిలేనిదియు, అభావవిహీనంబు=ప్రాగభావ, ప్రధ్వంసాభావ, అనోన్యవ్యాభావార్థంతాభావముల నెడి నాలుగువిధములైన అభావములులేనిదియు, ఆచలంబు=చలించనిదియు, అఖండము=ఖండ

ముగానిదియు, అజము=పుట్టుక లేనిదియు, అవ్యక్తంబు=ఇట్టివట్టిదనిచెప్పటకు విలువడనిదియు, అనంతంబు=అంతములేనిదియు, సంభవదోషాదివిచ్ఛి తంబు=సంభవ=పుట్టుక యనెడి, దోష=దోషమే, ఆది=మొదలగునవి, విచ్ఛి తంబు=లేనిదియు, అమలము=నిర్మలమయినదియు, అస్పృశంబు=స్పృశింపఁదగనిదియు, అచింత్యంబు=చింతించుటకు అశక్యమయినదియు, అహేతువు=కారణములేనిదియు, అమూర్తంబు=మూర్తద్రవ్యముకానిదియు, అనఁగా కంటికి నఁబడనిదియు, అవికారము=షడ్వికారములేనిదియు, అవ్యయము=లింగవిచ్ఛేదములేనిదియు, నిర్గుణంబు=గుణముగానిదియు, అనాత్మ=అనునట్లుగాను, పేళ్లు=నామములు, అగుణ=అగును.

టీ. నిరవయనంబు=(అపరమాత్మ మాత్మపితలులేనిదగుటవలన) అవయవకూన్యమయినదియు, నిష్కళము=కళలకుమీఱినదియు, నిర్గుణము=ప్రకృతిగుణములేనిదియు, అచ్యుతము=(అంతటను ఆబ్రహ్మమేయున్నదిగనుక జరుగుటకు వేఱువాగాలేనిదగుటవలన) క్రిందికిఁబడనిదియు, అప్రమేయము=(ప్రమాత, ప్రమాణము, ప్రమేయము అను త్రిపుటిరహితమయినది గనుక) తెలియనశక్యమయినదియు, అక్షరము=క్షరముగానిదియు, (అనఁగా నశించనిదియు) నిరంజనంబు=సాధనాంతరాపేక్షలేనిదియు, అసదృశంబు=సమానములేనిదియు, అమృతంబు=మృతముగానిదియు, నిరంతరంబు=అంతరరహితమయినదియు, అగోచరము=మనస్సు మొదలయిన ఇంద్రియములకుగోచరించనిదియు, అశరీరము=శరీరములేనిదియు, అద్వయము=ద్వంద్వములేనిదియు, అసాధ్యము=సాధ్యముగానిదియు, అతీంద్రియము=ఇంద్రియముల నతీక్రమించి యుండునదియు, అప్రతర్క్యము=తర్కయంత్రులకు లభ్యముగానిదియు, ఇట్లు=ఈ ప్రకారము, అరయత్=విచారింపఁగాను, నిషేధనామములు=త్రోయఁగా నిలువఁబడిన ఆర్థముయొక్క పేళ్లును, గుఱా=కుమారా, బహుభంగుల=అనేక విధములుగాను, శ్రుతులు=వేదములు, ఆదుః=పలుగును.

తా. నశించనిదియు, ఈడులేనిదియు, వ్యాధులులేనిదియు, చెప్పటకు నలవిగానిదియు, రెండవదిలేనిదియు, ప్రాగభావ, ప్రధ్వంసాభావ, అనోన్యస్వాభావ, అత్యంతాభావములనెడి నాలుగువిధములైన ఆభావములుకానిదియు, చలించనిదియు, ఖండముగానిదియు, పుట్టుక లేనిదియు, ఇట్టివట్టిదనిచెప్పటకు విలువడనిదియు, అంతములేనిదియు, పుట్టుకయనెడి దోషము మొదలగునవి లేనిదియు, నిర్మలమయినదియు, స్పృశింపఁదగనిదియు, చింతించుటకు అశక్యమయినదియు, కారణములేనిదియు, మూర్తద్రవ్యముకానిదియు, వికారకూన్యమయినదియు, లింగవిచ్ఛేదములేనిదియు, గుణముగానిదియు, అవయవకూన్యమైనదియు, కళలుమీఱినదియు, ప్రకృతిగుణములేనిదియు, క్రిందికిఁబడనిదియు, తెలియశక్యముగానిదియు, క్షరముగానిదియు, సాధనాంతరాపేక్షలేనిదియు, సమానములేనిదియు,

మృతముగానిదియు, అంతఃపాతముయినదియు, మనస్సు మొదలయిన ఇంద్రియములకు గోచరమైనదియు, ద్వంద్వములులేనిదియు, సాధ్యముగానిదియు, ఇంద్రియముల నతిక్రమించియుండునదియు, తర్కయు పులకు లభ్యముగానిదియు, ఈ ప్రకారమువిచారించఁగాను త్రోయఁగా నిలువఁబడినపేళ్లను కుమారా! అనేకవిధములుగాను వేదములు పలుకుచున్నవిని తాత్పర్యము.

నిరంజనంబుఅనఁగా: నిర్గతమంజనంయస్యతత్ నిరంజనం అనివ్యుత్పత్తి. అంజనమనఁగాఁ గాటుక. అది భూతాంజనము, ధనాంజనము, దేవాంజనము, చోరాంజనము మొదలైన సాధనములద్వారా భూతధనాదులనుదెలిసికొనినచందమున ఆపరబ్రహ్మమునుదెలిసికొన నలవిగాదుగనుక నిరంజనంబని చెప్పఁబడెను. అద్వయమనఁగా: ద్వంద్వంహితమైనది. ఇచ్చాద్వేషములవలనఁ గలిగినటువంటి శీతోష్ణనుభయఃఖాదులు ద్వంద్వములు. ఆపరబ్రహ్మము అట్టివానియందు మోహముచేతఁదగులుకొనననియని గ్రహింపఁవలయును.

అనఁ—ఈవిధముగాఁజెప్పఁబడిననామములయొక్క ఏకత్వమునుజెప్పవచ్చును.

శా. ఈరీతి నిర్ధిసన్ని పేధములఁ దా ౩ నీక్షించి త త్తద్గుణ

శ్రీ రంజల్ల సమాఖ్యలం దెలుపు ధాత్రి నేద మానామవి

స్తారార్థం బాకఁడై నభాతి సుత సతస్సంవితుస్సఖోక్త్యర్థము

లేరున్నార్థమునందు నీవయదయై ౩ చెన్నొందుమెవ్వేళలన్. ౧౪౨

టీ. సుతా—కుమారా, ఈరీతికొ—ఈప్రకారముగాను, విధిసన్నిపేధములకొ—విధినిఁబరీక్షింపఁగలములను, సత్—లేస్సగాను, నిపేధములకొ—త్రోయఁబడఁగా నిలిచినవానిని, తాకొ—తానైన, వేదము=వేదమైనది, ఈక్షించి=పరమాత్మనుచూచి, తత్తద్గుణశ్చిరంబిల్లకొ—తత్త్వ—అప్పుడప్పుడు మారనమారనములుగాజనించెడి, గుణ=పరమాత్మనియంతలి ప్రకృతిగుణములచేత, శ్రీ=సంపదైశ్వర్యములచేత, రంజిల్లకొ = ప్రకాశించఁగాను, సమాఖ్యలకొ=నామధేయములను, తెల్పుకొ=తెలియఁజేయును, ధాత్రికొ=పుడమియందు, ఆనామవిస్తారార్థంబు-ఆనామ=ఆపేళ్ళయొక్క, విస్తార=విస్తరించిన, అర్థంబు=తాత్పర్యము, ఒకఁడైనభాతికొ = ఒక్కటియేయైనట్లు, సతస్సంవితుస్సఖోక్త్యర్థములకొ—సత్=సత్యుడై, మంవిత్=చిత్తుడై, సుఖ=అనందముగై, ఈక్షి=కల్పములయందలి, అర్థములు=తాత్పర్యములు, పూర్ణమునందుకొ=అఖండాకారపరబ్రహ్మమునందు, చేరుకొ=ఒకటైగానీకూడును, ఎవ్వేళలకొ = సర్వకాలసర్వావస్థలయందు, నీవొనీవే, అదియొ= (ఆపరోక్షజ్ఞానముచేత) ఆపరబ్రహ్మమై, చెన్నొందుము=ప్రకాశింపుము.

తా. కుమారా! ఇవిధముగా తానైనవేదము విధిపూర్వకముగాను నిపేధపూర్వకముగాను పరమాత్మను తానుగాయోజించి అప్పుడప్పుడు తత్త్వక్రైస్త్రగాఁబట్టెడి పరమా

త్తునియందలి వివర్తాపాదాన ప్రకృతిగుణములవలనఁగలిగిన సంపదైశ్వర్యములచేత ప్రకాశించెడి నామధేయములను తెలియఁజేయును. పుడమియందు ఆపేళ్ళయందు విస్తరించిన అర్థంబు ఒక్కటియేయైనట్లు సచ్చిదానందములనెడి మూఁడువాక్యములయఁదలితాత్పర్యములు అఖండాకార పరబ్రహ్మమందు ఒకటిగా నేకూడును. కాబట్టి సర్వకాలసర్వావస్థలయందును ఆపరబ్రహ్మము నీవేయైయుండుమని తాత్పర్యము.

అవతారిక:— గుణాతీతమైనవస్తువునకు ప్రకృతిజన్యములైన గుణములను జెప్పవచ్చునా యనుదానికి సమాధానము చెప్పుచున్నాడు.

చ. అగుణున కిమ్మెయిం బలుక ర్ నాఖ్యలు వంధ్యకుమారసంతతి
స్తగతి గణించినట్టు లని ర్ సజ్జన యెంచకు మార్యు తాదురే
తగ నెఱింగింపకున్న గురుతత్త్వము దేశికు లీశు నట్లాగి
నిగమము గౌణనామముల ర్ నెమ్మి నుతింపఁ దద్ధర్మేకమాన్. ౧౪౩

టీ. సజ్జన=మంచితత్త్వముఁడా, అగుణునకు=నిర్గుణుడైన పరబ్రహ్మమునకు, ఇమ్మెయిం=ఈ ప్రకారముగాను, అఖ్యు=పేళ్లను, పుక=ఎంచించినను, జగతి=పుడమియందు, వంధ్యకుమారసంతతి=వంధ్య=గొడ్రాలియొక్క, కుమార=బిడ్డయొక్క, సంతతి=సముదాయమును, గణించినట్టులని=లెక్కపెట్టినట్టులని, ఎంచకు=అలోచించకుము, గురుతత్త్వము=గురు=అతీతమైన, తత్త్వము=పరబ్రహ్మరూపమును, తగ=లెస్సగాను, దేశికులు=ఆచార్యులు, ఎఱింగింపకున్న=తెలియఁజేయుకుండినచో, అర్చ్యులౌదురే=పండితులౌదురా, ఈశు=పరమాత్ముని, అట్లు=ఆ ప్రకారము, ఒక=క్రమముగాను, నిగమము=వేదము, గౌణనామముల=ప్రకృతిగుణసంబంధములైన పేళ్ళను, నెమ్మి=మిక్కుటముగా, నుతింప=స్తోత్రముచేయఁగాను, తద్ధర్మము=ఆపేళ్ళయొక్క అర్థము, ఏకమా=ఒక్కచేయును.

తా. మంచితత్త్వముఁడా! నిర్గుణుడైన బ్రహ్మమునకు ఈ ప్రకారము పేళ్ళనుబల్కినను పుడమియందు గొడ్రాలి కొడుకులను వారిగోత్రనామములను లెక్కచేసినట్టులని అలోచించకుము. అతీతమైన పరబ్రహ్మరూపమును లెస్సగా పెద్దలశిష్యులకుఁదెలియఁజేయుకుండిరేని పండితులౌదురా? అనఁగా పండితులకారనుట. కాబట్టి పరమాత్ముని ఆ ప్రకారము క్రమముగా వేదములు ప్రకృతిగుణసంబంధములైన పేళ్ళను మిక్కిలి స్తోత్రముచేయఁగాను ఆపేళ్ళయొక్క అర్థము ఒక్కచేయునునని తాత్పర్యము.

అవతారిక:— సచ్చిదానందముల తాత్పర్యము ఒక్కచే అనునది శ్రుతియొందినట్లు బుద్ధియందును చూపించవలయునని శిష్యుఁడగుచున్నాఁడు.

ఉ. మోహతమస్సహస్రవిమూర్తి మదుక్తుల నాలకింపు మీ
దేహముకంటె నన్య మగు శ్రీధీపరిపూర్ణమదీయతత్త్వమే
సాహసవృత్తి గంటి శ్రుతిసమృత్తిఁ దెల్పుము యుక్తియుల్ల మా
యూహ నడంగ వృక్షముఁ శ్రీనొవ్వుగఁ దాఁపినచీలపోలికన్. ౧౪౪

టీ. మోహతమస్సహస్రవిమూర్త-మోహ-ఈశ్వరజగదృగ్భిములనెడి, తమః-
కటికచీకటికి, సహస్రవి-వెయ్యిసూర్యులు యేకకాలమందు ప్రకాశించిన స్వరూపము
వంటి స్వరూపముగల, మూర్తి-నాగురుస్వామి, మదుక్తుల-సేవకుడనైన నామాటల
ను, అలకింపుము- (అదరణపూర్వకముగా) వినము, ఈదేహముకంటె-ఈపంచభూత
వికారమైన స్థూలదేహముకంటెను, అన్యము- వేరైనది, అగుధీపరిపూర్ణమదీయతత్త్వ
ము-అగు-వినట్టి, ధీ-అపరోక్షజ్ఞానముచేత, పరిపూర్ణ-అంతరబాహ్యములయందంత
టనుండిన, మదీయ-నాయొక్క, తత్త్వము-యథార్థ స్వరూపమును, ఏక-నేను,
సాహసవృత్తి- (అంతఃకరణమందుఁదోచెడి జగద్యాదిపారములనునింపించఁగా మిగి
లిన బ్రహ్మవిషయకవృత్తిచేతను, కంటి-చూచితిని, శ్రుతిసమృత్తి-వేదసమృతమును,
తెల్పుము-తెలియఁజెప్పుము, యుక్తి-యుక్తిచేతను, ఉల్లము-మరపునది, ఆయూ
హ-అజ్ఞప్రియందు, వృక్షమునఁదాఁపినచీలపోలిక-వృక్షమున-పచ్చిచెట్టునందు,
తాఁపిన-కొట్టిన, చీలపోలిక-ఇనుపమేకువలె, అడంగ-పొందునట్లుగాను, తెల్పు
ము-తెలియఁజెప్పుము.

తా. ఈశ్వరజగదృగ్భిములనెడి కటికచీకటికి వేయిసూర్యులు ఏకకాలమందుడయిం
చిన లేజన్మువంటి లేజన్ముగల గురుస్వామి! సేవకుడనైన నాయొక్కమాటలను అలకిం
పుము. ఈ స్థూలదేహముకంటె వేరైన అపరోక్షజ్ఞానముచేత అంతరబాహ్యములయం
దంతటనుండిన నాయొక్క నిజస్వరూపమును చూచితిని. వేదసమృతముగాను యుక్తిచేత
ను పచ్చివృక్షమునందుఁగొట్టిన చీలవలె నామనస్సెన్నది నేనైన ఆయూహయందుఁబొం
దులగునఁ దెలియఁజెప్పుమని తాత్పర్యము.

“వృక్షమునఁదాఁపిన చీలపోలిక” అనుటచేత ఎండినమృనియందుఁ గొట్టఁబడి
న ఇనుపమేకుకంటె పచ్చిగానుండు చెట్టునందుఁ గొట్టఁబడినమేకు కడలక విగువుగాక అ
చుకొనియుండుఁగాన అతిరున శిష్యుఁడు తనమనస్సును బ్రహ్మవిషయకజ్ఞానమందు నిలు
కడగానుండునట్లులు శ్రుతిప్రమాణములచేతను యుక్తిపూర్ణములచేతను బోధింపవలయునని
ఆచార్యులను అమగుచున్నాఁడు.

అని-—ఆప్రశ్నకు దిగునవచ్చెడి రెండుపద్యములచేత ఉత్తరము చెప్పుచున్నారు.

మ. అవినాభానము తాను సన్మతులు మీఠ్యాభూతములైనవే
అవియైన న్యరుఁ డెందుఁ దోచు స్థితియొక్కఁ బ్రజ్ఞకు న్నాని హే
తు ననం ప్రీతికి జాడ్య మానెటులు తత్తోహ ప్రియా నన్న నా
కవ యొండైనఁ బ్రమోదమందెయగు దుఃఖంబుల్బుదిందీఁగన్.

టీ. సన్మతులు-సతీ -(దేశకాలవస్తవరిచ్ఛేదకూన్యమగు) సద్రూపము, మతులు-
(త్రికాలములను తెలిసికొనెడి) చిద్రూపము, అవి నాభావములైన-అవి నాభావములు-
ఒకదానికొకటి వేఱులేనిస్వభావములు, బోను-అగును. (అనఁగా దీపమునకు దీపప్రకా
శమునకు భేదములేనట్లు) అవి-అసత్తుచిత్తులారెందును, వేఱు-భిన్నములు, వివేక-వివ
పక్షమందు, మిథ్యాభూతమల్లావే-అసత్యములుగావా, పక్ష-దుఃస్వప్రసంచమునకు
విలక్షణుడైనసాక్షి, ఎందుకొ-ఎచ్చటను, తోచుకొ-ప్రకాశించును, (అనఁగా ప్ర
కాశించఁడనుట) ప్రజ్ఞకుకొ-చిత్తునకు, స్థితి-నిల్కడ, ఎక్కొకొ-ఏప్రకారమగును, ప్రీతి
కికొ-ఆనందమునకు, దానికొ-ఆప్రజ్ఞను, హేతువివేక-వీజమనినను, జాడ్యమాకొ-
జడస్వభావము వివదను, తత్తోహ ప్రి-ఆయానందప్రాప్తి, ఎటులు-ఏప్రకారము, బో
నన్నకొ-కలుగుననఁగా, ఆకవి-ఆసత్తుచిత్తులజంట, ఒండైనకొ-ఒక్కటేయైనను, అం
దే-అజంటయందే, ప్రమోదము-నిరతిశయానందము, మదికొ-మనస్సునందు, దుఃఖం
బులు-శోకములు, తీఁగకొ-తీఱులగున, అగుకొ-అగును.

తా. త్రిసరిచ్ఛేదకూన్యమైన సద్రూపమును త్రికాలావేద్యమైన చిద్రూపమును
ఒకటేయగును. ఆ సత్తుచిత్తులారెందును వేఱనినను అన్యతజడమౌను. అప్పుడు సత్య
ప్రసంచమునకు విలక్షణుడైన సాక్షి యొక్కడఁదోచును. (అనఁగా సత్తునకు చిత్తు వే
తైనయెడల సాక్షిదోచదనియు, చిత్తునకు సత్తు వేతైనయెడల నిల్కడ ఎవ్విధమునను
కలంగదనియు భావము.) ఆచిత్తును ఆనందమునకు హేతువివేకను అది జడస్వభావముగల
దియగునే అప్పుడు ఆనందానభవము ఏప్రకారమగును. కాబట్టి ఆసత్తుచిత్తులయొక్క
జంట ఏకమైనపక్షమందు దానియందే అంతఃకరణమందుఁదోచెడి దుఃఖములునశించిన
తిశయానందమగునని తాత్పర్యము.

అత్త సద్రూపమునుటకు 'నేకావ్యభాధితత్వేన త్రికాలేఽప్యేకరూపతా, విద్య
మానత్వమస్త్యేత తద్రూపత్వంసదాత్తనః' అను శ్లోకార్థముచొప్పున ఏమియు దేనిచే
తను బాధింపఁబడక మూఁడుకాలములందును ఏకస్వరూపముగ నుండున్నదో ఆ పదార్థ
మే సద్రూపమని భావము. త్రికాలములయందు నెవ్వధమునను దేనిచేతను బాధింపఁబడ
నిది అత్తయేగనుక అదియే సద్రూపము. ఇందుకు అనుభవదృష్టాంతము. వీడవాఁడు తాను
పూర్వజన్మమం దెవ్వరికిని బెట్టని హేతువుచేత నీజన్మమందు వీడఱికము ననుభవించెదన
నియు ఇప్పుడెవ్వరికైన నేదైనను ఇచ్చుటకు చాలనివాడనైయున్నాను గాన ఇకఁరా

బోవు జన్మమందును దరిద్రుడనుగానే యుండుననియు చెప్పుటచేతను భాగ్యవంతుఁడు తాను మునుపటిజన్మమున దానధర్మములు పలుపుటచే నీజన్మమునఁ గలిమిగలవాఁడనైపుట్టితిని గనుక మఱుజన్మమునందును ఇట్లే యుండుటకు దానాదుఁడనైతేనేగదా యని తలంచుటచేతను ఈరీతి నే తదవిహితములగు కర్మానుష్ఠానపరులును ఈశ్వరభక్తులును తమ తమ కర్మపాఠనలచేత నీజన్మమున సత్కర్మప్రపత్తవలును దైవభక్తులును గలిగినవనియు వానిచేఁ దమకు పరిలోకసౌఖ్యములను భగవత్సాన్నిధ్యపదవులను కలుగునని యెంచుట లచేతను కాలత్రయమందును ఆత్మయున్నదని అనుభవసిద్ధమేగదా! మఱియు యుక్తిచేత విచారించినయెడల మనమిప్పుడు సకరియలమేగదా! ఆకరిములు పూర్వజన్మమందు చేసినకర్తముచేతనేగదా కలిగినవలయును. ఎందుకనఁగా: చెట్టువలనఁగలిగిన విత్తనము ఆచెట్టునకుఁ గారణముగానట్లు ఈశరీరములు ఈజన్మమునఁజేసిన కర్తకు కారణమనరాదు గనుక పూర్వజన్మఫలమనియే చెప్పవలయును. దేహములేనియెడల కర్మచేయగలిగెదడు గనుక తొల్లిజన్మమందును దేహముకలదనియే స్ఫురించుచున్నది. ఆజన్మమున ఆదేహమెట్లు కలిగిననియోచించిన అంతకు పూర్వముచేసిన కర్మఫలనని రూఢిపడుచున్నది. ఇందుల నశరీరపరిగ్రహణము అనేకకల్పములనుండి వచ్చుచున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కావున యుక్తిచేతను ఆత్మత్రికాలాబాధ్యమయిన సద్రూపమనియే సాధింపవలెనది. ఆసత్తయిన ఆత్మకు చిద్రూపమెట్లుగననఁగా: “స్వాత్మోపితాత్మే పదార్థభాసకత్వాత్తనస్సాగ్రన మంతరేణయత్, ఎదంతివదాంతవిదోహి తాంస్వయం ప్రకాశమానగ్యతు చిత్స్వరూప తామ్” అను స్తోత్రమురీతిని సపదార్థము సాధనాంతరాపేక్షలేక తానుగాఁదోచుచు తనయందాత్మోపింపఁబడిన సమస్తవస్తువులను తోఁపింఁజేయుచున్నదో అదియే చిద్రూపముగావున అంతరబాహ్య ప్రపంచములు మనచేత నెఱుఁగఁబడుచున్నవేగాని వానిచేత మనమెఱుఁగఁబడలేదు కాఁబట్టి వానిని దెలిసికొనుచుండెడి మనకు సర్వపదార్థావభాసకత్వము సాధనాంతరాపేక్ష లేకయేసిద్ధించెను. మనము మనస్సుచేతనేగదా తెలిసికొనఁబడుచున్నాము. అది మనకెట్లుకలుగునన మనస్సు జడమని ముందే తెలియుఁబడిచితిని కాఁబట్టి ఆత్మచేతఁ దోఁపింపఁబడెడి ఆమనస్సు ఆత్మనదోఁపించుట దగ్ధభము గనుక ఆత్మచిద్రూపమై ఉపాధియగుమనస్సును సమస్తవస్తువులను ఎఱుఁగఁజేయుచున్నది. ఇందుకు దృష్టాంతము ప్రమిదలోనినూ నెవలనఁ దడుపఁబడిన నూలపత్తియను ఉపాధితో నగ్నిలేజనుచేరి ఆపత్తిని చమరును ప్రమిదను సమీపవస్తువులను చూపించునట్లు ఆత్మ మనస్సుతోఁగూడి శరీరేంద్రియాలను బాహ్యంతరములను సమస్తవస్తువులను దెలియఁజేయుచున్నది. మఱియు ఆత్మయేఅనందస్వరూపమనటకు “నిరుపాధికనిత్యత్వం కుప్తా సర్వసుఖాత్వమ్, నుఖరూపత్వమిత్యేతదానందత్వం సదాత్మనః” అను స్తోకమురీతిని నిరుపాధికమై కాశ్వరమై నిద్రయందు కమస్తమయినవారిచేత ననుభవంపఁబడిన నిరతి

శయంబగు నుఖస్వరూపము ఆనందరూపము. అనఁగా స్వయంభునివృత్తకమై గంభీరమైన బుద్ధియందును తృప్తిమై నిర్లభమగు నుఖము ఆనందము నిద్రయందనుభవించబడిన నుఖము జాగ్రత్స్వప్నములయందువలె పెక్కు రూపములుగా ననుభవించబడక ఏకరూపముగానుండి సమస్తదృశ్యములను బోగొట్టుచున్నది గాన దానిని నిరతిశయముగా ఆనందరూప మనందగును. ఈ నుఖము నిర్లభమైనను అత్తకార్యములయిన శరీరేంద్రియాదిసంపత్కములైన తిరోధానముగలవచ్చును. ఇందుకుదృష్టాంతము. స్వతస్సిద్ధమైన అగ్నియొక్క ప్రకాశము దానికార్యమైన బొగయొక్క సంపత్కముచేత అయిగ్నిప్రకాశమునకు తిరోధానమువచ్చినట్లు స్వతస్సిద్ధమైన ఆనందరూపమున అత్తకును ఆయాత్మకార్యములయిన శరీరేంద్రియములకుడికచేత స్వప్నజాగ్రత్తలయందు తిరోధానమువచ్చును. కాబట్టి ఈ యానందము నిర్లభమని, నిరతిశయమని, నిరుపాధికమని, నుఖస్వరూపమని చెప్పబడును. ఈతీరున సచ్చిదానందములు అత్తయందే నిరూపింపబడినందున అసచ్చిదానందస్వరూపుఁడైన అత్త తానీయని విశ్వపటుచుకొనవలయునని భావము.

ఇట్లునుటచేత సద్యంతిక్రమగు పదార్థము అసత్తు. ఆయనత్తునకు వస్తుత్వము నిరూపింపఁ బడుచున్నదని చెప్పరాదు. కాబట్టి లోకముందు సత్తుమతోఁపింపఁజేసెడి పదార్థము ఒకటైనను లేకుండుటవలనను సద్యమును సత్తునందే ఆరోపింపబడుటవలనను సమస్తవస్తువులును సదా దానియందే ఉపజీవించుకొనియుండునట్లు కనబడుటవలనను సత్రే స్వప్రకాశమయినదనియు, అగ్యప్రకాశమయిన సత్రే చిత్తనియు, అచిత్తైవసత్తునకు సమానమగువస్తువు కేటొకటి లేకపోవుటచేత దానికి వ్యతిరీక్తమగుపదార్థము అసత్రే అనియు చెప్పవలయును. అట్లు చెప్పటవలన దానియందు చెందువస్తువులు కలిగియుండవుగాన అసత్రే చిత్తై ఆనందస్వరూపమగును.

మ. తనచే నన్యులచే వెలుంగునొ కనరత్నస్వస్తు వాభాషఁ జె

ప్ప ననర్థంబె యవాచ్య మన్న సుత తరద్భాసంబు లేదన్నఁ జే

యునె వంధ్యాసుతుఁ డెవ్వయైన నవి తాఁయోజింపలేవన్నఁ దీ

అనినానా దురవస్థలోంద వె కుతీర్కం బీవు చాలింపుమా. ౧౪౬

టీ. సుత=కుమార, కనరత్నస్వస్తు=కనత్=ప్రకాశమయిన, సద్యస్తువు = (దేశ

కాలవస్తుపరిచ్ఛేదకూన్యమగు) పరబ్రహ్మము, తనచేఁ=తనచేరినో, అన్యులచేఁ=(లేక)

ఇతరులచేతనో, వెలుంగునొ=ప్రకాశించునో, అభాషఁ=అవాక్యమును, చెప్పఁ=చె

ప్పటకు, అనర్థంబె=అర్థముకానిదే, అవాచ్యంబన్నఁ=చెప్పటకుతగనిదనినను, తద్భా

వంబులేదన్నఁ=అతాత్పర్యములేదనినను, వంధ్యాసుతుఁడు = గొడ్డాలికొడుకు, ఎవ్వ

యైనఁ=ఏకార్యములనైనను, చేయునె=చేయునా, అని=అపనులు, తాఁ=తాను, యో

జింపఁ=యోజింపఁగాను, లేవన్నఁ=లేవనినను, తీరినినానాదురవస్థలు=తీరిని=నెఱవే

అని, నానా—బహువిధములైన, దురవస్థలు—దుర్దశలు, ఒండవే—పొందవా, ఈవు—నీవు, కుతర్కంబు—కుయుక్తిని, చాలింపుమా—విడుపుము.

తా. కుమారా! ప్రకాశమానమయిన దేశకాలవస్తురంజితృదశావ్యమయిన పరబ్రహ్మము తనచేత ప్రకాశించునా లేక అన్యలచే ప్రకాశించునా య నెడిమాటలను జెప్పటకు తగనిది. అట్లు చెప్పగూడదనినను ఆతాత్పర్యములేదనినను గొడ్రాలికొడుకు ఏకాత్పర్యముల నైవంశేయునే? ఆపనులయొకించి లేవనవానికి నెడఁబాయని బహువిధములైన దుర్దశల పొందవా. నీవు కుయుక్తులవిడుపుమని తాత్పర్యము.

వంధ్యాకుతుఁడెవ్వఁడైనఁజేయునే అనుటచే వంధ్యయనఁగా విడ్డలేనిస్త్రీ. అట్టి స్త్రీయొక్కపుత్త్రిఁడు అద్భుతకార్యములనుచేసెననిచెప్పిన నిజమని యెవరునమ్ముదురని తెలియునది. ఆత్మ సద్రూపమగుటవలన ఆయాత్మకు సజాతీయంబును సజాతీయ భేదంబు నులేదు. అయితే ఆసత్తామాత్రమైనయాత్మకు విజాతీయము అసత్తు. అసత్తుప్రపంచము గనుక సత్తైన ఆత్మకు అవిభక్తయగుప్రపంచము సర్వతీయశ్వమును కలిగింపనేరదు. అదట్లవఁగాః గొడ్రాలికొడుకు తనతల్లిని ఏప్రకారము భుక్తవతినిగాఁజేయనోపఁడో అనొప్పున అసత్తైన జగము సత్తైన ఆత్మకు సద్వివేచనశ్వమును కలఁగఁజేయఁజాలదు. ఐతే ఆ సద్రూపముగ ఆత్మకు సద్విదానందములు స్వరూపమయ్యెను గాన కల్పమాత్రముచేత భేదముకనపించినను సద్విదానందములవలన ప్రత్యక్షముగ భేదము కనఁబడలేదు. ఇందుకు దృష్టాంతము. నిప్పునందుఁ బ్రకాశము, ఉష్ణము, లోహీతము అనునవి కల్పభిన్నములు గానఁండినను వానియందు ఆర భేదములుతోఁచినను అవియన్నియు ఆయన్నియందే కలిగినట్లు సద్విదానందములు మూఁడును ఆత్మయందే పొందుపఱుపఁబడియున్నందున వానికి ఎంతమాత్రము భేదముచెప్పగూడదు. సత్తే స్వయముగాఁ దోచుచున్నది గానఁ జిత్రయ్యెను. అదితైనసత్తునందు రెండుపస్తువులు లేనందున నిదియేయానందమయ్యెను. కాబట్టి సద్విదానందంబులకు భేదములేదు. లేనివస్తువును ఉన్నట్లు సాపింపఁగూడదు గనుక సత్తు ఉన్నదనిపల్కుటకు బాధకములేదు. అయితే అతోచెడిసత్తు తానేతోచుచున్నదా లేక మఱియొకదానివలన తోచింపఁబడుచున్నదాయనియడిగిన తానేతోచుచున్నదనియే సాధింపవలయును గాన ఆసత్తే చిద్రూపమై ప్రకాశించుచున్నదని భావము.

అవః—సద్విదానందపదములయందు ఆత్మము ఒక్కటియేఅనుదానికి అనుభవమును జెప్పుచున్నాడు.

మ. శ్రుతియుక్తు ల్లనినట్టు లాత్మనుఖముగనొప్పొంద నాలింపు మా
తీతిను ప్రింగల మోదమాన్సురణచేఁ దద్జ్ఞానమామోదమా
నుత వెవ్వేఱివి గావు కల్పమున నా ను పిన్మహాధావంతము
ల్పతినద్రూవుడె వొటఁగాంచెదవు బ్రహ్మజ్ఞాని వై యుండుమా.

టీ. శుభ-కుమారా, శ్రుతియు శ్రుతి-శ్రుతి=శేదము, యుక్తి=తర్కశాస్త్రము, కనినట్టులు=ఒకటిగాపొందినప్రకారము, ఆత్మసుఖము=అత్మనుభవము, సాంపాదక=అభివృద్ధిపొందునట్లుగాను, ఆలింపుము=వినుము, ఆతత=ఆతిశయమయిన, ముష్టి=నిద్రయందు, కల=కలిగిన, మోదము=ఆనందము, ఆనుభవచేత=అజ్ఞప్తిచే, తద్వజ్ఞానము=అవివేకము, ఆమోదమాత్ర=ఆసుఖమేయాన, అవి=ఆయానందజ్ఞానములు, వెవ్వేలు=భిన్నములు, కావు=కావు, కల్పమునక=సకలము లయమయ్యెడి బ్రహ్మయ కల్పమందు, ముష్టి=నిద్రయందును, మహాధ్వాంతములు=అగోష్ఠకొద్దిచీకట్లులు, మతిక=తెలివితన, సద్రాప్త=డవోట=సచ్చిదానందస్వరూపమును ఆత్మరీతయనెడినిల్పడయందు సేవు చెడకుండనుండినవాడవోటచేతను, కాంచెదవు = చూచుచున్నావుగదా, బ్రహ్మజ్ఞానివైయుండుమా-బ్రహ్మజ్ఞానివై = సేవు అంతయుఁ దెలిసికొన్నవాడవై, ఉండుమా=నినిందియుండుమా.

తా. కుమారా! శేదమును తర్కశాస్త్రమును ఒక్కటిగాపొందినరీతిని ఆత్మానుభవము పెంపొందునట్లుగాను ఆలింపుము. ఆతిశయమయిన నిద్రయందుకలిగినఆనందముల అజ్ఞప్తిచేతకలిగిన అజ్ఞానము ఆ సుఖమేయగును. కాబట్టి ఆనందజ్ఞానములు భిన్నములు కావు. సకలము లయించెడి బ్రహ్మయకల్పమందును నిద్రయందునుగలచీకట్లయొక్క భేదములని సీతెలివితన సద్రాప్త=డవోటచేతను చూచుచున్నావుగదా; ఇకను బ్రహ్మజ్ఞానివైయుండుమని తాత్పర్యము. అనఁగా: సచ్చిదానందముల నెఱిగెడి జ్ఞానముయొక్క యథార్థము ఒక్కటేయనుటకు అనుభవమును తెలిసికొంటివి గాన శ్రుతియు క్త్యనుభవములతోఁగూడిన సచ్చిదానందముల కూడికయొక్క స్వరూపమును గురుమాఖమగాఁ దెలిసికొనునటులు పఠమనిష్ఠయందుండుమని భావము.

అవతారిక:—శ్రుతియు క్త్యనుభవప్రకారము శిష్యుఁడు సహజనిష్ఠునపొందుటను చెప్పఁబడుచున్నది.

మ. సాంగామ్నాయవిదాత్మదేశికకృపః సన్నిపూర్ణమై నిష్కత
తాన్సంగత్యం బెడలేకయేకముగఁ దత్సంవిత్సుకార్థంబులు
పొంగ నుచ్చరసంబుమాడ్కిని దదుదోర్భద స్తగచ్ఛిత్తము
త్తుంగస్వచ్ఛవటంబునస్మరె గనకః దోష్ట నిజాత్మ స్తగన్.౧౮౮

టీ. సాంగామ్నాయవిదాత్మదేశికకృపక=సాంగ = (శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందము, నిర్మకము, జ్యోతిషము, కల్పము, ఇవి యనెడు) పదంగములతోఁగూడిన, అమ్నాయ= (ఋగ్వేదాసామధ్యాయములను) నాలుగు శేదములను, విత్=తెలిసిన, ఆత్మదేశికకృపక=ఆత్మ=తనయొక్క, దేశిక=గురుస్వామియొక్క, కృపక=దయచేతను, నిష్క

నిర్వోకల్పనమాధి, సంపూర్ణమై-అంతటను నిండినదై, తత్సంగత్యంబెడలేక-తత్-అని. వ్యయందుఁదోచిన యథార్థ వస్తుదర్శనముయొక్క, సాంగత్యంబు-నేరిక, ఎడలేక-ఎడఁ బాయక, ఏకముగ-ఒక్కటిగానీ, తత్సంవిత్సుఖార్థంబు-తత్-అపరబ్రహ్మమం దలి, సంవిత్సుఖార్థంబులు-సచ్చిదానందములు, ఉపాంగ-నెల్లివిరియఁగా, పుష్ప రసంబుమాట్రిని - సకలపుష్పములయందలి మకరందము ఒకటిగాఁజేరిన తేనెవలె, తదు ద్బోధక-తత్-అసచ్చిదానందస్వరూపమైన, ఉద్బోధక-అతిశయించిన మయికము చేతను, ఉత్తంగస్వచ్ఛపటంబునన్నలెక- ఉత్తంగ-ఉన్నతమైన, స్వచ్ఛ-నిర్మలమైన, పటంబునన్నలెక-వస్త్రమునందువలెను, నిజాత్మక-నిజ-తనయొక్క, ఆత్మక-అంతః కరణమందు, జగచ్చిత్తము - సావరజంగమాత్మక నామరూపప్రపంచమును, తగక-లే స్సగాను, తోడ్తో-నెంటనీ, కనెక-దర్శించెను.

తా. పడంగములతోఁగూడిన నాలుగు కేదములను నెఱిగిన గురుస్వామియొక్క కృపచేతను అంతటనిండిన నిర్వోకల్పనమాధికాగాను ఆ నివ్యయందుఁదోచిన యథార్థ వస్తుదర్శనముయొక్క చేరికను ఎడఁబాయక ఒక్కటిగాను ఆ పరబ్రహ్మమందలి సచ్చి దానందములు ఉపాంగఁగా సకలపుష్పములయందలి మకరందము ఒక్కటిగాఁజేరినతేనె వలె అసచ్చిదానందస్వరూపము అతిశయించినను ఉన్నతముగా నిర్మలమైన వస్త్రమునం దువలెను తనయొక్క అంతఃకరణమందు సావరజంగమాత్మక నామరూపప్రపంచమును లేస్సగాను నెంటనీ కిమ్యఁడుకనెను అని తాత్పర్యము. జగచ్చిత్త ముత్తంగస్వచ్ఛపటం బునక అనుటవలన తుల్యమగు వస్త్రముందుఁ జిత్తము లాలోపింపఁబడినతెఱుగునఁ బర మాత్మగానుండు తనస్వరూపమందుఁ బ్రపంచము నడి చిత్తమాలోపింపఁబడినదని భావ ము. వస్త్రము రజకునిచే తెల్లగాఁ జలువచేయఁబడినప్పుడు స్వచ్ఛమైనపటమనఁబడును. దానికి గంజితెట్టి యొండవేసినయెడల దృఢపడును. కావున అది దృఢపటమనఁబడును. అపటమనకు చిత్తములువ్రాయుటకై అక్కడక్కడ గుఱుకులుగీయఁబడినయెడల లాంఛనపటమనఁబడును. దానియందు చిత్తములుతీర్చి రంగువేసి ముగిసిన రంజితపటమనఁ బడును. తోలియనగి పరమాత్మకుఁగూడ నాలుగు అవస్థలున్నవి. అవి యెవ్వియనఁగా: నిరుపాధికముగ నుండునపుడు చిత్తినఁబడును. మాయతోఁగలసిన సమయమున అంతర్యా మియనఁబడును. సమష్టి సూక్ష్మభూతి సూక్ష్మదేహములతోఁజేసిన కాలమందు హిరణ్యగ ర్భుడనఁబడును. సమష్టి సూలభూత స్థూలదేహములతోఁగూడినయెడల విఠ్ఠునిపుం డనఁబడును. ఇట్లు పరమాత్మున చిత్తపటముతో సరిపోల్పఁగా దానియందుఁగూడియుం డు చిత్తభేదములు బ్రహ్మాది ప్రబవర్యంతము ఉత్తమ మధ్యమాధమములుగాఁ గనుపిం చుప్రాణులను, పశ్యంతము గోవురము లోనుగాఁగల జడములను, కుద్ధచైతన్యస్వరూపి యగు పరమాత్ముండు మాయయను రంగువలనఁ దోపింపఁబడిన చిత్తములగును. కాఁ

బట్టి ఆభాసపటమునందలి రంగు అధిష్టానపటమునందుఁ బోల్పబడినట్లు సంసారమును చిదాభాసునియందు మోహమునెడి అజ్ఞానముచేతను తాదాత్మ్య సంబంధముచేతను ఆశోపింపఁబడును. కనుక తన అంతఃకరణముందుఁ గనఁబడు నామరూపప్రసవము అనేక విధములుగాఁ దోచినను నీటియందు ప్రతిబింబించిన ప్రతిబింబమును జుగఁగఁబలులయిన నైత్యవలనాది వికారఁబలులు స్పృశింపలేని చందమున అంతఃకరణముయొక్క ధర్మములును వికారములును దానియందు ప్రతిబింబించిన జీవని స్పృశింపఁజాలవు. మఱియు సృధివియొక్కయు దాని కార్యములయొక్కయు వికారఁబలులు దాని కాధారభూతముగు ఆకాశమును ఎట్లు స్పృశింపఁజాలవో అతీతమనే ఆతత్వయైన అజ్ఞానమును దాని కార్యములగు శరీరేంద్రియైది ధర్మములును ఆ మజ్ఞానమునకును దానిపనులకును ఆధార భూతంబగు ప్రత్యగాత్మకు నంటఁజాలవని తెలిసికొనవలయును. ఇట్లు జీవునకు ప్రసవ చమునకు పరిమాత్మకుఁగల తారతమ్యములను గురుసన్నిధియందు అనేక యుక్త్యనుభవములచేత విచారించి వివేకమును జెందినవాఁడు జీవజగత్తులను కల్పనలుగా భావించి శేషించిన పరమాత్మయేతానని చూచునని ఎఱుఁగఁదగ్గది. ఇట్టి మావునందు నిజమటయే నిర్వికల్పసమాధియగును.

అనః—తురియాతీతమే తుల్యముగా ప్రకాశించెడి యనుభవమందు ముందుచెప్పిన జ్ఞానభూములను దేలుగాఁ దలఁపుఁడని శిష్యుఁడడుగుచున్నాఁడు.

మ. మనమావూర్ణముఁజెందఁ దేశిక క్రియామాత్రంబెయిచింతగావున వేఱున్నదె యాత్మతత్త్వ మెదచేర నూహించుట లావక్కుచే విని భాషించుట లింతె కాక మన కావిజ్ఞానవాదంబు చేయు నశిశ్యుం బికఁ దొల్లఁ జెప్పినమనీషానంతల నైల్పుచూ. ౧౮౯

టీ. దేశికా—గురుస్వామి, మనము—మనస్సుననది, ఆవూర్ణముఁజెందక—ఆప్రసిద్ధమైన, పూర్ణముక—పరిబ్రహ్మమును, చెందక—పొందినను, ఈచింతక—ఈభారమును, క్రియామాత్రంబె—లీలామాత్రమే, కావునక—కనుక, వేఱున్నదె—మఱియొకటున్నదా, ఆత్మతత్త్వముక—పరబ్రహ్మస్వరూపమును, ఎదక—మనస్సుచేతను, ఊహించుటలు—అలోచించుటలు, వాక్కుచేక—నోటిచేతను, వినిభాషించుటలు—ఒకరుచెప్పఁగా వినిమాట్లాడుటలు, ఇంతే—ఇంతమాత్రమే, కాక—కాని, మనకుక—మనకు, అవిజ్ఞానవాదంబు—ఆబ్రహ్మజ్ఞానసంభాషణము, చేయక—చేయుటకు, అశిశ్యుంబు—శిశ్యముగాదు, ఇకకక—ఇకఁమీఁద, తొక్కి—ముందు, చెప్పిన—వాప్రచ్చిన, మనీషానంతలక—విజ్ఞానభూములను, తెల్పుచూ—తెలియఁజెప్పుచూ.

తా. గురుస్వామి! మనస్సుననది ఆప్రసిద్ధమైన పరబ్రహ్మమును పొందినను ఈ విచారము లీలామాత్రమే గనుక మఱియొకటున్నదా? పరబ్రహ్మస్వరూపము మనస్సు

చేత ఆలోచించుటకు విని నోటితో మాటలాడుటలు ఇంతమాత్రమేగాక మనకు ఆపని బ్రహ్మజ్ఞాన సంభాషణముచేయుట కత్యముగాదు కావున ఇతరమింద ముందుగా ప్రచ్ఛిన్న విజ్ఞానభూములను తెలియఁజెప్పుమా యని తాత్పర్యము.

అనంతరః:—స్వానుభవమందుఁజెప్పునట్టి మనోలయమార్గమైన జ్ఞానభూములను జెప్పుటకు ఆగంభమున ఉత్పత్తికిఁ గారణమయిన అజ్ఞానభూముల నేడింటిని ముందుగాఁ జెప్పుచున్నాడు.

మ. విను మజ్ఞానధరిత్రుల న్దొలుత నుత్సర్విక బీజబాగ్రంబు స
జ్జన బాగ్రం బలిబాగరంబు దగఁ దత్సప్తస్పంబు స్వస్పంబు త
జ్జనిబాగ్రంబు నుషుప్తి నాఁ బరఁగునోజ నావనిచిన్నంబులఁ
దనర నైత్వెన జ్ఞానభూమికలఁ బుత్రాత్రి తత్సప్తభావాఖ్యలన్. ౧౫౦

టీ. సజ్జన=సత్పురుషుడవైన శిష్యుఁడా, ఉత్సర్విక=భూమియందు, తొలుతఁ
=జ్ఞానభూమికలను జెప్పుటకు ముందుగాను, అజ్ఞానధరిత్రులఁ=అజ్ఞానభూముల నేడింటిని,
వినుము=అలకింపుము, బీజబాగ్రంబు=బీజబాగ్రము, బాగ్రంబు=బాగ్రము, అలిబాగ
రంబు=మహాబాగ్రము, తగఁ=ఒప్పిదమైన, తత్సప్తస్పంబు=తత్ = ఆమహాబాగ్రముం
దలి, స్వస్పంబు=స్వస్పము, (అనఁగా బాగ్రత్సప్తస్పము) స్వస్పంబు=స్వస్పము, త
జ్జనిబాగ్రంబు=తత్=ఆస్వస్పముందు, జని=పుట్టిన, బాగ్రంబు=బాగ్రదవస్థయు,(అనఁ
గా స్వస్పబాగ్రము) నుషుప్తి=నుషుప్తియు, అనాఁ=అనునట్లుగాను, పరఁగుఁ=ఒ
ప్పును, ఓజఁ=క్రమముగాను, వానిచిన్నంబులఁ=వాని=ఆ యజ్ఞానభూములేడింటియొ
క్క, చిన్నంబులఁ=గుఱుతులను, పుత్రాత్రి=కుమారా, తనరఁ=లేస్సగాను, జ్ఞానభూ
మికలఁ=జ్ఞానభూములను, తత్సప్తభావాఖ్యలఁ=తత్ = అజ్ఞానభూమికలయొక్క, స్వ
భావ=సహజసిద్ధములయిన, అఖ్యలఁ=పేర్లను, తెల్పెదఁ=తెలియఁజెప్పెదను.

తా. సత్పురుషుడవైన శిష్యుఁడా! భూమియందు ముందుగా అజ్ఞానభూముల
నేడింటినిచెప్పెదను అగ్గింపుము. బీజబాగ్రము, బాగ్రము, మహాబాగ్రము, బాగ్ర
త్సప్తము, స్వస్పము, స్వస్పబాగ్రము, నుషుప్తి అనునట్లుగాను క్రమముగా అజ్ఞా
నభూములేడును ఒప్పును. వానిలక్షణములను సహజసిద్ధములైన జ్ఞానభూములయొక్క
నామములను తెలియఁజెప్పెదను వినుమనితాత్పర్యము.

అనంతరః:—ఆ యజ్ఞానభూములలో మొదటి నాలుగుభూమికలయొక్క లక్షణ
ములను జెప్పుచున్నాడు.

మ. తొలుత న్దోచిన బీజబాగ్రముగు సరద్రూపావని నైవ్వియా
వలి బాగ్రం బగు మొల్కురీతి నది గరవ్వంబై మహాబాగ్రతి

స్వలయ న్నాదిది నే ననం బిదవ నుర్వి న్నా మహాబాగ్ర మూఁ
గలయన్తానసరాజ్యమేల నదిబాగ్రత్సన్విష్టు మూఁ బెంపుతోన్ ౧౫౧

టీ. ఉర్విఁ=భూమియందు, సద్రూపావనిఁ-సద్రూప-త్రిశరీశ్చేదకూన్యమైన
పరబ్రహ్మమనెడి, అవనిఁ=భూమియందు, తోలఁతఁ=ముందుగాను, తోచినతెల్విఁ=
(బహిర్యాద్యపాశరూపముగా) కనఁబడినవివేకము, బీజబాగ్రము=బీజబాగ్ర మనుపేరుగ
ల మొదటిభూమి, అగుఁ=అగును, అవలఁ=పిమ్మట, మొల్క-రీతిఁ=ఆవిత్తులోనుండి
బైటనచ్చిన అంకురమువలె, గర్భంబై =జేనను వభిమానరూపమై, (బాగ్రమను పేరుగల
రెండవభూమియగును) పిదపఁ=పిమ్మట, మహీబాగ్రత్పతిఁ=వృక్షకారముగా, వెలయఁ
=ప్రకాశించఁగాను, నాదిది=ఇదివాది ఇతఁడు జేనను, తాఁ=తాను, మహాబాగ్రము=
మహాబాగ్రమును పేరుగల మూఁడవభూమియగును, కలయఁ = (అంతట) వ్యాపించిన,
మానసరాజ్యముఁ=మనోరాజ్యమును, అది=ఆతెల్వి, పెంపుతోఁ=అతిశయముతోను,
బాగ్రత్సన్విష్టు మూఁ=బాగ్రత్సన్విష్టుమనుపేరుగల నాల్గవభూమియగును.

తా. భూమియందు త్రిశరీశ్చేదకూన్యమైన పరబ్రహ్మమనెడి ప్రథమియందు ముం
దుగా బహిర్యాద్యపాశరూపిత్విరూపముగాఁ గనఁబడిన వివేకము అనఁగాః ప్రపంచోత్ప
త్తికి హేతువుగఁ గలిగిన తెలివి బీజబాగ్రమును పేరుగల మొదటిభూమియగును పిమ్మట
ఆవిత్తులోనుండి బైటనచ్చిన అంకురమువలె జేనను అభిమానరూపమై అనఁగా విగ్రహము
కాఁబట్టి యాతెలివికి పూర్వమండఁ గలుగనిశ్చేదము నూత్నముగఁ గనిపించి ప్రపంచాభి
ముఖమగుట బాగ్రమును పేరుగల రెండవభూమియగును. పిమ్మట వృక్షకారముగా ప్రకా
శించఁగా ఇదివాది ఇతఁడు జేనను అహంకార మమకారములతోఁగూడిన తాను అనఁగా
లోకవాసనప్రబలుట మహాబాగ్రమును పేరుగల మూఁడవభూమియగును. అంతట నిండిన
మనోరాజ్యమును ఆతెలివి అతిశయముతోఁ బరిపాలించఁగాను అనఁగా మాచినవి మా
డనివి సంకల్పించి నిష్ప్రయోజకముగ మనోరాజ్యమేటట బాగ్రత్సన్విష్టుమను పేరుగల
నాల్గవభూమి అగునని తాత్పర్యము.

అనఁ=తక్కిన మూఁడుభూమలయొక్క లక్షణములను తెప్పుచున్నారు.

మ. నిద్రాహారరతి వ్రనఃప్రభుతః దా శ నెమ్మి న్దగు నసన్విష్టు మూ
త్తుద్రస్వస్థమునందు బాగ్ర మగు నాశనుజ్ఞప్తి గన్తూయ ని
ర్నిద్రస్థిత్తుట శూన్యమైన నదియా శ నీరంధ్రగాఢాంధత
న్నిద్రాధాత్రి యచిన్దరిత్తు లివె చిరన్నిష్ఠేలల నైల్వెదన్. ౧౫౨

టీ. నిద్రాహారరతిఁ-నిద్రా=నిద్రించుటయందును, అహార = భుజించుటయందు
ను, రతిఁ=అనుక్తిచేతను, మనఃప్రభుతఁ=మనోరాజ్యమందు, తాఁ=తాను, నెమ్మిఁ=

మిక్కుటముగానుండుట, స్వప్నము = స్వప్నమునపేరుగల విదవభూమి, తగుక=విప్రు
ను, ఆ తుద్రస్వప్నమునందుక=ఆ=అట్టి, తుద్రస్వప్నమునందుక=తుచ్చమైన స్వ
ప్నావస్థయందు, ముజ్జప్తి=మందిజ్జప్తి అనునది, నిర్విద్రా=అల్పనిద్రచేతను, కన్మూ
యక=కన్మూలుమూపెనేని, జాగ్రమగుక=జాగ్రము=స్వప్నజాగ్రమున పేరుగల ఆజవ
భూమి, అగుక=అగును, పిమ్మటక=వెనుక, వీరంధ్రగాధాంధరక=దట్టమైన అంధకార
ముచేత, అది=ఆ తెలివియే, కూన్యమైనక=ఏమియు లేకపోయినచో, నిద్రాధాత్రి=
గుఱుప్తి అను పేరుగల ఏదవభూమి, ఔక=అగును, అవిదగ్ధరిత్రులు=అజ్ఞానభూములు,
ఇవె=ఈ చెప్పబడినవే, చిన్నిపేలలక=చిన్నిపా =జ్ఞాననిష్ఠయందుగల, ఇలక=భూ
ములనేడింటిని, తెల్పడక = తెలియఁజెప్పుచున్నాను. (ఇకమీఁద వినుమని అధ్య
హరము.)

తా. నిద్రించుటయందును, భుజించుటయందును, ఆసక్తిచేత మనోరాజ్యమందు
తాను మిక్కుటముగానుండుట, అనఁగా: ఆ జాగ్రత్తమందు కల్పితస్వరూపములజూ
చుట స్వప్నమున పేరుగల విదవభూమిగా నొప్పును. అట్టి తుచ్చమైన స్వప్నావస్థయందు
మందిజ్జప్తి అనునది అల్పనిద్ర చేతను కన్మూలుమూపెనేని (అనఁగా మఱచినదాని తలఁ
చుట) స్వప్నజాగ్రమున పేరుగల ఆజవభూమి అగును. వెనుక దట్టమయిన అంధకారము
చేత ఆ తెలివియే ఏమియు లేకపోయినను (అనఁగా ఆత్మ ప్రతిబింబముగాఁ గనఁబడు
చున్న జగద్విషయమునందు కూన్యభావముఁజెందినచో) గుఱుప్తియను పేరుగల ఏదవ
భూమి అగును. ఈ చెప్పబడినవే అజ్ఞానభూములు. ఇక జ్ఞాననిష్ఠయందుగల భూముల
నేడింటిని తెలియఁజెప్పుచున్నాను వినుమని తాత్పర్యము.

ఈ చెప్పబడినవానిలో మొదటి ఆజు అవస్థలయందును గల చుఃఖనమూహమును
మనస్సునందునదలి ఇక రాఁజోవుదుఃఖమును మానఁబడునది గుఱుప్తి యనఁబడును.
ఇదియే ఏదవ అజ్ఞానభూమి. ఈ అజ్ఞానభూములగు ఏదవస్థయందును సకలజంతువులం
తమాలీనమైయుండును. అవి నానారూపంబుల యసంఖ్యములై పర్తించుచుండును.
కాబట్టి ఇకమీఁద జ్ఞానభూములనేడింటిని బోధపడునట్లు చెప్పెద నాకర్ణింపుము.
వానిని చలినీకొనినవాఁడు దుఃఖసాగరమందు మునుఁగక నిత్యనుభావనంద మనుభవించు
నని భావము.

అవతారిక:—జ్ఞానభూముల నేడింటిని చెప్పుచున్నారు.

మ. అమలాద్యోర్వి శుభేచ్ఛ నాలవది సతత్త్వాసత్తి తుర్యంబు స
ప్తమమా సత్తనుమానసి త్రితయ మారోప్తంబౌ ససంసక్తి పం
చమ మాత్మార్థవిచారణ ద్వితయమా సత్తుత్త్ర యిద్ధాత్రిలో
సమితంబై తగువృత్తభూమిక పదార్థాభావనాభిఖ్యచేసే, ౧౫౩

టీ. సత్సత్త-శ్రేష్ఠమైనకుమారా, ఇద్ధాత్రిలో ఈ భూమియందు, శుభేచ్ఛ-శుభేచ్ఛయనునది, అమలద్యోర్వి-అమలనిర్మలమైన, ఆద్య-మొదటిదైన, ఉర్వి-భూమి, సత్త్వాపత్తి-సత్త్వాపత్తియనుపేరుగలది, నాలవది-నాలుగవభూమి, తుల్యంబు-తుల్యమున పేరుగలది, సప్తమూర్తి-సప్తమము-ఏడవభూమి, ఔ-అవును, సత్తనుమానసి-సత్-శ్రేష్ఠమైన, తనుమానసి-తనుమానసి అనునది, త్రితయము-మూడవ భూమి (అగును) అసంసక్తి-అసంసక్తి అనునది, పంచమము-పంచభూమి, ఆప్తంబా-ఉపకారమైనది యగును, అత్మార్థవిచారణ-అత్తి-ప్రత్యగాత్మయొక్క, ఆర్థవిచారణ-తాత్పర్యవిచారణమనునది, ద్వితయము-రెండవభూమియగును, పదార్థభావనాభిఖ్యచే-పదార్థభావన-పదార్థభావనయను, అభిఖ్యచే-పేరుచేతను, షష్ఠభూమి-ఆఱవభూమి, అమితంబై-మిక్కుటమై, తగు-ఒప్పును.

తా. శ్రేష్ఠమైనకుమారా! ఈ భూమియందు శుభేచ్ఛ, అత్మార్థవిచారణ, తనుమానసి, సత్త్వాపత్తి, అసంసక్తి, పదార్థభావన, తుల్యము అను నీయేడును జ్ఞానభూములని తాత్పర్యము.

అవ:- వానిలో మొదటి నాలుగుభూముల లక్షణములను జెప్పుచున్నారు.

మ. ఖలసంసర్గము మాని పేర్చినవివేకం బా శుభేచ్ఛాజ్యయా వల సత్సంగతి నౌవిచారణ లసదావ్యసంగము జ్ఞేయునీ యిలచే నౌ దనుమానసీపృథివి పూర్వేచ్ఛ ల్విసర్జింపఁ గే వలతదృఢముల వాడుక నైలివి సత్త్వాపత్తియాఁ గల్గినన్. ౧౫౪

టీ. ఖలసంసర్గము-ఖల-దుర్జనులయొక్క, సంసర్గము-సహవాసమును, మాని-ఎదలి, పేర్చినవివేకంబు-పేర్చిన-అతిశయించిన, వివేకంబు-వివేకమునునది, అశుభేచ్ఛాజ్య-అ-ప్రసీధమైన, శుభేచ్ఛ-శుభేచ్ఛయనుపేరుగల, జ్య-మొదటిభూమి అగును, ఆవల-అటుపిమ్మట, సత్సంగతి-సత్సంగము-సహవాసముచేత, అవ్యవహార-అవిచారణయనుపేరుగల రెండవభూమి, (అగును) లసదావ్యసంగము-జ్ఞేయనీయిలచే-లసత్-ప్రకాశించుచుండెడి, వ్యాసంగము-వేదాంతశ్రవణమును, చేయు-చేయుచుండెడి, ఈ ఇలచే-ఈ భూమిచేతను, తనుమానసీపృథివి-తనుమానసియను మూడవ భూమి, ఔ-అగును, కేవల-ముఖ్యములైన, తదృఢముల-శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసియను మూడవ భూములయందలి, వాడుక-అభ్యాసముచేత, పూర్వేచ్ఛ-ముందటి అజ్ఞానకార్యములయందలి అభిలాషలు, విసర్జింప-విడిచినచో, తెలివి-అతెలివియైనది, కల్గిన-ఒప్పినను, సత్త్వాపత్తియా-సత్త్వాపత్తి-సత్త్వాపత్తియను నాలవభూమి, ఔ-అగును.

తా. దుష్టసులయొక్క సహవాసమునందలి అతిశయించిన విశేషముననది ఆస్రసిద్ధమైన శుభేచ్ఛయును పేరుగల మొదటిభూమియగును. అటుపిమ్మట సత్పురుషుల సహవాసముచేత విచారణయును పేరుగల రెండవభూమియగును. ప్రకాశమానముగ నేదాంత శ్రమముచేయుచుండెడి ఈభూమిచేతను తనమానసియను మాండూభూమియగును. ముఖ్యములైన శుభేచ్ఛ విచారణ తనమానసియను మాండూభూమియందలి అభ్యాసముచేత మొదటి అజ్ఞానకార్యములయందలి అభిలాషలు విడిచిన తెలివియైనది ఒప్పినచో సత్త్వపత్రియను నాలవభూమి యగునని తాత్పర్యము.

అనః—కడపటి మాండూభూమిల లక్షణములను జెప్పుచున్నాడు.

మ. ఋతమందుండి లోలంగ నెంతయునసద్వృత్తం బనంసక్తియా
హతమొందఁ ద్రిపుటిత్రయం బగుపదార్థాభావనాభిఖ్య సం
ద్వితతాద్వైతముదంబునం దగు లసద్విద్య స్థరీయంబు సం
తతమానంబున నున్నదాని తదతీతంబంచు బల్కు శ్రుతుల్.

టీ. ఋతమందు—సత్యమందు, (ఋతమనగా ఋగ్వేదసత్యం పరంబ్రహ్మ అని శ్రుతి. ఉండి—నివించి, లోలంగ—మిక్కిలి, అసద్వృత్తంబు—నామరూపాత్మకమైన మాయాకార్యమును, లోలంగ—విడిచినను, అసంసక్తియా—అసంసక్తి యను పేరుగల విదవభూమియగును, సద్వితతాద్వైతముదంబున—సత్—ప్రకృతమైన, వితత—విస్తారమైన, అద్వైతముదంబున—అద్వైత = వ్యవస్థితరహిత బ్రహ్మభిన్న ప్రత్యగ్వస్తుదృశ్యముచేత కలిగిన, ముదంబున—ఆనందమందు, త్రిపుటిత్రయంబు—(అంతరహస్యబాహ్యములను త్రివిధభేదములచేతఁ దోచుచుండెడి జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయాది) సద్వత్త్రిపుటిస్పృత్తులు, హతమొందఁ—నశించినచో, పదార్థాభావనాభిఖ్య—పదార్థాభావనయను పేరుగల ఆహవభూమి, అగు—అగును, లసద్విద్య—సత్—ప్రకాశమానమైన, విద్య—బ్రహ్మజ్ఞానముచేత, సంతతమానంబున—సంతత—ఎడతెగని, మానంబున—మాననిష్ఠయందు, ఉన్న—ఉండెడిని, తుల్యంబు—ఏదవభూమియైనతుల్యము, తగు—ఒప్పును, దాని—ఆహవభూమినే, తదతీతంబు—తుల్యతీతము, అంచు—అని, శ్రుతులు—వేదములు, బల్కు—సంభాషించును, (నీవు వినుమని అధ్యాహరము.)

తా. సత్యమందు నివించి మిక్కిలి నామరూపాత్మకమైన మాయాకార్యమును విడిచినను అసంసక్తియను పేరుగల విదవభూమియగును. మిక్కిలి ప్రకృతమైన బ్రహ్మభిన్న ప్రత్యగ్వస్తుదృశ్యముచేతఁగలిగిన ఆనందమందు అంతరహస్యబాహ్యములను త్రివిధభేదములచేతఁ దోచుచుండెడి జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయాది సద్వత్త్రిపుటిస్పృత్తులు నశించినను పదార్థాభావనయను పేరుగల ఆహవభూమియగును. దానినే తుల్యతీతమని వేదములు

సంభాషించునని తాత్పర్యము. ఈ సప్తభూమికావివరణ సంగ్రహము ౧౩౪ వ, ౭౬వ మాయొక్క విశేషార్థములో విశదీకరింపబడియున్నది.

అనః—ఈ తుర్యభూమి తుర్యాతీతముగాఁ దోచినను సప్తభూమికలను విడు అనగ్గులా భాసించినవిధమును దానిఁ త్తెలుమును జెప్పచున్నారు.

చ. తొలుతటిచిత్రికాశ్యపులఁ శ్రీ దోచుట లోకము జాగరం బగుఁ
గలవలె నొక యతుర్థధరఁ శ్రీ గల్పితమాట జగంబు పంచము
స్థలము నుషుప్తిమాడ్కినగు శ్రీ వృషనుధారుణి తుండ్లమాఁ దుది
నన్వలసెడు నప్రమావనిని శ్రీ వేదముపల్కు నతీతమంబొగిన్. ౧౫౭.

టీ. తొలుతటిచిత్రికాశ్యపులఁ—తొలుతటి—మొదటివైన, చిత్—జ్ఞానభూమి లో, త్రికాశ్యపులఁ—శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసి యను మూఁడు భూమలయందును, లోకము—జగము, తోచుట—కలుగుటచేతను, జాగరంబగుఁ—జాగ్రదవస్థయగును, చతుర్థధరఁ—ఁత్యాప త్రియను న్నాఁడభూమిని, జగంబు—నామరూపాత్మక మైన ప్రపంచము, కల్పితమాట—తోచినమాత్ర మైనదొలచేతను, కలవలె—స్వప్నమువలె, జో—అవును, పంచమస్థలము—అసంస్కరియను అయిదవభూమి, నుషుప్తిమాడ్కి—(నామరూపాత్మక మైన జగ మేమియుఁ దోచనందున) నిద్రావస్థలె, అగుఁ—అగును, వృషనుధారుణి—పదార్థాభావనయను పేరుగల అజుభూమి, తుర్యమాఁ—జాగ్రత్స్వప్న నుషుప్తులనుదాఁటిన తుర్యావస్థయను పేరుగలదియగును, తుదిఁ—కడపటను, వెలసెడు సప్రమావనిని—ప్రకాశించెడు ఏడవభూమిని, వేదము—శ్రుతి, అతీతమంచుఁ—తుర్యాతీతమని, ఒగిఁ—క్రమముగా, పల్కుఁ—వాక్రచ్చును.

తా. జ్ఞానభూమిలో మొదటివైన శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసియను మూఁడుభూమలయందుండువారికి జగద్వ్యాప్తిపాఠమందులవలన జాగ్రదవస్థ సామ్యమగును. సత్యాప త్రియను నాలవభూమిని పొందినవారికి ప్రపంచముతోచినను అది మాయాకల్పితమని తలచుటవలన స్వప్నమువలెనుండును. అసంస్కరియను ఐదవభూమియందుండువారికి జగము ఏమియుఁదోచనందున నుషుప్తివలె ఒప్పవనట పదార్థాభావనయను అజుభూమియందు నివసించువారికి జాగ్రత్స్వప్ననుషుప్తుల మూఁటినిఅతిక్రమించిన నాలవదియగు తుర్యమను పేరుగలది యగును. దీనికన్నిటికి నైనవెలుగుచుండెడితుర్యమను పేరుగల ఏడవభూమిని తుర్యాతీతమని వేదము వచించునని తాత్పర్యము.

అవతారిక:— ఈ ఏడవభూమిలను తుర్యాతీతమను దానికిని అనుభవములను జెప్పచున్నారు.

ఉ. తుర్యము నాయతీత మనఁ శ దోచునుతిభ్రమ మంచు దానిని
ద్వర్యులు ముక్తి భిన్నముగఁ శ బల్కుదు రాత్మవిదేహసంజ్ఞల
స్థార్యము నందునొందెయగుఁ శ గానఁబ్రబోధ నుషుప్తివృత్తమం
చార్యజనస్తుతా కడమఁయైదిటినే వినిపించెద స్వగన్. ౧౫౭

టీ. ఆర్యజనస్తుతా-ఆర్యజన = పండితజనులచేతను, స్తుతా = కొనియాడఁబడిన
శిష్యుఁడా, తుర్యముఁ-జ్ఞానభూములలో శేషభూమియగు తుర్యమును, అయతీతము
= ఆతర్వాతీతము, అనఁ-అనినను, విద్యర్యులు = వేదాంతజ్ఞానమందు శ్రేష్ఠులగు బ్ర
హ్మజ్ఞేత్రులు, మతిభ్రమము=బుద్ధిభ్రమము, తోచుఁ-కలుగును, అందుఁ-అని, దానిఁ
= అవిదేహభూమిని, ఆత్మవిదేహసంజ్ఞలఁ-ఆత్మ=జీవన్ముక్తియని, విదేహ = విదేహము
క్రియని, సంజ్ఞలఁ-గుఱులచేతను, ముక్తిఁ-మోక్షమును, భిన్నముగఁ-వెవ్వఱు
గాను, పలుకుదురు = వచింతురు, కార్యమునందుఁ = ఆమోక్షకార్యమందు, ఒందెయ
గుఁ-ఒకటియేయగును, కానఁ-కాబట్టి, వృత్తమంచుఁ=దానికి క్రిందిదైన అజ్ఞాన
మి, ప్రబోధనుషుప్తి-ప్రబోధ=విజ్ఞానముతోచేరిన, నుషుప్తి=నిద్రాస్థి (అగును) కడ
మయైదిటినే=రిక్కిన అయిదుభూములను, ఏఁ-నేను, తగఁ = లేస్సగాను, వినిపించె
దఁ-తెలియఁజేయుచున్నాను.

తా. పండితులచేత కొనియాడఁబడిన శిష్యుఁడా! ఏడవభూమిని తుర్యమని తు
ర్యాతీతమని చెప్పినచో గ్రహించువారికి భ్రమదోచునని దానిని తుర్యమందు జీవన్ము
క్తియని తుర్యాతీతమందు విదేహముక్తియని మోక్షమును రెండువిధములగు సంజ్ఞలచేత
చెప్పుదురుగాని కార్యమందు ఒక్కటేయగును. కనుక దానికి క్రిందిదైన అజ్ఞానభూమి
తెలివితోఁగూడిన నిద్రాస్థియగును. రిక్కిన అయిదుభూములను క్రమముగా తెలియఁ
జేయుచున్నాను వినుమని తాత్పర్యము.

అవః—జ్ఞానభూమినిపొందిన జీవన్ముక్తుల నామములను జెప్పుచున్నాను.

చ. మొదటిత్రిచిద్ధరాశ్రితులు శ మువ్వురు ముక్తులు గారు వాడుకఁ
పదలక యుందు రాత్మనరసర్యవరిష్ఠులు మువ్వు రొదు రా
తుదిమత్రిధాత్రులందును జరతుర్థధరిత్రిని దదివిదుం డగుఁ
స్సదమల సప్తచిద్ధరల శ సర్వముఁ దెల్పెదఁ దన్నహత్త్విముల్.

టీ. మొదటిత్రిచిద్ధరాశ్రితులు = మొదటి (శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసి, స
త్త్వస్థితి, అసంగక్తి, పదార్థాభావన, తురీయములనడి భూమిలేదిటిలో) తొలుతటి
దైన, త్రి=మూడగు, చిత్ =జ్ఞానసంబంధములైన, ధరా = భూములను, ఆశ్రితులు=

ఆశ్రయించిన ఆరురుతులు, మువ్వరు=ముగ్గురును, ముత్తులుగారు=జీవన్ముత్తులుగారు, వాడుక=అభ్యసమును, ఎదలకయ్యెందురు=విధువకయ్యెందురు, ఆత్మవరవ్యవస్థలు=ఆత్మవర=బ్రహ్మవిద్యరుడు, వర్య=బ్రహ్మవిద్యరుడు, వరిష్టులు=బ్రహ్మవిద్యోష్టుడను, మువ్వరు=ముగ్గురు, తుదిను త్రిధాత్రులందుక=తుది=కడటి, ను=శ్లాఘ్యములును, త్రి=మూడైన, ధాత్రులందుక=జ్ఞానభూములందు, బేరురు=ఉన్నవారిగురురు, చతుర్థధరిత్రిక=క్రిందటి మూడుభూములకును, పై మూడుభూములకును, నడుమనుండేడు నాలుగవదియగు సత్త్వపత్తియను పేరుగల భూమియందు ఉండువాడు, తద్విదండగుక=ఆ బ్రహ్మవిదుడగును, సదముగుప్తవిధ్వంక=సదముల=అతినిర్మలములైన, సప్త=ఏడైన, చిద్ధరక=జ్ఞానభూములను, సర్వముక=అన్నిటిని, తన్మహత్త్వముల=వారిని పొందినవారి మహిమను, తెల్పదక=తెలియజెప్పదను, (వినుమని ఆధ్యాహారము.)

తా. జ్ఞానభూమిలేడింటిలో మొదటి మూడుభూములను ఆశ్రయించిన ఆరురుతులు ముగ్గురును ముముక్షులేగాని జీవన్ముత్తులుగారు. కడపటి శ్లాఘ్యములయిన మూడుభూములను పొందినవారు ముత్తులుగుదురు. క్రింది మూడుభూములకును పై మూడుభూములకును నడుమనుండేడు నాలుగవదియగు సత్త్వపత్తియను పేరుగల భూమియందుండువాడు బ్రహ్మవిదుడగును. అతినిర్మలములయిన ఆజ్ఞానభూములన్నీటిని పొందినవారి మహిమలు తెలియజెప్పదను వినుమని తాత్పర్యము. ఆరురుతులు ఆరురోహులు ఆరుధులని జ్ఞానులు మూడువిధములుగానుండురు. ఆరురుతులనగా: జ్ఞానమునుపశ్యతమును ఎక్కడలచినవారు ఆరురోహులనగా: ఆజ్ఞానస్వరూపమును ఎక్కుచుండేడివారు. ఆరుధులనగా: దానిని ఎక్కినవారు. ఆత్మవరుడనగా: బహిర్యాద్యపాపములయందు అంతర్ముఖుడై నిద్రించువానివలెనుండి ప్రపంచమును మిథ్యగాను సాక్షిగానుభావించి సమస్తకార్యములను అహంకారమే చేసికొనుచున్నదను నిశ్చయముగలవాడై ఎల్లప్పుడు ఏకాంతనిష్ఠయందుండువాడు. ఇతడే విదవభూమికకు వచ్చినవాడు. వర్యుడనగా: వెలుపల గనిపించెడు జగమంతయు దుఃఖమనిభావించి సంకయములనువదిలి సకలవ్యవహారములయందును సంబంధములేదను నిశ్చయముతో సర్వధా నిదిధ్యాసపరుడై యుండువాడు. ఇతడు అజవభూమిని ఎక్కినవాడు. వరిష్టుడనగా: ముందుచెప్పిన భూములను సాధించుటచేత నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠయందు నిలకడకలవాడై యుండి అంతర్బహిర్యాద్యపాపముల రెంటినిముఠచి స్వరూపమాత్రముగ నిలచిన చిత్తము గలవాడై యుండువాడు. ఇతడే కడపటిభూమిక నెక్కినవాడు. విదుడనగా: మొదటిమూడుభూమికల సాధకములవలన నాల్గవభూమిక నెక్కినవాడు. ఇతడు కాలత్రయబాధ్యబాధకములు తనకులేనియు, తాను అసంగుడననియు, నేదవిహితములగు యాగయోగాది సర్వకర్తములను క్రియలును తానుజేయుచుండినను చేయువాడు తానుగాదనియు

అహంకారములు వానివాని కార్యములయందు వివిధ విధియందును తెలిసికొని తాను స్వస్థాపనమున నిశ్చయించుకొని యుండును.

అహంకారగ్రాంత్యముయొక్క వివరణము.

అహంకారము మూడు తెలుగులుగానున్నది. వానిలో రెండు విధములు శ్రీమైహంకారములనియు మఱియొకటి త్యాజ్యము అనియుఁ జెప్పబడును. ఈ మూడింటను గోచరంబగు నీజగమంతయును పరమాత్మయును నేనేయనియు వాకంటె నేలుగానుండునట్టి పదార్థము అబుప్రమాణమైనను లేదనియు తలంచెడి తెలివియేదికలదో అదియే మిక్కిలి ఉత్కృష్టమైన మొదటి అహంకారమని వచింపబడును. ఇది కేవలము మోక్షమునకేగాని బంధమునకుఁగాదు గనుక జీవన్ముక్తినిజెందిన వానియందుఁ బొందియుండును. ఈకనబడుచుండెడి సర్వప్రసంచమునకు వ్యతిరెక్తుండు నేననియు వాలాగ్రమునందు పొడగన్న అనూత్నమైన తనవునేననియు భావించెడి తెలివియైనది రెండవఅహంకారమనబడును. ఇది మిక్కిలి మంగళకరముగుటచేతను బంధనివృత్తికరముగుటచేతను జీవన్ముక్తియందే కలిగియుండును. కరవరణాదులతోఁ గూడిన దేహమేనేనని యెంచెడి తెలివియేదికలదో అదియే మూడవఅహంకారము. ఇది మిగుల తుచ్ఛమైనదియు లౌకికమైనదియు బంధముగు సంసారవృత్తియనకు మూలమైనది అగుటవలన దానిని విసర్జింపలయును. ఇట్టిదేహపరిమితిగల తుచ్ఛాహంకారమునుఁ దలిపెట్టినయెడల ముక్తిప్రదముగు. తక్కినరెండు అహంకారములను మనుజుండుపొందును. కాబట్టి దుఃఖపాటువగు తృతీయాహంకారమునువిడిచిపెట్టి మోక్షకారణములగు కడమరెండు అహంకారములనుపొందవలయును. మఱియు నీకడపటి రెండుఅహంకారములనుగూడ త్యజించినవాఁ డెవఁడో అతఁడే తుర్యాతీతమనెడి కడపటిభూమిక నెక్కితీరిన వాఁడనిభావము. వాలాగ్రమునందు అనఁగా: “నీవారకూకవత్తస్త్వీ పీతాభాస్వత్కలహపమా” అను శ్రుతిప్రమాణముననుసరించి, వాలాగ్రమునఁగా: నివ్వరిముల్లుయొక్క కొన కాబట్టి ఆ నివ్వరిముల్లుయొక్క అగ్రమువలె అతినూత్నమైన పస్తువు అహంకల్పవాచ్యుడైన పరిబ్రహ్మమునకుసామ్యముగఁ జెప్పబడినది.

అవతార:—జ్ఞానభూమిలేదంటిలో మొదటఁజెప్పిన మూడుభూమిలయందు అభ్యాసమువలన కలిగిడి ప్రయోజనమును వానిలో మొదటిభూమికయొక్క అతిశయమును జెప్పుచున్నారు.

ఉ. నాలవభూమి కేఁగుతటి న నాశము నొందిన వాఁడు గ్వేచ్ఛగా
మేలగులోకము ల్లడచి న మెప్పులఁ జెంది జనించి మల్లి శ్రీ
శీలరయిండ్ల ముక్తుఁ డగుఁజెందినఁ దొలఱి భూమి సర్వముర
జాలుగ నచ్చినట్లు లది న సజ్జన దుర్లభ మంద నారయన్. ౧౫౪

టీ. సజ్జనముంచికమ్యుడా, నాలవధూమికేగురతికా-నాలవధూమికే-కుభేచ్ఛ విచారణ తనుమానసియ నెడు మూడుధూమలను అతిక్రమించి (సత్త్వాపత్తియను శేరుగల) నాలవధూమినిగురతించి, ఏగురతికా = పోయెడిసమమును, నాకమానొందినకా=ఒకఁడు మృతినొందినను, వాఁడు=ఆపురుషుఁడు, నేవచ్చగాకా = ఒకరిఅధీనము లొఁడిక్కక తనంతట తానుగానే, యేగులోకముల్ = ఊర్ధ్వలోకములైన న్వర్గవైకుంఠకైలాసాదులను, కడచి=అతిక్రమించి, మెప్పుకా=అచ్చటచ్చటనుండువారలచేతను అనఁగా (బ్రహ్మవిష్ణుగుర్రాగులచేతను) సమ్మానములను, చెంది=పొంది, శ్రీశీలయిండ్లకా = గంపదలతోఁగూడిన ఆచారాది మందిస్వభావములగల గృహములయందు, మల్కికా=మకల, జనించి=గుర్త్యలోకములోపుట్టి, ముక్తుడగుకా = (తక్కినధూమలను సాధించి) జీవదిహముక్తులను పొందినవాడగును, తొల్లిటిధూమికా=మొదటిధూమియైన కుభేచ్ఛను, చెందినకా=పొందినను, సత్యముకా=సకలమును, చాలంగనా=క్రమముగాను, అబ్బినట్టులగుకా=పొందినవానివలెనగును, అరయకా=పరిశోధించిమాడఁగా, అది=అధూమి, అందకా=పొందుటకు, దుర్లభము=దుర్లభము, (అగుననట)

తా. మొదటికుభేచ్ఛ విచారణ, తనుమానసి, యనెడుమూడుధూమలనుపొందిన ఆరురుతులలో నెవఁడైన నాలవధూమిని యెక్కుటకులోఁగా మృతిపొందినయెడల ఆపురుషుఁడుఒకరియధీనమునకులోఁబడక తనంతటతానుగానే ఊర్ధ్వలోకములైన న్వర్గవైకుంఠకైలాసాదుల సతిక్రమించి ఆదవు యంగుండెడి బ్రహ్మవిష్ణుగుర్రాగులనదర్శించి వారిచేత సమ్మానంపఁబడినవాడై తిరుగా ముర్త్యలోకమందు భాగ్యము ఆచారము మొదలగు నడవళ్లుగలవారియిండ్లయందఁ బుట్టి పైధూమలను సాధించి ముక్తుడగును గాని ఇచ్చాగూపమైన జన్మవారిధిలోఁ బడఁడనట. మొదటిధూమియైన కుభేచ్ఛదోరకునను నదిదుర్లభము. ఆ మొదటిధూమి స్వాధీనవయ్యెనేని కైవల్యము స్వాధీనముగనని తాత్పర్యము. తొల్లిటిధూమిచెందిన సత్యమున్జాలగనబ్బినట్లులు. అనటచే జ్ఞానధూమిక లేడింటిలో మొదటిధూమికయందు చేరినవాఁడు సమాశ్రితముగ తక్కినధూమికలను ఎక్కుటకు తగినవాడవునని భావము. అనఁగా: పూర్వజన్మముకృతములనఁగఁగినవాడన యున్న నేగాని బ్రహ్మవిచారమునకు మొదటిమెట్టను కుభేచ్ఛయను ధూమినిపొందఁడు. అట్లు పొందినవాడు మేడపై నెక్కుటకుఁగాను మొదటిపడికట్టుపై కాలుపెట్టినవాడు క్రమముగా నన్నిటినిదాటి పైనజేరినట్లు పరుసగా కడమధూమల నన్నిటినిదాటి కడపటి ధూమినిజేరుట సాధ్యమేయని తెలియఁదగ్గది.

అపః—అభ్యాసధూమలను మొదటి మూడు ధూమలలో దేనినైనను పొందిన వాఁడెట్టివాడైనను ముక్తిని జెందునని తెలియఁజెప్పుచున్నాడు.

ను. నుత చిద్భూముల నొంటి రెంటిఁ దగ మ్లేచ్చుండైన సాధిని నం
తతమోక్షేచ్ఛ విముక్తిఁజెందు గురుపాదంబాన యీ యర్థ మూ
ర్జితమా దీని నబద్ధమన్నఁ జెను దుశ్శీలుండు మధ్యస్థమై

శ్రుతి యారీతి వచించున్ముఁ గనవే శ్రీ శుద్ధాత్మ శంకరైగన్. ౧౬౦

టీ నుత=కుమారా, చిద్భూముఁ=విజ్ఞాఃభూము లేడింటియందును, ఒంటిఁ
=ఒకటిగాని, రెంటిఁ=రెండు భూములనుగాని, (అనఁగా శుభేచ్ఛ, విచారణ, యను
భూములలో దేనినైనను) మ్లేచ్చుండైనఁ=(నీచస్థు ల్లిగల)కుఱకవాఁడైనను, తగఁ=లే
స్సగాను, సాధించి=నశఁబుచుకొని, సంతతిమోక్షేచ్ఛఁ=సంతతి=ఎడతెగని, మోక్ష=
విదేహకై వల్యమందలి, ఇచ్ఛఁ=ఆశచేతను, విముక్తిఁ=మోక్షమును, చెందును=సాం
దును, గురుపాదంబాన=ఇందులకు గురుపాదమేసాక్షి, ఈయర్థము = ఈతాత్పర్యము,
ఊర్జితమాను=నిశ్చయమేవును, దీనిఁ=ఈభావమును, అబద్ధము=అసత్యము, అన్నను
=అనినచో, దుశ్శీలుండు=(ఇట్లును) దుష్టస్వభావముగలవాఁడు, చెడఁ=నశించును, మ
ధ్యస్థమై = సమస్తప్రాణులయందు సమభావముగలదియై, శ్రుతి=వేదము, వచించుఁ=
(ఇట్లని) పల్కును, నిష్ఠఁ=సహజసమాధియందు, శుద్ధాత్మఁ=శుద్ధ = పరిశుద్ధమైన, ఆ
త్మఁ=ప్రత్యక్షమైనస్వరూపమును, శంకరైగఁ=శంకర=సందేహములు, తెగఁ=తెగు
నట్లుగాను, కనఁ=చూడవా.

తా. కుమారా! జ్ఞానభూము లేడింటిలోపలను మొదటి శుభేచ్ఛ విచారణ తనుమా
ననీ యనెడు వానిలో ఒకటి రెండు భూములొనైనను (వేదగ్రాంత నీచకార్యములలో
ప్రవర్తించెడి) కుఱకవాఁడుకూడ ఎడతెగని మోక్షేచ్ఛచేతను అభ్యాసముచేసి తీవ్రవిదే
హముక్తులను పొందును. ఇందులకు గురుపాదమేసాక్షి. ఈ తాత్పర్యము నిశ్చయమాను.
ఈ భావము అసత్యమనివాదించెడు గురూచారుఁడు జన్మసమాద్రమందుఁబడి నశించును.
సమస్తప్రాణులయందును సమభావముగలదియై వేదము విశ్వాసించుచుండును. సహజ
సమాధియందు పరిశుద్ధమైన బ్రహ్మభిన్న ప్రత్యక్షమైవును సందేహము వీడునట్లుగాను
మాచితివిగదా యని తాత్పర్యము.

“మ్లేచ్చుండైనఁ” అనుటచేత కుఱకలు మొదలగువారు ఐర్లా శ్రమధర్మములయందు
బ్రాహ్మణాదులకు వ్యతిరిక్తముగ నీచకార్యములయందే ప్రవర్తించువారగుటవలన వారికి
బ్రహ్మవిచారణ కలుగుట కష్టము. అట్టి గురుకూడ తత్త్వవిచారాపేక్షచేత ఈ భూముల
తట్టుతిరిగి మొదటి మూఁడుభూములలో దేనినైనను పొందిరని ముక్తిసాధింతురని భావ
ము. ఇట్లునుటచేత కై వల్యమునకు జ్ఞానమేప్రధానము గాని ఐర్లా శ్రమచారాది ధర్మములు
గావని స్ఫురించుచున్నవి. ఇందులకువసిష్ఠ విశ్వామిత్ర పరాశర వ్యాస దుర్వాసఅదుఱును

అప్పుడు, మందరుడు, మాణిక్యవానుడు, ఆర్వారాదులు, తేమన, పట్టణత్తుపిళ్ల, అను యారు మొదలగువారే నిదర్శకులు.

అవః—ముక్తినిపొందుటకు వర్ణాశ్రమభేదములు ఆక్కఱలేదనియుండగా ఈ భూమికలయొక్క కడపటిదైన తుత్కాశీతము సన్న్యాసులకేగాని ఇతరులకులభింపదని చెప్పటవలన కలిగిడిసందేహమును బోగొట్టవలయునని శిష్యుడడుగుచున్నాడు.

ఉ. యోచింప న్యవతండులాకృతిగ నాయుల్లంబు గావించి తీ
వాచారవ్రతనిష్ఠుల న్నైలయుసన్న్యాస్యనుల్లదా వారికిఁ
సీమల్ మ్లేచ్ఛులు వీరి కిచ్చు ననఁగార్ నిర్వాణ మాచిద్ధరల్
నాచిత్తంబు చలించెఁ దెల్పఁదగు విఁన్నాణంబుగా వేళికా. ౧౬౧

టీ. దేశికా=గురుస్వామి, యోచింపఁగా = ఆలోచించిమాడఁగాను, నాయుల్లంబు = నామనన్నును, యవతండులాకృతిగఁ—యనఁవడ్లగింజను, తండులాకృతిగఁ— బియ్యపుగింజవలె, ఈవు=సీవు, కావించితివి=(జన్మములనుకల్పించిన నన్ను వానిలో మునుఁగునటులు చేయుచుండితి నామనన్నును వానినుండితొలఁగునటులు)చేసితివి, ఆచారవ్రతనిష్ఠఁ—ఆచార=(విశ్వేశ్వరస్వతి ప్రకారము దండ, కమండలు, కాషాయ, గోపీన, కటిమూత్రములధరించెడు) ఆచారములచేతను, వ్రత=(చాంద్రాయణాది) వ్రతములచేతను, నిష్ఠఁ=(వైరాగాధ్యదితపో) నిష్ఠలచేతను, వెలయుసన్న్యాస్యనుల్లదా - వెలయు=ప్రకాశించుచుండెడి, సన్న్యాస్యములు=యతులుకదా, వారికిఁ=అట్టివారికిని, మ్లేచ్ఛులు=(ఆపసవ్యమాగ్ధముగా ప్రవర్తించెడి) తుఱకలు, సీమలు=సీచవులనులు, వీరికిఁ=ఇట్టివారికిని, అచిద్ధరలు=అప్రసిద్ధమైన, చిద్ధరలు=జ్ఞానభూమికలు, నిర్వాణముఁ=జీవన్ముక్తిని, ఇచ్చుననఁగాఁ=తేదవేత్తలు ఇచ్చునని చెప్పఁగాను, నాచిత్తంబు=నా అంతఃకరణము, చలించెఁ=(సందేహమువలన) చలించెను, విన్నాణంబుగాఁ = (ఆసందేహము నివారణమానట్లు) చక్కఁగా, తెల్పఁదగుఁ=తెలియఁజెప్పవలయును.

తా. గురుస్వామి! ఆలోచించిమాడఁగా నామనన్నును వడ్లగింజనుదంచిన బియ్యపుగింజవలెచేసితిరి. ఆచారవ్రతనిష్ఠలచేత ప్రకాశించుచుండెడి సన్న్యాసులైనవారికిని, సీనకృత్యములుచేయు సీమలైన మ్లేచ్ఛులకును, జ్ఞానభూమిలే జీవన్ముక్తిని ఇచ్చునని తేదవిదులైన పెద్దలు చెప్పఁగా నామనన్ను సందేహముచేతచలించెను. ఆచాంచల్యము నివారణమానట్లుగాను తెలియఁజెప్పవలయునని తాత్పర్యము. “యవతండులాకృతిగన్” అనఁగా వడ్లను ఎండఁజెట్టి రోటిలోనేసిదంచి చెరుగఁగా వైపాట్టురాలిపోయి బియ్యము నిలిచినట్లు శిష్యునియొక్క మనన్ను అనెడి వడ్లగింజను మాయావరణమును పొట్టునుండి తేదాంతోపదేశము అనెడి దంచుటవలన విడఁదీసి జ్ఞానమును బియ్యమువలె ప్రకాశింపజేసెనని భావము. ఇట్లునుటచే వడ్లనుదంచి పొట్టును రాలఁగొట్టుటవలన వానియందు మొలక

తెల్లెడి కై అణగిపోయినట్లు మాయాసంబంధముగు పంచకోకాత్మకమైన కళిత్రయ అనిష్ఠాత్మకములయందు కిమ్మని మనస్సును వాసనలతోఁగూడి చలింపనీయక విజ్ఞాన స్వరూపునిగాఁజేసినని యభిప్రాయము.

అనంతాక్షికః—చతుర్విధసన్న్యాసిగులయొక్క నామములను వారి లక్షణములను జెప్పచున్నారు.

చ. తెలిపెద సందియం బుడుగరద్యిన్వయభేదముల న్విరాగమాఁ

దలఁచఁ గుటీచకం బన వరదాన్య బహూదక మందు హంస మ

ట్లలఘుతరార్థ మా పరమహంస మనాఁగ విరాగమే ధరణ

ఫలమగుఁగాక వేషము శుభప్రదమానొ తలంచిమాడఁగన్. ౧౬౨

టీ. విదాన్య—పండితులలోపల శ్రేష్ఠుడవైన కుమారా, సందియంబు—నీమనస్సు లోజనించిన సందియము, ఉడుగఁ—నివారణమానట్టుగాను, తెలిపెదఁ—తెలియఁజేయు చున్నాను, విరాగము—(త్రివిధబంధములనువిడిచిన సన్న్యాసిసమనెడి)వైరాగ్యము, తలఁ పఁ—యోజించిచూడఁగాను, కుటీచకంబు—కుటీచకమును సన్న్యాసిసము, బహూదకము —బహూదకమును సన్న్యాసిసము, హంసము—హంససన్న్యాసిసము, అట్లు—ఆప్రకారము, అలఘుతరార్థము—అలఘుతర — మిక్కుటమైన, అర్థము—ప్రయోజనము, బొ—అగునట్టి, పరమహంసము—పరమహంససన్న్యాసిసము, అనాఁగఁ—అనునట్లుగాను, ద్విద్వయభేద ములఁ—రెండురెండుగానైన, నాలుగువిధములుగాను, బొఁ—అవును, అందుఁ—అనా ల్లవిధములగు సన్న్యాసిసములందు, విరాగమే — వైరాగ్యమే, ఫలము—ప్రయోజనము, అగుఁగాక—అగునుగాక, వేషము=(పైన వేసికొనిన కాషాయదండాది) వేషములచేత, శు భప్రదము—మోక్షశుభమును ఇచ్చునది, తలంచిమాడఁగఁ—యోజించిచూడఁగాను, బొనొ—అగునా (అనఁగా కాశీరదనుట.)

తా. పండితులలోపల శ్రేష్ఠుడవైన కుమారా! నీమనస్సులోజనించిన సందియము నివారణమానట్టుగాను తెలియఁజేయుచున్నాను. త్రివిధబంధమునువిడిచిన సన్న్యాసిస మనెడి వైరాగ్యము యోజించిచూడఁగాను కుటీచకమును సన్న్యాసిసము, బహూదకము ను సన్న్యాసిసము, హంససన్న్యాసిసము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనట్టి పరమహంస సన్న్యాసిసము అనునట్లు నాలుగువిధములుగా నగును. అట్టి సన్న్యాసిసములందు వైరాగ్యమే ప్రయోజన మవునుగాని వైనధరించిన కాషాయదండాది వేషములచేత మోక్షమును ఇచ్చునది కాద ని తాత్పర్యము.

అనంతాక్షికః—సన్న్యాసిగులకుఁ గారణములైన త్రివిధవైరాగ్యములను వానిలక్షణ ములను జెప్పచున్నారు.

ఉ. మందుడు తీవ్రఁ దార్యజనమాన్య నుతీవ్రతరుం డనంగఁ గ
ర్కందులు మువ్వ రం దళలమందిరి బాధల కోర్వ లేమి నా
మందుడు తీవ్రఁ డీషణసమాజముఁ బాయనగు నిగ్రయాళి పెం
పొండఁ దొలంగఁ గల్లయనియొప్పు నుతీవ్రతరుండు నెమ్మదిన్. ౧౬౩

టీ. ఆర్యజనమాన్య=పెద్దలచేత పూజింపఁదగిన శిష్యుఁడా, మందుడు=మందవి
రాగముగలవాఁడని, తీవ్రఁడు=తీవ్రవిరాగముగలవాఁడని, సుతీవ్రతరుండు=మిక్కిలి తీ
వ్రవిరాగముగలవాఁడని, అనంగఁ=అనునట్లుగాను, కర్కందులు=సన్నాహములు, ము
వ్వరు=ముగ్గురు, అందుఁ=అముగ్గురియందును, మందుడు = మందసన్నాహుని, అళిల
మందితబాధలకుఁ-అళిల=సమస్తమైన, మందిత=గృహరూపమైన కుటుంబమందలి, బా
ధలకుఁ=ఉపద్రవములకు, ఓర్వలేమిఁ=ఓర్వలేకుండుటచేత, బోఁ=(సన్నాహుని)అవు
ను, ఈషణసమాజము-ఈషణ = దారేషణ పుత్రేషణ ధనేషణములయొక్క, సమాజము=
సమదాయము, పాయఁ=విడిచినచో, తీవ్రఁడు = తీవ్రఁడనుపేరుగల సన్నాహుని,
అగుఁ=అగును, క్రియాళి-క్రియ = (కర్తకాండమందుఁజెప్పబడిన) కార్యములయొ
క్క, ఆళి=సమాహము, పెంపొండఁ=వృద్ధిపొండఁగాను, కల్లయని=అబద్ధమని, తొ
లంగఁ=విడిచినచో, తీవ్రతరుండు = మిక్కిలి తీవ్రతరుడనుపేరుగల సన్నాహునిగా,
నెమ్మదిఁ=మంచి మనస్సుచేత, ఒప్పుఁ=ఒప్పినవాఁడగును.

తా. పెద్దలచేత పూజింపఁదగిన శిష్యుఁడా! మందవిరాగముగలవాఁడని తీవ్రవి
రాగముగలవాఁడని మిక్కిలి తీవ్రవిరాగముగలవాఁడని అనునట్లుగాను సన్నాహములు
మాఁడువిధములనుందురు. అముగ్గురియందు మందసన్నాహుని సమస్తగృహరూపమైన
కుటుంబమందలి యుపద్రవములకు నోర్వలేకుండుటచేత సన్నాహునియనును. దారేషణ పు
త్రేషణ ధనేషణములయొక్క సమదాయమువిడిచినచో తీవ్రఁడనుపేరుగల సన్నాహు
నియగును. కర్తకాండమందుఁ జెప్పబడిన కార్యములయొక్క సమాహము వృద్ధిపొండఁ
గాను అబద్ధమని విడిచినచో తీవ్రతరుడను పేరుగల సన్నాహునియగునని తాత్పర్యము.

అవః—మందవిరాగముగలవానియొక్క ప్రయోజనమును తీవ్రవిరాగ సన్నాహు
సమునందలి ద్వివిధ భేదములను జెప్పుచున్నారు.

చ. ద్వివిధము లౌ గుటీచకము తీవ్రమునందు బహూదకం బనం
గవినుత శక్తిలేమిఁ దిరుగ న్నన నందు గుటీచకం బగుఁ
భునిఁ జరియింప శక్తుడయి తీవుణ్యనదీవురులం గనుంగొనం
బ్రవిమల నిర్ణయోక్తుల స్వభావముగ్రాల బహూదకం బగున్. ౧౬౪

టి. తీవ్రమునందుకొ=తీవ్రమునుపేరుగల సన్న్యాసమందు, కుటీచకము = కుటీచకమునుపేరుగల సన్న్యాసమనియు, బహూదకంబు = బహూదకసన్న్యాసమనియు, అనకొ=అనునట్లుగాను, ద్వివిధములొకొ=రెండువిధములగును, అందుకొ = ఆరెంటియందు, కవినుతొ=విద్వాంసులచేత స్తోత్రముచేయబడినశిష్యుడొ, తిగకొకొ=(సన్న్యాసములకు నిర్ణయించిన విశ్వేశ్వరస్మృతియందు చెప్పినచొప్పున) భూసంచారముచేయుటకు, కనకొ=విచారింపఁగా, శక్తిలేమికొ = (వృద్ధావస్థమందు) సామర్థ్యము లేకుండుటచేతను, కుటీచకంబు=కుటీచకమును పేరుగలసన్న్యాసము, అగుకొ=అగును, పుణ్యొ=పుణ్యస్వరూపమైన, నదీ=(గంగ గోదావరి కృష్ణకావేర్యాది) నదులను, పురులొకొ = (అయోధ్య, కాశి, కాంచి, మొదలయిన) పుణ్యపట్టణములను, కనుంగొనకొ=బాగుగాదర్శించుటకు, భువికొ=భూమియందు, చరియింప శక్తుడయి=సంచరించుటకు బలముగలవాడై, ప్రవిమునిర్లయొత్తులకొ=ప్రచిను=నిర్మలలయినపెద్దలచేత, నిర్ణయొ=నిర్ణయింపబడిన, ఉత్తులకొ=వాక్కులచేతను, స్వభావము=స్వభము, క్రొకొ=ప్రకాశింపఁగాను, బహూదకంబు=బహూదకమును సన్న్యాసము, అగుకొ=అగును.

తా. విద్వాంసులచేత స్తుతింపబడిన శిష్యుడొ! తీవ్రతమునుపేరుగల సన్న్యాసమందు కుటీచకసన్న్యాసమని బహూదకసన్న్యాసమని రెండువిధములగును. ఆరెంటిలో సన్న్యాసములకునిర్ణయించిన విశ్వేశ్వరస్మృతియందుఁ జెప్పినచొప్పున భూసంచారముచేయుటకు సామర్థ్యములేకుండుటచేతను గ్రామమందుఁగాని నదీతీరమందునుగాని మతముగట్టుకొని ఉడరపోవకముగా భోజనముచేసికొనుచు కాషాయదండక మండల్యాది వేషములువేసికొని యుండుటచేత కుటీచకసన్న్యాసమగును. గంగ, గోదావరి, కృష్ణ, కావేరి మొదలగు పుణ్యతీర్థములయందు స్నానముచేసికొనుచు అయోధ్య, కాశి, కాంచి మొదలగు పుణ్యపట్టణముల దర్శించుటకు భూమియందు నడుచుటకు శక్తుడై పెద్దలచేత నిర్ణయింపబడిన వాక్కులచొప్పున ప్రకాశింపఁగాను బహూదకసన్న్యాసమని తా.

అనఁగా: వారకమందు తనునందఱును పూజింపవలయుననుతలంపుచేత తన యావదాస్తిని దారపుత్రాదులకు నొప్పగించి విధిప్రకారము సన్న్యాసినించి నివాసయోగ్యమగు నొకపెద్దఆగ్రహారమందుఁజేరి అందొకమతమునువీర్చునుచుకొని దినదిన మొక్కొక్కయింటిలో భిక్షునుగైకొనుచు ముఖముగానుండుట కుటీచకమనబడును. ఇందువలనభుక్తి ముఖమేగాని ముక్తిలేదు. బహూదకమనఁగా: భుజించినచొటనిద్రింపక నిద్రించినచొటభుజింపక గ్రామమన నొకదినమును పట్టణమన మూడురాత్రులను పుణ్యనదీతీర్థాదులందు విదులేక ఆఱుదినములకు ఎక్కువగాకుండ నివసించుచు అచ్చటచ్చటనుండెడి గృహస్థుల ఇండ్లయందు భుజించుచు సంచారముచేయుట. ఇందువలన తీర్థయాత్రాదుల ఫలమేగాని ముక్తిలేదని భావము.

అవతారిక:—తీవ్రతకవిరాగ సన్న్యాసులభేదములను ప్రయోజనములను జెప్పుచున్నారు.

ఉ. హంనుఁ డనన్ యతు ల్పరమహంనుఁడు తీవ్రతరంబునందు వి
ద్యాంనులు సెప్ప నొప్పుదురు శ వారిజసంభవుతో విముక్తుఁ డా
హంనుఁడు జ్ఞానభూమికలయందుఁ దదన్యుఁడు రెండు మూఁడు స
ర్వసహల నైలంగు విను శ వాఁడు ద్విధాఖ్యల నొప్పుఁడెల్లెగన్.

టీ. తీవ్రతరంబునందున్ = తీవ్రతమనుపేరుగల నైరాగ్యమందు, యతుఁ = సన్న్యాసులు, హంనుఁడు = హంనుఁడనుపేరుగల సన్న్యాసి, పరమహంనుఁడు = పరమహంససన్న్యాసి, అనన్ = అనునట్లుగాను, విద్యాంనుఁ = బ్రహ్మవిద్యలైనపండితులు, చెప్పన్ = పలుకునట్లుగాను, ఒప్పుదురు = ప్రకాశించురు, ఆహంనుఁడు = ఆహంససన్న్యాసి, వారిజసంభవుతోన్ = (అర్చిరాది మార్గముచేత నూర్యలోకమునుబొంది తద్వారా బ్రహ్మలోకముచేరి) బ్రహ్మతోఁగూడ, విముక్తుఁడోన్ = ముక్తుఁడోను, తదన్యుఁడు = తత్ = ఆహంనునికంటె, అన్యుఁడు = వేరైన పరమహంనుఁడు, జ్ఞానభూమికలయందున్ = జ్ఞాన = జ్ఞానసంబంధములైన, భూమికలయందున్ = శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసి, సత్త్వపత్తి, అసంసక్తి, పదార్థాభావన, కురీయములనెడి భూములలో, రెండు మూఁడు సర్వసహలన్ = మొదటిపైన ఒకటి రెండు మూఁడు భూములయందు, మెలంగున్ = సంఘరించెడువాఁడగును, వాఁడు = ఆపరమహంనుఁడు. ద్విధాఖ్యలన్ = రెండువిధములైనవేళ్లచేత, ఒప్పున్ = ప్రకాశించును, తెల్పెదన్ = వానిని తెలియఁజేసెదను, వినుము = (వాని స్మృతాంతము) ఆలకింపుము.

తా. మందము, తీవ్రము, తీవ్రతములను, త్రివిధనైరాగ్యములలో తీవ్రతమను నైరాగ్యమందు సన్న్యాసులు హంనుఁడు పరమహంనుఁడు అనునట్లుగాను బ్రహ్మతేత్తలైన పండితులచేత చెప్పబడుదురు. ఆహంససన్న్యాసి అర్చిరాదిమార్గములచేత నూర్యలోకమునుబొంది తద్వారా బ్రహ్మలోకముఁజేరి అచ్చట బ్రహ్మవిచారణఁజేసి “బ్రహ్మణా సహముచ్యంతే” అను ప్రమాణమరీతిని బ్రహ్మతోఁగూడ ముక్తుఁడగును. ఆహంనునికంటె వేరైన పరమహంససన్న్యాసి జ్ఞానభూమిలేదెట్టిలో మొదటి రెండు మూఁడుభూములలోనే యుండినపక్షమందు ముక్తికి అర్హుఁడగును. ఆపరమహంససన్న్యాసి ద్వివిధములైన నానుములచేత ప్రకాశించును. వానిస్మృతాంతము తెలియఁజెప్పెదననుమని తాత్పర్యము.

“(తదన్యుఁడు రెండుమూఁడు సర్వసహలనైలంగున్)” అనఁగా: ఆహంసయను యతికంటె వేరైన పరమహంసయతికి విశేష్యత్వినిగుఱించి జ్ఞానభూమికలలో త్రింది

మాడుభూములనుగాని లేక రెండుభూములనుగాని ఎక్కుట అట్టివాడు పైవిముక్తి భూములను సాధించుటకోగా మృతించెదినటులయిన స్వర్ణలోకాదులనుజేరి అచ్చట చచ్చట బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదులచే బూజితుడై మరల మర్త్యలోకమున నుత్తమగృహ మనబుట్టి పై భూములను సాధించి ముక్తిజెందును.

అంతారిక:—పరమహంస సన్న్యాసుల ఆభ్యాసానుభవములయందుగల భేదముల రెండిని జెప్పుచున్నారు.

మ. ధర జిజ్ఞాసియు జ్ఞాని నా వెలయుఁ బుత్రా ముక్తుడై జ్ఞాని త ద్వఁజిజ్ఞాసి ముముక్షువై పరిగుచిరద్ధాత్రీత్రయంబందు ను ధీరుడై యాతఁడు ద్విప్రకారములుగాఁగ జెన్నొందుఁ దద్భేదముల్ వరుస నైల్పద జ్ఞానమేనిమును నిరర్వాణాప్తికి న్ముఖ్యమా. ౧౬౬

టీ. పుత్రా=కుమారా, ధర=పుడమియందు, జిజ్ఞాసియు= (అపరమహంససన్న్యాసులలో ఏర్పడిన బ్రహ్మజ్ఞానమును తుదముట్ట తెలియవలయునను) ఇచ్చగలవాఁడును, జ్ఞాని= (బ్రహ్మవిద్, బ్రహ్మవిద్యుర, బ్రహ్మవిద్యరీయ, బ్రహ్మవిద్యరీష్టులను పేర్లుగల బ్రహ్మజ్ఞాన సంపూర్ణులలో నొకఁడగు) విశేషము, అనఁ=అనునట్లుగాను, వెలయుఁ=ప్రకాశించును, జ్ఞాని=ఆ బ్రహ్మజ్ఞాని, ముక్తుడౌ=ఇపుడే ముక్తుడగును, తద్వఁజిజ్ఞాసి=తత్=మొందుచెప్పఁబడిన, వర=శ్రేష్ఠుడైన, జిజ్ఞాసి=జ్ఞానప్రయత్నముగలవాఁడు, ముముక్షువై=మోక్షేచ్ఛగలవాడై, చిద్ధాత్రీత్రయంబందుఁ=జ్ఞానభూములలో ఒకటిరెండు మాడుభూములయందు, నుధీరుడై=వృధబుద్ధిగలవాడై, వెలయుఁ=ప్రకాశించును, అతఁడు=అముముక్షువు, ద్విప్రకారములుగాఁ=రెండువిధములుగాను, చెన్నొందుఁ=ఒప్పును, తద్భేదములు=ఆభేదములు, వరుసఁ=క్రమముగాను, తెల్పెదఁ=తెలియఁజెప్పెదను, వినుము=ఆలకింపుము, నిర్వాణాప్తికఁ=మోక్షప్రాప్తికి, జ్ఞానమే=విశేషవృత్తియే, ముఖ్యమా=మేలైనదగును.

తా. కుమారా! పుడమియందు బ్రహ్మజ్ఞానమును తెలియవలయునను ఇచ్చగలవాఁడును, తెలిసి పూర్ణుడైనవాఁడును అనునట్లుగాను ఆ పరమహంసుఁడు రెండుభేదములు గానుండును. అటులుదెలిసి పూర్ణుడైనజ్ఞాని ఈ జన్మమునందేముక్తుడై ప్రారబ్ధాపసాన మందు విదేహము ముక్తుడగును. ముందుచెప్పఁబడిన జిజ్ఞాసి జ్ఞానప్రయత్నమువలన జ్ఞానభూమికలలో మొదటి రెండు మాడుభూములలోఁ జేరినవాడై అజన్మమందుఁగాని ఇతర జన్మమందుఁగాని ఏడుభూములను సాధింపఁగలవాడగును.ఆ ముముక్షువు రెండువిధములుగానొప్పును. వానిని నేను వరుసగా తెలిపెదనువినుము. మోక్షమునకు జ్ఞానమేముఖ్యముగాని వర్ణశ్రమాచారవేషములు ప్రయోజనముగానివి తాత్పర్యము.

అని!—అజిజ్ఞానీయనువాడు రెండువిధములుగా నొప్పునని చెప్పుచున్నాడు.

మ. సంసారస్థితులై ద్విజాదు లిల సత్యస్వామ్యములై కొండ టి
హంసజ్ఞానము నొందుచుందు రని ప్రత్యక్షమంబు ల్వేస
న్మంసింపం గనియుందు మాత్మజ మనసస్సం దేహ మింకేల యా
హంసాధంబు శ్రుతిప్రయు క్త్యనుభవాయత్తుండవై పొందుమా.

టీ. ఇలక=పుడమియందు, అత్తజా = కుమారా, ద్విజాదులు=బ్రహ్మ త్రియ
వైశ్య కూర్మలు, సంసారస్థితులై=గృహస్థాశ్రమమందుండినవారై, కొండలు=తక్కి
నమఱికొండలు, సస్వామ్యములై=సంసారత్యాగముగలవారై, ఈ హంసజ్ఞానముక=పరి
తత్త్వమగు హంసజ్ఞానమును, ఒందుచుందురు=పొందుచుందురు, అని=ఈ ప్రకారమని,
ప్రత్యక్షమంబులు-ప్రత్యక్ష=ప్రత్యక్షప్రమాణము, అగమంబుల=అగమప్రమాణము
లు, వెనక=మిక్కిలి, శంసింపక=చెప్పచుండగా, కనియుందును=మాచియుందుము,
మనస్సం దేహము- మనః=మనస్సునందు, సందేహము=సంకయము, ఇంకేల=ఇంక నెందు
కు, ఆహంసార్థంబుక=ఆహంసతత్త్వమును, శ్రుతిప్రయు క్త్యనుభవాయత్తుండవై =
శ్రుతి=వేదముయొక్కయు, ప్రయు క్తి=జ్ఞానాస్థిమయొక్కయు, అనుభవ=అనుభవ
ముచేతను, ఆయత్తుండవై =పొందినవాడవై, పొందుమా=చెందమా.

తా. కుమారా! పుడమియందు బ్రహ్మ త్రియ వైశ్య కూర్మలు బంధమైన స్థిర
గృహస్థ ధర్మములలో నుండినవారైనను, కొండలు అట్టి గృహస్థాశ్రమమును విడిచి స
స్వామ్యములై యుండియును, బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందుచుందురు. ఈ ప్రకారము వ్యాయా
స్థిమందును, ఉపనిషత్ప్రమాణమందును, లోకమందును ప్రత్యక్షముగాఁ జూచియుండి
యు నీమనస్సులో ఇంక సందేహమేల? ఆహంసతత్త్వమును శ్రుతియు క్త్యనుభవముల
చేత తెలిసికొనినవాడవై యుండుమని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—పైనఁ జెప్పినవిధముగానే ముందుపలికిన సర్వార్థములు అంగీయుం
డిన తేజముయొక్క ఫలితార్థము ప్రజ్ఞానస్వరూపమేయని చెప్పుచున్నాడు.

ఉ. పుట్టుట నిక్కమేని మృతిఁబొందుట పిమ్మట నిక్కమై తగుక
పుట్టువు లేకయున్నబరిపూర్ణము యేనగుదుంజమీ ధరక
పుట్టువు నేనుగానియెడఁగ బొల్పుయథార్థము నేనుగాను నూ
పుట్టుటగిట్టుట ల్లననిఁబోధమయాత్తుండ నై వెలుంగుదున్. ౧౬౮

టీ. ధరక=భూమియందు, పుట్టుటనిక్కమేని-పుట్టుట=జన్మించుట, నిక్కమే
ని=యథార్థ మయ్యెనేని, పిమ్మట=పుట్టినతర్వాతను, మృతిఁబొందుట=వచ్చుట, నిక్క
మై=యథార్థమై, తగుక=ఒప్పును, పుట్టువులేకయున్నక=లోకమందు పుట్టుట యను

నది లేకయుండే నేని, పరిపూర్ణము=అంతట నిండియుండెడి పరబ్రహ్మమే, ఏక=నేను, అగుచుంజామి=అగుచునుగదా, పుట్టువు నేనుగానియెడకో=పుట్టుట నేనుగాకుండినయెడల, పొల్చుయభార్థము = ప్రకాశించుచుండెడి యభార్థవస్తువు, నేనుగానునూ=నేనుగానుగదా, పుట్టుటగిట్టుటలు=జనించుటయు మృతిపొందుటయు, కనని=కలుగకుండెడి, బోధ మయాత్మపడకో=ప్రజ్ఞానఘనస్వరూపుడనను, అయివెలుంగుదుకో = కలవాడనై ప్రకాశించుదును.

తా. భూమియందు పుట్టుట నిక్కమైనను గిట్టుటనిజమేయవును. లోకమందు పుట్టుటలేకయున్నను పరిపూర్ణమైనవస్తువు నేనేయవుదును. పుట్టుట నేనుగాకుండినయెడల ప్రకాశించెడివస్తువు నేనుగానుగనుక జనించుటయు మరణించుటయు కలుగకుండెడి ప్రజ్ఞానఘనస్వరూపుడనై ప్రకాశించుదునని తాత్పర్యము.

అవతారిక:—కూటస్థుడే ఆపరబ్రహ్మనుని చెప్పవచ్చుదు.

ఉ. ఏ ననుబ్రహ్మమే ననిన నే నెటు లానుఖ మంద్రనౌననక
గానగదామటి స్సుయతి నే కార్యమనన్వృతి నొందు సుప్తివద్
జ్ఞానము చావకుండినను నే జానగునే పరిపూర్ణ వస్తువై
మానుగ వెల్లుచుందు ననుమానము లేక తదీయశేముషిన్. ౧౬౯

టీ. ఏననుబ్రహ్మముకో-ఏను=నేను, అను=అనునట్టి, బ్రహ్మముకో=బ్రహ్మమును, ఏననినకో=నేనేఅనినను, అనుఖముకో=అబ్రహ్మజ్ఞాననుఖమును, అందకో=పొందుటకు, ఏను=నేను, ఎటులు=ఏప్రకారము, డెకో=అగును, అనకో=(ఈ ప్రకారముశిష్యుడు) అనగగాను, కానగదా=చూడలేదుగదా, మఱికో=వెండియు, అది=అది, నుమతికార్య మనకో-నుమతి=బుద్ధియొక్క, కార్యము=కార్యము, అనకో=అనినను, నుప్తికో=నిద్ర యందే, మృతిపొందుకో=చచ్చును, తద్ జ్ఞానము=అబుద్ధికార్యము, చావకున్నకో=నశించుకుండెనేని, జానగు=జిప్సినవాడనగు, ఏకో=నేను, పరిపూర్ణవస్తువై=అఖండాకారమైన పరబ్రహ్మమై, మానుగకో=లేస్సగాను, అనుమానములేక=సందేహములేక, తదీయ శేముషికో=అవిజ్ఞానముచేతను, వెల్లుచుందుకో=ప్రకాశించుచుండును.

తా. నేను అనునట్టిబ్రహ్మము నేననినను అబ్రహ్మజ్ఞాననుఖమును పొందుటకు నేనెటులు తగినవాడనాదును. అనుఖమును నేనుచూడలేదుగదా! నుఖము బుద్ధియొక్క కార్యమనినను నిద్రయందుచచ్చును. అబుద్ధికార్యము నిద్రయందు చావకుండెనేని నేనే అపూర్ణవస్తువై సందేహములేక అవిజ్ఞానముచేత ప్రకాశించుచుండునని తాత్పర్యము.

అవ:—విద్యానందమందు వికమత్యమును జెప్పవచ్చుదు.

మ. పరిపూర్ణాత్ముడ నెట్లు లే నగుదుఁ దరద్భాగ్యంబునేగన నీ
వరయదైబ్బుమనం బ్రబోధఘన నిద్రానష్ట యందుండు చి

త్వరమానందమెపూర్ణ మందొకయెడఁగఁ ప్రాప్తించుమోదనవ్యధ
 ధి సరముల్లొకచెడన్నిదానమదెయ్యెఁగఁ జెన్నొందెచింతించుమా. ౧౭౦
 టి. పరిపూర్ణాత్ముడఁడఁ పరిపూర్ణ = సర్వవ్యాపకమైన, ఆత్ముడఁడఁ = పరబ్రహ్మ
 స్వరూపుడను, ఏను = నేను, ఎట్టులు = ఏప్రకారము, అగుదుఁక = అగుదును, తదాభిగ్రం
 బు-తత్ = ఆపరబ్రహ్మమయొక్క, భాగ్యంబు = పద్మజైశ్వర్యసంపదను, ఏక = నేను,
 కానక = (మాచినవాడను) కాను, ఈవు = (నాగురుస్వామివైన) నీవు, ఆరియఁక (నేను)
 తెలిసికొనులాగున, తెల్పుము = తెలియఁజెప్పుము, అనక = ఈ ప్రకారము శిష్యుడను
 గఁగా, ప్రబోధముననిద్రావసయందుఁక = మహా త్తరమైన విజ్ఞానదశతోఁగూడి జగత్తును
 మఱచిన నిర్వికల్పసమాధియందు, ఉండుచిత్పరమానందమే - ఉండు = నివసించియుండెడి,
 చిత్ = జ్ఞానసంబంధమైన, పరమ = నిరతిశయమైన, ఆనందమే = సంతోషమే, పూర్ణము =
 అఖండపరిపూర్ణము, (అగును) అందుక = ఆపూర్ణమందు, ఒకయెడఁక = ఒకచేతమందు,
 ప్రాప్తించు = కలుగుచుండెడి, మోదనవ్యధ = (మనఃకల్పితములయిన స్వప్నజాగరముల
 యందుఁదోచుచుండెడి) సుఖదుఃఖములు, స్థిరముల్లొక = (అచారితములగుటవలన) నిత్య
 ములుగాక, చెడక = శంకఁగఁగను, ఆచె = ఆజ్ఞానానందమే, నిదానమై = ఆదికారణమై,
 చెన్నొందుక = ప్రకాశించును, చింతించుమా = (ఓశిష్యుడా! నీవు తెలివియందు) యో
 జింపుము.

తా. సర్వవ్యాపకమైన అఖండసచ్చిదానంద పరబ్రహ్మస్వరూపుడను నే నేప్ర
 కారము అగుదును. ఆపరబ్రహ్మమయొక్క పద్మజైశ్వర్యాదిసంపదలను నాయందుండు
 నవిగాఁజూచినవాడను కాను. నాగురుస్వామివైన నీవు నేను తెలిసికొనులాగున తెలి
 యఁజెప్పుమని శిష్యుడనుగఁగా: మిక్కిలి అతిశయపగు విజ్ఞానదశతోఁగూడి ప్రపంచ
 మునుమఱచిన నిర్వికల్పసప్తయందు నివసించియుండెడి జ్ఞానసంబంధమైన నిరతిశయానం
 దమే అఖండపరిపూర్ణమగును. ఆపరపూర్ణమందు ఏకచేతమందు ఒప్పుచుండెడి భేదమోద
 నులు నిత్యములుగాక నశింపఁగాను ఆజ్ఞానానందమే ప్రకాశించును. అదియే ఆదికారణము.
 ఓయిశిష్యుడా! నీవు తెలివియందుయోజింపుమని ఆచార్యుడు వినించెననితాత్పర్యము.

“పరిపూర్ణాత్ముడఁడెట్లులేనగుదు” అనుటచేత లోకమందు కర్తృత్వము, ద్వైత
 లు, వైష్ణవవిశిష్టాద్వైతములు, శైవవిశిష్టాద్వైతములు మొదలయినవారును, మఱియు మహ
 ముద్దీయ క్రైస్తవవాది మతాలెఱుఁబులును, ద్వైతవాదులైయుండఁగా నేనుమాత్రమెట్లు
 ఆద్వైతినని చెప్పవచ్చుదును. తుల్యభంగుడనైన నేను నిత్యత్యమును పద్మజైశ్వర్యమా
 హాత్మ్యమును ఎట్లు పొందుదును. ఇదియునుగాక, “పూర్ణమదఃపూర్ణమిదం పూర్ణా
 త్పూర్ణ మదవ్యతే” అను మొదలైన శ్రుత్యర్థములవోపున ఈజగత్తులో బ్రహ్మము
 లేని స్థలములేక అంతట ఆపరబ్రహ్మమే వ్యాపించియున్నదని నలుకుచుండఁగా అంతటను

వ్యాపింపక యెక్కడనో ఒక్కమూల నివసించియుండెడివాడనగు నేను సర్వవ్యాపకమైన ఆపరబ్రహ్మస్తువు నెట్లగుదును అని భావము. (ప్రబోధఘన నిద్రాస్థాయుండండు చిత్తవమానందము) అనుటచే (పాతాళ మేగిస్వహి పాదమూలం) అను శ్లోకము మొదలు కొని (సత్సంతుక్తిర్నాణి సమాప్తశ్చ) అను వానివఱకుగల తాత్పర్యమే శరీరమానకు ప్రసవమనిసిద్ధాంతము. కనుక ఆపరబ్రహ్మస్తుభువనాత్మకమగు ప్రపంచము నీశరీరము మొదలు కొని పాదాంతమవఱకుగల అవయవముల సమాదాయమంతయు అనితెలియుము. అట్టి నీశరీరమలో నెప్పుటనైనను ఒకముల్లు గుచ్చుకొనినయెడల ఆనొప్పి నీకేక లిగినట్లు గంతోపమకాగినను దుఃఖముసంభవించినను (అహమేవసకలోవికలోఽస్మి) అనుప్రమాణము రీతిని అణుమాత్రమైనను నీవులేని ప్రపంచము లేనందున పై చెప్పిన (పూర్ణమిదమ) మొదలగువాని అర్థము నీకే పొందుపడియున్నది. కాబట్టి నీవే సకలమును వికలమును గుఱియు దుఃఖియు అగుచున్నావు అట్లు నీవేయని తెలిసితివని నిర్వికల్పమహాధికుండు విజ్ఞానదళితో గూడియుండునప్పుడు కలిగడి యానందము అదియేయని తెలియునది. మనఃకల్పితములైన జాగ్రత్సృష్టములందుఁ దోచెడి గుఱిదుఃఖములు, సముద్రమందు అలలకు ఆవినిశ్చలముగా నండినీరు ఇవలల తరంగములుగా పైకగని అనేక బిందలులుగా నేర్పడి మఱల ఆరేతయినచందమున గాఢనిద్రయందు కూర్చును గను. కాన ఆచింతననే ఆవాంతకములు ఆనుభుదుఃఖములు నశించిన పిదప నిలిచిన యానందమే జాగ్రత్సృష్ట సుఖపులమాడింబను (గుఱుమహమస్వాగ్నం నశించినవే దిమమ్) (మత్తోఽపితాప ద్విభృయా త్వదేవమారభ్యమశ్మక ఆభిమాన కూన్యః, యథానాభూతం ప్రతియాత్తిద్రః) అనునట్లు ప్రాకృతముననుభవంపక తీరదని ముందు చెప్పఁబడినచోప్పున నెట్టివానికిని గుఱిదుఃఖములు రాకమానవు. అందులన పై మూడవసలయందును అహంకల్పవాప్యఁడవైన నీవేయుండువు గనుక (శ్లో. కాలత్రాగమో లోక స్వభావో ధర్మ ఏవచ, ఇతిమాంబమధాప్రామాః గుణస్యతికరేసతి. సత్త్వం రజస్తమఇతి త్రివిధేకమాదా నూత్రంమహానహ మితిప్రపదంతిశీవమ్, జ్ఞానక్రియార్థఫల హిసతయోరుక తి బ్రహ్మైవాభాతి సదసచ్చతయోః పరంయతోః) అనుప్రమాణమరీతిని అంతట నిండిన త్రిగుణాతీతఁడవైన ఆపరబ్రహ్మస్తుభువనపు నీవేయని తెలియుమని భావము.

అవతారిక:—విద్యానందము ఏకమైన స్వానభూతి ఏప్రకార మగుననుదానికి సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

ఉ మానసకల్పన స్థద సమస్తము దోచెఁ దలంచువేళఁదన్
జ్ఞానముసందె కాదె యది శతతస్కలంబు నతిక్రమించి తాఁ

గానఁ దలంచలేక తుద శ్రీ ఖండము గాక వెలుంగుచున్న యా
జ్ఞానమెఱుంగఁ బూర్ణముగు శ్రీ జ్ఞప్తియొద్దేనదియై వెలుంగుదున్.

టీ. మానసకల్పమే - మానస - మనస్సుయొక్క, కల్పనఁ - సంకల్పముచేతన,
సమస్తముఁ - (ఈకనబడెడి నామరూపప్రసవము) సర్వమును, తోచెఁ - తోచె
ను, కదఁకదా, తలంచువేళఁ - (ఆప్రకారము) తలచెడిసమయమందు, తద్జ్ఞానమందె -
అజ్ఞానమునందె, అది - అసకలము, కాదె - కాదా, తత్సకలంబుఁ - అసర్వమును, అతిక్ర
మించి - దాటి, తాఁ - తాను, కానఁ - కనుటకు, తలంపలేకఁ - తలంచుటకు మఱియొక
టిలేక, తుదఁ - పైన, ఖండముగాక - భిన్నముగాక, వెలుంగుచున్న - ప్రకాశించుచున్న,
అజ్ఞానమే - అవివేకమే, ఎఱుంగఁ - (పరిశోధించి) తెలిసికొనఁగాను, పూర్ణము - అఖం
డము, అగు - అగునట్టి, జ్ఞప్తియే - జ్ఞానమే, ఏఁ - నేను, అదియై - అజ్ఞప్తిస్వరూపమై,
వెలుంగుదుఁ - ప్రకాశించుదును.

తా. మనస్సుంకల్పముచేతను ఈకనబడెడి నామరూపప్రసవమంతయును దో
చెనుగదా? ఆప్రకారము తలచెడి సమయమందు అసకలము అజ్ఞానమునందేకదా? అస
ర్వమునుదాటి తాను కనుటకు తలంచుటకు నొకటియులేక పైన నేలుపాటులేక ప్రకా
శించుచున్న ఆతొలియే బాగుగాపరిశీలించి తెలిసికొనఁగాను సంపూర్ణముగా అగునట్టి
అజ్ఞానకమే నేనై ప్రకాశించుదునని తాత్పర్యము. (తదంతర ప్రతిపత్తారంహతిసంపరి
వ్యక్తః ప్రక్షునిరూపణాభ్యామ్)

అనఁగా: నిద్రలేచినతర్వాత కిరీటముమీఁదకిలిగడిజ్ఞప్తికి అహమని పేరు. నిద్రం
చురతలి యుండిన చైతన్యమే అప్రజ్ఞానస్వరూపమైన నేననెడి అహంకర్జము కాబట్టి
నిద్రయును, మెలకువయును, స్వప్నములంగనుటయును అయిత్రక కలిగియున్నందున
మనస్సుంకల్పముచే దోచెడి సర్వమునుదాటిన ప్రజ్ఞానస్వరూపమైన అజ్ఞప్తియే తానై
ప్రకాశించునని భావము. ౧౭౯వ పద్యము మొదలకొని ౧౭౧ వఱకుఁగల పద్యములయొ
క్క అర్థము ఋగ్వేదాస్సామాధ్యాయములనెడి నాలుగు వేదములయొక్క నాలుగు మహా
వాక్యములయిన ప్రజ్ఞానంబునై తత్త్వమసి, అయమాత్మాబ్రహ్మ, అహం బ్రహ్మాస్మి
అను వానియొక్క ఫలితార్థమతయని గ్రహించునది.

అవతారిక: - అఖండబ్రహ్మజ్ఞాన మెఱుంగిన కలుగునని శిష్యుఁడడిగెడి ప్రశ్నకు
మాంచెప్పిన కల్పితముల నన్నిటిని వృత్తిలోనగాంచి వానిమండితొలగుటకు స్వాను
భవమును చెప్పుచున్నారు.

ఉ. ఆవిధమైనపూర్ణముఖ శ్రీ మబ్బునో నే నెటులున్న నన్నఁ దా
శేవమరిగ త్రవ్వనల విశేషముగా నటియించుచున్న త

ద్యావముఁ బాసి పూర్ణమయి ర భాసిలుచుండిన గల్లుఁ బుత్త్ర స
త్యేవలమైనమోదమదె ర కీలుగనుంగొనుమాత్మ నెంతయున్. ౧౭౨

టీ. అవిధమైన=ఆప్రకారమైన, పూర్ణసుఖము=అఖండబ్రహ్మజ్ఞానసుఖము, నే
నెటులున్నా=నేనెవ్వధముగానుండిన, అబ్బునొ=లభించునో, అన్నా=ఈప్రకారము
శిష్యుడగుఁగా, పుత్రి=కుమరా, తా=తాను, జీవమతి=జీవజ్ఞానముచేత, త్ర్యవ
స్థుక-త్రి=మూడైన, అవస్థా=జాగ్రత్స్వప్నశుషుప్తులయందు, విశేషముగా=
బహుప్రకారములుగాను, నజించుచున్న తదాభివమ=నటించుచున్న = సంవరించుచు
న్న, తదాభివమ=ఆమనోవృత్తివ్యాపారమును, పాసి=విడిచి, పూర్ణమై=అంతటనిండి
నవాడనై, భాసిలుచుండిన=ప్రకాశించుచుంటివేని, కల్లు=ప్రాప్తించును, సత్యే-
వలమోదము=సత్యేవలమైన, కేవలమోదము=బ్రహ్మసుఖము, అదె=అదే, ఆత్మక-
నీ అంతఃకరణమందు, కీలు=గుట్టును, కనుంగొనుము=నీవు తెలిసికొనుము.

తా. ఆప్రకారమైన అఖండబ్రహ్మజ్ఞానసుఖము నే నెవ్వధముగానుండిన ప్రాప్త
మానని శిష్యుడగుఁగాను ఆచార్యుఁడు కుమరా! జీవజ్ఞానముచేత మూడైన జాగ్ర
త్స్వప్న శుషుప్తులయందు బహుప్రకారములుగాను సంవరించుచున్నట్టి ఆమనోవృత్తి
వ్యాపారమునువిడిచి అంతట నిండినవాడనై ప్రకాశించుచుంటివేని లభించును. శ్రేష్ఠ
మైన బ్రహ్మసుఖము అదియే. నీ అంతఃకరణమందు ఈగుట్టును నీవు తెలిసికొనుమని చెప్పె
ననితాత్పర్యము.

అనఁగా: జాగ్రత్స్వప్న శుషుప్తులయందుగలిగిడి మనోవృత్తి వ్యాపారములు
ఒకదానియందుండునవి మఱియొకదానియందు కనబడక సూన్యములగును. కనుక
వానినన్నిటినివదిలి వానికి త్రికాలములయందును బాధకత్వములేక సచ్చిదానందమందు
అనుసంధానము కలిగియుండునని భావము. “కేవలమైనమోదమదె” అని యనుటచేత తన
దేహమనెడి ప్రపంచమయొక్క లోపలను వెలుపలను పరిపూర్ణముగ నిండియున్నచైతన్య
మే ప్రపంచమనెడి శరీరాభిమానియగు అహంప్రత్యయార్ముగముక వామనపురాణమందు
“అమృతోహమనంతోహం గోవిందోహమహంహరిః, అనందోహమశేషోహ మ్మతోహ
మమృతోస్మృతహమ్, నిత్యోహం నిర్వికల్పోహం నిరాకారోహమవ్యయః, సచ్చిదానం
దమాహోహం పరిపూర్ణోస్మృతహంసదా, బ్రహ్మేవాహం నసంసారి ముక్తోఽహమితిభావ
యేత్” అని చెప్పినట్లు సమస్తమును అహంకర్బాధమైన నీతెయని స్ఫురించుటచేతను
“సర్వాజ్యేతాని ప్రజ్ఞానస్యనామధేయాని” “మత్తః పరితరంగాస్య త్క్రిందిత సిద్ధనం
జయః” “పురుషాన్న సరంకించిత్” అనెడి ప్రహళములరీతిని భూతభవిష్యద్వర్తమానము
లనే జాగ్రత్స్వప్న శుషుప్తులయందు తిప్పకయుండు చైతన్యమే ప్రజ్ఞానస్వరూపమైన

బ్రహ్మకాబట్టి అట్టిగుట్టును తెలిసితి కేని అంతయు తత్వరూపమై ఆ పరిపూర్ణముఖమును పొందియుండునని భావము.

అవతారిక:—మనోన్మత్తిని వదలుటకు త్రివిధోపాయములను జెప్పఁదొడంగి వాని అనుభవములను దెలుపుచున్నాడు.

ఉ. వాసన నై నవృత్తుల నిరవారణ మెట్లునరింప నౌ నన
 ధీనుముఖేంద్రియాదులు విరధేయములై తనుఁగాంచికొల్వఁ దా
 భానురస ప్తచిద్ధరలఁ బాలనసల్ప విరాట్స్వరూపుఁడై
 భాసిలునేనుతాయవి విభావనుఁడొప్పు దమిస్తమట్లగున్. ౧౭౩

టీ. వాసనఁ—(జన్మాంతర శుక్లత దుష్కృతరూప ప్రారబ్ధ కర్మానుగుణ్యముచేఁ దోచెడి) సంకల్పముచేరిన, విసవృత్తులఁ—విస=విసటువంటి, వృత్తులఁ—వ్యాపారములను, నివారణము=విడుచుట, ఎట్లునరింపఁ—ఎవ్విధముగాఁజేయను, జోఁ—అవును, అనఁ—ఈ ప్రకారము శిష్యుఁడగుఁగాను, ధీనుముఖేంద్రియాదులు—ధీ=బుద్ధియే, ముఖ=మొదలుగాఁగల, ఇంద్రియాదులు=ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములు పదియును, మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారములను, అదులు=ప్రాణాదిపంచవాయువులు మొదలయినవియును, విధేయములై=తనకులోబడినవై, తనుఁ—తన్నును, కాంచి=దర్శించి, కొల్వఁ సేవించఁగాను, తాఁ—తాను, భానుర=ప్రకాశమానములగు, సప్త=ఏడైన, చిద్ధరలఁ—జ్ఞానభూములను, విరాట్స్వరూపుఁడై=రాజరాజై, పాలనసల్పఁ—పరిపాలనచేయుచుండఁగాను, అవి=ఆవాసనారూపవృత్తులు, నుతా=నుమారా, భాసిలునే=ప్రకాశించునా, (అనఁగా ప్రకాశించవనుట.) విభావనుఁడు=నూర్మ్యుఁడు, ఒప్పుఁ—ఉదయించఁగాను, తమిస్తమట్లు=చీకటివలె, అగుఁ—అగును.

తా. జన్మాంతర శుక్లతదుష్కృత రూపప్రారబ్ధ కర్మానుగుణ్యముచేఁ దోచెడి సంకల్పముచేత నై నటువంటి వ్యాపారములను విడుచుట యెవ్విధముగాఁ జేయనొనని శిష్యుఁడగుఁగా బుద్ధి మొదలుగాఁగల జ్ఞానకర్మేంద్రియములు పదియును, మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారములను, ప్రాణాదిపంచవాయువులు మొదలైనవియును, తనకు లోబడినవై తన్నుదర్శించి కొల్వఁగాను, తాను ప్రకాశమానములగు ఏడు జ్ఞానభూములను రాజరాజై పాలనముచేయుచుండఁగా ఆవాసనావృత్తులు ప్రకాశించునా? నూర్మ్యుఁడుదయించఁగా చీకటి యే ప్రకారముతొలఁగునో ఆ ప్రకారము నశించునని తాత్పర్యము.

విరాట్స్వరూపుఁడై అనుటచేత, “విశేషేణరాజత ఇతివిరాట్” అనఁగా మిక్కిలిముగ ప్రపంచమునందు ప్రకాశించుటయని వ్యుత్పత్తిర్ధము. ఈ బ్రహ్మాండమందుండు స్థావరములు, క్రిములు, జలచరములు, పక్షులు, పశువులు, నదులు అనేది ప్రతీతి

లో మిక్కుటముగ పదునాలుగు ఇంద్రియములచేత నెప్పుడగ ఆయాకాలములలో కావలసిన విషయములను అనుభవించుటయు, అవిష్టములైనవానిని నడపటయు, తాపనములుగా ఆయితనంనః ప్రజానీహితాభ్యోష్యమానయత్, తాఅబ్జినిక్ ననైవోయమలమితి తాభ్యః పురుషమానయత్, తాఅబ్జినిక్ సుకృతంబతేతి ఆపవనతాసాంమే పౌరుషీప్రియేత్” అనెడి శ్రుత్యర్థముచొప్పున మనుష్యదేహములకే విరాట్ అని సంజ్ఞ అయినందున ఆ పరబ్రహ్మక్షణమున జగత్కారకత్వము ఆ మానుషకేరీరమునకే అవమగుచున్నది. తనకు బ్రహ్మస్వరూపుడై నాడని భావము. అట్టివాఁడు చిన్మాత్రముగానుండు తనయందె మాయవలన కల్పితములైన జగచ్చిత్రమును క్రమముగా జ్ఞానభూమికల నేడింటిని సాధించినవాఁడగుటవలన ఉపేక్షించును గనుక వానియందు వాసవాప్యత్తులు (నూత్యప్రకాశమందు చీకటి నశించినట్లు) నాశనమానని తెలియునది.

అవతారిక. —పై త్రివిధోపాయములలో సాధకములైన రెండుమార్గముల జెప్పుచున్నాడు.

ఉ. వృత్తులు చిత్రయోగముల విస్ఫురదంగమునందు తామువుల్
తిత్తుల బోలి యూఁడు నవి తిన్నగ డింద న్నకాశపానికై
చిత్రము పూనకున్న సుతరే చెన్నగ సచ్చినిబంబుఁ జేయ సం
విత్తు జనించుఁ దచ్చిని నరవిద్యయడంగ నడంగు నందునన్. ౧౭౪

టీ. వృత్తులు = (అంతఃకరణమందుఁ దోచెడి సకలజగద్వ్యాపార) వృత్తులు, చిత్రయోగముల = చిత్ర = విచిత్రములైన, యోగముల = మంత్రలయహారయోగములచేతను, విస్ఫురదంగమునందు = విస్ఫురత = ప్రకాశించుచుండెడి, అంగమునందు = స్థూలకేరీరమందు, వాయువులు = (నాసికాద్వారములగుండా నెఱచించుచుండెడి) ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసనాయువులు, తిత్తులబోలి = కవురివాని కొలిమితిత్తులవలె, ఊఁడు = ఊఁడుచుండును, అవి = ఆనాయువులు, తిన్నగ = మెల్లఁగాను, డిందిన = యోగాభ్యాసముచే నశించినను, అడంగు = (ఆవృత్తులు) అంగిపోవును, దానికై = ఆలయహారయోగములచేత అణఁచుటకై, చిత్రము = అంతఃకరణము, పూనకున్న = ప్రయత్నించకయుండినను, చెన్నగ = ఒప్పునట్లుగాను, సచ్చినిబంబుఁజేయ = (వేదాంతవాస్తవికములను ఆచార్యసన్నిధియందు దీప్తకాలము కాగుగా) వివరింప, సంవిత్తు = బ్రహ్మజ్ఞానము, జనించు = పుట్టును, తచ్చిని = ఆజ్ఞానాగ్నియందు, అవిద్య = అజ్ఞానము, అడంగు = నశించఁగాను, లందున = ఆయవిద్యనశించుటచేత, (ఆవృత్తులు) అడంగు = నాశమగును.

తా. అంతఃకరణమందుఁ దోచెడి సకలజగద్వ్యాపారవృత్తులు విచిత్రములైన మంత్రలయ హారయోగములచేత ప్రకాశించుచుండెడి స్థూలకేరీరమునందు నాసికాద్వార

మొగుండొచ్చి సనిశ్వాసవాయువులు కన్నురివానికొకటిమిక్తులవైతేదే చుండును. ఆవాయువులు మెల్లగావణించినచో ఆవృత్తులు అగాఢివౌవును. ఆలయవారయోగముల చేత అగాఢులకై అంతఃకరణము ప్రయత్నించకుండీనను వేదాంతశాస్త్రములను అచార్యసన్నిధియందు దీర్ఘకాలము చక్కగా శ్రవణముజేయఁగా బ్రహ్మజ్ఞాన ముదయించును. అజ్ఞానాగ్నియందు అజ్ఞానమునశించఁగానే ఆవృత్తులను చెదవని తాత్పర్యము.

అనఁగా: „అప్రవారేద్రష్టవ్యః ప్రోతవ్యోమంతవ్యో నిదిధ్యాసితః॥ అనఁది శ్రుతిప్రకారము బోధకుకారణమున అద్వైతికాస్త్రిగ్ధశ్రవణమున నిదిధ్యాసములు నగ్గురుగునిధియందు చక్కఁగాజరిపినయెడల „తపేనవిదిత్వాతి మృత్యుమేతి, నాన్యఃపంథావిద్యతేఽయనాయ॥ అనఁది శ్రుత్యర్థములచొప్పున ఆబోధయే బ్రహ్మజ్ఞానమునకు సాకువగుచున్నది. అయితే ఆబోధకు స్వరూపకార్యములగు వైరాగ్యోపరతులు రెండును „బ్రహ్మజ్ఞోనిర్యేదమాయాన్మాన్యకృతఃకృతేన, తద్విజ్ఞానార్థం నగురపేవాభిగచ్ఛేత్” „కాంక్షోదాంతఉచరత స్థితిక్షుస్సుమహిహో భూత్వాత్మశ్శేవాత్మానంపశ్యేత్” అనఁది శ్రుగురిరిని దానికి సహాయకరములైయుండును. „చిత్రయోగముః” అనఁగా: ఉపరతికి కారణముగు స్థానాయామ ప్రత్యాహార ధ్యానధారణసమాధులను దానికి స్వరూపముగు కలప్రసవ వ్యవహారవృత్తి నిరోధలక్షణముగు మంత్రలయ హతయోగములను సాధకములుచేయుట వీరిలక్షణములు ప్రథమభాగమునఁ జక్కఁగ వక్కాణింపఁబడియున్నవి. „జ్ఞాత్వాదేవంముచ్యతే సర్వపాపైః, జ్ఞాత్వాశివంకాంతి మత్యంతమేతి. యదాచక్షుషదాకాశం తేష్టయిన్యంతిమానవాః, తదాదేవమవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాంతోభవిష్యతి” అనఁదు ప్రమాణవాక్యములచేత పరబ్రహ్మజ్ఞానములననే స్వబంధములు బొత్తిగా నాశనమాననియు మఱియేవిఁముగాఁ గాదనియు భావము అయితే యోగాదులు బోధకు సహాయముగటవలన ముందుచేప్పిన సప్తభూమికా వివరణముచొప్పున „ప్రాప్య పుణ్యకృతాంలోకా నపిత్వాకాశ్వతీసుమా, శుచీనాం క్రిమతాంగేషా యోగభిష్టోఽభిజాయతే” అనఁది మొదలైన గీతావాక్యములప్రకారము క్లష్టలోక ఫలమునుజెంది శ్రేష్ఠమైనజన్మమెత్తి బ్రహ్మజ్ఞానముగపొంది ముక్తఁడగునని తెలియునది.

అవతారిక:—అవిద్యను నాశనముచేయు నుపాయమును జెప్పచున్నాడు.

ఉ. కారణకాయ మెప్పుగిది ర గాల్చువిధం బన నిశ్చయోక్తులక
సారవిచార వల్కు శ్రుతి ర సావంతమున వలచ వైదర్థ మిం
పార దృఢంబు గల్గు దనరయందలి సర్వ మనత్యమంచు నా
ధీరునియం దవిద్య తనర లేజముఁ జూపున నిల్చియెంతయున్. ౧౭౫

టీ. కారణకాముక—కారణకరీయును, ఎప్పటికి—ఎవ్విధముగాను, కాల్పు విధంబు—నశంపఁజేయువిధము, అనక—ఈప్రకారముని శిష్యుఁడనుగఁగా, పాపవిచార-

శార...స్థిరమైన, విచార-అలోచనగల శిష్యుఁడా, శ్రుతి-వేదము, నిశ్చయోక్తులకా- నిర్ణయములైనవాక్కులను, పుష్కల-పరిమితును, స్వాంతమునకా-తునకునగుదు, తదర్థము-అర్థమును, తలపక-తలచఁగాను, ఇంపారక-ఇంపు-సాంపు, ఆరక-అభివృద్ధికాఁగాను, దృఢంబు-దాఢ్యము, కలగుక-కలుగును, తనయందలి-తనయందుండెడి (ప్రకృతిసంబంధమగు), సర్వము=సమస్తము, అసత్యముచుకా-అబద్ధమనిచెప్పవట్టి, అధీయనియందుకా-అట్టిండితునియందు, అవిద్య-అజ్ఞానమైనది, తనతేజముకా-తనయొక్క అతిశయమును, నిలిచి-నిలసింది, ఎంతయుకా-ఏమాత్రమైనను, చూపున-చూపునా.

తా. కారణకరీరమున వాతనముచేయుట యే ప్రకారమని శిష్యుడనుగఁగా స్థిరమైన విచారముగల శిష్యుఁడా ! వేదమైనది నిశ్చయమును జెప్పును ఆప్రకారము చెప్పుటచేతను ఆవేదమందలి మహావాక్యార్థమును మనస్సుగోఁజింతించి పరిపూర్ణుడవైన నీయందు ఆకోపింపబడిన జగముతోఁచున నెడి నిశ్చయముకలిగినయెడల అవిద్య ఎవ్విటనుండునని తాత్పర్యము. అనఁగా బుద్ధిమొదలయిన ఇంద్రియము-కు సర్వసాక్షియగు ప్రజ్ఞావమే బ్రహ్మమనియు, నేన నెడిశబ్దార్థమే బ్రహ్మమనియు, ఈ యాత్మయే బ్రహ్మమనియు, ఆ బ్రహ్మమే నీనైతివనియు అనెడి మహావాక్యములయొక్క లక్ష్యార్థమునుగ్రహించినవాడెవైతినని అవిద్యాకార్యములు నీకుఁదోచవనిభావము. యస్మిన్కాస్వాదిభూతాని హ్యైవాభూన్విజానతః, తత్రకోమహాఃకళ్యాణిక ఏకత్వమనువశ్యతః అను ఈవాసాన్యోపనిషదర్థముచోప్పున ఏ యుపదేశకాలమందు వ్యవసాయము స్వరూపముగాఁగల ధీమంతునికి అవ్యక్తముమొదలు స్థావరాంతమువఱకుఁగల చరాచరములగు సకల భూతములయందును ఆపరమాత్మయేయన్నాడను అనుసంధానముకలుగునో అట్టిసమయమున (అనఁగా:ఆత్మ బ్రహ్మైక్యజ్ఞానముగలవానికి) మోహలోకములు ఎట్లుకలుగునని భావము అట్లనుటచే కారణకరీరమునకు బీజమగు అజ్ఞానమును నశింపఁజేసినయెడల దాని ఎవనబుట్టిన మోహము దుఃఖము మొదలైనవి యెంతమాత్రమును కలుగవని తెలియునది.

అవ:—సర్వము బ్రహ్మమనును జ్ఞానముదయించుట కనుభవమునుచెప్పుచున్నారు.
మ. వ్యవహారంబుల వెంటనంటి తిరుగ १ న్నాన్వీంతంబు సత్సంగతి
న్నివసంపన్నగ దంటిగా నిచువినా २ నిక్కంబు వేటొందులే
దవలోకించిన దృశ్యచంద్రికలయోట్టారోపితంబంచుఁ బ్రా
భవమొప్పు న్ననుమాన్యగన్తో నెడి తోద్యావంబు దానొక జామి.

టీ. స్వాంతంబు-అంతఃకరణము, వ్యవహారంబుల వెంటనంటితిరుగకా - లోకవ్యవహారంబులయందుఁగూడి సంచరించఁగా, సత్సంగతికా - (దేశకాలబద్ధపరిచ్ఛేదహాన్యమయిన) పరబ్రహ్మములో చేరుమాన్యమగు, నివసంపన్నగ - ఉండటగునీటులేదు,

అంతిగా—అంటివిగదా, ననువిగా—(తటస్థతలక్షణముతోఁజేరిన నేనను స్వరూపలక్షణము తోఁగూడినతానైన) నాకంటె, నిక్కంబు—సత్యమైనది, నేటొందులేదు — మఱియు కట్టిలేదు, అవలోకించిన—ఈ చూచిన, దృశ్యసంక్తి — ఇంద్రియగోచరప్రసవము, కలయట్లు—స్వప్నమునలె, ఆరోపితంబంచుకొనకల్పితమని, ప్రాధమియై—అతిశయ మగు మహిమ ప్రకాశించంగాను, కనుము—తెలిసికొమ్ము, ఆత్మకొనునగునుండ, కనెడి—తెలిసికొనెడి, తద్భావంబు—అబ్రహ్మభావము, తానాఁజూచి — నేననెడి తానుఅగు నునుమా.

తా. మనమైనది జగద్యవహరమందుప్రవేశించి సంచరించుచుండఁగానద్రూపమైన పరబ్రహ్మమందుఁ గలియుటకు తగదనిచెప్పితి నేని తటస్థరూపలక్షణముతోఁగూడిన నేనైన నన్నుఁడక్క సత్యమైనది నేటొకటిలేదు. ఈదృశ్యసమాహమకలలోఁదోచిన వన్నియు నిజముగానట్లు కల్పితమని తెలిసికొనుము. అవిధముగా నెఱిగిన చిద్రూపము తానేయుని తాత్పర్యము. ఏదేది ప్రసవమునందుఁ గానఁబడుచున్నదో ఆస్వరూపము న్ను దానిని చూచెస్వరూపమున్ను కళవిహణములవంటివి. గనుక “ఇదం ప్రసవంనాస్త్యైవ నోత్పన్నం నోపితంజగత్” “మాయాకార్యాదికంనాస్తి మాయానాస్తిధ్యం నహి” “వంధ్యాకుమారవచనే భీతిశ్చేదస్తిదంజగత్” అను మొదలయిన మహావాక్య రత్నావళియందలి వాక్యార్థములచొప్పున ప్రసవమేలేదనియు, పుట్టలేదనియు, జగత్తు ఉండలేదనియు, మాయాకార్యము మొదలయినదిలేదనియు, మాయలేదనియు, భయములేదనియు, గొఱ్రెలిపుత్తుని మాటలయందు భయముకలిగినేని ఈ కనఁబడెడి ప్రసవము నిజమనియు అర్థమగుటచేత సర్వమును ఆరోపితమనిభావించి బ్రహ్మతాదాత్మ్యమునుపొందినవాఁడు ద్వైతభావమునవదలి బ్రహ్మత్వమును పొందునని భావము.

అవః—అఖండమైన పరబ్రహ్మము తానేయనిశిరపఱుచుచున్నాడు.

ఉ. చేతనపూర్ణమేనను విశేషమతి స్పృహ ముందియున్నఁ ద
ర్వాత నొనర్ప నేక్రియల ౩ వ్రాలిన దోషములేమి న్వేషనం
జాతజగం బసత్య మగుచందమున న్బరిపూర్ణబోధచే
నేతటి నేన క్రాలు దిల ౩ నెందుల నందక నిత్యతోపిన్తె. ౧౭౭

టీ. ఇలకొనుటయందు, చేతనపూర్ణము—అఖండమైనపరబ్రహ్మము, ఏననువిశేషమతికొననెడి అతిశయజ్ఞానముచేత, దృఢముకొనదార్థ్యమును, ఒందియున్నకొనొందియుండినను, తర్వాతకొనెప్పుట, ఏక్రియలకొనెనులను, ఒనర్పకొనేయుటకు, వ్రాలినకొనప్రవేశించినను, దోషములేమి—అందువలన తప్పిదములేమి, స్వప్నసంజాతజగంబు—స్వప్నకలయందు, సంజాత—తోచుచుండెడి, జగంబు—నామరూపాత్మకమగు లోకము, అసత్యమగు చందమునకొన అబద్ధమగునట్టులు, అగుకొన—అగును, పరి

శ్రావణోదయే = గృహవిశ్రాంతి నానందముచేతను, ఏకాగ్ర = ఏకమతములయందు, శేన = శేన, ఎందుక = ఏకగులములయందును, అంక = చెందక, నిత్యతోషి = నిత్యముగా తగ్గిన అనంతముగలవాడనై, క్రాంత = ప్రకాశించుచును.

తా. శుభమయందు ఆఖండమైన పరబ్రహ్మము శేనమునందు విశేషజ్ఞానమునలన మనస్సు దృఢపడినయెడల పిమ్మట శేనమునైనను జేయబూనిన నందువలన ఏమిదో యిది? కలయందుదోచిన నామరూపాత్మకముగ ప్రపంచము జాగ్రత్తయందుకల్గయై నట్లు శేన యేకమయములయందును ఏకములగు తగులములయందును చెందక నిత్య నందముగలవాడనై ప్రకాశించుచును తాత్పర్యము. ఏక్రియసోనవృత్తాలినదోషము లేమిఅనుచేత (అహంబ్రహ్మాస్మి) యను మహావాక్యార్థము మనస్సునందు జక్కగ నాడినవాని (సర్వంఖర్విదంబ్రహ్మ) అనునట్లు బ్రహ్మతరములగు పదార్థములులేవు గనుక అట్టి బ్రహ్మనిష్ఠులనెడి జాగ్రత్తయందుండువాని కృష్ణకుల్యమగు నామరూపాత్మక వ్యవహారములు (కలలో దోచినకార్యములు మెలకువలో గనబడనిచందమున) చెందవని భావము.

అవ: — గురుకటాక్షముచేతబొందిన సహజానందమును శిష్యుడు దిగువనచ్చెడి రెండుపద్యములచేత గొనియాడుచున్నాడు.

మ. బహుకాలంబుగ దేహ మే ననుచృధాభావంబుచే నొంద ని
వృహి హీనుండ మహాగ్రజండ ననుజ న్నంబుల్లభాచార్యన
న్యహితప్రేమమరీచికాంబువుల నామయ్యంబై పరబ్రహ్మమే
నమాహాయైతి గృతార్థుడెంద మదీరయానంద మేమందొగిన్.

టీ. ఇమృహి = ఈపుడమియందు, బహుకాలంబుగ = (కృష్టిమొదలుకొని యేతత్త గాపర్యంతమైన) అనేకకాలములుమొదలుకొని, దేహమే శేనను వృధాభావంబు చేక = దేహము = (దేహవిలక్షణుడైన ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మము శేనని ఎఱుంగక అవిద్య చేత) కరీమును, ఏనను = శేననెను, వృధాభావంబుచేక = వ్యర్థమైన అభిప్రాయముచే తను, హీనుండ = నీమడకు, మహాగ్రజండ = శ్రేష్ఠుడగు బ్రహ్మణుడను, అనన్తం బుల్ = అనెడితేర్థుగల జన్మంబులు, సదాచార్యసన్మహితప్రేమక = సదాచార్య = అప్సవి ధాచార్యులలో మేలైన కారణాచార్యునియొక్క, సన్మహిత = ఒప్పిదమైన, ప్రేమక = విశ్వాసముచేతను, మరీచికాంబువులసామ్యంబై = ఎండమావుల జలములకుసామ్యమే, ఒం దక = బొందగాను, పరబ్రహ్మము = సర్వవ్యాపకముగు తత్కాపరబ్రహ్మము, విరిని = విరిసి, అమాహ = బౌరారా, కృతార్థుడెంద = ధన్యుడనుమి, ఒగి = క్రమముగాను, మదీ యానందమేమందక = మదీయానందముక = నాయొక్క సహజానందమును, ఏమందుక = ఏమనిచెప్పుదును.

తా. ఈపుడమియందు సృష్టి మొదలు ఏతత్త్వ గాపర్యంతము నడుమనైన అనేకకాలములగా అజ్ఞానముచేతనే దేహేంద్రియ విలక్షణముడైన పరబ్రహ్మమునేననక కరీమునేననెను వ్యర్థాభిప్రాయముచేత నీచుండను బ్రాహ్మణుడను అను మొదలైన పేర్లుగల జన్మములు కారణాచార్యునియొక్క ఒప్పిదమైన విశ్వాసముచేత ఎండమావులజలములవలెసామ్యములై సర్వవ్యాపకమైన పరబ్రహ్మము నేనైతిని ఇదివిమిలత్పర్యము! నేనింతధన్యుడనైతినిగాదా! ఔరారా! నాయొక్క కపాజానందమును ఏమని చెప్పదానని శిష్యుడు తనమనస్సునందెంచుకొనెనని తాత్పర్యము.

(బహుకాలంబుగఁ) అనుటవలన, పూర్వజన్మపుణ్యపాప కర్మ సంధితమువలన నురాసుత యత్కీన్మరొరగాఁబడుగాను, బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్య కూద్రాదులుగాను, కందమాలాదులుగాను, చెట్లు చేమలు మొదలయినవిగాను, పశుపక్ష్యాదులుగాను, పర్వతములు నదులు మొదలగునవిగాను సంఖ్యకు నెక్కుడైన అనేకజన్మములెత్తుచు పైకిపోవుచు క్రిందికివ్రాలుచు మాయామయంబగు ప్రపంచంబునందు భ్రమపడి కరీమే నేమితిలందుకొని దరిగానకయుండిన నేను సద్గురు కరుణాకటాక్షముచేత (బ్రహ్మైవాహమస్మి) యనెడి జ్ఞానమును పొందినందుకు నాస్వభావానందమునుగూర్చి యేమని కొనియాడుదునని శిష్యుడు పరిపరివిధముల నాత్మర్యముఁజెందెనని భావము.

మ. శివసంప్రీతిగ నేమిచేసితిని యే శ్రీ చందెనో నన్ను మా నవరూపంబునఁ జిత్సభాపతి చిదానందాఖ్యుడై వచ్చి యాయవని న్నుక్తునిఁ జేసెఁ దత్కరుణ విద్యానంద నాథుండనై భవమున్బాసితి లాస్యమాడెదను నాపై చేలము స్వీచుచున్. ౧౭౯

టీ. శివసంప్రీతిగఁ-శివ=(సకలకాంతులకు మీతినస్వయంప్రకాశముగల)పరబ్రహ్మమునకు, సంప్రీతిగఁ=సంతోషము గలుగునట్లుగాను, ఏమిచేసితినో=(పూర్వజన్మములయందు) ఏమిసోములు నోచినవాడనైతినో, ఏశ్రీ చందెనో=ఎట్టిసంపద నాకులభించెనో, నన్నుఁ=నన్నును, మానవరూపంబునఁ = మానవకాతమునందు, చిత్సభాపతి-చిత్సభా=దేవి, రాజ, నటన, చిత్, కవక అనెడుపేళ్ళచేసొప్పిన పంచసభలలోమేలైన చిత్సభకు, పతి=నాయకుడైన నటకుడు, చిదానందాఖ్యుడై=చిదానందుడను పేరుగలఆచార్యుడై, వచ్చి=వీతించి, ఈయవనిఁ=ఈభూమియందే, ముక్తునిఁజేసెఁ=దేవి న్ముక్తునిగాఁజేసినవాడాయెను, తత్కరుణఁ=ఆయాచార్యునికృపచేతను, విద్యానంద నాథుండనై=విద్యానందనాథుండను పేరుగలవాడనై, భవమున్బాసితిఁ = ఇఁకమీఁదరాబోవుజన్మమును పోగొట్టుకొనిన వాడనైతిని, నాపైచేలముస్వీచుచున్=నామీఁద నుండెడి ఈ త్తరీయమును మీఁదికి నెగురజేయుచు, లాస్యమాడెదను=తాండవమాడెదను.

తా. స్వయంప్రకాశముగల పరబ్రహ్మమునకు సంతోషముగలుగునట్లుగాను పూర్వ

జన్మమందు ఏయే ప్రతములుచేసిరినో ! నన్ను మానవరూపమున విడువఁగలలో మేలైన చిత్పథకు నాయకుడైన నటనసభాపతి చిదానందనాథుడెను పేరుగల ఆచార్యుడై ఏతెంచి ఈ భూమియందే జీవన్ముక్తునిగాఁజేసినవాఁడాయెను. అయాచార్యునికృపచేత నుక్తిబ్రహ్మవిద్యానాథుడెనుపేరుగలవాడనై జన్మములను పోగొట్టుకొంటినిగాన నా మీఁదనుండెడి ఉత్తరీయమును మీఁదికి నెగువేయుచు నర్జునమాడెదనని తాత్పర్యము.

అవి:—గ్రంథకర్త తనతలిదండ్రులు తనకుఁబెట్టినపేరు సార్థకమైనందుకు వారిని నుతించుచున్నాఁడు.

మ. చటులదైవ్విరవివేకజాద్భుతమహాసంతోషమం దేను సం
కటముల్పాసీరమింతునంచెఱిగిము శ్ న్నామారిసద్భక్తి“వేం
కటరామా” యనిపిల్వమత్పితరు లా శ్ కల్పిన్మదీయాఖ్యయి
ప్పటికి న్నార్థక మొందెవారిమహిమ శ్ లభావింపకత్తుండనే. ౧౮౦

టీ. చటులదైవ్విరవివేకజాద్భుతమహా సంతోషమందుక—చటుల = ఆనందకరమును, అదైవ్విర=రెండవపదార్థములేని బ్రహ్మసంబంధమైన, వివేక=జ్ఞానముచేతను, జ=పుట్టినటువంటి, అద్భుత = ఆశ్చర్యకరమును, మహత్ =గొప్పయైన, సంతోషమందుక=ఆనందమందు, కామారిసద్భక్తిక=కామరి=పరమశివునియొక్క, సద్భక్తిక=నవవిధాంగములతోఁగూడిన భక్తిచేతను, ఏన=నేను, సంకటముల్పాసి=వేంకటశబ్దముచేత పాప సంబంధములైన కష్టములనుబోగొట్టుకొని, రిమింతునంచుక=(రామకల్పముచేత)క్రిడింతునని, ఎఱిగి=(భవిష్యత్కాలార్థమును) తెలిసి, ముక=పూర్వమందు, మత్పితరులు=నాతల్లిదండ్రులు, వేంకటరామాయని=వేంకటరామాఁడాయని, పిల్వక=పిల్వఁగాను, అకల్మిక=అపిలిచిన సంపదచేతను, మదీయాఖ్య=నాపేరు, ఇప్పటికిక=ఈకాలమునకు, సార్థకమ=ధన్యత్యమును, అందక=పొందెను, వారిమహిమల్=అట్టి నా తల్లిదండ్రులయొక్క మహిమలను, భావింపక = (ఇటువంటివని) ఊహించుటకు, కత్తుండనే=సమరుండనా.

తా. ఆనందకరమును తనకంటె రెండవపదార్థములేని బ్రహ్మసంబంధమైన జ్ఞానముచేతపుట్టినటువంటి ఆశ్చర్యమును గొప్పయైన ఆనందమందు పరమశివభక్తిచేతను పాపములనకలిగిన దుఃఖములను పోగొట్టుకొని క్రిడింతునని రాఁబోయెడికాలమునతెలిసి నాతల్లిదండ్రులు “వేంకటరామా” యని పిల్వఁగాను అపిలిచినభాగ్యముచేత నాపేరు ఈ కాలమునకు సార్థకమైందినది. అట్టి నాతల్లిదండ్రులగు కామాంబ వేంకయ అను వారి మహిమలను నేఁగొనియాడుటకు సమరుడనాయని తాత్పర్యము. నవవిధాంగములతోఁగూడిన భక్తియనఁగా: “శ్రవణంకీర్తనంకంభో స్మరణంవాదనేవనం, అర్చనానందనం దాన్యం సఖ్యమాత్మనిశేవనమ్” అనునట్లు ఆచార్యసన్నిధియందు నిధియు క్తముగాతర్హ్య

విచారణచేయుట శ్రవణమనియు, పఠమశిష్యరూపధ్యానమును ప్రసీద్ధిపఱచుట కీర్తన మనియు, ఆ పఠమశిష్యునిమనస్సునభావించుట స్మరణమనియు, ఆయన పంచవింశతి లీల లను స్వరూపములుగా పెద్దలచేనేర్పఱుపబడిన దివ్యస్థలముల నుద్దేశించిపోవుటయు, లేక పఠబ్రహ్మమయొక్క రక్షితుల మిత్రపాదుకలను నిష్ఠచేసేవించుటే పాదసేవనమనియు, ఆ పఠమాత్మను సగుణ నిర్గుణరూపములుగా నుపాసించుట ఆర్చనమనియు, ఆయనను గూర్చి నమస్కరించుట వందనమనియు, దానునిరీతిగ తన సకలేంద్రియవ్యాపారములతనవిగా విని బ్రహ్మార్పణముచేయుట దాస్యమనియు, చతుర్విధానుసంధానముచేత (అనగా రాజ భృతులవలెను, పితృపుత్రులవలెను, గురుశిష్యులవలెను, సరీసకులవలెను) ప్రవర్తించుట సఖ్యమనియు పఠమాత్మప్రత్యగాత్మలను వికలపఱుచుట ఆత్మనివేదనమనియుభావము.

అనఁ—గ్రంథకర్త తనకు జీవబ్రహ్మైక్యధ్యానమును తేటగాఁదెలిపిన దేశికేంద్రునకు నమస్కారముఁజేయుచున్నాఁడు.

ఉ. ఎవ్వరితో వచింతు నికర నీముద మాత్మ జనించి పొంగి తా
నివ్వటిలె న్నగత్రయము ర నిండి తనంతట దాని నాకు ము
న్యవ్యముగా మహోక్తుల సమస్తము దెల్పిన దేశికేంద్రునే
నివ్వనుభన్బ్రాహ్మముల ర నేకముగా నొనరింతు నెమ్మదిన్. ౧౮౧

టీ. ఇవ్వనుభ = ఈ భూమియందు, ఈమదము = ఈ బ్రహ్మనందము, ఆత్మ = అంతఃకరణమందు, జనించి = పుట్టి, పొంగి = పైకిఁబొంగి, జగత్రయమునిండి = మూఁడు లోకములయందువ్యాపించి, తా = తాను, తనంతట = తేటికరిసహాయములేకయే, నివ్వటిలె = వృద్ధిపొందినదాయెను, ఇక = ఇకమీఁద, ఎవ్వరితో = ఎవ్వరితో, విదింతు = చెప్పకొందును, దాని = ఆ బ్రహ్మనందమును, నాకు = నాకు, ము = ముందు, మహోక్తులసమస్తము = మహోక్తుల = (జీవబ్రహ్మైక్యమునుబోధించెడి) తేదాంతమహావాక్యములయందలి, సమస్తము = సకలాభిప్రాయములను, మవ్యముగా = తేటగాను, తెల్పినదేశికేంద్రునిక = తెల్పిన = తెలియఁజెప్పిన, దేశికేంద్రునిక = గురుస్వామిని, నెమ్మది = మంచిమనస్సుతోడ, ప్రణామములు = సాష్టాంగసమస్కారములు, అనేకముగా = లెక్కలేనివిగాను, ఒనరింతు = చేసెదను.

తా. ఈ భూమియందు ఈనిరతికయమైన బ్రహ్మనందము నామనస్సులోనుదయించి పైకిఁబొంగి త్రిలోకములయందునిండి తానుతేటికరిసహాయములేకయే వృద్ధిపొందినదాయెను. ఈయానందము ఇట్టిదని ఎవ్వరితోఁజెప్పకొందును. ఆ బ్రహ్మనందమును ముందు జీవబ్రహ్మైక్యమునుబోధించెడి తేదాంతమహావాక్యములయందలి సకలాభిప్రాయములను తేటగాఁదెలియఁజేసిన గురుస్వామియొక్కపాదపద్మములకు అనేకసమస్కారములు చేయుచున్నాఁడనని తాత్పర్యము.

అనఁగా తనయొక్క కృతకృత్యానందమునుజూచి బ్రహ్మమేతానని తెలిసికొనినందుకు మహానందమునుజేచినవాడై ఇట్టిఆనందమును అనుభవమునకు వచ్చునటులుంచేసిన శరమాచార్యుల పాదపద్మములకు నమస్కారములు చేయుచున్నాడనట.

అనఁ—ఈ గ్రంథాభ్యాసములుచేసెడి మహాత్మయును నిర్లింపఁబడుచున్నది.

మ. సుత విద్యాముద మెల్లఁదెల్పితిఁగఁగ న్నోధించి తద్భక్తి సం
తతమీశాస్త్రము నభ్యసించికడఁ దాత్పర్యంబుచాలించి న
స్థితిచే న్నామభవాత్తులై వెలయు సర్వస్వస్థు ల్పదానిష్ఠ సం
స్థితులై యుండిన మానివర్యులగతి ర్జ్ఞానోంద రే ధాత్రిలోన్. ౧౮౨

టీ. సుత=కుమారా, విద్యాముదమెల్లఁ=(ఆప్తవిధానందములలో మేలైనతత్త్వమస్వాది మహావాక్యములవలనఁజరిగిన) విద్యానందమంతయును, తగఁ=లేస్సగాను, నోధించి=పరిశీలించి, తెల్పితిఁగఁగ=తెలియఁజేసితిని, ఈశాస్త్రముఁ=ఈకైవల్యవసనీతమనెడియొగళాస్త్రమును, తద్భక్తిఁ-ఁజిత్=ఈశాస్త్రమును, భక్తిఁ=విశ్వాసముచేతను, సంతతము=ఎల్లప్పుడు, అభ్యసించి=వాడుకఁచి, కడఁ=మిక్కిలి, తాత్పర్యంబుఁ=అభిప్రాయమును, ఆలించి=ఆలకించి, సన్మతిచేఁ=మంచివివేకముచేతను, న్నామభవాత్తులై=అపరోక్షసాక్షాత్కార బ్రహ్మనుభవముగలవారై, వెలయుసన్మాన్యలో=ఒప్పుచుండెడిపెద్దలు, సదా=ఎల్లప్పుడు, నిష్ఠఁ=(నిర్వికల్ప) సమాధియందు, సంస్థితులై=నివసించినవారై, ఉండిన మానివర్యులగతిఁ=నిలిచియుండిన మునీశ్వరులగతిఁ, ధాత్రిలోఁ=భూమియందు, జ్ఞానోందరే=(వైరాగ్యబోధోపకతులచేత) ఒప్పినవారుగారా, (అనఁగా ఒప్పినవారగుదురనట.)

తా. కుమారా! విద్యానందమంతయును కాగుగాపరిశీలించి నీకుబోధించితిని. అవిద్యానందస్వరూపమును ఈ కైవల్యవసనీతమనెడి యొగళాస్త్రమును ఎల్లప్పుడు వాడుకచేసి దానిశ్రేష్ఠాభిప్రాయమునుగ్రహించి మంచి వివేకముచేత అపరోక్షసాక్షాత్కార బ్రహ్మనందముగలవారై ఒప్పుచుండెడిపెద్దలు ఎల్లప్పుడు సమాధినిష్ఠయందు నివసించియుండెడి వ్యాసాదిమహర్షులవలెనే భూమియందు ప్రకాశింపరా యని తాత్పర్యము. అనఁగా ప్రకాశింపుదురనట.

అనఁ—శ్రీ శివకామసుందరీ కృపాకటాక్షయచేత నీగ్రంథము సంపూర్ణమైనందుకు ఆమె స్తుతింపఁబడుచున్నది.

మ. వర వేదాంశములందుభాసిలుమహా శ వాక్యార్థవిద్యాముదం
బివ్వింద న్నచి మానుషాకృతిగఁ దా శ నేతెంచి నిష్ఠన్విదం
బరవూర్ శ్రీశివకామసుందరికృపాశాంకంబున న్దీనినా
దరణీయంబుగ నందెధన్యమతిఁ దత్త్వాదాబ్జము ల్గోల్పదన్. ౧౮౩

టీ. వరదేదాంతములందుకొ-వరశ్రేష్ఠములైన, వరదేదాంతములందుకొ-ఉపనిషత్తులయందు, భాసిలు మహావాక్యార్థ విద్యాముదంబు-భాసిలు-ప్రకాశించుచుండెడి, మహావాక్య-ప్రజ్ఞానంబున, అహంబ్రహ్మస్మి, తత్త్వమసి, అయమాత్మా బ్రహ్మ అనుపాద్యత్కారానుభవోదేశ సంపూర్ణములనెడి నాలుగు మహావాక్యములయందలి, అర్థ-బ్రహ్మేవాహమనెడు ముఖ్యాభిప్రాయమువలనకలిగిన, విద్యాముదంబు - విద్యానందము, ఇరవొండకొ-వృద్ధిపొందగాను, భువికొ-భూమియందు, మానుషాకృతికొ-మనుష్యాకారముగాను, చిదంబరపూర్ కిలివకామసుందరి-చిదంబర-చిదంబరశ్రేష్ఠమనెడి, (తేక చిదాకాశమనెడి) పూర్-పట్టణమందుండెడి, కిలి-అజిమాద్యపైశ్వర్యములుగల, శివ-నూర్యచంద్రాగ్నులకాంతులను మీటివకాంతిగలిగి, కామ-యోగులచేత కామింపబడెడు పరమశివునియొక్క, నుందరి- (అయనయందు అవిసాభావనిత్యానపాయనియగు) త్రిపురనుండరిదేవి, తాకొ-తాను, ఏతెంచి-వచ్చి, కృపాసాంగంబునకొ-కృపా-దయతోగూడిన, అపాంగంబునకొ-కీగంటిమాపుచేతను, దీనికొ-ఈకై వల్యనవనీతమనెడు వరదేదాంతాస్త్రమును, అదరజీయంబుగకొ-ప్రీతిపూర్వకముగాను, అందకొ-నాచేకృతిగాతీనీకొనినదాయెను, ధన్యమతికొ-ధన్య-కృతకృత్యముతోగూడిన, మరీకొ-బుద్ధిచేతను, తిత్వాదబ్జములు-తతో-ఆపరదేవియొక్క, పాదాబ్జముల్ - పాదపద్మములను, కొల్పెదకొ-సేవించుచున్నాను.

తా. శ్రేష్ఠములైన ఉపనిషత్తులయందు ప్రకాశించుచుండెడి నాలుగుమహావాక్యములయందలి బ్రహ్మేవాహమనెడు ముఖ్యాభిప్రాయమువలనకలిగిన విద్యానందము వృద్ధిపొందగా భూమియందు మనుష్యాకారముగా చిదంబరశ్రేష్ఠమనెడి పట్టణమందుండెడి అజిమాద్యపైశ్వర్యములుగల నూర్యచంద్రాగ్నులయొక్క కాంతులను మీటివకాంతికలిగి యోగులచేత కామింపబడెడి పరమశివునియొక్క అవిసాభావనిత్యానపాయనియగు త్రిపురనుండరిదేవి తానువచ్చి దయతోగూడిన కీగంటిమాపుచేతను ఈకై వల్యనవనీతమనెడు వరదేదాంతాస్త్రమును ప్రీతిపూర్వకముగా నాచేకృతిగాఁ దీనికొనినదాయెను. కృతకృత్యముతోగూడిన బుద్ధిచేతను ఆపరదేవియొక్క పాదపద్మములను సేవించుచున్నానని తాత్పర్యము.

అవ:- ఈ గ్రంథముయొక్క ప్రభావము చెప్పబడుచున్నది.

మ. విహితాచార్య సదుక్తి నాంతరబహి ర్విప్రతిభిమానాభావమై మహితాశ్చర్య కరై కలక్ష్యమగునా ర్ మార్గంబునన్లుండ నిన్మహిఁగూటఘండ నై తినేనయనియా ర్ మాహాత్మ్యమున్దెండఁ దాంహీనీ శాస్త్రముదెల్పు చిన్తయము సరస్వంతై వెలుంగునుతా.

టీ. కుతా-కుమారా, విహితాచార్యునకు క్రిక-విహితాచార్య-అప్ప గురువులలో మేలైన కారణాచార్యునియొక్క, నడు క్రిక-సత్, ప్రక స్తమైన, ఉ క్రిక-ఉపదేశమహావాక్యముచేతను, అంతరబహిర్వ్యుత్తిభిన్నాభావమై-అంతర = అంతఃకరణమందును, బహిర్ = బ్రహ్మాదిపీఠికాంత కన్యప్రపంచముననున్న, వృత్తి = తోచెడివృత్తులయొక్క, భిన్న-భాంతి, అభావమై-కూనవ్యమై, మహితాత్మకరైకలక్ష్యము-మహిత-ఒప్పిదములైన, ఆత్మరక్తకర-అద్భుతములైన, ఏక = ముఖ్యములైన లక్షణములచేత, లక్ష్యమగుక = లక్షితమగునట్టి, అమార్గంబునక-అపరబ్రహ్మమార్గమందు, చూడక-విలోకించినను, ఇమ్మపీక-ఈధూమియందు, కూటసుడక-ప్రత్యగార్తుండను, సేన-సేన, విరిక-విరిని, అని-అని, ఆమాహాత్మ్యముక-ఆమహిమను, తాక-తాను, చెందక-చెందటకు, రహిక-మిక్కిలి, ఈకాస్త్రము, ఈకైవల్యనవనీతమనదు కాస్త్రము, చిన్మయము-జ్ఞానస్వరూపమే, గర్వంబై-అంతయునై, వెలంగక-ప్రకాశించునట్లుగాను, తెల్పుక-తెలియఁజేయును.

తా. కుమారా! అప్పగురువులలో మేలైన కారణాచార్యునియొక్క అద్భుతమైన యుపదేశ మహావాక్యముచేత లోపల వెలసలఁ దోచెడి కలవాస్తవభిన్నము కూనవ్యమై అత్యాత్మకరమైన ముఖ్యలక్షణములచేత లక్షితమగు అపరబ్రహ్మమార్గమందు చూడఁగాను బ్రహ్మాభిన్నకూటసుడను సేనవిరిని. ఆ మాహాత్మ్యమును తాను జెందుటకు ఈకాస్త్రము సర్వము బ్రహ్మకారముగాఁ బ్రకాశించునట్లుం బెల్లనని తాత్పర్యము.

అవ:- ఈ గ్రంథపరిశీలనమువలన సామనీదమందలి ఉపదేశ మహావాక్యమగు రత్నమసి యనునది సంపూర్ణమగునని తెలియఁజేయఁబడుచున్నది.

మ. వరుస స్తత్త్వమసి త్రిశబ్దముల తత్త్వంశబ్ద తాత్పర్య సత్పరమైక్యం బసిశబ్దమైవలయు తద్దావం బఖండంబుగాఁ బరిశీలించి తదన్యమైనజడముం ర న్భంగంబు నొందించి నుస్థిరులై యుందురు దత్తుఖానుభవులై ర చిన్నొండఁ దామైతగన్.

టీ. ఐదుసక-క్రమముగాను, రత్నమసి=సామనీదమందలి ఉపదేశమహావాక్యమగు రత్నమసియన-దానియందలి, త్రిశబ్దమలక-రత్, త్వం, అసి, యను మూడు శబ్దములయందు, రత్=అదియ నెడి ఈశ్వరసాక్షియగు పరమాత్మయు, త్వంశబ్ద=నీవనెడు జీవశబ్దమునకు విలక్షణమగు ప్రత్యగార్తుయు, తాత్పర్య = ఈరెండు శబ్దార్థములకు, సత్=శ్రేష్ఠమైన, పరమ=అతిశయమైన, విశ్వంబు=విశవత్సర్వము, అసిశబ్దమై=అనియనుశబ్దమునకు అర్థమై, వెలయుక-ప్రకాశించును, తద్దావంబు = ఆ యభిప్రాయమును, అఖండంబుగాక = పరిపూర్ణముగాను, పరిశీలించి = పరిశోధించి (తెలిసికొనినవారు),

తదన్యమైనదమకా-తత్ - ఆపరిశోధించిన అఖండభావముకంటెను, అన్యమయిన జడ
ముకా-తత్తైన నామరూపములుగాఁదోచెడి, జడముకా-అజ్ఞానకార్యమును జగత్తును,
భంగంబునొందించి = నాశనమునుజేసి, తత్సుఖానభవమే = ఆయానంబానభవమే, చె
న్నొందకా-ప్రకాశించునటులు, తామై = (ఆ బ్రహ్మమే) తామై, తగకా-తెన్నగా, నుస్థిరు
లై = వలంపనివారై, ఉంగరు = నివసించురు.

తా. క్రమముగా సామనేదమందలి ఉపదేశవాక్యమును తత్త్వమనియందలి, తత్
త్వం, అని యను మూఁదొకబ్దములలో తత్పదమైన అదియను ఈశ్వరసాక్షియగు పరమా
త్మము త్వం పదమైన నీవనెడు జీవభృతమునకు విలక్షణమును ప్రత్యగాత్మయు ఈరెండు
కబ్దములకు అతీతయమైన వికమత్త్వము అనిపదమయిన విలివియనెడు క్రియాపదముచేత
ప్రకాశించును. ఆ యభిప్రాయమును సంపూర్ణముగా పరిశోధించినవారు ఆపరిశోధించిన
అఖండభావముకంటె తేటైన నామరూపములుగాఁదోచెడి అజ్ఞ జనకార్యమునుజగత్తును
నాశనముచేసి వాక్యార్థనిరసనపూర్వక లక్ష్యార్థములచేత ఆ బ్రహ్మనందమేతామై చాం
వల్యములేక ప్రకాశించుదురని తాత్పర్యము.

ముందుచెప్పిన చతుర్వేద సారాశక్తమును చతుర్విధమహావాక్యములలో మొదటి
రెండువాక్యములచే బ్రహ్మమొదలు పిఠీరీకాంతమువఱకుగల సకలకరీకములయందునుండె
డిచైతన్యమే బ్రహ్మమనియు ఆ బ్రహ్మమే నేనై తిననియు తెలిసినవారు మూఁదపది
యైన సామనేదమందలి ఉపదేశవాక్యమును తత్త్వమని యనుదానియందు తత్పదము,
త్వంపదము, అనిపదము అనెడి మూఁటిలో అదియనెడి తత్పదమును (అనఁగా సృష్టికిము
నుపు నామరూపములైక ఏకముగా నేచిద్రూపమును ఆత్మయుండెనో ఆయాత్మను) నీవు
అనెడి త్వంపదమును (అనఁగా వినవానియొక్క శరీరేంద్రియాదులకు అతీతముగానుం
డు సాక్షిభూతమును చైతన్యమును) విలివి యనెడి అనిపదముచేత వికయమునజేయుచున్న
దానినిదెలిసికొని బ్రహ్మతాదాత్మ్యమును బొందుదురు.

ఈ మహావాక్యమునకు దృష్టాంతము. కొంతకాలమునకుమునుపు పెంటఁజేయుచుం
డిన యొకమనుషాని ఆదృష్టవశమున ద్రవ్యముదోరకఁగానే ఆకొలుపుచాలించుకొని వా
ణిబ్యాదులచేత మిక్కిలి భాగ్యవంతుఁడై పరివారముతోఁగూడి వాహనమెక్కి దారిని
బోవుచుండ వానిని గుఱిఁగిన మఱియొకఁడు వానిని నిదానించిచూచి అతఁడే ఇతఁడని
భావించి అతనితోకలిసి మాట్లాడి గుఱిఁపించివెళ్లెను. అట్లు అతఁడే యని నిర్ధారణచేయు
సమయమున పెంటకు ఉపకరములయిన బిందె, గరిటె, రట్ట మొదలైన ఉపాధిలక్షణము
లకు ఇతఁడుఅని చెప్పునపుడు వాఁడెక్కియుండిన వాహనమును వాఁడువేసికొనిన ఆధ
రణాదిజేషములగు ఉపాధిలక్షణములనునిరసించి ఈ గండుపదములలో జేహమునుమాత్ర
ముభావించుకొని అతఁడేయితఁడు ఇతఁడేఅతఁడు అను నిశ్చయముగలవాఁడై ఆ ఒక్క
మనుష్యునినే నిస్సంజేహముగఁదెలిసికొనినట్లు తత్పదమయినది ప్రపంచమునకు ముఖ్యకా

కణమయిన పరబ్రహ్మమును మాయాకలితమయిన ఈశ్వరుని ఆఈశ్వరునియొక్క దేహ శ్రయమును కనఁబఱచును. శ్వంపదమయినది అవిద్యను, అవిద్యాప్రతిబింబుని, అయి విద్యాప్రతిబింబునియొక్క శరీరోపాధియందు అధిష్ఠానకూటస్థుని కనఁబఱచును. అపి పదమైనది ఆద్యవృతను ఒక్కండేయని విశ్వపఱచును. కాఁబట్టి ఈరెంటియందును ఉపాధులగుమాయను అవిద్యను వానికార్యములగు సకల ధర్మమునువదలి “అఖండం సద్విదానంకం మహావాక్యేనలక్ష్మ్యతే” అనునట్లు పరిపూర్ణ ముగానుండు సద్విదానందము ఒక్కటి యేయని యెఱుఁగుటయే ఈసామనేదమహావాక్యార్థము. ఈగుఱ్ఱైఱిఁగినవారు ఆయానంకస్వరూపమే తామనునమ్మికయందు పట్టునదలక నిశ్చలచిత్తులైయుండురనిభావము.

అని:—ఈ గ్రంథకర్తయొక్కయాచార్యులను నేవించువారి ఫలములుచెప్పఁబడుచున్నవి.

మ. అతులామ్నాయ మహోక్తులస్వలయు విద్యానందమోమోదమానతభక్తాళికే దాని దెల్పును జిదానందాఖ్యుఁ డస్తగ్గునం
డతని న్నాంచి నుతించువా రఖల సౌఖ్యప్రాప్తులై యుందు రా
తతపుణ్యాత్ముల యందు నేవకుఁ డవిద్యంబాసి ముక్తుండగున్. ౧౮౬

టీ. అతులామ్నాయమహోక్తులకా. అతుల=సమానరహితమయిన, అమ్నాయ=బుగాది నాలుగునేదములయందలి, మహోక్తులకా=జాతివాక్యములు, గుణవాక్యములు, క్రియావాక్యములు, విధివాక్యములు, నిషేధవాక్యములు, అవాంతరవాక్యములు మొదలగువానియందు ముఖ్యములైన మహావాక్యములలో మేలైన “ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ” యను మొదలగు చతుర్విధవాక్యములచేతను, వెలయు=ప్రకాశించుచుండెడి, విద్యానందమా=అష్టవిధానందములలో (అఱవిదియైన) విద్యానందము, ఈమోదమాకా=ఈ ఉపదేశించిన తత్త్వమస్వాది మహావాక్యములనుకలిగిన ఆనందమగును, నతభక్తాళికా=నత=తన్నుఁగూర్చి, భక్త=ఆరాధననమస్కారములుచేయు శిష్యులయొక్క, అళికా=సమానమునకు, అస్తగ్గురుండు=నాయొక్క ఆచార్యుఁడైన, చిదానందాఖ్యుఁడు=చిదానందస్వామి, దానికా=ఆవిద్యానందమును, తెల్పుకా=తెలియఁజేయును, అతనికా=అట్టిచిదానందస్వామిని, కాంచి=దర్శించి, నుతించువారు=స్తోత్రముచేయువారు, అఖిల=సమస్తములైన, సౌఖ్య=సుఖములను, ప్రాప్తులై=పొందినవారై, ఉండురు=లోకమునందుండుదురు, తత=అతికయులైన, పుణ్యాత్ములయందు=ఆపూర్వస్వరూపులయందు, నేవకుఁడు=ఎదతెగక చతుర్విధకుశలచేత నేవించువాఁడు, అవిద్యకా=మిథ్యాభూతమయిన మాలాతూలాత్మికయగు త్రిగుణస్వరూపప్రకృతిని, పాసి=విడిచి, ముక్తుండగుకా=విదేహకై వెన్దిప్రాప్తుఁడగును.

కా. చతుర్వేదములయందలి మహావాక్యములలో శ్రేష్ఠములైన చతుర్విధమహావాక్యములగు “ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ, తత్త్వమసీ, అహంబ్రహ్మాస్మి, అయమాత్మేబ్రహ్మ” అనెడివాక్యములచేత ప్రకాశించెడి విద్యానందము. ఈయుపదేశించిన తత్త్వమస్వాది

మహావాక్యములనలన కలిగిన ఆనందమును. ఆ యానందమును నాయాచార్యుడైన చిదానందనాథుడు తన్నారాధించు శిష్యసమాహమనకుఁ దెలియఁజేయును. అట్టి ఆచార్యునిదర్శించి స్తోత్రముచేయువారు అఖిలసాఖ్యములను పొందినవారై యుండుదురు. అట్టి అతిశయమైన పుణ్యస్వరూపులయందు చతుర్విధశుశ్రూసులచే నెడతెగఁగ నేవించు నాఁడు మిథ్యాభూతమయిన మూలాతూలాత్తి కయగు త్రిగుణస్వరూపప్రకృతినివిడిచి విదేహకై వల్యమును జెందును.

అనంతరః.—ఈ గ్రంథముయొక్క ఫలశ్రుతి చెప్పబడుచున్నది.

మ. అవనిఁ దత్త్వవివేకదం బగుప్రమేయం బొందు జిజ్ఞాస్యమానవమోహాంధముఁ బాయనొప్పుగుప్రమాణంబొందుకై వల్యనన్నవనీతం బన వానిఁగూడి త్రిజగన్మాన్యంబుగా భాసిల్క భవబంధంబులు పాయఁ దీని జదువనాపింప వ్రాయ నీవనన్.

టీ అవనిఁ—పుడమియందు, ఒండు=ఒకటి (అనఁగా మొదటిదైన తత్త్వబోధ ప్రకరణము), తత్త్వవివేకదంబగు ప్రమేయంబు-తత్త్వవివేకదంబు=తత్త్వజ్ఞానమును ఇచ్చునదియైన, ప్రమేయంబు=ప్రమేయభాగము, అగుఁ=అగును, ఒండు=మఱియొకటి (అనఁగా రెండవదియైన సందేహనివారణప్రకరణము, జిజ్ఞాస్యమానవమోహాంధముఁ-జిజ్ఞాస్య=తత్త్వజ్ఞానమును తెలిసికొనఁదగిన, మానవ=మనుష్యులయొక్క, మోహా-భ్రమతోఁగూడిన, అంధముఁ-చీకటిని, పాయఁ = పీడుటకు, ప్రమాణంబు=ప్రమాణభాగము, ఒప్పుగుఁ=ఒప్పినదగును, వానిఁగూడి=ఆరెండు ప్రకరణములతోఁగూడి, కై వల్యనన్నవనీతంబనక-కై వల్య=కై వల్యమనెడి, నత=శ్రేష్ఠమయిన, నవనీతంబు=నవోద్భవము, అనక= అనునట్లుగాను, త్రిజగన్మాన్యంబుగాక-త్రిజగత్=మూల్లోకములయందును, మాన్యంబుగాక=పూజింపఁదగినదిగాను, భాసిల్క=ప్రకాశించును, దీనిఁ=ఈ కై వల్యనవనీత మనెడి గ్రంథమును, చదువక=పఠించినను, భాషింపక=ప్రకరించినను, వ్రాయక=వ్రాసినను, వినక=వినినను, భవబంధంబులు=పఠంపఁగావచ్చిన జన్మబంధములు, పాయఁ=పీడును.

తా. భూమియందు ఈ గ్రంథముయొక్క ప్రథమభాగమయిన తత్త్వబోధప్రకరణము, బ్రహ్మజ్ఞానమును ఇచ్చునట్టి ప్రమేయభాగమును. రెండవభాగమయిన సందేహనివారణప్రకరణము, తత్త్వజ్ఞానమును తెలిసికొనఁదగిన ప్రమాతలగు మనుష్యులయొక్క భ్రమతోఁగూడిన అంధకారమునునశింపఁజేయఁదగినట్టి ప్రమాణభాగమును. ఆరెండు ప్రకరణములతోఁగూడి కై వల్యమనెడి శ్రేష్ఠమయిన నవనీతమునట్లుగా మూల్లోకములయందుఁ బూజింఁదగినదియై ప్రకాశించును. ఇట్టి గ్రంథమును పఠించినను వ్రాసినను వినినను, పఠంపఁగావచ్చిన జన్మబంధములువిడువని తాత్పర్యము. ఇందువలన ప్రమేయ, ప్రమాణములను రెండిని తెలిసికొనవారు ప్రమాతయని అంతరత్రిపుటి స్పష్టమగుచున్నది.

అవతారిక — ఈ గ్రంథకర్త తనయాచార్యులవలన కలిగిన ఆనందసంపదను కొని యాడుచున్నాఁడు.

ఉ. దాసునిఁజేసి మూర్ఖుఁడబదరతామరసంబుల నిల్చివిద్య హృద్వాసముగా నొనర్చి శివరత్న త్త్వము నీవని నమ్మఁ బల్కి యుల్లాసముఁజెంద మానుషవిలాసముతోడఁ జిదంబరేశుఁడీ భాసురదేశికుండయిన ర భాగ్యమె భాగ్యము పల్కశక్యమే. ౧౮౮

టీ. దాసునిఁజేసి-దాసునిక = (నన్నుతనకు) నేవకునిగాను, చేసి = ఒనర్చి, మూర్ఖుఁ = నాశిశువునందలి సహస్రారకములయందు, పదతామరసంబులక = (తనయొక్క) పాదములనెడి, పద్మములను, నిల్చి = ఉంచి, విద్యక = శ్రీచక్రార్థదేవతాస్వరూపమయిన) బ్రహ్మవిద్యను, హృద్వాసముగా = హృత్ = అంతఃకరణమందు, వాసముగా = నివాసమునునట్లుగాను, ఒనర్చి = కలగఁజేసి, శివరత్న త్త్వము = తత్త్వమస్వాది మహావాక్యార్థమయిన పరమశివస్వరూపమును, నీవని = నీవేయని, నమ్మఁ బల్కి-నమ్మక = సర్వసందేహములు నివారణమానట్లుగాను, పల్కి = ఉపదేశించి, ఉల్లాసముఁజెందక = ఉల్లాసము = బ్రహ్మసందేహమును, చెందక = పొందునట్లుగాను, మానుష విలాసముతోడక = మనుష్యకృతిగాను, చిదంబరేశుఁడు-చిదంబర-చిదంబరత్రైత్రమందుండెడి, (లేక) జ్ఞానాకాశమందుండెడి, ఈశుఁడు = (పరబ్రహ్మమయిన) నరేశుఁడు, ఈ = ప్రత్యక్షముగా నవతరించి చిదానందనాథుఁడను పేరుచేతను, భాసుర = ప్రకాశమానుఁడగు, దేశికుఁడు = ఆచార్యుఁడు, అయిన = అయినట్టి భాగ్యమే = సంపదయే, భాగ్యము = సంపద, పల్కశక్యమే = దానిని ఇట్టిదని చెప్పటకు శక్యమా, (అనఁగా) శక్యముగాదనట.

తా. నన్ను తనకు నేవకునిగాచేసికొని నాశిశువునందలి సహస్రారకములమందు తనయొక్కపాదములనెడి పద్మములనుంచి శ్రీచక్రార్థదేవతాస్వరూపమయిన బ్రహ్మవిద్యను అంతఃకరణమందు నివాసమునునట్లుగాను కలగఁజేసి తత్త్వమస్వాది మహావాక్యార్థమయిన పరమశివస్వరూపమును నీవేయని సర్వసందేహములునివారణమానట్లు ఉపదేశించి బ్రహ్మసందేహమును పొందునట్లుగాను చిదంబరత్రైత్రమందుండెడి పరబ్రహ్మమయిన నరేశుఁడే ప్రత్యక్షముగ నతరూపముతో నవతరించి చిదానందనాథుఁడను పేరుచేత ప్రకాశమానుఁడగు ఆచార్యుఁడయినట్టి సంపదయే సంపద. అట్టిసంపద యిట్టిదనిచెప్పటకు ఆశక్యముగనని తాత్పర్యము. “శ్రీగురోపాదుకా మూర్ఖు శ్రీచక్రం హృది సంస్థితమ్, శ్రీవిద్యా యస్యజిహ్వోగ్రే ససాక్షత్ పరమశివమ్” అనఁగా శివమున గురుపాదములను, హృదయమున శ్రీచక్రమును, వాక్కున బ్రహ్మవిద్యయుఁ గలవాఁడు సాక్షాత్పరమశివుఁడని భావము. కాఁబట్టి ఇట్టి మహాభాగ్యమునకంటె ఎక్కువైనది కేలొందు లేదని కొనియాడుచున్నాఁడు.

అవతారిక. — ఈ గ్రంథ శ్రవణముయొక్క ఫలమును జెప్పచున్నాడు.

చ. సకలనదీజలంబులను శ్రీ స్నానముఁ జేసినతత్ఫలంబు దే
శికపదశీతలాంబువుల శ్రీ శీకర మొక్కటి చల్లుకొన్నయ
ట్లకుటిల మైనయీవరము శ్రీ మైన ప్రబంధము నాలకించిన
వికసను తాడు రెం దళులవిద్యలు నేర్చిన నూరులంబలెన్. ౧౮౯

టీ. (ఇలక=పుడమియందు,) సకలనదీజలంబుఁక=సకల=సమస్తములయిన, నదీ
=(గంగ గోదావరి కావేరి మొదలగు) పుణ్యనదులయొక్క, జలంబులక=తీర్థములయందు,
స్నానముఁజేసిన=అవగాహనమొనరించిన, తత్ఫలంబు=ఎట్టి ప్రయోజనమో ఆ ప్రయోజ
నము, దేశికపదశీతలాంబువులక=దేశిక = బ్రహ్మవిదుడైన ఆచార్యునియొక్క, పద=
పాద ప్రక్షాళనము చేయుబడిన, శీతల=తాపత్రయములను నివారణచేయఁదగిన, అంబు
వులక=చల్లని ఉదకబిందువులలో, ఒకటి=ఒకదానిని, చల్లుకొన్నక= (తనశరణుస్సమీ
ద) ప్రాక్షీంతుకొనినను (అగును), అట్లు=ఆ ప్రకారముగాను, అకుటిలమైన, నిష్క
ల్బమైన, ఈ=కైవల్యనవీర మనెడియీ, పశుమ=నిరతికయమైన, ప్రబంధము=కాస్త్ర
మును, అలకించినక= (ఆచార్యముఖముగా) శ్రవణముఁజేసినను, ఎందుక=ఏనమయముం
దును, అఖి-విద్యలక=ఎల్లవిద్యలను, నేర్చిన=అభ్యసించిన, నూరులంబలెక=పండితుల
వలెను, వికసనుగుడుదు = (బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానముచేత) ప్రకాశించినవారు కాఁగలరు.

తా. శిష్యుడా! భూమియందు గంగాగోదావరికావేరియాదినదులలో స్నానముఁ
జేసిన నేమిప్రయోజనమో ఆ ప్రయోజనము బ్రహ్మతత్త్వయైన ఆచార్యునియొక్క పాద
ప్రక్షాళనతీర్థములో ఒకబిందువును తనశరణుస్సమీదఁ జల్లుకొనిన నగును. అట్టిప్రయో
జనమును కలుగఁజేయునట్టి నిష్కల్బమైన ఈ కైవల్యనవీర మనెడియోగకాస్త్రమును
ఆచార్యముఖముగా వినినచో నేనమయములయందును ఎల్లవిద్యల నభ్యసించిన పండి
తులవలె బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానముచేత ప్రకాశించినవారగుదురని తాత్పర్యము.

అనఁగా, “స్నాతంతేన సమస్తతీర్థనివయే దత్తమపీమండలం, విప్రేభ్యః
పితృదేవతాన్సురిగణా స్సర్వేషిసంతర్పితాః, జప్తామంత్రసహస్రకోటిరమునా తప్తంచ
తీవ్రంతపో, యస్య బ్రహ్మవిచారోక్షణమపి ప్రాప్నోతిధైర్యమనః” అను శ్లోకార్థము
చొప్పున ఒకక్షణమైనను బ్రహ్మవిచారణయందు మనస్సు నిలిపినవానికి గంగాదిసమస్త
పుణ్యతీర్థస్నానఫలమును, విప్రతత్త్వములకు భూమండలమంతయు దారపోసినఫలమును,
పితృదేవతలను త్రిమూర్త్యాదిదేవతలను తృప్తిపొందించిన ఫలమును, గాయత్ర్యాది
సహస్రకోటిమంత్రములను జపించుటవలన కలిగిన ఫలమును, కృచ్ఛికాంధ్రాయణాది
వృత్తిములవలన కలిగినఫలమును కలుగునని తాత్పర్యము.

కాబట్టి తత్త్వజ్ఞానమును ప్రబలింపజేసి సకలసందేహములను నివారణచేయు నట్టి ఈ వైవల్యనవనీతమును శ్రవణముజేయువారికిఁ బైనఁజెప్పినట్టి శ్రేష్ఠమైనఫలము లభించునని భావము.

అవతారిక. — ఇష్ట దేవతయగు కృతినాయక మంగళాదీని, మంగళమధ్యాని, మంగళాంతానియను ప్రమాణమునుబట్టి ప్రకరణాంతమందుఁ గొనియాడఁబడుచున్నది. పంచచామరము. శ్రయీమయీనిరామయీ త్రిధామకూటపాదినీ
వియన్ముఖాఖలప్రభూతీవిశ్వజన్మకారిణీ
దయాజలాశయా మహాప్రధానతత్త్వబోధినీ
నియంత్రిణీ నిరంజనీ మనోహరీ మనోన్మనీ. ౧౯౦

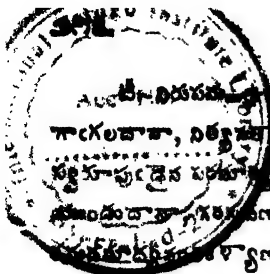
టీ. శ్రయీమయీ-శ్రయీ=ని. శ్రుతిఃస్త్రీ శేదత్సమయై స్తయీధర్మస్తుత ద్విధిః ఋగ్యజుస్సానుములనెడి మూడుశేదములయందలి బ్రాహ్మణత్వత్రియవైశ్యాదు లకు నిర్ణయింపఁబడినధర్మములే స్వరూపముగాఁగలదానా, నిరామయీ = (ఆమాయము లనఁగా దేహసంబంధములగువ్యాధులు, అట్టి పంచభూతవికారమైన దేహములేనిదిగనుక) వ్యాధులులేనిదానా, త్రిధామకూటపాదినీ-త్రిధామ-త్రి=మూడువిధములయిన, ధామ =లేజనులును, (అనఁగా సూర్యచంద్రాగ్నులకాంతులును లేక బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులకు సానములును) కూట, వాగ్భవకూట, కామరాజకూట, శక్తికూటములను పంచదకాక్షరి యందలి మూడుకూటములును, పాదినీ=(ఆదిభౌతిక, ఆధ్యాత్మిక, ఆధిదైవికములనెడి భూలోక, భువలోక, సువలోకస్వరూపములయిన వ్యాప్యతులతోఁగూడిన గాయత్రి యందలి) మూడుపాదములను కలిగినదానా, వియన్ముఖా...కారిణీ-వియత్=ఆకాశ మే, ముఖ=మొదలుగాఁగల, ప్రభూత=పంచమహాభూతములయొక్కయు, విశ్వ=వాని వికాశములయిన యిరువదియైదుతత్త్వములతోఁగూడిన సర్వప్రపంచముయొక్కయు, జన్మ=పుట్టుకకు, కారిణీ=పాతుభూతురాలవైనదానా, దయాజలాశయా-దయా=కరుణకు సముద్రమునంటిదానా, మహాప్రధానతత్త్వబోధినీ-మహత్=అతిశయమును, ప్రధానతత్త్వ=మిథ్యాస్వరూపమున సకలచరాచరప్రపంచమును కలుగఁజేసెడి మూల ప్రకృతిస్వరూపమును, బోధినీ = (తన్నాశ్రయించిన బ్రహ్మశేతలకు) తెలియఁజేయు దానా, నియంత్రిణీ=ప్రపంచకర్తలైన బ్రహ్మవిష్ణురుద్ర ఈశ్వర సదాశివాది దేవత లను నవగ్రహదులను వారివారికి కలుగఁజేసిన హస్తలనుమిటి నడువకయుండునట్లుఁ జేయుదానా, నిరంజనీ=తన్నుఁదెలియుటకు సాధనాంతరాపేక్షలేక స్ఫురించుదానా, మనోహరీ=కేవలవిజ్ఞానస్వరూపురాలవైనదానా, మనోన్మనీ = మనోన్మనయను ముఖ్యునామ ముగలదానా యని ప్రకరణాంతమందు కృతినాయక సంబోధనపూర్వకముగా స్తుతింపఁ బడుచున్నది.

తా. శేడములయందలి కర్మ మే స్వరూపముగాఁగలదాననియు పంచభూతవికారభేదములేనందున వాతవి త్తక్షేమ్యుని వ్యాధులులేనిదాననియు మూర్ఖతం ద్రాగ్ని ప్రకారములును వాగ్భవ కామరాజ క్తికూటములును (ఈ కూటములును కాదివిద్యా, హాదివిద్యా, సాదివిద్యా యనియును పంచదళాక్షరీయందుఁజెప్పబడును.) గాయత్రియందలి మూఁడుపాదములును, స్వరూపముగాఁగలదాననియు, ఆకాశము మొదలగు పంచభూతవికారములనులనకలిగిన జగత్తుయొక్క జన్మమునకు హేతుభూతురాలవైనదాననియు సముద్రముతో సమానమైన దయగలదాననియు, అతిశయమైనమిథ్యాభూతమున సమస్తస్థావర జంగమాత్మక ప్రపంచస్వరూపమైన మూలప్రకృతిని తెలియఁజేయుదాననియు, దీపమును గనుటకు దీపమేపాధనమైనట్లు తన్నుఁగనటకు తానేపాధనముగాఁ జెలియఁజేయుదాననియు, ప్రజ్ఞానఘనస్వరూపిణియనియు, మనోన్యనియనుపేరుగలదాననియు, ప్రకరణాంతమందు కృతినాయిక సంబోధనపూర్వకముగా స్తుతింపబడుచున్నదని తాత్పర్యము.

“శ్లో. శ్రీమద్వాగ్భవకూటైకస్వరూపముఖపంకజా, కంఠాధఃకటిపత్యంత మధ్యకూటస్వరూపిణీ, కక్తికూటైకతాపన్న కట్యధోభాగధాటి” అని లలితాసహస్రనామమందు పంచదళాక్షరీ శ్రీపురసుందరీ మహామంత్రమందు, కాదివిద్య, వాగ్భవకూటమని, అది శివస్థు మొదలు కంఠమువఱకును, హాదివిద్య, కామరాజకూటమని, అది కంఠము మొదలు నడుమువఱకును, సాదివిద్య, కక్తికూటమని, అది నడుము మొదలుకొని పాదములవఱకును, ఈ మూఁడుకూటములయందును ప్రాంతారక్రయ ముండుటవలన యీ మూఁడును భూమిమధ్యములనియు, ఉత్పత్తిస్థితిలయములకు కారణభూతమలైన బ్రహ్మగ్రంథివిష్ణుగ్రంథి రుద్రగ్రంథి గుణునియు నెఱుంగఁదగినది. ఈపంచదళాక్షరీమహామంత్రమందు కకారత్రియము వాకారద్యయముచేరి శివీజములు. మొదటికూటమందు ఏ-ఈ-ల, అనియు రెండవకూటమందు, సు-ల యనియు, మూడవకూటమందు సు-ల యనియుఁ జెప్పబడెడి ఈయేడును కక్తిరీజములు. ప్రాంతారములు మూఁడును ఉభయాక్షరములు. ఈపంచదళాక్షరీ శ్రీకలిసామహలయందలి యిరువదిసామములకు నొక్కొకరీజముగాను, నాయగ్గి విప్పామి అగస్త్యుల కుపదేశించినట్లుగా లలితోపాఖ్యానమందున్నవని యెఱుంగునది.

అవతారిక. — అదరాద్విద్యరక్షియను లక్షణముచేత కృతినాయికయగు శివకామసుందరీదేవి మఱియును స్తుతింపబడుచున్నది.

మాలిని, నిరుపమసుఖమూర్తీ శ్రీ నిత్యసత్యానువర్తీ
సరసగుణమత్తీ శ్రీ సాధుహృత్కల్పవల్లీ
హరిహరజనయిత్రీ శ్రీ హంసమంత్రార్థదాత్రీ
కరధృతస్పటిసాళా శ్రీ కమ్రసంవిత్ప్రకాశా.

తై వ ల్య న వ సీ త ము,

అంబీ-నిడునను-మింప-రూడని, ముఖ-బ్రహ్మనందమే-మూర్తి-స్వరూపము
గాఁగలదానా, నిత్యమృత్యునువర్తినీత్య=త్రికాలములయందును నశించని, సత్య-సత్య
స్వరూపుడైన పరమాత్మతోడను, అనువర్తీ-వేణుపాటులేని స్వభావముచేతఁ గూడి
నందుదానా, గృహములమత్తలీ-సకలశృంగారాది నవరసములతోఁగూడిన, నులు-కాంత
మనోహరమృత్యుకల్యాణగుణములచేత, మత్తలీ=శ్రేష్ఠులాలనైనదానా, సాధుహృత్-
ల్పవల్లీ-సాధుహృత్=సద్బుద్ధులయైన పెద్దలకు, కల్పవల్లీ=ఇష్టార్థముల నిచ్చుటయందు
కల్పపుష్పపు తీరగవంటిదానా, హరిహరజనయిత్రీ-హరి-విష్ణువునకును, హర-దుర్గు
కును, జనయిత్రీ=తల్లియైనదానా, హంసమంత్రాధాత్రీ-హంస-హాకారబిందు సకార
రూపములైన పురుషపుత్రస్త్రీ ప్రవాహరూపముగ నొప్పెడి, మంత్ర-రహస్యములయం
దలి, అధ-తాత్పర్యమున, దాత్రీ=ఇచ్చుదానా, కరధృతస్పటిపాళా-కర=నాలుగు హ
స్తములలోపల ఊర్ధ్వహస్తముల రెంటిచేతను, ధృత=ధరింపబడిన, స్పటి=అంకుశము
ను, పాళ=వల్లెతొడిగున గలదానా, కమ్రసువిత్సృకాకా-కమ్ర=మనోహరమైన, సు
విత్=బ్రహ్మజ్ఞానముచేత, ప్రకాళా=ప్రకాశించుదానా.

తా. ఉపమానరహితమైన బ్రహ్మనందమేస్వరూపముగాఁగలదానవనియు. త్రికా
లములయందును నశింపని సత్యస్వరూపుడైన పరమాత్మతోడను అగ్నియందలి ఉష్ణశక్తి
అగ్నికి వేణుగానుండనటులఁ గూడియుండుదానవనియు, శృంగారాది నవరసములతోఁ
గూడిన కాంతశుభమహాది కల్యాణగుణములచేత శ్రేష్ఠులాలవనియు, మంచి హృదయము
గలపెద్దలకు అభీష్టములఁగలఁగఁజేయుటయందు కల్పపుష్పమువంటిదానవనియు, విష్ణువున
కును దుర్గునకును తల్లియైనదానవనియు, హంసమంత్రాధమును బలియఁజేయుదానవనియు
నాలుగుహస్తములలోపల ఊర్ధ్వహస్తద్వయముచే ధరింపబడిన అంకుశమునువల్లెతొడ
ను గలదానవనియు, బ్రహ్మజ్ఞానముచేత ప్రకాశించుదానవనియు తాత్పర్యము.

గద్య.—ఇది శ్రీవంచదళాక్షరీవిద్యానవద్యవ్వరూప శ్రీశివకామమండ
కృపాకటాక్ష వీయసమాసాదిత కవితాకలిత కాశ్యపనగోత్ర పవిత్ర
వేంకటమంత్రిపుత్ర నిఖిల నిగమాగమాంత ప్రబోధ కనుపక్ష
వేంకటరామ శ్రీవిద్యానందనాథ విరచితంబైన టీకాతాత్పర్య

సహిత కై వల్యనవసీతంబను మోక్షశాస్త్రంబునందు

నిగు విశ్వవిద్యాలయము

గ్రంథాలయం

సర్వము సంపూర్ణము.

శుభ సంఖ్య: 7754..

ది. 15-7-1986 శా. 1986 జ్యేష్ఠ శుక్ల దశమి, చాళుఖ్యే, చైతన్యపురి: 1924.

